

DANIŞMA VE BİLİM KURULU

Prof.Dr. İsa EŞME, Yükseköğretim Kurulu Başkan Vekili
Prof.Dr. Öcal OĞUZ, Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Ahmet KALA, İstanbul Üniversitesi
Prof.Dr. Muhsin MACİT, Van 100.Yıl Üniversitesi
Prof.Dr. Kadir ARICI, Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet PAÇACI, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr. Refet YİNANÇ, Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL, Başkent Üniversitesi
Prof.Dr. Namık AÇIKGÖZ, Muğla Üniversitesi
Prof.Dr. Hayati DEVELİ, İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof.Dr. Durali YILMAZ, İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof.Dr. Cem DİLÇİN, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ, Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa SAFRAN, Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ, Selçuk Üniversitesi
Prof.Dr. Ramazan KAPLAN, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa ÜNAL, Erciyes Üniversitesi
Prof.Dr. Sabahattin BAYRAM, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr. Kenan Ziya TAŞ, Balıkesir Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa UZUN, Marmara Üniversitesi
Prof.Dr. Ayla SEVİM, Ankara Üniversitesi
Prof.Dr. Ahmet KANKAL, Dicle Üniversitesi
Doç.Dr. Ömür CEYLAN, İstanbul Kültür Üniversitesi
Doç.Dr. Aynur KOÇAK, Kocaeli Üniversitesi
Doç.Dr. Bilal KEMİKLİ, Uludağ Üniversitesi
Doç.Dr. Mustafa BUDAK, İstanbul Osmanlı Arşivleri
Doç.Dr. Özkul ÇOBANOĞLU, Hacettepe Üniversitesi
Doç.Dr. Kamil HALILOĞLU, Atatürk Üniversitesi
Doç.Dr. Mehmet İPÇİOĞLU, Selçuk Üniversitesi
Doç.Dr. Orhan BATMAN, Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Yüksel ÖZTÜRK, Gazi Üniversitesi
Doç.Dr. Ahmet Ali BAYHAN, Atatürk Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Rüstem BOZER, Ankara Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Bahri ATA, Gazi Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Bülent ATALAY, Trakya Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Fikri SALMAN, Atatürk Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. İbrahim SEZGİN, Trakya Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Aynur CAN, Marmara Üniversitesi
Dr. Olcay ÇETİNER, Yıldız Teknik Üniversitesi
Dr. Adem ÇELİK, Atatürk Üniversitesi
Dr. Yaşar SARI Muğla Üniversitesi
Öğr. Gör. İsa KOKAKAPLAN, İstanbul Kültür Üniversitesi
Fuad RECEP, İstanbul Osmanlı Arşivleri Uzmanı
Dr. Namık Kemal KURT, Emekli Tıp Tarihi Uzmanı

- Dergimizdeki yazılardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
- Dergimizde yer alan yazılardan yazarları sorumludur.
- Dergimize gönderilen her türlü yazı, fotoğraf v.b. belgeler yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez.

Dergimize gönderilecek eserlerde aranan nitelikler:

- Çankırı ve ortak coğrafya özneli olmalıdır.
- Yazılar A4 ebadında "Times New Roman" yazı karakteriyle 12 punto üzerine 1.5 satır aralığında ve digital ortamda tarafımıza ulaştırılmalıdır.
- Yazılar Türkçe ve İngilizce özetli (Abstract – Keywords) olmalıdır.

ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yıl: 1 Sayı: 1
Ağustos 2006

ISSN: 1306-9713

Derginin Sahibi
Çankırı Belediyesi Adına
İrfan DİNÇ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yüksel ARSLAN

Yayın Kurulu
Yüksel ARSLAN
Ömer TÜRKOĞLU
İbrahim AKYOL
Abdülkadir ALPER
Sadık SOFTA
Erhan METİN

İrtibat Adresi
Dr. Rıfki Kâmil Urga
Çankırı Araştırmaları Merkezi
Alibey Mh. Köprü Sk. ÇANKIRI
Tel : 0 376 212 52 77
0 376 212 14 00 / 246
Fax: 0 376 213 25 05
www.cankiri-bld.gov.tr

Çankırı Araştırmaları Dergisi,
Çankırı Belediyesi
Eğitim ve Kültür Müdürlüğü
Dr. Rıfki Kâmil URGA
Çankırı Araştırmaları Merkezi yayınıdır.

Dizgi-Baskı
Kayıkçı Mat. Yay. San. Ltd. Şti.
Cumhuriyet Mh. N.F.Kısakürek Sk.
Atakoç Apt. No: 16 ÇANKIRI
Tel : (0376) 213 19 88

Sayfa Düzeni
Çetin KAPDAN

Kapak Fotoğrafları
1- Hicri 608 tarihli Vakfiye
Çankırı Araştırmaları Merkezi
Arşiv Kütüphanesi Demirbaş No: 1735
2-Sultan II. Abdülhamid tuğralı sancak
Bu sancak, Dr. Rıfki Kamil URGA
Çankırı Araştırmaları Merkezi'nde
885 demirbaş numara ile kayıtlıdır.
Abdullah PİRİNÇ tarafından
merkezimize bağışlanmıştır.

Çankırı Araştırmaları Dergisi
hakemli bir dergi olup
yılda bir defa yayınlanır.

24.08.2006
Tarihinde 2500 adet basılmıştır.

TAKDİM

Türk Milli Kültürünün önemli merkezleri vardır. Bu merkezler, tarih boyunca Türk Milletinin temelini oluşturup zenginleştirdiği gibi aynı zamanda Dünya'ya da ışık tutmuş, yol göstermiş ve evrensel kültürün oluşmasına önemli katkıda bulunmuştur. Dünyanın küreselleşme sürecinde yerel değerlerin bir bir kaybolduğuna şahit olduğumuz yüzyılda, bu kayboluşa dur diyebilmek, Türk insanın önde gelen görevleri arasındadır.

Bu bağlamda Türk Milli Kültürünü yaşatacak ve Türk insanına ait, onu tarihinden günümüze kadar getirmeyi başardığı değerlerin ortaya çıkartılabilmesi; bu konuda bilimsel, objektif kriterler doğrultusunda yapılacak araştırmalar ile mümkündür. Anadolu'nun her bölgesi ayrı bir kültürü, tarihi kucağında barındırmaktadır. Anadolu insanının, bu zenginliğin farkına varması ve tüm dünyaya da sahip olduğu bu zenginliği sunması; Türkiye'yi ve Türk insanının kültürel şahsiyetini gözler önüne serecektir.

Çankırı Belediyesi olarak kurmuş olduğumuz Çankırı Araştırmaları Merkezi'nin yaptığı çalışmalar, Türk Milli Kültürünün zenginleşmesinde, Çankırı insanın sahip olduğu değerlerin ne denli önemli olduğunu da ortaya koymuştur. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda Türk Kültürünü zenginleştirecek, daha bir çok kaybolmaya yüz tutmuş yerel değerlerin doğmasına da vesile olacağını ümit etmekteyiz.

Çankırı Araştırmaları Dergisi'nin hazırlanmasında ve yayımlanmasında emeği geçen başta Yönetim Kurulu, Bilim ve Danışma Kurulu üyelerimize, dergi içerisinde makaleleri yer alan araştırmacı ve akademisyenlerimize, bu çalışmalara destek veren bilim adamlarımıza teşekkür ediyoruz. Bilim adına yapılan her türlü araştırmanın desteklenmesinin gerektiğine inanıyor ve bundan sonraki çalışmalarda da Çankırı Belediyesi olarak, Dr. Rıfkı Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi'mizin en büyük destekçisi olduğumuzu ifade etmek istiyoruz. Selam ve saygılarımla...

İrfan DİNÇ
Belediye Başkanı

TAKDİM	3
İrfan DİNÇ (Belediye Başkanı)	
EDİTÖR'DEN	9-14
Yüksel ARSLAN (Dr. Rıfka Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı)	
CEPHEYE ÇORAP ÖREN ÇANKIRILI KADINLAR	15-17
<i>The Women From Cankiri who knitted stockings for fighting soldiers</i> Ömer TÜRKOĞLU (Serbest Araştırmacı – Dr. Rıfka Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi)	
1930 – 1949 CUMHURİYET HALK FIRKASI (PARTİSİ) RAPORLARINDA ÇANKIRI	19-35
<i>1930 – 1949 Data About Cankiri In the Documents Of The Political Party – Republic and public</i> Erhan METİN (Dr. Rıfka Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Koordinatörü – Tarih Öğretmeni) .	
MEVLÂNÂ MÜZESİNDEKİ ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDA ÇANKIRI MEVLEVİHÂNESİ.....	37-44
<i>Mevlevihane Of Cankiri In Light Of Archieve Documents In Mevlana Museum</i> Ferudun ATA (Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü)	
İSTİKLÂL YOLUNDA ŞAPKA İNKILÂBİ VE ATATÜRK'ÜN ÇANKIRI GEZİSİNDEKİ İLK FOTOĞRAFLARI	45-52
<i>Hat Revolution In The Way Of Independence And First Photos Of Ataturk's Journey In Cankiri</i> Ethem YENİGÜRBÜZ (Çankırı Belediyesi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü, araştırmacı, yazar)	
ŞABANÖZÜ – BAKIRLI KÖYÜ TARİHİ VE MEKTEP KAYITLARI	53-66
<i>The History Of Sabanozu – Bakirli Village And School Records</i> İbrahim AKYOL (Çankırı Anadolu Lisesi Türk Dili Edebiyatı Öğretmeni, Dr. Rıfka Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi)	
KENGİRİ MEVLEVİHÂNESİ SENE 1892 – 1893 (308 – 309) TAMİRAT DEFTERİ.....	67-121
<i>Kengiri Mevlevi Lodge 1892 – 1893 (308 – 309) Reparation Records</i> Yüksel ARSLAN (Dr. Rıfka Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı)	
ARŞİV BELGESİ.....	122-123
Çeviri: Fuat RECEP (Osmanlı Arşivleri Uzmanı – İSTANBUL)	
ÇANKIRI KİTABELERİNE GENEL BİR BAKIŞ	125-132
<i>General Look To The Epigraphs Of Cankiri</i> Celaleddin ŞENER (Çankırı Nevzat Ayaz Anadolu Öğretmen Lisesi Tarih Öğretmeni)	

TEBERRÜKÂT VAKFIYE DEFTERİ 1340 (1924)	133-164
<i>"Teberrukât Vakfiye" Notebook 1340 (1924)</i>	
Yüksel ARSLAN	
<i>(Dr. Rifkî Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı)</i>	
ÇANKIRI GÖZ HASTALIKLARI TARAMASI VE MUAYENESİ SONUÇLARI	165-168
<i>Results Of Investigation On Eye – Diseases In Cankiri</i>	
Fadime NUHOĞLU, Barış NUHOĞLU, Ayhan YENER, Selçuk EKEN	
Tufan MUTLU, Hüseyin ERKUT, Serkan POLATCAN, Arif AKGÜL	
Çağatay GÜNDÜZ	
<i>(Dünya Göz Hastanesi Sağlık Ekibi)</i>	
DEHRİ DİLÇİN	169-176
Cem DİLÇİN	
<i>(Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi)</i>	
<i>Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi)</i>	
ÇERKEŞSEYHİZÂDE MEHMET TEVFİK EFENDİ VE NEF'İYE NAZİRESİ	177-190
<i>Çerkeşseyhizâde Mehmet Tevfik Efendi and his parallel Poem for Nef'î</i>	
İbrahim AKYOL	
<i>(Çankırı Anadolu Lisesi Türk Dili Edebiyatı Öğretmeni,</i>	
<i>Dr. Rifkî Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi)</i>	
MELAMET YOLUNDA ÇAĞDAŞ BİR MUTASAVVİF: NECÂTİ (ABDULLAH ÖZAY)	191-199
<i>A Modern Islamic Mystic In The Way Of Condemnation:</i>	
<i>Necâti (Abdullah Özay)</i>	
Abdülkadir ALPER	
<i>(Öğretmen, – Dr. Rifkî Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi)</i>	
ÂŞIK NÂİLÎ BABA	201-213
Sadık ÇAKIRSİPAHİ	
<i>(Şair, yazar, emekli öğretmen)</i>	
EDEBİYATIMIZDA VE FOLKLORUMUZDA GELİN KAYNANA İLİŞKİSİ VE AYRILIKLAR	215-226
<i>Mother-In-Law and daughter-in-law relationship and gaps in our literature and folklore</i>	
Sadık SOFTA	
<i>(Dr. Rifkî Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi,</i>	
<i>öğretmen, araştırmacı)</i>	
ARŞİV BELGESİ	227-238
Çeviri: İbrahim AKYOL	
<i>(Çankırı Anadolu Lisesi Türk Dili Edebiyatı Öğretmeni,</i>	
<i>Dr. Rifkî Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi)</i>	
ÇANKIRI EVLERİ VE SOSYAL YAŞANTI	229-239
<i>Cankiri's Houses And Its Social Life</i>	
Hatice SARGIN	
<i>(Süleyman Demirel Fen Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)</i>	

ÇANKIRI'DAKİ İNANÇ VE UYGULAMALARIN FENOMENOLOJİSİ	241-246
<i>Phenemology Of Beliefs And Practies In Cankiri District</i>	
Mustafa ÜNAL	
(Prof. Dr. , Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)	
ÇANKIRI'DAKİ TARIMIN SORUNLARI VE YEM BİTKİLERİ KÜLTÜRÜNE VERİLECEK YÖN	247-263
<i>Problem Of Agriculture In Cankiri And Direction Needs To Be Given For Forage Crop Production</i>	
Yunus SERİN	
(Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, 25240 ERZURUM)	
ÇANKIRI'DAKİ ÇELTİK ÜRETİMİ VE İL TARIM MÜDÜRLÜĞÜNÜN ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ	265-270
<i>Rice Production In Province Of Cankiri And Summary Of Efforts Spent By Agriculturel Directorate Of Province</i>	
Levent TURAN	
(Çankırı İl Tarım Müdürlüğü, Ziraat Mühendisi)	
ÇANKIRI'NIN TURİZM POTANSİYELİ VE ÇANKIRI YARANI'NIN TURİZME KAZANDIRILMASI	271-281
<i>Cankiri's Tourism Potential And Bringing The Cankiri's Yaran In Tourism</i>	
Mikail KARA	
(Öğretim Görevlisi, Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı)	
ÇANKIRI'DA ÖĞRENİM GÖREN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TARİH EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	283-295
<i>The Perceptions Of Hight School Students Studying In Cankiri Of History Education</i>	
Erhan METİN	
(Dr. Rıfka Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Koordinatörü – Tarih Öğretmeni)	
TBP. KD. ALB. RIFKI KAMİL URGA (1880 – 1966)	297-303
<i>Doctor, Senior Colonel Rıfka Kamil Urga</i>	
Ethem YENİGÜRBÜZ	
(Çankırı Belediyesi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü, araştırmacı, yazar)	
TAŞ MEKTEP TARİHÇESİNDEN HAREKETLE ÇANKIRI'NIN EĞİTİM TARİHİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	305-318
<i>An Investigation On The Educational History Of Cankiri Based On The History Of "Tas Mektep"</i>	
Ahmet Sakallı (Öğrenci, Anadolu Teknik Endüstri Meslek Lisesi)	
Fatih AYAZ (Danışman, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)	

EDİTÖR'DEN

Yüksel ARSLAN*

Değerli Okuyucular,

Çankırı'nın kültürel ve tarihî zenginliklerini bilimsel ve objektif kriterler doğrultusunda ortaya çıkarmak ve ortaya çıkan verileri kültürel mirasımızı tanıtmak ve yaşatma amacı ile kurulan Dr.Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi hakkında bilgi vermek için kaleme aldığımız bu yazıda, ilimizde şu ana kadar araştırma merkezi eksikliğini yapan yerel tarih çalışmaları hakkında ve bu çalışmalarda alınan mesafe konusunda sizleri ve bu alana ilgi duyanları bilgilendirmeyi umuyoruz. Böylelikle yıllardan beri kişisel çabaların dışında kurumsal bir disiplin içerisinde gerçekleşme eksikliği büyük ölçüde hissedilen bu çalışmaların hangi noktalara geldiği konusunda bir fikir vermek, hem de Çankırı Araştırmaları Merkezi'nin ortaya koyduğu yeni araştırmacı ruhu ve Araştırma Merkezi tarafından ortaya konan Çankırı'nın kültürel mirasını yakından bir nebze de olsa tanıtmak imkanı bulacağımızı ümit ediyoruz.

Çankırı Belediyesi, Eğitim ve Kültür Müdürlüğü, Dr.Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi aşağıda belirtilen amaçlarda çalışmalarını gerçekleştirmek üzere 26 Ağustos 2005 tarihinde Çankırı Araştırmaları Platformu adı altında bir platform toplantısı gerçekleştirmiş ve bu platformda; yönetim kuruluna şu isimler seçilmiştir: Yüksel ARSLAN (Başkan) Üyeler: Ömer Türkoğlu, İbrahim AKYOL, Sadık SOFTA, Kadir ALPER ve Erhan METİN. Bu yönetim kurulu 31/08/2005 tarih ve 25 sayılı Belediye Başkanlık makamı Olur'u ile resmen kurulmuş, 01/12/2005 ve 206 sayılı Belediye Meclis Kararı ile onaylanmıştır. Ayrıca Çankırı Araştırmaları Merkezi tüzüğü Belediye Meclisi 12/04/2006 tarih ve 86 sayılı kararı ile de kabul edilmiştir.

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi aşağıda belirtilen amaçlar doğrultusunda çalışmak üzere kurulmuş ve İstiklal Savaşı'nda hastane binası olarak kullanılan konağın restore edilmesinden sonra bu tarihi yapı içerisinde faaliyetlerine devam etmiştir. Bu tarihi konağın ve araştırma merkezinin açılışını da 26 Temmuz 2005 tarihinde Sayın Başbakanımız Recep Tayyip ERDOĞAN yapmıştır.

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi'nin amaç ve görevleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

- 1- Çankırı ile ilgili olarak, bilim dallarının tüm disiplinleri içerisinde yapılabilecek araştırma ve çalışmaları koordineli şekilde demokratik ve objektif kriterler doğrultusunda yapmak, yapılmalarına zemin hazırlamak, yapılan çalışmaların yayınlanmasına katkı sağlamak.
- 2- Çankırı ilintili yeni ve özgün bilimsel çalışmalar yapmak, yaptırmak ve bunları süreli yayınlar ile kamuoyunun istifadesine sunmak.
- 3- Çankırı'nın tarihi, kültürü ve geleneklerinin yaşatılmasını sağlayarak Çankırı halkı arasında birlik ve beraberlik duygularını pekiştirmek.
- 4- Çankırı'nın sahip olduğu zengin kültürel mirası ortaya çıkartmak, korumak ve gelecek nesillere aktarımını sağlamak.
- 5- Çankırı'nın tarihini ve kültürünü geliştirmek amacı ile Üniversiteler, konu ile ilgili çalışmalar yapan kamu kurum ve kuruluşları, dernek, vakıf, arşivler ve benzeri yerlerle, çeşitli dallardaki araştırmacı ve sanatkarlarla işbirliğinde bulunmak. Bu konuyla ilgili, kurumlarla anlaşma, protokol ve ortak projeler gerçekleştirmek.

* Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürü ve Dr. Rıfki Kamil URGa Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı

- 6- Yerel tarih açısından halkın ve araştırmacıların istifade edebileceği yer ve alanlar (müze, kütüphane, araştırma büroları, park, anıt vb.) oluşturmak ve bu yolla Çankırı'nın kültür ve turizmi doğrultusunda gelişimine katkıda bulunmak.
- 7- Çankırı'nın doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerinin tanıtılması ve ortaya çıkartılması amacı ile yerel, ulusal ve uluslar arası organizasyonlar, panel ve sempozyumlar, yarışmalar vb. etkinlikler düzenlemek.
- 8- Yerel tarih ve kültür amaçlı bilimsel araştırmalardan elde edilen sonuçları, örgün ve yaygın eğitimde istifadeye sunmak.
- 9- Çankırı tarihi, kültürü ve gelenekleri ile alakalı her türlü kaynak ve belgeleri toplamak, bunları bilimsel yöntemlerle düzenlemek, incelemek, oluşturulmakta olan Çankırı Arşiv Kütüphanesinde araştırmacıların hizmetine sunmak.
- 10- Amaç ve görevleriyle ilgili kongreler, konferanslar, seminerler, kurslar, her türlü bilimsel toplantılar, geziler, sergiler düzenlemek, yurtiçi ve yurtdışı bilimsel toplantılara katılmak.

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi yapısal olarak; Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu, Bilim Kurulu, Üyeler, Çankırı Araştırmaları Merkezi Koordinatörlüğünden oluşmakta olup araştırma merkezi bünyesinde Çankırı ile ilgili yapılan araştırmaların daha koordineli ve planlı yapılabilmesi için şu araştırma masaları oluşturulmuştur:

1. TARİH
2. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
3. SANAT TARİHİ
4. ARKEOLOJİ
5. EKONOMİ VE HUKUK
6. FEN BİLİMLERİ
7. İLAHİYAT VE DİN BİLİMLERİ
8. MÜZİK VE FOLKLOR
9. MİMARİ
10. TIP TARİHİ
11. COĞRAFYA
12. TURİZM

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi'nde yapılan çalışmaların bilimsel kriterler ölçüsünde tarafsız ve ilmî bir anlayışla değerlendirilmesinin yapılabilmesi amacı ile uzman, akademisyen ve araştırmacılardan bir hakem ve danışman heyeti oluşturulmuştur. Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi danışman ve hakem heyeti ise şu isimlerden oluşmaktadır:

- Prof.Dr. İsa EŞME, Yükseköğretim Kurulu Başkan Vekili
 Prof.Dr. Öcal OĞUZ, Gazi Üniversitesi
 Prof.Dr. Ahmet KALA, İstanbul Üniversitesi
 Prof.Dr. Muhsin MACİT, Van 100.Yıl Üniversitesi
 Prof.Dr. Mustafa UZUN, Marmara Üniversitesi
 Prof.Dr. Kadir ARICI, Gazi Üniversitesi
 Prof.Dr. Mehmet PAÇACI, Ankara Üniversitesi
 Prof.Dr. Refet YİNANÇ, Gazi Üniversitesi
 Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL, Başkent Üniversitesi
 Prof.Dr. Namık AÇIKGÖZ, Muğla Üniversitesi
 Prof.Dr. Hayati DEVELİ, İstanbul Kültür Üniversitesi

Prof.Dr.Durali YILMAZ, İstanbul Kültür Üniversitesi
 Prof.Dr. Cem DİLÇİN, Ankara Üniversitesi
 Prof.Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ, Gazi Üniversitesi
 Prof.Dr. Mustafa SAFRAN, Gazi Üniversitesi
 Prof.Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ, Selçuk Üniversitesi
 Prof.Dr.Ramazan KAPLAN, Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa ÜNAL, Erciyes Üniversitesi
 Prof.Dr. Sabahattin BAYRAM, Ankara Üniversitesi
 Prof.Dr. Kenan Ziya TAŞ, Balıkesir Üniversitesi
 Prof.Dr. Ayla SEVİM, Ankara Üniversitesi
 Prof.Dr. Ahmet KANKAL, Dicle Üniversitesi
 Doç.Dr. Ömür CEYLAN, İstanbul Kültür Üniversitesi
 Doç.Dr. Aynur KOÇAK, Kocaeli Üniversitesi
 Doç.Dr. Bilal KEMİKLİ, Uludağ Üniversitesi
 Doç.Dr. Mustafa BUDAK, İstanbul Osmanlı Arşivleri
 Doç.Dr. Özkul ÇOBANOĞLU, Hacettepe Üniversitesi
 Doç.Dr. Kamil HALİLOĞLU, Atatürk Üniversitesi
 Doç.Dr. Mehmet İPÇİOĞLU, Selçuk Üniversitesi
 Doç.Dr. Orhan BATMAN, Sakarya Üniversitesi
 Doç.Dr. Yüksel ÖZTÜRK, Gazi Üniversitesi
 Doç.Dr. Ahmet Ali BAYHAN, Atatürk Üniversitesi
 Yrd.Doç.Dr. Rüstem BOZER, Ankara Üniversitesi
 Yrd.Doç.Dr. Bahri ATA, Gazi Üniversitesi
 Yrd.Doç.Dr. Bülent ATALAY, Trakya Üniversitesi
 Yrd.Doç.Dr. İbrahim SEZGİN, Trakya Üniversitesi
 Yrd.Doç.Dr. Fikri SALMAN, Atatürk Üniversitesi
 Yrd.Doç.Dr. Aynur CAN Marmara Üniversitesi
 Dr.Namık Kemal KURT, Emekli Tıp Tarihi Uzmanı
 Dr. Olcay ÇETİNER, Yıldız Teknik Üniversitesi
 Dr. Adem ÇELİK, Atatürk Üniversitesi
 Dr. Yaşar SARI, Muğla Üniversitesi
 Öğr. Gör. İsa KOCAKAPLAN, İstanbul Kültür Üniversitesi
 Fuad RECEP, İstanbul Osmanlı Arşivleri Uzmanı

Dr. Rıfkı Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi kurulması üzerinden geçen kısa süre içerisinde yaptığı çalışmaları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Sözlü tarih çalışması: İlimizdeki 80 yaş üzeri insanımızla il merkezi başta olmak üzere ilçe ve köylerde dahil sözlü tarih çalışması başlatılmış ve yirminin üzerinde insanımızla röportaj yapılarak bunlar kamera kayıtlarına alınmıştır. Çalışma planlandığı şekilde tamamlandıktan sonra bu ifadelerin yerel tarih açısından öneminin üniversite halk bilimi uzmanlarınca değerlendirilmesi yapılacak ve bu çalışmalar araştırma merkezi yayınları içerisinde belirli aralıklarla basılarak araştırmacılarımızın ve Çankırlıların istifadesine sunulacaktır.
2. Yerel tarih yarışmaları: İlimizdeki gençlerin yaşadıkları ilin tarihini tanıma ve empati kurmalarını sağlamak amacı ile "haydi liseliler tarih yazalım" başlığı altında İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile koordineli olarak ödüllü yarışma düzenlenerek gençlerimizin yaşadıkları coğrafyanın tarihine karşı ilgi duymalarına katkı sağlanmış ve gençler arasında bir tarih komisyonu oluşturulmuştur.

3. Proje değerlendirme çalışmaları: Araştırma Merkezimize Çankırı odaklı makale ve eser bazında gelen çalışmalar yönetim kurulu ve alanlarındaki uzmanlar tarafından incelenip verilen raporlar dikkate alınarak değerlendirilmiş ve bu çalışmalara destek olunmuştur. Araştırma Merkezi'nin alanını dışında olan ancak Çankırı'ya katkısı olacağı düşünülen çalışmalar içinde bu çalışmaların değerlendirileceği kurum ve kuruluşlarla temasa geçilerek yönlendirme ve değerlendirme çalışmaları yapılmıştır.
4. Kitap basım çalışmaları: Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi'ne yayınlanmak üzere ilimiz ile ilgili çeşitli konular hakkında yapılan kitap çalışmaları gelmiş, bu çalışmalar yönetim kurulu ve akademisyenlerimiz tarafından incelenmiş ve yayınlanmaya değer bulunan eserler Çankırı Araştırma Merkezi yayınları arasında yerini almıştır. Bu eserlerin dışında Çankırı tarihi ve sanatı ile ilgili iki araştırmanın kitaplaştırılması projesi ile ilgili ön görüşmeler tamamlanmış olup basım kararı alınmıştır. Yerel ve yaşayan âşıklarımızdan Muhittin Tekmen'e ait 'Al Götür' isimli şiir kitabı, araştırmacı ve Yönetim kurulu üyelerimizden Ömer TÜRKOĞLU'nun 'Kengiri Belediye Kalemine Mahsus Yevmiye Defteri 1307' ve Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksekokulu tarafından hazırlanan 'Çankırı Yöresi Yemek Kültürü' isimli çalışma kitap olarak basılmıştır.
5. Çankırı'nın kültürel mirasını koruyucu çalışmalar: İlimizin sahip olduğu zenginlikleri ve kültürel mirası koruma altına almak amacı ile bir takım teklif ve çalışmalarda bulunulmuştur. Bu çalışmalar içinde;
 - İlimizdeki sivil toplum örgütlerinden biri olan www.cansaati.org ile düzenlenen Çankırı Mevlevihanesi'nin yeniden yapımı ile ilgili kampanya
 - İlimizin tapuları konumunda olan Sarı Baba mezarlığındaki Osmanlıca mezar taşlarının bakımlarının yapılarak koruma altına alınması ile ilgili olarak 04.04.2006 tarihli Belediye Meclisine verilen ve 06.04.2006 tarihli belediye meclis oturumunda oybirliği ile kabul edilen teklif
 - Yine Sarı Baba mezarlığında Belediyece yapılan giriş kapılarına Araştırma Merkezi'nin 11.04.2006 tarihli teklifi ve 12.04.2006 tarihli belediye meclisince oybirliği ile kabul edilen; ilimizin kültürel ve tarihi zenginliklerinden olan Sarı Baba, Mecbur Efendi, Astarlızade, Hasip Dede, 1800 yıllarda mevcut kayıtlara göre mezarlığın ilk bekçilerinden olan Ali Baba, Kırklar, Hacı Evliya ve Şeyh Bahaddin kapıları şeklinde isim verilmesi teklifi.
 - Çankırı Belediyesinin kuruluş tarihinin yeni araştırmaların neticesinde 1869 olduğunun tespiti üzerine Çankırı Belediyesi kuruluş tarihinin ve amblem üzerinde belirtilen tarihin değişmesi ve belediye meclisince oybirliği ile kabul edilen 14.02.2006 tarihli teklifi.
 - Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında yaşanan büyük fedakârlıklardan biri olan İnebolu, Kastamonu, Ilgaz, Çankırı, Ankara cephanе taşıma yolunun kısaca ilimizde "İstiklal Yolu" olarak isimlendirilen projenin Milli Eğitim Bakanlığı'nca okulların tarih eğitimi müfredatlarına ve ders kitaplarına alınması için yapılan müracaat vb.
6. Araştırma Merkezi danışmanlarımızın katılımları ile gerçekleştirilecek olan "Yerel Araştırmalar Üzerine Yeni Yaklaşımlar" platformu
7. Balıkesir 2. Ulusal Turizm Kongresine yönetim kurulu üyesi ve koordinatörü Erhan Metin'in katılım örneğinde olduğu gibi çeşitli sempozyumlara araştırma merkezi adına bildirilerle katılımlar.
8. Araştırma Merkezi'nin çalışmalarının düzeyli bir şekilde geliştirilebilmesi amacı ile çeşitli üniversite kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği çalışmalarına girme teşebbüs ve görüşmeleri. Örneğin; İstanbul Üniversitesi, Osmanlı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü vb. gibi.
9. Yerel tarih veya bir başka isimle kent tarihi müzesi kurma çalışmaları: Çankırı'nın tarihi ve kültürel zenginliklerini hem Çankırlı insanımızın hem de dışarıdan ilimize gelen misafirlerin daha yakından tanıyabilmeleri, kültürel zenginliğimizin farkında olabilme hassasiyetini geliştirebilme amacı ile bir

yerel tarih müzesi kurulması çalışmaları başlatılmış ve bu konuda çok ciddi mesafeler kat edilmiştir. Müze kurulması ile ilgili olarak birçok kurumlarla görüşmeler yapılmış ve sayısı oldukça az olan kent tarihi müzeleri ile diyaloga geçilmiş, bu müzeler gezilerek ve gerekli temaslar sağlanarak alt yapı çalışması tamamlanmıştır. Şu anda Çankırı iline ait birçok insanın ilk defa duyacağı, göreceği, Çankırı'nın kültürel mirası açısından hayretler uyandıracak eserler sergilenmek üzere bir araya getirilmiştir. Müze olarak kullanılacak mekanın tespit ve iç tasarım çalışması tamamlandıktan sonra yerel yönetimler kapsamında çok zengin ve kapsamlı bir müze olacağı konusunda tereddüdümüz yoktur.

10. Dr. Rıfık Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi, Arşiv Kütüphanesi çalışmaları:Çankırı Araştırmaları Merkezi olarak merkez bünyesinde her türlü alanda yapılan Çankırı ilintili çalışmaları bir araya getirerek bir kütüphane oluşturma çalışmaları için ortak kültürel coğrafyayı paylaşan il ve ilçelerle yazışmalar yapılarak yayınlanan her türlü dildeki eserler kütüphaneye toplanmaya başlamıştır. En önemlisi de Çankırı ilintili birinci derecede varolan ve Çankırı ilinin son tarihi kıyıları sayılan daha doğrusu yok olmaktan, satılmaktan veya çürümekten duyarlı insanlarımızın hassasiyetleri ile kurtulan belge, vesika, yazma vb. gibi eserleri buluşturmak ve bu eserlerin Çankırı ili dışına çıkması ve kaybolmamasını temini ve araştırmalara açmak için yapmış olduğumuz çalışmalardır. Öncelikle bu çalışmalarımızda Araştırma Merkezimiz'e çok büyük destek veren, çalışmalarımızı yakından takip eden ve bürokratik tikanıkları aşmada önümüzü açan Sayın Valimiz Ali Haydar ÖNER Bey'e ve Belediye Başkanımız Sayın İrfan DİNÇ Bey'e yönetim kurulu adına teşekkürü bir borç bilmekteyiz. Arşiv Kütüphanesi için birkaç ilçemiz hariç (onlarda en kısa sürede taranacaktır) merkez ve ilçelerdeki tüm kamu kurum ve kuruluşlarının arşivleri taranmış ve resmî belge olma niteliğini kaybeden, tarihi araştırma çalışmalarında kaynak olabilecek vesikalar tutanakla araştırma merkezimizin arşiv kütüphanesine kazandırılmıştır. Ancak buradan umut edilen neticenin alınmadığını da belirtmek gerekir ki, bunun sebebi de -maalesef- arşivlerimizdeki yasal saklama sürecini tamamlayan belgelerin imha edilmesi veya kağıt fabrikasına gönderilmesidir. Bu işlem esnasında herhangi bir komisyon tarafından ciddi bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu üzücü durum, bundan sonraki arşiv düzenlemelerinde daha dikkatli davranılması konusunda acı ama ibret alınmış bir tecrübe olur. Zira bugünün yenisi olarak nitelendirdiğimiz belgesi yarının tarihidir. Yapmış olduğumuz Arşiv Kütüphanesi çalışmaları sonucunda Çankırı tarihinin şu ana kadar kapalı kalmış, gün yüzüne çıkmamış gerçek değerlerini dile getiren bir hazine oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kütüphane şu ana kadar Çankırı'nın hiç bilinmeyen zenginliklerini ortaya çıkaracaktır. Öyle ki, Çankırı insanı yaşadığı coğrafyanın zenginliğinin farkında olacaktır. Ve hiç tanışmadığı şahsiyetlerle, olaylarla, tarihsel görüntülerle yüz yüze gelecek ve ilimizde tarih bilincinin gelişiminde önemli gelişmelerin gerçekleşmesine zemin hazırlanmış olacaktır. Ayrıca bu zengin kütüphanenin oluşumunda yüzyılların yâdigarları olan eserleri yapmış olduğumuz çalışmaların doğruluk ve samimiyetine inanarak büyük bir fedakarlıkla merkezimize bağışlayan ve Çankırı'nın yeniden yazılacak olan tarihine katkıda bulunan hemşerilerimize teşekkür etmek bir borçtur. Büyük çoğunluğu Osmanlıca ve yazma olan bu eserlerin kullanılabilir ve faydalanılabilir yayınlar haline getirilmesi, insanımızın hizmetine sunulması için yaklaşık on- on beş yıllık yoğun bir çalışmanın gerekli olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır. Bu zamanın daha kısaltılması amacı ile üniversitelerdeki Çankırı konulu çalışmalar yapan, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrencilerin bu merkezdeki uygun çalışma ortamından faydalanabilmeleri amacı ile gerekli görüşmelere başlanmıştır. Ayrıca Araştırma Merkezimize üye olan araştırmacılarımız da Araştırma Merkezi arşiv kütüphanesinden belirtilen kurallar çerçevesinde çok rahat bir şekilde istifade edebileceklerdir. Araştırma Merkezi'ndeki belgelerin dijital ortama aktarılması ile bu çalışmalar daha pratik hale gelecek, İstanbul, Ankara ve çeşitli devlet ve vakıf arşivlerindeki Çankırı ile ilgili belgelerin birer kopyaları merkezimize kazandırıldığı zaman araştırmacılarımız zamandan ve ekonomik açıdan ciddi bir tasarrufla ve kolaylıkla talep ettikleri bilgi ve belgelere ulaşabileceklerdir.

Günden güne zenginleşen arşiv kütüphanemizde, yaklaşık olarak büyük çoğunluğunu Osmanlıca belgelerin oluşturduğu onbinin üzerinde vesika mevcuttur. Ve şu an itibari ile bu vesikaların dışında 2000-2500 yıllık geçmişi ile başlayan çeşitli eserleri kapsamak sureti ile binsekizyüzün üzerinde demirbaşımıza kayıtlı eserler mevcut olup bu eserlerin tamamı orijinal ve yine büyük çoğunluğu Osmanlıca ve yazmadır. Bu eserleri; arkeolojik eserler, fermanlar ve beratlar, sancaklar, yazmalar, Çankırı fethi dönemi eserleri, şiir cönkleri, divanlar, vakıf kayıtları, vakfiyeler, senedi hakaniler, icazetnameler ve diplomalar, vasiyetler, maaş defterleri, çeşitli tarihsel kayıt defterleri, plan ve krokiler, fotoğraflar, Çankırı ve ortak coğrafyayı paylaşan bölgeye ait eserler, ana başlığı altında isimlendirmek mümkündür.

Arkeolojik eserler: Roma dönemine ait cam ve toprak testiler, paralar.

Fermanlar ve beratlar: Sultan III. Mustafa'nın Şeyh Kara Mustafa vakıfları ile ilgili olarak yazdığı ferman, Abdülaziz, Abdülhamit, Mehmet Reşat' ait beratlar gibi.

Sancaklar: Büyük İslam Mutasavvıfı Şeyh Ahmet Bedevi'nin kurduğu tarikata ait altın işlemeli hilafet sancağı ve Ilgaz-Yerkuyu tekke şeyhi Mustafa Nuri Efendi'ye Abdülhamit'in hediye ettiği sancak gibi.

Yazma eserler: 1500'li yıllardan kalma orijinal yazma eserler. Beydavî tefsiri nüshası, İmam Zühdü Efendi kütüphanesinden bağışlanan ve Hacı Evliya Efendi'ye ait olan kelime tercümeli Kur'an-ı Kerim gibi.

Çankırı fethi dönemi eserleri: Karatekin'in komutanlarından Billur Bey'e ait dokuma aba ve takkesi gibi.

Şiir cönkleri: 15.yy.dan günümüze kadar çeşitli dönemlerde yazılan şiir cönkleri.

Vakıf kayıtları: Uzmanlarca Anadolu'daki en eski vakıf belgesi olma ihtimali yüksek olduğu belirtilen üzerinde çalışmalar yapılan Miladi 1211 tarihli vakfiye ve Çankırı'daki mevcut vakıflara ait (bu vakıfların bir çoğunun ismi ilk defa ortaya çıkacaktır) kayıt, i'car, mütevellî, gelir-gider defterleri ve yine bu konularla ilgili yazışmaların yapıldığı orijinal belgeler. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Beyazıt, Gülbahar Hatun, Merkez Sultan Süleyman Camisi, Şeyh Bahaddin, Nusret Paşa, Kutlu Bey ve buna benzer vakıflara ait defterler.

İcâzetnâmeler: 1850 tarihli altın tezhib ve işlemeli icâzetnâme başta olmak üzere günümüze gelinceye kadar diploma örnekleri.

Vasiyetler: Çankırı Konak köyünde medfun bulunan Şeyh Kara Mustafa' ya ait kendi el yazısı vasiyeti gibi. (Hicri: 864)

Maaş defterleri: 1800'lü yıllardan itibaren Çankırı ve ilçelerindeki memur maaş giderlerine ait defterler.

Farklı defterler: Kastamonu vilayeti ile yapılan yazışma defterleri başta olmak üzere vakıf kayıt defterleri, teberrikât defterleri, arazi kayıt defterleri, nüfus defterleri, mektep kayıt ve şehâdetname defterleri vb.

Plan ve krokiler: Çankırı merkezine ait Osmanlıca haritalar başta olmak üzere bir çok krokiler. Çerkeş'te şu anda mevcut olmayan 4. Murat camisinin Osmanlıca planı gibi.

Fotoğraflar: Şu ana kadar hiçbir yerde yayınlanmamış olan yaklaşık üçyüze yakın orijinal eski fotoğraflar.

Gazeteler: Çankırı'da ilk kez yayınlanan Osmanlıca Çankırı ve Necat gazetesi başta olmak üzere çeşitli dönemlerde farklı isimlerde çıkan gazeteler.

Yeni harfli yayınlar: Şu ana kadar Çankırı ilintili ulusal veya uluslar arası yayınlanan eserler.

Dr.Rıfık Kamil URGU Çankırı Araştırmaları Merkezi yönetim kurulu olarak Çankırı adına yapmaya çalıştığımız bu hizmete halkımızın bağış yolu ile verdiği desteğin devam etmesini temenni ediyoruz.

Değerli okuyucular,

Şu an elinizde bulunan Çankırı Araştırmaları Dergisinin 1. sayısı, Araştırma Merkezi'mizin yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda ortaya koyduğu yayınlardan biridir. Bu çalışma yıllık olarak devam edecek ve her sayısında özgün konuların yer aldığı bir çalışma olacaktır. Çankırı Araştırmaları Dergisinin çıkmasında emeği geçen tüm hocalarımıza ve makaleleri ile bizleri destekleyen araştırmacılarımıza teşekkür ediyoruz.

CEPHEYE ÇORAP ÖREN ÇANKIRILI KADINLAR

The women from Cankiri who knitted stockings for fighting soldiers

Ömer TÜRKOĞLU*

Birinci Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği sırada şüphe yok ki cephelere lojistik destek büyük önem arz etmekteydi. Askerin, giyecek başta olmak üzere bir takım ihtiyaçlarının karşılanması ise hızlı ve nitelikli üretimin tam olarak gerçekleşmemesi yüzünden sorun teşkil ediyordu. Sorunun çözümüne bir parça katkıda bulunması amacıyla kadınların üretici güç olarak değerlendirilmeleri belki de 'İttihatçıların' bir fikriydi. Aşağıda da görüleceği üzere İttihat ve Terakki Çankırı Katib-i Mesulü Cemal Oğuz Bey'in fikriyle başlayan çalışmalar, gerçekten de cephe gerisindeki 'atıl' işgücü olan kadınların üretime katkıda bulunmalarına iyi bir örnektir.

Bu çalışmanın amacı, cephelerde savaşan Türk askerine yapılan lojistik yardıma örnek oluşturan Çankırlı kadınların çalışmaları hakkında küçük bir not düşmektir. Şüphesiz ki zamanla ortaya çıkacak yeni bilgi ve belgelerle yapılan çalışmalarla, konu hakkında daha ayrıntılı bilgiler edinebilmek mümkün olabilecektir.

Savaşın devam ettiği günlerde Çankırı'da gerçekleştirilen bir organizasyonla kentteki kadınlara 'sömek'¹ verilerek çorap örmeleri sağlanmıştır. Organizasyonun başındaki kişi ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Çankırı Katib-i Mesulü Cemal Oğuz Bey'dir.² Oğuz Bey'in öncülüğünde kurulan "Kengiri Askere Yardımcılar Demeği" ile yine Oğuz Bey'e ait olan Çorap ve Fanila Fabrikası işbirliği içinde çalışarak Çankırlı kadınlara ördürdükleri çorapları ilk elde Ankara'da bulunan Beşinci Kolordu'ya teslim etmişlerdir.³

Çankırı'da çorap örme kampanyasına katılan kadınların isimlerini, ne kadar sömek aldıklarını ve bunlardan kaç çift çorap ürettiklerini, para alıp almadıklarını belirleyen kayıtların tutulduğunu elimizdeki bir defterden anlayabiliyoruz. Defter, 20x27,5 ebadında olup 28 yazılı sayfası vardır. Her iki sayfa bir çizelge teşkil edecek şekilde düzenlenen defterde 'me'huzât' ve 'teslimât' ana başlıkları ile bunların altında 'sıra numarası', 'esâmî', 'sömek', 'verilen sömek yekûnu', 'beher kıyye için verilen', 'iplik', 'firesi', 'istihkâk yekûnu', 'bakâyâda kalan', 'teslim alınan' ve 'mülâhazât' sütunları vardır.

Kampanyaya Çankırlı kadınlardan yaklaşık 500'ünün katıldığı bilinmekle birlikte elimizdeki defterin konuyla ilgili tek nüsha olması, tutulması muhtemel diğer defterlerin bulunmaması sebebiyle maalesef çok sınırlı sayıda Çankırlı kadının ismini tespit etmiş bulunmaktayız. Tespit edilebilen kadınlardan büyük çoğunluğunun kentteki Müslüman toplumun üyeleri olmakla birlikte bir kısmının da gayrimüslim ailelerin üyeleri olmaları -bizce- şaşırtıcı değildir. Böyle bir kampanyaya katılan gayrimüslim kadınların, ailenin diğer fertleri -özellikle de- aile büyükleri gibi aidiyet bağlamında kendilerini 'millet'ten daha çok 'Osmanlılık'a ait hissetmeleri dönemin Anadolu toplumlarında açıklanabilir bir tutum olmalıdır. Diğer taraftan 'Rum Milleti' gibi tanımlamaların 'Osmanlılığı' içselleştirmeye engel olmayan ve fakat dinî aidiyeti belirten/belirleyen bir tanımlama olması ihtimali de -bizce- oldukça yüksektir.

Yukarıda da değinildiği üzere elimizdeki defter, yeni bilgi ve belgelerle birlikte ve işgücü, istihdam, ücretler gibi konularla birlikte yeniden değerlendirilmeye muhtaçtır. Biz şimdilik, bu aşamada, elimizdeki bilgiler ile kampanyaya katılan kadınların bazılarının isimlerini vermekle yetiniyoruz.

* Serbest araştırmacı-yazar, Dr. Rıfık Kâmil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi, kebikec@ada.net.tr.

1 'Sömek', bükülmüş ip yumağı demektir. Bkz. Derleme Sözlüğü, Cilt: X, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay., 2. Baskı, Ankara, 1993, s. 3678.

2 İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Çankırı Katib-i Mesulü olan Cemal Oğuz Bey hakkındaki bilgilerimiz çok yetersizdir. 1920 yılında tehcir olaylarından dolayı Divan-ı Harpte yargılanmıştır. Yargılama sırasında kırk yaşında olduğuna göre 1880 doğumlu olmalıdır. Aslen İzmirli olup aile lakapları 'Salebcizâde'dir. Kendisi aslen tüccardı ve İstanbul Beyoğlu'nda bir yazhane komisyonculuk yapmasının yanı sıra Çankırı'da da bir çorap ve fanila atölyesi vardı. Katib-i Mesullük görevini 1918 yılı sonuna kadar sürdürmüştür.

3 Bu konudaki bir belge için bkz. TÜRKOĞLU, Ömer, Çankırı İl Yıllığı, Çankırı Valiliği Yay., Çankırı, 1999, s. 30.

SÖMEK ALIP ÇORAP ÖREN ÇANKIRILI KADINLARDAN BAZILARININ İSİMLERİ

Buğdaypazarı mahallesinden Şükrü Efendi zevcesi Ayşe
Alacamescid mahallesinden Nalband Çakır'ın Hüseyin Çavuş validesi Ayşe
Kayseribey mahallesinden Ekmekçi Mustafa Usta zevcesi Hadice
Şeyh Osman mahallesinden Ciğerci Mehmed Efendi zevcesi Ayşe
Çetence mahallesinden Korucu oğlu Mehmed Ağa zevcesi Hadice
Kayseribey mahallesinden Kunduracı Hasan zevcesi Zeliha
Karataş mahallesinden Kasab Mehmed'in gelini Hacer
Perdedar mahallesinden Hüseyin Bey'in kerimesi Fatma
Alacamescid mahallesinden Kibar oğlu zevcesi Ayşe
Hoca Bahşayış mahallesinden Tahtacı İsmail zevcesi Zeliha
Karataş mahallesinden Karababa'nın İsmail zevcesi Emine
Buğdaypazarı mahallesinden Abdi oğlu Ali zevcesi Naime
Hoca İbrahim mahallesinden Koyuncunun Hafız Mehmed kerimesi Şefika
Hoca İbrahim mahallesinden Debbâğ İbrahim Usta zevcesi Fatma
Hoca İbrahim mahallesinden Kara Zeliha gelini Fatma
Yoğurtçu mahallesinden Hu Derviş'in kerimesi Afife
Camii-i Kebir mahallesinden Mutafoğlu Ali Efendi'nin hemşiresi Afife
Yapar mahallesinden Dülger Edhem Usta zevcesi Fatma
Kayseribey mahallesinden Bakraçkapağı kerimesi Fatma
Alacamescid mahallesinden Arhuların Meryem
Halilağa Mahallesinden Solakzade Hamdi Efendi kerimesi Rahime
Kayserbey mahallesinden Keçe'nin Derviş'in gelini Fatma
Çukurçeşme Mahallesinden Arif Ağa oğlu Ali zevcesi Afife
Kayseribey mahallesinden Sumucaklı Mehmed Usta zevcesi Hafize
Yapar mahallesinden Hacı Yunus Usta zevcesi Naime
Hoca Elvan mahallesinden Arpacızade Hüseyin Ağa kerimesi Afife
Rum mahallesinden Kayserili Lazari
Kayserbey mahallesinden Terzi Anastas vâlidisi Elenko
Kayserbey'den Andon oğlu Toklis zevcesi Sofi
Kayserbey mahallesinden İvan oğlu Bodrumus kerimesi Kiraki
Kayserbey mahallesinden Bülbül Andon zevcesi Fesligân
Rum milletinden Koca Yorgi oğlu Yanko zevcesi Teodora

Özet:

Birinci Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği sırada şüphe yok ki cephelere lojistik destek büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma savaşan Türk askerine yapılan lojistik yardıma örnek oluşturan Çankırılı kadınların çalışmaları hakkında küçük bir not düşmektir. Çankırı'da çorap örme kampanyasına katılan kadınların isimlerini, ne kadar sömek aldıklarını ve bunlardan kaç çift çorap ürettiklerini, para alıp almadıklarını belirleyen kayıtların tutulduğunu elimizdeki bir defterden anlamak mümkündür.

Anahtar kelimeler:

Birinci Dünya Savaşı, Çankırılı kadınlar, lojistik destek

THE WOMEN FROM CANKIRI WHO KNITTED STOCKINGS FOR FIGHTING SOLDIERS

Ömer TÜRKOĞLU*

Abstract:

It was vitally important to provide logistics support to the battlefields while the 1. World War was going on violently. This study highlights the women from Cankırı district who helped fighting Turkish soldiers and set an example for logistics support. It is possible to learn the names of the women who participated in the campaign for knitting stockings, how much yarn they took and how many pairs of stockings they knitted by using it and whether they were paid or not from the note-book we have

Key words:

The 1. World War, women from Cankırı and logistics support.

* Researcher-author, Dr. Rıfka Kâmil Urgan, an administrative board member of Çankırı Research Center, kebikec@ada.net.tr

1930-1949 CUMHURİYET HALK FIRKASI (PARTİSİ) RAPORLARINDA ÇANKIRI

1930-1949 Data About Çankırı
In The Documents Of The Political Party- Republic And Public

Erhan METİN*

Giriş

Çankırı'nın yakın tarihindeki ekonomik ve sosyal yapısı şimdiye kadar pek incelenmemiştir. Hâlbuki Cumhuriyet'in başkentine olan yakınlığına rağmen ekonomik ve sosyal yönden "az gelişmiş" olmasının temelinde yatan tarihsel nedenleri irdeleyebilmek, en azından bugünkü ve yarınki gelişim hızına katkıda bulunacak önemli veriler elde etmemize yardımcı olacaktır. Bu çalışmada, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Halk Fırkası döneminde fakat Atatürk'ün ölümünden sonraki ilk on yıl içinde Çankırı'nın siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel durumunu, yine bu fırkanın bazı belgelerine dayanarak açıklamaya çalışacağız.

(Fotoğraf 1: 1940-1949'lu yıllar
Çankırı CHP il teşkilatı)¹

A) 1930-1949 Çankırı'sında Siyasi Hayat ve Teşkilatlanmalar

1930-1940'lı yıllarda ve Çankırı özelinde siyasi hayatı incelediğimizde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın, ildeki yegâne fırka olduğunu görürüz. 1923'ten 1949'a kadar olan süre içerisinde Çankırı Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı, Çankırı Merkez, Çerkeş ve Ilgaz kazalarında teşkilatlanmıştır. Kazalarda, nahiye merkezlerinde ve köylerde ise ocak teşkilatları kurulmuştur. Ancak Çankırı'da bazı mahallerin yerleşim olarak küçük olmasından dolayı yirmi bir mahallede önceden kurulmuş olan yirmi bir ocak altıya indirilerek yeni seçimler Çankırı merkezinde bu altı ocak ile yapılmıştır. Karacaviran ve Şabanözü'nde birkaç aday ayrı tutulursa bütün köylerde ve nahiyelerde halkın büyük çoğunluğu Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı etrafında toplanmıştır.²

Cumhuriyet Halk Partisinin 21 Aralık 1936 günü toplanan il kongresinde alınan kararlar, Atatürk'e, Hükümet başkanı İsmet İnönü'ye, Büyük Millet Meclisi başkanlığına, parti sekreterliğine ve kurmay başkanlığına Başkan İlбай (Vali) Hüsnü Uzungören tarafından arz edilmiştir. Yine aynı kongrede İsmet İnönü'nün ilkbaharda Çankırı'ya davet edilmesine karar verilmiştir.

Kongrede seçilen delegeler ise şu isimlerden oluşmaktaydı:³

* Tarih Öğretmeni - Dr. Rıfka Kamil URG A Çankırı Araştırmaları Merkezi Koordinatörü, erhanmetin18@yahoo.com.

1 Aydın Demiröz, "1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı", Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı 2001, s.82

2 BCA, 490.01 / 635. 98,1

3 Duygu, 26 (Birinci Kanunun) Aralık 1936, sayı:313, yıl:7-s.1

Çankırı Merkez İlçesi

Şadiye Uğuz
Tahir Şehirli
Ali Sayar
Ethem Yalçın Alp
Cevdet Dengi
Hasan Ögüt
Hilmi Ersunan
İsmail Soydaş Yapraklı
Halim Bayram

Çerkeş İlçesi

Vehbi Polat
Gökmen Erdoğan
Mustafa Küçük
Mehmet Güven
Kamil Şen
Vahid Tekin
Ahmet Taşkın

İlgaz İlçesi

Tayyar Demir
Ahmet Kesgin
Sabri Özer
Mehmet Yavuz

Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayına ilk kongrede seçilen delegeler; belediye başkanı Ömer Atasoy ile Çerkeş ilçesi parti başkanı Vehbi Polat olmuştur. İl yönetim kurulu üyeliklerine ise Sait Üçok, Mustafa Bayram, Ömer Atasoy, Ahmet Dodur, Halim Ünür, Münür İnandık, Halim Altay ve Ali Sayar seçilmiştir.⁴

21.12.1936'da yapılan Çankırı Cumhuriyet Halk Partisi kongresinde Çerkeş'te bulunmakta olan Sultan Murad camii'nin minaresinin inşası ve aynı zamanda Çankırı merkezinde muhtelif semtlerde 22 dükkânın betonarme olarak yaptırılması hakkında teşebbüslerde bulunulduğu bildirilmiş ve alkışlarla karşılanmıştır. Bu açıklama üzerine Çerkeş delegelerinden Vahid Tekin tarafından Atkaracalar camisinin gelirinin evkaf (vakıflar) idaresince alınmasına rağmen caminin harap durumda olduğu ve çatısının aktığı dile getirilmiştir. Köy kanunu gereğince caminin geliri ile birlikte köylüye iadesi teklif edilmiştir. Atkaracalar ve Bayramören köyü camilerinin vakıflarının köy kanunu gereğince köylüye terkine oybirliği ile karar verilmiştir.⁵ Bunun haricinde ormanların kullanılması, mekteplerin inşaatı, şehir merkezi, ilçe, nahiye ve köy ihtiyaçlarının giderilmesi için birçok görüş dile getirilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi kongresi bu dönem itibari ile halkın dertlerinin, sorunlarının dile getirildiği ve çözülmeye çalışıldığı bir kongre izlenimi vermektedir.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde kayıtlı⁶ 9.11.1939 tarihli 30152 numaralı belgede bulunan Çankırı Cumhuriyet Halk Partisi raporunda; il parti temsilcileri, kaza, nahiye ve köylerde halkla temasta bulunduklarını ve bütün halkın dönemin Cumhuriyet Hükümetine canı gönülden bağlı olduklarını dile getirmiştir. Hükümet icraatlarının halkın refah ve mutluluğuna yönelik işler olarak görülmesi ve halkın her vesile ile şükranlarını dile getirdiklerinin belirtilmesi, Çankırı halkının tek parti idaresinden memnun olduğunu göstermektedir. Yine söz konusu raporda seçim dairesi içerisindeki kaza, nahiye ve köylerin vali ile birlikte dolaşarak halkın ihtiyaçlarının tespit edildiği ve halkın isteklerinin dinlendiği belirtilmiştir. Mümkün olan isteklerin yerine getirilmesi için emir verilmiş olması da dönemin parti teşkilatının ve il idaresinin halka kulak verdiklerini göstermektedir.

Yine aynı raporda Çankırı il ve kazalarındaki halk partisi idare heyetinin zayıf olduğu belirtilerek partiden beklenen faaliyetlerin yapılmadığı, cansız ve sönük bir yapılanma olduğu ifade edilmiş ve parti teşkilatının kuvvetlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kaza merkezlerine gelince; Çankırı ve Çerkeş de sınırlı sayıda vatandaş Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın teşkilatlanmasıyla ilgilenmişlerdir. Yine Çankırı'da açıkça görülmemesine rağmen hissedilebilir şekilde gençler ve yaşlılar arasında fırka rekabeti meydana gelmiş özellikle sınırlı sayıda genç nüfus Cumhuriyet Halk Fırkası

4 Duygu, 26 (Birinci Kanunun) Aralık 1936, sayı:313, yıl:7-s.1

5 Çankırı Gazetesi, 5 İkinci kanun (Ocak) 1937, yıl:14 Sayı:725, s.1-2

6 BCA, 490-01 / 635-94-1

teşkilatına girmeye çalışmıştır. 1928-1934 yılları arasında Çankırı Belediye Başkanlığı yapan Hacı Şihzade Sait Beyin, yaşlı olmakla birlikte, halkın "umumi muhabbetini kazanmış" ve siyasi kişiliği kuvvetli olmasının yanında genç nüfusa vilayet yönetiminde yer vermesinin Cumhuriyet Halk Fırkasına gelecek seçimlerde daha da güç katacağı savunulmuştur.⁷

Rapora göre Çerkeş'te Cumhuriyet Halk Fırkasını zayıf gösteren sebep, Çerkeş'te bulunan iki şahıs arasında devam eden şahsi çekişmedir. Hafız Mehmet ve Hacı Ahmet Efendilerin ailevi münasebetleri dolayısıyla dostları ve düşmanlarının olmasından dolayı Çerkeş seçimlerinde daima iki şahıs ve bu iki şahsın taraftarları çarpışmıştır. Taşrada Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sirayet eden eşrafın güç mücadelesinin tipik örneği olan bu olayda bir iki defa barıştırılan kişiler, zamanla yine birbirlerinin aleyhine çalışmaya devam etmişlerdir. Fırka raporlarında ise Cumhuriyet Halk Fırkası ilçe başkanlığına gelen Hafız Mehmet Efendi'yi destekleyenlerin daha çok olduğu belirtilmiştir. Eski Nakşibendî şeyhi olan Hafız Mehmet Efendi'nin "hükmeden ruhlu, teferrüdü sever bir zat"⁸ olarak tasvir edilmiş olması, bizlere o dönemin siyasi dünyasında dini kimlik taşıyan bazı kimselerin aktif siyaset içinde yer aldıklarını da göstermektedir.

Raportör, Ilgaz kazası içinde Karacaviranlıların etkisinin büyüklüğünü de aşağıdaki cümlelerle ifade etmiştir: "Ilgaz kazası Karacaviran kasabası halkı tahsile heveskâr, Çerkeş ve Ilgaz kazaları arasında tutulan o havalinin ticari hayatında hâkim bulunmaktadır. Bu itibarla Ilgaz kazası işlerinde kendilerinin daha selahiyettar ve sözü geçer vaziyette görmek istiyorlar. Hatta birkaç kaza kongresinde mümessillerini bulundurmamış olduklarını işittim gibi. Bu defaki umumi meclisine gidecek olan Ilgaz Kazası azalarının tamamıyla Karacaviranlılardan olmasını isteyerek muvafakat edilmeyince bu nahiyeye mensup yirmi müntehibisani ve belediye azası hem fırka azası arasındaki, hem de resmi seçimler çekimser kalmışlardır."⁹

A-D)Çankırı'da Diğer Teşekküller

Çankırı'da Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı haricindeki diğer teşekküller Türk Ocağı, Halk Evi ile Himaye-i Etfal'dir.

Çankırı Türk Ocağı: Türkiye genelindeki Türk Ocakları gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra resmi olarak 25 Mart 1912 de kurulmuştur. Türk ocağının ilk tüzüğünde de "ocak zinhar siyasetle işgal etmez" şeklinde bir maddenin yer alması Türk ocağının kuruluşundaki ilk siyasi pozisyonunu da açıkça ifade etmektedir. Büyük zaferin kazanılmasından sonra başlayan ikinci dönemde Mustafa Kemal Paşa, Türk ocaklarının yeniden kurulmasını teşvik etmiştir. Türk ocağı en önemli yapısal değişmelerin yaşandığı 1922-1931 yılları arasında Yurdumuzda yegane sivil toplum teşkilatı olmak gibi bir özellik taşımıştır. Türk Ocağı 1931 yılına kadar giderek Halk Fırkasının kontrolü altına girmiş ve bir başka ifadeyle fırkanın kültür şubesi haline gelmiştir. Bu yıllarda Türk Ocaklarının siyasete etkinliğinden değil, tersine siyasetin ocak üzerindeki nüfusundan söz edilebilir.¹⁰

Çankırı Türk Ocağı İdare Heyeti kadrosu 1925 yılında; Reis Baytar Tahsin Nahid (Uygur) Bey, Murahhas (delege) Emekli Yüzbaşı Kerim Bey, Muhasabeci Dr. Kadri Bey, Aza Orta Mektep Müdürü Kemal Cenab, Müdür Muavini Mustafa Nami ve muallimlerden Talip Beylerden oluşmuştur.¹¹

7 BCA, 490.01 / 635. 98.1

8 BCA, 490.01 / 635. 98.1

9 BCA, 490.01 / 635. 98.1

10 www.turkocağı.org, "Türk ocağının kurucuları kimlerdir" s.1-2

11 Türk Ocakları Tarihi, Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara 1998, C.1, s.164

Atatürk 1931 yılında yurt gezilerinde, Türk ocakları yasasının 3. maddesine atıfta bulunarak; ocakların Cumhuriyet Halk Fırkası ile birlikte çalışması gerektiğini vurgulayarak, gençlerin ve öğretmenlerin Türk Ocağı çatısı altında birleşmesini istemişti.¹² Atatürk'ün bu isteği, 1925-1931 yılları içerisinde yer alan Türk Ocaklarının siyasi bir teşekkül olmasının yanında bir eğitim kurumu niteliği taşıdığını da göstermektedir. Çankırı Türk Ocağı idare heyetinin içerisinde okul müdürünün, müdür yardımcısının ve öğretmenlerin bulunması da Atatürk'ün bu isteğinin Çankırı Türk Ocağı tarafından gerçekleştirilmiş olduğunu göstermektedir. 1930 yılının Ağustos ayında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulduktan sonra Türk Ocaklarının siyasi hayattaki etkinliği iyice artmaya başlar. Atatürk Ekim 1930'da yurt gezisine çıkar, çeşitli kuruluş temsilcileri ve halk ile temasta bulunur; Türk Ocaklarının Cumhuriyet Halk Fırkasına katılmasına karar verir. Türk gençliğini çatısı altında toplamayı başaran Türk ocakları Halk Fırkasının programındaki esasları telkin ve neşre çalışmıştır.¹³

Halk eğitimi sahasında Atatürk'ün de doğu toplumlarının ihtiyacı olduğuna işaret ettiği türden bir sivil toplum kuruluşu olan Türk Ocaklarının ve öğretmen birliklerinin faaliyetlerini unutmamak gerekir. Türk ocaklarının okul yaptırma, halka sağlık hizmetleri götürme, fakir öğrencilere burs sağlama gibi faaliyetlerine karşılık, öğretmen birlikleri bulundukları merkezlerde halk dershaneleri açarak kütüphaneler kuracak, temsil ve konferanslar düzenleyip dergi ve broşürler çıkararak, köylere kadar gidip inkılâbın anlamını vatandaşa anlatacaklardı. Bu amaç doğrultusunda İstanbul Darülfünunu talebe ve hocalarıyla "halkı irşad için" Bandırma, Eskişehir, Ankara, Sivas ve Çankırı gibi şehirlere, buradaki köy ve kasabalara gidip "inkılâp ve demokrasinin prensiplerini" halka anlattıkları bilinmektedir.¹⁴

Türk Ocağı bu dönemde konferanslar verdirerek, sinemasında yararlı filmler göstererek halkın sosyal ihtiyaçlarının karşılanması yanında aydınlanmasını da sağlamıştır. Bilhassa kadınların hukuk ve vazifelerinden pek az haberdar oldukları yerlerde kadına cemiyet içinde büyük vazifesini anlatacak müessese de yine Türk Ocakları olmuştur. Türk Ocaklarının il ve ilçe şubeleri arasında işbirliği olduğu da gözden kaçmamaktadır. 1928 yılında Yozgat Türk Ocağı tarafından milli ürünleri tanıtmak için düzenlenen "Milli Malumat Sergisi"ne Bursa, Diyarbakır, Çankırı, Kastamonu, Tosya, Kırşehir, Kütahya ve Avanos Türk Ocaklarının mahalli ürünlerinden birer örnek göndermelerinin istenmesi¹⁵ de bu işbirliği ve dayanışmanın küçük bir örneği olarak alınabilir.

18 Mart 1931 tarihli gazetelerde, Türk Ocaklarının CHF'nin kültür kuruluşları haline dönüşeceği ve partinin şubesi altında yönetileceği haberleri yer almaktadır. "Çankırı gibi küçük şehirlerde Himaye-i Etfal, spor, musiki kulüpleri gibi teşekküllerin faaliyetlerini Türk ocağı etrafında toplamak bu nevi işlerde çalışacak kabiliyetleri sıklaştıracak gibi binasızlık, parasızlık yüzünden terk edilmiş halde kalan bu ve bunlara benzer diğer teşekküllerin hedefledikleri faaliyetlerin meydana çıkmasını da sağlayacaktır."¹⁶ Raporda yer alan bu cümleler Cumhuriyetin ilk on ve ikinci on yılı içerisinde Çankırı ili kültürel ve sosyal hayatını düzenleyecek teşekküller arasında en güçlü olan teşekkülün Türk Ocağı olduğunu göstermektedir. Ve özellikle diğer teşekküllerin bu çatı altında toplanmasının istenmesi de bu dönem Cumhuriyet Halk Fırkası ilkelerinin, Türk Ocağı ilkeleri ile paralel olduğunu da ortaya çıkartmaktadır. Atatürk'ün, Türk Ocaklarının CHP'ye katılması hakkındaki 25 Mart 1931 tarihli açıklamasından sonra yasal süreç tamamlanır.¹⁷ Türk Ocaklarının ikinci dönem 7. kurultayı 10 Nisan 1931 tarihinde fevkalade olarak toplanmış ve Türk Ocaklarının feshine, bütün varlığının Cumhuriyet Halk Fırkası ile birleştirilmesine karar verilerek¹⁸ fiiliyatta hissedilen ve görülen birliktelik resmen sağlanarak ilan edilmiştir.

12 İbrahim Karaer, Türk Ocakları, Sistem Ofset, Ankara 1992, s.22

13 Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, Ragıp Memişoğlu, Türk Ocakları Tarihi, Ankara 1998, C:1, s.364

14 Cezmi Eraslan, Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk, İstanbul 2003, s.136-137

15 Karaer, a.g.e., s.171

16 BCA, 490-01, 635-98-1

17 Tuncer vd., a.g.e., s.362

18 Tuncer vd., a.g.e., s.363

Çankırı Halkevi: Serbest Fırka deneyiminden sonra devlet neredeyse bütün sivil toplum örgütlerini devre dışı bırakmış, o zamana değin inkılâbın halka ulaşmasındaki vesile olarak gördüğü Türk Ocaklarını kapatmış, yerine tamamen parti yöneticilerinin kontrolünde olarak Halkevlerini devreye sokmuştur. Bu müessese ile en küçük yerleşim birimine kadar giderek halka; yapılmak istenenler anlatılmak istenmiştir.¹⁹

Bütün halk kitlelerinin siyasi, kültürel, idari faaliyet imkânlarını içinde bulacakları bir oluşum olarak halkevleri, vatandaşın sistemi öğrenmesi ve içinde ilerlemesi için adeta bir okul olarak düşünülmüştür. Köylere kadar gidecek halkevli, köylüye hem sağlık götürecekler hem de ondan saf kültürün sözlü ve yaşayan örneklerini toplayacaklardı. Bu amaçlar doğrultusunda 1932 yılında 14 şube ile faaliyete geçen bu teşekkül, dil, tarih, edebiyat, güzel sanatlar, tiyatro, spor, sosyal yardım, halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve neşriyat, köycülük, müze, sergi, dokuz çalışma grubu halinde konferanslar, temsiller, köy çalışmaları, okuma yazma kursları gibi çalışmaları ile her kesimden halkın durumunu düzeltmeye çalışarak 1938 yılında 210 şubeye ulaşmıştır. İlk köy gezilerinde her meslekten büyük bir katılımlar sağlayan halkevlerinin şehirde başarılı olmasına karşın inkılâbı köye ve köylüye ulaştırma görevinde devamlılık sağlayamadığı konusunda yorumlara da maruz kalmıştır.²¹

(Fotoğraf 2:Çankırı Halk Evi 1940-1949)²⁰

Halkevleri kuruluşundan hemen sonra ülke geneline hızla yayılmıştır. Talimatnamedeki şartlara uyan vilâyet, kaza, hatta köylerde bile halkevi açılır. Bir ara adları "ulusevi"²² şeklinde kullanılmakla beraber, daha sonra bu addan vazgeçilir ve tekrar halkevi adına dönlür. Bu kurumların ilk açılış günü olan 19 Şubat ve bu günü takip eden ilk pazar günü, sonraki yıllarda ülke genelinde halkevleri bayramı olarak kutlanır.²³

CHP Genel Sekreterliği tarafından halkevleri yıl dönümlerinde yayınlanan halkevi faaliyetlerine dair raporlar ve diğer kaynaklara göre, halkevlerinin 1932-1951 yılları arasında ülke geneline dağılımına dair şunları söyleyebiliriz²⁴ : Başlangıçta 14 vilâyette açılan halkevleri 24 Haziran 1932'de açılan 20 halkeviyle birlikte ilk yıl 34'e yükselmiştir. Bu sayı 1933'te 55, 1934'te 80, 1935'te 103, 1936'da 136, 1937'de 167, 1938'de 210 ve 1939'da 373'e çıkar. 1940'ta halkevi teşkilâtının kurulmadığı mahalle ve köylerde halkevlerinin küçük bir çekirdeği olan ve benzer çalışmalar yürüten halkodaları açılır. Bu dönem içerisinde Çankırı'da bir halkevi açılmıştır.

19 Eraslan, a.g.e., s.137

20 Dr. Rifki Kamil URGU Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşiv Kütüphanesi

21 Yorumlar için bkz; Fay Kirby; Türkiye'de Köy Enstitüleri, Ankara 1962,s.71)

22 "Ulusevinde konferans", Anadolu, nr. 6098, 24 Kânunuevvel/Aralık 1934; "Bugün ulusevinde konferans var", nr. 6102, 28 Kânunuevvel/Aralık 1934.

23 Halkevlerini yarı resmî kültür merkezleri (semi-official cultural centers) olarak kabul eden Arzu Öztürkmen, "Celebrating National Holidays in Turkey: History and Memory" başlıklı makalesinde halkevleri bayramının geniş katılımı ve bir festival havası içinde kutlandığını belirtmektedir. Daha geniş bilgi için bk. Arzu Öztürkmen, "Celebrating National Holidays in Turkey: History and Memory", New Perspectives on Turkey, nr.25, Sonbahar 2001, ss. 47-75.

24 Bu konudaki detaylı bilgiyi şu kaynaklarda bulmak mümkündür: 1-Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsaları, Ankara:1934. 2-Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, Ankara:1935. 3-Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, Ankara:1936. 4-Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, bty. 5-1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, bty. 6-1939'da Halkevleri, Ankara:1939. 7-Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, Ankara:1941. 8-C.H.P. Halkevleri ve Halkodalarının 1942 Çalışmaları, Ankara:1943. 9-C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları, Ankara:1944. 10-C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara:1946. 11-XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara:1947. 12-C.H.P. XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara:1948. 13-C.H.P. 17. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara:1949. 14-C.H.P. 18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara:1950.

1935 yılı itibariyle Çankırı'da kurulmuş olan Halkevi idari teşkilatı şöyledir.²⁵

Adı-Soyadı

Mustafa Bayram
Fazıl Gönen
Ekrem Kansu
Dr. İsa Ruhi
Sadık Bayram
Cevdet Dengi
Saim Kültür
Ömer Dedeoğlu Şarbay
Fettah Efendi
Mazhar Solakoğlu
Hilmi Dede
Hasan Üçok
Dr. Atıf Rifat Dolon

Mesleği-Görevi

CHP ve Halk Evi Başkanı
Maarif Müdürü-Halkevi dil,edebiyat şubesi başkanı
Ziraat Müdürü-Halkevi köycülük şubesi başkanı
Hastane Başhekimisi-Halkevi içtimai yardım başkanı
Evkaf Müdürü-Halkevi Spor şubesi Müdürü
Umumi Meclis Üyesi Temsil Şubesi Başkanı
İlkokul Öğretmeni-Halkevi musiki şubesi başkanı
(Belediye Başkanı)
Şube reisi-Tayyare Şubesi başkanı
Hususi Muhasebe Müdürü-Himaye-i Etfal Cemiyeti Başkanı
Ticaret Odası Başkanı
Matbaa Müdürü-Avcılar Kulübü Başkanı
Sıhhiye Müdürü-Ziraat Odası Başkanı-Hilal-ı Ahmer Başkanı

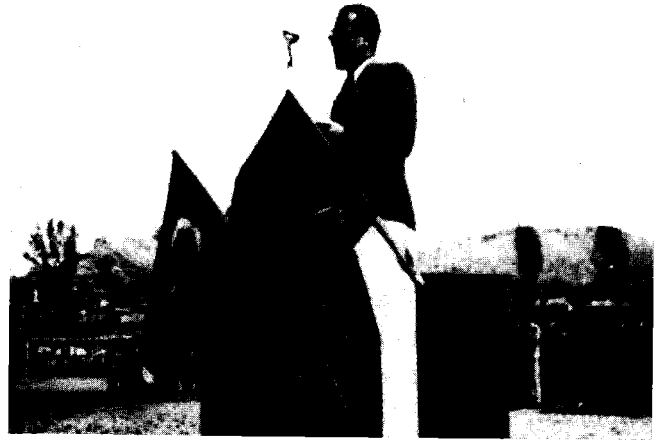
Vilayet Encümen Üyeleri

Cevdet Dengi (Çankırı)
Halim Altay (Çankırı)
Gökmen Erdoğan (Çerkeş)
Sabri Özer (İlgaz)

"1939 senesi itibari ile Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatının zafiyeti Halkevleri üzerine de tesir etmiştir. Halkevlerinden beklenen hizmet ve faaliyet az denecek derecede gerçekleşebilmiştir. Halkevlerinin bütün faaliyeti radyo ile halkı oyalamaktan daha öteye geçememiş; esaslı işler üzerinde ciddiye olmadığı ve alakasız kaldığı görülmüştür."²⁶

Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisine ait 1939 tarihli 30152 kayıt numaralı raporda Çankırı Halkevi binasının inşaatının başladığı, mevcut ödeneklerin binanın inşasına kafi gelmediği belirtilerek vilayet yardımının da yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Öncelikle Vilayetin önemli ihtiyaçlar içerisinde olan hastaneyi tamamlamak istemesinden dolayı halkevine yardım keyfiyeti mümkün olmayacağı vurgulanmıştır. Bundan dolayı Cumhuriyet Halk Partisi merkezinin bu konuda vereceği yardım ve bir kısmının da vilayetçe

karşılansması durumunda gelecek yıl inşaatın tamamlanacağı hakkında bilgi verilmiştir.²⁸ Sözü edilen bina 2 numaralı fotoğrafta görülmektedir. Halkın eğitilmesi, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için açılmış olan halk evleri zaman içerisinde bu misyonlarından uzaklaşmaya başlamıştır. Çankırı Halk Evi 1947 yılına gelindiğinde bir eğlence merkezine dönüşmüştür. Bu mekanların halkın istifade etmesi için açıldığı

(Fotoğraf 3: Saim Kültür; Halkevi Musiki şubesi başkanı olduğu sıralarda bayram töreninde konuşma yaparken)²⁷

25 BCA, 490-01 / 768.1068.1

26 BCA, 490-01 / 635.94.01

27 Dr.Rıfka Kamil URGa Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivi, D.N:1574 (Saim Kültür'ın eşi Hatice Kültür tarafından bağışlanmıştır.

28 BCA, 490-01 / 635.94.01

unutulmuştur. Maddi kazanca endekslenmiş, ücret ve konfora bağlı olarak bölümlere ayrılmış bir ticaret hane görünümüne bürünmüştür.²⁹ Bu görüntü Çankırı halkı ile Halk evinin yollarını ayıran en önemli sebeplerden biri olmuştur.

A-II) Çankırı'da Siyasi Hayat: (Bolu Bölgesi Müfettişi, Denizli Milletvekili Abidin Ege'nin Çankırı İline ait Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine sunduğu 09.03.1949 tarihli raporuna göre) Çankırı siyaset hayatında Cumhuriyet Halk Partisinin ağırlığı hissedilmesine rağmen Çankırı Halkının Milletvekillerine karşı hürmetleri olmadığından bahsedilmiştir. "Halkın vekillerine karşı hürmet göstermemelerinin sebebi olarak da Milletvekillerinin kendilerini gelip aramadıklarından şikâyet etmeleri", bu dönemde halk ve vekiller arasında bir bağ kurulamadığının bir ispatı olarak da gösterilebilir.

1949 yılına gelindiğinde Çankırı'da Cumhuriyet Halk Partisine muhalif partilerden Demokrat ve Millet Partileri kurulmuştur.³¹ Böylece Çankırı siyasi hayatı çok sesliliğe doğru ivme kazanmıştır. Fakat Cumhuriyet Halk Fırkası karşısında her iki partide zayıf, teşkilatsız bir halde faaliyet göstermiştir. İlgili raporda Millet Partisi'nin gizli dini hurafelerle burada tutunmaya çalıştığını-dan, daima Allah'ı ileri sürerek ve C.H.P'yi dinsiz göstererek halk ve bilhassa köylüler arasında bir mevki kazanmaya çalıştığından bahsedilmesi; 1948-1949 Çankırı siyasi hayatında dini motiflerin kullanıldığını göstermektedir. Bütün bu propagandalara rağmen Çankırı halkında hiçbir kıvılcık ve hareketin mevcut olmaması siyasi rekabeti özümseyen ve siyasi olgunlukla karşılayan bir Çankırı halkının mevcudiyetini gösterir. Rekabeti izleyen fakat rekabeti fanatizme dönüştürmeyen, siyasi sağduyuya kavuşmuş bir kitlenin olduğunu söylemek herhalde mübalağa olmamalıdır.

(Fotoğraf 4: Saim Kültür, Seçim öncesinde Çankırı Halkına seslenirken)³⁰

Millet Partisi ve Demokrat Partisi'nin merkez ve ilçelerde bulunan şubelerinde birkaç kişinin toplanmış olması ve köylerde teşkilatlanmalarının olmaması da 1948-1949 Çankırı'daki en güçlü siyasi teşkilatın C.H.P'ye ait olduğunu göstermektedir. Bu siyasi güç, C.H.P'nin tarihi geçmişine bağlanabileceği gibi, yeni oluşan siyasi teşekküllere karşı duyulan ilk çekingenlikten de kaynaklanabilmektedir. Millet Partisinin Çankırı köylerinde (20 kadar köy) birkaç kişi bularak açmış olduğu şubelerin açılmasının hemen akabinde, birer, birer kapanması halkın bu siyasi teşekküllere karşı çekingenliğini açıkça göstermektedir. Yine bu sonuca bakılarak köylerde yaşayan mevcut nüfusun, demokrasinin gereği olan çok sesli siyaset bilincinde olmadığı sonucuna varmak da mümkündür. Bütün buraya kadar olan siyasi hareketlenmeler ve sonuçlarına bakacak olduğumuzda Çankırı'da 1949 yılına kadar C.H.P dışında hiçbir siyasi partinin kalıcı bir gücü elinde bulundurduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim bu dönemde kurulmuş ve teşkilatlanmaya çalışmış, millet partisi, demokrat parti gibi teşkilatlarda bu yapılanmayı değiştirememiştir.³²

29 Birlik Gazetesi, 15 Kasım 1947, Yıl:5 Sayı:350 (Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşiv Kütüphanesi D.N:1736)

30 Dr.Rıfkı Kamil URGU Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivi, D.N:1574 (Saim Kültür'ün eşi Hatice Kültür tarafından bağışlanmıştır.

31 BCA, 490-01, s.1

32 BCA, Cumhuriyet Halk Partisi Raporu (9.Mart.1949), 490-01,s.2

Raporda ayrıca Çankırı ilinde komünistlik akımının olmamasından memnuniyetle bahsedilirken fazla mutaassıp olan bu vilayette halkın dini eğilimlerinden istifade ederek buralarda dini bir fanatizm yaratılmaya çalışıldığından bahsedilmiştir. Bilhassa Millet Partisinin bu tehlikeli mevzuu ele alarak bu havalide teşkilatlanmaya çalıştığından bahsedilmesi Cumhuriyet Halk Partisinin bu durum hakkındaki kaygısını da göstermektedir. Ayrıca Çankırı Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatının bu hususta üzerine düşeni yaptığı fakat bunun için en hassas davranacak makamın ise hükümet olduğu belirtilmiştir.

B)-Çankırı'nın Eğitim, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatı: (Çankırı Cumhuriyet Halk Fırkası Teşkilatının 9.11.1939 tarihli, 30152 numara kayıtlı raporuna göre)

Halkın yoksulluktan kurtulmak istediği, bundan sonraki ömrünün refah içinde geçmesi için varlığa kavuşmak istediğinin belirtilmiş olması³³; 1939'a kadar olan süre içerisinde Çankırı ilinde hala İstiklal Harbinin yaralarının tam olarak sarılamadığını ve 1929-1934 arasında dünyayı etkisi altına alan ekonomik bunalımının etkilerinin Çankırı halkı arasında devam ettiğini göstermektedir. Bu dönemde Dünya ve Türkiye'de hissedilen ekonomik kriz maddi imkansızlıklara sebep olmuştur. Nitekim bu dönemin akabinde patlak veren II. Dünya Savaşı da bu krizin sona ermeden daha büyük sıkıntıların çekildiği bir dönemi başlatmıştır. Bu süreç içerisinde Çankırı'yı Eğitim, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik faaliyetler açısından incelemeye çalışacak olursak; ilk olarak Eğitim faaliyetlerden bahsetmek daha doğru olacaktır.

B-I) Çankırı'da Eğitim Faaliyetleri

Çankırı köylerinin 1939 ve 1940'lı yılların başında eğitime gösterdikleri ilginin yüksek olması Çankırı köylüsünün eğitime verdiği değeri gösterdiği gibi eğitimsizlik yüzünden çektikleri sıkıntılardan da kurtulmak istediklerinin bir göstergesi olmuştur. Bu dönem içerisinde köyde yaşayan halkın isteklerinin en başında okul gelmektedir. Okulu olanlar ise mevcut okullarının bir üstünü talep etmişlerdir. Diğer ihtiyaçlarını okul isteğinden sonra dile getirmeleri ve ikinci dereceye almaları Çankırı halkının eğitime verdiği önemi açıkça göstermektedir.³⁴

1939'da Çankırı il merkezinde bir ortaokul, kaza ve nahiyelerde de ilkokul ve yatılı ilkokullar bulunmaktadır. Bir çok öğrenci ilkokulu bitirdikten sonra ortaokul okumak, ortaokul okuyan öğrenciler ise lise okumak istemektedir. Bundan dolayı il merkezinde lise bulunmadığından ortaokulu bitiren öğrenciler lise tahsiline devam edememiştir. Maddi gücü olmayan, zeki öğrenciler tahsillerine devam edemediklerinden üzüntü duymuşlardır. Bu durum Çankırı Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatının bu konu üzerinde rapor hazırlamasına sebep olmuş hazırlanan raporda Çankırı il merkezine bir lise, bir sanayi mektebi, Çerkeş ve Ilgaz kazalarına da birer ortaokul açılması talep edilmiştir.³⁵

Cumhuriyet Halk Partisi Çankırı teşkilatının eğitim amaçlı istemiş olduğu okul taleplerinin sonucu hakkındaki bilgiyi Çankırı Millet vekilleri Rıfat Dolunay, Zeki Soydemir, Akif Arkan ve Ahmet İhsan Zeyneloğlu tarafından hazırlanmış 23.11.1948 tarihli 91029 numara kayıtlı raporda görmemiz mümkündür.

1948'de hazırlanmış olan bu raporda Çankırı il merkezinde lisenin henüz açılmadığının belirtilmesi, 1939 raporunda Cumhuriyet Halk Partisi il teşkilatının Çankırı il merkezine lise yapılması talebinin henüz gerçekleştirilemediğini de göstermektedir. 1939 senesinde yazılı olarak dile getirilen talep 1948'e gelindiğinde maalesef hâla gerçekleştirilememiştir.

1948 yılına kadar Çankırı'da bir lise açılmamasına rağmen; 1945-1946 öğretim yılında Çankırı Erkek orta sanat okulu açılabilmiştir.³⁶ Bu okul sayesinde Çankırı gençlerinin bir sanat öğrenmeleri amaçlanmıştır.

³³ BCA, 490-01, s.1

³⁴ BCA, Cumhuriyet Halk Partisi Raporu (9.Mart.1949), 490-01,s.2

³⁵ BCA, 490-01 / 635-94-1

³⁶ BCA, 490-01 / 635-94-1

Bu amaç doğrultusunda açılan okul aynı zaman da gençlerin sosyal ve kültürel olarak yetiştirilmesini amaçlamış; bu doğrultuda meslek derslerinin yanı sıra fen ve sosyal alan dersleri de okutulmuştur. 1945 yılında kurulan erkek orta sanat okulu ve akşam kız sanat okulunun açılışları münasebetiyle 26 Kasım 1945 günü bir tören yapılmış ve il valisi ile seçkin davetliler bu törende bir araya gelmişlerdir.³⁷

(Tablo -1- 1947-1948 Öğretim yılı Çankırı Erkek Orta Sanat Mektebinde okutulan dersler ve görev yapan Personel)³⁸

<u>Adı Soyadı</u>	<u>Ünvanı</u>	<u>Okuttuğu ders</u>
Remzi Sümer	Okul Müdürü	İdareci
Hidayet Nalbant	Müdür Yardımcısı	İdareci
İsmail Tüneyli	Yönetim Memuru	
İhsan Ulusoy	Muhasebeci	
Naciye Kıpçak	Öğretmen	Tarih - Coğrafya
Mehmet Ali Özçelikkale	Öğretmen	Matematik
H.Avni Aktan	Öğretmen	Fransızca
Behçet Çörüşlü	Öğretmen	Türkçe
Nüşhet Kılıçay	Öğretmen	Fizik - Kimya
Hasan Fehmi Gökşen	Öğretmen	Beden Eğitimi
Mustafa Aksoy	Marangoz Atölye Şefi	Meslek dersi
Hasan Uslu	Öğretmen	Meslek Dersi (Demir)
Hasan Küçükçürük	Öğretmen	Meslek Dersi (Demir)
Halil Özçelik	Öğretmen	Meslek Dersi (Demir)
Ömer Özkan	Öğretmen	Meslek Dersi (Marangoz)
Vehbi Yalçınkaya	Usta	Meslek Dersi (Marangoz)
Cevdet Akın	Öğretmen	Meslek Dersi (Tesviye)
Sıtkı Eröncel	Öğretmen	Meslek Dersi (Tesviye)
Hüseyin Altıok	Öğretmen	Meslek Dersi (Tesviye)

Bu tabloda görüleceği üzere Çankırı Erkek Orta Sanat Mektebi, mesleki olarak üç alanda (demir-marangoz ve tesviye) usta yetiştirmek için eğitim vermiştir. Bunun yanında diğer pozitif bilimlere ait derslerin verilmiş olması da bu okulda eğitim gören gençlerin sadece mesleki olarak değil, sosyal-kültürel ve çağın gerekli donanımlarını kazanarak yetişmelerinin amaçlandığını göstermektedir. Bu amaçlar doğrultusunda kurulan Çankırı Erkek Sanat Okulu ilk mezunlarını 1948 de vermiş ve 36 öğrenciyi mezun etmiştir.

Çankırı dâhilindeki bütün ilk mekteplere 1933 yılı itibarıyla 2183'ü kız ve 3840'ı erkek olmak üzere 6023 çocuk devam etmektedir. Vilayette tahsil çağında 12665 erkek 14896 kız olmak üzere 27568 çocuk mevcut olduğuna göre zorunlu eğitimin % 27 nispetinde yerine getirildiği anlaşılmaktadır. 1926'dan itibaren asgari 16 bin azami otuzar bin lira sarf edilerek Ilgaz, Çerkeş, Şabanözü, Yapraklı ve Pelitçik kaza, nahiye ve köylerindeki ilk mektep binaları inşa edilmiştir. Yalnız bu dönem itibarıyla devlet bütçesi ile okul inşaatlarının tamamlanamayacağı anlaşıldığından 1930 senesinden itibaren köylünün de amelelik, kereste, kum, taş, kireç gibi malzemenin tedarikinde desteği alınarak, usta parası hükümetten karşılanarak okul inşaatlarına başlanmıştır.³⁹

1926'dan 1933 senesine kadar süre içerisinde Çankırı'ya bağlı köylerden Korgun (tam dershaneli), Apsarı, İldızım, Çivi ve Şabanözü nahiyesinde Gümerdiğin, Bakırlı, Çaparkayı, Orta nahiyesinde Bastak,

37 BCA, 490-01 / 635-94-1

38 Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu, Okul Kooperatif kolu tarafından bastırılan yıllık, Çankırı 1948,s.12

39 Çankırı Gazetesi yıl:23 sayı:1181 s.1

Dumanlı okulları betonarme; Yapraklı nahiyesinde Yüklü, Ünür, Kızılırmak nahiyesinde Kahyalı, Ilgaz Kazası dahilinde Kiseköy, Yenice, Çatkise betonarme, Bayramören, Dalkoz, Dumlupınar, Hacı Muslu, Kale, Belveran, Kızılsin, Çerkeş kazası dahilinde Eskipazar nahiye ilkokulları tam dersaneli olarak, Dere, Bozoğlu, Ali özü, Çardak ilkokulları betonarme ve üçer dersaneli olarak yeniden inşa edilmiştir.⁴⁰

1948 tarihli 91029 numara kayıtlı raporda Şabanözü ve çevresinin nüfus olarak kalabalık olduğu; bu civar halkının çocuklarını okutmaya hevesli olduğu, dile getirilerek bu bölgeye bir ortaokul yapılması talep edilmiştir. İl merkezi dâhil olmak üzere, Ilgaz, Çerkeş, Kurşunlu ve Şabanözü ilçelerindeki ilkokulların, öğrenci nüfusunun çokluğu sebebiyle ihtiyacı karşılamadığı, hatta çift zamanlı eğitim yapıldığı halde bile ihtiyacı gideremediği dile getirilerek buradaki ilkokullara ilaveten birer ilkokul yapılması istenmiştir.⁴¹

Bu anlatılanlardan yola çıkılarak Cumhuriyetin ilanı ve sonraki senelerde ülke sorunlarının başında eğitimin geldiğini söylemek herhalde hata olmayacaktır. Savaş sonrasında barış ortamının sağlanması ve savaşın durması, hızlı nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Hızlı nüfus artışının akabinde mevcut okullar ihtiyacı karşılayamaz olmuş ve hükümet bu ihtiyacı karşılamaya davet edilmiştir. Özellikle Osmanlı eğitim ve öğretim müesseselerinin lağvedilmiş olması da bazı vilayet merkezlerinde (Çankırı bunlardan bir tanesidir) yüksek seviyeli eğitim kurumlarının olmamasına ve yüksek tahsil yapmak isteyen öğrencilerin il dışına veya yüksek seviyeli eğitim kurumunun olduğu yerlere gitmesine zemin hazırlamıştır. İmkani olanlar gitmiş fakat gidemeyen Çankırlılar okumak istemelerine rağmen çaresizlikten dolayı memleketlerinde kalarak baba mesleğine veya usta çırak yolu ile yeni meslekler öğrenerek hayatını idame ettirmeye mecbur kalmıştır.

1939 senesinde Çankırı köylerinde, kaza ve nahiyyelerinde sekiz, on ve daha fazla sene öğretmenlik yapanlar olduğu, bu öğretmenlerin daha uzun süre köy ve nahiyyelerde kalmasının uygun olmadığı, bu sebeple köylerde görev yapan öğretmenlerin nahiyyelere, nahiyyelerde görev yapanların kazalara, kazalarda görev yapan öğretmenlerinde il merkezlerine alınarak sürekli köyde görev yapmakta olan öğretmenlerin usandırıcı köy hayatından kurtarılması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin görev yerleri, bir yıl köyde kaldıktan sonra sıra ile değiştirilecek olduğunda, öğretmenlerin mesleklerine daha kuvvetle bağlanacağı, öğretmenler arasındaki görev yerinden ve atama usullerinden kaynaklanan hoşnutsuzluklarında kaldırılacağı üzerinde durulmuştur. Maarif Vekaletinden bu konuda çalışmalar yapması istenmiştir.⁴²

Söz konusu raporda dönemin Milli Eğitim Bakanlığının topladığı şuralara yüksek profesörlerin ve öğretmenlerin davet edildiği söylenmiş ve akabinde Anadolu'da görev yapmış tecrübeli öğretmenlerin davet edilmesi gerektiği de nazik bir dille belirtilmiştir. Bu çekingen tavır taşrada görev yapan öğretmenlerin 1939 senesi itibarıyla sorunlarını tam olarak dile getiremediklerini, sorunlarını ve taleplerini ise fırka teşkilatının hazırladığı raporlarda vekiller aracılığı ile duyurmayı amaçladıklarını göstermektedir.⁴³

Ortaokul olan yerlerde pansiyon veya yatılı kısım açılarak, bu durumdan muzdarip olan öğrencilerin tahsillerine devam etmeleri gerektiği belirtilerek bu ihtiyaçların bir an önce giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Maarif Şurasınca karar verilen ve bakanlıkça tatbik edilen üç sınıflı ilk okullar, beş sınıfa çıkartılmıştır. Bundan dolayı okullarda ki eğitimin bir öğretmenle yapılmasının yetersiz kalacağı, bunun için okullardaki öğretmen sayısının ikiye çıkartılması istenmiştir.

1948'de Çerkeş ilçesinde bir ortaokulun yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır. 1939'da hükümetten istenilen ortaokul talebi uygun görülüş ve talep yerine getirilmiştir. Fakat Çerkeş ilçesinde ortaokulun inşa edilip eğitime başlaması beraberinde öğretmen ihtiyacını getirmiştir. 1948 tarihli raporda; Çerkeş ilçesinde açılmış

40 Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu, Okul Kooperatif kolu tarafından bastırılan yıllık, Çankırı 1948, s.14-15-16-17

41 BCA, Cumhuriyet Halk Partisi Raporu, 28.12.1948, Kayıt No:91029, s.43

42 BCA, 490-01/ 635-94-01 s.64

43 BCA, 490-01/ 635-94-01 s.65

olan ortaokulun Türkçe ve Fransızca öğretmeninin olmadığı, iki defa Çerkeş ilçesine bu branşlarda atama yapıldığı halde atanan öğretmenlerin ilçeye gelmediği belirtilmiştir. İhtiyacın vekâleten giderildiği, vekâleten yapılan vazifelerin verimsiz kaldığı ve çocukların zararına olduğu vurgulanarak asil (kadrolu) öğretmen gönderilmesi istenmiştir.⁴⁴ Bu istek günümüz açısından değerlendirilecek olursa eğitim ve öğretimin geçici çözümlerle yürütülemeyeceği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu talep içerisinde atlanılmaması gereken bir detay Çerkeş ilçesine adı geçen branşlarda öğretmen atanmasına rağmen öğretmenlerin gelmemiş olması, üretilen vekâleten çözümlerin ise öğrencilerin zararına olduğudur.

B-II) Çankırı'da Tarımsal Faaliyetler ve Zirai Hayat

Çankırı ili coğrafi konumu itibarıyla arazisinin bir kısmı ziraata elverişli bir kısmı da ormanlıktır. 1939 senesinde yağmurların yetersiz olması Çankırı'nın doğu ve batısında mahsulün beklenen düzeyde olmamasına sebep olmuştur. Yüksek ve ormanlık olan bölgelerin halkının tarlalarından kaldırdığı mahsul yetersiz olduğundan, ormanı olanlar ormanlarından ormanı olmayanlar da koyun ve tiftik keçisi yetiştirerek ve bir kısmı da İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde çalışarak ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. İlin üçte ikisini oluşturan arazi yapısı itibarıyla, yüksek ve ormanlıktır. Bu bölge halkı normal şartlar altında bile ihtiyaçlarını ancak karşılayabilecek ürün kaldırabilmektedir.⁴⁵ Bu bilgiler 1939 senesi itibarıyla Çankırı'daki tarımsal faaliyetlerin modern tarım usulleri ile yapılamadığını, Çankırı ilinin zirai açıdan halkın ihtiyaçlarına tam olarak cevap veremediğini ve bu sebeple halkın bir kısmının şehir dışına göç etmek zorunda olduğunu göstermektedir.

Çankırı hayvan yetiştirme bakımından iyi olup, yetiştirilen hayvanlarda hastalık bulunmamaktadır.

(Tablo-2- 1935 Cumhuriyet Halk Partisi raporlarında verilen Küçükbaş hayvan sayıları)⁴⁶

	Tiftik Keçisi	Koyun	Kıl Keçisi
Çankırı	121 152	79 185	1245
Çerkeş	31 690	26 856	1700
İlgaz	31 264	22 604	203
Toplam	184 106	128 645	3148

21.09.1935 tarihli C.H.P müfettişliğine sunulan raporda hayvan adedi ve her bir hayvanın verebileceği hâsılat göz önüne alınarak ortalama 281110 kilo tiftik ve 185967 kilo yün ve 3143 kilo kıl olarak tahmin edilmiştir.

Tiftik tamamen dışarı gönderilmekte, yün ve kıl hâsılatının çoğu içeride sarf edilmekte bir kısmı da dışarı gönderilmektedir. Bu sayısal verileri günümüz sayısal verileri ile kıyaslayacak olursak Çankırı'nın hayvan yetiştiriciliği konusunda nerede olduğunu daha rahat görebiliriz.

(Tablo 3 -2004 yılı verilerine göre Çankırı ili ve ilçeleri küçükbaş hayvan sayıları)⁴⁷

	Tiftik Keçisi	Koyun	Kıl Keçisi
Merkez	7847	26208	622
Atkaracalar	20	2390	18
Bayram Ören	33	5355	--
Çerkeş	217	7998	--

44 BCA, Cumhuriyet Halk Partisi Raporu, 28.12.1948 , Kayıt No:91029, s.43

45 BCA, 30152, 490,01/635,94,1-1939,s.75

46 BCA, 490-01 / 768,1068,1, s.1 (Çankırı 21.09.1935)

47 Çankırı İli Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü Proje ve İstatistik Müdürlüğü resmi kayıtlarından alınmıştır.
(Referans: Şube Müdürü:Ahmet AKTAŞ)

Eldivan	1530	5190	430
İlgaz	474	4065	195
Kızılırmak	500	15500	2000
Korgun	215	4640	--
Kurşunlu	250	6970	--
Orta	--	8640	37
Şabanözü	755	4740	26
Yapraklı	3370	13905	3100
Toplam	15211	105601	6428

Bu verilere bakıldığında özellikle Tiftik Keçisi sayısındaki düşüş dikkatleri çekmektedir. Yine koyun sayıları kıyaslandığında da 2004 yılına gelindiğinde koyun yetiştiriciliğinde de gözle görülebilen bir düşme olduğu göze çarpmaktadır. 1935 yılından 2004 yılına kadar olan süre içerisinde Çankırı tarım hayatında özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde olumsuz yönde bir gelişme görülmüştür. Tiftik üretimi neredeyse durma noktasına gelmiştir.

(Tablo-4 1935 Cumhuriyet Halk Partisi raporlarında verilen Buğday ve Arpa Hasılatı)⁴⁸

	Buğday (TON)	Arpa (TON)
Çankırı	11 520	3 520
Çerkeş	6 636	2 250
İlgaz	5 760	1 800
Toplam	23 916	7 570

1935 senesinde Çankırı ili buğday ve arpa üretim miktarları incelendiğinde bu miktarın 1935 senesi Çankırı nüfusunun (yaklaşık 170 bin)⁴⁹ ihtiyacını tam olarak karşılayıp karşılamadığı tartışılabilir. Çankırı'nın tüketim ihtiyacının bir kısmı bu dönemde İskilip ve Sungurlu'dan karşılanmaktadır. Çankırı pazarına bu dönemde İskilip ve Sungurlu kazalarından haftada 3-4 bin şinik⁵⁰ (4000 x 5 kilo = 20 000 kilo = 20 ton) buğday ve arpa gelmekte ve bu da mahalli ihtiyaca tekabül etmekte ve kalan bir kısmı da Kastamonu'ya gitmektedir.

Yukarıdaki sayısal verileri 2005 yılı Çankırı geneli toplam verileri ile kıyasladığımızda arada büyük bir fark olduğunu görmek mümkündür.

(Tablo-5 - 2003-2004-2005 yılı verilerine göre Çankırı ili buğday ve arpa toplam gelirleri)⁵¹

Üretim yılı	Buğday (TON)	Arpa (TON)
2003 Yılı Üretilen miktar	144 789	58 744
2004 Yılı Üretilen miktar	203 263	59 715
2005 Yılı Üretilen miktar	205 605	75 834

Bu sayısal veriler incelendiğinde özellikle tahıl üretiminde büyük bir gelişme olduğu ve üretilen ürün miktarının 1935 raporlarında belirtilen miktara göre çok yüksek olduğu görülmektedir. 1935 yılında 23 916 ton olan buğday toplam miktarı 2005 yılında 205 605 tona yükselmiştir. Bu durum Çankırı tarımının toprağa bağlı hale geldiğini, hayvancılığın önemini yitirmesine karşılık toprak tarımının önem kazandığını gösterir.

48 BCA, 490-01 / 768,1068,1, s.1 (Çankırı 21.09.1935)

49 BCA, 490-01 / 768,1068,1, s.2 (Çankırı 21.09.1935)

50 Necati Asım Uslu, Çankırı'dan Sözler, İstanbul 2005, s.134. (Şinik: 1 Hak buğdayın yarısı veya 4-5 kilo buğday)

51 Çankırı İli Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü Proje ve İstatistik Müdürlüğü resmi kayıtlarından alınmıştır. (Referans: Şube Müdürü:Ahmet AKTAŞ)

Toprağa bağlı tarımın artmasında en etkili unsurlardan bir tanesi hiç şüphesiz modern tarım alet ve makinelerinin kullanımının artması gösterilebilir. 1935'te ki teknik imkânların yetersizliği ve kol gücüne dayanan, öküz ve saban tarımının yapılması o yıllardaki halkın tarımdan çok hayvancılığa yönelmesini sağlamıştır. Öyle ki tarım teknolojisinin gelişmeye başlaması beraberinde toprak tarımının yükselişini de getirmiştir.

Fakat bu olumlu sonucun karşılığında kaybedilen bir gelir kaynağı da tiftik olmuştur. 1935'te Çankırı'nın ihraç ettiği tiftik maalesef günümüzde yok denecek kadar azalmış ve bitme noktasına gelmiştir.

1939 senesine ait raporda Kızılırmak nahiyesi ve köylerinin Kızılırmak'tan yeterince yararlanılmadığı dile getirilmiştir. Bu raporda Kızılırmak vadisinden Türkiye'nin mısırı denilebilecek derecede verimli ve mahsuldar olarak bahsedilmesi Kızılırmak'ın tarım açısından ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir. Ancak bu zenginliğin değerlendirilemediği ırmak boyunca ağaç ve orman olabileceği, pamuk ve pirinç yetiştirilebileceği halde Irmak kenarının çır çıplak bir çöl olduğu vurgulanmış, bir tek ağacın dikili olmadığı belirtilmiştir. Bu kadar zengin ve kuvvetli toprağa ve suya malik olan bu araziden 1939 senesinde yağmursuzluktan mahsul alamamışlardır. Kızılırmak'tan yeteri kadar yararlanılamamasından dolayı nahiye'nin ormansız kalması, evlerin onarılmasında halkın ağaç bulamamasına sebep olmuştur.⁵² Aynı raporda durumun sorumluları olarak bu dönemde Çankırı'da görev yapan ziraat personeli, müdür, müdür yardımcıları gösterilmiştir. İsim verilmeden genel olarak bahsedilen ziraat personeli hakkında "Mevcut memurlar kadroyu doldurmak ve muntazam maaş alarak masası başında veyahut günlük evrakı çıkarmak, paydos olur olmaz ya kahve köşesinde yahut başka yere giderek çene çalmakla vakitlerini geçirmektedirler. Meslek ve bilgi kudretleri nispetinde halka yardım etmek için hiçbir düşünceleri yoktur" şeklinde bahsedilmiştir.

Orman mühendislerinin harcırahlarını kendilerinin tahakkuk ettirmekte oldukları ve diğer sonradan eklenen bütçelerde olduğu gibi vilayetlerce tasdik edilmeden genel müdürlükte işleme tabi tutularak almakta oldukları; ayrıca il içerisinde bulunan yerlere ücretli olarak tedarik edilebilen her araçla değil; müteahhidin, tedarik ettiği araç veya müteahhidin şahsi otomobili ile orman mntıklarını gezmekte oldukları ve müteahhidin aracı ile gezdikleri halde ayrıca harcırah tahakkuk ettirdikleri belirtilerek, bu harcırahların Vilayetçe tahakkuk ettirilmesi durumunda ise bu gibi hallerde meydan verilebileceği vurgulanmıştır. Çankırı köylüsünün tarlasını sürebilmek için gerekli donanımına sahip olmadığı ve köylünün pulluk ihtiyacını karşılayabilmek için Ziraat Bankası aracılığı ile veya taksit ile pulluk sahibi olmak istediği belirtilmiştir.⁵³

1941 senesine gelindiğinde Çankırı nahiyesinde ve köylerinde tarım faaliyetlerinin geliştirilebilmesi amacı ile köy birlikleri kurulmaya çalışılmıştır. Köyün ve köylünün kalkınması; bu sayede vilayet ekonomisinin yükseliş çağına girmesine bağlanmış, bu sebeple köy işlerinin ve köyün çok düzenli bir hal alması gerektiği anlaşılmıştır. Çankırı köylerinin kalkınması davasında her zorluğun ortadan kaldırılması maksadı ile bir formül bulunarak, 37 maddelik bir tüzük ile derhal yürürlüğe başlanmıştır. Bu kayda değer olarak ifade edilen faaliyet ise köy birliklerinin kurulması olmuştur. Bu birlikler, köyler arasındaki müşterek işleri başaracağı bakımından çok yerinde bir buluş olarak görülmüştür.

Kurulan köy birlikleri bir nahiye'nin bütün köylerinin muhtarlarını toplayarak, muhtarlar arasından biri başkan (reis) olmak üzere dört aza seçilerek oluşturulmuştur. Birliklere her köy bütçesinden %15 pay ayrılmak sureti ile birliklerin geliri temin edilerek bütçeleri yapılmıştır. Köy birlikleri bu bütçelerini köyler arasında yapılması gereken, köyler arasında hangisinin yapması gerektiği kararlaştırılamayan, bazen anlaşmazlıklara sebep olabilecek bütün müşterek işler bu birliklerin bütçesi ile yapılmaya çalışılmıştır.⁵⁴ Böylece 1941 yılı köyleri arasında sosyal bir dayanışma da sağlanmıştır. Ayrıca bunun haricinde bir köyün almasına imkan

52 BCA, 490,01/635,94,1

53 BCA, 490,01/635,94,1

54 Çankırı Gazetesi, 18 Sontesrin (Kasım) 1941, yıl 19, sayı 976, s.1

olmayan bir ziraat makinesi, bir boğa ve bunlar gibi bütün nahiye köylerinin kullanabileceği araç alet ve makinelerin birlikler tarafından alınabilmesi amaçlanmıştır.⁵⁵

B-III) Çankırı İktisadi ve Ekonomik Hayatı

Çankırı ilinin ekonomik geliri, elde edilen mahsul ve arazi itibarıyla sınırlıdır. Coğrafi durumu itibarıyla deniz ve iskelelere uzak olduğundan mahsulünü kolaylıkla ihraç edememiştir. Bundan dolayı halk hayatlarını kazanmak için Çankırı dışına çıkmaya ve kendilerine iş aramaya mecbur olmuşlardır. Memleketin bu durumunu olumlu yönde değiştirebilecek birçok madenlerinin olduğu fakat bu madenlerin çıkartılamadığı; bunların iyi bir tetkikten geçirilerek içlerinden yüksek kalitede bulunan ve işletmesinde istifade edilecek olanlarının işletilebildiği takdirde hem devlet hem de Çankırı Halkının istifade edebileceği vurgulanmıştır.⁵⁶

Tablo 6. 1939 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi raporuna göre Çankırı ilinde bulunan madenleri ve bulundukları yerleri gösteren tablo:

İl	Bulunan Kaza / Nahiye / Köy	Madenin Cinsi
Çankırı	Yapraklı Nahiyesi	Bakır
Çankırı	Yapraklı Nahiyesi	Kömür
Çankırı	Şabanözü Nahiyesi - Paşa, Sultan	Demir
Çankırı	Şabanözü Nahiyesi - Gümerdiğin	Kömür
Çankırı	Dümelli Köyü - Kara Dere	Demir
Çankırı	İki Çam Köyü	Bakır
Çankırı	Şabanözü Nahiyesi- Bakırlı	Bakır
Çankırı	Urvay Köyü	Bakır
Çankırı	Dengi	Nikel
Çankırı	Ilıslık	Petrol
Çankırı	Ilgaz Kazası / İn köy	Arsenik
Çankırı	Orta Nahiyesi - Elden Köyü	Asfalt
Çankırı	Çerkeş Kazası - Ovacık Köyü	Demir

Yukarıda adı geçen yerlerde bulunan madenlerin devlet tarafından işletilerek Çankırı halkının istifadesine sunulması rica edilmiştir. Böylece Çankırı iktisadi hayatında tarımdan sonra yeni bir gelir kapısının açılması amaçlanmıştır.

B-IV)-Çankırı'da Sağlık Faaliyetleri ve Hastalıklar

1939 tarihli Cumhuriyet Halk Fırkası 30152 kayıt numaralı raporunda; Çankırı, Çerkeş ve Ilgaz'da sıtma hastalığının görüldüğü yerlerden olduğundan sıtma mücadele mıntıkası içerisinde yer almaktadır. Çankırı ile Çerkeş'te hükümet ve sıtma ile mücadele tabibi vardır. Fakat Ilgaz kazasında ne hükümet doktoru ne de sıtma ile mücadele doktoru vardır. Ilgaz köylüleri pirinç ziraati ile uğraşmalarından dolayı sıtmadan muzdarip olmuşlardır. Ilgaz halkı bu yüzden sıkıntı çekmiştir. Ilgaz halkının sağlık sorunları için arada sırada Çerkeş'ten tabip getirilmesine rağmen ihtiyaç karşılanamamış bundan dolayı hükümetten doktor talebinde bulunulmuştur.

Çankırı il merkezinde elli yataklı bir hastane bulunmakta olduğu bu hastanede bir operatör ile dâhiliye mütehassısı olduğu belirtilmiştir. Dâhiliye uzmanın yeni tayin edilmiş fakat 25 gün vazife gördükten sonra iki ay hava değişimi için Giresun'a gitmiştir. Aylardan beri bir tek operatöre kalmıştır. Yeni gelen dâhiliye

⁵⁵ Çankırı Gazetesi, 18 Sontışrin (Kasım) 1941, yıl 19, sayı 976, s.1

⁵⁶ BCA, 490,01/635,94,1

uzmanı kısa bir süre içerisinde mevcut hastalığını öne sürerek hastaneden ayrılmış, bu durum halkı olumsuz yönde etkilemiştir. Daha önceki doktorun hastalarla ilgilenmemesi ve müracaat eden hastalarına iyi muamele etmemesi ve hatta bakımları ile de alakasızlığı halkı doktorlardan soğutmuştur. Yeni gelen dahiliye doktorunun da bu tesiri silmeden kısa bir zamanda ayrılması ve Giresun'daki şahsi ticaretinin peşine gitmesi halkta yeniden ümitsizlik uyandırmıştır.⁵⁷ Çankırı Belediye ebesi ile Belediye sıhhat memurunun vazifelerine karşı kayıtsızlıklarından ve iş göremediklerinden şikayet edilmiştir. Raporda ifade edilen bilgiler doğrultusunda 1939 yılının sonlarına kadar Çankırı ilinin önemli denilebilecek düzeyde sağlık problemleri içerisinde olduğu söylenebilir.

Çerkeş, Ilgaz kazalarında eczane olmadığı belirtilmiştir. Çankırı il merkezinde ise iki eczane bulunduğu, bunlardan bir tanesinin istenilen ilaçları getirmesinden ve yeteri kadar ilaç bulundurmasından dolayı karşısında rakip görmediği ilaçları ise halka istediği fiyata sattığı ifade edilmiştir. Bu eczanenin haricindeki diğer eczanenin ise eczane görüntüsüne bile sahip olmadığı ve istenilen ilaçların dahi bulunamadığı belirtilerek içerisinde tozlu ve pis olduğuna kadar ayrıntılı olarak açıklama da bulunularak belediye ve hükümet tabiplerinin de bu durumu kontrolsüzlüğünden şikâyet edilmiştir.⁵⁸

Bu raporun hazırlandığı dönem itibari ile Çankırı ilinde yaygın olarak sıtma hastalığının görüldüğü bu hastalığın görülme sıklığının sebebi olarak da halkın geçim kaynağı olan pirinç üretimi gösterilmiştir. Bunun yanında halkın hastalığına çare olacak doktorların olmadığı anlaşılmaktadır. Gelen doktorların ise türlü sebeplerle Çankırı'da uzun süre kalmaması veya halkla yeteri kadar ilgilenmemesi Çankırı halkının kendi haline bırakıldığını göstermektedir. Yine eczanelerin mevcut durumu da bu yargıyı destekler niteliktedir.

SONUÇ

1923'ten 1949'a kadar olan süre içerisinde Çankırı Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı Çankırı Merkez, Çerkeş ve Ilgaz kazalarında teşkilatlanmıştır. Kazalarda, nahiye merkezlerinde ve köylerde ise ocak teşkilatları kurulmuştur. Bu teşkilatlar Çankırı halkının siyasi ve demokratik düşünmesinde etkili olmuş ve halkın düşüncelerini siyasi arenaya taşımışlardır. Çankırı da Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı haricindeki diğer teşekküller Türk Ocağı, Halk Evi ile Himaye-i Etfal olmuştur. Özellikle belirli bir dönem içerisinde 1912-1931 yılları arasında Türkiye genelinde etkin olan Türk Ocakları Çankırı halkının eğitilmesi, sosyalleşmesi doğrultusunda küçümsenemeyecek icraatlarda bulunmuşlardır. Bilhassa kadınlarımızın hukuk ve vazifelerinden pek az haberdar oldukları yerlerde kadına cemiyet içinde büyük vazifesini anlatacak müessese de yine Türk Ocakları olmuştur. Türk Ocaklarının il ve ilçe şubeleri arasında işbirliği olduğu da gözden kaçmamaktadır. Himaye-i Etfal ise Çankırlı olan bakıma muhtaç çocukların korunması, eğitilmesi ve hayata kazandırılabilmesi için faaliyet göstermiştir.

Serbest Fırka deneyiminden sonra devlet neredeyse bütün sivil toplum örgütlerini devre dışı bırakmış, o zamana değin inkılâbın halka ulaşmasındaki vesile olarak gördüğü Türk Ocaklarını kapatmış, yerine tamamen parti yöneticilerinin kontrolünde olarak Halk Evlerini devreye sokmuştur. Bu müessese ile en küçük yerleşim birimine kadar giderek halka; yapılmak istenenler anlatılmak istenmiştir.⁵⁹ "1939 senesi itibari ile Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatının zafiyeti Halkevleri üzerine de tesir etmiştir. Halkevlerinden beklenen hizmet ve faaliyet az denecek derecede gerçekleşebilmiştir. Halkevlerinin bütün faaliyeti radyo ile halkı oyalamaktan daha öteye geçememiş; esashi işler üzerinde ciddiyet olmadığı ve alakasız kalındığı görülmüştür."⁶⁰

Bu dönem içerisinde Çankırı siyaset hayatında Cumhuriyet Halk Partisinin ağırlığı hissedilmesine rağmen Çankırı halkının Milletvekillerine karşı hürmetleri olmadığından bahsedilebilir. Çünkü ilgili raporlarda

57 BCA- 90-01 / 635-94-1

58 BCA- 90-01 / 635-94-1

59 Eraslan, a.g.e., s.137

60 BCA, 490-01 / 635,94,01

"Halkın vekillerine karşı hürmet göstermemelerinin sebebi olarak da Milletvekillerinin kendilerini gelip aramadıklarından şikâyet etmeleri", bu dönemde halk ve vekiller arasında bir bağ kurulamadığının bir ispatı olarak da gösterilebilir. Kaza merkezlerine gelince; Çankırı ve Çerkeş de sınırlı sayıda kimseler Serbest Cumhuriyet Fırkasının teşkilatlanmasıyla alakadar olmuşlardır. Yine Çankırı'da açıkça görülmemesine rağmen hissedilebilir şekilde gençler ve yaşlılar arasında fırka rekabeti meydana gelmiş, özellikle sınırlı sayıda genç nüfus Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatına girmeye çalışmıştır.

Çankırı köylerinin 1939 ve 1940'lı yılların başında eğitime gösterdikleri ilginin yüksek olması Çankırı köylüsünün eğitime verdiği değeri gösterdiği gibi eğitimsizlik yüzünden çektikleri sıkıntılardan da kurtulmak istediklerinin bir göstergesi olmuştur. Bu dönem içerisinde köyde yaşayan halkın isteklerinin en başında okul gelmektedir. Okulu olanlar ise mevcut okullarının bir üstünü talep etmişlerdir. Diğer ihtiyaçlarını okul isteğinden sonra dile getirmeleri ve ikinci dereceye almaları Çankırı halkının eğitime verdiği önemi açıkça göstermektedir.⁶¹

Cumhuriyetin ilanı ve sonraki senelerde Türkiye sorunlarının başında eğitim sorunlarının geldiğini söylemek herhalde hata olmayacaktır. Savaş sonrasında barış ortamının sağlanması ve savaşın durması, hızlı nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Hızlı nüfus artışının akabinde mevcut okullar ihtiyacı karşılayamaz olmuş ve hükümet bu ihtiyacı karşılamaya davet edilmiştir. Özellikle Osmanlı eğitim ve öğretim müesseselerinin lağvedilmiş olması da bazı vilayet merkezlerinde yüksek seviyeli eğitim kurumlarının olmamasına ve yüksek tahsil yapmak isteyen öğrencilerin il dışına veya yüksek seviyeli eğitim kurumunun olduğu yerlere gitmesine zemin hazırlamıştır. İmkânı olanlar gitmiş fakat gidemeyen Çankırılılar okumak istemelerine rağmen çaresizlikten dolayı memleketlerinde kalarak baba mesleğine veya usta çırak yolu ile yeni meslekler öğrenerek hayatını idame ettirmeye mecbur kalmıştır.

Çankırı zirai hayatına ait istatistikî veriler incelenecek olduğunda, 1935 yılında 23 916 ton olan buğday toplam miktarı 2005 yılında 205 605 tona yükseldiği görülecektir. Bu durum Çankırı tarımının toprağa bağlı hale geldiğini, hayvancılığın önemini yitirmesine karşılık toprak tarımının önem kazandığını gösterir. Toprağa bağlı tarımın artmasında en etkili unsurlardan bir tanesi hiç şüphesiz modern tarım alet ve makinelerinin kullanımının artması gösterilebilir. 1935'te ki teknik imkânların yetersizliği ve kol gücüne dayanan, öküz ve saban tarımının yapılması o yıllardaki halkın tarımdan çok hayvancılığa yönelmesini sağlamıştır. Öyle ki tarım teknolojisinin gelişmeye başlaması beraberinde toprak tarımının yükselişini de getirmiştir.

1941 senesine gelindiğinde Çankırı nahiyyelerinde ve köylerinde tarım faaliyetlerinin geliştirilebilmesi amacı ile köy birlikleri kurulmaya çalışılmıştır. Köyün ve köylünün kalkınması; bu sayede vilayet ekonomisinin yükseliş çağına girmesine bağlanmış bu sebeple köy işlerinin ve köyün çok düzenli bir hal alması gerektiği anlaşılmıştır. Çankırı köylerinin kalkınması davasında her zorluğun ortadan kaldırılması maksadı ile bir formül bulunarak, 37 maddelik bir tüzük ile derhal yürürlüğe başlanmıştır. Bu kayda değer olarak ifade edilen faaliyet ise köy birliklerinin kurulması olmuştur. Bu birlikler, köyler arasındaki müşterek işleri başaracağı bakımından çok yerinde bir buluş olarak görülmüştür.

Çankırı sıhhi hayatı incelenecek olduğunda ise 1930-1949 yılına ait raporlarda Çankırı'da tarıma bağlı bölgelerde zorunlu geçim kaynağından kaynaklanan hastalıkların varlığı dikkat çekmektedir. Özellikle pirinç tarımının yapıldığı bölgelerde sıtma hastalığının baş gösterdiği Çerkeş ve Ilgaz da bu hastalıkla mücadele edilmesine rağmen maddi imkânsızlıkların bulunduğu ifade edilerek doktor sıkıntısının olduğu vurgulanmıştır. İlaç teminde de yine sıkıntıların olduğu; mevcut eczanelerin ihtiyaca tam olarak cevap veremediği ve halkı memnun edemediği belirtilmiştir.

61 BCA, 490-01 / 635-94-1

Özet:

Yakın tarih içerisinde özellikle 1930-1949 yılları arasında Çankırı'nın siyasi, sosyal ve ekonomik durumu Cumhuriyet Halk Fırkası (partisi) raporlarında nasıl dile getirilmiştir? Sorusunun cevabını verebilmek için bu döneme ait raporlar merkez alınarak; o dönemin Çankırı'sı tarih merceğinden incelenmiştir. Özellikle raporlarda ki veriler dönemin özelliklerini içeren birinci elden denilebilecek kaynaklarla desteklenerek tespit edilen yeni veriler objektif olarak aktarılmıştır. Bu çalışmanın bir önemli yönü ise Çankırı yakın tarihi hakkında siyasi parti raporlarını merkez alarak hazırlanmış ilk çalışma olmasıdır. Bundan dolayı dönemin siyasi arenası Çankırı'yı nasıl ifade etmiştir ve o dönemin Çankırı sorunlarına nasıl yaklaşımlarda bulunmuştur? Bunlar anlatılmaya çalışılarak öznel yargılardan özellikle uzak durulmuştur. Yorumlar ise kaynaklarla desteklenmiştir. Böylece siyasi, sosyal, kültürel, eğitim, ekonomi ve sağlık alanlarında Çankırı profili ayrıntılı denilebilecek düzeyde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Cumhuriyet Halk Fırkası, (1930-1940) Çankırı, Çankırı Sosyo-iktisadi Hayatı, Eğitim ve Kültür, Çankırı Kaza ve Köyleri, Tarım ve Hayvancılık, Bayındırlık Faaliyetleri, 1930-1940 Çankırı Siyasi Hayatı, Eğitim, Sağlık Hizmetleri

1930-1949 DATA ABOUT ÇANKIRI IN THE DOCUMENTS OF THE POLITICAL PARTY- REPUBLIC AND PUBLIC

Erhan METİN*

Abstract:

In the near past especially between the years 1930 and 1949, how was the political, social and economical state of Cankiri was mentioned in the documents of the political party of-Republic and Public? In the light of documents of this era, Cankiri was explored with a frame of reference of history. Also, the data in the documents were supported by primary resources and objective interpretations were drawn and presented. What is significant in this study is that it is the first study that is designed by means of political documents pertaining to the near past of Cankiri. Therefore, how was Cankiri presented in the political grounds? And How did they approach to the problems of Cankiri? These were mentioned by avoiding personal judgments. Also, interpretations were justified by resources; thus, the profile of Cankiri was explored thoroughly in terms of political, social, cultural, educational and economical aspects.

Key Words:

The political party of Republic and public (1930-1940), Cankiri, The socio-economical state of Cankiri, Education and culture, towns and villages of Cankiri, Agriculture and animal-breeding, public-works, 1930-1940 the political life of Cankiri, Health Services

* History Teacher - Coordinator of the Dr.Rıfık Kamil URGGA Çankırı Research Center

MEVLÂNÂ MÜZESİNDEKİ ARŞİV BELGELERİ İŞİĞINDA ÇANKIRI MEVLEVİHÂNESİ

Mevlevihane Of Cankiri In Light Of Archieve Documents In Mevlana Museum

Ferudun ATA*

GİRİŞ

Mevlevîlik, yüzyıllar boyu Türk-İslâm kültürü içinde önemli bir yere sahip olmuştur. İnsanlara telkin etmiş olduğu sevgi, birlik ve beraberlik ruhu, toplum bütünlüğüne yönelik verdiği mesajlar, her seviyeden insanın dikkatini çekmiştir. Türk sultanları, beyleri ve devlet adamları Mevlevîliğe gönül vermişler, O'nun akîdelerini yaşamaya ve yaşatmaya çalışmışlardır. Hz. Mevlânâ'nın ölümünden sonra (17 Aralık 1273) dostları, sevenleri ve yakınları tarafından teşkilâtlandırılan Mevlevî tarikatı, fetihlerle beraber daha geniş coğrafyaya yayılmıştır.¹ Öte yandan özellikle dervişler, fetihlerle genişleyen bu coğrafyanın vatan haline getirilmesinde ve buralarda Türk-İslâm kültürünün yerleşmesinde önemli görevler ifa etmişlerdir.²

Mevlevî şeyh ve dervişleri daima halk ile bir bütün olmuşlardır. Köylere kadar gidip Mevlevîliği yayan ve buralarda dergâhlar açılmasını sağlayan söz konusu bu gönül erleri, insanlığa telkin ettikleri duygu ve düşünceler sayesinde Anadolu'da, Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Kıbrıs'ta her din ve coğrafyadan insana yön vermişlerdir. Onlara ahlâkın, faziletin, ümidin prensip hale getirilmesini tavsiye etmişler, aralarında fark gözetmemişlerdir. İslâm dininin temel değerlerinin öğreticisi olmuşlardır. Böylece kendine has bir ekol geliştiren Mevlevîlik zamanla müesseseseleşmiş; Melevîhâne, Mevlevî Dergâhı, Mevlevî Tekkesi, Mevlevî Asitânesi gibi isimlerle anılmıştır. Mevlevîhâne genel bir isimlendirme olup, Mevlevî âyinlerinin yapıldığı, iâşe ve ibâtesinin temin edildiği tarikat yapılarıdır.³

Mevlevîhâneleri kuranlar, Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi zamanında, hatta daha sonraları bizzat Mevlevî halifeleri idi. Ancak XVI. yüzyıldan sonra Mevlevî dergâhlarını beyler, paşalar, vezirler yaptırmaya başlamışlardır. Meselâ; Peçoy Mevlevîhânesi 1665 yılında Gazi Hasan Paşa, Kayseri Mevlevîhânesi de 1675'te Bayram Paşa tarafından yaptırılmıştır.⁴

Böylece Mevlevîhânelerin çoğalması ve artık paşaların ve hatta sultanların desteğiyle yapılması, buraların vakıflarını da artırmış, her türlü tamiri, yenilenmesi ve diğer bir çok ihtiyaçları devlet ve vakıflar eliyle karşılanır olmuştur. Mevlevîhâneler sadece dinî bir müessese olmayıp, siyasî, sosyal hayatta da aktif olarak yer almıştır. Bir çok devlet adamı Mevlevîlikle yakından ilgilenmiş, zaman zaman Mevlevîlerin desteğini almışlardır.⁶ Mevlevîlik III. Selim'den itibaren siyasî hayatta ehemmiyet kazanmış, çelebiler sultanlara kılıç kuşatmışlardır.⁷

* Yard. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

1 Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul 1983, s. 30.

2 Bu konuda geniş bilgi için bkz: Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri", Vakıflar Dergisi, II, Ankara 1942, s. 279- 362.

3 Hasan Özönder, "Karaman (Larende) Mevlevîhânesi", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), Konya 1988, s. 144.

4 A. Gölpınarlı, Mevlevîlik, s. 246-247.

5 Yusuf Küçükdağ, "Mevlânâ Dergâhı Vakıfları", (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1986.

6 Ahmet Yaşar Ocak, "Türk Tarihinde Merkezi İktidar ve Mevlevîler (XIII-XVIII. Yüzyıllar) Meselesine Kısa Bir Bakış", II. Milletlerarası Osmanlı Devletinde Mevlevîhâneler Kongresi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Mayıs 1996, S. 2, s. 21

7 A. Gölpınarlı, Mevlevîlik, s. 274.

Mevlevîhâneler, gerektiği zaman, savaş dönemlerinde de aktif görevler üstlenmişlerdir. Örneğin; Balkan Savaşı yıllarında (1912-1913) Yenikapı Mevlevîhânesi hastane olarak kullanılırken, Galata Mevlevîhânesi de yardım toplama ve dağıtma merkezi olmuştur.⁸ Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi üzerine de Mücahidîn-i Mevlevîye Alayı teşkil edilmiş, bu alaya Anadolu'dan katılanlar Veled Çelebi'nin kumandası altında İstanbul'dan 1915 yılı başlarında yola çıkmışlar, Konya-Halep üzerinden Şam'a oradan da Filistin cephesine gitmişlerdir.⁹ Keza mevlevîhânelerin, millî mücadele sırasında da önemli faaliyetlerde bulundukları bir vâkıdır.¹⁰

Görüldüğü üzere Mevlevîhâneler, kurulduğu günden itibaren dinî, sosyal ve toplumsal hayatta aktif olarak rol almışlar, toplumun ihtiyacına göre maddî ve manevî desteklerini esirgememişlerdir.

Mevlevîhânelerin birçok şehir ve kasabada kurulduğuna yukarıda değinilmişti. İşte bu şehirlerden birisi de Çankırı'dır. Bu çalışmada Çankırı Mevlevîhânesi,¹¹ sadece Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi'ndeki belgeler ışığında ele alınmış, buradaki bilgilerle sınırlı tutulmuştur. Gerçekte Çankırı Mevlevîhânesi olarak kullanılan yapının tarihi XIII. yüzyıla kadar gitmesine rağmen, bu çalışmada kullanılan belgelerin çoğunlukla XX. yüzyılın ilk yıllarına ait olduğunu belirtmek gerekir. Yani, binanın tarihi gelişimi, zaman içinde uğradığı değişiklikler ve Mevlevîhâne olarak kullanılması, söz konusu belgelerden hareketle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

I. ÇANKIRI MEVLEVÎHÂNESİ

Adı

"Çankırı Mevlevîhânesi" diye adlandırılan bu tarihî bina, başlangıçtan günümüze kadar farklı isimlerle anıla gelmiştir. Bu durum, binanın farklı amaçlarla da kullanmasından kaynaklanmıştır. Çünkü burası ilk önce mevlevîhâne değil, Dâru'l-âfiye (Bimarhâne) olarak yaptırılmıştır.¹² Daha sonra bu bina Dâru'l-hadis, Taş Mescid ve Kengri (Çankırı) Mevlevîhânesi isimleriyle zikredilmiştir.

Yeri

Çankırı Mevlevîhânesi, şehrin güneybatısında Derbent denilen Kuru çayın kenarında, eski adıyla Tımarhâne Mahallesi'nde, yüksekçe kayalık bir tepenin üzerine inşa edilmiştir. Böyle bir tesis için bu mahallin seçilmesinin sebebi, şehre yakın olmakla beraber, havadar ve civar tepelerden getirilmiş hafif içimli bir suyun mevcudiyetinden olması gerekir. Bu sudan yakın dönemlere kadar istifade edildiği anlaşılmaktadır.¹³ Söz konusu yapı, ilk zamanlar şehre on beş dakika mesafede iken, artık neredeyse şehrin içinde kaldığı bir gerçektir.

Yapısı

Çankırı Mevlevîhânesi'nin bugün sadece Taş Mescid veya Daru'l-hadis olarak yapıldığı anlaşılan kısmı ayakta. Bu mevcut yapı, merdivenleri ve kapısı Türk- Selçuklu taş işçiliğinin en güzel örnekleri arasındadır. Duvarları Selçuklu mimarisinin karakteristik özelliklerini taşıyan kesme taştandır.¹⁴ Taş mescit adıyla da anılan binanın kuzey yönünde mukarnas süslü, iki tarafı merdivenle çıkılan kapısında orijinal bir kitabe mevcuttur. Bina altta kül rengi, beyaz rengi, beyaz kesme taşlardan itinalı bir şekilde yanındaki kayalığın yamacına inşa edilmiştir. Selçuk profilleriyle çevrelenmiş, stalaktitli bir niş içinde esas kapı görünür. Bunun altında, basamakların teşkil ettiği üçgenin ortasında ve üst kapı aksına gelen basık kemerli küçük kapı, mumyalık kısmının girişidir.¹⁵

8 Nuri Köstüklü; Vatan Savunmasında Mevlevîhâneler (Balkan Savaşlarından Millî Mücadeleye), Konya 2005, s. 30-31; Caner Arabacı, "Balkan Harpleri Sırasında Mevlevîhâneler", Selçuk Üniversitesi II. Milletlerarası Osmanlı Devletinde Mevlevîhâneler Kongresi", 14-15 Aralık 1993, Konya.

9 Nejat Göytünç, "Osmanlı Devletinde Mevlevîler", Belleten, LV, Ağustos 1991, S. 213'ten ayrı basım Ankara 1991.

10 N. Köstüklü, Mevlevîhâneler, s. 129-142.

11 Çankırı Mevlevîhânesi hakkında geniş bilgi için bkz: Ferudun Ata, 69 ve 70 nolu Zarflardaki Belgelere Göre Çankırı Mevlevîhânesi, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya 1995.12 Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi, Zarf, 69/2. (Bundan sonra, "KMA, Z." şeklinde kısaltılmıştır).

13 Yılmaz Önge, "Çankırı Dâruşşifası", Vakıflar Dergisi, Sayı 5, s. 253.

14 Bahattin Ayhan, Çankırı, Ankara 1984, s. 45.

15 Y. Önge, "Dâruşşifa", s. 253,

Bugünkü mevcut yapının plânı ÖNGE'ye göre şöyledir. Kuzeydeki cümle kapısından girildiğinde kesme taştan inşa edilmiş dört sivri kemerin üstünde tuğla pantondiflere oturtulmuş, yine tuğla kubbeli küçük bir hacim ve bunun sağ ve sol taraftarlarında kesme taş, sivri tonozların örttüğü ve merkezi zeminden farklı seviyelerde yükseltilmiş iki eyvandan ibarettir.¹⁶ ÖNGE çalışmasında ayrıca; söz konusu yapının plânının ve hudutlarının meçhul olduğundan bahsetmektedir. Oysa Mevlevîhânenin 1/200 ölçekli bir plânı mevcuttur.

Bölümleri

Bugün ayakta olan mescit ve türbe dikdörtgendir. Kuzeyde ana giriş kapsı yer alır. Doğu ve batı yönüne açılan iki eyvanı vardır. Batıdaki eyvan ise mescittir. Doğu yönündeki eyvanda, Cemaleddin Ferruh'tan kalma beş adet sanduka olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Fakat elimizdeki belgelerde, dergâhın bitişiğinde Kızıl Kaya diye anılan dağdan taş hafriyatı yapıldığı, bunun da hem dergâha hem de dergâh harfîminde bulunan meşâyih kabirlerinin mahvolabileceği uyarısı yapılmıştır. Bu bakımdan zamanla dergâhın tamamen yıkılmış olması hasebiyle, daha fazla sandukanın olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Dergâhın bölümleri hakkında bilgi verilirken,¹⁸ giriş kapısının karşısında on üç odalı ahşap iki katlı şeyh dairesi, buna bağlanan yine iki katlı, dahilde sütunlu bir galeri ile çevrilmiş ahşap kubbeli sekizgen plânlı bir semahâne ve bunun yanı sıra da imâret, mutfak, helâlar ve alt katta da bir ahır inşa edildiğine dikkat çekilmiştir. Elimizdeki plâna göre ise; ortada şadırvan, ikişer katlı dervişan hücreleri, haremlik ve ziyaretçi odaları gösterilmektedir. Diğer taraftan, Evkâf Müdürlüğü'ne 1912 tarihli yazılan bir arizada, dergâhın tamir edilmesi gereken bölümleri sayılırken; dergâhın üstünün kiremitle kapalı olduğu, kadınlar kafesi bölümü olup, taş merdivenle çıkıldığı bildiriliyor. Yine büyük bir cümle kapısı ile içeri girilip, eski eser niteliğinde olan taştan yapılmış bir merdiveni olduğu da zikredilmektedir. Dergâha mahsus su yolu olduğu ve dergâh içinde de su olup, bunun da şadırvana tahvili istenmektedir.¹⁹ Ayrıca, dergâhın harap olan kısımları ve tamir edilmesi gereken yerlerin neler olduğuna dâir yapılan keşifte; semahânenin yedi cepheli olduğu, dervişan odaları, ziyaretçi odaları ve harem daireleri bulunduğu görülmektedir.²⁰

Tarihçesi

XIII. yüzyılda Selçuklu Devleti'nin hükümdarı olan Alâaddin Keykubat, Çankırı'ya melik olarak Cemaleddin Ferruh'u tayin edince, ondan burada bir Dârüşşifa (Dâru'l-âfiye) yaptırmasını ister. Melik Cemaleddin de (H. 633-M. 1235) yılında bu binayı yaptırır. Daha sonra binaya ek olarak Taş Mescid diye anıla gelen fevkâni bir Dâru'l-hadis ve türbe yaptırır. Taş Mescid'e ait kitabenin Çankırı'da bir lisede olduğu ve kitabesinde şu bilgilerin yazılı olduğu belirtilmektedir: *"Bu mübarek Dâru'l-âfiyenin yapılmasını 633 yılı Muharrem ayında büyük sultan, memleketler açan, Abbasi Halîfesinin ortakçısı ve Keyhüsrev oğlu Alâaddin Keykubat- Allah aziz ve mansûr eylesin- devletli günlerinde kulların fakiri ve Allah'ın rahmetine muhtaç azatlı kölelerden Atabey Lala Cemâleddin Ferruh- Allah muvafık eylesin emretti"*.²¹

Müze arşivindeki belgeye göre dergâhın tarihi hakkında şu bilgiler verilmektedir: *"Bimarhâne veya Dâru'l-hadis ve bilâhare Mevlevîhâne ismiyle tevsim olunan iş bu mahal hakkında bazı vesâik-i tarihiyeye nazaran, iş bu mahalde semâhâne ittihaz olunan mahallin kapusu fevkine mevzû' iken hîn-i tamirde indirilib hıfzolunan bir kitabede, binâ-i mezkûrun Dâru'l-âfiye nâmıyla bina edilmesi Gıyaseddin Keykubat(?) tarafından emiri Şeyh Cemaleddin'e emrolunduğu ve Cemaleddin'in türbesi olmak üzere maruf binanın iki tarafı merdivenle çıkılan kapusu üzerindeki kitabede dahi, binâ-ı mezkûrun Dâru'l-hadis ittihaz olunduğu muharrer*

16 Y. Önge, "Dârüşşifa", s. 254.

17 B. Ayhan, Çankırı, s. 254.

18 Y. Önge, "Dârüşşifa", s.252.

19 KMA, Z. 70/36

20 KMA, Z. 69/1.

21 Y. Önge, "Dârüşşifa", s. 251

bulunmaktadır ki, iş bu vesâika nazaran binâ-i mezkûr ibtida Dâru'l-âfiye yani Bimarhâne veya Daru'l-hadis olarak bina edildiği ve inkılâb-ı zamanla sonraları Mevlevîhâne olduğu anlaşılmaktadır ki, kuyûd-ı hâkâniye tahrir olunduğu asırda Bimarhâne halinde bulunan ebniye-i mezkûreye merbût ferağ dahi o nâm ile tahrir olunmuş ve elyevm Bimarhâne nâmını muhafaza itmekde bulunmuştur. Bina-i mezkûrun Mevlevîhâneye girmesi bittabi tahrirden sonra olacağı cihetle Kengiri Mevlevîhânesi kuyûd-ı hâkâniyede bir kayd bulunmaması emr-i tabii bulunduğundan..."²²

Bu belgede, söz konusu binanın Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keykubad tarafından inşasının emredildiğine dâir bir bilgi vardır. Oysa Selçuklu Sultanları arasında bu isimle bir sultan bulunmamaktadır. Kitabede Keyhüsrev oğlu denmektedir. Keyhüsrev'in ise İzzeddin Keykavus, Alâaddin Keykubat ve Celâleddin Keyferidun olmak üzere üç oğlu vardır.²³ Dolayısıyla binayı yaptıran Alâaddin Keykubat'tır.

Görüldüğü üzere söz konusu bina değişik isimlerle anılmıştır. İlk yapı olan Dâru'l-âfiye'nin yanına değişik zamanlarda ilaveler yapılarak farklı fonksiyonla icra etmiştir. Mevlevî şeyhlerinden²⁴ Cemaleddin Ferruh binanın bitişğine bir de Mevlevî tekkesi yaptırmıştır.²⁵

Bundan başka bugün Taş Mescid diye anılan binanın aynı zamanda Dâru'l-hadis olduğu yukarıda zikredildi. Dolayısıyla bu binanın Şeyh Cemaleddin Hazretlerinin zaviyesi olmakla beraber medrese fonksiyonunu da ifa ettiği anlaşılmaktadır.²⁶ Çünkü XVIII. yüzyıldan itibaren mevlévîhânelerde medreselerin de bulunduğu bilinmektedir.²⁷ Nitekim, Çankırı Mevlevîhânesi'nde mütevellilerine, medresede eğitim-öğretim yaptırmak kaydıyla tevliyet hakkı verilmiştir. Çünkü vakfedenin şartı böyledir.²⁸ Böylece söz konusu yapının, tarihî süreç içinde topluma farklı alanlarda hizmet ettiği görülmektedir.

Çankırı Mevlevîhânesi'nin zaman içinde birçok tamirât ve tadilât görmüş olabileceği muhakkaktır. İlk dönem tamiratları hakkında bir bilgi sahibi olmamakla beraber, özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren söz konusu binanın bir hayli yıpranmış olduğu ve kıt imkânlarla bunların giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak bunların yeterli olmadığı, özellikle son şeyhlerden Mustafa Nuri ve Hasib Dede dönemlerinde dergâhın fizikî durumunun iyileştirilmesi, hatta yıkılmaktan kurtarılması için hem Konya Mevlânâ Dergâhına hem de Evkâf Memurluğuna müteaddit dilekçeler yazmışlardır. Ancak Balkan Savaşları öncesi ve sonrasında ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle buralarla pek ilgilenilemediği görülmektedir. Hatta söz konusu şeyhlerden Hasib Dede, dergâhın bulunduğu yerden taş hafriyatı yapıldığı, bunun dahi dergâha zarar verdiği ve önüne geçilmesi gerektiğini ısrarla belirtmiştir.²⁹

II. VAKIFLARI VE GELİRLERİ

Çankırı Mevlevîhânesi'nin tarihî süreç içinde farklı fonksiyon ve isimlerle anıla geldiğine yukarıda işaret edilmişti. Bu bakımdan söz konusu binanın mevlévîhâne adı ile olmasa bile önemli vakıflara sahip olduğu görülmektedir. Ancak mevlévîhânenin onlarca vakfına rağmen bunlardan yeterince istifade edemediği anlaşılmaktadır. Nitekim dergâhın son şeyhi olan Hasib Dede, dergâhın ihtiyaçlarını karşılamak için çok zorlandığını, en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamadığından şikâyet etmektedir.³⁰

²² KMA, Z. 70/47.

²³ Yusuf Küçükdağ - Caner Arabacı, Selçuklular ve Konya, Konya 1994, s. 92.

²⁴ KMA, Z. 69/25.

²⁵ B. Ayhan, Çankırı, s. 45.

²⁶ KMA, Z. 69/28.

²⁷ Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Bir Mevlevî Manzûmesi -Piri Mehmed Paşa Zaviyesi ve Vakfiyesi", IX. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara 1991, s. 160-161.

²⁸ KMA, Z. 69/23.

²⁹ KMA, Z. 69/2; 70/36; 70/37.

³⁰ KMA, Z. 69/3; 70/4.

Mevlevîhânenin bu vakıflardan tam anlamıyla istifade edememesinin sebebi, dergâhın ilk önce Şeyh Cemaleddin tarafından Bîmarhâne olarak inşa ettirilip, sonradan fonksiyonunu farklı şekillerde sürdürmesinden kaynaklanmıştır. Çünkü dergâha mallarını vakfedenler mallarını kaydettirirlerken, ya Şeyh Cemaleddin Medresesine, ya Bîmarhâne Mescidine ya da Taş Mescidine de diye belirtmişler, Evkâf Müdürlüğündeki kayıtlara da bu adlarla geçmiştir. Mevlevîhâne de gelirini bu vakıflardan kullanarak gelmiştir. Ancak bu durum zaman zaman suiistimal edilmek istenmiş ve farklı kişiler tarafından ele geçirilmeye çalışılmıştır.³¹ Gerek Şeyh Nuri Dede gerekse Şeyh Hasib Dede bu durumu düzeltmek için çok çaba sarfetmişler; Evkâf Müdürlüğü'ne başvurarak Çankırı Mevlevîhânesi adına yeni bir "kuyûd-ı hâkânî" (senet) çıkartmaya çalışmışlardır. Ancak dergâhın şeyhleri bu konuda pek başarılı olamamışlardır. Vakıf gelirlerinin kendilerine verilmesi konusunda istediklerini elde edememişler, her seferinde gelirlerinin mevlevîhâneye verilemeyeceği, çünkü vakfedenin şartında "Çankırı Mevlevîhânesi" isminin geçmediğini cevabını almışlardır.³²

Mevlevîhânenin Vakıfları ise şunlardır:

- 1-Şeyh Cemaleddin vakfidir. Bu vakfın 1874-1875 yılındaki geliri -gideri 14961 kuruş olarak hesap edilmiştir. Bir yıl sonra aynı vakfın gelir-gideri ise 14171 kuruş olarak hesap edilmiştir.³³
- 2- İsfendiyar-zâde Kâsım Bey'in Tahsisi olan vakıflar³⁴
- 3- Seyyid Ahmed Paşa Vakıfları³⁵
- 4-Mevlânâ Muhyiddin Türbesi Vakfı³⁶
- 5-Bîmarhâne Mescidi Vakfı³⁷
- 6-Mevlânâ Sinan Biraderi İshak Türbesi Mescidi Vakfı ve diğer vakıflardır.³⁸

Görüldüğü üzere dergâh son derece zengin vakıflara sahip iken, yukarıda sayılan sebepler yüzünden ciddi gelir sıkıntısı çekmiş, en basit ihtiyaçlarını bile karşılamaktan aciz bir duruma düşmüştür.

III. MEVLEVÎHANENİN DEMİRBAŞ EŞYASI, ŞEYH NURİ DEDE İLE HASİB DEDE ARASINDA DEMİRBAŞ EŞYA HAKKINDA YAŞANAN İHTİLÂF

Mevlevîhânelerde dervişlerin barınması sebebiyle, onların günlük olarak ihtiyaç duyduğu birçok eşya bulunmakta idi. Dolayısıyla Çankırı Mevlevîhânesi'nin demirbaşında da muhtelif eşyanın kayıtlı olduğu görülmektedir. Ancak kayıtlı olan eşyaların gerçekte mevcut olmadığı, bunların tam gibi gösterildiği dergâhın şeyhleri olan Nuri Dede ile Hasib Dede arasında yaşanan ihtilâflardan anlaşılmaktadır.

Özellikle son şeyh Hasib Dede Çankırı'ya geldiği zaman dergâhın birçok eşyasının kaybolmuş bulunduğunu, bunun da Şeyh Nuri Dede'nin dergâhın mallarını kendi malı gibi alıp gitmesinden ve satmasından kaynaklandığını belirtmiştir.³⁹ Nuri Dede'nin Kütahya'ya giderken anahtar bıraktığı bekçi ve Mekteb-i İdadî Müdürü Fuad Efendi verdikleri bilgilerde; şeyhin giderken kendilerine eşyaları göstermediğini, sadece evlerine gelip dergâhın anahtarını bıraktığını, kendilerinin de ondan şüphe etmeyip kontrol etmediklerini söylemişlerdir. Ancak söz konusu şahıslar, Nuri Dede giderken dergâhın mallarını tellâl aracılığı ile sattığını ve çocuklarına elbise yaptırdığı bilgisini vermektedirler. Hatta müdür ve bekçi, Nuri Dede'nin, olmayan eşyaları tam gibi göstermesine halkın şaşırıldığını ve teessüfle karşıladığını da ifade etmişlerdir. Nuri Dede'nin bununla da kalmayıp, dergâha ait eşya pusulasını Konya merkeze de aynı biçimde tam gibi gönderdiğini belirtmişlerdir.

31 KMA, Z. 69/25.

32 KMA, Z.70/23.

33 KMA, Z. 69/21; 70/50.

34 KMA, Z. 69/31

35 KMA, Z. 69/15.

36 KMA, Z. 69/21.

37 KMA, Z. 69/21.

38 KMA, Z. 69/21.

Hasib Dede bu duruma ilişkin görüşlerini açıklarken; yirmi beş senedir meşihatta bulunduğu bir dergâhta mutlaka bir şeylerin bulunması gerektiğine, hamiyet sahipleri tarafından çeşitli eşyalar verilmiş olacağına dikkat çekmiştir. Nitekim, her sene bir muhip yetiştirilmiş olsaydı, o ana kadar yirmi beş semâzen, âyinhân ve neyzen bulunacağını, oysa bir topal semâzen dahi bulunmadığını, bunun şaşılacak bir durum olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰ Nuri Dede kendisi ile ilgili iddialara ikna edici bir cevap veremez. Ancak Konya Mevlânâ Dergâhı post-nişini Bahaeddin-i Veled'in devreye girmesi üzerine; iddiaların doğru olmadığını, "zaten gelirsiz bir dergâhın nesi olur, harem dâiresindeki kendi eşyayı da mı size terk edeyim diyerek"⁴¹ kendisini savunmuştur.

Bu tartışmalardan bir sonuç çıkmamış, son şeyh Hasib Dede dergâhın durumunu düzeltmek ve yeniden faal hâle getirmek için çok çaba sarf etmiştir. Bu amaçla gerek halktan gerekse resmî makamlardan almış olduğu yardımlarla dergâhı belli ölçüde ihya etmiştir. Yeniden semâzen ve muhipler yetiştirmiş, geceleri halkla beraber zikir yapmışlar, mesnevî okumuşlardır. Çankırı Mutasarrıfı Süleyman Fethi Bey ve eşi de dergâha yardım etmişler; kilim, avize, lâmba gibi eşyaların alınmalarını sağlamışlardır. Ayrıca türbenin üzerini örtmek için yeşil çufalar tedarik edilmiştir.⁴²

IV- BALKAN SAVAŞI SIRASINDA ÇANKIRI MEVLEVÎHÂNESİ

Balkan Savaşı yıllarında, diğer Mevlevîhâneler gibi, Çankırı Mevlevîhânesi'nin de her türlü maddî ve manevî yardımı yaptıklarına yukarıda kısmen değinilmişti. Şeyh Hasib Dede bu konuda aktif bir rol üstlenmiş, Çankırı halkıyla birlikte, savaşmakta olan askerlerimizin başarıları için hatimler indirildiğini ve dualar yapıldığını belirtmektedir.⁴³

Diğer taraftan, Mevlevîhânelere gelen 1912 tarihli Yardım Genelgesi çerçevesinde Çankırı halkı hemen harekete geçmiş, Şeyh Hasib Dede'nin nezaretinde birçok kişi imkânları nispetinde orduya maddî katkıda bulunmuşlardır. Yardımı yapanların adları, görevleri ve yardım miktarları şöyledir:

Yardım Miktarı(Kuruş)Yardımcı Yapan

50	Mutasarrıf Süleyman Fethi Bey
10	Kastamonu Vilâyeti mebus-ı sâbıkı Elif Bey Efendi
10	Bidâyet Ceza reisi Bey Efendi
5	Müdde-i Umumi muâvini Efendi
10	Meclis-i idare azasından Hacı Şakir Efendi
10	Bidâyet Mahkemesi aza ve eşrafından Şükrü Bey Efendi
5	" " azasından Hamdi Efendi
10	Eşrâftan mebus-ı esbak Behçet Bey Efendi
20	Eşrâftan Belediye Reisi Said Bey Efendi
10	Eşrâftan Ziya Bey Efendi
5	Eşrâftan mebus-ı sâbık müftizâde Hacı Tevfik Efendi
5	Eşrâftan mebus-ı sâbık Hazırlıklıâde Mehmed Efendi
5	Mahkeme-i şer'iyye Başkâtibi Efendi
5	Eytâm Müdürü Tevfik Efendi
5	Vergi Başkâtibi Saim Efendi
5	Banka memuru Vasfi Efendi
5	Sandık Emni Hüseyin Efendi

39 KMA. Z. 70/60.

40 KMA. Z. 69/24.

41 KMA. Z. 69/21.

42 KMA. Z. 70/49.

43 KMA. Z. 70/44.

5	Mukavelât muharriri Osman Efendi
10	Reji Müdürü Mehmed Behçed Bey Efendi
5	Orman muâmelât memuru Edhem Hâfız Efendi
5	Telgraf Müdürü Niyazi Efendi
20	Tüccardan Ceridzâde Hacı Ahmed Efendi
10	Tüccardan Barutçuzâde Hacı Kâmil Efendi
10	Tüccardan Miralay Beyzâde Hacı Mehmed Efendi
5	Hacı Hamid Efendizâde Hacı Hasib Efendi
5	Tüccardan Derellizâde Hasan Efendi
15	Su yolu mütevellisi Mehmed Efendizâde Hacı Emin Ef.
5	İlmiyeden Elmalılızâde Hoca İsmail Efendi
5	Mekteb-i İdadî Müdürü Ahmed Fuad Efendi
20	Mekteb-i İdadî ulûm-ı Arabiye muallimi Ahmed Mecbur Efendi, Mevlevîhâne-i fahri mesnevîhân
20	Mekteb-i İdadî Türkçe muallimi Ahmed Naili Efendi, Dârulfünûn Edebiyat-ı Farisiye Şubesi mezunlarından, muhibb-i mevlevî
5	Mekteb-i İdadî Türkçe muallimi Yusuf Efendi
5	Mekteb-i İdadî Türkçe muallimi Nizameddin Efendi
5	Mekteb-i İdadî Türkçe muallimi İhsan Efendi
10	Mekâtib-i İbtidaiye müfettişi Hacı Tevfik Efendi
5	Kadiriye meşâyihinden Celil Baba Dergâhı Şeyhi Hakkı E.
10	Kadiriye meşâyihinden Kayabaş Dergâhı Şeyhi İsmail Efendi
20	Halvetiye meşâyihinden Hasbi Dede zâde Şeyh Ali Efendi mahdumu Ali Efendi
5	Nakşiye hulefâsından Hacı Abdullah Efendi
15	Kayseri Bey Mahallesi muhtar-ı evveli Hâfız İsmail Ef.
5	Âşık musallizâde Tahir Efendi
10	Merzili Yüzbaşızâde Hâfız İsmail Efendi
5	Titrekzâde Hacı Hâfız Efendi
5	Kavukçuzâde Hacı Mustafa Ağa
5	Kasap Muhiddin Ağa
2	Karpuzcuzâde Mustafa Efendi
TOPLAM: 427 Kuruş toplanmıştır. ⁴⁴	

Öte yandan, Osmanlı Devleti'nin siyasî, iktisadî ve kültürel yönden buhranda olduğu bir ortamda, İslâm toplumunun dinî, ilmî ve medenî bakımından düzeltilmesini ve geliştirilmesini amaçlayan Cemiyet-i Hayriye-i İslâmiye adlı bir cemiyet kurulmuştur. Bu cemiyetin Çankırı Şubesi üyeliğine Şeyh Hasib Dede getirilmek istenmiştir.⁴⁵ Ancak, Osmanlı toplumunda kurulan bazı cemiyetlerin aslî görevini terk edip siyasetle uğraştıklarını ve bunun da topluma zarar verdiğini düşünen Hasib Dede, söz konusu üyeliğe başlangıçta tereddütlü yaklaşmıştır. Netice itibarıyla bu konuda Konya Mevlânâ Dergâhının görüşüne başvurmuş, oradan söz konusu cemiyetin Dahiliye Nezareti tarafından kurulmuş olduğu bilgisini alması üzerine Cemiyet-i Hayriye-i İslâmiye üyeliğini kabul etmiştir.⁴⁶

Böylece Çankırı Mevlevîhânesi, milletin ihtiyaç duyduğu her alanda vatandaş ve bürokratlarla birlikte hareket etmiş, onlarla ramazan aylarında toplu ibadet veya iftarlar yapmanın yanı sıra, gerektiği zaman dinî konuların dışında da halka önderlik yapmıştır.⁴⁷

44 KMA. Z. 69/13.

45 KMA. Z. 70/32.

46 KMA, Z. 70/32.

47 KMA, Z. 70/55.

SONUÇ

Tarihî eserler bir millet için değeri tartışılmaz mirastır. Onların gelecek kuşaklara sağlam bir biçimde aktarılması ve tanıtılması, geleceğimizin daha sağlam temeller üzerine oturtulması bakımından önem taşır. XIII. yüzyıldan itibaren Türk-İslâm toplumuna önemli hizmetler vermiş olan Çankırı Mevlevîhânesi'nin her bakımdan tanıtılması da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Çünkü söz konusu yapının, fonksiyonlarını yüzlerce yıl şifâhâne, medrese ve mevlevîhâne olarak yerine getirmiş olduğunun bilinmesi, mevlevî dergâhına mensup şeyh veya diğer görevlilerin sosyal hayatta veya gerektiği zaman vatan savunmasında görev alabildiğinin tespiti, bugünkü nesillerin mevlevîhâneleri yakından tanımasını sağlayacaktır.

Diğer taraftan, temeli sevgi ve hoşgörü olan Mevlânâ düşünce sisteminin yüzlerce yıl boyunca geniş kitlelerce benimsenmesi, içinde bulunduğumuz İslâm coğrafyasına olduğu kadar, farklı kültür ve coğrafyalara da barış ve huzur getirecektir.

Özet:

Hiz. Mevlânâ'nın ölümünden sonra (17 Aralık 1273) dostları, sevenleri ve yakınları tarafından teşkilâtlandırılan Mevlevî tarikatı, fetihlerle beraber daha geniş coğrafyaya yayılmıştır.⁴⁸ Bu çalışmada Çankırı Mevlevîhânesi,⁴⁹ sadece Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi'ndeki belgeler ışığında ele alınmış, buradaki bilgilerle sınırlı tutulmuştur. Gerçekte Çankırı Mevlevîhânesi olarak kullanılan yapının tarihi XIII. yüzyıla kadar gitmesine rağmen, bu çalışmada kullanılan belgelerin çoğunlukla XX. yüzyılın ilk yıllarına ait olduğunu belirtmek gerekir. Yani, binanın tarihi gelişimi, zaman içinde uğradığı değişiklikler ve Mevlevîhâne olarak kullanılması, söz konusu belgelerden hareketle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler:

Mevlevilik, Mevlevihane, Çankırı Mevlevihanesi, Taş mescit, Darul Hadis, Daruşşifa, Cemaleddin Ferruh

MEVLEVIHANE OF CANKIRI IN LIGHT OF ARCHIEVE DOCUMENTS IN MEVLANA MUSEUM

Ferudun ATA*

Abstract:

Following the death of Hz. Mevlana (December 17, 1273) his relatives and companions organized the sect of Mevlevi which expanded to a larger location by means of new conquests.⁵⁰ In this study the Mevlevihane of Cankiri was studied relying on merely the documents in the archives of Konya Mevlana Museum. Although the structure used as a mevlevihane in Cankiri dated back to XIII. century, it is noteworthy that documents used in this study dates back to the early years of XX. century. To sum up, the historical development of this structure, modifications in the flow of time, and role as a Mevlevihane were studied by the help of these documents.

Keywords:

Mevlevi, Mevlevihane (Gathering Place of Mevlevis), Mevlevihane of Cankiri, Tas Mescit, Darul Hadis, Darussifa, Cemaleddin Ferruh.

48 Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik, İstanbul 1983, s. 30.

49 Çankırı Mevlevîhânesi hakkında geniş bilgi için bkz: Ferudun Ata, 69 ve 70 nolu Zarflardaki Belgelere Göre Çankırı Mevlevîhânesi, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya 1995.

* Asist. Prof. Dr. Selçuk University, Faculty of Science and Literature- Department of History

50 Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik, İstanbul 1983, s. 30

İSTİKLÂL YOLUNDA ŞAPKA İNKILÂBİ VE ATATÜRK'ÜN ÇANKIRI GEZİSİNDEKİ İLK FOTOĞRAFLARI

Hat Revolution In The Way Of Independence And First Photos Of Ataturk's Journey In Çankırı

Ethem YENİGÜRBÜZ*

GİRİŞ

23 Ağustos 1925 Pazar günü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Şapka İnkılabını başlatmak üzere sabahın erken saatlerinde beraberindeki heyetle birlikte hazırlanan iki otomobille tozlu topraklı yolları aşarak Ankara'dan Çankırı'ya doğru hareket eder. Mustafa Kemal'in bulunduğu otomobilde Kütahya milletvekili Nuri (Conker), Rize Milletvekili Fuat (Bulca) diğer otomobilde ise Riyaseti cumhur Umumi Katibi (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri) Tevfik (Bıyıkhoğlu), Başyaver Rusuhi, Yaver Muzaffer (Kılıç), Muhafız Kıt'ası Kumandanı (Muhafız Birliği Komutanı) İsmail Hakkı (Tekçe), Hususi Kalem'den (Özel Kalemde) görevli Çankırlı Lütfi ve Mustafa Bey bulunmaktadır. Yaverler ile İsmail Hakkı (Tekçe) dışındakiler sivil ve şapkalı idi.¹

Mustafa Kemal, önce Kalecik'e uğramış burada da halkın sevgi gösterileriyle karşılanmış, kurbanlar kesilmiştir. Mustafa Kemal, halkın önünden başı açık vaziyette geçmiş ve Türk Ocağı'nda kısa bir süre dinlenmiştir. Vatandaşları da başları açık olarak kabul etmiştir.² Kalecik'ten sonra Çankırı sınırı olan Tüney'in Çandır hanında Mustafa Kemal, Çankırı Mebusları Ziya Bey, Talat Bey (Onay), Rıfat Bey, Vali Cemil Bey, Operatör Miralay Refik, Topçu Alay Komutanı Kaymakam (Yarbay) Osman, Halk Fırkası Reisi Müftü Ata Efendi, Belediye Başkanı Cemal Bey (Dolunay), Türk Ocağı Reisi Tahsin Nahit Bey (Uygur)' den oluşan bir heyet tarafından karşılandı.³

Karşılama heyetinde bulunan Çankırı Mebusu Ahmet Talat Bey (Onay), kaleme aldığı hatıra defterinde şu bilgilere yer verir:

“Otomobilden inen Paşa, şapkası elinde olduğu halde teker teker elimizi sıktı, biz de kalpaklarımızı çıkardık. Vali Bey, Müftü Efendi'yi Halk Fırkası Başkanı diye tanıttinca:

-“*Hem Müftü, hem parti başkanı nasıl olur?*” diye sordu. Hepimizi ayrı ayrı süzerken “*Hani sizin şapkanız*” dedi. Hepimiz bu soru karşısında şaşırmıştık. “*Başınızda şapka ile buyuracağınızı bilseydik biz de birer şapka tedarik ederdik*, dedim.”⁴

Heyette bulunanlardan Tahsin Nahit Bey (Uygur), Mustafa Kemal'in ziyareti öncesinde kendisinin İstanbul'dan bir şapka getirttiğini, Çankırı sınırında karşılarken kendisinin şapkalı olduğunu ve bunun için Mustafa Kemal'in özellikle Çankırı mebuslarına bu soruyu sorduğunu Kastamonulu gazeteci Aziz Demircioğlu'na ifade etmiştir.⁵

* Çankırı Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü, araştırmacı, yazar

1 Mehmet Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul-1998, s.111

2 Mustafa Eski, Atatürk'ün Çankırı ve Kastamonu Gezisi, (Tebliğ metni) Çankırı-2004, s.1-2

3 Yaşar Ateşsoy, Yaran Diyarı Bizim Çankırı, Ankara-1988, s.64-65 (Necat Gazetesinin 27 Ağustos 1341 tarih ve 77 sayılı nüshasından)

4 Yaşar Ateşsoy, a.g.e. s. 65

5 Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi, Kastamonu Valiliği yayımları, Ankara-1982, s.33

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi Mustafa Kemal, Kalecik'te kendisini karşılayanların ve halkın huzuruna şapkasız çıkmıştır. Başında beyaz Panama şapkası, üzerinde kül rengi elbisesi, vapur dumanı gözlük ve ellerinde bej renginde eldiveni bulunan Mustafa Kemal'in Panama şapkasını ilk kez Çankırı heyetini karşılamada kullandığı anlaşılmaktadır.

Çankırı sınırındaki karşılamada yaşananlar ve Mustafa Kemal ile, karşılamada bulunan Çankırı heyeti arasındaki diyalog aslında düşüncenin sembolü olan şapka inkılabının fiilen Çankırı'da başladığının bir göstergesidir.

Tüney'de, Mustafa Kemal'in Çankırı heyeti tarafından sıcak bir şekilde karşılanmasının ardından heyet Çankırı'ya doğru tekrar hareket eder.

Yol üstündeki köyler sınırlarında kurbanlar keserek karşılayıp uğurlarlar. Heyet, öğle saatlerinde saat 12.00 sıralarında Çankırı'ya girer.

Mustafa Kemal'i karşılamak için; Topçu Alayı tarafından yapılan kışla civarında, Millet Bahçesi yanındaki köprü başında, Hükümet Konağı önündeki büyük yol üzerinde ve Belediye civarında olmak üzere dört adet zafer takı yapıp bunlar günün şartlarına göre çok güzel biçimde süslenir. Mustafa Kemal, şehre girmeden önce birinci takım sağ tarafına kız ve erkek okul öğrencileri, sol tarafına topları koşulu olduğu halde 8. Topçu Alayı subay ve erleri, Millet Bahçesi civarındaki zafer takından Hükümet civarındaki zafer takına kadar ellerinde bayraklar, milli kıyafetleri ile esnaf dernekleri mensupları, sonuncu taka kadar da yolun iki tarafına memurlar ve halk dizilir.

Önde Mustafa Kemal'in otomobili, arkasından diğerlerinin görünmesi üzerine, kışla civarına geldiklerinde verilen işaret ile kaleden top atışlarına başlanır.

Mustafa Kemal, şehrin girişinde birinci takım önünde otomobilden inerek selam duran askeri birliği, öğrencileri, binlerce Çankırlıyı başı açık, elinde Panama şapkasını sallayarak selamlar. Mustafa Kemal'i şapkalı ve başı açık görenler, ellerini başlarına atıyor, fes, kalpak ve ne varsa çıkararak ellerine alıyor, Mustafa Kemal'i başları açık selamlıyorlardı.

O sırada iki kurban kesilir. Kız okulu öğrencisi olan Vali Cemil Beyin kızı Mualla tarafından kendisine bir buket çiçek verilir ve *hoş geldiniz*, denir.

Millet Bahçesi köprüsünden geçerken Arıcılık İstasyonunda bulunan çoğunluğu kadın yüzlerce vatandaş: "*Vatan babası, yetimler atası, safa geldiniz*" diyerek Mustafa Kemal'i var güçleri ile devamlı alkışlarlar. Öğrenciler de çiçek serperler.

Birinci taktan sonra her iki takım önünde de ikişer kurban kesilir. Hükümet Konağından Belediyeye kadar halılar serilmiş, tüm resmi ve özel binalar da süslenmiştir.

Halkın içten sevgi gösterileri arasında doğruca Belediye'ye giden Mustafa Kemal'e burada buzlu ayran ikram edilir. Ayranlar içilirken hoşbeşler yapılır. Mustafa Kemal o gün çok neşelidir. Belediye'de hoş geldine gelenleri kabul eder ve hepsinin ayrı ayrı hatırını sorar. Kısa bir süre dinlendikten sonra halkın gösterdiği yakınlıktan dolayı Belediye Başkanına teşekkür edip Belediyeye verilen ziyafette bulunmak üzere Kız Ortaokuluna gider. Ziyafetin bitiminde okul içinde önceden hazırlanan bir odada dinlenip öğleden sonra Kastamonu'ya hareket eder.

Topçu Alayı, okullar ve halk tarafından şehir dışına kadar uğurlanır. Vali Cemil Bey, Milletvekillerinden Ziya Bey, Talat Bey, Rıfat Bey, Operatör Rıfki, Alay Komutanı Osman, Belediye Başkanı Cemal Bey ve Tüccardan Zincircizade İsmail Bey Mustafa Kemal'i Kastamonu'ya kadar uğurlamak üzere beraberinde giderler. Ilgaz kasabası halkı ile civar köylüler kasaba yakınındaki İnköy Hanına kadar gelerek Mustafa Kemal'i karşılayıp kurban keserler ve uğurlarlar. Mustafa Kemal'in Çankırı'ya gelişi üzerine Çerkeş Belediyesince çekilen ve kendisini Çerkeş'e davet eden telgrafta Mustafa Kemal Atatürk içten teşekkürlerini bildirerek gelemeyeceği şeklinde cevap verir.⁶

Mustafa Kemal Ilgaz'da da büyük bir kalabalık tarafından coşkuyla karşılanır. Bir vatandaş şu konuşmayı yapar:

"Emin olunuz ki Paşa Hazretleri, İstiklal ve namus uğrunda kurban olanların gözleri açık gitmemiştir. Sağ kalanlar huzur ve saadetlerinden şüphe etmiyor. Dinleyen bir hükümet var. Âtimizden katiyen eminiz. Çünkü cüzi bir müddet zarfında demir yolları, bankalar ve sanayi gibi hususatta gösterilen terakkiyat meydandadır. Bunları hep Cumhuriyetin saye-i feyz ve saadetinde idrak ettiğimiz için Cumhuriyeti bize temin eden Zât-ı âlîleri milletin ruhu, kalbi, göz bebeğidir. Yaşasın Cumhuriyet" Bu sözler karşısında memnuniyetini ifade eden Mustafa Kemal beraberindekilerle birlikte yoluna devam eder ve Derbent mevkiinde Kastamonu heyetince yaklaşık 20 araçlık bir konvoy ile karşılanır.

Mustafa Kemal Şapka İnkılabını fiili olarak başlattığı Çankırı'dan Kastamonu'ya hareket edip İnkılabın resmi açıklamasını İnebolu'da yaparken, Çankırı ve Kastamonu havalisinde ilk defa seyahat ettiğini, bu havalıyı yakından görmenin kendisi için mukaddes bir emel ve hatta vazife olduğunu; Ankara'dan başlayarak Çankırı, Kastamonu ve İnebolu'ya kadar uzanan 350 kilometrelik yol boyunca insanlarda gördüğü tenvir, yüksek zihniyet ve inkişaf derecesinin iftihara şayeste olduğunu söylemiştir. Mustafa Kemal, konuşmasının bir bölümünde de şu sözleri ile bölge halkına karşı duyduğu hisleri ifade etmiştir:

"..Beyan etmeliyim ki bu havalide Çankırı, Kastamonu havalisinde ilk defa olarak seyahat ediyorum. Arkadaşlar, bu havalıyı yakından görmek benim için mukaddes bir emel halinde idi. Bu emel şüphesiz memleket ve millet vezaifini vukuyla ifa nokta-i nazarından aynı zamanda bir vazife idi. Onun için vilayet namına Ankara'ya gelen heyet-i muhteremenin vuku bulan davetine memnuniyetle derhal icabet ettim. Bu noktada güzel ve yüksek bir tecelli ifade etmek benim için çok medar-ı iftihar olacaktır. Mühim bir vazifemin ifasında benden evvel müteşebbis millet olmuştur. Benim şu veya bu sebeple tehir ettiğim mühim bir vazifeyi millet bana ihtar etmiş ve yaptırmıştır. Bunu milletin ruh-ı müsterekindeki ulviyet ve rüşde parlak bir misal olarak zikretmeliyim."

Mustafa Kemal, Kastamonu gezisini sürdürürken Çankırı halkı da boş durmaz. Dönüşüne şapka yetiştirebilmek ve mahcup olmamak için yoğun bir çaba içine girerler. Bezden, keçeden o günün şartlarında hangi malzemeyi kullanabiliyorlarsa o malzeme ile şapka diktirirler. Terziler ve becerikli hanımlar hummalı bir çalışma sonucu Mustafa Kemal'in dönüşüne şapkaları yetiştirirler.

Kastamonu ve ilçelerinde yaptığı geziyi tamamlayan Mustafa Kemal, Çankırı'da fiili olarak başlattığı Şapka İnkılabını resmi olarak İnebolu'da ilan etmiştir. Bugün Çankırı Valiliği, Çankırı Belediyesi ve Sivil Toplum Kuruluşlarının öncülüğünde, kampanyası başlatılan İnebolu-Kastamonu-Ilgaz-Çankırı-Ankara güzergahındaki "İstiklal Yolu" genç Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli inkılaplarından birisi olan Şapka İnkılabına da ev sahipliği yapmıştır. Mustafa Kemal'in böylesine önemli inkılabı bu bölgeden başlatması

6 Yaşar Ateşsoy, a.g.e. s.65

7 Mustafa Eski, a.g.tebliğ, s.4

büyük bir anlam taşımaktadır. İstiklal Savaşı'nda vatanın kurtarılması için üstüne düşen her görevi genç, ihtiyar, kadın ve erkek demeden fedakarca yerine getirmeye çalışan Çankırı ve Kastamonu halkının Şapka İnkılabına karşı gösterdikleri ilgi Mustafa Kemal'i ziyadesiyle mutlu etmiştir. O'nun bir işaretiyle Şapka İnkılabına en küçük tepki gösterilmeksizin bu bölgede içtenlikle kabul görmesi takdire şayan bir durumdur.

31 Ağustos 1925 Pazartesi günü akşam üzeri tekrar Çankırı'ya gelir. İlk geldiği gün başını açan halk, şimdi bezden, keçeden diktikleri şapkalarla Mustafa Kemal'i karşılar. Binlerce karşılayıcı arasında başı fesli, kalpaklı hemen hemen hiç kimse yoktur. Şapka bulamayan başını açmıştır.

Mustafa Kemal:

-Zahmet ettiniz, teşekkür ederim, iyi misiniz?.. İltifatları ile halkı sevince boğar.

Çiftçiler bir kağı arabasını başaklar, kırmızı-beyaz kordelalarla süslemiş olarak çıkmışlardır. Aşar vergisi kalktığı için Mustafa Kemal'e şükran duyguları sonsuzdur.

Kağı arabasının hizasına gelince çiftçilerden dava takipçisi İsmail Efendi:

"Paşamız, Çankırı çiftçileri adına hoş geldiniz, derim. Doğru yolu göstermeniz sayesinde şu kağı ile düşmanların otomobilli, tanklı ordularına galip geldik. Çankırı çiftçileri eskiden ürettiklerinin yarısını aşar olarak ellerinden alan, geri kalan yarısını da kendilerine çalan mültezimlerden ve aşar vergisinden kendilerini kurtardığınız ve Cumhuriyet'e kavuşturduğumuz için size sonsuz teşekkürlerini sunuyorlar" diye bir konuşma yapar.

Mustafa Kemal:

"Aşar kalktığı halde uygulamada zorluklar vardır diyenler var, doğru mudur, böyle bir şey var mıdır" diye sorunca:

"Hayır, katiyen Paşam!" cevabını verirler.⁸

Mustafa Kemal'in Kastamonu dönüşü Çankırı gelişine bizzat tanık olan, ve halen hayatta bulunan Çankırı'nın Cumhuriyet dönemi ilk kadın öğretmenlerinden Hatice Kültür, o günü heyecan dolu ifadelerle şöyle anlatıyor:

*"Hocalarımız Atatürk'ün gelişi sırasında saçlarımızın kesilmesini istediler. Saçlarımızı kestirdik. Atatürk'ü, çay boyuna dizilip karşılayacaktık. Babam beni göndermedi. Göndermedi diye ağladım. Annemle birlikte evimizin karşısında olan köprüünün yanındaki yol kenarına, Atatürk'ün geleceğini duyan bahçelerdeki ev sahipleri ile birlikte dizildik. Otomobille geldi, yavaş yavaş geçti. Hep birlikte alkışladık, başında fotoğraftaki şapkası vardı, ara ara yol kenarındakilere el salladı. Yol boyuna erkeklerin yanı sıra örtülü, çarşafli kadınlar da dizildi, yol boyu insanlarla doluydu. Atatürk'ü heyecanla karşıladık. Onun geleceğini duyan herkes yollara dizildi, sanırım halka duyuru yapılmıştı."*⁹

MUSTAFA KEMAL ÇANKIRI'DA NELER KONUŞTU?

Mustafa Kemal, Çankırı'da kaldığı sürede içerisinde önemli mesajlar bulunan konuşmalar yapmıştır. Bunlardan ilki Kastamonu dönüşünde dinlenmek üzere gittiği Hükümet Konağında, Çorum Mebusu İsmail Kemal Bey'in başkanlığındaki İskilip heyetini kabulde yaptığı konuşmadır. Mustafa Kemal'i ısrarla İskilip'e

⁸ Yaşar Ateşsoy, a.g.e. s.65

⁹ Hatice Kültür ile 03.12.2005 Cumartesi günü saat 20.00'de görüntü ve ses kayıtlı olarak Ethem Yenigürbüz tarafından yapılan mülakattan.

götürmek isteyen heyete: “Seyahatimi temdid imkanı kalmadı, bundan sonraki ilk fırsatta güzel İskilip’i görmeye geleceğim. Muhterem İskiliplilere teşekkürlerimi ve selamlarımı ıblag ediniz” cevabını verdi.¹⁰ Söz şapkadan ve giyimden açılmıştı. Mustafa Kemal:

“Kıyafetin medeni bir şekle dönüşmesi için kanun gerekmez, millet karar verir, millet yapar. Yalnız bir Diyanet İşleri Başkanı ve Diyanete mensup müftü, imam, hatipler vardır. Bu sınıfa ait kıyafetleri tanırız. Diyanet işlerinde görevli olmayıp da hariçte kalanların aynı kıyafetleri giymeleri doğru değildir. Bunu hiç kimse tanımaz ve kabul etmez. Bizler de medeni kıyafetin bütün ayrıntılarını kabul ettik. Memurlar ve milletvekilleri bunu gereği kadar uygulayarak halka rehber olmaktadır. Tekkeler de derhal kapanmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti her konuda halka yol gösterecek kudrettedir. Hiç birimiz tekkelerin yol göstermesine muhtaç değiliz. Bizler uygarlıktan, ilim ve fenden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz. Başka bir şey tanımıyoruz. Tekkelerin amacı halka kendinden geçirmek ve aptallaştırmaktır. Halbuki halk kendinden geçmek istememektedir. Tekkeler basit bir iş gibi görünür, fakat önemleri vardır. Biz dünya ailesi içinde medeniyiz. Her işte medeniyetin gereğini uygulayacağız.”¹¹ der ve tekrar kıyafet meselesine geçerek “Samsun’da bulunuyordum. Halk miting yapıyordu. Bir İngiliz memuru da inceleme yapmak için orada bulunuyormuş. Halkı türlü türlü kıyafette gören İngiliz, bunlar millet değildir, hamallar falan demiş. Aynı zamanda medeni kıyafet daha faydalıdır. (Heyet arasında bir zatın kıyafetini göstererek) Bu kıyafet milli ve medeni bir şey değildir. Hatta medeni kıyafeti kabul ve tatbik etmeyenleri medeni bir muhite koymamalı”¹² ifadesini kullanır. Konuşmasının devamında Kastamonu’yu, İnebolu, Taşköprü, Daday ve Çankırı köylerini ve halkını münevver, yüksek fikirli ve yüksek zihinli, çok temiz duygulu gördüğünü ifade etmiştir. Daha sonra memurlarla konuşmuş; Sağlık Müdürüne genel sağlık durumunu, hastane doktoruna yatan hasta sayısını, Matbaa Müdürüne kaç gazete bastıklarını sormuştur. Tapu Müdürüne de tapu kayıtlarının karışık ve kadastrosuz olduğunu; bu durumda çalışmanın zorluğunu söylemiştir. Orta Nahiyesi Müdürüne de tarımdan ne kadar verim aldıklarını sormuş; o da bire dört diye cevap vermiş, Mustafa Kemal’de bunun çok az olduğunu belirtmiştir.¹³

Mustafa Kemal, istirahati için hazırlanan ortaokul binasına (Taş mektep-Bugünkü Selahattin İnal Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi binası) giderken Çankırlılar adına Hükümet Konağı kapısında Türk Ocağı Reisi Tahsin Nahit Uygur tarafından yapılan konuşmaya mukabelede bulunmuş ve Çankırlılara hitaben şöyle konuşmuştur: “Sevgili kardeşler! Beni hislendirmek ve heyecanlandırmak için ne güzel bir kardeşi aracı ettiniz. Buradaki isabetinizi tebrik ederim. Beni çok sevdiğinizi, bana çok güvendiğinizi, işaret ettiğim hedeflere bütün varlığınızla yürüyeceğinizi söylüyorsunuz. Benim buna verebileceğim cevap şudur ki; Ben, bu güven ve saygıya hak kazanarak başarılar göstermişsem, o da sizlerin yardımı ile olmuştur. Güveninize yürekten inanarak, milli görevimde muhtaç olduğum gücü ve yetkiyi sizden alıyor, sizde buluyorum. Bahtiyarlığımı Çankırı’nın sevgili halkının karşısında yüksek sesle ifade ediyorum.”

Çankırı’daki taş mektepte bir gece konaklayan Mustafa Kemal, Çankırlıların kendisi için hazırlamış olduğu yatak odası ile banyodan çok etkilenmiştir. Çankırı Mebusu Ahmet Talat Onay daha sonraki zamanlarda kaleme aldığı hatıralarında Atatürk’ün kaldığı Ortaokul’da akşam yemekte aralarında geçen kısa konuşmayı şöyle aktarıyor:

“Paşam, bu kadar seyahatte bulundunuz, her gittiğiniz yerde bir hususiyet görmüşsünüzdür. Çankırı’da ne gördünüz?” diye sorunca o büyük adam hiç düşünmeksizin:

“İncelik!” cevabını verir. Fakat bizim merakla yüzüne baktığımızı görünce de:

10 Mustafa Eski, a.g.tebliğ, s.9

11 Yaşar Ateşsoy, a.g.e. s.67

12 Cumhuriyet, 2 Eylül 1925, Numara: 473. s.1-2, Hakimiyeti Milliye, 2 Eylül 1925, Numara: 1516, s.1-2.

13 Mustafa Eski, a.g.tebliğ, s.10

“Kastamonu’da benim için İstanbul’dan mobilya getirmişler, halbuki ben kuru bir sandalyede oturabilirim. İnebolu’da banyo tenekesi getirmişler, termosifonu yok. Onların denizden ulaşmaları var. Sizin ise denize ve trene mesafeniz yüz yirmi, yüz elli kilometredir. Bir yolcu için en büyük ikramın banyo olduğunu düşünmüştünüz. Kırık dökük araçlarla bunu hazırlamaya muvaffak olmuşsunuz. Bu ikram bana beşbin liralık mobilya ikramından daha iyi geldi. Bir de yatak odası vardı. Bir saraya yakışacak şekilde tertip olunmuş. Çok cazip ve dikkat-i câlip buldum...”

Ertesi sabah (1 Eylül 1925) saat 9.30 da Ankara’ya gitmek üzere, halkın yine coşkun sevgi ve saygı gösterile arasında Çankırı’dan ayrılır.¹⁴

ATATÜRK'ÜN ÇANKIRI GEZİSİ İLE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

Atatürk’ün Çankırı ziyareti ile ilgili en önemli eksikliklerden birisi, bugüne kadar bu ziyaretin fotoğraflarının bulunamamış olmasıdır. Çankırı üzerine araştırma yapanların tüm çabalarına rağmen bu fotoğraflara bugüne dek ulaşılamamıştır.

Dr.Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi tarafından başlatılan canlı tanık projesi çerçevesinde Mehmet Karpuzcu ile Yüksel Arslan ve Erhan Metin röportaj yaparlar. Röportaj esnasında Mehmet Karpuzcu, kendisinin 1932 yılında ilkokul öğrencisi olduğunu hatta öğretmeni Hatice Kültüral’ın halen sağ olup İstanbul’da yaşadığını söyler. Bunun üzerine Yüksel Arslan, Hatice Kültüral ile telefon irtibatı kurar ve kendiyse görüşmek istediklerini söyler.

Daha sonra Belediye adına bir toplantıya katılmak üzere İstanbul’a gideceğimi öğrenince benden Hatice Kültüral ile görüşmemi rica eder. İstanbul Kalamış’taki evinde randevulaşp 03.12.2005 Cumartesi günü kendisini ziyaret ettim.

Genelkurmayın Eski Başkanlarından hemşehrimiz Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı’nın ablası olan, emekli öğretmen 1330 doğumlu, 92 yaşındaki Hatice Kültüral ile Çankırı’nın geçmişi üzerine yaklaşık üç saat süren bir söyleşi yaptık. Görüşmemiz esnasında çocukları ve torunları da yanımızda idi.

Gerçek bir Çankırlı misafirperverliği ile ikramda bulunduktan sonra Hatice Kültüral ile sohbetin son bölümlerinde ailenin fotoğraf albümünü rica ettim. *“Çok dağınık”* dediler. Büyük oğlu Ersan Bey *“Ben daha sonra müsait bir zamanda bakar, işinize yarayacak fotoğrafları gönderirim”* dedi. Ancak ben kendilerinden tekrar rica ettim ve birlikte kutulardan çıkarılan eski fotoğrafları incelemeye başladık. Daha önceki aile arşivlerinde de titizlikle aradığım Atatürk’ün Çankırı ziyaretini düşünerek eski fotoğraflara baktıyordum. Bir anda küçük bir fotoğraf gözüme ilişti. Dikkatli baktığımda Atatürk’ün yanındakilerle birlikte bir binadan çıkışını gösteren oldukça yıpranmış bir fotoğrafı. Çok heyecanlandım. Yıllardır peşinde olduğumuz bu fotoğrafı bulmanın mutluluğu içindeydim. Peşinden ikinci fotoğrafı da bulduk. Ve aile ile birlikte bu heyecanı paylaştık. Fotoğraf çok kaliteli değildi. Konuyu ertesi gün Tarihi Kentler Birliği Toplantısı için İstanbul’da birlikte olduğumuz Valimiz Sayın Ali Haydar Öner Bey’e aktardım. Onun da heyecanlandığını gördüm. *“Bu fotoğrafı ancak fotoğraf sanatçısı dostum Ozan Sağdıç düzeltebilir”* dedi ve kendisi ile temas kurarak fotoğrafın bu hale gelebilmesini sağladı. Buradan fotoğraf üzerinde titiz bir çalışma yapan ve Türkiye’nin Devlet Sanatçısı ünvanlı tek fotoğrafçısı Ozan Sağdıç’a şükranlarımızı sunuyoruz. Bu fotoğraflar ilk kez bu dergide yayınlanmaktadır. Fotoğrafların ortaya çıkarılmasında bizim dikkatli ve ısrarcı olmamızın yanında en önemli pay Çankırı Araştırmaları Merkezinin ve bu merkezin en büyük destekçisi Belediye Başkanımız Sayın İrfan Dinç’indir. Bu da ekip çalışmasının güzel bir sonucudur.

¹⁴ Yaşar Ateşsoy, a.g.e. s.66-67

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün, aslında düşüncenin sembolü olan Şapka İnkılabını Çankırı, Kastamonu ve İnebolu hattında başlatmış olmasının özel bir anlamı olduğu, güzergahın seçilmesinin tesadüf olmadığı aşıkardır. Çünkü bu hat Kurtuluş Savaşında deniz yoluyla gelen silah ve cephaneyi İnebolu limanından cepheye ulaştırmak için destansı mücadele veren Kara Fatmalarla, Şerife Bacılarla, Yanıgın Eminelerle doludur. Çankırlı kadınların cepheye askerlerin ihtiyacı olan don, gömlek, çorap gibi ihtiyaç malzemelerini gece gündüz demeden hazırlayıp gönderdikleri, kimin ne kadar malzeme gönderdiği kayıtlarda mevcuttur. Batı Cephesine sağlanan lojistik destekte, bugüne kadar yeterince gündeme getirilmese de Çankırlıların büyük katkısı olmuştur. Sakarya Savaşı sırasında yaralıların tedavisi için Çankırı'da halkın desteği ile yokluktan oluşturulan 1000 yataklı askeri hastane bu yöre insanının Kurtuluş Savaşında canıyla, malıyla nasıl bir fedakarlık yaptığının önemli göstergelerinden biridir. (Bu mekan bugün Çankırı Belediyesi tarafından kamulaştırılarak, restore edilmiş ve halen Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi olarak faaliyet göstermektedir)

Nitekim Çankırı insanının İstiklal Harbinde gösterdiği kahramanlık ve destek Atatürk'ün de takdirini kazanmıştır. Çankırı'yı ve Çankırlıları ilk fırsatta ziyaret etmeyi arzuladığını ifade etmiştir. Bu arzusunu kendisini köşkte ziyaret eden Çankırı heyetine de aktarmış ve Çankırı'yı ziyaret edeceğine dair söz vermiştir. Ziyaret Şapka İnkılabı vesilesi ile gerçekleşmiştir. Atatürk, Kurtuluş Savaşında yoğun kış şartlarında İnebolu'dan alınan silah ve cephanenin kağnılarla, aşılması güç dağlar aşılarak, cepheye ulaştırılmasını ve bu silahlarla savaşın kazanılmasına büyük katkı sağlayan Çankırı-Kastamonu-İnebolu hattında Şapka İnkılabını başlatmak üzere gelir. Şapkayı Çankırı'da giyen ve çevresindekilere "*Hani sizin şapkanız*" diyerek inkılabı fiilen Çankırı'dan başlatan Atatürk, İnebolu'da da Şapka İnkılabını resmen ilan etmiştir. Cumhuriyet tarihinin en önemli inkılaplarından birisi olan Şapka İnkılabının bu güzergahtan başlatılmasında yukarıda ifade etmeye çalıştığımız bölge insanının Kurtuluş Savaşında göstermiş olduğu fedakarlığın ve kahramanlık destanının da önemli rol oynadığı bir gerçektir. Bir anlamda Kurtuluş Savaşında gösterilen fedakarlığın, Cumhuriyetin ve inkılapların halk tarafından sahiplenip sahiplenilmediğinin de adeta sınavı olmuştur. Ve bölge halkı Atatürk için büyük önem taşıyan bu inkılabı içtenlikle sahiplendiğini göstermiştir.

Atatürk'ün Çankırı'ya gelişi ile ilgili bu dergide ilk kez yayınlanan iki kare fotoğraf, ziyaretin üzerinden geçen 81 yılda bulunabilen ilk fotoğraflar olarak Çankırı açısından tarihi bir öneme haizdir. Bu fotoğraflar incelendiğinde Atatürk'ün Çankırı'ya ilk gelişi olan 23 Ağustos 1925 tarihinde kendisine yemek ikram edilen Kız Ortaokulu'nun çıkışında çekildiği anlaşılmaktadır. Atatürk'ün Kastamonu dönüşü olan 31 Ağustos 1925 günü ve Çankırı'dan ayrıldığı 1 Eylül 1925 sabahı çekilen fotoğraflara (şayet çekilmiş) ise henüz ulaşamamıştır.

KAYNAKÇA:

1. Ateşsoy, Yaşar, Yaran Diyarı Bizim Çankırı, Ankara-1988
2. Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi, Kastamonu Valiliği yayımları, Ankara-1982
3. Önder, Mehmet, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul-1998
4. Eski, Mustafa, Atatürk'ün Çankırı ve Kastamonu Gezisi, panel tebliği, Çankırı-2004
5. Yenigürbüz, Ethem, Hatice Kültürel ile 03.12.2005 Cumartesi günü görüntü ve ses kayıtlı olarak gerçekleştirilen mülakat.

Özet:

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün şapka inkılabını başlatmak üzere Çankırı, Kastamonu ve nihayetinde İnebolu'ya uzanan yurt gezisinde yıllardır süregelen tartışmaya bu fotoğraflar farklı bir boyut kazandıracaktır. Çünkü Atatürk'ün Çankırı ziyareti ile ilgili bu fotoğraflara ilk kez ulaşılmakta ve bu fotoğraflar Atatürk'ün Şapka İnkılabını fiilen Çankırı'dan başlattığının da önemli bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler :

Şapka İnkılabı, Çankırı, Atatürk'ün Çankırı ziyareti, İstiklal Yolu, Çankırı Mebusları, Atatürk'ün Çankırı fotoğrafları

**HAT REVOLUTION IN THE WAY OF INDEPENDENCE AND
FIRST PHOTOS OF ATATURK'S JOURNEY IN ÇANKIRI**

Ethem YENİGÜRBÜZ*

Abstract:

Photos of Atatürk, taken during the journey throughout Cankiri, Kastamonu and Inebolu with the aim to start the hat revolution, will enlighten the current discussions by means of a different perspective. Because, these photos are approached for the first time, and might be regarded as significant evidence to prove that Atatürk started the hat revolution in Cankiri officially.

Keywords:

Hat revolution, Cankiri, Atatürk's visit to Cankiri, Way to Independence, Deputies of Cankiri, Atatürk's photos in Cankiri

Atatürk'ün Çankırı'ya gelişi ile ilgili bu dergide ilk kez yayınlanan bu fotoğraflar, ziyaretin üzerinden geçen 81 yılda bulunabilen ilk fotoğraflar olarak Çankırı açısından tarihi bir öneme haizdir.

* Director of Media and Publishing municipality of Çankırı

ŞABANÖZÜ-BAKIRLI KÖYÜ TARİHİ VE MEKTEP KAYITLARI

The History Of Şabanözü-Bakırlı Village And School Records

İbrahim AKYOL*

GİRİŞ

Çankırı'nın Şabanözü ilçesine bağlı olan Bakırlı köyünün tarihini milattan öncesine kadar götürmek mümkündür. Coğrafi konum olarak İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeyi ve Karadeniz Bölgesi'nin güneyinde yer almaktadır. Bakırlı köyünün güneyinde Karakoçuş ve Mart köyleri, doğusunda Eldivan Dağı, kuzeyinde Çapar, kuzeybatısında Çapar Kayı köyleri ve daha ilerisinde Gürpınar (Eregez) köyü ve Şabanözü ilçe sınırları ile çevrili bulunmaktadır. Çankırı-Şabanözü devlet karayoluna 1 km, Şabanözü'ne 10 km, Eldivan ilçesine 14 km, Çankırı'ya ise 33 km Ankara'ya ise 95 km mesafededir. Eldivan Dağı'nın batısında yer alan Bakırlı Köyü'nün arazisi genellikle engebeli, dağlık, eğimli ve birbirine benzer tepelerden meydana gelmiştir. Denizden yüksekliği ise 1050 m. civarındadır.¹

Bakırlı Köyü'nün eski adı Arap köyü olup 1930'lu yıllara kadar öyle bilinmekteydi. Özellikle Osmanlı Devleti resmi kayıtlarında, hatta Cumhuriyetin ilk yıllarında Arap karyesi (köy) olarak geçen köyün ismi 1928'de yapılan Harf inkılabından sonra Bakırlı olarak değişmiştir. Yeni yazı ile tutulan kayıtlarda Bakırlı olarak geçmektedir.

Bakırlı köyü yaylasında Hititler dönemine ait bir küp'e² ve çeşitli kalıntılara rastlanması, ayrıca köyün "İnderesi" mevkiinde odalar halinde oyulmuş mağaralar ve kalıntılar bulunması gerçeğinden yola çıkarak köyün kuruluş tarihinin milattan öncesine dayandığını söylemek mümkündür. Bakırlı Köyünün tarihi genel olarak Çankırı tarihi ile paralel gider. Köyün isminin Arap olması, bu köyde Araplu Türk aşiretinden insanların yaşadığını düşündürmektedir. İsmi, bu aşiretten Arap Ali adında bir Türkmen beyinden aldığı rivayetleri yaygındır.³ Diğer yandan köyün güneybatı kısmında bulunan "Yuva" mevkinin de bir yerleşim yeri olduğu buradaki kül kalıntılarından anlaşılmaktadır. Tarihte Bayındır Türk boyundan "Yuva"(Yıva) cemaatinin olduğunu ve bu isimle anılan köylerin bulunduğunu, bunların Çankırı bölgesinde de yoğun bir şekilde yaşadıkları bilinmektedir.⁴ Rivayetlere göre Bakırlı Köyü'nün Yuva, Yoncalı ve Yörük mevkilerinde yaşayan Türkmenler, Arap köyündeki Arap Ali ile güçlerini birleştirerek o dönemlerde olan eşkıya baskınlarına karşı birlik oluşturmuşlardır.⁵

Elimizdeki kayıtlara ve yapılan araştırmalara göre Bakırlı Köyüne ait vesikaya dayanan ilk bilgiler; 1521 ve 1578-1579 tarihli tahrir defterlerine dayanmaktadır.⁶

* Çankırı Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Dr. Rıfık Kâmil Urgan, Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi.

1 Hamdi Akpınar, Mehmet Baran, Gelenek ve Görenekleriyle Şabanözü-Bakırlı Köyü, Ankara-1997 s.9

2 Bu küp şu anda Ankara Arkeoloji Müzesi'ndedir.

3 Bkz. H. Akpınar, M. Baran, a.g.e. s. 9

4 Yusuf Halaçoğlu, "Çankırı'da Türkmen Yerleşimi", III. Çankırı Kültürü Bilgi Şölenine sunulan bildiri, s. 5. Ahmet Kankal'ın tesbitlerine göre Çankırı'da 16. yüzyılda Yıva ismini taşıyan 5 adet köy bulunmaktadır. Bunlar; Kalecik'e bağlı 2 adet (s.83), Koçhisar'a bağlı 1 adet (s.101), Karıbazarı'na bağlı 1 adet (s.111), Keskin'e bağlı 1 adet (s.116) Ahmet Kankal, 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı, Ank. Üniv. SBE. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara-1993

5 H. Akpınar, M. Baran, a.g.e. s.10

6 Ahmet Kankal, a.g. tez, s. 67, 73, 81, 82. Aynı eserin 79. sayfasında Kal'acık'a bağlı Arablu köyü de geçmektedir. Ancak incelemelerimizde bu Arablu köyünün şimdiki Bakırlı köyü ile bir alakası yoktur. Kalecik-Keskin civarında başka bir köy olduğunu tahmin etmekteyiz.

Sıra	KENGİRİ (ÇANKIRI) NAHİYESİ	Türü	A TAHRİRİ (1512)				B TAHRİRİ (1578-1579)			
	Karyenin (Köyün) Adı		Hane ⁷	Mücerred ⁸	Muaf	Hâsılat	Hane	Mücerred	Muaf	Hâsılat
18	Arab	Tımar	30	13	-	3952	61	28	1	6900
136	Şabanözü	Vakıf	98	22	-	10385	128	59	2	12000
82	Mard (Kalecik'e bağlı)	Vakıf	126	37	-	1189	86	49	-	16644
61	Karakoçaş (Kalecik'e bağlı)	Tımar	34	10	2	3274	8	38	-	3800
54	Eregez	Tımar	40	10	-	4870	72	32	-	5800

Bu bilgilere göre Bakırlı (Arap) köyü bir tımar köyü olup direk Çankırı merkez kazaya bağlıdır.¹⁰ 1521'de köyde 30 hane bulunmaktadır. Buna göre köyün nüfusu yaklaşık 150 kişi olup bunun 13'ü bekârdır. 1578–1579 tarihli tahrir defterine göre 61 hane, yaklaşık nüfusu 300 civarındadır. Bekâr sayısı ise 28'dir. Aynı kaynaktan öğrendiğimize göre, 1521 yılında Arap köyünden toplanan vergi hâsılatı 3952 iken, 1578–1579 tarihlerinde toplanan yıllık vergi hâsılatı 6900'dür. Ayrıca bu yıl vergiden muaf bir kişi bulunmaktadır ki bu da tahminlerimize göre köyün imamıdır.

Osmanlı Devleti'nde 1789–1839 yılları arasında tutulan 9 adet şer'îye sicilleri defterlerine göre bu dönemde Şabanözü nahiyesine bağlı köyler şunlardır: Arap, Akvıran, Budakoğlu, Bulduk, Bulgurcu, Büyükyakalı, Çapar, Çaparkayı, Çerçi, Elmalı, Eregez, Gümerdiğin, Gündoğmuş, Günoba, Çiğdemli, İğde, Kamış, Karahacı, Karakoçaş, Karamusa, Kayı, Kırsakal, Küçükyakalı, Mart, Ödek, Sarıkurd, Sarısu, Satılar, Yenice, Oymağde, Özbek, Karavıran.¹¹

Osmanlı Devleti'nde ilki 1866 yılında basılan ve zaman içerisinde bütün Osmanlı vilayetlerinde yayımlanmaya başlanan vilâyet salnameleri (yıllıklar), Tanzimat ve I. Meşrutiyet döneminde Osmanlı şehirlerinin ekonomik ve sosyal yapılarıyla ilgili verileri içeren önemli kaynaklardır.¹² Kengiri sancağının da dâhil olduğu Kastamonu vilayetinin ilk salnamesi 1869'da, son salname ise 1903'te yayımlanmıştır. 34 yıllık bu süre içerisinde toplam 21 adet vilâyet salnamesi basılmıştır.

1286/1869 tarihli salnamede Arap köyü; Kalecik kazasına bağlı Şabanözü nahiyesinin bir köyü olarak geçer. Şabanözü nahiyesine bağlı diğer köyler ise şunlardır: Cabarkalılı, Mart, Elmalı, Karavıran, Gündoğmuş, Karamusa, Eğde, Özbek, Gökceviran, Büğdüz, Buğurviran, Orta, Basdak, Halfet, Sakaeli, Karasakal, Karaağaç, Kanlıca, Eregez, Sarıkurd, Sarısu, Büyükyakalı, Gümerdiğin, Hacılar.¹³ Yine 1314/1896 tarihli Kengiri Sancağı salnamesinde Çankırı'ya bağlı bütün mahalle ve köylerin nüfusları hakkında bilgi verilir. Bu bilgiler; hane, zükûr (erkekler) ve inâs (kadınlar) şeklindedir. Arap köyü ve civarındaki bazı köylerin 1896 tarihi itibarıyla nüfusları şöyledir:¹⁴

⁷ Hane kelimesi evliler için kullanılmaktadır.

⁸ Mücerred kelimesi bekârlar için kullanılmaktadır.

⁹ Muaf kelimesi kendisinden vergi alınmayanlar için kullanılmaktadır.

¹⁰ Tımar: Fetih sırasında arazi-i emiriyye itibar edilen yerlerden sipahilerle zaimlere kılıç hakkı olarak verilen beytül-mâl hissesi yerinde kullanılan bir tabirdir. Bkz. M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. III, İstanbul 1993, s. 497. Ayrıca bugünkü Bakırlı köyünde "Zaim" soyadının olması bu bilgiyi kuvvetlendirmektedir.

¹¹ Ahmet ELİBOL, Yakınçağ başlarından Tanzimata Kadar Çankırı, GÜSBE Basılmamış Doktora tezi, Ankara–2005, s.38

¹² Ömer Türkoğlu, Salnamelerde Çankırı, Çankırı Valiliği Yayınları, Çankırı 1999, s. V.

¹³ Ömer Türkoğlu, a.g.e., s. 22.

¹⁴ Ömer Türkoğlu, a.g.e., s. 474-475. Asıl çizelgede yekun sütunu olmayıp toplamlar tarafımızdan alınmıştır.

	Hane (aded)	Zükûr (erkek)	İnas (kadın)	Yekun
Arap	73	263	277	540
Çapar	14	45	46	91
Karakoçaş	34	126	135	261
Mart	111	406	390	796
Şabanözü	154	439	427	866
Eregez	108	385	400	785
Çaparkayısı	61	188	179	367

Köy camisinin yapım tarihi 1904 olarak bildiriliyorsa da¹⁵ asıl yapım tarihi hakkında tereddütler mevcuttur. 1322 H/1904 M de Arap karyesine görevlendirilen Ömer isminde bir imamdan ve imamın camide yapacağı hizmetlerden bahsedilmektedir.¹⁶

Arap köyünde; bakır, simli kurşun, altın, nikel ve platin madenlerinin yatakları bulunmakta¹⁷ ve bu maden yatakları ise 20. yüzyılın başlarında işletilmektedir. Bu madenlerin % 13'ü Koçhisarlı (İlgaz) Fethi Efendi'ye ait olup Fethi Efendi'nin hisselerinin % 2'sini 1914'te Kelim Efendi'ye, geri kalanının % 5'ini de 1915'te Köprülü Hafız Mehmet Sait Efendi'ye devrettiği ve bunun da Meclis-i Vükela (Bakanlar Kurulu) onayı ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Arap köyünün isminin daha sonradan Bakırlı olarak değişmesinin nedeni de burada çıkan bakır madeninden dolayıdır. Yukarıda ismi geçen madenler ise bugün işletilmemektedir.

Osmanlı Devleti'nde "tedârik-i vesâit-i nakliye" adı altında tutulan defterlerde, herhangi bir seferberlik şartlarında kullanılacak nakil vasıtalarının istatistiki bulunmaktadır. Bu defterlerde, mahalle, köy, kaza ve nahiye gibi yerleşim yerlerindeki araba, at, öküz, katır gibi o dönemin nakil vasıtaları hakkında bilgi verilmektedir. Bu durum o yerin sosyal yönü ile birlikte, hayvancılığı hakkında bizi bazı sonuçlara götürmektedir. Osmanlı Devleti'nde tutulan nakil vasıtaları ile ilgili bir defterde de Arap köyü ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır:

Tedârik-i Vesâit-i Nakliye İstatistikî¹⁸

Sıra	Hayvan veya araba sahiplerinin	Araba veya	Karyesi
Numarası	esamisi (isimleri)	hayvanı	(Köyü)
2148	Deli Ömer oğlu Hacı Osman	1 at 2 öküz	Karakoçaş
2149	Orta karyeli İmam oğlu Mehmet	1 at	Arap
2150	Odabaşı savârık(?) Mustafa	1 at	Arap
2151	Recep oğlu Munla(Molla) Ali	1 at	Arap
2152	Recep oğlu Süleyman	1 at	Arap
2153	Recep oğlu Hacı Hasan oğlu Ali Efendi	1 at	Arap

15 H. Akpınar, M. Baran, a.g.e., s. 14.

16 1322 tarihli Şerîye sicil defteri S. 256

17 Osmanlı Devleti, Meclis-i Vükela'nın (Bakanlar Kurulu) 2 Safer 1332 (1914) tarihinde yaptığı toplantıda şu karar almıştır: "Kastamonu vilayeti dâhilinde Şabanözü nahiyesinin Arap karyesinde bakır ve simli kurşun ve altın ve nikel ve platin madenleri tahrisi için Fethi Efendi'nin bâr-i hisse-nâme hâiz olduğu hukukundan onüç hissedenden iki hisseyi teb'a-i Osmâniye'den Kelim Efendi'ye devr u ferâğ edeceğinden bahs ile muamele-i muktezîyenin ifâsı hakkında ticâret ve zirâ'at nezâretinin tezkire-i mahûlesi üzerine şûrâ-yı devlet-i mâliye ve nâfi'a dâiresinden kaleme alınan 25 Muharrem 1332 tarihli mazbata okundu. KARARI: Mezkûr mazbatada der-meyan olduğu vech ile sâlifü'l-beyân ferâğ hakkında cereyan eden muâmele-i usûl ve ensâline muvafık bulunduğundan meâdin nizâm-nâmesinin yirmi üçüncü maddesi mücibince ifâ-yı muktezâsının nezâret-i müşârtün-ileyhâya iş'ân tezekkür kılındı." (Bakınız: Belge: 1) Yine aynı Meclis-i Vükela'nın 19 Ramazan 1333 (1915) tarihli toplantısında da şu karar alınmıştır. "Kengiri sancağının Şabanözü nahiyesinde Arap karyesinde kâin Koçhisarlı Hacı Bekir Efendizâde Fethi Efendi'nin meâdin tahrisine mahsus 17 Kanun-ı Evvel 1326 tarihli 18/59 numaralı hisse-nâme hukukundan mâlik olduğu yüzde on bir hissenin beşini teb'a-i Osmâniye'den Köprülü Hafız Mehmet Sait Efendi'ye devr u ferâğ edeceğinden bahisle muamele-i lazimenin ifâsına dâir ticâret ve zirâat nezâretinin tezkire-i mahûlesi üzerine şûrâ-yı devlet-i mâliye ve nâfi'a dâiresinden kaleme alınan mazbata okundu. KARARI: Mu'amele-i ferâğyenin icrâsı hükm-i nizâma ve usûl-i mütehezzeze muvafık görüldüğünden meâdin nizamnâmesinin yirmi üçüncü maddesi mücibince ifâ-yı muktezâsının nezâret-i müşârtün-ileyhâya ez-bân tezekkür kılındı" (Bakınız: Belge: 2)

18 Dr. Rifki Kamil Urgan, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Kayıt No: 1532, s. 93-94.

2155	Alemdar oğlu Ali	1 at	Arap
2156	Bekir oğlu Bekir	1 at	Arap
2157	Hatip Efendi	1 at	Arap
2158	Hoca Mustafa Efendi	1 at	Arap
2159	Halil Sadık oğlu Muzaffer	1 at	Arap
2160	Ali Efendi oğlu Süleyman	1 at	Arap
2161	Esme Hasan oğlu Muzaffer	1 at	Arap
2162	Emir Ahmet oğlu Halil Ağa	1 at	Arap
2163	Alemdar oğlu Arif Ağa	1 at	Arap

Tedârik-i Vesâit-i Nakliye (Nakliye Vasıtaları Tedariki) İstatistiki künyeli bu defter, 25 Haziran 1323 (1907/1908) tarihini taşımaktadır ki bu tarih Sultan II. Abdülhamid'in padişah olduğu dönemdir. Çankırı-Merkez başta olmak üzere bütün kaza, nahiye ve köylerde bulunan nakil vasıtalarının listesi çıkartılmıştır. Arap köyünde 15 hanede sadece birer at bulunması dikkat çekmektedir. Karakoçaş köyünde ise bir ailede 1 at ve 2 öküz bulunmaktadır. Bu istatistikî bilgilerden 20. yüzyılın başlarında Arap köyünde at hayvanının ağırlıklı olarak beslendiğini, çiftçilik ve nakil işlerinde katır ve öküzden ziyade at kullanıldığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Cumhuriyet Öncesi Bakırlı Köyü Mektep Kayıtları

Cumhuriyet öncesinde Bakırlı Köyü'ndeki eğitim ve öğretim hayatının temeli, cami merkezlidir. Eğitim ve öğretim anlayışı bu merkez etrafında teşekkül ederdi. Bu çerçevede eğitim, önce camide başlayıp daha sonra mekteplerde, köy odalarında, tekkelerde, zaviyelerde ve dergâhlarda devam eden bir süreçtir.

Bakırlı Köyü'ndeki eğitim yerlerinden birisi de köy odalarıdır. Özellikle uzun kış gecelerinde köy halkının aydınlanması için, başta Ahmedîye, Muhammediye olmak üzere çeşitli dinî mesneviler, okumayı bilen kişiler tarafından halka okunurdu. Yâran sohbetlerinin köyün eğitim ve öğretimi açısından rolü çok önemlidir. Genellikle hafta sonları olmak üzere yâran ocakları (Arap Köyü'ndeki tabirle "ocak yimek") yakılır, köyün gençleri oturmasını, kalkmasını, toplum içindeki âdap kurallarını bu faaliyetler içerisinde öğrenirlerdi. Böylelikle toplumun sosyal anlamdaki kaynaşması gerçekleşirdi.¹⁹

Camide veya köy odalarında din eğitimi ile ilgili ilk bilgileri alan çocuklar, Tanzimat öncesinde köyde bulunan medreselere,²⁰ Tanzimat'tan sonra ise kurulan batı tipi mekteplere devam ederlerdi. Bu mektep, caminin hemen önünde, şimdiki Ali Kâhya'ya ait olan yerde kurulmuş idi. Eğitim ve öğretim başlangıçta burada yapılmış, daha sonra, "Ense Pınarı" mevkiinde yapılan yeni okulda devam etmiştir.

Elimizde Cumhuriyet öncesine ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait Bakırlı köyündeki okulun diploma defterinin 2. cildi bulunmaktadır.²¹ Maalesef bu defterin 1. ve 3. ciltlerini elde etme imkânı bulunamamıştır. Bu diploma defteri Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Matbu olan kısımların dışındaki yerlerde öğrencilere ait bilgiler el ile doldurulmuştur. Ayrıca defterin baş kısmında ve defterin içindeki çeşitli sayfalarda defteri yazan şahsın bazı özel notları da bulunmaktadır.²²

19 Bakırlı Köyünde yâranın fonksiyonu için bakınız: Mustafa Ünver, "Çankırı Yâran Odalarına Bir Örnek: Bakırlı Köyü Yâran Odaları ve Fonksiyonları" II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı 2004, s. 43-59.

20 Bu durum şimdilik, rivayet olmaktan öte geçmemektedir.

21 Dr. Rifka Kâmil Urgan, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Kayıt No: 834.

22 Defterdeki yazıları ve bu özel notları incelediğimizde 4. sayfada bulunan şu not dikkat çekmektedir: "Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nde hey'et-i i'tâlarındın Çankırı vilayetine Şabanözü nahiyesinden Bakırlı karyesinden Hacı Hasan oğullarından Ahmet oğlu Mehmet ... (okunamadı) tarafından yazılmıştır." Mezkûr şahıs, bu satırları yazanın dedesi olup, İstiklâl savaşı gazilerinden ve köyde Çakır Hoca lakabı ile bilinen Hacı Mehmet Akyol'dur. (Doğ: 1900- Öl: 1970)

Defterin tam ismi “Sicill-i Umumî Defteri”dir. Öğrencilerle ilgili olarak şu bilgiler bulunmaktadır: Şâkirdin (Öğrencinin) ismi, tarih u mahall-i velâdeti (Doğum yeri ve tarihi), pederinin ve velisinin ismi ve şöhreti ve imzası veya tatbik-i mührü (velisinin aile lakabı, imzası veya mührü), şâkirdin mahall-i ikâmeti (öğrencinin oturduğu yer) Tarih u suret-i duhûlü ve kabul edildiği sınıf (okula giriş sureti, tarihi ve kabul edildiği sınıf) Tarih u sûret-i hurûcu (Çıkış sureti ve tarihi) **(Bakınız: Belge 3-4)**

Şâkirdin ismi	Tarih ve mahall-i velâdeti	Pederinin ve velisinin ismi ve şöhreti ve imzası veya tatbik-i mührü	Şâkirdin mahall-i ikâmeti	Tarih-i suret-i duhûlü ve kabul edildiği sınıf	Tarih-i sûret-i hurûcu
Mehmet Efendi	Çankırı	Hacı Hasan oğullarından Ahmet Efendi oğlu	Arap	Rençper	184
Hatice Hanım	Çankırı 1317	Recep oğlu kerimesi	Arap	-	-
Kadir Efendi	1326	Sarı Osman oğlu Ahmet	Arap	Birinci sınıf	İbrâz ettiği tezkirede sinni onaltıyı tecavüz ettiğinden terkin-i kayd edilmiştir. 1341
İzzet Efendi	1295	Abidin oğullarından Ahmet Efendi oğlu	Arap	-	İbrâz ettiği tezkirede sinni onaltıyı tecavüz ettiğinden terkin-i kayd edilmiştir. 1341
Abdûlbâki Efendi	1331	Hacı oğlu Ahmet Efendi	Arap	Birinci sınıf	24.12.928 numaralı tamime istinaden nakil ilmühaberi verildi. 1.1.929
Ali Efendi	1332	Abidin oğlu Mustafa Efendi	Arap	Birinci sınıf 1337	24.12.928 numaralı tamime istinaden çıkarılmıştır.
Ömer Efendi	1332	Hatip oğlu Hamdi	Arap	Birinci sınıf 1337	24.12.928 numaralı tamime istinaden çıkarılmıştır.
Kamil Efendi	-	Recep oğlu Yusuf	Arap	Birinci sınıf 1337	Yaşı 16'yı tecavüz ettiği için kaydı silindi. 1.1.929
Ali	-	Hatip oğlu Mustafa Usta	Arap	Birinci sınıf 1337	24.12.928 numaralı tamime istinaden çıkarılmıştır.
Satılmış Efendi	-	Alemdar oğlu Osman Efendi	Arap	Birinci sınıf 1337	
Emin Efendi	1329	Yamuk oğlu Hüseyin Efendi	Arap	Birinci sınıf 1337	

Adem Efendi	1330	Hatip oğlu Yusuf	Arap	Birinci sınıf 1337	Tarih-i tevellüdü küçük yazılmış ise de akran yaşı onaltıyı geçtiğinden 123. madde mucibince 1.1.929
Mehmet Efendi	1334	Hatip oğlu Yusuf	Arap	Birinci sınıf 1337	-
İshak Efendi	1331	Hacı oğlu Kadir	Arap	Birinci sınıf 1338	-
İsmail Efendi	Çankırı 1327	Hıdırlıklı oğlu hafidi İsmail	Arap	1331 Birinci sınıf	Sinni hadd-i nizamını tecavüz eylediğinden terkin-i kayd edilmiştir. 926
Emin Efendi	1325	Hatip oğlu Ömer	Arap	1331 Birinci sınıf	Çankırı nüfus defterindeki kayda nazaran sinni onaltıyı tecavüz ettiğinden terkin-i kayd edilmiştir. 1331
Arif Efendi	1333	Alemdar oğlu Kadir	Arap	1338 Birinci sınıf	
Mehmet Efendi	1327	Abidin oğlu Hasan	Arap	1338 Birinci sınıf	Sinni onaltıyı tecavüz ettiğinden 122. madde mucibince 15 Teşrinisani 928 tarihinde kaydı terkin edilmiştir.
Kemal Efendi	1325	Abidin oğlu İzzet	Arap	1338 Birinci sınıf	Sinni on altıyı tecavüz ettiği ibraz eylediği tezkireden anlaşılmış 122. madde mucibince 21 Teşrinievvel tarihinden itibaren terkin-i kayd edilmiştir.
Yahya Efendi	1327	Uzun Osman oğlu Hüseyin	Arap	1338 Birinci sınıf	Sinni hadd-i nizamını tecavüz eylediğinden terkin-i kayd edilmiştir. 926
Vehbi	1324	Kürt Hasan oğlu Edhem	Arap	1338 Birinci sınıf	Mumailayhin sinni onaltıyı tecavüz ettiğinden 122. madde mucibince terkin-i kayd edilmiştir. 1331
Hüseyin Efendi	Mart 1327	Sofu oğlu Hasan	Arap	1338 Birinci sınıf	İbraz ettiği nüfus tezkiresinde sinni hadd-i nizâmiyi tecavüz ettiği için 122. madde

Hüseyin Efendi	1330	Deli İmam oğlu Yusuf Çavuş	Arap	1338		24.12.928 numaralı tamime istinaden çıkarıldı. 1.1.929
Ahmet Efendi	Karakoçuş karyesi	Halil Efendi oğullarından Abdulkadir Efendi	Karakoçuş	1338 sınıf	Birinci	Mumaileyh karye-i ahirde nâ-mizâc yüzünden mektebe devam ettirilemeyeceği pederi tarafından ifade edilmekle terkin-i kayd edilmiştir. Mayıs 1341
İhsan Efendi	1324 Karakoçuş karyesi	Karahasan oğlu İzzet	Karakoçuş	1338 sınıf	Birinci	İbraz ettiği tezkirede sinni hadd-i nizamiyi tecavüz ettiği anlaşılmakla terkin-i kayd edilmiştir. 1342
Satılmış Efendi	1324 Karakoçuş karyesi	Kara Hasan oğlu Mustafa	Karakoçuş	1338 sınıf	Birinci	İbraz ettiği tezkirede sinni hadd-i nizamiyi tecavüz ettiği anlaşılmakla terkin-i kayd edilmiştir. 1342
Ali Efendi	1328	Yamuk oğlu Hüseyin Efendi	Arap	1338 sınıf	Birinci	Be-hadd-i nizâmiyi tecavüz ettiğinden terkin-i kayd edilmiştir. 15.12.928
Osman Efendi	1328	Sofu oğlu Ali	Arap	1338 sınıf	Birinci	24.12.928 tarihli tamim mucibince çıkarıldı. 1.1.929
Hasan	1331	Alemdar oğlu Osman	Arap	1337 sınıf	Birinci	
Adem Efendi		Nadaroğlu Abdullah	Arap	1338 sınıf	Birinci	Nakil ilmühaberi almadan pederiyle Haziran 928 tarihinde İzmir'e nakl etmiştir. 29.12.1928
Haydar Efendi	1323 Çapar	Abidin oğlu Mehmet	Çapar	1338 sınıf	Birinci	İbraz ettiği tezkirede sinni haddi tecavüz ettiği anlaşılmakla terkin-i kayd edilmiştir. 1342
Hidayet		Emir Ahmet oğlu Halil	Arap	1338 sınıf	Birinci	24.12.928 tarihli tamim mucibince çıkarıldı. 1.1.929
Satılmış Efendi	1330	Recep oğullarından Mehmet oğlu Halil	Arap	1338 sınıf	Birinci	Tarih-i tevellüdü küçük yazılmış olduğundan şahsen on yaşını tecavüz etmiş olmakla talimatnâmenin madde-i mahsusasında kaydı

Emin Efendi	1329	Karaali oğlu Musa	Arap	1338 Birinci sınıf	Sinn-i tahsili tecavüz ettiğinden talimatnâmenin 122. maddesince kaydı terkin edildi. 29.12.928
Yusuf	1328	Alemdar oğlu Mehmet	Arap	1338	Sinni onaltıyı tecavüz ettiği için 122. madde mucibince kaydı terkin edilmiştir.15.10.1928

Defterde şu derslerin isimleri bulunmaktadır:

1. Kur'an-ı Kerim ve Ma'lûmat-ı Diniye,
2. Türkçe Elif-bâ, Kıraat, İmlâ, Sarf ve Nahiv, Tahrir; Manzûme Ezberi, Yazı,
3. Musâhabât-ı Ahlakiye ve Medeniye
4. Hesâb ve Hendese
5. Tarih ve Coğrafya
6. Eşya ve Ziraat
7. Resim ve Elişi
8. İdare-i Beytiye ve Tabâhat (İnas mekâtibinde)
9. Terbiye-i Bedeniye
10. Mûsikî
11. Lisân-ı Ecnebiye (Numûne mekâtibinde)

Arap köyü mektebinde yukarıdaki derslerden "İdare-i beytiye ve tabâhat" ile "Lisân-ı Ecnebiye" derslerinden -okulun yapısı gereği bu dersler okutulmadığı için- hiç not verilmemiştir. Bu derslerin dışındaki şu tür davranışlar da not ile değerlendirilmiştir.

1. Hal ve hareket
2. Dikkat
3. Sa'y u gayret
4. İntizamperverlik

Ayrıca "devam ettiği günler adedi, devam etmediği günler adedi ve geç kaldığı günler adedi" başlıklarında da sütunlar bulunmaktadır. Bu sütunlardaki bilgilerden anladığımıza göre okulun eğitim ve öğretim yaptığı günlerin sayısı toplam 185 iş günüdür.²³

Öğrencilerin derslere göre not ortalamaları şöyledir:

Sıra No	Derslerin Adı	Not ortalaması
1	Terbiye-i Bedeniye (Beden Eğitimi)	8,86
2	Mûsikî	8,83
3	Kur'an-ı Kerim ve Ma'lûmat-ı Diniye,	8,62
4	Tarih ve Coğrafya	8,10
5	Türkçe Elif-bâ, Kıraat, İmlâ, Sarf ve Nahiv, Tahrir, Manzûme Ezberi, Yazı	8,09
6	Resim ve Elişi	8,06
7	Eşya ve Ziraat	7,51
8	Hesâb ve Hendese (Matematik)	7,51
9	Musâhebât-ı Ahlakiye ve Medeniye	7,25

²³ Bugün, Milli Eğitim Temel kanunu gereği, okullar 180 iş günü açık olmak zorundadır.

Bazı öğrencilerin tarih ve coğrafya dersinden notları bulunmamaktadır. Bazı derslerin notları verilirken sütunlarda kaymalar olmuştur. Derslerin not ortalamaları alınırken bu durumlar göz önünde bulundurulmuştur. Derslerdeki başarılarla göre ilk sırada Terbiye-i Bedeniye (Beden Eğitimi), son sırada Musâhebât-ı Ahlakiye ve Medeniye (Ahlak ve Medeniyat sohbetleri) dersleri gelmektedir.

Sonuç

Şabanözü-Bakırlı köyünün tarihi, bulunduğu coğrafi konum gereği olarak çok eskilere dayanmaktadır. Anadolu'nun Türkler tarafından fetholunmasından sonra çeşitli Türk boyları bu civara yerleşmiştir. Osmanlı döneminde tımar köyü olan Bakırlı köyünde, çeşitli maden yataklarının varlığı bilinmekte, bu madenlerin o dönemde işletildiği anlaşılmaktadır. Köyde eğitim ve öğretimin tarihi eskilere dayanmaktadır. Osmanlı'nın son döneminde resmi okulların açıldığı köylerden birisidir. Elimizde bulunan diploma defteri örneği Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu'da bir köydeki eğitim ve öğretiminin profilini çıkarması açısından, ayrıca o dönemin okullarında okutulan derslerin dökümü ve okulun yapısı açısından önemlidir. Dikkati çeken bir husus da Cumhuriyet öncesinde, kırsal kesimde bir köy okulunda kız öğrencilerin varlığıdır. Bu örnek bize bunun başka örneklerinin de olabileceğini göstermektedir. Diğer yandan bu durum Osmanlı Devleti'nin -savaş ve yokluk yıllarına rağmen- eğitim ve öğretime verdiği önemi göstermektedir.

Kaynakça

- Akpınar, H., Baran, M., Gelenek ve Görenekleriyle Şabanözü-Bakırlı Köyü, Ankara 1997.
- ELİBOL, Ahmet, Yakınçağ başlarından Tanzimata Kadar Çankırı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora tezi, Ankara-2005
- Halaçoğlu, Yusuf "Çankırı'da Türkmen Yerleşimi" III. Çankırı Kültürü Bilgi Şölenine sunulan bildiri.
- Kankal, Ahmet, 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993.
- Osmanlı Arşiv Kayıtları.
- Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. III, İstanbul 1993.
- Sicill-i Umumi Defteri, Dr. Rıfki Kâmil Urga, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Kayıt No: 834. Tedârik-i Vesâit-i Nakliye İstatistiki, Dr. Rıfki Kamil Urga, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Kayıt No: 1532.
- Türkoğlu, Ömer, Salnamelerde Çankırı, Çankırı Valiliği Yayınları, Çankırı 1999.
- Ünver, Mustafa, "Çankırı Yâran Odalarına Bir Örnek: Bakırlı Köyü Yâran Odaları ve Fonksiyonları" II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı 2004

Özet:

Şabanözü-Bakırlı köyünün tarihi, bulunduğu coğrafi konum gereği olarak çok eskilere dayanmaktadır. Anadolu'nun fethinden sonra çeşitli Türk boyları bu civara yerleşmiştir. Osmanlı döneminde tımar köyü olan Bakırlı'da, çeşitli maden yataklarının varlığı bilinmekte, bu madenlerin o dönemde işletildiği anlaşılmaktadır. Köyde eğitim ve öğretimin tarihi eskilere dayanmaktadır. Osmanlı'nın son döneminde resmi okulların açıldığı köylerden birisidir. Elimizde bulunan diploma defteri örneği Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu'da bir köydeki eğitim ve öğretiminin profilini çıkarması, o dönemin okullarında okutulan derslerin dökümünü vermesi ve okulun yapısı açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler:

Bakırlı (Arap) Köyü, Anadolu, fetih, maden, Cumhuriyet öncesi, eğitim ve öğretim, okul, diploma defteri.

THE HISTORY OF ŞABANÖZÜ-BAKIRLI VILLAGE AND SCHOOL RECORDS

İbrahim AKYOL*

Abstract:

The history of Şabanözü-Bakırlı köyü dates back to very old days because of its geographical location. After the conquest of the Anatolia, several Turkish clans settled down around this region. It is understood that Bakırlı, which was a village that was held under condition of military service during Otoman Empire, had several mineral deposits and these mines were processed at the time. The education and instruction (eğitim-öğretim) in the village dates back to very old days. This village is one of the villages in which official school was founded throughout the end of Ottoman Empire. The certificate record we found is important because it provides us with the information about the education and instruction in an Anatolian village in the first years of Republic and before the Republic. Moreover, this record gives us information about the school structure and the lessons which are taught in schools of the time.

Key Words:

Bakırlı (Arap) village, Anatolia, conquest, mineral, before Republic, education and instruction. school, the certificate record

* a Turkish Language and Literature instructor in Çankırı Anatolian High School, Dr. Rıfka Kâmil Urgan, an administrative board member of Çankırı Research Center

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نسیب مجلسک کشتادنی رت رت	حاضر بر نامه زوات قلمک ایسی	نسیب شایخ رت رت
فخریه عالم		
قلمی و دینی دایره شعبه اوزی نایب ملک عربیه قریه سده باقر و سیم قورسونه و آلتونه و نیکه و بدینه معذریه قریه اجماع قریه اندیک باره قضاوت هان اولی قریه قریه اوزی اوج همدرد و یکی حصری تدریس و ده کلیم اندیک دور و فرغ اندیک حیات اید معاذ مقیمه نیک ایفای حق و تجارت و شراعت قریه نیک تنگه محمولی اوزرینه سوره دولت مایه و نافع دایره نایب اندیک و قریه تاریخ مضطرب اوقوده		
قسرازیق		
مذکور مضطرب و در میان اولی و دایره اوزی اوج همدرد و یکی حصری تدریس و ده کلیم اندیک دور و فرغ اندیک یکم اوزی اوج همدرد و یکی حصری تدریس و ده کلیم اندیک دور و فرغ اندیک		

سلاک مطبوعی

Belge 1

Belge 2

سجل عمومی دفتری

۶۶..... شاکردک نومروسی

[illegible]

شماره دانش اسم	تاریخ و محل ولادت	پدرش و ولایت اسم و شهری و املاش و یا طبیقات مهری	شماره دانش محل اقامت	تاریخ و صورت دستور و قبول ایندادگی	تاریخ و صورت خروجی
عارف احمدی	۱۳۰۵	علی احمدی	عبدالله	۱۳۰۵	دستور و صورت خروجی
اسامی دروس	دوره اولی	دوره متوسطه	دوره عالی	ملاحظات	
۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۷-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۷-۳۸-۳۹-۴۰-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵-۴۶-۴۷-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱-۵۲-۵۳-۵۴-۵۵-۵۶-۵۷-۵۸-۵۹-۶۰-۶۱-۶۲-۶۳-۶۴-۶۵-۶۶-۶۷-۶۸-۶۹-۷۰-۷۱-۷۲-۷۳-۷۴-۷۵-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۰-۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۵-۸۶-۸۷-۸۸-۸۹-۹۰-۹۱-۹۲-۹۳-۹۴-۹۵-۹۶-۹۷-۹۸-۹۹-۱۰۰-۱۰۱-۱۰۲-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۱-۱۱۲-۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-۱۱۸-۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۲۲-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۵-۱۲۶-۱۲۷-۱۲۸-۱۲۹-۱۳۰-۱۳۱-۱۳۲-۱۳۳-۱۳۴-۱۳۵-۱۳۶-۱۳۷-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۰-۱۴۱-۱۴۲-۱۴۳-۱۴۴-۱۴۵-۱۴۶-۱۴۷-۱۴۸-۱۴۹-۱۵۰-۱۵۱-۱۵۲-۱۵۳-۱۵۴-۱۵۵-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹-۱۶۰-۱۶۱-۱۶۲-۱۶۳-۱۶۴-۱۶۵-۱۶۶-۱۶۷-۱۶۸-۱۶۹-۱۷۰-۱۷۱-۱۷۲-۱۷۳-۱۷۴-۱۷۵-۱۷۶-۱۷۷-۱۷۸-۱۷۹-۱۸۰-۱۸۱-۱۸۲-۱۸۳-۱۸۴-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۱۸۸-۱۸۹-۱۹۰-۱۹۱-۱۹۲-۱۹۳-۱۹۴-۱۹۵-۱۹۶-۱۹۷-۱۹۸-۱۹۹-۲۰۰-۲۰۱-۲۰۲-۲۰۳-۲۰۴-۲۰۵-۲۰۶-۲۰۷-۲۰۸-۲۰۹-۲۱۰-۲۱۱-۲۱۲-۲۱۳-۲۱۴-۲۱۵-۲۱۶-۲۱۷-۲۱۸-۲۱۹-۲۲۰-۲۲۱-۲۲۲-۲۲۳-۲۲۴-۲۲۵-۲۲۶-۲۲۷-۲۲۸-۲۲۹-۲۳۰-۲۳۱-۲۳۲-۲۳۳-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶-۲۳۷-۲۳۸-۲۳۹-۲۴۰-۲۴۱-۲۴۲-۲۴۳-۲۴۴-۲۴۵-۲۴۶-۲۴۷-۲۴۸-۲۴۹-۲۵۰-۲۵۱-۲۵۲-۲۵۳-۲۵۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۷-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۰-۲۶۱-۲۶۲-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۰-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۳-۲۷۴-۲۷۵-۲۷۶-۲۷۷-۲۷۸-۲۷۹-۲۸۰-۲۸۱-۲۸۲-۲۸۳-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۶-۲۸۷-۲۸۸-۲۸۹-۲۹۰-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰-۳۰۱-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۷-۳۰۸-۳۰۹-۳۱۰-۳۱۱-۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۷-۳۱۸-۳۱۹-۳۲۰-۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-۳۲۷-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-۳۴۸-۳۴۹-۳۵۰-۳۵۱-۳۵۲-۳۵۳-۳۵۴-۳۵۵-۳۵۶-۳۵۷-۳۵۸-۳۵۹-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۲-۳۶۳-۳۶۴-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۷-۳۶۸-۳۶۹-۳۷۰-۳۷۱-۳۷۲-۳۷۳-۳۷۴-۳۷۵-۳۷۶-۳۷۷-۳۷۸-۳۷۹-۳۸۰-۳۸۱-۳۸۲-۳۸۳-۳۸۴-۳۸۵-۳۸۶-۳۸۷-۳۸۸-۳۸۹-۳۹۰-۳۹۱-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-۳۹۵-۳۹۶-۳۹۷-۳۹۸-۳۹۹-۴۰۰-۴۰۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۵-۴۰۶-۴۰۷-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۶-۴۱۷-۴۱۸-۴۱۹-۴۲۰-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-۴۵۱-۴۵۲-۴۵۳-۴۵۴-۴۵۵-۴۵۶-۴۵۷-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۰-۴۶۱-۴۶۲-۴۶۳-۴۶۴-۴۶۵-۴۶۶-۴۶۷-۴۶۸-۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴-۴۹۵-۴۹۶-۴۹۷-۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۲-۵۱۳-۵۱۴-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۲۶-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳-۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-۵۴۱-۵۴۲-۵۴۳-۵۴۴-۵۴۵-۵۴۶-۵۴۷-۵۴۸-۵۴۹-۵۵۰-۵۵۱-۵۵۲-۵۵۳-۵۵۴-۵۵۵-۵۵۶-۵۵۷-۵۵۸-۵۵۹-۵۶۰-۵۶۱-۵۶۲-۵۶۳-۵۶۴-۵۶۵-۵۶۶-۵۶۷-۵۶۸-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۱-۵۷۲-۵۷۳-۵۷۴-۵۷۵-۵۷۶-۵۷۷-۵۷۸-۵۷۹-۵۸۰-۵۸۱-۵۸۲-۵۸۳-۵۸۴-۵۸۵-۵۸۶-۵۸۷-۵۸۸-۵۸۹-۵۹۰-۵۹۱-۵۹۲-۵۹۳-۵۹۴-۵۹۵-۵۹۶-۵۹۷-۵۹۸-۵۹۹-۶۰۰-۶۰۱-۶۰۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۵-۶۰۶-۶۰۷-۶۰۸-۶۰۹-۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳-۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸-۶۱۹-۶۲۰-۶۲۱-۶۲۲-۶۲۳-۶۲۴-۶۲۵-۶۲۶-۶۲۷-۶۲۸-۶۲۹-۶۳۰-۶۳۱-۶۳۲-۶۳۳-۶۳۴-۶۳۵-۶۳۶-۶۳۷-۶۳۸-۶۳۹-۶۴۰-۶۴۱-۶۴۲-۶۴۳-۶۴۴-۶۴۵-۶۴۶-۶۴۷-۶۴۸-۶۴۹-۶۵۰-۶۵۱-۶۵۲-۶۵۳-۶۵۴-۶۵۵-۶۵۶-۶۵۷-۶۵۸-۶۵۹-۶۶۰-۶۶۱-۶۶۲-۶۶۳-۶۶۴-۶۶۵-۶۶۶-۶۶۷-۶۶۸-۶۶۹-۶۷۰-۶۷۱-۶۷۲-۶۷۳-۶۷۴-۶۷۵-۶۷۶-۶۷۷-۶۷۸-۶۷۹-۶۸۰-۶۸۱-۶۸۲-۶۸۳-۶۸۴-۶۸۵-۶۸۶-۶۸۷-۶۸۸-۶۸۹-۶۹۰-۶۹۱-۶۹۲-۶۹۳-۶۹۴-۶۹۵-۶۹۶-۶۹۷-۶۹۸-۶۹۹-۷۰۰-۷۰۱-۷۰۲-۷۰۳-۷۰۴-۷۰۵-۷۰۶-۷۰۷-۷۰۸-۷۰۹-۷۱۰-۷۱۱-۷۱۲-۷۱۳-۷۱۴-۷۱۵-۷۱۶-۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰-۷۲۱-۷۲۲-۷۲۳-۷۲۴-۷۲۵-۷۲۶-۷۲۷-۷۲۸-۷۲۹-۷۳۰-۷۳۱-۷۳۲-۷۳۳-۷۳۴-۷۳۵-۷۳۶-۷۳۷-۷۳۸-۷۳۹-۷۴۰-۷۴۱-۷۴۲-۷۴۳-۷۴۴-۷۴۵-۷۴۶-۷۴۷-۷۴۸-۷۴۹-۷۵۰-۷۵۱-۷۵۲-۷۵۳-۷۵۴-۷۵۵-۷۵۶-۷۵۷-۷۵۸-۷۵۹-۷۶۰-۷۶۱-۷۶۲-۷۶۳-۷۶۴-۷۶۵-۷۶۶-۷۶۷-۷۶۸-۷۶۹-۷۷۰-۷۷۱-۷۷۲-۷۷۳-۷۷۴-۷۷۵-۷۷۶-۷۷۷-۷۷۸-۷۷۹-۷۸۰-۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰-۸۰۱-۸۰۲-۸۰۳-۸۰۴-۸۰۵-۸۰۶-۸۰۷-۸۰۸-۸۰۹-۸۱۰-۸۱۱-۸۱۲-۸۱۳-۸۱۴-۸۱۵-۸۱۶-۸۱۷-۸۱۸-۸۱۹-۸۲۰-۸۲۱-۸۲۲-۸۲۳-۸۲۴-۸۲۵-۸۲۶-۸۲۷-۸۲۸-۸۲۹-۸۳۰-۸۳۱-۸۳۲-۸۳۳-۸۳۴-۸۳۵-۸۳۶-۸۳۷-۸۳۸-۸۳۹-۸۴۰-۸۴۱-۸۴۲-۸۴۳-۸۴۴-۸۴۵-۸۴۶-۸۴۷-۸۴۸-۸۴۹-۸۵۰-۸۵۱-۸۵۲-۸۵۳-۸۵۴-۸۵۵-۸۵۶-۸۵۷-۸۵۸-۸۵۹-۸۶۰-۸۶۱-۸۶۲-۸۶۳-۸۶۴-۸۶۵-۸۶۶-۸۶۷-۸۶۸-۸۶۹-۸۷۰-۸۷۱-۸۷۲-۸۷۳-۸۷۴-۸۷۵-۸۷۶-۸۷۷-۸۷۸-۸۷۹-۸۸۰-۸۸۱-۸۸۲-۸۸۳-۸۸۴-۸۸۵-۸۸۶-۸۸۷-۸۸۸-۸۸۹-۸۹۰-۸۹۱-۸۹۲-۸۹۳-۸۹۴-۸۹۵-۸۹۶-۸۹۷-۸۹۸-۸۹۹-۹۰۰-۹۰۱-۹۰۲-۹۰۳-۹۰۴-۹۰۵-۹۰۶-۹۰۷-۹۰۸-۹۰۹-۹۱۰-۹۱۱-۹۱۲-۹۱۳-۹۱۴-۹۱۵-۹۱۶-۹۱۷-۹۱۸-۹۱۹-۹۲۰-۹۲۱-۹۲۲-۹۲۳-۹۲۴-۹۲۵-۹۲۶-۹۲۷-۹۲۸-۹۲۹-۹۳۰-۹۳۱-۹۳۲-۹۳۳-۹۳۴-۹۳۵-۹۳۶-۹۳۷-۹۳۸-۹۳۹-۹۴۰-۹۴۱-۹۴۲-۹۴۳-۹۴۴-۹۴۵-۹۴۶-۹۴۷-۹۴۸-۹۴۹-۹۵۰-۹۵۱-۹۵۲-۹۵۳-۹۵۴-۹۵۵-۹۵۶-۹۵۷-۹۵۸-۹۵۹-۹۶۰-۹۶۱-۹۶۲-۹۶۳-۹۶۴-۹۶۵-۹۶۶-۹۶۷-۹۶۸-۹۶۹-۹۷۰-۹۷۱-۹۷۲-۹۷۳-۹۷۴-۹۷۵-۹۷۶-۹۷۷-۹۷۸-۹۷۹-۹۸۰-۹۸۱-۹۸۲-۹۸۳-۹۸۴-۹۸۵-۹۸۶-۹۸۷-۹۸۸-۹۸۹-۹۹۰-۹۹۱-۹۹۲-۹۹۳-۹۹۴-۹۹۵-۹۹۶-۹۹۷-۹۹۸-۹۹۹-۱۰۰۰-۱۰۰۱-۱۰۰۲-۱۰۰۳-۱۰۰۴-۱۰۰۵-۱۰۰۶-۱۰۰۷-۱۰۰۸-۱۰۰۹-۱۰۱۰-۱۰۱۱-۱۰۱۲-۱۰۱۳-۱۰۱۴-۱۰۱۵-۱۰۱۶-۱۰۱۷-۱۰۱۸-۱۰۱۹-۱۰۲۰-۱۰۲۱-۱۰۲۲-۱۰۲۳-۱۰۲۴-۱۰۲۵-۱۰۲۶-۱۰۲۷-۱۰۲۸-۱۰۲۹-۱۰۳۰-۱۰۳۱-۱۰۳۲-۱۰۳۳-۱۰۳۴-۱۰۳۵-۱۰۳۶-۱۰۳۷-۱۰۳۸-۱۰۳۹-۱۰۴۰-۱۰۴۱-۱۰۴۲-۱۰۴۳-۱۰۴۴-۱۰۴۵-۱۰۴۶-۱۰۴۷-۱۰۴۸-۱۰۴۹-۱۰۵۰-۱۰۵۱-۱۰۵۲-۱۰۵۳-۱۰۵۴-۱۰۵۵-۱۰۵۶-۱۰۵۷-۱۰۵۸-۱۰۵۹-۱۰۶۰-۱۰۶۱-۱۰۶۲-۱۰۶۳-۱۰۶۴-۱۰۶۵-۱۰۶۶-۱۰۶۷-۱۰۶۸-۱۰۶۹-۱۰۷۰-۱۰۷۱-۱۰۷۲-۱۰۷۳-۱۰۷۴-۱۰۷۵-۱۰۷۶-۱۰۷۷-۱۰۷۸-۱۰۷۹-۱۰۸۰-۱۰۸۱-۱۰۸۲-۱۰۸۳-۱۰۸۴-۱۰۸۵-۱۰۸۶-۱۰۸۷-۱۰۸۸-۱۰۸۹-۱۰۹۰-۱۰۹۱-۱۰۹۲-۱۰۹۳-۱۰۹۴-۱۰۹۵-۱۰۹۶-۱۰۹۷-۱۰۹۸-۱۰۹۹-۱۱۰۰-۱۱۰۱-۱۱۰۲-۱۱۰۳-۱۱۰۴-۱۱۰۵-۱۱۰۶-۱۱۰۷-۱۱۰۸-۱۱۰۹-۱۱۱۰-۱۱۱۱-۱۱۱۲-۱۱۱۳-۱۱۱۴-۱۱۱۵-۱۱۱۶-۱۱۱۷-۱۱۱۸-۱۱۱۹-۱۱۲۰-۱۱۲۱-۱۱۲۲-۱۱۲۳-۱۱۲۴-۱۱۲۵-۱۱۲۶-۱۱۲۷-۱۱۲۸-۱۱۲۹-۱۱۳۰-۱۱۳۱-۱۱۳۲-۱۱۳۳-۱۱۳۴-۱۱۳۵-۱۱۳۶-۱۱۳۷-۱۱۳۸-۱۱۳۹-۱۱۴۰-۱۱۴۱-۱۱۴۲-۱۱۴۳-۱۱۴۴-۱۱۴۵-۱۱۴۶-۱۱۴۷-۱۱۴۸-۱۱۴۹-۱۱۵۰-۱۱۵۱-۱۱۵۲-۱۱۵۳-۱۱۵۴-۱۱۵۵-۱۱۵۶-۱۱۵۷-۱۱۵۸-۱۱۵۹-۱۱۶۰-۱۱۶۱-۱۱۶۲-۱۱۶۳-۱۱۶۴-۱۱۶۵-۱۱۶۶-۱۱۶۷-۱۱۶۸-۱۱۶۹-۱۱۷۰-۱۱۷۱-۱۱۷۲-۱۱۷۳-۱۱۷۴-۱۱۷۵-۱۱۷۶-۱۱۷۷-۱۱۷۸-۱۱۷۹-۱۱۸۰-۱۱۸۱-۱۱۸۲-۱۱۸۳-۱۱۸۴-۱۱۸۵-۱۱۸۶-۱۱۸۷-۱۱۸۸-۱۱۸۹-۱۱۹۰-۱۱۹۱-۱۱۹۲-۱۱۹۳-۱۱۹۴-۱۱۹۵-۱۱۹۶-۱۱۹۷-۱۱۹۸-۱۱۹۹-۱۲۰۰-۱۲۰۱-۱۲۰۲-۱۲۰۳-۱۲۰۴-۱۲۰۵-۱۲۰۶-۱۲۰۷-۱۲۰۸-۱۲۰۹-۱۲۱۰-۱۲۱۱-۱۲۱۲-۱۲۱۳-۱۲۱۴-۱۲۱۵-۱۲۱۶-۱۲۱۷-۱۲۱۸-۱۲۱۹-۱۲۲۰-۱۲۲۱-۱۲۲۲-۱۲۲۳-۱۲۲۴-۱۲۲۵-۱۲۲۶-۱۲۲۷-۱۲۲۸-۱۲۲۹-۱۲۳۰-۱۲۳۱-۱۲۳۲-۱۲۳۳-۱۲۳۴-۱۲۳۵-۱۲۳۶-۱۲۳۷-۱۲۳۸-۱۲۳۹-۱۲۴۰-۱۲۴۱-۱۲۴۲-۱۲۴۳-۱۲۴۴-۱۲۴۵-۱۲۴۶-۱۲۴۷-۱۲۴۸-۱۲۴۹-۱۲۵۰-۱۲۵۱-۱۲۵۲-۱۲۵۳-۱۲۵۴-۱۲۵۵-۱۲۵۶-۱۲۵۷-۱۲۵۸-۱۲۵۹-۱۲۶۰-۱۲۶۱-۱۲۶۲-۱۲۶۳-۱۲۶۴-۱۲۶۵-۱۲۶۶-۱۲۶۷-۱۲۶۸-۱۲۶۹-۱۲۷۰-۱۲۷۱-۱۲۷۲-۱۲۷۳-۱۲۷۴-۱۲۷۵-۱۲۷۶-۱۲۷۷-۱۲۷۸-۱۲۷۹-۱۲۸۰-۱۲۸۱-۱۲۸۲-۱۲۸۳-۱۲۸۴-۱۲۸۵-۱۲۸۶-۱۲۸۷-۱۲۸۸-۱۲۸۹-۱۲۹۰-۱۲۹۱-۱۲۹۲-۱۲۹۳-۱۲۹۴-۱۲۹۵-۱۲۹۶-۱۲۹۷-۱۲۹۸-۱۲۹۹-۱۳۰۰-۱۳۰۱-۱۳۰۲-۱۳۰۳-۱۳۰۴-۱۳۰۵-۱۳۰۶-۱۳۰۷-۱۳۰۸-۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱-۱۳۱۲-۱۳۱۳-۱۳۱۴-۱۳۱۵-۱۳۱۶-۱۳۱۷-۱۳۱۸-۱۳۱۹-۱۳۲۰-۱۳۲۱-۱۳۲۲-۱۳۲۳-۱۳۲۴-۱۳۲۵-۱۳۲۶-۱۳۲۷-۱۳۲۸-۱۳۲۹-۱۳۳۰-۱۳۳۱-۱۳۳۲-۱۳۳۳-۱۳۳۴-۱۳۳۵-۱۳۳۶-۱۳۳۷-۱۳۳۸-۱۳۳۹-۱۳۴۰-۱۳۴۱-۱۳۴۲-۱۳۴۳-۱۳۴۴-۱۳۴۵-۱۳۴۶-۱۳۴۷-۱۳۴۸-۱۳۴۹-۱۳۵۰-۱۳۵۱-۱۳۵۲-۱۳۵۳-۱۳۵۴-۱۳۵۵-۱۳۵۶-۱۳۵۷-۱۳۵۸-۱۳۵۹-۱۳۶۰-۱۳۶۱-۱۳۶۲-۱۳۶۳-۱۳۶۴-۱۳۶۵-۱۳۶۶-۱۳۶۷-۱۳۶۸-۱۳۶۹-۱۳۷۰-۱۳۷۱-۱۳۷۲-۱۳۷۳-۱۳۷۴-۱۳۷۵-۱۳۷۶-۱۳۷۷-۱۳۷۸-۱۳۷۹-۱۳۸۰-۱۳۸۱-۱۳۸۲-۱۳۸۳-۱۳۸۴-۱۳۸۵-۱۳۸۶-۱۳۸۷-۱۳۸۸-۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱-۱۳۹۲-۱۳۹۳-۱۳۹۴-۱۳۹۵-۱۳۹۶-۱۳۹۷-۱۳۹۸-۱۳۹۹-۱۴۰۰-۱۴۰۱-۱۴۰۲-۱۴۰۳-۱۴۰۴-۱۴۰۵-۱۴۰۶-۱۴۰۷-۱۴۰۸-۱۴۰۹-۱۴۱۰-۱۴۱۱-۱۴۱۲-۱۴۱۳-۱۴۱۴-۱۴۱۵-۱۴۱۶-۱۴۱۷-۱۴۱۸-۱۴۱۹-۱۴۲۰-۱۴۲۱-۱۴۲۲-۱۴۲۳-۱۴۲۴-۱۴۲۵-۱۴۲۶-۱۴۲۷-۱۴۲۸-۱۴۲۹-۱۴۳۰-۱۴۳۱-۱۴۳۲-۱۴۳۳-۱۴۳۴-۱۴۳۵-۱۴۳۶-۱۴۳۷-۱۴۳۸-۱۴۳۹-۱۴۴۰-۱۴۴۱-۱۴۴۲-۱۴۴۳-۱۴۴۴-۱۴۴۵-۱۴۴۶-۱۴۴۷-۱۴۴۸-۱۴۴۹-۱۴۵۰-۱۴۵۱-۱۴۵۲-۱۴۵۳-۱۴۵۴-۱۴۵۵-۱۴۵۶-۱۴۵۷-۱۴۵۸-۱۴۵۹-۱۴۶۰-۱۴۶۱-۱۴۶۲-۱۴۶۳-۱۴۶۴-۱۴۶۵-۱۴۶۶-۱۴۶۷-۱۴۶۸-۱۴۶۹-۱۴۷۰-۱۴۷۱-۱۴۷۲-۱۴۷۳-۱۴۷۴-۱۴۷۵-۱۴۷۶-۱۴۷۷-۱۴۷۸-۱۴۷۹-۱۴۸۰-۱۴۸۱-۱۴۸۲-۱۴۸۳-۱۴۸۴-۱۴۸۵-۱۴۸۶-۱۴۸۷-۱۴۸۸-۱۴۸۹-۱۴۹۰-۱۴۹۱-۱۴۹۲-۱۴۹۳-۱۴۹۴-۱۴۹۵-۱۴۹۶-۱۴۹۷-۱۴۹۸-۱۴۹۹-۱۵۰۰-۱۵۰۱-۱۵۰۲-۱۵۰۳-۱۵۰۴-۱۵۰۵-۱۵۰۶-۱۵۰۷-۱۵۰۸-۱۵۰۹-۱۵۱۰-۱۵۱۱-۱۵۱۲-۱۵۱۳-۱۵۱۴-۱۵۱۵-۱۵۱۶-۱۵۱۷-۱۵۱۸-۱۵۱۹-۱۵۲۰-۱۵۲۱-۱۵۲۲-۱۵۲۳-۱۵۲۴-۱۵۲۵-۱۵۲۶-۱۵۲۷-۱۵۲۸-۱۵۲۹-۱۵۳۰-۱۵۳۱-۱۵۳۲-۱۵۳۳-۱۵۳۴-۱۵۳۵-۱۵۳۶-۱۵۳۷-۱۵۳۸-۱۵۳۹-۱۵۴۰-۱۵۴۱-۱۵۴۲-۱۵۴۳-۱۵۴۴-۱۵۴۵-۱۵۴۶-۱۵۴۷-۱۵۴۸-۱۵۴۹-۱۵۵۰-۱۵۵۱-۱۵۵۲-۱۵۵۳-۱۵۵۴-۱۵۵۵-۱۵۵۶-۱۵۵۷-۱۵۵۸-۱۵۵۹-۱۵۶۰-۱۵۶۱-۱۵۶۲-۱۵۶۳-۱۵۶۴-۱۵۶۵-۱۵۶۶-۱۵۶۷-۱۵۶۸-۱۵۶۹-۱۵۷۰-۱۵۷۱-۱۵۷۲-۱۵۷۳-۱۵۷۴-۱۵۷۵-۱۵۷۶-۱۵۷۷-۱۵۷۸-۱۵۷۹-۱۵۸۰-۱۵۸۱-۱۵۸۲-۱۵۸۳-۱۵۸۴-۱۵۸۵-۱۵۸۶-۱۵۸۷-۱۵۸۸-۱					

۸. الفقه والکلام، ادب، معارف، نوموړی، اوله بقدر، سترگه ایا ایدلک نوموړی یوازې بقدر آتیق ملاحظات ځانته اشارت اوله بقدر دوام شایي ستا، وریه که کولنه عاقله

سجل عمومی دفتری

شماره شاکردک نومروسی مکتبی

شاکردک اسمی	تاریخ و محل ولادت	پدرینک وولینسک اسم و شهرتی و امضاسی و یا اطریق مهری	شاکردک محل اقامتی	تاریخ و صورت دخولی و قبول ایندگی صنف	تاریخ و صورت خروجی
سکرتد	۱۳۳۶	عظیم اوفتلیوف	عرب قریبی	۱۳۳۸ برخی صنف	
اسمى دروس	تاریخ و محل ولادت	پدرینک وولینسک اسم و شهرتی و امضاسی و یا اطریق مهری	شاکردک محل اقامتی	دوره مابین	
				دوره اول	دوره متوسطه
اسمى دروس	تاریخ و محل ولادت	پدرینک وولینسک اسم و شهرتی و امضاسی و یا اطریق مهری	شاکردک محل اقامتی	ایکینچی صنف	ایکینچی صنف
				۱-۱	۱-۱
قرآن کرم و معلومات دینی		۸			۸-۸
ترکیه الفبا، قرائت، املا، صرف و نحو، تحریر، مناظره از برای یازی		۸			۸-۸
صاحبان اخلاقیه و مدنیه		۸			۸-۸
حساب و هندسه		۸			۸-۸
تاریخ و جغرافیا		۸			۸-۸
اشیا مدرسی و زراعت		۸			۸-۸
رسم و مال ابطولی		۸			۸-۸
اداره پتنه و طباحت (۱۰۰۰ مکتبه)		۸			۸-۸
تربیه بدنیه		۹			۹-۹
موسیقی		۹			۹-۹
ایان اجنبی (۱۰۰۰ مکتبه)		۹			۹-۹
بکون		۹			۹-۹
حال و حرکت		۹			۹-۹
دقت		۹			۹-۹
سی و غیرت		۹			۹-۹
اندام و درک		۹			۹-۹
دوام ایستکی کونارک عددی		۹			۹-۹
ایندگی		۹			۹-۹
کپ لالام کونارک عددی		۹			۹-۹

۸ دانه پاکیزه ترابع صنف نومروسی ارنه قدر سفارتم ایجا ایندلرک نومروسی یازلیقه آتیق ملاحظات خامت اشرت اوله جقد دوام تانیسی سنه اویسکله یکیلله مکتبه

۱۰۰

Belge 4

KENGİRİ MEVLEVİHÂNESİ SENE 1892-1893 (308-309) TAMİRAT DEFTERİ

Kengiri Mevlevi Lodge 1892-1893 (308-309) Reparation Record

Yüksel ARSLAN*

Üzerinde transkripsiyon çalışması yapılan Kengiri mevlevihânesi sene M. 1892-1893 (R. 308-309) tamirat defteri¹ hem Anadolu'daki dinî yapıların inşaat ve tamirat süreci, hem de bu süreçte yapılan harcamaların bilinmesi açısından örnek teşkil edebilecek niteliktedir.

Defter, 24x35 cm ebadında olup toplam 92 sayfa ve Osmanlıcadır. Defter kapağı koyu mavi renkte olup köşeleri kırmızı renkte deri ile kaplanarak sağlamlaştırılmıştır. Defterde; Kengiri mevlevihânesinin R. 308-309-310 ve 311 yılları arasında yapılan tamirat giderleri kayıtlıdır. Yapılan bu kayıtlarda bir düzensizlik söz konusudur. Zira; giderlerin kayıtlarına defterin her iki tarafından da başlanarak devam edilmiş ve defterin orta bölümlerinde de farklı senelere ait kayıtlar tutulmuştur. Bu düzensiz kayıt işlemi bir tarafa bırakıldığında giderlerin işlenmesinde hesapların kontrolünde ve genel yekûn hesaplarında azami titizlik gösterildiği de dikkatlerden kaçmamaktadır.

Defterin bir bölümünde Kengiri Mevlevihânesinin tamirinde çalışan usta ve amelelere yapılan ödemeler diğer bölümünde de tamirat esnasında sarfedilen inşaat malzemelerinin giderleri kaydedilmiştir. Yapılan bu harcamalar komisyon tarafından kontrol edilmiş ve ödemeler komisyon tarafından yapılmıştır. Ben bu çalışmamda sadece R. 308 ve 309 yıllarına ait harcamaların transkripsiyonu ile yetindim ve değerlendirmeler yapmadım. Dr.Rıfki Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi'nin yapmış olduğu çalışmalarda Kengiri Mevlevihânesine ait yeni yeni belgeler ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmaları biraz daha takip ederek defterin transkribi yapılmayan diğer bölümünü ortaya çıkan bu yeni belgeleri² de dikkate alarak bir bütünsellik içinde değerlendirme yapmanın daha kalıcı ve yapıcı olacağı kanaatine vardım. Ancak; Dr. Rıfki Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi arşiv kütüphanesinde bulunan bu defter şu ana kadar Konya Mevlana Müzesinde bulunan 69-70 numaralı zarflardaki belgelerden sonra ortaya çıkarılan ikinci en önemli belge olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca Çankırı'da Mevlevihâneyle ilintili tek orijinal belge olması da bu kayıt defterinin önemini daha da pekiştirmektedir. Defterde, harcamalar ile ilgili özel başlıklar kullanılmamasına rağmen okuyucu ve bu konuda ilgi duyanlara yardımcı olması açısından üç ana başlık halinde yer vermeyi uygun gördüm. Bu çalışmanın, Kengiri Mevlevihânesinin tarihsel süreci içerisinde geçirdiği evrelerden birini tanımada katkı sağlayacağını düşündüğüm gibi, o dönemin inşaat tekniğinin aydınlatılması açısından da faydalı olacağına inanıyorum. Bunun yanı sıra, o dönemde Çankırı'da yaşayan gayri Müslim usta ve amelelerin de çalışmalara katılması, belirli yöresel lakapların tanınması ve aile şecerelerine ilgi duyanların da yer yer kendilerinden bir parça izlere rastlama heyecanını tadabilmeleri bu çalışmayı biraz daha farklı kılacaktır. Son olarak çalışmanın sonunda defterin belirli sayfalarından tıpkıbasım örnekleri de verilecektir.

* Dr.Rıfki Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı

1 Dr.Rıfki Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi arşiv kütüphanesi, demirbaş no:216

2 Dr.Rıfki Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi arşiv kütüphanesi, 1611 numaralı zarf

Özet:

Bu çalışmada Çankırı Mevlevihanesi'nin inşaat ve tamiratına ait hesapların tutulduğu defterin transkripsiyonu verilerek, dönemin Çankırı'sındaki dini yapıların içinde önemli bir yeri bulunan mevlevihanenin inşaat ve tamirat sürecine ait bilgiler okuyucuya sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Çankırı, Çankırı Mevlevihânesi, Osmanlı'da inşaat ve tamirat.

KENGİRİ MEVLEVI LODGE 1892-1893 (308-309) REPARATION RECORD

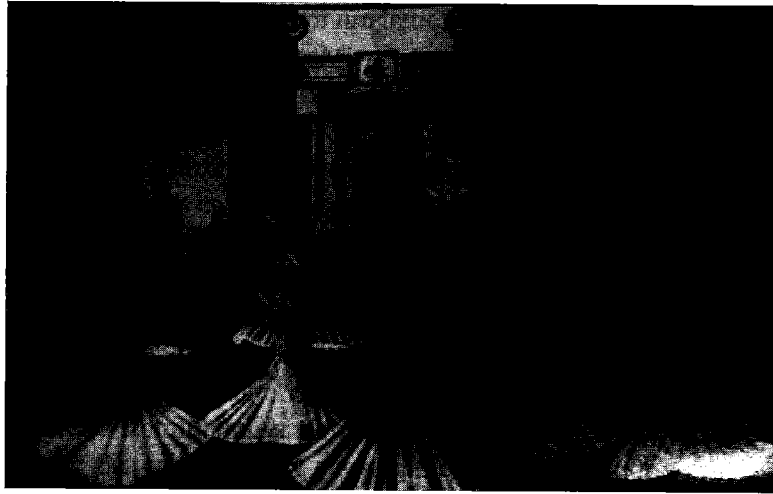
Yüksel ARSLAN*

Abstract:

In this work, by giving the transcription of the notebook in which accounts of building and reparation of Çankırı Mevlevi Lodge is written, the information about the process of building and repairing of Çankırı Mevlevi Lodge which is a very important one of Çankırı's religious places is presented to the reader.

Key Words:

Çankırı, Çankırı Mevlevi Lodge, building and reparation in Ottoman time

Çankırı Mevlevîhânesinde postnişin Hasip Dede'nin yönettiği bir sema âyini³

* Dr.Rıfık Kamil URGÂ the chairman of the Çankırı Research Center

3 Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşiv Kütüphanesi Demirbaş No: 1777

**KENGİRİ MEVLEVİHÂNESİ
SENE 1892-1893 (308-309)
TAMİRAT DEFTERİ**

I. BÖLÜM

**USTA VE AMELEGÂN
YEVMIYELERİ**

17 Mayıs sene 309 Pazartesi gününden itibaren on gün zarfında Kengiri mevlevihânesinde işleyen usta ve ameleğân defteridir															
	Esâmî Usta Ve Amelegân	Behr Yevmiyesi	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Aded-i Eyyâm	Yekûn	İcmal
	Kanber oğlu Hüseyin usta	10		1	1	1	1	1	1	--	1	1	8	80	
	Akça karyeli Ahmet usta	10		1	1	1	1	1	1	---	1	1	8	80	
	Gazakcı oğlu Şakir usta	8		1	1	1	1	1	1	---			6	48	
Amele	Sarı Ali oğlu Mustafa	4		1	1	1	1	1	1	---	1		7	28	
Amele	Deli Köçek Oğlu Ethem	4		1	1	1	1	1	1	---	1		7	28	
				5	5	5	5	5	5	---	4	2	36	264	264

Kengiri Mevlevihânesinde 17 Mayıs 309 tarihinden itibaren bâlâda hâne-i mahsûsalarına mukarrerâtı muharrer olduğu vechile sekiz günlük ameliye ücretimiz olan ber-vech-i bâlâ yalnız iki yüz altmış dört kuruş komisyonu mahsûsa huzûriyle evkaf hesabına mal sandığından ahzımıza mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 30 Mayıs 309

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Amele
Mühür

Amele
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğân sekiz günlük yevmiye ücreti ber-vech-i bâlâ iki yüz altmış dört kuruşa bâliğ olduğu bi't-tasdîk anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzûriyle merkûmana usta ve ameleğâna i'ta ve tevzi' edildiğine mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdîk kılındı. 30 Mayıs 309

Komisyon Reisi
Mühür

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Kâtip
Fevzi efendi
Mühür

27 Mayıs sene 309 yevm-i perşembe												
	Esâmî Usta Ve Amelegân	Behr Yevmiyesi	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Yevmi Pazar	Yevmi Cumartesi	Yevmi Cuma	Perşembe günü	Aded-i Eyyâm	Yekûn	İcmal
	Kanber oğlu Hüseyin usta	10		1	1	1	1	1	1	6	nakil 60	264
	Akça karyeli Ahmet usta	10		1	1	1	1	1	1	6	60	
	Gazakcı oğlu Şakir usta	08		1	1	1	1	1	1	6	48	
Amele	Sarı Ali oğlu Mustafa	04		---	1	1	1	---	---	4	16	
Amele	Hıdırlıklı iri Erir Mehmet oğlu Hasan	4		---	1	1	1	---	---	3	12	
				3	5	5	5	3	4	25	196	196

Naklî Yekûn: 460

Kengiri Mevlevihânesinde 27 Mayıs sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hâne-i mahsûsalarında mukarrerâtı muharrer olduğu vechile bir haftalık ameliye ücretimiz olan ber-vech-i bâlâ yalnız yüz doksan altı kuruş komisyonu mahsûsa huzûruyla evkaf hesabına mal sandığından ahzımızı mübeyyin işbu defter tahrir kılındı.

Dülger Ustası
Mühür

Dülger Ustası
Mühür

Dülger Ustası
Mühür

Amele
Mühür

Amele
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücreti ber-vech-i bâlâ yalnız yüz doksan altı kuruşa bâliğ olduğu bi't-tasdîk anlaşılmağa mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzûruyla merkûmân usta ve ameleğâna i'ta ve tevzi' eylediğimizi mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdîk kılındı.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip
Fevzi

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

3 Haziran sene 309 gününden dokuzuncu Çarşamba gününe kadar												
	Esâmî Usta Ve Amelegân	Behr Yevmiyesi	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	İcmal
	Kanber oğlu Hüseyin usta	10		1	1			---	---	2	nakil 20	460
	Akça köylü Ahmet usta	10		1	1	1	1	1	1	6	60	
	Gazakçı oğlu Şakir usta	08		1	1	1	1	1	1	6	48	
											128	128

Nakil: 588

Kengiri Mevlevihânesinde 3 Haziran sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hâne-i mahsûsalarında mukârrerâtı muharrer olduğu vechile sekiz günlük ameliye ücretimiz olan ber-vech-i bâlâ yalnız yüz yirmi sekiz kuruş komisyonu mahsûsa huzûruyla evkaf hesabına mal sandığından ahzımıza mübeyyin işbu senet tahrir Kılındı. 10 Haziran sene 309.

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer ustaların bir haftalık yevmiye ücreti ber-vech-i bâlâ yalnız yüz yirmi sekiz kuruşa bâliğ olduğu bi't-tasdik anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzûruyla merkûmua ustalara i'ta ve tevzi' edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 10 Haziran sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Kâtip
Fevzi
Mühür

10 Haziran sene 309 tarihinden Onaltıncı Çarşamba gününe kadar												
	Esâmî Usta Ve Amelegân	Behr Yevmiyesi	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn-i husûsî	Yekûn-i icmal
	Kanber oğlu Hüseyin usta	10	---	---	---	---	---	---	1	1	nakil 10	588
	Akça köylü Ahmet usta	10	---	---	---	---	---	---	1	1	10	
	Gazakçı oğlu Şakir usta	08	---	---	---	---	---	---	1	1	8	28

Nakil: 616

Kengiri Mevlevîhânesinde 10 Haziran sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsûsalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile ameliye ücretimiz olan ber-vech-i bâlâ yalnız yirmi sekiz kuruş komisyonu mahsûsa huzûruyla evkaf hesabına mal sandığından ahzımızı mübeyyin işbu senet tahrir kılındı. 17 Haziran sene 309.

Mühür

Mühür

Mühür

Kengiri Mevlevîhânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer ustaların bir hafta zarfında birer günlük yevmiye ücreti ber-vech-i bâlâ yalnız yirmi sekiz kuruşa bâliğ olduğu bi't-tasdîk anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzûruyla merkûmân ustalara i'ta ve tevzi' edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdîk kılındı. 18 Haziran sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip
Fevzi

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Nakil: 616

17 Haziran sene 309 tarihinden yirmi üçüncü Çarşamba gününe kadar												
	Esâmî Usta ve Amelegân	Behr Yevmiyesi	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn-i Husûsî	Yekûn-i İcmal
	Kanber oğlu Hüseyin usta	10		1	1	1	1	1	1	6	Nakil Fark 60	616 <u>30 20</u> 585 10
	Akça karyesinden Ahmet usta	10		---	---	---	---	---	1	1	10	
	Gazakçı oğlu Şakir usta	08		1	1	1	1	1	1	6	48	
	Kel Mahmut oğlu Kadir usta	10		1	1	1	1			4	40	158

Akçe farkı: 7 30

150 5

Nakil: 735 15

Kengiri Mevlevihânesinde 17 Haziran sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hâne-i mahsûsalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile ameliye ücretimiz olan ez-gayr-ı fark yalnız yüz elli kuruş beş para komisyon-ı mahsûs huzûruyla tamam olduğunu mübeyyin iş bu defter tahrir kılındı. 24 Haziran sene 309.

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer ustaların bir haftalık ücreti ez-gayr-ı fark ber-vech-i bâlâ yalnız yüz elli kuruş beş para olduğu bi't-tasdîk anlaşılmağa mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzûruyla ustalara i'ta ve tevzi' edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdîk kılındı. 24 Haziran sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Âza
Mühür

Kâtip
Fevzi
Mühür

24 Haziran sene 309 tarihinden otuzuncu Çarşamba gününe kadar												
	Esâmî Usta ve Ameleğân	Behr Yevmiyesi	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn-i Husûsî	Yekûn-i İcmal
	Kanber oğlu Hüseyin usta	10			---	---	---	---	1	1	10	735 15
	Kel Mahmut oğlu Kadir usta	10		1	1	1	---	1	1	5	50	
	Gazakçı oğlu Şakir usta	08		1	1	1	1	1	1	6	48	
										108		102 30
										Fark : 5 10		
										102 30		838 05

Kengiri Mevlevihânesinde 24 Haziran sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hâne-i mahsûsalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile ameliye ücretimiz olan gayr-ı ez-fark yalnız yüz iki kuruş otuz parayı komisyon-ı mahsusa huzuruyla tamam aldığımızı mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 30 Haziran sene 309.

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Dülger
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer ustaların bir haftalık ücretini gayr-i ez-fark ber-vech-i bâlâ yalnız yüz iki kuruş otuz paraya bâliğ olduğu bi't-taskîk anlaşılmağa mebâlig-i mezbur komisyon huzuruyla ustalara i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 30 Haziran sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri
Mühür

Âza

Mühür

Âza

Mühür

Âza

Mühür

Âza

Mühür

Kâtip
Fevzi

Mühür

838 05

1 Temmuz sene 309 tarihinden yedinci Çarşamba gününe kadar												
Mûlahazât	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn-i Husûsî	İcmal Yekûnû
	Kel Mahmut oğlu Kadir usta	11		1	1	1	1	1	1	6	66	838 05
	Oğlu Mahmut usta	10		1	1	1	1	1	1	6	60	
	Kazakçı Oğlu Şakir usta	10		1	1	1	1	1	1	6	60	
	Duvarcı Todorî Usta	10	1	1	1	---	1	1		5	50	
	Yorgi oğlu Eni usta	7	1	1	1	---	1	1		5	35	
	Amele Hıdırlıklı Abdullah oğlu Hasan	5-	1	1	1	1	1	1		6	33	
Mühür	Ayvalı karyeli Mustafa amele	5_	1	1	1	1	1	1		6	33	
	Amele Andırlı Sadık	5_	---	1	1	1	1	1		5	27 . 20	
	İslambullu oğlu Ahmet usta ve kalfası Ali	20	---	1	1	1				3	60	
	Hacı İlyas oğlu Ali usta ve kalfası Fethi	16	---	1	1	1				3	48	
	Amele Hıdırlıklı Hacı Ahmet oğlu Mustafa	5-	1	1	1					3	16 . 20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Hacı Ahmet oğlu Ali	5_	1	1	1					3	16 . 20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Sarı Mustafa oğlu Kamil	5_	1	1	1					3	16 . 20	
Mühür	Amele Hıdırlıktan Kangılı Fetekli oğlu Mustafa	5_	1	1	1					3	16 . 20	
			8	14	14	8	8	8	3	63	538.2 Fark: 26.30 511 30	511 .30 1349.35

Kengiri Mevlevihânesinde 1 Temmuz sene 309 tarihinden itibaren bir hafta zarfında bâlâda hâne-i mahsûsalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile ameliye ücretimiz olan gayr-ı ez- fark yalnız beş yüz on bir kuruş otuz para komisyonu mahsusa huzuruyla tamamen aldığımızı mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 8 Temmuz sene 309.

Usta
Mühür

Usta
Mühür

Usta
Mühür

Usta
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri gayr-ı ez-fark yalnız beş yüz on bir kuruş otuz paraya bâliğ olduğu bi't-tasdik anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 9 Temmuz sene 309.

Komisyon Reisi

Aza

Aza

Aza

Aza

Aza

Kâtip

8 Temmuz sene 309 tarihinden ondördüncü Çarşamba gününe kadar												
Mülâhazât	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn -i Husûsî	İcmal Yekûnî
	İslambullu oğlu Ahmet usta ve kalfası Ali	20	---	1	1	1	1	1	1	6	120	1349.35
	Kel Mahmut oğlu Kadir usta	11	---	1	1	1	1	1	1	6	066	
	Oğlu Mahmut usta	10	---	1	1	1	1	1	---	5	50	
	Kazakçı Oğlu Şakir usta	10	---	1	1	1	1	1	1	6	60	
Mühür	Duvarcı Todorî Usta	12	1	1	1	1	1	1	1	7	84	
	Duvarcı Yorgi usta	9	1	1	1	1	1	1	1	7	63	
Mühür	Yorgi oğlu Eni kalfa	7	1	1	1	1	1	1	1	7	49	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Abdullah oğlu Hasan	4 -	---	1	1	1	1	1	1	6	27	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Hacı Ahmet oğlu Mustafa	4 -	---	---	1	1	1	1	1	5	22.20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Hacı Ahmet oğlu Ali	4 -	1	1	1	1	1	1	1	7	31.20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı sarı Mustafa oğlu Kamil	4 -	1	1	1	1	1	1	1	7	31.20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Hacı Ahmet oğlu Ali	4 -	1	1	1	1	1	1	1	7	31.20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Sarı Mustafa oğlu Kamil	4 -	---	---	1	1	1	1	1	5	22.20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Fetekli oğlu Mustafa	4 -	1	1	1	1	1	1	1	7	31.20	
Mühür	Amele Kavallı oğlu Ali	4 -	---	---	1	1	1	1	1	5	22.20	
Mühür	Amele abdal Ahmet oğlu Mustafa	4 -	---	1	1	1	1	1	1	6	27	
Mühür	Amele derviş Ahmet oğlu derviş Ahmet	4 -	---	---	1	1	1	1	1	5	22.20	
Mühür	Amele Ayvalı Mustafa	4 -	1	1	1	1	1	1	1	7	31	
Mühür	Amele Ünürlü oğlu Ahmet	4 -	1	1	1	1	1	1		6	27	
Mühür	Amele Cil Vasil	4 -	1	1	1	1	1	1		6	27	
Mühür	Amele Karaşihli Kamil	4 -	---	1	---	1	1			3	13.20	
Mühür	Duvarcı Yorgi oğlu Nikola	8	1	1	1	1	1			5	40	
Mühür	Amele İmaret oğlu Emin	4 -	1	1	1	1				4	18	
Mühür	Duvarcı Yorgi oğlu Avraham	5	1	1						2	14	
Mühür	Gümüş madeninden Aleksî	7	1	1						2	14	
Mühür	Mağdenli Yorgi	7	1	1						2		
Nakli Yekûn:			15	22	20	21	20	18	15	131	911.20	1349.35

Mûlahazât	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn-i Hususi	İcmal Yekûnû
	Nakli Yekûn	15	22	20	21	20	18	15	131	911 20		1349. 35
	Mağdenli Anastas	7	1	1						2	14	
Mühür	Cazgır oğlu İsmail	4 -	1							1	4. 20	
Mühür	Akyazılı Mehmet	4 -	1	1						2	9	
			18	24	20	21	20	18	15	136	939 Fark: 47 896 896 2241 . 35	

Kengiri Mevlevihânesinde 8 Temmuz sene 309 tarihinden itibaren bir hafta zarfında bâlâ-i hane-i mahsusalarına mukârrerât vechile amelegân ile beraber ameliye ücretimiz olan gayr-ı ez-fark yalnız sekiz yüz doksan iki kuruşu komisyon-ı mahsusundan tamamen ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tasdik kılındı. 14 Temmuz sene 309.

Usta	Usta	Usta	Usta	Usta
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdam edilen bâlâda esâmî usta ve amelegânın bir haftalık yevmiye ücretleri gayr-ı ez-fark yalnız sekiz yüz doksan iki kuruşa bâliğ olduğu anlaşılmağa mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve amelegâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu defter tasdik kılındı. 15 Temmuz sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					Fevzi
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

2241 . 35

15 Temmuz sene 309 tarihinden yirmibirinci Çarşamba gününe kadar bir haftalık												
Mühazâzât	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktârı Yevmiye Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-î Eyyâm	Yekûn	İcmal	
	İslambullu oğlu Ahmet usta ve kalfası Ali	20	1	1	1	1	1	1	6	160	2241 . 35	
Verildi	Kel Mahmut oğlu Kadir usta	11	1	1	1	1	1	1	6	66		
Verildi	Oğlu Mahmut usta	10	1	1	1	---	---	---	3	30		
Verildi	Kazakçı Oğlu Şakir usta	10	1	1	1	1	1	1	6	60		
Mühür	Duvarcı Todori Usta	12	1	1	1	-	1	1	6	76		
Todoriye	Biraderi Yorgi usta	9	---	---	---	---	---	1	1	09		
Mühür	Yorgi oğlu Eni kalfa	7	1	1	1	1	1	1	6	42		
Mühür	Yorgi oğlu Nikola	8	1	1	1	1	1	1	6	48		
Mühür	Amele Kubuş oğlu Ali usta	5	1	1	1	1	1	1	6	30		
Mühür	Amele Günahbüyük oğlu Hasan	5	1	1	1	1	1	1	6	30		
Mühür	Amele sarı Ali oğlu Mustafa	5	---	---	---	---	---	1	1	5		
Mühür	Amele imaret oğlu Emin	5	1	1	1	1	1	1	6	30		
Mühür	Amele Ayvalı Mustafa	5	1	1	1	1	1	1	6	30		
Mühür	Amele Ayvalı İral oğlu Mustafa	5	1	1	1	1	1	1	6	30		
Mühür	Amele Kaval Ali oğlu Ali	5	---	1	1	1	1	1	5	25		
Mühür	Amele Cil Vasil	5	1	1	---	1	1	1	5	25		
Mühür	Mezfir oğlu İsmail	5	---	1	1	1	1	1	5	25		
	Amele Todori oğlu Yuvani	---	---	---	---	---	---	---	---	---		
Mühür	Amele Baltacı oğlu İbrahim	5	---	1	1	1	1		4	20		
Mühür	Amele Kadir usta oğlu Recep	5	1	1	1	1	1		5	25		
Mühür	Amele Eskici Osman	5	---	---	---	---	1		1	05		
Mühür	Amele Kadı oğlan oğlu Mehmet	5	---	1	---	1	1		3	15		
Mühür	Babuccu Oğlu Topal Ahmet	5	---	---	---	1	1		2	10		
Mühür	Amele Hacı Ahmet oğlu Mehmet	5	---	---	---	---	1		1	5		
Mühür	Amele Hamza oğlu Ahmet	5	1	1	---	1	1		4	20		
Mühür	Amele Rum Pavli	5	---	---	---	1	1		2	10		
787												

		Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-ı Eyyâm	Yekûn	İcmal
Mühür	Amele Hıdırhklı Hacı Ahmet oğlu Ali	5		1	1	1	1	1	--	Nakil:787 5	25	Nakil: 2241 . 35
Mühür	Amele Sarı Mustafa oğlu Kamil	5		---	1	1	1	1		4	20	
Mühür	Amele Fenekli Oğlu Mustafa	5		1	1	1	1			4	20	
Mühür	Amele Ünürlü oğlu Ahmet	5		---	1	1	1			3	15	
Mühür	Amele debbağ Deli Ahmet	5		1	1	1	1			4	20	
Verildi	Amele Babalık Oğlu Lütfi?	5		---	1	1	1			3	15	
Mühür	Amele Cide Kızık(?) Kadir	5		1	1	1	1			4	20	
Mühür	Amele Aşçı oğlu Bekir	5		---	1	1				2	10	
Verildi	Amele Cebeci Oğlu Hüseyin	5		---	1					1	5	
Verildi	Amele Mustafa oğlu Bilal	5		---	1					1	5	
				19	29	24	27	24	16	139	942 Fark047 895 Nakil	895 3136. 35

Kengiri Mevlevihânesinde 15 Temmuz sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hâne-i mahsûsalarına mukârrerâtı vechile ameleğân ile beraber bir haftalık ameliye ücretimiz olan gayr-ı ez-fark yalnız sekiz yüz doksan beş kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 22 Temmuz sene 309.

Mühür

Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri gayr-ı ez-fark yalnız sekiz yüz doksan beş kuruşa bâliğ olduğu anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 22 Temmuz sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip
Fevzi

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Nakil 3136. 35

22 Temmuz sene 309 tarihinden yirmisekizinci Çarşamba gününe kadar												
Mülâhazât	Esâmî Usta ve Ameleğân	Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	İcmal
Verildi	İslambullu oğlu Ahmet usta ve kalfası Ali	20		1	1	1	1	1	1	6	120	3136. 35
Mühür	Kel Mahmut oğlu Kadir usta	11		1	1	1	1	1	1	6	066	
	Oğlu Mahmut usta			---	---	---	---	---	---	---	---	
Mühür	Kazakçı oğlu Şakir usta	10		1	1	1	1	1	1	6	60	
	Duvarcı Todorî usta	12	1	1	1	---	1	1	1	6	76	
Mühür	Yorgi oğlu Eni	7	1	1	1	---	1	1	1	6	42	
Mühür	Yorgi oğlu Nikola	8	1	1	1	---	1	1	1	6	48	
Mühür	Amele Debbağ Ahmet ağa	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Kubuş oğlu Ali usta	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Hıdırlıklı hacı Ahmet oğlu Ali	5	1	1	1	1	1	1	1	7	35	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Fenekli Oğlu Mustafa	55	1	1	1	1	1	1	1	7	35	
Mühür	Amele Hıdırlıklı sarı Mustafa oğlu Kamil	5		---	---	1	1	1	1	4	20	
Mühür	Amele Ayvalı Mustafa	5		---	---	1	1	1	1	4	20	
Mühür	Amele İmaret oğlu Emin	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Aşçı Oğlu Bekir	5		1	---	1	1	1	1	5	25	
Mühür	Amele Cebeci Ali oğlu Mahmut Hüseyin	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Ayntablı oğlu Ahmet	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Günahı büyük oğlu Hasan	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele babalık oğlu Mustafa	5		---	---	---	1	1	1	3	15	
Mühür	Amele cevâhiroğlu Mehmet	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Kaval Ali oğlu Ali	5		---	1		1	1	1	4	20	
Mühür	Amele Abdal Ahmet oğlu Mustafa	5		1	1		1	1	1	5	25	
Mühür	Amele Hasan oğlu Kadir	5		---	---		1	1		2	10	
Mühür	Amele Cil Vasil	5	1	1	1		1			4	20	
Mühür	Amele Esbasya oğlu Barten	5	1	1	1					3	15	
Nakli Yekûn:			7	19	19	15	23	22	21	126	858	Nakil:3136. 35
Fark: 42. 30 825. 10 815. 10 Nakli Yekûn: 3952. 05												

Kengiri Mevlevihanesinde 22 tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile ameleğân ile beraber bir haftalık ameliye ücretimiz olan gayr-ı ez-fark ber-vech-i bâlâ yalnız sekiz yüz on beş kuruş on paraya komisyon-ı mahsusadan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 29 Temmuz sene 309.

Usta
Mühür

Usta
Mühür

Usta

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri gayr-ı ez-fark yalnız sekiz yüz on beş kuruş on paraya bâliğ olduğu anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 29 Temmuz sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip
Fevzi

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Nakli Yekûn: 3952. 05

Araştırma Merkezi Arşiv Kütüphanesi'nde bulunan defterden örnek sayfalar

29 Temmuz sene 309 tarihinden 4 Ağustos Çarşamba gününe kadar												
Mûlahazât	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-ı Eyyâm	Yekûn	İcmal
Mühür	Duvarcı Todori usta	12		1	1	1	1	1	1	6	Nakli Yekûn: 3952. 05 72	
Mühür	Yorgi oğlu Nikola usta	8 -		1	1	1	1	1	1	6	51	
Mühür	Yorgi oğlu Eni usta	7 -		1	1	1	1	1	1	6	45	
Mühür	Amele Kaval Ali oğlu Ali	5		---	1	1	1	1	1	5	25	
	Amele Hıdırlıklı hacı Ahmet oğlu Ali	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Hıdırlıklı Fenekli oğlu Mustafa	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Günahı büyük oğlu Hasan	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Cevahir oğlu Mehmet	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Cil Vasil	5		---	1	1	1	1	1	5	25	
	Amele topal Nikola oğlu Badiyus	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Kubuş oğlu Ali usta	5		---	---	1	1	1	1	4	20	
Mühür	Amele Hıdırlıklı sarı Mustafa oğlu Kamil	5		---	---	1	1	1		3	15	
Mühür	İslambullu oğlu Ahmet usta ve Kalfası Ali usta	20		1	1	1	1	1		5	100	
Mühür	Taşcı Tercanlı Mustafa usta	10		---	---	1	1			2	020	
Mühür	Sıvacı Çakır İmam oğlu Ahmet	8		1	1	1	1			4	32	
	Amele Mânici oğlu Mehmet	5		1	1	1	1			4	20	
Mühür	Amele Hasan oğlu Kadir	5		---	1	1	1			3	15	
Mühür	Amele Ömer usta oğlu Ömer	5		1	1	1				3	15	
Kireç elemek için	Amele Yani kızı Besbene	3		1	1	1				3	09	
Bu dahi	Amele Kara Dimit Kızı Kireki	3		1	1	1				3	09	
Mühür	Kazakçı oğlu Şakir usta	10		1	1	1				3	30	
Mühür	Hacı Bostan Oğlu Hilmi Usta	12		1	1					2	24	
	Amele Kirli Ahmet oğlu Mehmet efendi	5		1	1					2	10	
Mühür	Amele Kavas oğlu Mehmet	5		1	1					2	10	
				18	21	21	17	13	11	101	697	3952. 05

Esâmî	Miktâr Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	Yekûn-i İcmal
Nakli Yekûn:	---	---	18	21	21	17	13	11	101	697	3952. 05
										Fark: 34. 20	
										662. 10	
											662. 10

Kengiri Mevlevihânesinde 29 Temmuz sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile ameleğân ile beraber bir haftalık ameliye ücretimiz olan gayr-ı ez-fark yalnız altı yüz altmış iki kuruş on paraya komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 5 Ağustos sene 309.

Mühür

Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri olan gayr-ı ez-fark yalnız altı yüz altmış iki kuruş on paraya bâliğ olduğu anlaşılmağa mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 5 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip
Fevzi

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Nakli Yekûn: 4614. 15

Mülâhazât	Esâmî Usta ve Amelegân	Mikârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	Yekûn-i İcmal
	İslambullu oğlu Ahmet usta ve Kalfası Ali	20		1	1	1	1	1	1	6	Nakli Yekûn: 4614. 15 120	
	Hacı Bostan Oğlu Hilmi Usta	12		1	1	1	1	1	1	6	72	
	Kazakçı oğlu Şakir usta	10		1	1	1	1	1	1	6	60	
Mühür	Taşcı Tercanlı oğlu Mustafa usta	10		1	1	1	1	1	1	6	60	
Mühür	Taşcı Çukur Viranlı Mustafa usta	10		---	---	---	---	---	1	1	10	
Mühür	Duvarcı Todori usta	12	1	1	1	1	1	1	1	7	84	
Mühür	Yorgi oğlu Nikola usta	8 -	1	1	1	---	---	1	1	5	42. 20	
Mühür	Yorgi Oğlu Eni usta	7 -	1	1	1	1	1	1	1	7	52. 20	
Mühür	Sıvacı Çakır İsmail oğlu Ahmet	8		---	---	1	1	1	1	4	32	
Verildi	Amele Mânici oğlu Mehmet	5		---	---	1	1	1	1	4	20	
	Amele Kirli Ahmet oğlu Mehmet efendi	5	1	1	1	1	1	1	1	7	35	
Mühür	Amele Cevâhir oğlu Mehmet	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Ömer usta oğlu Ömer	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Kavas oğlu Mehmet	5		---	---	---	1	1	1	3	15	
Mühür	Amele Zincirci oğlu Mustafa çavuş	5		---	---	---	---	1	1	2	10	
Mühür	Amele Günahı Büyük Hasan	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Verildi	Amele Kavralı oğlu Şükrü	5		---	---	---	1	1	1	3	15	
Verildi	Amele Taşcı Mustafa usta oğlu Hasan	5		---	---	---	---	---	1	1	05	
Mühür	Amele Laz Todori	5	1	1	1	1	1	1	1	7	35	
Mühür	Amele Nikola oğlu Madiyus	5	1	1	1	1	1	1	1	7	35	
	Amele aşçı oğlu Bekir	5	1	1	1	1	1	1	1	7	35	
Mühür	Amele Ayvalı Mustafa	5		---	1	1	1	1	1	5	25	
	Amele Yani Kızı Besbene	3		---	---	---	---	1	1	2	06	
	Amele kara Dimit kızı Kiryaki Kiraki	3		1	1	1	1	1	1	6	18	
Mühür	Amele Kavralı oğlu Mustafa	5		---	---	---	---	1		1	5	
Mühür	Amele Kaval Ali oğlu Ali	5		---	1	1	1	1		4	20	
Mühür	Amele Kürek Sülur(?) oğlu Ali	6		1	1	1	1			4	24	
			7	16	18	19	21	24	24	129	926	Nakil 4614.15

Mûlahazât	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktâr Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	İcmal
Nakli Yekûn			7	16	17	19	21	24	24	129	Nakil: 4614. 15 926	
Mühür	Amele debbağ Ahmet Çavuş	5		1	1	1	1			04	20	
Mühür	Sıvacı Çakır oğlu Hüseyin	11		1	1	1	1			4	44	
			7	18	20	21	23	24	24	137	990 Fark: 49. 20 940. 20 940. 20	

Kengiri Mevlevihânesinde 29 Temmuz tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile amelegân ile beraber bir haftalık ameliye ücretimiz gayr-ı ez-fark yalnız dokuz yüz kırk buçuk kuruşu kâmilan komisyonu mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 12 Ağustos sene 309.

Mühür

Mühür

Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve amelegânın bir haftalık yevmiye ücretleri olan gayr-ı ez-fark yalnız dokuz yüz kırk buçuk kuruşa bâliğ olduğu anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve amelegâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 12 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Nakli Yekûn: 5554. 35

13 Ağustos sene 309 tarihinden Öndokuzuncu Çarşamba gününe kadar												
Mühür	Esâmî Usta ve Amelegân	Mikâtı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	İcmal Yekûnû
Mühür	İslambullu oğlu Ahmet usta ve Kalfası Ali	20		1	1	1	1			4	Nakil:5554. 35 80	
Mühür	Hacı Bostan Oğlu Hilmi Usta	12		1	1	1	1	1	1	6	76	
Mühür	Kazakçı oğlu Şakir usta	10		1	1	1	1	---		4	40	
Mühür	Taşcı Tercanlı oğlu Mustafa usta	10		---	---	1	---	1	1	3	30	
Mühür	Duvarcı Todori usta	12		---	1	---	1	1	1	4	48	
Mühür	Duvarcı Nikola usta	8 -		---	---	---	---	1	1	2	17	
Mühür	Duvarcı Yorgi oğlu Eni usta	7 -		---	---	---	---	1	1	2	15	
Mühür	Sıvacı Çakır oğlu Hüseyin usta	11		1	1	1	1	1	1	6	66	
Mühür	Amele Kürek Sülur(?) oğlu Ali	6		---	1	1	1	1	1	5	30	
Mühür	Amele debbağ deli Ahmet çavuş	5		---	---	---	1	1	1	3	15	
Mühür	Amele Nikola oğlu Madiyus	5		---	---	---	1	1	1	3	15	
Mühür	Amele Ömer usta oğlu Ömer	5		1	1	1	1	1	1	6	30	
Mühür	Amele Laz Todori	5		1	1	---	1	1	1	5	25	
Veridi	Amele Andon oğlu Toglis	5		1	1	---	1	1	1	5	25	
Mühür	Amele Ahmet çavuş oğlu Yusuf	5		---	---	---	1	1	1	3	15	
Mühür	Amele Manici oğlu Mehmet	5		1	1	1	1	1		5	25	
Mühür	Amele Laz Nikola	5		---		---	1	1		2	10	
Mühür	Amele Günahı büyük oğlu Hasan	5		1	1	1	1			4	20	
Mühür	Zerkum(?) Ali usta oğlu Ali kalfa	8		---	---	---	---	1	1	2	16	
	Amele kara Dimit kızı Kiraki	3	1	1	1	1	1			5	15	
Mühür	Amele Kadir usta oğlu Recep	5		---	1	1				2	10	
			1	10	13	11	16	16	14	81	619 Fark: 31 588 588 6142. 35	

Kengiri Mevlevihânesinde 12 Ağustos sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu vechile amelegân ile beraber bir haftalık ameliye ücretimiz gayr-ı ez-fark yalnız beş yüz seksen sekiz kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 19 Ağustos sene 309.

Nakil: 6142. 35

Mühür

19 Ağustos sene 309 tarihinden yirmi beşinci Çarşamba gününe kadar											
	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktârı Yevmiye Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	İcmal
	Sıvacı Çakır oğlu Hüseyin Usta	11				---	---	1			6142. 35
	Amele manici oğlu Mehmet	5				---	---	1			
	Amele debbağ deli Ahmet Çavuş	5				---	---	1			
	Amele Ahmet çavuş oğlu Yusuf	5				1	1	1			
	Amele Andon oğlu Toglis	5				1	1	1			
	Amele Kara Dimit Kızı Kiraki	3				1	1	1			

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri olan gayr-ı ez-fark yalnız beş yüz seksen sekiz kuruşa bâliğ olduğu anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 19 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakli Yekûn: 6142. 35

18 Ağustos sene 309												
	Esâmî Usta ve Amelegân	Mikân Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i Eyyâm	Yekûn	İcmal Yekûnû
“	Sıvacı Çakır oğlu Hüseyin usta	11							1	1		Nakil: 6142. 35 11
“	Amele manici oğlu Mehmet	5							1	1	05	
Mühür	Ahnet çavuş oğlu Yusuf	5		1	1	---	1	1	1	5	25	
Mühür	Amele Andon oğlu Toglis	5		1	1	---	1	1	1	5	25	
“	Amele kara Dimit kızı Kiraki	3		---	---	---	1	1	1	3	09	
“	Amele Abdi oğlu Hasan	6	1	1						2	12	
“	Amele Kalecikli kör Ali	6	1	1						2	12	
			2	4	2	--	3	3	6	20		104 Fark: 005 99 99 6241. 35

Kengirî Mevlevihânesinde 18 Ağustos sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu üzere amelegân ile beraber bir haftalık ameliye ücretimiz gayr-ı ez-fark yalnız doksan dokuz kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 25 Ağustos sene 309.

Kengirî Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve amelegânın bir haftalık yevmiye ücretleri olan gayr-ı ez-fark yalnız doksan dokuz kuruşa bâliğ olduğu anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve amelegâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 25 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakli Yekûn: 6241. 35

26 Ağustos sene 309												
	Esâmî Usta ve Amelegân	Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-î Eyyâm	Yekûn	İcmal
“	Hullum(?) oğlu İsmail usta	12			---	---		---	1	1	Nakil: 6142. 35 12	
“	Deli Hüseyin oğlu Mustafa usta	10			---			---	1	1	10	
“	Amele Kubuş oğlu Ali usta	5			---			---	1	1	05	
“	Amele Nikola oğlu Madyus	5		1	1			1	1	4	20	
“	Amele Andon oğlu Toglis	5		1	1			1	1	4	20	
	Amele Abdi oğlu Hasan											
				2	2			2	5	11	67 3. 10 63.20 63.20 <u>6305.25</u>	

Kengiri Mevlevihânesinde 26 Ağustos tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu üzere usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretimiz olan ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız altmış üç kuruş otuz parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 3 Eylül sene 309.

Mühür

Mühür

Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız altmışüç kuruş otuz paraya bâliğ olduğu anlaşılma ile mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 3 Eylül sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Nakli Yekûn: 6305.25

2 Eylül sene 309											
Esâmî	Miktârı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-i		İcmal
Amele Andon oğlu Toglis	5			1		1	1	1	4	6305.25 20	
Amele Nikola oğlu Madyus	5					1	1	1	3	15	
Amele kara Dimit kızı Kiraki	3			---		---	---	1	1	3	
Amele Helvacı Yani Kızı Feslikân	3			---		---	---	1	1	3	
Amele Nallı Oğlu Niyazi zevcesi Gülistan	3			---		---	---	1	1	3	
Taşcı Andon usta	5			---		---	1		1	5	
Amele Hıdırlıklı kör Mustafa	5		1	1		1			3	15	
Amele Hıdırlıklı Fenekli Oğlu Mustafa	5		1	1					2	10	
Amele Yorgi oğlu Eni	5			1					1	05	
			2	4		3	3	5		79 4 75 75 <u>6380. 25</u>	

Kengiri Mevlevihânesinde 2 Eylül sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu üzere usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretimiz olan ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız yetmiş beş kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahzeylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 10 Eylül sene 309.

Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız yetmiş beş kuruşa bâliğ olduğu anlaşılmağa mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 10 Eylül sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

6380. 25

30 Eylül sene 309 tarihinden 6 Mart Sene 309 tarihine kadar											
	Esâmî	Mikânı Yevmiye	Çarşamba	Salı	Pazartesi	Pazar	Cumartesi	Cuma	Perşembe	Yekûn-ı Eyyâm	
Kiremit döşemek için	Karabaş oğlu Ahmet usta	11		1						1	6380. 25 11
	Şakir usta oğlu Tevfik usta	7		1						1	07
	Amele Kürek sülur(?) oğlu Ali	6		1						1	06
	Amele Kalecikli Ali	6			1					1	24 6
	Amele Abdi oğlu Hasan	6			1					1	6
	Amele iskeleci Hüseyin	6			1					1	6
				3	3					6	42 Fark: 06 40 40 6420. 25

Kengiri Mevlevihânesinde 30 Eylül sene 309 tarihinden itibaren bâlâda hane-i mahsusalarına mukârrerâtı muharrer olduğu üzere usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretimiz olan ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız kırk kuruşu komisyonu mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 8 Mart sene 309.

Usta
Mühür

Kalfa
Mühür

Amele
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında istihdâm edilen bâlâda esâmîsi muharrer usta ve ameleğânın bir haftalık yevmiye ücretleri ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız kırk kuruşa bâliğ olduğu anlaşılmakla mebâlig-i mezbur komisyonumuz huzuruyla usta ve ameleğâna i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 8 Mart sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Nakli Yekûn: 6420. 25

**KENGİRİ MEVLEVİHÂNESİ
SENE 1892-1893 (308-309)
TAMİRAT DEFTERİ**

II. BÖLÜM

**HARCANAN
MALZEMELER**

			YEKÛN	YEKÛN-İ İCMAL
Anuza karyesinden hacı oğlu Mehmet	Beheri Para : 62	Koçhisar tahtası Adedi	Kuruş	Para
Merzi Karyesinden Kızır	Paradan : 47 -	23	35	26
Oğlu Ahmet		+27	32	10
		50	67	36
				67.36

Kengiri Mevlevihânesinde sarf olunmak üzere elli aded Koçhisar tahtası bâlâda murakkam fiyat ile fîruht edilip esmânı olan ber-vech-i bâlâ yalnız altmış yedi kuruş otuz altı parayı Komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu senedimiz i'ta kılındı. 2 Haziran sene 309

Mühür

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer fiyat ile yalnız elli adet Koçhisar tahtası bi'l-mubayaa esmânı olan altmış yedi kuruş otuz altı para komisyonumuz huzuruyla sahiplerine i'ta ve tevzi' edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 2 Haziran sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakli Yekûn: 67.36

	BEHERİNİN FİYATI		ADEDİ TAHTA	YEKÛN		YEKÛN-İ İCMAL	
	Kuruş	Para		Nakli Yekûn: 67.36			
Koçhisar Nahiyesinin Çomar karyesinden Kul oğlu Mustafa	“	20	160	80			
Kazancı karyesinden Çakırsipahi oğlu Osman		20	160	80			
Çomar karyesinden Telli oğlu Satılmış		20	160	80			
Çomar karyesinden Kul oğlu İsmail		20	160	80			
Çomar karyesinden Cebel Hacı oğlu Hacı Ethem		20	240	120		440	
			880				

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer sekiz yüz seksen adet Koçhisar tahtası beheri yirmi paraya olmak üzere sandık emîni Ali efendi ve zâbıta memuru Nuri Çavuş ve Komisyon Kâtibi Fevzi Efendi'ye fûruht edip esmânı olan dört yüz kırk kuruşu kâmilten aldığımızı mübeyyin işbu senedimiz i'ta kılındı. 7 Haziran sene 309

Koçhisarın Çomar karyesinden Kul oğlu Mustafa Mühür	Kazancı karyesinden Sipahi oğlu Osman Mühür	Çomarlı Telli oğlu Satılmış Mühür	Çomarlı Kul oğlu İsmail
Çomarlı oğlu hacı Ethem			

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf edilmek üzere Komisyon Kâtibi Fevzi Efendiye gönderilmiş olduğundan huzurumuzla sekiz yüz seksen adet Koçhisar tahtası bâlâda muharrer kesânlardan beheri yirmi paraya mubayaa edilip esmânı olan dört yüz kırk kuruş Fevzi Efendi marifetiyle verildiğini mübeyyin işbu senet tasdik edildi. 7 Haziran sene 309

Nakli Yekûn: 507.36

Emin-i Sandık-1 Koçhisar	Memur-1 Zabıta-i Koçhisar	Memur-1 Kereste-i Koçhisar	Aza-yı(?) Koçhisar
	Mühür	Mühür	Mühür

İşbu senedde muharrer sekiz yüz seksen adet Koçhisar tahtası komisyonumuzun tensîbi mûcibince Fevzi Efendi marifeti ve nezaretiyle bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız dört yüz on sekiz kuruşu bayilerine teslim olunarak mezkur tahtalar Mevlevihaneye nakil edildiği anlaşılmakla işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 17 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi İsmail Şükrü	Âza Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

FİYATI	ADEDİ KİREMİT	YEKÛN-I HUSUSİ	İCMAL YEKÛNÜ
50	2000	Nakil: 1000	507.36 1000

Kengiri Mevlevihânesine fûruht eylediğim bâlâda muharrer iki bin adet kiremidin esmânı olan yüz kuruş komisyon-ı mahsusa huzuruyla ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 21 Haziran sene 309.

Dülger esnafından Kel oğlu Hasan usta

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer fiyat ile yalnız iki bin adet kiremit bi'l-mubayaa esmânı olan yüz kuruş komisyon huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Fark minha?: 607.35

30.10

577.26

	Beherinin Fiyatı	Yuvarlak	Dereli Tahtası	Altılı	Sekizli	Adedi	
	Parası	Adedi	Adedi	Adedi	Adedi		
Dereli karyesinden Demirci Oğlu Mahmut					8	1	40
Dereli karyesinden Hamza oğlu Satılmış					8	1	35
Dereli karyesinden Demirci Oğlu İsmail				6	---	1	39
Sarıkaya karyesinden Bekirin oğlu Hasan			9	---	---	1	42
Dereli karyesinden Alaşın Oğlu Hüseyin	60	16				1	24
Dereli karyesinden İsmail oğlu Halil	45	17	---	---	---	1	19.5
Dereli karyesinden Bilal oğlu Arif	55	20				1	27.20
Dereli karyesinden Kara Ali oğlu Rüstem					8	1	38
264.25							
Akçe Farkı: 13. 00							
							251.25

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında sarf edilmek üzere fûruht eylediğimiz bâlâda muharrer sekiz adet kerestenin esmânı olan ber-vech-i bâlâ ez-gayr-ı fark iki yüz elli bir kuruş yirmi beş parayı komisyon-ı mahsusa huzuruyla ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 23 Haziran sene 309

Mühür Mühür Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer fiyat ile yalnız sekiz adet keresteye bi'l-mubayaa esmânı olan ez-gayr-ı fark yalnız iki yüz elli bir kuruş yirmi beş para komisyon huzuruyla sahiplarine i'ta edildiğine mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 23 Haziran sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakli Yekûn:829. 11

	CİNSİ MAL	FİYATI Para	KIYMETİ	YEKÛN-İ HUSUSİ	İCMAL YEKÛNÜ
Tüccar Muhâcir Ali Ağadan	Farfice	90	60	135 Akçe farkı: 6.30 128.10	829.11 128.10

Kengiri Mevlevihânesinde sarf edilmek üzere fûruht eylediğim aştmiş kıyye farfice esmânı olan gayr-ı ez-fark yüz yirmi sekiz kuruş on parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 28 Haziran sene 309.

Tüccar Muhâcir İbrahim oğlu Ali Ağa
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında sarf olunmak üzere 28 Haziran sene 309 tarihine kadar yalnız altmış kıyye farfice mubayaa edilip esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız yüz yirmi sekiz kuruş on paraya balığ olup komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 29 Haziran sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

	<u>Para</u>	<u>Adedi</u>			
Beheri:	30	<u>Ağaç parmaklık</u>	166	124.25	
	50	Büyük nev'i	08	10	
				134.20	
				Akçe Farkı:6.30	
				127.30	
				<u>127.30</u>	

Kengiri Mevlevihânesi semâhânesine marifet-i âcizânemle imal etmiş olduğum yüz yetmiş dört adet ağaç parmaklık esmânı olan gayr-ı ez-fark yüz yirmi yedi kuruş otuz parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 29 Haziran sene 309.

Dülger esnafından Çelebi oğlu
Hüseyin usta

Kengiri Mevlevihânesi semâhânesine imal olunan ağaç parmaklık esmânı olan gayr-ı ez-fark ber-vech-i bâlâ yalnız yüz yirmi yedi kuruşa balığ olup komisyon huzuruyla sahibine i'ta eylediğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 29 Haziran sene 309.

1085. 11

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

ESÂMÎ	FIYATI	Sivrilik	Delme	Yuvarlak ağaç	onikili	Sekizli	Dörtlü	Dereli Tahtası	ADED-I ARABA	YEKÜNÜ HUSUSİ	YEKÜNÜ-I İCMAL
	Kuruş	Adedi	Adedi	Adedi	Adedi	Adedi	Adedi	Adedi	Ade di		1085.11
Sarıkayalı Osman oğlu Ali								10	11	46	
Karyeden Murat oğlu İsmail								19	1	67.20	
Keleş Oğlu Ali	5.20							12	1	66	
Topal oğlu Abdulah	4.20							16	1	72	
Murat oğlu Hüseyin	4							11	1	44	
Bayram oğlu Şaban	5							12	1	60	
Hancı oğlu Sadık								15 91	42 393. 20		
Derelli demirci Oğlu Mehmet						8			1	41	
Derellili hacı oğlu Mustafa				15					1	20	
Şeyhosmanlı İmam oğlu Ahmet				13					1	14	
Şeyhosmanlı Kavash kör Şaban				21					1	23.20	
Kahnpelidli hacı Ali oğlu Ali				20					1	25	
Dağ Ovacıklı Hatip oğlu Mustafa							8		2	95	
Karyeden Hasan usta oğlu Hüseyin							4		1	30	
Yine karyeden Köse Ömer oğlu Ahmet					12				1	50	
Kara bıçak Oğlu Mehmet						8			1	50	
Kavak karyesinden Yunus oğlu İsmail	1.20	6								9	
Karyeden Kara Hasan oğlu Hasan		8	24							26	
Karyeden Kara Murat oğlu Ahmet			36							15	
Körün oğlan oğlu Hasan	1.20	10								15	
		24	10	70	12	16	12	91	16	812.00 Akçe farkı:40.20 771.20	

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere fûruht eylediğimiz on altı araba kereste esmânî olan gayr-ı ez-fark yalnız yedi yüz yetmiş bir buçuk kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu senedimiz tahrir kılındı. 30 Haziran sene 309.

Mühür Mühür Mührü Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür

Nakil: 1856.31

YEKÛNÜ HUSUSİ	YEKÛN-İ İCMAL
---	1856. 31

Kengiri Mevlevihanesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu üzere on altı araba kereste bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız yedi yüz yetmiş bir kuruş yirmi paraya bâliğ olup meblağ-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla i'ta edildiğini mübeyyin işbu defter tasdik kılındı.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

7 Temmuz sene 309 tarihinde alınan kereste					
	ESÂMÎ	Dereli Tahtası Adet	Keserlik	Aded-i Araba	YEKÛN
	Sarıkayalı Çalık oğlu Hüseyin	14		1	70
	Dereli karyesinden Rüstem		2	1	42
	Dereliden Zangı oğlu Ahmet		2	1	55
	Derelli Baba Yusuf oğlu Hasan		2	1	50
	Dereliden Zangı oğlu Mehmet		2	1	42
	Şeyhosmanlı Ömer		2	1	31
	Dereliden Bakır (?) Karyeli Arif		2	1	27
		14	12	7	317
					Fark: 15.30
					301. 10
					301.10

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere fûruht eylediğimiz yedi araba kereste esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz bir kuruş on parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 8 Temmuz sene 309

Mühür	Mühür	Mühür
-------	-------	-------

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu üzere on yedi araba kereste bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz bir kuruş on paraya bâliğ olup meblağ-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahiplarına i'ta edildiğini mübeyyin işbu defter tasdik kılındı. 9 Temmuz sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

2158.1

14 Temmuz sene 309 Çarşamba									
ESÂMÎ	SEKİZLİ	ALTILI ÇAPLI	DÖRTLÜ ÇAPLI	YUVARLAK AĞAÇ	ÖZ	KESERLİK	ADED-İ ARABA	YEKÜN-İ HUSUSİ	İCMAL YEKÜNÜ
Badem çay karyeli Ahmet					3		1	23.20	2158.1
Kıvçak karyesinden Sadık					3		1	21.20	
Badem çay karyesinden Ahmet					3		1	18	
Kıvçak karyesinden Ahmet					3		1	16	
Kullar karyesinden Hasan					3		1	20	
Derelli karyesinden Kamil					3		1	20	
Şeyhosman karyesinden İsmail					3		1	22.20	
Yine karye-i mezkurdan Sadık					3		1	16	
Yine karye-i mezkurdan Şevki					4		1	21	
Yine karye-i mezkurdan Osman					4		1	18	
Yine karyeden Mehmet						2	1	30	
Yine karye-i mezkurdan Osman						2	1	27	
Ayva karyesinden Ahmet					3		1	29	
Bakır(?) karyesinden Mahmut				15			1	19	
Dereli karyesinden Arif				22			1	24	
Belibedir karyesinden Hasan				27			1	30	
Badem çay karyesinden Reşit				20			1	18	
Sarıkaya karyesinden İsmail						4	2	41	
Yine karye-i mezkurdan Osman						2	1	20	
Şeyhosman karyesinden Mehmet					3		1	15	
Pörgü karyesinden Ali			4				1	23	
Ayseki Karyesinden Osman			4				1	25	
Dağovacık karyesinden Hasan	8						1	32	
Kalınpelit karyesinden Bayram	10						1	33	
Emirşar karyesinden Halil			4				1	25	
Kalınpelit karyesinden Ethem	8						1	27	
Karye-i mezkurdan Ömer	8						1	31	
Karye-i mezkurdan şakir		6					1	28	
Emirşar Karyesinden Arif			4				1	31	
Dağovacık karyesinden Hüseyin		6					1	30	
	34	12	16	84	38	10	31	724.20	2158.1

	SEKİZLİ	ALTILI ÇAPLI	DÖRTLÜ ÇAPLI	YUVARLAK AĞAÇ	ÖZ	KESERLİK	ADEDİ ARABA	YEKÜNÜ HUSUSİ	İCMAL YEKÜNÜ
	34	12	16	84	38	10	31	724.20	2158.1
Dağ ovacık karyesinden Hasan			4				1	25	
Karye-i mezkurdan Mahmut		12					2	70	
Karye-i mezkurdan Yusuf			4				1	20	
Ovacık karyesinden Ahmet	8						1	30	
	42	24	84	38	10	36	869.20 43.20 826.00		826

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere fîruht eylediğimiz otuz altı araba kereste esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız sekiz yüz yirmi altı kuruşu komisyon-ı mahsusa huzuruyla kâmilan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 14 Temmuz sene 309.

Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile otuz altı araba kereste bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız sekiz yüz yirmi altı kuruşa baliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahiplerine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı.

Komisyon Reisi Âza Âza Âza Âza Âza Kâtip

İsmail Şükrü Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür

Demir pencere

Beher kıyyesi: 4 Adedi ?

6 105

420

21

399

399

Kengiri Mevlevihânesi semâhânesine marifet-i âcizânemle imal etmiş olduğum demir pencerelerin beheri kıyyesi dört kuruş olarak altı adet pencere yüz beş kıyye olup esmânı olan gayr-ı ez-fark üç yüz doksan dokuz kuruşu komisyon-ı mahsusun huzuruyla kâmilan aldığımızı mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 17 Temmuz sene 309.

Demirci

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi semâhânesi için imal olan altı adet yüzbeş kıyye pencerenin beher kıyyesi dört kuruştan ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz doksan dokuz kuruşa bâliğ olduğu bi't-tasdik anlaşılmağa meblağ-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı.

17 Temmuz sene 309.

Komisyon Reisi Âza Âza Âza Âza Âza Kâtip

İsmail Şükrü Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür

3383.1

	DÖRTLÜ	ALTILI	YUVARLAK	ÖZ	ADEDİ ARABA	YEKÜN	İCMAL
Ayva karyesinden Mürüsdân(?)			25	3	2	47	3383.1
Ovacık karyesinden Koç Mehmet oğlu Mahmut	4	6			2	85	
Ovacıktan Fındık Oğlu Hacı Mehmet	4				1	28	
Yine karyeden Sükun oğlu Osman	4				2	31	
Yine karyeden Ekşi oğlu İba		6			1	43	
Yine karyeden kel Osman oğlu Mehmet		6			1	30	
Kalınpelitli Kara Pocu(?) Oğlu Sadık		6			1	31	
Kalınpelitli Koç Bekir		6			1	32	
Sımcak karyeli Deli Hasan oğlu Kamil			14	1	1	19	
Davutlar karyeli Halil				3	1	18	
Yine karyeden Osman				3	1	14.20	
	12	30	39	10	13	378.20 Fark-ı baha: 18.30 359.30	359.30

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere fûruht eylediğimiz on üç araba kereste esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz elli dokuz kuruş otuz parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 22 Temmuz sene 309.

Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile on üç araba kereste bi'l-müubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz elli dokuz kuruş otuz paraya bâliğ olup mebla-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahiplerine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakil: 3742.31

28 Temmuz sene 309									
	YUVARLAK AĞAÇ	KERESTE	ÖZ	DÖRTLÜ ÇAPLI	SEKİZLİ ÇAPLI	DERELLİ TAHTASI	ADED-İ ARABA	YEKÜN-İ HUSUSİ	İCMAL YEKÜNÜ
Sarıkayalı Doğancı oğlu Mustafa						15	1	75	3746.31
Ovacıklı keleş oğlu Ali					16		2	85	
Kullarlı Özün Hasan oğlu Hasan				4			1	30	
Davutlarlı Salih oğlu Osman			3				1	19	
Yine karyeden Kibar oğlu Hurşit	16						1	20	
Kalınpelit karyeli Kemal Oğlu Ali				4			1	24	
Karakoçak karyeli Emin Ali oğlu Ali		2					1	40	
Derelli Demirci Oğlu Abdullah		2					1	42	
	16	4	3	8	16	15	9	335 Fark: 16.30 318.10	318.10

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere fûruht eylediğimiz dokuz araba kerestenin esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz on sekiz kuruş on parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 28 Temmuz sene 309.

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile dokuz araba kereste bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz on sekiz kuruş on paraya bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahiplerine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 28 Temmuz sene 309.

Komisyon Reisi
İsmail Şükrü

Âza
Dergâhı
mezkur şeyhi
Mustafa Nuri

Âza

Âza

Âza

Âza

Kâtip

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

Mühür

4061.01

ESÂMÎ	DÖRTLÜ ÇAPLI	SEKİZLİ ÇAPLI	ONLU ÇAPLI	ÖZ	ALTILI ÇAPLI	YUVARLAK AĞAÇ	ADED-İ ARABA	YEKÛN	İCMAL
Sarıkaya karyesinden Nizam oğlu Osman						16	1	24	4061.1
Davutlar karyeli Civan oğlu Hurşit					5		1	25	
Bakır (?) Karyeli Arap oğlu Emin				4			1	20	
Bürtü karyeli Körün oğlu Mehmet						20	1	33	
Bâdiğin karyeli Ayrancı oğlu Osman					12		2	56	
Kalın pelit karyeli Körün Ali oğlu Bekir			20				2	92	
Kalın pelitli Bektaş Oğlu Mustafa	4						1	30	
Kalın pelitli Karabıçak oğlu Hasan		8					1	33	
Çakırlı Hayta Oğlu Ahmet	4						1	28	
Kalın pelitli hacı Ali oğlu Ali					6		1	28	
Kalın pelitli kör Cemal oğlu Mehmet		8					1	34	
								403 Fark:20 383	383

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere furuht eylediğimiz on üç araba kereste esmânî olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz seksen üç kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 4 Ağustos sene 309.

Mühür Mühür Mührü Mühür Mühür Mühür Mühür Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile on üç araba kereste bi'l-mubayaa esmânî olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz seksen üç kuruşa bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahiplerine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 5 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakil: 4444

FİYATI	CİNSİ	BATMAN	YEKÛN	İCMAL
	Acı kireç	1500	1800 0090 Akçe Farkı: 1710	4444 1710

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında sarf edilmek üzere fîruht etmiş olduğum bâlâda muharrer bin beş yüz batman acı kirecin gayr-ı ez-fark esmânı olan bin yedi yüz on kuruşu mezkur Mevlevihâne komisyonundan ahzımı mübeyyin işbu defter imza ve tahrir kılındı. 5 Ağustos sene 309.

Akgüloğlu
Yorgi
İmza

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf edilmek üzere bâlâda muharrer olduğu vechile bin beş yüz batman acı kireç bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız bin yedi yüz on kuruşu komisyonumuz huzuruyla Akgüloğlu Yorgi Ağaya i'ta eylediğimizi mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 5 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür
<u>Beheri Kalıbı</u>	<u>Kalıbı</u>	Kerpiç				
10	2200	220	11	209		<u>209</u>

Kengiri Mevlevihânesine sarf olunmak üzere müteahhidi bulunduğum iki bin iki yüz kalıp kerpicin beher yüz kalıbı on kuruşdan ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız iki yüz dokuz kuruşu komisyon-ı mahsusundan kâmilten ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 14 Ağustos sene 309.

Kerpiç Müteahhidi
Karacaözünlü oğlu
Hüseyin
Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf edilmek üzere bâlâda muharrer olduğu vechile iki bin iki yüz kalıp kerpicin esmânı gayr-ı ez-fark yalnız iki yüz dokuz kuruşu komisyonumuz huzuruyla müteahhidi bulunan Karacaözünlü Hüseyin yedine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tahrir kılındı. 24 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

6363

6363

60
Fark:03
57 57

Kengiri Mevlevihânesi için tahta mubayaasına komisyon-ı mahsus kararı ile memuren Koçhisar hızarlarına gitmiş olduğumdan harcırah-ı âcizânem olan gayr-ı ez-fark yalnız elli yedi kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 17 Ağustos sene 309.

Fevzi
Mühür

İşbu senette muharrer gayr-ı ez-fark elli yedi kuruşun tahta mubayaasına memur edilen Fevzi Efendiye harcırah olarak verilmesi komisyonumuzca akdimce tensib kılınmış ve mebâlig-i mezbur dahi efendi-i mumâileyha i'ta edildiği anlaşılmakla işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 17 Ağustos sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür
				Kuruş 10		
		2			Farfice ekserîsi	265 596.10
		6			Defa	004 24
						269 620.10
					Fark:	31
						589.10 589.10
						589.11

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında sarf edilmek üzere fûruht eylediğim iki yüz altmış dokuz kıyye farfice ekserîsi esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız beş yüz seksen dokuz kuruş on parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 9 Teşrîn-i evvel Sene 309.

Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile iki yüz altmış dokuz kıyye farfice bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız beş yüz seksen dokuz kuruş on paraya bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 9 Teşrîn-i evvel Sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

100
Fark: 5
95 95

Kengiri Mevlevihânesinin kebir kapısına vaz' edilecek olan taşın imal ücreti olan gayr-ı ez-fark yalnız doksan beş kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 9 Teşrîn-i evvel Sene 309.

Kastamonulu taşçı
Sevildi Usta
İmza

Kengiri Mevlevihânesinin kebir kapısına vaz' edilen yon[t]ma taşların imaliye ücreti ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız doksan beş kuruşa bâliğ olup meblağ-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla ustasına i'ta edildiğine mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 9 Mart sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

7104.10

Para	Kıyye	Dirhem	
3 30 Bezir yağı	69	100	259.30
1 5 Teneke adedi	--	---	5
			264.30
			Fark: 13
			251.30

251.30

Kengiri Mevlevihânesinin çeşmesine sarf edilmek üzere fûruht eylediğim altmış dokuz kıyye bezir yağı ile beş adet teneke esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız iki yüz elli bir kuruş otuz parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 9 Teşrîn-i evvel sene 309.

Bakkal Mihal Usta
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin çeşmesine sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile altmış dokuz kıyye bezir yağı ile beş adet teneke bi'l-mubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark ikiyüz elli bir kuruş otuz paraya bâliğ olup meblağ-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 9 Mart sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

317.20
 Beheri 7 paraya: adedi boyra fark: 15.30
 1815 301.30

301.30

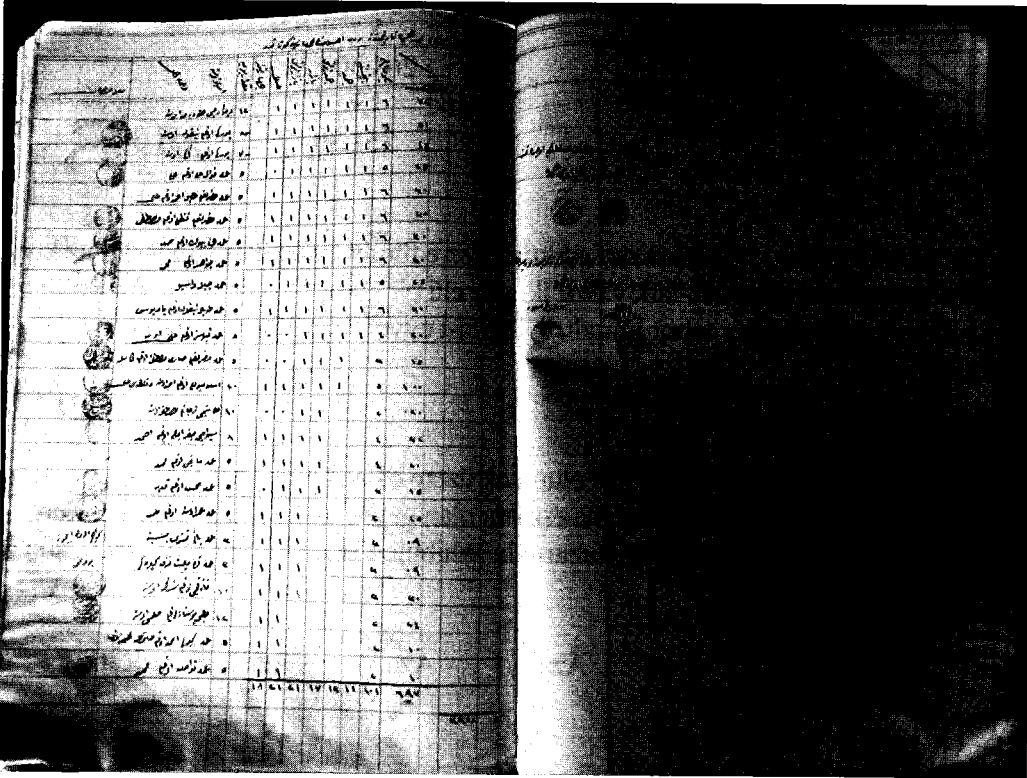
Kengiri Mevlevihânesinin çeşmesine sarf edilmek üzere fûruht eylediğim bin sekiz yüz on beş adet boyranın beheri yedi paradan bahası ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz bir kuruş otuz parayı komisyon mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 9 Teşrîn-i evvel sene 309.

Şehrî oğlu
 Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin çeşmesine sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile bin sekiz yüz on beş para bi'lmubayaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız üç yüz bir kuruş otuz paraya bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 9 Mart sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakli Yekûn: 7657.30

Araştırma Merkezi Arşiv Kütüphanesi'nde bulunan defterden örnek sayfalar

	YEKÛN	İCMAL
Fark minha:	2100 105 1995	8171.30 1995

Kengiri Mevlevihânesinin ahşâbiye kısmının müteahhidi bulunduğum cihetle ücretim mahsub edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız bin dokuz yüz doksan beş kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 30 Mart sene 309.

Müteahhit Dülger

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatının ahşabiye kısmını taahhüt eden ustanın ücretine mahsub edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız bin dokuz doksan beş kuruşu komisyonumuz huzuruyla i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 30 Mart sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

450

Kiremit adedi

22.20

Beher bini : 50

9000

fark minha

467.20

467.30

Kengiri Mevlevihânesi ebniyesine fûruht eylediğim dokuz bin adet kiremidin beher bini elli kuruştan ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız dört yüz yirmi yedi buçuk kuruş komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 30 Mart sene 309.

Müteahhit Kanber (?) oğlu

Hüseyin

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatına sarf edilmek üzere bâlâda muharrer fiyatla dokuz bin adet kiremit bi'l-mebâlig esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız dört yüz yirmi yedi buçuk kuruşa bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl defteri tasdik kılındı. 30 Mart sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

100

Fark minha: 005

95

0095

Kengiri Mevlevihânesi ebniyesine kum ve kerpiç nakliye müteahhidi bulunduğum cihetle ücretim mahsub edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız doksan beş kuruş komisyon mahsusundan ahzylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 30 Mart sene 309.

Kumcu Kalelioğlu

Mehmet

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere kum ve kerpiç nakliyesine mahsub edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız doksan beş kuruş komisyon huzuruyla müteahhid yedine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 30 Mart sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

10689.10

	YEKÛN	İCMAL
	Nakl-i Yekûn:	10689.10
	Fark minha: 1533	
	76.20	
	1456.20	1456.20

Kengiri Mevlevihânesinin havli [avlu] ve duvarı ve su yolu müteahhidi bulunduğum cihetle ücretimi mahsub gayr-ı ez-fark ber-vech-i bâlâ yalnız bin dört yüz elli altı kuruşu komisyon mahsusundan aldığımı mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 30 Mart sene 309.

Müteahhit Yorgi oğlu

Andon

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında havli [avlu] ve duvar ve su yolu müteahhidi bulunan Andon Ustanın ücretine mahsub edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız bin dört yüz elli altı buçuk kuruşu komisyonumuz huzuruyla müteahhid-i merkuma i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Tatlı Kireç

Kıyye	30600
Beheri yüz yedi(?)	
3-1071	
Akçe farkı minha:	53.20
1017.20	<u>1017.20</u>

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere fûruht eylediğim otuz bin altı yüz kıyye tatlı kireç esmânı olan ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız bin on yedi buçuk kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 7 Teşrîn-i sâni Sene 309.

Tatlı kireççi

Molla(...) oğlu Mustafa

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâda muharrer olduğu vechile otuz bin altı yüz kıyye tatlı kireç bi'l-mebâlig esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız bin on yedi buçuk kuruşu bâlig olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tahrir kılındı. 7 Teşrîn-i sâni sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

13163.10

	YEKÛN	İCMAL YEKÛNÜ
	Nakli Yekûn	
	520.25	
	Fark minha 026	
	494.25	494.25

Kengiri Mevlevihânesinin ahşâbiye kısmı müteahhidi bulunduğum cihetle ücretim mahsûb edilmek üzere ber-vech yalnız gayr-ı ez-fark yalnız dört yüz doksan dört kuruş yirmi beş parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir Kılındı. 12 Teşrîn-i sâni sene 309.

Müteahhit Dülger

Ethem Usta

Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatının ahşâbiye kısmını taahhüd eden ustanın ücretine mahsûb edilmek üzere ber-vech-i bâlâ yalnız gayr-ı ez-fark yalnız dört yüz doksan dört kuruş yirmi beş parayı komisyonumuz huzuruyla i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 12 Teşrîn-i sâni sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Firek (asma kilit) adedi: 14.20
 Minha: 0.10
4.20

4.20

Kengiri Mevlevihânesinin semahanesi için fûruht eylediğim bir adet fireğin esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız dört buçuk kuruşu komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

İmza⁴

Kengiri Mevlevihânesinin semahanesi için mebâliğ edilen fırının esmânı ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız dört buçuk kuruşa bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defteri tasdik kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

14222.35

⁴ Burada imza Grekçe atılmıştır. Ancak defterin tamamı incelendiğinde bu ismin Tüccar Hızır oğlu mi hailaki olduğu anlaşılmaktadır.

**KENGİRİ MEVLEVİHÂNESİ
SENE 1892-1893 (308-309)
TAMİRAT DEFTERİ**

III. BÖLÜM

**HARCANAN
MALZEMELER**

	ADED-İ BEHERİ	PARA	ADED	
CAM	1	10	70	86.10
Def'a Cam	1	15	42	57.30
Def'a Cam	1	20	200	300
Def'a Cam	1	---	---	---
---	---	30	312	444.00
Def'a Cam	1	20	53	92.30
Def'a Cam	1		52	78
				61430
			Fark Minha	30.30 584 584

Kengiri Mevlevihânesinin semahane ve odalarının pencereleri için fûruht eylediğimiz bâlâda muharrer fiyatlar ile dört yüz on yedi adet cam esmânı olan gayr-ı ez-fark ber-vech-i bâlâ yalnız beş yüz seksen dört kuruşu kâmilten komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 13 Kanun-ı evvel Sene 309.

Bâyii
Mühür

Bâyii
Mühür

Kengiri Mevlevihânesi semahane ve odalarının pencereleri için bâlâda muharrer olduğu vechile dört yüz on yedi adet cam bi'l-mubâyaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız beş yüz seksen dört kuruşa bâliğ olup meblağ-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahiplerine i'ta edildiğini mübeyyin işbu defter tasdik kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Kapı ve dolap kullâbı ⁵ 30 çift	36
Yekdâne(?) için mubâyaa edilen kerpiç adet 600 maa nakliye	89.30
Delme 87 adet maa nakliye	75
Kapılar için sobalık 21 adet maa nakliye	42.20
Bezir yağı 6 kıyye	22.20
Menteşe Kıyye: 3 Dirhem: 100 beher kıyyesi 15 kuruş	48.30
Tatlı kireç 13800 Kıyye beheri yüz kıyyesi 3-	483
	897.20
Fark minha:	39.30
	757.30
	757.30

⁵ "Güllap" da denilen bir tür menteşe. Geleneksel Türk evlerinin kapı, pencere ve dolaplarında kapağın kasaya tutturulması ile açılıp kapanmasını sağlamak amacıyla kullanılır.

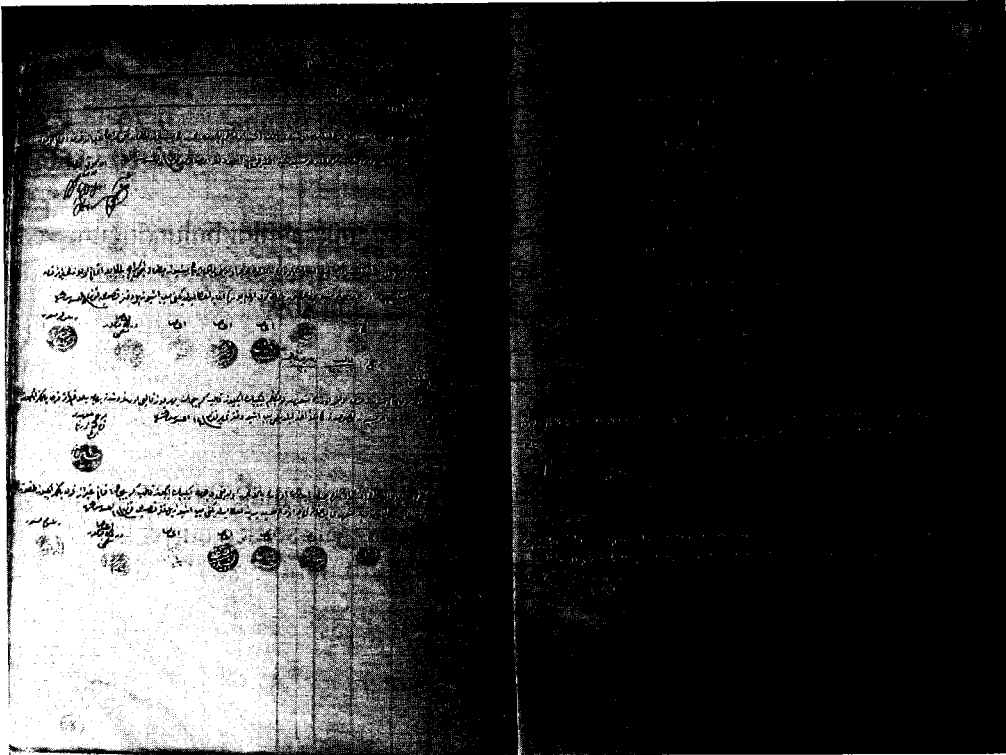
Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâ da muharrer yedi kalem eşya fûruht eyledğimiz cihetle ber-vech-i bâlâ esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız yedi yüz elli yedi kuruş otuz parayı komisyon mahsusundan ahz eylediğimizi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 13 kanuni evvel Sene 309.

Bâyii Bâyii Bâyii Bâyii
Mühür Mühür

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında sarf olunmak üzere bâlâ da muharrer olduğu vechile yedi kalem eşya Bi'l-mubâyaa esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız yedi yüz elli yedi kuruş otuz paraya bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahiplerine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür
						<u>1341.30</u>

Nakli Yekûn: 1341.30

Araştırma Merkezi Arşiv Kütüphanesi'nde bulunan defterden örnek sayfalar

228.15
11.10
217.05 **217.5**

Kengiri mevlevihânesinin ahşâbiye kısmının müteahhidi bulunduğum cihetle ücretim mahsup edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız iki yüz on yedi kuruş beş parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Müteahhit dülger
Ethem usta
Mühür

Kengiri Mevlevihânesinin ahşâbiye kısmını tamir eden ustanın ücretinin mahsup edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız iki yüz on yedi kuruş beş paraya bâlig olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla müteahhidine i'tâ edildiğini mübeyyin işbu defter tasdik kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

190
Fark minha: 9.20
180.20 180.20

Kengiri Mevlevihânesinin havli (avlu) ve duvar ve suyolu müteahhidi bulunduğum vechile ücretime mahsûben gayr-ı ez-fark ber-vech-i bâlâ yalnız yüz seksen buçuk kuruşu komisyon-ı mahsusı huzuruyla ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Müteahhit duvarcı
Yorgi oğlu Andon

Kengiri Mevlevihânesi inşaatında suyolu ve duvar ve havli (avlu) müteahhidi bulunan Andon Ustanın ücretinin mahsub edilmek üzere ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız yüz seksen buçuk kuruşu komisyonumuz huzuruyla müteahhid-i merkuma i'tâ edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 13 Kanun-ı evvel Sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı mezkur şeyhi Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

1739.15

	YEKÛN	İCMAL
	Nakli Yekûn: 1739.15	
Toplu Firek aded: 3	26	
Büyük oda fireği aded: 4	24.20	
Kapı sürgüsü aded: 1	04	
	Fark minha: 54.20	
	2.30	
	51.30	
	51.30	

Kengiri Mevlevihânesinin odaları için fûruht etmiş olduğum yedi adet firek ile bir adet kapı sürgüsü esmânî olan gayr-ı ez-fark yalnız elli yedi kuruş otuz parayı komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Tüccar Hızır oğlu
Mihailaki
İmza

Kengiri Mevlevihânesinin odaları için mubâyaa edilen yedi adet firek ve bir adet kapı sürgüsü ber-vech-i bâlâ gayr-ı ez-fark yalnız elli bir kuruş otuz paraya bâliğ olup meblag-ı mezbur komisyonumuz huzuruyla sahibine i'ta edildiğini mübeyyin işbu zeyl-i defter tasdik kılındı. 13 Kanun-ı evvel sene 309.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

Nakil: 1791.05

17 Mayıs Sene 309 tarihinden itibaren 13 Kanun-ı evvel sene 309 tarihine kadar yedi mâh zarfında vukû bulan masârif-i müteferrika		
	YEKKÜN	İCMAL
Defter için verilen	10	1792. 5
Kâğıt için verilen deste 1	02	
Tahta için damgaya verilen adet 2	05	
Horasan için defa 20	25	
Kazma ve kürek sapları adet 23	23.20	
Demir kürek adet 6	15	
Acı kireç nakliyesi için	94.20	
Ustalara cum'alık mesârifi	36.30	
Ustalar için kahve adet 3	48	
Semahane penceresi ile dolaplarına firek 3	12	
Nal parçası kıyye 1	1.20	
Urgan adet 3	16	
Kireç için kalbur ve elek 3	09.20	
Nân-ı azîz	1	
Sıva için kenarlı bez	23.20	
Keten arşın 30	2.20	
Gaz yağı tenekesi adet 7	11	
El tulumbası 1	10	
Kum için yük 28	18	
Revgân-ı zeyt Kıyye 1	08	
Boya için	04.10	
Dergah için fener adet 14		
Tuz kıyye 6	06	
Penbe kıyye 5	26.20	
Hallaca verilen	05	
Kerpiç kaldırmak için	02	
Semahaneye def'a alınan parmaklık 8	08	
Münakasa için dellala verilen	05	
Ekserî Hammaliyesine verilen	03	
Muzdelicilik zâde Hasan Efendiden alınan urgan	06.20	
Suyolu için astar arşın 12- arşın	12.20	
Kındap top 4	06	
Kurşun ve farfice	23	
Dirsek poyrasına verilen	02	
Semâhane sildirmek için amele adet 3-4	13.20	
Semahanenin cam takdirmek için usta yevmiyesi adet 4	44	
Cam vesaire hamaliyesine verilen	05	
		572.00

Nakli Yekûn	572	1791.5
Senetlerin bazıları için pul esmânı	020	
Demirci Hacı Osman Ustaya alet tamirâtı için	150.20	
Tahta kereste verilen	244.30	
Derviş keşfiye(?) verilen	020	
Dairenin sildirmesine verilen	010	
Bir ameleye verilen	0.05	
Evvelce şeyh efendinin aldığı kapı firegi Adet 2	0054	
	1042.10	
Şeyh Efendi yediyle olan bazı mesârifî müteferrikaya	0054	
	1096.10	
Fark	54.20	
	1041.20	1041.20

Kengiri Mevlevihânesinin imârına 17 Mayıs sene 309 tarihinden itibaren 13 Kanuni evvel sene 309 tarihine kadar olan masârif-i müteferrikaya mârifet-i âcizânemle ahz olunup bâlâda mukârrerâtı gösterildiği vechile esmânı olan gayr-ı ez-fark yalnız bin kırk bir buçuk kuruş komisyon-ı mahsusundan bi'l-ahz sahiplerine i'ta kılındığını mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 19 Eylül Sene 310

Kengiri

Mevlevihane Katib-i Komisyonu

Fevzi

Kengiri Mevlevihânesinin imârına 17 Mayıs sene 309 tarihinden itibaren 13 Kanun-ı evvel sene 309 tarihine kadar olan bâlâda mukârrerâtı muharrer eşya-yı müteferrika komisyonumuz katibi Fevzi Efendi mârifeti ile bi'lmubâyaa dergâha teslim edilmiş ve esmânı da kâtib-i mümaileyhe i'tâ edilmiş olduğu bi't-tetkik anlaşılmakla tasdik kılındı. 29 Eylül Sene 310.

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

305 **305**

Kengiri Mevlevihânesinin imârı için komisyon katibi bulunduğum cihetle ücret-i âcizâneme mahsub olmak üzere ber-vech-i bâlâ yalnız üç yüz beş kuruşun komisyon-ı mahsusundan ahz eylediğimi mübeyyin işbu defter tahrir kılındı. 19 Eylül sene 310

Kengiri Mevlevihane

Katib-i Komisyonu

Fevzi

Kengiri Mevlevihânesinin imârı için komisyonumuz kâtibi Fevzi Efendinin ücretine mahsub edilmek üzere ber-vech-i bâlâ yalnız üç yüz beş kuruşun komisyonumuz mârifeti ile i'tâ edildiğini mübeyyin işbu defter tasdik kılındı. 29 Eylül sene 310

Komisyon Reisi	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Kâtip
İsmail Şükrü	Dergâhı					
	mezkur şeyhi					
	Mustafa Nuri					
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür

3137.25

Huve'l-mu'în
Gâzi
[Abdulhamid II'nin tuğrası]*

Çeviri: Fuad RECEP**

Medine-i Kengiri'da vâki' cennet-mekân Sultan Süleyman Han Câmi'-i Şerîfi vakfından olmak üzere câmi'-i-i şerîf civarında kâ'in Dâr-ı Siyâde Zâviyesi fukarasına ta'âmiye olarak yevmî on akçe vazîfe ile zâviyedârlık cihetine mutasarrıf olan Es-seyyid Derviş Mehmed İbn-i Osman'ın bilâ-veled vukû'-ı vefâtına mebnî mahlûlünden tarîkat-ı 'aliyye-i Kâdiriyye meşâyihinden ve zühd ve takva ile muttasıf ve ez-her cihet ehil ve erbâb idiği bi'l-ihbâr nümâyân olan Abdulcelîl ibn-i Hasan -zîde salâhuhû- uhdesine tevcîhi bâ-muharrerât-ı mahalliye inhâ ve iş'âr olunmakdan nâşî tedkîkât-ı lâzime lede'l-icrâ evkâf-ı mezbûreden Kengiri'da vâki' müşârun-ileyh câmi'-i şerîfi vakfından olmak üzere Câmi'-i Şerîf mahallinde Dâr-ı Siyâde tekkesinin yevmî on akçe vazîfe ile fukarâ ta'âmiyesi Seyyid Derviş Mehmed İbn-i Seyyid Osman uhdesinde olduğu kayden anlaşılıp mezkûr zâviyedârlık cihetine dâir kayıd bulunamadığı Cihât Kaleminden ba-derkenâr beyân olunmakla keyfiyet mahkeme-i teftîşe lede'l-havâle mezkûr zâviyedârlık ciheti şimdiye kadar bâ-berât kimesneye tevcîh olunmamış ise de bu misillü taâmiyesi olan dergâhın meşihat cihetinin müceddeden kalemine kaydıyla berât i'tâsı nizâm ve emsâline muvâfık bulunmuş olmakla bu sûretde mezkûr zâviyedârlık cihetinin müceddeden Cihât Kalemine kaydıyla ta'âmiye-i mezkûrenin dahi müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin mahlûlünden mûmâ-ileyhe işbû râfî'u tevkî'-i refî'-u's-şân-ı hakânî Abdulcelîl ibn-i Hasan -zîde salâhuhû- uhdesine tevcîhi mahkeme-i mezkûre ile meclis-i meşâyihden tanzîm kılınan i'lâm ve mazbata ve taraf-ı Şeyhu'l-İslâmî'den keşîde kılınan işâret üzre makâm-ı Nezâret-i Evkâf-ı hümayûnundan bâ-terhîs ifâde kılınmakla mücebince tevcîh olunmak fermânım olmanın binüçyüzyirmibir senesi cumâde'l-ülânın dokuzuncu günü târihinde bu berât-ı hümayûnumu verdim ve buyurdum ki mûmâ-ileyhe mezkûr zâviyedârlık cihetine ta'âmiye-i mersûmesiyle bi'n-nefs bilâ kusûr edâ-yı hizmet etmek ve terk ve tekâsül vukû' bulmamak şartıyla mutasarrıf ola.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sâlisi ve'l-işrîn min şehri rebî'u'l-ülâ sene isnâ ve işrîn ve selâse mi'e ve elf.

Be-makâm-ı Kostantiniyye mahrûsa

[Evkâf-ı hümayun hazîne-i celîlesine mahsûs berât-ı âlîşân yazılmak için varakadır. Yalnız on kuruşdur. 10]

* Sultan Abdülhamit'e ait olan bu berat Dr.Rıfka Kamil URGU Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivinde 1058 numaralı demirbaşta kayıtlıdır.

** Osmanlı Arşivleri Uzmanı - İSTANBUL

ÇANKIRI KİTÂBELERİNE GENEL BİR BAKIŞ

General Look To The Epigraphs Of Cankiri

Celaleddin ŞENER*

GİRİŞ

Kitabe sözlüklerde, “Binaların kemerlerine, kapı üzerlerine, çeşme ve sebil gibi şeylerin cephelerine konulan yazılı levha; böyle bir levhanın yazısı yerinde kullanılır bir tabirdir...”¹ şeklinde ifade edilmektedir.

İslam âleminde yazıya verilen önem, daha sonra yazı çeşitlerinin doğmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Muhtelif yazı çeşitleri kendilerine mahsus hususiyetlerinden dolayı farklı gayelerle ayrı yerlerde kullanılmıştır. Genel olarak, aklam-ı sitte (rik’a, muhakkak, sülüs, reyhani, nesih ve tevki)² diye bilinen Arap kökenli yazıların pek çoğuna, Türkler kendi zevk ve sanat anlayışını yansıtır, onlara Türk hüviyeti kazandırdıkları gibi, yeni estetik yorumlarıyla da farklı yazılar vücuda getirmişlerdir. İran’da doğan talik yazının Türk talik’i olarak yeni bünye kazanmasını, yine tamamen farklı karakterlerdeki Türk hattı “rik’a” yazısının meydana getirilmesini bu konuya örnek verebiliriz. Bunun gibi çok çeşitli hatların vücuda getirilmiş olmasıyla birlikte yazılar, yapılarına has özellikleri dolayısıyla farklı maksatlarla, farklı yerlerde kullanılmışlardır. Yazının tarihi seyrine bakıldığında mimari yapılarda ve mezar taşı kitabelerinde zaman içinde değişik yazı çeşitlerinin tercih edildiği görülmektedir. Mimari yapılarda yer alan kitabeler mesafe olarak göze daha uzak olduğu için farklı yazı çeşitlerinin özellikle celileri tercih edilmiştir. Gerek mimaride gerek mezar taşı kitabelerinde genellikle kufi, sülüs, ta’lik, rik’a hatları ve yukarıda da söylediğimiz üzere özellikle de celi sülüs ve celi ta’lik türü yazılar yaygın olarak kullanılmıştır.

Mimari yapılardaki kitabeler dil bakımından incelendiğinde, Arapça, Farsça ve Türkçe ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Dini yapılarda Ayet-i Kerime, Hadis-i Şerif, ve Kelam-ı Kibar³ gibi çok bilinen ifadeler tarihi süreç içerisinde kullanılmıştır. Dini yapılar dışındaki kitabe metinlerinde ise daha çok, edebi tarzda beyitlerin; veya düz yazı şeklinde, eserin ne amaçla kimin tarafından yapıldığı gibi bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Metin sonunda ya rakamla, ya tarih düşürme yöntemiyle bir mısra ile ya da her ikisi kullanılarak tarihlendirme yapılmıştır.

Selçuklu komutanlarından Emir Karatekin Çankırı’yı fethettikten sonra Türkler tarafından şehrin geliştirilip güzelleştirilmesi için hızla imar faaliyetlerine girişilmiştir. Hiç kuşkusuz ki bütün Türk İslam dünyasında olduğu gibi Çankırı’da da Türk- İslam sanatlarının temelini mimari eserler ve bu eserlerdeki süslemeler teşkil eder. Bu eserlerin üzerinde bulunan ve bir çeşit tapu senedi niteliği taşıyan kitabeler binalara ayrı bir değer katar. Kitabeler, bulundukları eserin nasıl bir yapı olduğunu, kim tarafından, hangi tarihte ve ne için yapıldığını bildiren tarihi belgelerdir. Türk-İslam kültürünün önemli bir bölümünü teşkil eden hat sanatımızın eşsiz örneklerinin mimari eserlerdeki yazılarda kullanılması kitabeleri daha da önemli hale getirmektedir.

* Çankırı Nevzat Ayaz Anadolu Öğretmen Lisesi Tarih Öğretmeni

1 PAKALIN, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.II, M.E.B.Yay.,İst.1993., DEVELLIOĞLU Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara, 1982.

2 PAKALIN, Mehmet Zeki; a.g.e., C.I, sh. 41-42, M.E.B.Yay.,İst.1993.

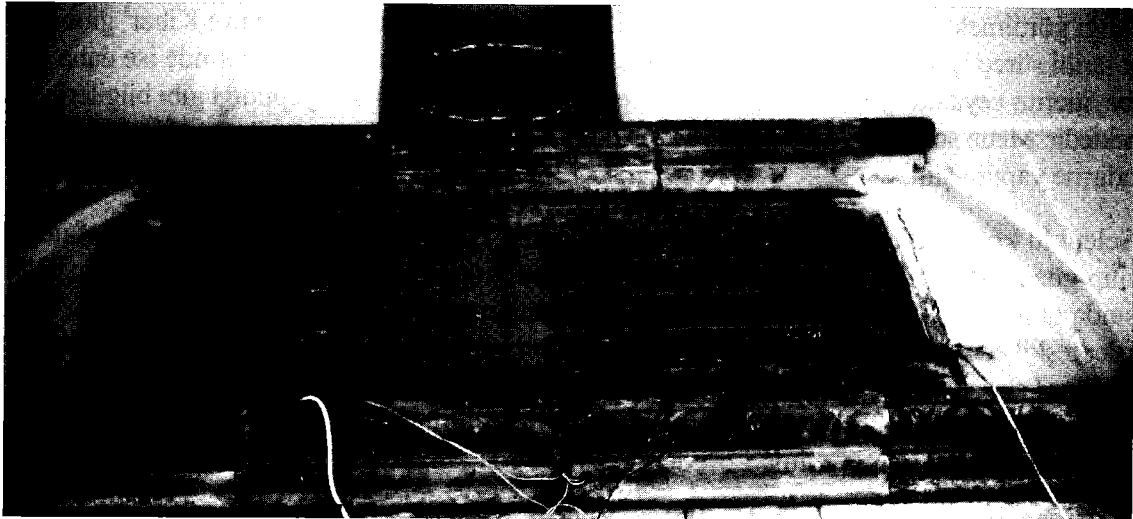
3 Bütüklerin güzel sözleri anlamına gelen bu ifadeler dini içerik taşımakla birlikte atasözlerinin de yer aldığı metinlerdir.

Türk –İslam mimarisi denildiğinde askeri, sivil ve dini yapılar akla gelmektedir. Tarih içinde, her yapı kendi işlevine uygun olarak inşa edilirken, yapı hakkındaki bir takım bilgilerin de kitabelere yazılması esas olmuştur. İnşa kitabeleri yapılış amacına bağlı olarak farklı isimlerle adlandırılmış olup, genellikle bu ibareler kitabelerde yer almıştır. Yapının ilk inşasını gösteren kitabelere inşa’ kitabesi adı verilir. Buna güzel bir örnek, Çankırı’da dikkat çeken en önemli eserlerden biri olan ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Ulu Camii’nin inşa kitabesidir. 1522 yılında Kanuni’nin Bağdat seferine çıkarken yapılmasını emrettiği Ulu Cami 37 yıl sonra tamamlanmıştır. Çankırı Ulu Camii’nin mimarı, Mimar Sinan’ın kalfası olan Sadık Kalfa’dır. Ulu Caminin inşa kitabesi aşağıda görülmekte olup iki beyit halindedir ve üzeri altın yaldızla süslenmiştir.

- 1-Buyurdu yapmağa isnâ yılında -- Bunu Sultân Süleymân tâli’ü-l hayr
2-Münâdî göricek hayretle hatmin -- Didi târîhi “yâ câmi’u-l hayr”

Eserlerin değişik nedenlerle uğradığı kısmi hasarlar sonucunda onarıldığını gösteren kitabelere “ tamir kitabesi” adı verilir. Kanuni’nin yaptırdığı ulu caminin böyle bir tamir kitabesi mevcuttur. Çankırı Ulu Camii 1894,1936 ve 1992 yıllarında gördüğü onarım nedeniyle orijinallliğini kaybetmiştir. Aşağıdaki kitabe hicri 1302’de böyle bir onarım sırasında konan tamir kitabesidir.

- 1-Bârekallâh ne zihî mâbed-i ulyâ bu makâm -- Ne saâdet bunu ihyâ kim ide ikdâm
2-Sad hezâr âferin ey Kengiri’ nın hayr ehli -- Ne şeref oldu müyesser size bu hayr-ı ızâm
3-Rûh-ı kudsiyyesi âgâh olıcak bu hayre -- Lihye-i pâki hediye ide o hayr-ı enâm
4-Cevher-i tarihi kıldı lane-ı mecbûr -- Etti bin üç yüz ikide kim ol tamiri tamam.

Tamir kitabelerine gösterilebilecek diğer bir örnek de İsfendiyaroğlu Kasım Beğ tarafından 1397'de Çankırı merkezde yaptırılan imaret camiinin kitabesidir. 17.yy.da yangın geçiren cami halen mevcut olup 1916 ve 1924'te onarım görmüştür. Depremler nedeniyle minaresi yıkılmış olan caminin orijinal yapım kitabesi yoktur. Aşağıda resmi görülen kitabe imaret camiinin tamir kitabesidir;

1- Ey kerîm Kâsım Bey ibn Emîr-i İsfendiyâr	-- Rahmet etsün rûhuna her dem Cenâb-ı Kird-gâr
2- Mescidin dîne, imârâtın da insâniyyete	-- Altıyüz yıldan berü hıdmetde olmuş ber-karâr
3- Öldü dârâtıyla, ecdâdın da nâmın ölmedi	-- Nâsa nef' etmek gibi âlemde bir devlet mi var
4- Tazelensün de bu âsâr-ı ulüvv-i himmetin	-- Pâydar oldukça insâniyyet, olsun pâydar
5- Hazret-i Allâh râzı olsun ânlardan dahî	-- İtdiler bu emr-i ta'mîre ki hasr-ı iktidâr
- Sene 1332

Mimari yapının tamamen yıkılıp yerine aynısının inşa edildiğini gösteren kitabelere de "tecdid kitabesi" denir. İmaret camiinin bahçesinde duran 1332 tarihli kitabedeki "tecdidi" ifadesinden anlaşıldığına göre bu cami yıkıldığından 1332 tarihinde yeniden inşa edilmiştir. Ancak aynı sene içinde hem tecdid hem de tamir edilme ihtimali oldukça zayıf olduğundan kitabelerdeki tamir ve tecdid ifadelerinden biri yanlış yazılmış olabilir. Bir diğer ihtimal ise tecdid kitabesinin Kasım Bey'in vakfı olan imaret için yazılmış olabileceğidir. Belirtilen kitabe ve çözümünü aşağıda gösterdik;

- 1-Yâ Hâfız
- 2-Vakf-ı Kâsım Beğ ibn
- 3-İsfendiyâr Beğ târîh-i tecdîdi
- 4-Mimâr Mustafa sene 1332

Kitabelerin birer tarihi belge olmasını sağlayan önemli unsurlardan birisi de kitabelerdeki "tarih düşürme" geleneğidir. Tarihlendirme, hicri, rumi veya miladi tarihlerin rakamla gün ve yıl olarak verilmesi ya da "ebced hesabı" denilen bir yöntemle hesaplanarak belirtilmesidir.

4 Arap alfabesindeki haruf-ı heca denen yirmi sekiz harfi içine alan ve sıra ile eliften gayn harfine kadar birden bine kadar her harfe rakamsal bir değer verilmiştir. Bu harflerin sırasına ve değerine göre tertiplenmesinden meydana gelen Arap harflerinin diziliş sırası ve bütününe Ebced Hesabı denir. Arap, Fars ve Türk edebiyatında hadiselerin tarihleri ebced hesabı ile yazılırdı. Bir çok muharebe, zafer, büyük zatların doğum ve ölümü, cami, köprü, çeşme vs mimari yapıların yapılış ve açılış tarihleri bu hesaba uyularak mısralarla ifade edilirdi. Daha fazla bilgi için bkz. Yeni Ansiklopedi, C.1, sh. 389-391, Timaş Yay. İstanbul 1991.

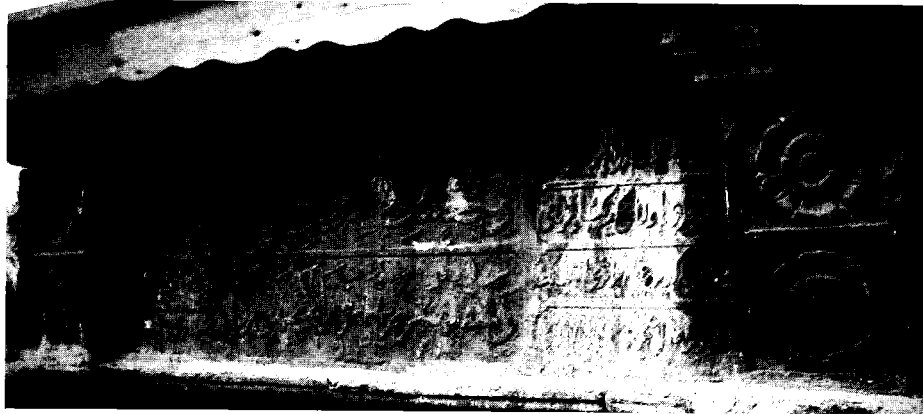
Çankırı kitabelerinde ebced hesabı ile tarih düşürmeye güzel bir örnek, Ulu Cami'nin doğusunda bulunan Çivitçioğlu Medresesinin duvarına bitişik vaziyette bulunan şadırvanın kitabesidir. Şadırvanın batı yönünde bulunan kitabe de yer alan ifadeler Çankırlı bir şair olan Hamdi'ye aittir ve şiirin son mısraında çeşmenin yapım tarihi düşürülmektedir:

- 1-Eyyühe'n-nâs al bu çeşmeden vuzü' durma hemin
- 2-Kıldı itmâm himmeti sahi nebiyye'l-mürselîn
- 3-Hamdiyâ gel, işbu beytin cevherinden târîh al
- 4-Gâfil olma, hâl bulursun, oku dâim yâ muîn.

Kitabenin son mısraına göre bu şadırvan ve çeşmelerin yapıldığı tarih 339 olarak verilmektedir.

Çankırı ve çevresindeki kitabelerin dili Türkçe'dir. Türkçe esas olmak şartıyla aralarda Arapça bazı ibareler ve Farsça terkipler de kullanılmıştır. Bunun en güzel örneklerinden biri Cumhuriyet Mahallesi Çamaşırhane Sokaktaki Çamaşırhane'nin çeşme kitabesidir. Çeşmenin bulunduğu cephe düzgün kesme taşla kaplıdır. Çeşmenin üstünde alt ve üstü profilli kornişle çevrili 0,54 x 1,75 cm. ölçüsünde kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin ortasında celi hatla iki satır halinde iki ayet yer almıştır. İki yanında ise Türkçe olarak ta'lik ve manzum şekilde ikişer beyt yer almaktadır;

Kitabenin orta kısmında yer alan bölümde Kur'an-ı Kerim'den şu ayetler yer almaktadır:

- 1-Ve ce'alnâ mine'l-mâi külle şey'in hayy
 - 2-Vesakâhüm rabbehüm şarâben tahirâ
- Sene 1316

Kitabenin sağ yanındaki manzum dörtlük ise şu şekildedir:

- 1-Namını andıran ancak eseridir kişinin
- 2-Eser-i hayrı olan kimsenin ölmez namı
- 3-Namını andıracak bir eseri olmayanın
- 4-Kurur asl-ı seceri gayri olmaz namı

Kitabenin sol yanındaki bölümde manzum bir dörtlük yazılmış olup üzerindeki yazı şu şekildedir:

- 1-Adını hayr ile andırmağa eyle gayret
- 2-Aleme geldi ki bir taşı terketme dil
- 3-Taşı da nakşı da mahveder eyyam-ı zaman
- 4-Ebedi.....

Maalesef kitabenin bu bölümündeki manzumun son mısraı tahrip olduğundan okunamamaktadır.

Bazı dini ibareler; dualar veya Türkçe'mize Arap ve Fars dilinden girmiş ama bizim kültürümüze mal olmuş kelimeler de kitabe kültürünün gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çankırı'daki kitabelerde de bu üç dilin kültürümüze kazandırdığı zengin örnekleri görmekteyiz. Ancak başlı başına Arapça ve Farsça yazılmış kitabelerin yok denecek kadar az olduğu ve kitabe metinlerinin ait oldukları dönem itibariyle daha sade bir dille yazılmış oldukları da ayrıca dikkat çekmektedir.

Kitabeler sadece binaların üzerlerinde olmazlar. Mezar taşlarının üzerindeki yazılar da birer kitabedir. Ecdadımız mezar taşlarına yazılan yazılar hakkında "Kitabe-i Seng-i Mezar" tabirini kullanmışlardır. Bu tabirin manası mezar taşı kitabesi, yazısı demektir.

Çankırı mezarlığındaki eski mezar taşları ve kitabeleri maalesef bakımsızlıktan büyük oranda tahrip olmuştur. İçlerinde tahrip olmayanlar ya şans eseri günümüze kadar gelebilenlerdir, ya da imaret camiinin haziresindeki gibi bakımı yapılanlardır. Halbuki mezar kitabeleri şehir tarihçiliği açısından ve demoğrafik hareketlerin tespiti açısından son derece önemli belgelerdir. Örneğin Karataş Hamamının yanında bulunan iki mezar, Çankırı'ya yapılan göç hareketleri hakkında bize önemli ipuçları vermektedir. Bu mezar taşlarındaki ibarelerden Ahıska Türklerinin Çankırı'ya muhacir olarak gelip yerleştikleri anlaşılmaktadır. Bu mezar kitabelerinden biri şöyledir:

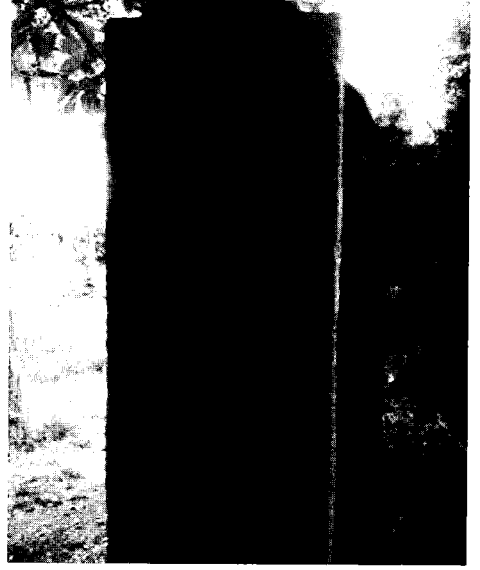
- 1-Hüve'l- Bâkî
- 2-Merhûm ve mağfûr-ı leh
- 3-Ahışha muhâcirlerinden
- 4-Tahrirât kâtibi Es'ad
- 5-Beg Efendi bendesi el hâc
- 6-Anber Efendi rûhiçün
- 7-El fâtiha sene 1285

Bu mezar taşındaki kitabeden Anber Efendi ismindeki bir Ahıska Türkünün muhacir olarak Çankırı'ya geldikten sonra Çankırı tahrirat katibi Esad Beğin hizmetkarlığını yaptığı anlaşılmaktadır. Bir diğeri ise şöyledir;

- 1-Hüve'l- Bâkî
- 2-Merhûm ve mağfûrun leh
- 3-Ahıska muhâcirlerinden
- 4-Mehmed Efendi rûhiçün
- 5-El fâtiha sene 1302

Bence bu mezar taşları yerel idareler tarafından koruma altına alınmalıdır. Çünkü Çankırı'da bunun üçüncü bir örneği bulunmamaktadır. Ayrıca bu kitabelerin önemini artıran bir diğer husus ise Ahıska Türklerinin Çankırı'ya gelip yerleştiğini gösteren yegâne belgeler olmasıdır.

Çankırı mezarlığında bulunan bazı mezar taşlarından Çankırı'nın köklü sülaleleri tespit edilebilmektedir. Örneğin şu mezar taşında Topcuzadeler diye anılan bir ailenin varlığı ortaya çıkmaktadır:

- 1-Hû
- 2-Topcuzâde zevcesi
- 3-merhûme hanım kızı
- 4-Emine Hatun rûhiçün
- 5-el fâtiha. Sene 13...

Sarıbaba mezarlığında yaptığımız araştırmada zamanında halkın büyük sevgi ve saygısına mazhar olmuş önemli şahsiyetlerin mezar taşlarını tesbit ettik. Bunlardan biri Çankırı'lı müderrislerden Gökçeade İbrahim Efendi'nin mezarıdır. Bu zat-ı muhteremin kitabesinde şu ifadeler yer almaktadır:

- 1-Hüve'l- Hallaku'l- Bâkî
- 2-Bağ-ı ilmin bülbülü İbrahim Efendi
- 3-Gülşen-i ukbaya etti merağ ruhu intikal
- 4-Mâlik-i feyz u futûhât müderrisi Kenkirevî
- 5-Sâlik-i râh-ı hidâyet mazhar-ı nûr-ı cemâl
- 6-Sadr-ı pâkinde idi hakka ki sanduka sarf
- 7-Daima iş'ar ederdi zî kayyîm dervail
- 8-Neşr-i ilme sarf-ı enfâs eylemişdi çok zaman
- 9-İktisab-ı feyz ederdi tâlibân fi külli hâl
- 10-Çıktı elden bir kütübhâne heman vâ hasretâ
- 11-Rihletinde oldular ihvâmı düçâr-ı melâl
- 12-İmâret dairesi müderrisi Gökçeade
- 13-İbrahim Efendi ruhuna fâtiha
- 10 sene 1312

Şu gök kubbede hoş sada bırakan mümtaz Çankırlılardan biri de elbette ki Çankırı’da müderrislik yapan ve bir divanı bulunan Zaimzade Mecbur Efendi’dir. Yaptığımız incelemede bu zatın mezarını henüz bulamamakla beraber eşinin mezarını tespit ettik. Kitabedeki ifadelerden, Mecbur Efendi’nin kayınpederinin Çankırı müftüsü Mustafa Hazım Efendi olduğu anlaşılmaktadır. Resmini aşağıya koyduğumuz bu mezar kitabesinde şu ibareler yer almaktadır:

- 1-Hüve’l-Bâkî
- 2-Kenkırı müftisi Mustafa
- 3-Hâzım Efendi’nin kerimesi
- 4-Zâimzâde Mecbur
- 5- Efendi’nin zevcesi
- 6-Merhûme ve mağfûretün
- 7-Lehâ Emine Hanım’ın
- 8-Rûhiçün el fâtiha
- 9-Fi 26 muharrem sene 1308

SONUÇ

Kitabeler, dünü bugüne bağlayan, geçmiş hakkında bize bilgi veren ve ışık tutan sanat şaheserleridir. Kitabelerin tespiti okunması ve değerlendirilmesinin yoğun ve sürekli bir çalışmaya ihtiyaç duyduğu su götürmez bir gerçektir. Bu nedenle kitabe metinlerinin mümkün olduğunca desteklenecek bir projeye gerçek metinlerinin tetkik ve tahlilinin yapılması daha uzun süreli çalışmaları gerektirmektedir. Çankırı’da mezar taşı kitabeleri de dahil olmak üzere bütün kitabelerin, bir eserde toplanıp yayımlanmasının özelde Çankırı kültürüne genelde de Türk Kültürüne kazandırılmasının önemi ortadadır.

Kitabelerde sıkça rastlanan ifadelerden birisi hiç şüphesiz ki “Sahib’ül-hayrat ve’l- hasenat” ibaresidir. Bu ibare “hayırlı ve güzel şeylerin sahibi” anlamına gelmektedir. Sevap kazanmak için yaptırılan hayırlı işler, iyilikler; insanların ve diğer canlıların faydalanması amacıyla yaptırılmış eserler. Ancak Çankırı’daki bu hayır eserlerinin çoğu maalesef ilgisizlik ve bakımsızlıktan fonksiyonlarını ifa etmekten çok uzaktırlar.

Her gün birer birer yitirmekte olduğumuz kültür değerlerimizin önemli bir parçası olan kitabelerimizin ciddi araştırmalar sonunda ortaya çıkan yayınlarla kültürümüze kazandırılması ve hiç değilse bu şekilde yaşatılması bizlere düşen en önemli görevlerden biri olmalıdır.

Özet:

Kitabeler, geçmişimizi geleceğimize bağlayan, geçmiş hakkında bize bilgi veren ve ışık tutan san’at şaheserleridir. Üzerinde bulundukları eserin nasıl bir yapı olduğunu, kim tarafından, hangi tarihte ve ne için yapıldığını bildiren tarihi belgelerdir.

Çankırı şehir tarihinin aydınlatılmasında ve tarihi dokunun ortaya çıkarılmasında, mimari yapılarıdaki ve mezar taşları üzerindeki kitabelerin okunup incelenmesi ve yayımlanmasının büyük bir katkı sağlayacağı muhakkaktır. Bunlar gerçekleştiğinde ilimizin sosyal ve kültürel tarihi de önemli ölçüde aydınlanmış olacaktır.

Çankırı ve ona bağlı kasabalarda, dini mimari eseri olarak cami, türbe ve şadırvan, sivil mimari eseri olarak ise çeşme, medrese, mektep, konak gibi yapılara ait kitabe örnekleri ve mezar taşları yer almaktadır. Ancak bu kitabelerin düzgün bir envanteri çıkarılarak net bir sayı ile ifade edilebilecek şekilde sayıları tespit edilebilmiş değildir.

Yazımızın hacminin Çankırı kitabelerinin hepsinden bahsetmeye müsait olmaması nedeniyle biz burada kitabelerden bazı örnekler vererek Çankırı'daki kitabelere dikkatleri çekmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler:

Çankırı, Kitabe, Cami, Medrese, Çeşme, Mezar, Çankırı kitabeleri

GENERAL LOOK TO THE EPIGRAPHS OF CANKIRI

Celaleddin ŞENER*

Abstract:

Epigraphs are pieces of arts which ascribe past to future, and thus enlighten us about our history. They might be regarded as historical documents which give information about a structure in terms of its form, origin, building date and building reasons.

It is certain that interpretations of the epigraphs on tombstones and architectural structures will help us enlighten the history of Cankiri, and reveal the historical essence. When these are achieved, the historical and cultural history of our town will be enlightened significantly.

In Cankiri and nearby towns there are several religious architectural structures in the form of mosque, fountain and tomb as well as civilian architectural structures in the form of epigraphs and tombstones which belong to fountains, mansions and medreses. However, these epigraphs are not registered regularly, thus the exact number of them cannot be estimated.

Since all of the epigraphs of Cankiri cannot be mentioned here, the scope of this study is limited to a representative sample of these epigraphs.

Keywords:

Cankiri, Epigraph, Mosque, Medrese, Fountain, Tomb

* Cankırı Nevzat Ayaz Anatolian Teacher High School.

TEBERRÜKÂT VAKFIYE DEFTERİ 1340 (1924)

Tebberrukat Vakfiye" Notebook 1340 (1924)

Yüksel ARSLAN*

GİRİŞ

Teberrükât kelimesi sözlük anlamı itibarı ile mübarek veya uğurlu sayılan eşyalar¹ anlamına gelmekte olup, cami ve mescitlerimizde mevcut olan, hayırsever kişi veya kuruluşlar tarafından bağışlanmış her türlü eşyaya teberrükat, bu eşyalarının kayıtlarının yani envanterlerinin tutulduğu defterlere de teberrükat defteri denilmektedir. Teberrükat eşyaları içerisinde yazma ve matbû Kur'ân-ı Kerimler ve cüzler, sakalı şerif, Kâbe örtüsü, sancaklar halı, kilim ve minber örtüsü, şamdanlar, kandiller, buhurdanlar, rahleler, ve buna benzer cami içerisinde kullanılan malzemeler olduğu gibi günümüzde telefon, hoparlör ve ses yayın cihazları da bu eşyalar içerisinde yer almaktadır. Bu kayıtların tutulduğu ve çalışmaya esas olan defterlerden birisi de Çankırı da Rûmî1340 senesinde tutulan ve Osmanlıca kayıtların yer aldığı Çankırı teberrükat vakfiye defteridir.² Elimizdeki defter 1340 senesi yani miladî 1924 Yılında Çankırı camilerindeki teberrükat eşyalarının kayıtlarının tutulduğu matbû bir defter olup kayıtların ise el yazısı ile tutulduğu 31X47 cm ebadında siyah bez ciltli bir defter olup toplam 82 sayfadan oluşmaktadır. Defter içerisinde yalnız 29 sayfalık bir kayıt olup diğer sayfaları boş bulunmaktadır. 29 sayfalık kayıt içerisinde yalnızca ikinci sayfada her hangi bir kayıt mevcut bulunmamaktadır. Ayrıca yirmi dokuzuncu sayfada mevcut kayıtların dışında bir de tutanak bulunmaktadır. Bu defterin yapılan transkrip çalışmasından sonra Çankırının yereli özellikle dînî mekanları açısından önemli bilgilerin ortaya çıkması mümkün olacaktır. Şöyle ki; şu ana kadar Çankırı ilinde geçen tarihî süreç içerisinde bilinebildiği kadarı ile bir teberrükat defteri çalışması yapılmamıştır. Bu açıdan bakıldığında bu çalışmanın bir ilk ve kendi alanı içerisinde özgün bir çalışma olduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışmanın ardından; Çankırı ilinin mahalle isimleri, o dönemde mevcut ve ibadete açık cami ve mescitlerin tespit edilmesi, cami ve mescitler içerisinde yer alan ve Çankırının tarihi zenginlikleri içerisinde sayılabilecek özel eşyaların belirlenmesi, ibadethaneler içerisinde yer alan kullanım eşyalarının ortaya konması, cami ve mescitler içerisinde yer alan dokumalar, o dönem içerisinde bulunan eşyaların ekonomik değerlerinin belirlenmesi sağlanmış olacak ve Çankırı tarihi içerisinde farklı bir alan aydınlanabilecektir. Bütün bunlar kanaatimizce yerel tarih açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Elimizdeki defterden edinilen bilgilere göre bir değerlendirme yapıldığında o dönemde Çankırı merkezde günlük ibadete açık olan 13 cami, 12 mescid ve 3 dergahtan ibaret 28 ibadethanenin bulunduğu görülmektedir. 1899 tarihindeki kayıtlarda bu sayı 26³ olarak verilmektedir. Aradan geçen kısa süre içerisinde ibadethane sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır. Camiden daha küçük bir yapıya sahip olan mescidlerin cami sayısına yakın olması dikkatleri çekmektedir. Bu mescidler genellikle mahalle aralarında ve bir kısmı hala varlığını devam ettiren ibadethanelerdir. Ayrıca sayısı 3 olarak belirtilen dergâhlarda o dönemde Çankırı'daki tasavvufî hayatı yönlendiren etken ekoller (tarikatlara) hakkında bilgi vermektedir. Bu dergâhlar; Dârüs-Siyade, Şeyh Kasım ve Halveti dergâhlarıdır. Defter incelendiğinde o tarihte Çankırıdaki mahalle isimlerini de öğrenmek mümkündür. 1896 tarihli 19. vilayet salnamesinde merkezde 22 mahallenin bulunduğu ve bu mahallelerin; Alaca Mescid, Taşmescid, Hoca Elvan, Hoca İbrahim, Cami-i Kebir, Karataş, Halil Ağa, Kayser Bey, Debbaghane, Hoca Bahşayış, Mirahor, Perdedar, Çukur, İmaret, Çetence, Yoğurtçu, Şeyh Osman, Yapar, Kıptî Hamidiye, Rum ve Ermeni mahalleleri⁴ olduğu belirtilmektedir. Ancak zaman içerisinde belirtilen mahalle

* Dr.Rıfka Kamil URG A Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı-yksl18@hotmail.com

1 Ferit Develioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik İlgat ,S.1047

2 Çankırı Belediyesi Dr.Rıfka Kamil URG A Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşiv Kütüphanesi Demirbaş No: 1381

3 Ömer Türkoğlu, Çankırı belediye kalemine mahsus yevmiye defteri, Dr.Rıfka Kamil URG A Çankırı Araştırmaları Merkezi yayınları, s.5

4 Ömer Türkoğlu, Çankırı belediye kalemine mahsus yevmiye defteri, Dr.Rıfka Kamil URG A Çankırı Araştırmaları Merkezi yayınları, s.4

isimlerinde değişiklikler olmuş veya bazı mahalleler bölünerek yeni mahalleler teşkil etmiştir. Örneğin yukarıda belirttiğimiz kayıtlarda yer almayan Ali Bey mahallesi bunlardandır. Günümüzde ise bu mahallelerin büyük çoğunluğunun ismi değişmiş bir kısmı ise günümüze kadar gelmiştir.⁵

1924 tarihinde ibadete açık olan camiler;

1. Cami-i Kebir (Sultan Süleyman Camii-Büyük Cami)
2. Hânî-zâde Camii.
3. Kirman oğlu Camii
4. İplik Pazarı Camii
5. Hazinedar el-Hac Mehmet ağa Yeni Camii
6. Buğday Pazarı Camii
7. Alaca Mescid Mahallesi Camii
8. Ali Bey Camii (Güdük Minare)
9. Kutlu Bey (El-Hac İsmail Ağa) Camii
10. Kasım Bey Vakfı Camii
11. Ali Bey Camii
12. Kayseri Bey Camii
13. Debbaghane Camii

Mescidler;

1. Hükümet Mescidi
2. Kaymak Paşa Mescidi
3. Başmakçılar Mescidi
4. Çetence Mahalle Mescidi
5. Hoca Musa Vakfı Mescidi
6. Şeyh Osman Mahalle Mescidi
7. Şeyh Osman Mahallesi Aşağı Mescidi
8. Hoca İbrahim Mahallesi Tahta Minareli Mescid
9. Hoca İbrahim Mahalle Mescidi
10. Halil Ağa mahallesi Konyalı Oğlu Mescidi
11. Kuşhane Mescidi
12. Yapar Mahallesi Mescidi

Dergâhlar;

1. Dâr-üs Siyâde Dergâhı
2. Şeyh Kasım Dergâhı
3. Halvetî dergâhı

Teberrükât defterinde toplam 356 kalemde binbeşyüzün üstünde çeşitli türlerde eşya bulunmaktadır. 1924 senesinde Debbaghâne camiinde 15 kalemde toplam 37 parça eşya kayıtlı bulunurken aynı defterde yer alan 14 Mart 928 tarihli tahliye tutanağında 15 kalemde toplam eşya sayısı 80'e çıkmıştır. Dört yıl içerisinde 43 parça teberrükât eşyası daha kayıtlara eklenmiştir. Ancak burada dikkati çeken önemli bir husus vardır ki;

⁵ Çankırı'daki mahalle ve sokak isimleri konusunda şu ana kadar ciddi bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Böyle bir çalışmaya duyulan ihtiyaç günden güne artmaktadır.

1924’de kayıtlı bulunmayan çok özel bir eşya geçen dört yıl içerisinde Debbaghâne camii kayıtlarına girmiştir ki, o da **Kâbe Örtüsü**’dür. Bu örtünün ne şekilde bu camiye geldiği ve akibetinin ne olduğu konusunda hiçbir bilgi ve kayıt olmayıp günümüzde de bununla ilgili hiçbir bilgiye ulaşılammıştır. Mevcut teberrükât eşyalarını sıraladığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

TEBERRÜKÂT EŞYASININ TÜRÜ

Acem halı taklidi	Acem halı yarım
Acem halısı	Asma ufak lamba
Avize	Buhurdan
Büy şamdan	Cam
Cami kapı perdesi	Cicim
Çırpı Kilimi	Direk şamdanı
Eczâyı şerife	El şamdanı
El şamdanı	Gaz lambası
Geyik postu	Gülebdan
Halı	Halı seccade
Kâbe örtüsü	Kabut bezinden perde
Kandil	Kapı
Kayseri kilimi	Kebir(büyük) direk mumu
Kıl kilim	Kırşehir halı seccade
Kilim	Kilim seccade
Kürt kilimi	Kürt Kilimi köhne
Lamba	Levha
Lıhye-i saâdet	Maa yastık döşü
Mangal	Minber kapı örtüsü
Minber perdesi	Minder
Mushaf-ı Şerif	Müsta’mel halı seccade
Orta halısı	Örtü
Panlık? Seccade	Perde
Perde kilim	Post
Saat	Sancak-ı Şerif
Sandıklı çırpı kilimi	Seccade
Sıfır şamdan	Sini
Şamdan	Tahtalı kilim köhne
Tahtalı kilimi	Tiftik seccade
Ufak lamba şişesi	Ufak seccade
Ufak şamdan	Yastık
Yerli dokuma kilim	

Tablodaki eşyalara baktığımızda büyük çoğunluğun dokumalardan yani halı, kilim ve seccadeden oluştuğu dikkat çekmektedir. Dokumalardan sonra en fazla mevcut olan teberrükât eşyası da aydınlanmada kullanılan kandil, şamdan, lamba gibi araçlardır. Defterde sayı itibarı ile de kontrol edildiğinde bu eşyalar göze çarpacaktır. Dönemin aydınlanma araçları içerisinde yer alan bu eşyaların çokluğu aynı zamanda güneş battıktan sonrada bu mekanların aktif olarak kullanıldıkları konusunda ipuçları vermektedir. Yapılan sözlü tarih çalışmalarında Başmakçılar ve Kaymak Paşa mescitlerinin günlük ibadet hayatının kullanımı dışında esnafın

toplanıp istişare toplantılarının yapıldığı mekanlar olması da bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Ancak burada dikkati çeken önemli birkaç husus vardır ki onları da şu şekilde belirtebiliriz:

1. **Kâbe örtüsü.** Debbağhane mescidinde tahliye tutanağında yer alan Kâbe örtüsü hakkında detaylı bilgi mevcut değildir. Niçin, kimler tarafından Çankırı'ya hediye edilmiştir, bilinmemektedir. Ancak 1924 yılı kayıtlarında yer almayan Kâbe Örtüsü 928 tahliye tutanağında karşımıza çıkmaktadır. 1924-1928 tarihleri arasında Çankırı'ya kazandırılma ihtimali yüksek görünmekle beraber bu konuda kesin bir şey söylemek de pek mümkün değildir. Ancak kayıtlardaki Kâbe Örtüsü şu an mevcut olmayıp araştırılması gereken hususlardandır.
2. **Sancak-ı Şerifler.** Teberrükât eşyaları içerisinde toplam 12 Sancak-ı Şerif bulunmaktadır. Maalesef bu sancaklardan günümüze kadar gelen olmamıştır ve varlığı konusunda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu sancakların akibetinin ne olduğu, sancakların hangi amaçla kullanıldığı hangi dönemlere ait olduğu merak konusu olup, Çankırı yerel tarih perspektifiyle önemli bilgilerin ortaya konması açısından yadsınamaz bir değer taşıdığı da muhakkaktır.
3. **Geyik postları.** Kayıtlara ve sayılarına bakıldığında toplam yedi adet geyik postu dikkati çekmektedir. Yani mevcut Çankırı cami ve mescitlerinin dörtte birinde geyik postunun bulunması genel ve yerel anlamda farklı değerlendirmeler yapmaya kapı aralamaktadır. Şöyle ki;
 - Geyikler Türk mitolojisinin en önemli öğelerindendir. Bu öğeler İslamiyet'in kabulünden sonra da İslâmi ritüellerle birleşerek günümüze kadar varlığını sürdürülmüştür. İlk dönem dervişlerin (Geyikli Baba gibi) geyiğe binmeleri ve geyik postuna bürünmeleri, Abdal Musa'nın geyik donuna girmesi⁶ bu örneklerindendir. Bu etki Anadolu'da bilhassa Ramazan gecelerinde okunan Muhammediye vb. kitaplarda Hz. Muhammed'in torunu Muhammed Hanefi'nin bir geyiğin peşine düşerek eşi Mine-Hatunu bulması şeklinde⁷ yıllarca anlatıla gelen bir halk hikayesi olmuştur. Ayrıca Şeyh İsmail Rûmî'nin Sazcağız Köyü yakınlarındaki zaviyesinin inşaatında geyiklerin yardım ettiği rivayetleri bu ritüellerin halen bölgemizde yaşadığının delillerindendir. Çankırı'daki mescit ve camilerde hatta köylerde sıkça rastlanan geyik postu ve çatalı boynuzları bu mitolojinin bir tezâhürü olabilir.
 - Çankırı'da bu şekilde geyik postlarının bulunması bu coğrafyada bu hayvanın bir zamanlar yaşadığının ve çevrenin bu hayvanın yaşamasına uygun olduğunun bir delili de olabilir. Bu durumda ayrıca incelenmesi gereken bir durumdur.
4. **Mushaf-ı Şerifler.** (Kurân-ı Kerimler) Kayıtlarda belirtilen Mushaf-ı Şerif sayısı onbirdir. Bu durum mevcut cami ve mescitlerin yarısı kadar bile değildir. Hatta kayıtlardaki cami ve mescitlerin çoğunda Mushaf-ı Şerif gözükmemektedir. Bu durum pek mâkul karşılanabilecek bir husus değildir.⁸ Ancak Mushaf-ı Şerif çoğunluğunun kayıtlara girmediği en mantıklı bir düşünce tarzı olacaktır. Zira yüzyıllardır cami ve mescitlerde Kurân-ı Kerim'in bulunma gerçeği, yine vakıf geleneğimiz bizleri bu düşüncenin doğruluğuna yönlendirmekte, Kurân-ı Kerimsiz bir caminin olabileceği ihtimali pek akla yatkın gelmemektedir. 319 senesi Cami-i Kebir vâridât, tahsilât ve sarfiyât defterine de baktığımızda da çeşitli eşya ve gelir bilgileri yer alırken Mushaf-ı Şerif kaydına rastlanamamaktadır.⁹ O dönemde mevcut Mushaf-ı Şeriflerin özellikle yazmaların kayda girmemesi Çankırı açısından büyük talihsizlik olmuş ve o dönemde var olan değerli yazmaların kolayca şahıslar ve art niyetli insanlarca alınmasına veya kaçırılmasına olanak sağlamıştır. Kayıtlarda olmamasına rağmen sözlü kaynaklarda çok değerli yazma Kurân-ı Kerimlerin varlığı bilinmektedir.¹⁰ Bu konuda yerel zenginliklerimizin nasıl kaybolduğuna üzücü örneklerden biride yine Dr.Rıfki Kamil URGÂ Çankırı

6 Türk Mitolojisi, Dr.Bahaddin ÖGEL, CİLT I, S.29.

7 Türk Mitolojisi, Dr.Bahaddin ÖGEL, CİLT I, S.578

8 Bu durum daha derinlemesine yapılacak araştırmalarla ve yeni belgelerin ortaya çıkması ile netlik kazanacaktır.

9 319 senesi Camii Kebir Vâridâtı tahsilât ve sarfiyât defteri, Dr. Rıfki Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi arşiv kütüphanesi, demirbaş no: 215, s.2.

10 Bu konuda Dr.Rıfki Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi arşivindeki diğer kayıt defterlerinin incelenmesi daha net bilgilerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Araştırmaları Merkezi arşivinden anlaşılmaktadır. Cami-i Kebir imamı Zühtü Efendi'den¹¹ devren 17 Ağustos 931 tarihinde tutanakla¹² alınan 50 parça gümüş karışımı eşyaların bugün mevcut olmayışı veya ne oldukları konusunda aydınlatıcı bir bilginin olmamasıdır. Mushafı-ı Şeriflerin başka tür defterlere kaydedildiği de ihtimal dahilinde olup şu ana kadar bununla ilgili kayıtlara rastlamamış olmamız bizleri yukarıda belirtilen düşüncelere sevk etmektedir.

5. **Dergâhlar.** Kayıtlarda Çankırı'da üç dergâh görülmektedir. Bunlar Dâr-üs Siyâde Dergâhı, Şeyh Kasım Dergâhı ve Halvetî dergâhıdır. Kengiri Mevlevihânesi mevcut defterde bu dergâhlar içerisinde zikredilmemiştir. Şeyh Kasım Dergâhı ve türbesi mevcut olup¹³ Halvetî dergâhının yeri konusunda bir bilgi yoktur. Burada önemle durulması ve üzerinde detaylı araştırma yapılması gereken konulardan biri de Dâr-üs Siyâde dergâhıdır. Dâr-üs Siyâde kelime anlamı itibari ile seyyitler evi¹⁴ demektir. Bu durum Çankırı'da Hz. Muhammed'in soyundan gelen ve seyyitler olarak tanımlanan insanların yaşadığının ve Evlâd-ı Resûl'ün burada bir dergah kurabilecek ve faaliyette bulunabilecek kadar çoğunlukta olduğunun göstergesidir. Ancak bu konuda daha kapsamlı bir araştırmaya ve zamana ihtiyaç vardır. Dr. Rıfki Kamil URGA Çankırı Araştırmaları Merkezi arşivindeki Sultan Abdülhamit'e ait berat¹⁵ ve araştırma merkezi arşivinde bulunan ve Osmanlı Nâkibül-eşrâfince¹⁶ tasdik edilmiş olan bir seyyitlik şeceresi¹⁷ bu iddiamızı güçlendirmektedir. Beratta Dâr-üs Siyade dergahına Abdülcelil Efendi'nin atandığını başka bir defterde¹⁸ de daha sonra Hakkı Efendinin atandığını öğrenmekteyiz. Bahsedilen Hakkı Efendi'nin de Hakkı Ay olma ihtimali yüksektir. Ayrıca 18.yüzyıl Osmanlı arşivlerinde Çankırı'daki seyyitlerin işlerini idare ve kontrol etmede Nâkibül-eşrafların görevlendirildiğini görmek mümkündür.¹⁹ Mevcut belgelerden Çankırı'daki seyyitlerin Kâdirî olduğu ve bir gurubunda Tuht yani Yapraklı ilçesine yerleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin Yapraklı ilçesi kaymakamının burada bulunan seyyitlerin memnuniyetini kazandığı şeriye sicillerine işlenmiştir.²⁰
6. **Kilim ve Dokumalar.** Cami ve mescitlerde çok sayıda bulunan kilim ve dokumalara baktığımızda bunların yoğunlukta Acem halısı, Kayseri, Kırşehir, Sandıklı, Çırpı ve Kürt kilimlerinden oluştuğu gözlenmektedir.

SONUÇ

İnceleme konusu olan Çankırı ili M.1924 (R.1340) teberrükât defteri Çankırı kapsamında aydınlatıcı birçok özel bilgiler ortaya koymakta ve yine Çankırı araştırmaları açısından yeni çalışma alanları ortaya çıkarmaktadır. Özellikle kent tarihi çalışmaları ve mikro tarihçilik açısından göz ardı edilemeyecek bilgilerin yer aldığı bu defterlerin diğer yıllara ait kayıtlarının da incelenmesi sonucunda çok daha fazla bilgilerin ortaya çıkabileceği ipuçları kendisini göstermektedir. Ayrıca il müftülüklerinin mevcut cami ve mescitlerde var olan geçmiş dönemlere ait teberrükât defterlerinin korunması konusunda daha dikkatli davranması ve din görevlilerini bu konunun önemi konusunda bilinçlendirmesi önemli bir hizmet olacaktır.

- 11 İmam Zühtü Efendi Camii Kebir imamlarından ve kürsi şeyhlerinden Hacı Evliya Efendinin oğlu olup kendisi de büyük camide imamlık yapmıştır. Aile Ahıska göçmenlerindendir. 10 Eylül 1960 yılında vefat etmiştir. (Geline Sevim KIVÇAK ve oğlu Zeki KIVÇAK tarafından verilen bilgilere göre)
- 12 Dr. Rıfki Kamil URGA Çankırı Araştırmaları Merkezi arşivi, zabıt varakası, demirbaş no: 192.
- 13 Yeni cami arkasında mevcut olan Şeyh Kasım Türbesi halen halk tarafından ziyaret edilmektedir. Muhtemelen yeni caminin bitişiğinde ki iki katlı ahşap yapıda dergah olarak kullanılan yerdir.
- 14 Ferit Develioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik lügat
- 15 Dr. Rıfki Kamil URGA Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivindeki Sultan Abdülhamit'e ait ve 1058 demirbaş numaralı berattan Dâr-üs Siyâde'nin Camii Kebir civarında ve bu cami vakfından olduğu anlaşılmakta olup buraya postnişin olarak Abdülcelil efendinin atandığı bilgilerini öğrenmekteyiz. Bu bölge halen mevcut olup satılan vakıflar arasında yer almaktadır. Burada bahsedilen Abdülcelil efendide büyük olasılıkla şu an belirtilen yerde bir iş yeri içerisinde kabri bulunan Celil efendidir. Celil efendi Kâdirî tarikatına mensup olup kendisinden sonrada postnişinliğe Hakkı Efendi geçmiştir.
- 16 Bu kuruluş, Hz. Peygamber (A.S.)'in soyundan gelen yani evlâdî resul dediğimiz seyyid ve şeriflerin şeceresini tutmak, sahte seyyid ve şerifleri hakikilerinden ayırmak, seyyid ve şeriflerin hizmetlerinden sorumlu olmak üzere kurulmuş bir kurumdur.
- 17 İkinci bir şecerenin varlığında tespit edilmiş ve şecerenin bir kopyası temin edilmiştir.
- 18 Dr. Rıfki Kamil URGA Çankırı Araştırmaları Merkezi arşivi demirbaş no: 1366
- 19 Es seyyid Elmalı zâde Mustafa Efendi, Es seyyid Hani zâde Abdullah Efendi, es seyyid Kayıncı zâde İsmail Efendi, es seyyid Hatip zâde Ahmet Rûfât efendi gibi.
- 20 Ali GÖKMEN, 22 nolu şer'iyye siciline göre XIX yüzyıl başlarında Çankırı sancağı (M.1803-1808)

Özet:

Mübârek ve uğurlu eşyalar anlamına gelen teberrükat kelimesi cami ve mescitlerimizde kullanılan eşyalar içinde isim olarak kullanılmakta bu eşyaların kaydedildiği defterlere de teberrükât defterleri denilmektedir. Bu çalışmada Çankırı ili M.1924 (R.1340) tarihli teberrükât vakfiye defteri inceleme konusu olmuş ve üzerinde çalışma yapılmıştır. Yerel değerlerin özellikle de dînî mekanlar konusunda ilginç bilgilerin ortaya çıktığı bu defterde transkrip çalışması ve değerlendirmeler yapılmış ve tıpkı basım örnekleri verilmiştir. Çankırı da bu alanda yapılan ilk çalışma olması makaleye ayrı bir değer katmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Teberrükât, teberrükât eşyası, cami, mescit, dergâh, Çankırı.

“TEBBERRUKAT VAKFIYE” NOTEBOOK 1340 (1924)

Yüksel ARSLAN*

Abstract:

The word “teberrükat”, which means holy and propitious, is used to name the goods used in our mosques and small mosques. And the notebooks in which these goods are recorded are called “teberrükât notebooks”. In this study, Çankırı’s teberrükât vakfiye notebook, which is recorded in 1924 (1340), is examined. In this notebook, there is gripping knowledge about local values especially religious places. And, this book is evaluated, transcribed and sampled. Its being the first document examined in this area adds to the document’s value.

Key Words:

Teberrükât, teberrükât goods, mosques, small mosques, dervish lodge, Çankırı.

* Dr.Rıfık Kamil URGÂ the chairman of the Çankırı Research Center

**TEBERRÜKÂT
VAKFİYE DEFTERİ**

1340

TEBERRÜKÂT

1340 SENESİ

Sahife:1

Kengiri dahilinde bulunan Sultan Süleyman <u>civarındaki</u> Cami-i Kebir Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazat u şâyân-ı zikr-i husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Evkaf vekaleti celilesinin 7 Mayıs 337 tarih 15/3638 numaralı emirnâmesi mûcibince	25 Mayıs 337	1	139 Arşın-96 Santim	5	Orta halısı	Evkaf Dairesi	74200	
Burada dikkat çeken bir konuda 1903 tarihli Cami-i Kebir vâridâtı, tahsîlât ve sarfiyât defterinde 234 adet kilim ve seccade gösterilirken bu sayfada sadece iki kalem teberrükat eşyası gösterilmektedir. ²¹								

TEBERRÜKÂT

Sahife:3

Kengiri dahilinde bulunan Hükümet <u>civarındaki</u> Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
		1		2	Çırpı Kilimi	Evkaf Dairesi	3300	
		2		1	"	" "	2375	
Evkaf vekâleti celilesinin 22 ? 339 tarih ve 41/17197 numaralı emirnâmesi ve melgûfun Havâlenâme? mûcibince	17-31 teşrinî evvel 339	3		1	Halı seccade	" "	1100	
		4	26 Arşın	5	Kabut bezinden perde	" "	650	
		5		11	Cam	" "	575	
						YEKÜN	8000	

21 319 senesi Cami-i Kebir Vâridâtı, tahsîlât ve sarfiyât defteri, Dr. Rıfka Kamil URGÂ Çankırı Araştırmaları Merkezi arşiv kütüphanesi, demirbaş no: 215, s.2.

TEBERRÜKÂT

Sahife:4

Kengiri dahilinde bulunan Hükümet civarındaki Hânî-zâde Camii Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
	1 Mart sene 340	1		1	Sandıklı ÇırpıKilim i	Ashâbı hayr tarafından	150	
		2	Çırpı	1	“	“ “	150	
		3	Mihrab	1	Seccâde	“ “	30	
		4	Çırpı atik	3	Kilim	“ “	120	
		5	Kürt	2	“	“ “	70	
		6	Tahtalı	3	“	“ “	100	
		7	Cicim	1	“	“ “	60	
		8		2	Seccâde	“ “	30	
		9	Yazma	1	“	“ “	15	
		10	Pirinç	2	Şamdan	“ “	5	
		11	Otuz numara asma	1	Lamba	Berber İsmail usta	30	
		12	“ “	1		Topçu oğlu zevcesi	20	
		13		12	Ufak şamdan	Ashâbı hayr	30	
		14		1	Mushafı şerif	Hacı Mehmet ağa zevcesi Fâtıma hanım	20	
						YEKÜN	830	

TEBERRÜKÂT

Sahife:5

Kengiri dahilinde bulunan Cami-i Kebir civarındaki Dâr-üs Siyâde Dergâhı Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
1 Mart sene 340		1		4	Tahtalı kilimi	Ashâbı hayr tarafından	250	
		2		1	Kilim seccâde	“	10	
		3		3	Geyik postekisi	“	25	
		4		1	Kürt kilimi Köhne	“	30	
		5		1	Yerli Kıl kilim	“	25	
		6		3	Sancâk-ı Şerif	“	10?	
		7		3	Levha	“	10	
		8		1	Asma ufak lamba	“	3	
		9		2	Yerli dokuma kilim	“	50	
						YEKÜN	403	

TEBERRÜKÂT

Sahife:6

Kengiri dahilinde bulunan İmâret civarındaki Kirmanoğlu Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
	1 Mart sene 340	1	Büyük Kıt'a	1	Acem halısı taklîdi	Ashâbı hayr tarafından	2500	
		2	Küçük Kıt'a	1	Acem halısı yarım	"	250	
		3		3	Kırşehir halı seccade	"	300	
		4		1	Kilim seccade	"	15	
		5		1	Kürt kilimi	"	10	
		6		3	Çırpı Kilimi	"	190	
		7		2	Kayseri kilimi	"	130	
		8		2	Tahtalı kilim köhne	"	140	
		9		1	Kıl "	"	150	
	12 Mart sene 340	10	Meşinden mâmul	1	Câmi kapı perdesi	Evkaf idâresi	1605	
		11		1	Minber perdesi	Ashâbı hayr tarafından	10	
		12		2	Şamdan	"	20	
		13		3	Direk şamdanı	"	135	
		14	Küçük Kıt'a	10	Lamba	"	100	
		15	30 numaralı	1	"	"	25	
		16		1	El şamdanı	"	2	50
						YEKÜN	5652	50

TEBERRÜKÂT

Sahife:7

Kengiri dahilinde bulunan Tüccar Çarşısı civarındaki İplik Pazarı Camii Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1			Panlık? Seccâde	Hoşancı? Kethudâ Hacı Mehmet Ağa	300	
		2			Seccâde	Eyüp oğlu	200	
		3			Kilim	Ashâbı hayr tarafından	800	
		4			“	“	350	
		5			Ufak şamdan	“	60	
		6			Bûy-şamdan	“	30	
		7	30 numara	2	Asma Lamba	“	60	
		8	Ufak Kıt’a	3	“ “	“	30	
		9		1	Minber perdesi	“	50	
		10		1	Kapı	“	130	
						YEKÛN		

TEBERRÜKÂT

Sahife:8

Kengiri dahilinde bulunan ----- civarındaki Hazînedâr el-Hâc Mehmet Ağa Yeni Camii Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Çırpı	1	Kilim	Ashâbı hayr tarafından	200	
		2	Örtü	1	"	"	200	
		3	Kırşehir	1	Seccâde	"	50	
		4	Tülü	4	"	"	200	
		5	Kilim	3	"	"	180	
		6	Kıl	1	Kilim	"	100	
		7	Kürt	3	"	"	300	
		8	Tahtalı	16	"	"	1600	
		9	Kayseri	7	"	"	350	
		10	Köhne Çırpı	3	"	"	150	
		11	Şal	2	"	"	75	
		12	Köhne tahtalı	3	"	"	60	
		13	Minber	1	Perde	"	50	
		14	Kapı	2	"	"	100	
		15	Tahtalı	1	Kilim	"	125	
		16	30 numara	2	Lamba	"	60	
		17	10 "	4	"	"	60	
		18	Asma	3	"	"	100	
		19	Asma	28	Şamdan	"	160	
		20	Câmi derûnunda	24	Kandil	"	65	
		21	Müteferrik ufak kıt'a	15	Şamdan	"	150	
		22	Yazma	2	Mushaf-Şerif	"	50	
		23	Basma	2	"	"	25	
		24	Minârede	48	Kandil	"	48	
		25	Kapı için	1	Gaz lambası	"	15	
						YEKÜN	4433	

TEBERRÜKÂT

Sahife:9

Kengiri dahilinde bulunan Orta Pazarı civarındaki Kaymak Paşa Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Kırşehir	2	Seccâde	Ashâbı hayr tarafından	150	
		2	Tahtalı kilimi	9	Kilim	“	540	
		3	? Çırpı	2	“	“	60	
		4	Kayseri	1	“	“	20	
		5	Kırşehir	1	Seccâde	“	20	
						YEKÜN	790	

TEBERRÜKÂT

Sahife:10

Kengiri dahilinde bulunan Hoca Bahşayış Mahallesi'nde Atfık Buğday Pazarı civarındaki Buğday Pazarı Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vakfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	? tahtalı kilimi	7	Kilim	Ashâbı hayr tarafından	150	
		2	"	2	Seccâde	"	40	
		3	Çırpı	2	"	"	40	
		4	Kürt kilimi	1	Kilim	"	30	
		5	" "	2	"	"	100	
		6	? Tahtalı kilimi	18	"	"	540	
		7	Çırpı ?	5	"	"	150	
		8	Çırpı mağmel	9	"	"	500	
		9	Halı	3	Seccâde	"	150	
		10	"	2	Sıfır şamdan	"	5	
		11	Asma	1	Avize	"	10	
		12	Kandil	114	Kandil	"	60	
		13	Asma	10	Lamba	"	60	
		14	Yerli	5	Şamdan	"	60	
		15	Asma	20	"	"	50	
		16	Üçlü	9	"	"	135	
		17	Asma	2	Saat	"	20	
		18	Halı	1	Ufak seccâde	"	40	
		19			Perde	"	10	
		20			"	"	25	
		21	Halı	15	Halı seccâde	"	1000	
		22	Asma	3	Lamba	"	60	
						YEKÜN	3235	

TEBERRÜKÂT

Sahife:11

Kengiri dahilinde bulunan Cami-i Kebir civarındaki Şeyh Kasım Dergâhı Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfî Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Kayseri	3	Kilim	Ashâbı hayr tarafından	150	
		2	? Tahtalı kilimi	1	"	"	50	
		3	"	2	"	"	210	
		4	Şal	1	"	"	60	
		5	?	1	"	"	20	
		6	Tahtalı kilimi ?	2	"	"	100	
		7	Tülü	1	Seccâde	"	40	
		8	Kapı	1	Perde	"	50	
		9	Post	1	Tiftik seccâde	"	15	
		10	"	1	Geyik	"	20	
		11		2	Sancak-ı Şerif	"	0	
		12	Büyük küçük	6	Şamdan	"	60	
		13	Kollu	2	"	"	5	
		14	Asma	1	Lamba	"	5	
		15		3	Levha	"	15	
		16		1	Buhurdan	"	5	
		17	Direk	1	Şamdan	"	40	
		18	Oda için?	7	Maa yasdık döşü	"	50	
						YEKÜN	885	

TEBERRÜKÂT

Sahife:12

Kengiri dahilinde bulunan Demirciler Çarşısı civarındaki Başmakçılar Mescidi Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Tahtalı Kilimi	40	Kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	300	
		2	Kayseri	1	"	"	20	
		3	Mihrab	1	Seccâde	"	15	
		4		3	Lamba	"	7	50
						YEKÛN	342	

TEBERRÜKÂT

Sahife:13

Kengiri dahilinde bulunan Çetence Mahallesinde civarındaki Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Âdî	5	Kilim	Ashâbı hayr tarafından	150	
		2		3	Sancak-ı Şerif	"	—	
						YEKÛN	150	

TEBERRÜKÂT

Sahife:14

Kengiri dahilinde bulunan Yoğurtçu Çeşmesi civarındaki Hoca Musa Vakfı Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Çırpı	1	Kilim	Ashâbı hayr tarafından	120	
		2	Âdî	3	“	“	300	
		3	?	4	“	“	200	
		4	Ayaklı	2	Şamdan	“	30	
		5	Âdî	1	Seccâde	“	15	
		6	Keçe	1	“	“	40	
		7	Cam	1	“	“	10	
		8	Sıfır	2	Şamdan	“	5	
		9	Asma	11	“	“	25	
		10	“	3	lamba	“	7	50
							752	50

TEBERRÜKÂT

Sahife:15

Kengiri dahilinde bulunan Alacamescid Mahallesi'nde Civarındaki Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Halı	4	Seccâde	Ashâbı hayr tarafından	150	
		2	İran Halısı	1	"	"	80	
		3	Müstağmel haslı	3	"	"	30	
		4	Âdî kilim	5	"	"	100	
		5	Çerçi mücedded	5	Kilim	"	600	
		6	Müstağmel çırpı	11	"	"	500	
		7	Mücedded alaca	2	"	"	120	
		8	Kürt	1	"	"	100	
		9	Müstağmel alaca	12	"	"	300	
		10	Alaca	1	"	"	60	
		11	Minber	1	Perde	"	15	
		12	Kapı	1	"	"	40	
		13	Beş ? (çatal)	2	Şamdan	"	100	
		14	Üç ?	3	"	"	65	
		15	Tek mumlu	2	"	"	10	
		16	Asma	22	"	"	40	
		17	Kürsü	2	"	"	5	
		18	Duvar	5	"	"	10	
		19	Asma	1	Lamba	"	25	
		20	"	2	"	"	10	
		21		116	Kandil	"	120	
		22	Asma	2	Saat	"	80	
		23	Yazma	1	Mushaf- 1 Şerif	"	20	
						YEKÜN	2580	

TEBERRÜKÂT

Sahife:16

Kengiri dahilinde bulunan Şeyh Osman Mahallesi'nde Civarındaki Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Tahtalı kilimi	4	Kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	160	
		2	Seccâde köhne	3	"	"	30	
		3	Müstağmel kıl	3	"	"	30	
		4	Köhne Âdî	7	"	"	150	
		5	Ehram-ı? köhne	2	"	"	20	
		6	Şak	1	"	"	80	
		7	Asma	1	Lamba	"	20	
		8	Ayaklı	1	Şamdan	"	5	
						YEKÜN	495	

TEBERRÜKÂT

Sahife:17

Kengiri dahilinde bulunan Şeyh Osman Mahallesi'nde civarındaki Aşağı Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Tahtalı kilimi	10	Kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	650	
		2	Küçük halı ve çırpı	2	Seccâde	"	70	
		3	Bakırdan direk ?	4	Şamdan	"	150	
		4	Asma	13	"	"	25	
		5	Kapı	1	Perde	"	50	
		6	Âdî	5	Lamba	"	15	
						YEKÜN	960	

TEBERRÜKÂT

Sahife:18

Kengiri dahilinde bulunan Hoca İbrahim Mahallesi'nde civarındaki Tahta Minâre nâmı ile meşhur Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Siyah	1	Kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	35	
		2	Kayseri	1	"	"	15	
		3	Tahtalı köhne	1	"	"	20	
		4	Beyaz? müstağmel	1	"	"	30	
		5	Asma	1	Lamba	"	5	
		6	"		Şamdan	"	25	
		7			Sancak-ı Şerif	"	--	
		8	Kürt		kilim	"	40	
							170	

TEBERRÜKÂT

Sahife:19

Kengiri dahilinde bulunan Hoca İbrahim Mahallesi'nde civarındaki Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Tahtalı ?? kilimi müstağmel	3	Kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	100	
		2	Çırpı ?	2	"	"	100	
		3	Halı	1	Ufak seccâde	"	20	
		4	Âdf	4	Seccâde	"	50	
		5	Asma	1	Lamba	"	20	
		6	Duvar	3	Şamdan	"	10	
		7	Kapı	1	Perde	"	30	
						YEKÜN	330	

TEBERRÜKÂT

Sahife:20

Kengiri dahilinde bulunan Halil Ağa Mahallesi'nde civarındaki Konyalıoğlu Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Halı	2	Halı	Ashâb-ı hayr tarafından	160	
		2	Çırpı	1	Kilim	"	80	
		3	Kilim	6	Tahtalı kilimi	"	300	
		4		12	Şamdan	"	40	
		5	Asma	2	Lamba	"	30	
		6	Perde	1	Perde kilimi	"	150	
		7	Köhne kilim	5	Seccâde	"	60	
						YEKÜN		

TEBERRÜKÂT

Sahife:21

Kengiri dahilinde bulunan Güdük Minâre nâmı ile mâruf ve nâm-ı diğeri civarındaki Ali Bey Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Tahtalı kilimi Müstağmel	3	kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	120	
		2	Örtü	1	"	"	300	
		3	Çırpı	1	"	"	150	
		4	Kürt	1	"	"	150	
		5	Mücedded Âdî	3	"	"	250	
		6	Tahtalı kilimi Müstağmel	5	"	"	250	
		7	Çırpı	2	"	"	100	
		8	Kürt	1	"	"	60	
		9	Minber	1	Perde	"	10	
		10	? ?	1	Kilim	"	10	
		11	Pikse?	4	Şamdan	"	15	
		12	Halı	1	Seccâde	"	70	
		13	Asma	1	Lamba	"	20	
		14	Âdî	4	"	"	10	
		15	Asma	2	Şamdan	"	5	
						YEKÜN	1520	

TEBERRÜKÂT

Kengiri dahilinde bulunan Cami-i Kebir civarındaki Halvetî Dergâh-ı Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfî Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Geyik postu	1	Post	Ashâb-ı hayr tarafından	15	
		2	Büyük post	3	"	"	15	
		3	Sancak-ı Şerif	1		"	0	
		4	Kürt	3	Kilim	"	200	
		5	Çırpı köhne	2	"	"	60	
		6	Tahtalı kilimi	5	"	"	250	
		7	Kıl	2	"	"	50	
		8	Kilim	1	"	"	30	
		9	Asma	13	Şamdan	"	25	
		10	Tekli	3	"	"	10	
		11		1	Lamba	"	20	
		12	Çırpı müstağmel	1	Kilim	"	30	
		13	Tahtalı kilimi	1	"	"	70	
		14	Ot	7	Yasdık	"	20	
		15	Tiftik	2	Post	"	40	
		16	Bakır	1	Mangal	"	60	
		17	Gül-âbdân	2	"	"	5	
		18	Âdî	2	Lamba	"	7	
		19	Kebir	1	Sini	"	100	
		20	Tiftik	1	Post	"	20	
		21	Ot	3	Minder	"	60	
		22	"	17	Yasdık	"	50	
		23	Keçe	1	kilim	"	15	
						YEKÜN	1152	

TEBERRÜKÂT

Sahife:23

Kengiri dahilinde bulunan Şeyh Bahaddin Vakfî'ndan civarındaki Kuşhâne Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı ²²								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfî	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vakfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Mücedded çırpı	3	Kilim	Vakfî mezkur mütevellisi tarafından	400	
		2	Müstağmel	5	"	"	300	
		3	Kırşehir	1	Seccâde	"	100	
		4	"	1	Şamdan	"	15	
		5	Direk mumu	1	"	"	50	
		6	Pikse?	2	"		5	
		7		15	Kandil		15	
						YEKÜN	880	

22 Çankırı Kalesi eteklerinde bulunan bu mescitten Remzi TEKİN'in verdiği bilgilere göre günümüze sadece temeller kalmış ve ana yapı tamamen yıkılmıştır.

TEBERRÜKÂT

Sahife:24

Kengiri dahilinde bulunan Mirahor Mahallesi civarındaki nâmı kadîmi Kutlu Bey nâmı hâli el-Hâc İsmail Ağa Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfi	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Kebir ve sıfır	2	Lamba	Ashâb-ı hayr tarafından	140	
		2	Üç mumlu	2	Şamdan		50	
		3	Ayaklı orta	3	"		30	
		4	Ufak	7	"		35	
		5	Asma	23			40	
		6	Ayaksız üç mumlu	1			10	
		7	Maa minâre	90	Kandil		100	
		8	Kürt	1	Halı		25	
		9	Kırşehir	3	Seccâde		150	
		10	Kilim-i köhne	5	"		50	
		11	Çırpı	2	Kilim		250	
		12	Müstağmel çırpı	2	"		60	
		13	Yerli	1	"		100	
		14	Âdî	5	"		200	
		15	Âdî müstağmel	10	"		150	
		16	Minber	1	Perde		40	
		17	Kayseri	3	Kilim		70	
		18	Kapı	1	Perde		40	
		19	Yazma	1	Mushaf-ı Şerif		20	
		20	Matbû	30	Eczâ-yı Şerife		30	
						YEKÜN	1590	

TEBERRÜKÂT

Sahife:25

Kengiri dahilinde bulunan Yapar Mahallesi'nde Civarındaki Mescid-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyâmı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Kıl	1	Kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	80	
		2	Çırpı?	1	“	“	60	
		3	Tahtalı kilimi	3	“	“	150	
		4	Yerli	1	“	“	40	
		5	Köhne Âdî	6	“	“	150	
		6	Mihrab	1	Seccâde	“	20	
		7	Asma	9	Şamdan	“	20	
		8		2	Lamba	“	5	
		9	Duvar	5	Şamdan	“	10	
		10	Köhne	1	seccâde	“	20	
						YEKÜN	555	

TEBERRÜKÂT

Sahife:26

Kengiri dahilinde bulunan İmâret Civarındaki Kasım Bey Vakfı Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1		1	Lihye-i Saadet	Ashâb-ı hayr tarafından	0	
		2	Matbû	1	Mushaf-ı Şerif	“	20	
		3	“	“	“ ”	“	60	
		4	Minber		Perde	“	50	
		5	Matbû	1	Ecza-yı Şerife	“	100	
		6	Müstağmel	30	Seccâde	“	400	
		7	Ufak halı	4	“	“	140	
		8	Çırpı? A'lâ	1	Kilim	“	1000	
		9	Çırpı Örtü (orta)	5	“	“	400	
		10	Tahtalı kilimi	3	“	“	300	
		11	Tahtalı Müstağmel	7	“	“	800	
		12	Kilim	2	Seccâde	“	150	
		13	Lihye-i Saadet Perdesi	1	Perde	“	100	
		14	Fanuslu	3	Lamba	“	150	
		15	Ayaklı tunç	2	“	“	100	
		16		12	Şamdan	“	130	
		17		1	“	“	30	
		18			“	“	63	
		19		1	Avize	“	400	
		20		40?	Kandil	“	70	
		21	Küçük asma	4	Lamba	“	200	
		22	Büyük asma	2	“	“	50	
		23	Ayaklı	3	Şamdan	“	90	
		24	Ayaksız	8	“	“	100	
						YEKÜN	4903	

TEBERRÜKÂT

Sahife:27

Kengiri dahilinde bulunan Ali Bey Mahallesi'nde Civarındaki Ali Bey Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mülâhazatı şâyâmı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Acem	1	Acem halısı ?	Ashâb-ı hayr tarafından	3000	
		2	"	3	" ?	"	7000	
		3	"	1	" elli?	"	2500	
		4	Kıl	1	Kilim	"	50	
		5	Çırpı	7	"	"	1200	
		6	Atık çırpı	14	"	"	2000	
		7	Cedîd Tahtalı kilimi	13	"	"	1600	
		8	Atık Tahtalı kilimi	13	"	"	700	
		9	Kırşehir müstağmel	3	Seccâde	"	700	
		10	Köhne Halı	3	"	"	500	
		11	Tülü	1	"	"	40	
		12	Atık mihrab	1	"	"	300	
		13	Minber	1	Perde	"	30	
		14	"	1	Kilim	"	10	
		15	Cedîd Tahtalı kilimi	3	seccâde	"	120	
		16	Cedîd çırpı	2	"	"	100	
		17	Saraçlar keçe	1	"	"	20	
		18	Cicim	3	Kilim	"	80	
		19	Yazma	1	Mushaf-ı şerif	"	20	
		20	Kebir ayaklı	2	Şamdan	"	100	
		21	Orta ayaklı	15	"	"	150	
		22	Orta	1	Avize	"	150	
		23	Avize	7	Lamba	"	80	
		24	Asma	2	"	"	60	
		25	Âdî Asma	9	"	"	40	
		26	Ufak	4	Şamdan	"	10	
		27	Asma	10	"	"	25	
		28	Kapı	2	Perde	"	100	
		29		51	kandil	"	51	
						YEKÜN	20736	

TEBERRÜKÂT

Sahife:28

Kengiri dahilinde bulunan Kayseri Ali Bey Mahallesi'nde civarındaki Kayseri Bey Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1		1	Lıhye-i saâdet	Ashâb-ı hayr tarafından	0	
		2	Çırpı	4	Kilim	"	700	
		3	Âdî	6	"	"	350	
		4	Kayseri	3	"	"	100	
		5	Köhne Âdî	1	Seccade	"	40	
		6	"	1	Avize	"	200	
		7	Asma	2	Lamba	"	50	
		8	"	8	Şamdan	"	50	
		9	Ayaklı	2	"	"	30	
		10		28	Kandil	"	30	
		11	Avizeli	2	Şamdan	"	60	
		12		13	Levha	"	60	
		13	Minber kapısı	1	Örtü	"	50	
						YEKÜN	1720	

TEBERRÜKÂT

Sahife:29

Kengiri dahilinde bulunan Debbağhâne Mahallesi civarındaki Cami-i Şerifi derûnunda bulunan teberrükâtı								
Mûlahazatı şâyânı zikri husûsat	Târihi Vakfı	Sıra Numarası	Evsâfı Sâiresi	Adedi	Cinsi	Vâkıfın İsmi Ve Şöhreti	Kıymeti Muhtelifesi	
							Kuruş	Para
Mart sene 340		1	Tahtalı kilimi	7	Kilim	Ashâb-ı hayr tarafından	700	
		2	Kırşehir	3	"	"	200	
		3	Kürt	1	"	"	100	
		4	Köhne	1	Cicim	"	30	
		5	Kayseri	1	Kilim	"	25	
		6	Basma	1	Seccâde	"	15	
		7	Şal	1	"	"	10	
		8	Yemeni	1	"	"	10	
		9	Kırşehir	1	"	"	50	
		10	Kapı	1	Perde	"	60	
		11	Ufak ayaklı	4	Şamdan	"	20	
		12	Ayaklı	6	"	"	10	
		13	Asma	2	"	"	60	
		14	Âdî	6	Lamba		18	
		15	"	1	"		10	
						YEKÜN	1318	

Tahliye olunan Debbağhâne Mescidinde tahtalı kilim

ADED

12	Tahtalı Kilim
1	Perde
2	Müstağmel Halı Seccâde
1	“ “ “
1	Örtü
8	Buy-şamdan
1	Asma Lamba
5	Küçük Şamdan
2	Gülebdan
3	El Şamdanı
1	Kâbe Örtüsü
30	Kelâmı Kadîm Cüz'ü
8	Levha
2	Kebir Direk Mumu Altı Bakır
3	Ufak Lamba Şişesi

Debbağhâne Mahallesi'nde kâin mescidde sekizinci fırka topçu alayı hayvanâtının iâşesi için celb olunan kuru ot konulmak üzere (mevkate) ? tahliye olunan mezkur mescidin mevcut ve bâlâda cinsi ve miktarı muharrer kilim vesâire-i muhtelif mezkur ehâlden Perîşanoğlu Ali Ustaya teslim ve mezkur mescidin hîni tahliyesinde mezkur eşyayı aynen iâde etmek üzere teslim eylediği mübeyyen işbu zabt verakası ? olarak tanzim ve teâtî kılındı.

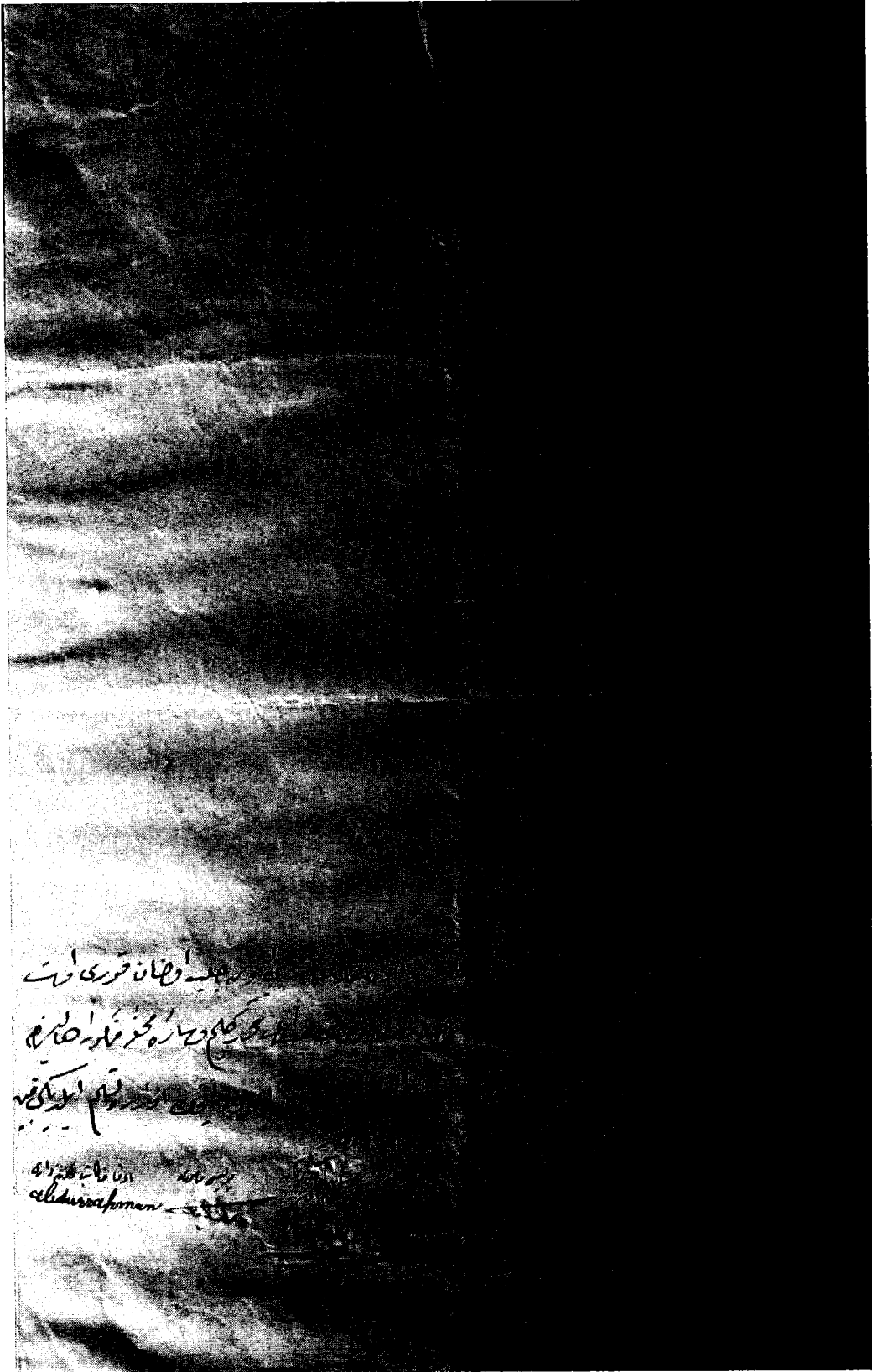
14 Teşrîni evvel sene 928

Evkaf Odacısı
Hassan
İmza

Perişanoğlu Dabak Ali Usta
İmza

Polis Memuru
İmza

Evkaf Kâtibi Ve Veznedarı
Abdurrahman

14 Teşrîni evvel sene 928 yılına ait tahliye tutanağı

Çalışma yapılan teberrükât defteri

ÇANKIRI GÖZ HASTALIKLARI TARAMASI VE MUAYENESİ SONUÇLARI

Results Of Investigation On Eye-Diseases In Çankırı

Fadime NUHOĞLU* - Barış NUHOĞLU* - Ayhan YENER** - Selçuk EKEN***
Tufan MUTLU**** - Hüseyin ERKUT**** - Serkan POLATCAN****
Arif AKGÜL**** - Çağatay GÜNDÜZ****

GİRİŞ

Toplum sağlığı bakımından her alanda ve her yaş grubunda yapılması gereken saha taramaları, özellikle sağlıklı bir neslin yetişmesi ve gelişmiş bir toplum olmak açısından önemlidir.

Özellikle küçük yaşlarda oluşan göz sorunları, ambliyopi'ye yol açarak çocuklarda okul başarısızlıklarına neden olmaktadır. Göz taramaları çocukların sosyo-psikolojik gelişiminde önemli bir yeri vardır. Ambliyopide erken teşhis ve yapılan göz taramaları önemlidir. Ambliyopi gözün yada görsel yolların organik bir bozukluğu olmadan görme keskinliğinde meydana gelen düşüklüktür. Doğumdan sonraki ilk yedi yaşı kapsayan kritik dönem içerisinde gelişir.

İleri yaşlarda ise önemli körlük nedenlerinden biri olan kataraktın, glokomun teşhis edilip tedaviye yönlendirilmesi ve ayrıca diyabetli hastalarda diyabetik retinopatilerin zamanında teşhis edip erken tedaviye başlamak ve hastayı bilgilendirmek, belli aralıklarla göz muayenesine yönlendirmek göz sağlığı açısından ayrıca önemlidir(1-4).

Bu çalışmanın amacı; kırma kusurlarını tesbit edip gözlükle düzeltilmesi, çocuklarda ambliyopiye yol açacak nedenleri zamanında teşhis ederek ambliyopiyi önlemek, katarakt, glokom, diyabetik retinopati gibi hastalıkların erken teşhis ve tedavisini sağlamak ve bu hastalıklar hakkında toplumu bilgilendirmektir. Ayrıca sosyal güvencesi olmayan kişilere Vakıf ve Belediye aracılığıyla destek sağlamaktır. Bununla birlikte Çankırı merkezinde görülebilecek göz hastalıklarının görülme sıklığını ortaya çıkarmak, göz hastalıkları konusundaki tedavi beklentilerini ortaya koymak ve göz taramalarının toplumdaki önemini göstermektir.

YÖNTEM

Bu çalışma kesitsel araştırma düzeninde 28 Mayıs ile 31 Mayıs 2006 tarihleri arasında Çankırı il merkezinde yapıldı. Nuhoglu Vakfı, Dünya Göz Hastanesi, Çankırı Belediyesi ve Çankırı Valiliği'nin birlikte yaptığı bu çalışma için, içinde foropter, projeksiyon eşeli, biyomikroskop, otorefraktometre, tonometre, lensmetre, direkt ve indirekt oftalmoskop bulunan bir araç kullanıldı. İlçe merkezine yerleştirilen bir mobil

* Nuhoglu Vakfı Doktoru
** Dünya Göz Hastanesi Doktoru
*** Dünya Göz Hastanesi Araç Direktörü
**** Dünya Göz Hastanesi Yardımcı Sağlık Ekibi

araç ile iki göz uzmanı ve beş kişilik yardımcı ekip yardımıyla başvuran hastaların sırayla otarefaktometre ve tonometre kullanılarak kırma kusuru ve göz tansiyonu ölçüldü. Göz patolojisi olan olgular detaylı muayene için snellen eşeli ile görmeleri ölçüldü. Kırma kusuru olanlara gözlük camı ile düzeltme yapılarak gözlük reçeteleri verildi.

Dilatasyondan önce biyomikroskopik muayene, dilatasyondan sonra da fundus muayenesi yapıldı. Diabetik retinopati, glokom, katarakt olan olgular özellikle değerlendirildi. Çocuklarda projeksiyon eşeli kullanılarak görme keskinliğine ve oküler motilite bozukluğuna bakıldı. Ambliyopi için iki göz arasında düzeltilmiş görme keskinliği olarak projeksiyon eşelinde en az iki sıralık fark olması veya görmenin bir veya iki gözde 0.8 ve altında olması olarak tanımlandı. Sikleplejinli refraksiyon değerlerine göre çocuklardaki hipermetropi, miyopi ve astigmatizma prevalansları hesaplandı (Tablo 1). Tedavisi ve takibi daha büyük sağlık merkezlerinde yapılması gereken olgular ise uygun merkezlere yönlendirildi ve bu konuda danışmanlık hizmetleri verildi.

Tablo 1. Kırılma kusurlarının tanımı

Hipermetropi	+1.00 ve üstü
Emetropi	+1.00 ve -0.50 arası
Miyopi	-0.50 ve üstü
Astigmatizma	+/-0.50 ve üstü

BULGULAR

Şehir merkezine yerleştirilen mobil muayene aracına dört günlük süre içerisinde başvuran 573 kişinin % 51.6'sı erkek, %48.4'ü kadın ve ortalama yaşları 38.3 (3-81) olarak belirlendi (Tablo 2).

Tablo 2. Muayene edilen olguların cinsiyet dağılımları ve yaş ortalamaları

CİNSİYET	SAYI	YAŞ(ORTALAMA)
KIZ	277	3-81 (40.2)
ERKEK	296	3-78 (36.7)
TOPLAM	573	3-81 (38.3)

Muayene için başvuran 573 kişinin %31.4'ünde herhangi bir göz bozukluğu tespit edilmezken %68.6'sında göz bozukluğu bulundu. Belirlenen göz bozuklukları içerisinde kırma kusurları 218 olguda bulunarak, %55.4 sıklıkla en sık görülen göz bozukluğu oldu (Tablo 3).

Tablo 3. Olgulardaki tanıların görülme sıklıkları

TANILAR	OLGU SAYISI
KIRMA KUSURLARI	218
KATARAKT	67
ŞAŞILIK	29
KONJONKTİVİT	25
GLOKOM	13

PTERJİUM	13
KURUGÖZ	8
ÜVEİT	5
AFAKİ	5
RETİNOPATİ	4
AMPLİYOPİ	3
PİTOZİS	2
DEKOLMAN	1
TOPLAM	393

TARTIŞMA

Çalışmamızda muayene için başvuran toplam 573 kişi muayene edildi. Göz bozukluğu araştırılan bu kişiler başvuru sırasına göre seçildi. Kıırma kusurları (218 olgu) başta olmak üzere çeşitli patolojik bulgulara rastlanmıştır. 93 olguda presbiyopi tespit edilerek en sık görülen kırma kusuru olarak bulundu. Ülkemizde yapılan diğer bir çalışmada kırma kusuru oranı %39.3 olarak bildirilmiştir. Aynı çalışmada % 23.3 görülme sıklığıyla konjonktivitler (özellikle allerjik konjonktivitler) izlemektedir. Bizim çalışmamız ile farklı sonuçların oluşması bölgesel sosyoekonomik, iklimsel ve bölgedeki sağlık hizmetleri faklılığından kaynaklandığını düşünüyoruz (1).

Çalışmamız sırasında bölge halkının yoğun ilgisini karşılamakta güçlük çekilmesi ve %68.6 gibi yüksek oranda olguda patoloji tespit edilmesi bölgede göz sağlık hizmetlerinin artırılması gerekliliğini düşündürmektedir(4). Bir iç anadolu şehrinde yaptığımız bu kesitsel çalışma sonunda göz hastalıklarının erken tanı ve tedavisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Erken tanı için toplumun bu konuda bilgilendirilmesinin yanısıra göz hastalıkları sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Recep ÖM. Akyurt devlet hastanesi göz hastası profili. İnsizyon 2002;5(4):194-198
2. Öztürk F, Kurt E, Emiroğlu L ve ark. Strabismik ve anizometropik ambliyopide füzyon ve stereopsis karşılaştırılması. MN Oftalmoloji 1999;6:69-72
3. Karpuzoğlu S, Özdemir O. Okul çağı çocuklarında görme bozuklukları ve halk sağlığı yaklaşımı. Sağlık ve Toplum 2003;13(3):19-24
4. Bengisu Ü. Göz hastalıkları. Palme yayıncılık, Ankara, 1;1-21

Özet:

Amaç: Çankırı merkezinde görülebilecek göz hastalıklarının görülme sıklığını ortaya çıkarmak, göz hastalıkları konusundaki tedavi beklentilerini ortaya koymak ve göz taramalarının toplumdaki önemini göstermek.

Yöntem: Tüm yaş gruplarındaki olgular göz hastalıkları açısından incelendi ve tedavileri göz muayene aracından sağlanan imkanlarla yapıldı. Tedavileri ve muayeneleri özellik gösteren olgular ise en yakın sağlık merkezine yönlendirildi. Muayene için, içinde forofter, projeksiyon eşeli, biyomikroskop, otorefraktometre, tonometre, lensmetre, direkt ve indirekt oftalmoskop bulunan bir araç kullanıldı.

Bulgular: Muayene edilen 573 kişiden 218'sinde kırma kusuru, 67'sinde katarakt tespit edildi. Herhangi bir göz patolojisi bulunma oranı ise % 68.6 olarak bulundu.

Sonuç: Çalışmamız sonucunda göz hastalıklarının erken tanı ve tedavisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Erken tanı için toplumun bu konuda bilgilendirilmesinin yanısıra göz hastalıkları sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Göz taraması, göz hastalıkları, Çankırı

RESULTS OF INVESTIGATION ON EYE-DISEASES IN ÇANKIRI

Fadime NUHOĞLU* - Barış NUHOĞLU* - Ayhan YENER** - Selçuk EKEN***

Tufan MUTLU**** - Hüseyin ERKUT**** - Serkan POLATCAN****

Arif AKGÜL**** - Çağatay GÜNDÜZ****

Abstract:

Aim: The appearance of visual abnormalities prevalence which had been seen in çankırı city center , the meeting of the people's treatment for visual abnormalities, and also the pointing of the importance of medical treatment for visual abnormalities in our society was arranged.

Method: The cases of all ages in çankırı for the view of visual abnormalities were searched, and their patients were treated by helping of opportunities in our medical van. The patients who have specific cases had especially been directed to the nearest medical service. For this treatment the medical van which has such phorobter, projection chart , biomicroscopy, autorefractometer, tonometer, lensmeter, and also direct and indirect ophthalmoscopy is used.

Results: The prevalence of visual abnormalities found among the 573 screened patients were as follows; 218 refractive defects, 67cataract. The possibility of having any visual pathology was as 68.6%.

Conclusion: The importance of early diagnosis and also treatment in the consequence of our study appeared. The having knowledge of the society about early diagnosis ,in addition to, the generalisation of health care for ophthalmology was required.

Key Words:

Visual screening, visual abnormalities, Çankırı

* Doctor at Nuhoglu Commission
 ** Doctor at Nuhoglu Dünya Göz Hastanesi
 *** Vehicle director at Dünya Göz Hastanesi
 **** Assistant Team at Dünya Göz Hastanesi

DEHİRİ DİLÇİN

Prof. Dr. Cem DİLÇİN*

Dehri Dilçin, Çankırı'nın yetiştirdiği değerli bir dilci, eski Türk edebiyatı uzmanı, halk edebiyatı araştırmacısı ve güçlü bir şairdi. Benim de dil ve edebiyat konusundaki "ilk hocam"dı, sonsuzluğa göçene kadar da hep "hocam" oldu. Bu nedenle ben bu yazıyı, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*'nin değerli okuyucularına Dehri Dilçin'in oğlu olarak değil, yıllar yılı onun "rahle-i tedris"inde oturmuş ve hâlâ da oradan kalkmamış bir "öğrencisi" olarak yazıyorum.

Dehri Dilçin'in ilk adı Ali'dir. "Dilçin" soyadını almadan önceki yayımlanmış eserlerinde adı "Ali Dehri" olarak geçmektedir.¹ Çankırı'nın ünlü Hacı Saraç ailesindendir. Babası Hafız Hakkı Efendi, annesi Nefise Hanım'dır. Dedesi Abdullah Şevki Efendi, onun babası da aileye adını veren Saraç Hacı Ali Ağa'dır. Büyük dedelerinden Numan Münif Efendi de kadı ve müderris idi². Yine aynı aileden gelen eski Çankırı milletvekillerinden değerli bilim adamı, şair, yazar Ahmet Talât Onay ile Dehri Dilçin amca çocuklarıdır. Dilçin'in babası da kültürlü bir aileden gelmektedir. Babası Hakkı Efendi, şiir³ ve musiki ile de ilgilenen güzel sesli bir hafızdır. Amcası Numan Efendi (Ahmet Talât Onay'ın babası) de iyi bir medrese öğrenimi görmüş bir hafız ve musikişinastır. Öteki amcaları Ali Rıza ve Ahmet Efendiler de musiki ile ilgilenen kişilerdir.

1901 yılında Çankırı'nın Perdedar mahallesinde dünyaya gelmiştir. İbtidai ve rüşdi öğreniminden sonra Çankırı müftülerinden Mehmet Atâullah Efendi'den ve Müftüzâde İsmail Efendi'den özel olarak medrese dersleri görmüş, Arapça okumuş ve dolayısıyla da sağlam bir Doğu kültürü kazanmıştır. Bu arada Mevlevî Şeyhi Hacı Hasib Dede'den Farsça ve *Mesnevi* okumuş, musiki meşk etmiştir. Bunlara ek olarak ayrıca, 11 yaşında babasını kaybedinceye kadar ondan da edebiyat dersleri almıştır. 10 yaşında Sünbülzâde Vehbî'nin *Tuhfe*'sini ezberlemeye başlayan Dilçin'e, bu arada babası Ziya Paşa'nın *Terkib-i Bend*'ini okutmuş ve ezberletmiştir⁴.

Çocuk yaşında babasının ölümü üzerine bir yandan ailesini geçindirmek için saraçlık⁵ yapmış ve bir yandan da halk edebiyatı ve divan edebiyatı alanlarındaki bilgisini derinleştirmek için özel eğitim ve öğrenimini sürdürmüş, daha sonraki yıllarda, özellikle eski metinlerin çözümünde kendisini gerçek bir uzmanlık düzeyine ulaştıracak olan araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. Dehri Dilçin'le Türk Dil Kurumu Derleme ve Tarama Kolu Başkanı olarak *Tarama Sözlüğü* üzerinde 34 yıl birlikte çalışmış olan Ömer Asım Aksoy, onun ölümü üzerine yazdığı bir yazıda eski metinler konusundaki uzmanlığını şöyle belirtmektedir: "*Divan edebiyatını bütün incelikleriyle bilir, en güç metinleri büyük bir kavrayışla çözerdi. Arapça ve Farsça dil öğeleriyle dolu divan edebiyatı ürünleri kadar, birçok sözcük ve kurallarını unuttuğumuz (arkeik) Türkçe ile yazılmış eski yapıtları da değerlendirmek için hazırlıklı idi*"⁶.

Dehri Dilçin,
Gençlik Yıllarında

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi

1 Bu nedenle bazı kaynaklarda ve Çankırı ile ilgili albümlerde farklı bir kişi sanılarak hem Ali Dehri hem de Dehri Dilçin olarak iki ayrı biçimde adına yer verilmiştir.

2 Dehri Dilçin'in soy ağacı (şecere) ve ailesi hakkında geniş bilgi için bkz. Prof. Dr. Cemal Kurnaz, *Ahmet Talât Onay*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990, s. 3-5; Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Prof. Dr. Cemal Kurnaz, Ankara 1992, s. XVII-XIX ve Çankırlı Ahmet Talât (Onay), *Çankırı Şairleri*, Çankırı 1930, s. 82-83. Bu eserlerden ilk ikisinde Dehri Dilçin, Ahmet Talât Onay'ın "yeğeni" olarak (s. 5 ve s. XIX) gösterilmiştir. Oysa Dilçin ve Onay yukarıda belirtildiği gibi öz amca çocuklarıdır.

3 Ahmet Talât Onay, 13 yaşına girdiğinde, Dehri Dilçin'in babası yani amcası Hakkı Efendi'ye ait olan bir (şiir) mecmuasının eline geçmesiyle şiire başladığını *Türk Şiirlerinin Vezni* (İstanbul 1933, s. 5) adlı eserinde anlatmaktadır.

4 Dehri Dilçin, *Edebiyatımızda Atasözleri*, TDK Yay., 2. bas., Ankara 2000, s. XI.

5 Rahmetli babam saraçlık mesleğinde de usta çıkmıştı. Ustalık döneminden kalan tezgâhını, deri önlüğünü, ayakkabı kalıplarını, başka âlet ve edevatını elden çıkarmamış, saklamıştı. Çocukluğunda annesini, iki ablasını ve yeğenini geçindirmek için öğrendiği saraçlık mesleğini, benim çocukluk yıllarımda bir hobi haline getirmişti. Ramazan ya da Kurban Bayramı yaklaşırken aile bireylerine ve bazı yakınlarına kendi elleriyle renkli, şık ve zarif terlikler diker, sonra onları sahiplerine armağan olarak verirdi.

6 "Çalışma Arkadaşım Dehri" *Türk Dili Dergisi*, sayı: 316, Ocak, Ankara 1978, s. 61..

10-11 yaşlarında iken halk edebiyatına, saz şairlerine ve özellikle de şiirin *hikemiyyât* bölümüne karşı ilgisinin nasıl başladığını da *Edebiyatımızda Atasözleri I* adlı eserinin Başlangıç bölümünde⁷ şöyle anlatmaktadır: “Güz aylarında Çankırı’ya gelerek evimize pek yakın bir kahvede fasıllar yapmakta olan âşıkları dinlemek için babamın müsaadesiyle büyük kardeşim rahmetli şehit⁸ Mehmet Raif’le birlikte kahveye gitmiştik. Faslî ikimiz de büyük bir zevk ve dikkatle takip ediyorduk. Aşk ve sevgi terennüm eden parçalar, yaşımız itibarıyla pek hoşumuza gidiyordu. Fakat, faslın sonlarına doğru okunan Mir’âtî ile Bedrî’nin nasihat destanları benim daha ziyade zevkimi okşamış ve ruhumda daha uygun gelmişti.”

Bu alandaki çalışmalarını nasıl yoğunlukla sürdürdüğünü de yine aynı eserinde⁹ şöyle dile getiriyor: “Öğüt verici manzumelere karşı ruhumda ilk defa bu şekillerde hasıl olan ilgi ve heves gün geçtikçe bir zevk ve ibtilâ halini almağa başlamıştı. Artık elime geçen her cöngü ve manzum kitabı ilk önce bu bakımdan okuyordum... Bugüne kadar¹⁰ irdelemeye muvaffak olduğum cöngünün sayısı 700’ü bulmaktadır... Divan edebiyatı mahsullerinden de şimdiye kadar ancak 900’e yakın divan ve manzum eser gözden geçirebildim.”

Ahmet Talât Onay da onun halk edebiyatına ilişkin olarak sağladığı yoğun ve geniş birikimini *Çankırı Şairleri* adlı eserinde şöyle belirtmektedir¹¹: “Çankırı’nın saz şairleri, halk şiirleri hakkında dikkate şâyan mahfûzâtı vardır.”

Dehri Dilçin, çalışma hayatına Çankırı’nın Topuzsaray köyünde öğretmen olarak başlamış, 1926-1933 yılları arasında Ziraat Bankası’nca Ankara’da açılmış olan Bankacılık Okulu’nda görev yapmıştır. Kuruluşundan kısa bir süre sonra 1933 yılında Türk Dil Kurumu’na girmiş ve emekli olduğu 1975 yılına kadar Derleme ve Tarama Kolu’nda 42 yıl uzman olarak çalışmıştır. Türk Dil Kurumu’nun üye kütüğüne 2 numarayla kayıtlı en eski üyelerindendir. Bütün ömrünü bilimsel çalışmaya adanmış olan Dehri Dilçin, Ankara’da 17 Kasım 1977 günü sabaha karşı hayata gözlerini yummuştur. Nur içinde yatsın!...

Rahmetli babamdan öğrendiklerim ve ondan bana “tevârûs” eden bu alana yatkınlıkla, ölümüne düşürdüğüm tarih ve divan şiirinin dilini ve üslûbunu kullanarak onun için yazdığım *kıt’a* şöyledir:

Ehl-i ‘ilm içre olup mümtâz-ı dehr
‘Ömrini vakf etdi ‘ilme gayrete

Kırk iki yıl Dil Kurumu’nda hemân
Nûr-ı çeşmin dökdi her dem hizmete

Cild cild âsârı kaldı yâdigâr
Bir teki kâfidür ana hürmete

Bir tevâzu’ sâhibi insân idi
Gerçi ‘ilmi ermiş idi gâyet

Hem de mâder-zâd bir şâ‘irdi ol
Vermedi yüz çün bu yolda şöhre

Hep müsâfir olduğın söylerdi kim
Nâ-gehân bir subh kalkdı rihlete

El-‘acel didükde ana kim ecel
Erdi ol yorgun vücûdî râhate

7 A. g. e., s. X.

8 Rahmetli amcam Mehmet Raif Çanakale şehitlerindendir.

9 A. g. e., s. X.

10 1930’lu yılları kastediyor.

11 A. g. e., s. 83

Böyle ânî bir 'azîmetden yanıp
Cümlemüz gark oldu eşk-i hasrete

Mahşere dek zâr olup kalsam n'ola
Kim dayanur böyle bî-had firkate

Fevtine Cem âh ile târîh didüm
Gitti yâ Hay babacığım cennete
(Sene, 1970 + 7 = M.1977)

Ziraat Bankasında
Çalıştığı Yıllarda
Arkadaşlarıyla (Önde
siyah elbiseli)

Dehri Dilçin'in 1992'de vefat eden eşi Şükrüye Hanım da Çankırı'nın tanınmış ailelerinden emekli öğretmen Hafız İsmail Rahmi Koçhisarlı'nın kızıdır. Dilçin'in üç oğlu, gelinleri ve üçü kız biri erkek dört torunu vardır. Büyük oğlu Cem Dilçin, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak babasının mesleğini sürdürmeye çalışmaktadır.

Dehri Dilçin, yönetim ve siyasetle hiçbir zaman ilgilenmemiş, 76 yıllık bütün hayatı boyunca sadece bilimle, şiirle ve sanatla uğraşmıştır. O, üstün bir görev sorumluluğu olan, son derece titiz, çalışkan ve çok alçak gönüllü bir bilim adamı idi. Onun bu özelliklerini Türk Dil Kurumu'nda çok uzun yıllar yöneticilik yapmış olan Ömer Asım Aksoy yukarıda söz konusu edilen yazısında şu cümlelerle vurgulamıştır¹²: “Ben Dehri Dilçin’le 34 yıl birlikte çalıştım. Bu “birlikte çalışma”, sadece “bir çatı altında çalışma” diye anlaşılmamalıdır. 34 yıl boyunca her ikimiz bir büyük yapıt¹³ hazırlamak için diz dize kafa kafaya uğraştık... Her Türk, görevinin sorumluluğunu Dehri Dilçin anlayışıyla dıymış ve zamanını onun gibi kullanmış olsaydı, şimdi yurdumuz. geri kalmışlığın ezikliği içinde bulunmayacak, gelişmiş ülkeleri kendine imrendirecek düzeye çoktan yükselmiş olacaktı.”

Ömer Asım Aksoy’la TDK’da (1953)

Onun bütün dünyası kitaplarıydı. Elinde ya bir divan ya bir mesnevi ya da dine, tasavvufa, tarihe, tıbbı... ilişkin bir eser bulunurdu. Hem Türk Dil Kurumu hem de evdeki çalışma masasında ve en yakınında duran etajerlerde yazma basma onlarca sözlük sürekli olarak elinin altında yer alırdı. Sözlüğe bakmaya hiç üşenmez, çok iyi bildiği bir kelimeye bile tekrar tekrar bakardı. “Lugatte pehlivanlık olmaz.” sözünü kendisine bilimsel çalışmanın vazgeçilmez bir ilkesi olarak benimsemişti. Bazı yoğun çalışmaları sırasında, masasının üzerinde açılmış ve üst üste konulmuş sözlükler öyle bir yığın oluştururdu ki, neredeyse o yığının arkasında görünmez hale gelirdi.

Dehri Dilçin'in Türk Dil Kurumu'ndaki 42 yıllık bu özverili çalışmasını, Türkçe'nin gelişmesine olan katkılarını, dil ve edebiyat konusundaki eserlerini dikkate alarak, ölümünden 12 yıl sonra 26 Eylül 1989'da Dil Derneği Yönetim Kurulu ona “Türk Dili Onur Ödülü” vermiştir.

Dil ve edebiyata ilişkin başlıca eserleri kısa tanıtımlarıyla şunlardır:

Çankırı Masalları, 1. bas., Çankırı 1934; 2. bas., Ankara 2002. Bu masallar önce 1930'lu yıllarda Çankırı'da çıkan *Duygu* gazetesinde dizi yazılar halinde yayımlanmış, daha sonra yine *Duygu* gazetesi yayınları arasında kitap olarak ayrı ayrı bastırılmıştır. Bunlar *Şifâ ve Selvi Han* (1932), *Esman ile Zeycan* (1932), *Yılan Bey* (1932) ve *Hürri* (1933). Bu masallar anlatıcı kadınların ağzından Dehri Dilçin tarafından derlenmiş ve yazıya geçirilmiştir. Masallar, bu bölgenin kültürü ve halk bilimi yönünden bugün bile önem taşıyan niteliktedir.

12 A. g. y., s. 61.

13 Türk Dil Kurumu'nca gerçekleştirilmiş, Cumhuriyet döneminin en önemli dil projelerinden biri olarak iki dizi halinde yayımlanmış toplam 12 ciltlik *Tarama Sözlüğü*'nü kastetmektedir.

Ayrıca Çankırı ağzına ilişkin, azımsanmayacak sayıda bazı kelime ve deyimlerin, *Derleme Sözlüğü*'nde bulunmadığı da göz önüne alınacak olursa, bu masalların Anadolu ağızları açısından da zengin bir kaynak oluşturduğu açıkça anlaşılır.

Edebiyatımızda Atasözleri I, TDK Yay., 1. bas., Ankara 1945; 2. bas., Ankara 2000. Bu eserde çoğu ilk kez yayımlanan 24 *nasihat destanı*, 3 destan parçası ve yine nasihat konulu 13 koşma yer almaktadır. Eserin sonuna, atasözlerinin geçtiği beyitlerin *Dizini* ve bir bölümü günümüzün Türkçe'sinde kullanılmayan ya da farklı bir anlam ve biçimde kullanılan kelime ve deyimlerin *Sözlük*'ü eklenmiştir. Dilçin, eserin İkinci Kitap'ının içeriğini adı geçen eserinin XIII. sayfasında şöyle belirtmiştir: "*Gerek divan edebiyatı mahsullerinden ve gerek halk edebiyatı verimlerinden atasözleri mahiyetinde olmak üzere toplayabildiğim bütün malzemeyi ihtiva edecektir. Genel Bibliyografya da bu İkinci Kitap'ın sonuna konulacaktır.*"

Şeyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha, TDK Yay., İstanbul 1946. Eski Anadolu Türkçe'sinin çok önemli metinlerinden olan bir mesnevinin metni ve tıpkıbasımıdır. Ayrıca, aynı konudaki iki mesnevi ile metnin karşılaştırılması yapılarak benzerlikler tespit edilmiş ve esere eklenmiştir. Eserin sonuna, metinde geçen arkaik Türkçe kelime ve deyimlerin genişçe bir *Sözlük*'ü de konulmuştur. *Arap Alfabetine Göre Divanü Lûgat-it-Türk Dizini*, TDK Yay., Ankara 1957. Bilindiği gibi *Divanü Lûgat-it-Türk*'ün Besim Atalay tarafından yeni harflerle bir *Dizin*'i yapılmıştır. Ancak, değişik açılardan yapılan dil çalışmalarında, kelimelerin *Divan*'ın "Tercüme"sinde geçen yerlerine ve yazım biçimlerine daha kolay yoldan ulaşabilmek için böyle bir *Dizin* gerekli idi. İşte eser bu zorunlu gereksinim üzerine hazırlanmıştır.

1940'lı Yıllarda

Tarama Sözlüğü, TDK Yay., VIII c., Ankara 1963-1977. Son iki cilt, *Ekler* ve *Dizin* içeriklidir. Eserin tam adı, *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*'dür. *Tarama Sözlüğü*, XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Türkiye Türkçe'siyle yazılmış eserlerden taranan ve bugün kullanımdan düşmüş ya da anlamı, yapısı, yazımı değişik olarak kullanılan (arkaik) Türkçe kelime, deyim ve bazı kalıp sözleri tanıklarıyla birlikte veren bir çeşit *tarihsel sözlük*tür. Bu *Sözlük* önce, 160 kitaptan taranan malzemenin bir araya getirilmesiyle 1943-1957 yılları arasında her biri A'dan Z'ye kadar tam bir sözlük olan dört ciltlik *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* adı altında ortaya konulmuştur. Daha sonraki çalışmalarla, ilk diziyi oluşturan bu dört cildin söz varlığı bir araya getirilmiş, kimi yönlerden geliştirilmiş ve yeni taranan 67 kitabın verimleri de bunlara katılarak 1963-1972 yılları arasında 6 cilt olarak yayımlanan *Tarama Sözlüğü* düzenlenmiştir. Özetlersek, iki dizi halinde 12 cilt olan *Tarama Sözlüğü*, 1935'ten 1977'e kadar 42 yıl süren yoğun ve yorucu bir çalışmanın ürünüdür. İlk cildi yayımlandığı tarihten bu yana Türkoloji alanında büyük bir boşluğu doldurmuş, yerli ve yabancı uzmanlarca sürekli aranan ve kullanılan *baş eser* olmuştur. Bugün de hâlâ alanında *tek eser* olma özelliğini korumaktadır. Eser, Dehri Dilçin ve Ömer Asım Aksoy arasındaki ortaklaşa bir çalışmanın ürünüdür. Aksoy'un yönetim görevleri de olması nedeniyle, bu çalışmada Dehri Dilçin'in ağırlığı daha fazladır. Ben de, 1961'den 1981'e kadar Türk Dil Kurumu'nda bilim görevlisi ve uzman olarak çalıştığım yıllarda söz konusu ortaklaşa çalışmaya onurla katıldım.

Pend-nâme-i Güvâhî. Bu eseri basılmamıştır. XVI. yüzyıl şairlerinden Geyveli Güvâhî Mehmet bin Abdullah'ın atasözleriyle öğüt veren manzum bir eseridir. Dilçin, eserin metni ile atasözleri dizinini ve arkaik kelime ve deyimlerin sözlüğünü hazırlamıştır.

Dilçin, Çankırı'da çıkan *Halk Yolu* dergisi ve *Duygu* gazetesinde, bazı şiirlerini ve bölgenin halk edebiyatına ilişkin çeşitli inceleme ve araştırmalarını da yayımlamıştır.

Dehri Dilçin, bilimsel çalışmalarının yanı sıra, hem aruz hem de hece ölçüsünü kullanarak divan ve halk şiiri tarzında bir divan oluşturacak sayıda şiir de yazmıştır. Gerek divan gerek halk şiiri tarzında yazdığı şiirlerinde "Dehri" mahlasını kullanmıştır. İlk yıllardaki birkaçı dışında, şiirlerini yayımlamayı hiç bir zaman düşünmemiş ve yayımlanması isteğinde de bulunmamıştır. Hatta, büyük bir alçak gönüllülük göstererek kendisinin şairliğinden bile kimseye söz etmemiştir. Ancak sadece, şiirle uğraşan, şiirden anlayan yakın dostlarına yazdıklarını okumuş ve onların gönül alıcı beğenileriyle yetinerek mutlu olmuştur. Şiirlerinin büyük çoğunluğu, âşıkane duygu ve düşüncelerle söylenmiş *gazeller*dir. Tasavvufi bir coşku ve hakîmâne bir anlayışla

söylediği *rübâileri*, *tuyuğları* ve *kıt'aları* da vardır. *Tuyuğlarını*, 1948'de *Vâridât* adı altında bir defterde toplamıştır. Akıcı bir dille söylenmiş içli ve duygulu *koşmaları* da az değildir.

Dehri Dilçin'in şairliğinin en güçlü yönlerinden biri de ebcedle "tarih düşürme" sanatındaki başarısıdır. Bu yolda dostları, yakınları ve sevdikleriyle ilgili türlü olaylar nedeniyle düşürdüğü *tarihleri* de vardır. Doğum, evlenme, ev sahibi olma... gibi mutlu olaylar için düşürdüğü *tarihleri* güzel kalemiyle yazar ve "çam sakızı çoban armağanı" olarak sahibine sunar.

Bunlardan başka *İftirak* adında hece ölçüsüyle yazılmış manzum bir hikâyesi ve mizahi nitelikte *Horoz-nâme* adında yine manzum bir eseri daha vardır. Ayrıca bazı yakın dostlarına manzum mektuplar da yazmıştır.

Dilçin'in değişik nazım biçimleriyle yazdığı şiirlerinden birer örnek:

Gazel

Aks-i hüsnün ne zaman sâgar-ı mînâya düşer
Teşne-i la'l-i lebin câm-ı musaffâya düşer

Sende varken bu kadar hüsn ü letâfet ey şûh
Görse bir kere melekler bile sevdâya düşer

Gül ruhun zâğ rakîb anmasın âh eyleyerek
Nâle gülşende hemân bülbül-i şeydâya düşer

Reh-i sevdâda sitem âşıkı dil-gîr etmez
Düşse de gerd-i mihen dâmen-i Leylâ'ya düşer

Dehriyâ şi'rini Tal'at Bey'e¹⁴ arz et ki bugün
Tab'-ı çâlâkini takdîr o dâniyâya düşer

Satranç¹⁵

Sevdi gönül ol güzeli düştü elâ gözlerine
Canla vurulmuş ezeli medhe sezâ gözlerine

.....
Baktığı kalbi eridir rengi riyâdan berîdir
Etse perestîş yeridir arz u semâ gözlerine

Sevdim onu bu günehim kaş arası secde-gehim
Hâlimi mahzun nigeheim etse resâ gözlerine

Varsa dağıt her kederin okşa kurut göğsü terin
Uykuda mı ver haberin bak da sabâ gözlerine

14 Gazeline nazire yazdığı Ahmet Talât Onay.

15 "Satranç" uzunca bir şiirdir, buraya bazı seçme beyitler aktarılmıştır. "Satranç" nazım biçimi, halk şairlerinin aruzun müsteilün müsteilün müsteilün müsteilün vezniyle musammat olarak yani iç uyaklarla yazdıkları gazellere verdikleri addır. Dizeler iç uyaklara göre düzenlenirse dördüklerle yazılmış bir nazım biçimi görüntümü kazanır. Daha geniş bilgi için bkz. Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., 8. bas., Ankara 2005, s. 362.

*Merhamet et şûh-ı şenim hicrin ile yandı tenim
Mâ-meleğim varsa benim olsa fedâ gözlerine*

*Göz süzüşü can yakıyor nâz ile mahzun bakıyor
Su gibi gönümüyor akıyor bahr-ı belâ gözlerine*

*Gül gibi pek tatlı beniz aynı derûnumdaki iz
Renk ü derinlikte deniz varsa güvâ gözlerine*

*Zevk-i visâle bürünür mâlik olanlar öğünür
Bence bugün az görünür medh ü senâ gözlerine*

TDK Görevlileriyle Dolmabahçe Sarayında

Koşma

*Beyhûde yorulma ey melek-sîmâ
Ne kadar eylesen naz geçer miyim
Vefâdır âşık ettiğin cefâ
Yüz bin cefâ etsen vazgeçer miyim*

*Elestü bezminde biz çekip sâgar
Olmuşuz ne çâre mest-i mukadder
Gözlerim yaşıyla istersen eğer
Katlim için fetvâ yaz geçer miyim*

*Nedir bu cefâlar nedir bu sitem
Nedir bu çektiğim mihnet ü elem
Derd-i firâkınla eğer ölürsem
Elinle mezarım kaz geçer miyim*

*Nâle vü feryâdım değil bî-sebeb
Dehriyâ çekeriz bin türlü ta'ab
Serd-i cefâ ile geçse günüm hep
Görmesem âlemde yaz geçer miyim*

*Tuyuğ*larından birkaç örnek:

Tuyuğ

*Ol saçı Leylâ'ya dil dîvânedir
Mürğ-ı can gül rûyuna pervânedir
Vuslatı vâ-beste-i hicrân ise
Yanmadan yakılmadan pervâ nedir*

Tuyuğ

*Şübhesiz mahmûl-i aşk sersem gerek
Yansa da pervâne-veş epsem gerek
Câm-ı aşkı çek gönül gam çekme hiç
Âşık-ı sâdık olan bî-gam gerek*

Tuyuğ

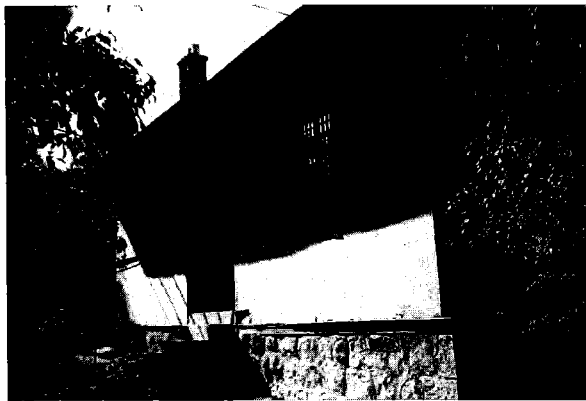
*Bilmez ehl-i kal hâlin kadrini
Lafz fark etmez me'âlin kadrini
Âteş-i hicre hem-âgûş olmayan
Anlamaz zevk u safânın kadrini*

Tuyuğ

*Görmeyen leyli nehârı anlamaz
Tatmayan zehri humârı anlamaz
Pûte-i hicrânda kal olmayan
Sikke-i tâmü'l-ayârı anlamaz*

Tuyuğ

*Nakş olan vuslatsa levh-i cânda
Yalvarıgör der-geh-i cânânda
Açılır bâb-ı icâbet gün gelir
Olmaz olmaz âlem-i imkânda*

Dehri Dilçin'in Çankırı'da Kaldığı Ablası ve
Eniştesinin Yenimahalle'deki Evi

Türlü edebî sanatlar ve tâmiyelerle süsleyerek düşürdüğü tarihlerinden birkaç örnek:
Hocası, Çankırı müftülerinden Mehmet Atâullah Efendi'nin ölümü için düşürdüğü tarih:

Böyle târîh-i hazîn ey Dehri binde bir düşer
Âzîm-i huld-i berîn oldu Atâî hayf hayf
(Sene, 1352 – 1 = H. 1351/M. 1932)

Amcasının oğlu, eski Çankırı milletvekillerinden halk ve divan edebiyatı araştırmacısı değerli şair ve yazar Ahmet Talat Onay'ın ölümü için düşürdüğü tarih:

Dedim târîh-i fevtin Dehri giryân
Na'im bâğı mekân-ı Tal'at olsun
(Sene, 1956)

Türk Dil Kurumu'nun eski Kol Başkanı ve Genel Yazmanları'ndan değerli dilci ve edebiyatçı Ömer Asım Aksoy'un oğlu Süha Bey'in Nurten Hanım'la evlenmesine düşürdüğü tarih:

Şu bir mısra ile Aksoy'ları tebrike koş Dehri
Sühâ Nurten'le evlendi saâdetler vere Allah
(Sene, 1955 + 1 = 1956)

Ortanca oğlu Can ile Aynur Hanım'ın evlenmeleri için düşürdüğü tarih:

Dehri târîhi vefâ ikmâl eder
Cân'ım Aynûr'um olalar bahtiyâr
(Sene, 1883 + 87 = 1970)

Son Fotoğraflarından

ÇERKEŞŞEYHÎZÂDE MEHMET TEVFIK EFENDİ VE NEF'Î'YE NAZÎRESİ

Çerkeşşeyhizâde Mehmet Tevfik Efendi and his parallel poem for Nef'i

İbrahim AKYOL*

GİRİŞ:

1 9. yüzyıl, Divan Edebiyatı'nın batı tesirindeki Türk Edebiyatı karşısında çökmeğe yüz tuttuğu dönemdir. Bu yüzyılda Divan Edebiyatı'nın hâkim olduğu dönem yüzyılın ilk yarısıdır. Divan şiiri -özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında- pek varlık gösterememiş, manzum türden çok mensur türlere ağırlık vermiştir. Bu yüzyılda Enderunlu Vasıf, Keçecizade İzzet Molla, Akif Paşa, Leyla Hanım, Adile Sultan, Şeyhülislam Arif Hikmet, Leskofçalı Galip, Yenişehirli Avni, Osman Nevres, Kazım Paşa gibi önemli şairler yetişmiş olmasına rağmen daha önceki yüzyıllarda yetişen büyük şairleri aşabilen şair yetişememiştir. Şiirde ise eski sözler tekrar edilmiş, şiire yeni bir hareket getirilememiştir. Bu yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan şairlerimizden birisi de Nef'î tarzı kasideleriyle dikkatleri çeken Çerkeşşeyhi Mustafa Efendi'nin torunu Mehmet Tevfik'tir.

Çerkeşşeyhi Mustafa Efendi (Öl:1229/1814)¹, Halvetiye-Şa'baniyye tarikatının Çerkeşşeyhi kolunun kurucusudur. Çerkeşiler diye bilinen bu sülaleden birçok ilim, fikir ve mutasavvıf yetişmiştir. Mustafa Efendi kaleme aldığı "Risâle fi tahkiki't-tasavvuf" adlı eserinde ulema ile mutasavvıfların ihtilaflarının mahiyetini ve çözüm yollarını anlatmış, eserini de devrin padişahının isteği üzerine yazmıştır.² Bu durum Çerkeşî Mustafa Efendi'nin Osmanlı sarayındaki nüfusunu göstermesi açısından dikkate değer bir olaydır. Ayrıca bu sülalenin Hz. Peygamber'in soyundan geldiği bilinmektedir. Mehmet Tevfik Efendi de bir beytinde bunu şöyle belirtir:

Bâ-husûs olmuş iken Zâtı'na vâsıl nesebim
Ne revâdır olayım sen var iken ben nâ-kâm³

Çerkeşî Mustafa Efendi'nin Mehmet, Mes'ud ve Osman Vehbi adlarında üç oğlu olup Osman Vehbi Efendi'nin soyundan İstanbul'da Çerkeşizâdeler adlı ulema ailesi meydana gelmiştir.⁴ Osman Vehbi Efendi, Ankara'da müftülük yapmış ve 1277/1860'ta Ankara'da vefat etmiştir⁵. Osman Vehbi Efendi'nin Mehmet Refi adlı oğlundan torunu olan Halil Halid Bey ise Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında tanınmış ilim ve fikir adamlarımızdandır.⁶ Mehmet Tevfik Efendi'nin oğlu Ahmet Muhtar Efendi ise "nâkibü'l-eşraf"lık yapmıştır.⁷

Mehmet Tevfik Efendi, Recep 1242/1826 da Ankara'da dünyaya gelmiştir. Bu durum müellifin Kasâid-i Tevfik adlı eserinde şöyle anlatılır: "Sâhib-i divan müşârün ileyh Mehmet Tevfik Efendi Hazretleri, Kastamonu vilayeti dâhilinde kâin Kengiri (Çankırı) sancağına tâbi' Çerkeş kasabasında defin hâk-ı ıtır-nâk-ı gufrân olan tarikat-ı 'aliyye-i Halvetiyye-i Şa'baniyye meşâyih-i izâmından Eş-Şeyh, El-Hac Mustafa -kuddise sirruhu- Hazretlerinin encâlinde medine-i Ankara'da tavattun etmiş olan mütebahhirîn-i ulemâdan Es-seyyid Osman Efendi merhumun mahdumudur. Bin ikiyüz kırk iki sene-i hicriyyesi (Miladi 1826) Receb-i şerifinde belde-i mezkûrede kadem-nihâde-i âlem-i vücûd olmuşlar"⁸

* Çankırı Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Dr.Rıfka Kamil URGA Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi

1 Nihat AZAMAT, "Çerkeşî Mustafa Efendi" TDV İslam Ansiklopedisi, c.8 İstanbul-1993 s.272

2 Nihat AZAMAT, a.g.m. s.272

3 Mehmed Tevfik, Kasâid-i Tevfik, Mihran matbaası, İstanbul-1304, s.20,

4 Muhiittin ELİAÇIK, "Çerkeşizâde Muhammed Tevfik Efendi ve Şiirleri" Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırlı Şairler, Sempozyum Bildirileri, Çankırı-2004, s.155

5 Osman Vehbi Efendi'nin mezarı, Ankara'da Topraklık semtindedir. Bknz.Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, (Haz: C. Kurnaz, M. Tatcı) (Tıpkıbasım) c.1 Ankara-2000, s. 270

6 Geniş bilgi için bkz. Çerkeşşeyhizâde Halil Hâlid, Türk ve Arap, Haz. M.Ertuğrul Düzdağ, İstanbul-2005 Halil Halid, dokuz yaşında babasını kaybetmiş, amcası Mehmet Tevfik'in yanında büyümüştür. A.g.e. s.14

7 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Cüz: 10, İstanbul- 1970, s.1874, Nâkibü'l-eşraf: Hz. Peygamber'in soyundan olanların işlerini görmek üzere kendi içlerinden hükümetçe tayin olunan memur.

8 Mehmed Tevfik, , a.g.e. s.46

1250/1834'de İstanbul'da icra olunan sûr-ı hümayuna⁹ davet edildikleri için, Mehmet Tevfik Efendi, babası Osman Vehbi Efendi ile beraber, İstanbul'a gitmiştir. Burada Sultan II. Mahmud'un iltifatına nâil olurlar ve babası İstanbul rûûsu ve atıyye ile taltif kılınmışlardır.¹⁰ Sûr-ı hümayundan sonra Ankara'ya dönerler. İlk eğitimini babasından alır. Şaban 1262/1846 da İstanbul'a giderek Vidinli Mustafa Efendi'nin sabah ve Hafız Seyyid Efendi'nin ikinci derslerine devam ederek 1269/1852 de icazet alır. Kadılık vazifesine önce 1271/1854'de Beşiktaş kadılığına atanarak başlar. 1273/1856'da ise Halep kadılığına atanır ve bu görevde iki yıl kalır. Daha sonra sırasıyla Bursa, Kayseri, Balıkesir kadılıklarından sonra Çankırı kadılığına getirilmiş ve bu görevde bir yıl kalmıştır. 1283/1866'da mevleviyet göreviyle Mısır/Kahire'ye gitmiş, orada divanını ilk defa bastırmıştır.

1285/1868'de Kastamonu vilayeti müfettiş hükkâmlığına atanmış, aynı senenin sonunda ise Medine-i Münevvere kadılığı Mehmed Tevfik Efendi'ye tevcih edilmiştir.

Medine-i Münevvere'de görevini tamamladıktan sonra Ankara'ya dönmüş ve Ankara'da on-on iki sene kalarak dersler vermiştir. Yirmi kadar talebeye icazet vermiş, ayrıca "İcmâl-i ilm-i nahv" "Tahkik-i idrâkât" ve "Mufasssal" adlı risaleleriyle daha başka eserlerini burada yazmıştır. İlane-i şehriye ve harbiye, ilgâ-yı kavâim komisyonlarında reislik yapmış, bu ve bunun gibi hizmetleri yerine getirdiği için "üçüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı âl-i osmânî" ile taltif edilmiştir. 1298/1881'de İstanbul'a gittiklerinde Padişah tarafından kendilerine "İstanbul pâyesi" ve "ikinci rütbeden bir kıt'a nişân-ı zîşân-ı mecîdî" verilmiştir. Ayrıca mahkeme-i teftiş-i evkaf müsteşarlığına devamında da Şevvâl/1300/1883'de İstanbul kadılığına getirilmiştir. Belirli müddetteki görevini tamamladıktan sonra 1302/1885'de Aydın vilayeti Çeşme kazasında halk arasında arazi meselesinden dolayı vukû bulan ihtilafı çözmek için Padişahın emriyle gönderilen komisyona başkanlık yapmıştır. 1303/1886 da Meclis-i Tedkikat-ı Şer'iyye azalığı inzımanıyla Rumeli Kazıasker muavinliği ve Meclis-i Meşâyih nezaretine ve Şeyhülislamlığın tedkik-i müellefât encümeni riyasetine getirilmiştir.¹¹

Şeyhülislam olmasına az kala, ömrü yetmemiştir. Hayatının sonlarına doğru felç olduğu, bir müddet böyle yaşamak zorunda kaldığı bilinmektedir. 1319 Şaban ayının 5. Cuma gecesi, (Kasım 1901) de vefat etmiştir.¹² Dedesinin tarikatına mensup olan Mehmet Tevfik Efendi, şeyhi Ekmeleddin Efendi'nin İstanbul-Aksaray'da, Sofular civarındaki dergâhına defnedilmiştir.

ESERLERİ:

1. Meziyet-i İslâmiyye (İstanbul-1306)
2. Gâyetü'l-beyân fi ilmi'l-mîzân (İstanbul-1306)
3. Behcetü't-tarf fi ilmi's-sarf (İstanbul-1308)
4. İcmâl-i Nahv-ı Arâbî (İstanbul-1308)
5. Hediyyetü's-sıbyân (İstanbul-1308)
6. Miftâhü'l-akâid (İstanbul-1301)
7. Levâiyühü'l-kudsiyye fi fezâil-i Şeyhu Ekber (İstanbul-1303)
8. Mecmua-i Fezâil
9. El-itkân fi tahkiki'l-imân (İstanbul-1308)
10. Tahkik-i idrâkât (İstanbul-1308)
11. Risâle fi kabuli't-tevbe
12. Şerh-i Akâid-i Nesefi Tercümesindeki hatalara dair risale (İstanbul-1308)
13. Kasâid-i Tevfik (1283/1866'da Mısır'da, 1286 /1869 tarihinde Şam'da "Divançe" isminde, 1304 /1886 tarihinde ise -ilave şiirlerle- İstanbul'da "Kasâid-i Tevfik" ismiyle bastırılmıştır.)

⁹ Sûr-ı hümayûn: Padişahların erkek çocuklarının sünnetleri, kızlarının da evlendirilmeleri münasebetiyle yapılan düğün.

¹⁰ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, a.g.e. s.1873

¹¹ Mehmed Tevfik, a.g.e. s.47-48

¹² Mehmet Tevfik'in ölüm tarihi, Son Asır Türk Şairleri, Osmanlı Müellifleri, Tuhfe-i Nâili'de 1901 olarak belirtilir. Nihat AZAMAT ve Muhiddin ELİAÇIK 1893 tarihini kabul etmektedirler.

NEF'Î'YE NAZİRESİ

Edebiyat terimi olarak nazîre; bir şairin manzum bir eserine, başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye de ama ondan daha güzel yazmasına denir. Nazîreler genellikle gazellere yazılır. “Klasik şiirimizde bir kelime ve kelime grubu etrafında dilin bütün imkânlarının yoklanılmaya çalışıldığı redifli şiirler, şairlerin hünerlerini gösteren bir mihenk taşı gibidir. Ahmet Hamdi Tanpınar, bir redif ve kafiye etrafında yazılan nazîrelerle, tahmis, taştir gibi şiirleri Batılı ressamın müze çalışmalarına benzeterek bunları eski şiirin kendisine mahsus bir akademisi olarak görmektedir. Bir redif, şairlerin elinde işlene işlene ancak zaman içerisinde en güzel ifadesini bulabiliyordu. Bazı şairler konuyu bir şekil meselesi olarak görüp redifin peşine takılıp giderken, bazıları da nazîreye yeni bir ruh verebiliyordu.”¹³

17. yüzyılın Divan Edebiyatının kudretli şairlerinden olan Nef'î, kaside nazım şeklini en başarılı kullanan şairlerimizin başında gelir. Aynı zamanda medhiye şairi olarak da bilinen Nef'î, şiirlerinde daha çok kendini övmüştür. Medhettiği kişiyi de yine kendisiyle bağlantı kurarak medheder. Bu yönüyle Onun şiirlerinde kendini övme biraz da ölçüyü aşmıştır.¹⁴ Sözüm redifli kaside nazım şekliyle yazdığı na'ında, toplam 44 beytin 29 beytinde kendini övmesi Nef'î'nin karakteristik özelliklerindendir.

Çerkeşşehizâde Mehmet Tefvik Efendi'nin Divanının adı “Kasâid-i Tefvikiye”dir. O da kaside nazım şekline yönelmiş, Nef'î'nin yolundan gitmiştir. “Şiirlerinde fahriyeler çok yoğundur. O şiirlerinde kendini, şiirini, şairlik yönünü çok över. Bu da Nef'î tesiriyle olsa gerektir. Sözüm redifli nazire kaside, fahriyenin en yoğun olduğu kasidedir”¹⁵ Sözüm redifli bu kasidede fahriye bölümü, nesib bölümünün olması gerektiği yerdedir. Aynı durum Nef'î için de söz konusudur. Her ikisinin de “sözüm” redifli kasidelerinde nesib bölümü bulunmaz.

Mehmet Tefvik Efendi, Nef'î ile boy ölçüşür ve onunla belâğat ülkesinde aynı üzengeye bastıklarını, aynı dizgini kullandıklarını söyler.

Hem-rikâb olsak belâğat kışverinde dâima

Nağme-i kudî-nihâdın hem- 'inânıdır sözüm (Nazîre/22. beyit)

Nef'î zaman bakımından kendisine olan yakınlığını anlayıp eceli gelmeden yokluğun yolcusu olduğunu söyleyerek kendisinden kaçtığını belirtir.

Anlayıp bana olan kurb-ı zamâna Nef'î

*Eceli gelmeden oldu 'ademe râh-revân*¹⁶

Kendi şiir yeteneğinin ve söz söylemedeki ustalığının neslinden olduğu Hz. Peygamber'in kendi tabiatına olan bir mu'cizesi olduğunu, sözlerinin ise O'nun şân ve izzet aydınlığının güneşinin bir zerresi olduğunu söyler.

Mu'cizât-ı Hazret-i Peygamberîdir tab'uma

Zerre-i mihr-i münîr-i 'izz ü şânıdır sözüm (Nazîre/97. beyit)

Mehmet Tefvik Efendi, “sözüm” redifli kasidesini tamamıyla Nef'î'ye nazire olarak yazar. “Sözüm” redifi bir mihenk taşıdır. Mehmet Tefvik “sözüm” redifi ile Nef'î'ye nazîre yazarken dilin bütün imkanlarını kullanmaya çalışmıştır. Bu redif ile kendisin de söz sultanı olduğunu söylemektedir. Bir Arap atasözünde “kelâmü'l-mülûk mülûkü'l-keâm” yani “meliklerin kelâmı kelâmın da melikleridir” denilmektedir. Nef'î bu söze telmihte bulunarak,

Ben cihân-âra şehensâh-ı cihân-ı ma'niyem

*Sözlerün de pâdişâh-ı kâmrânîdür sözüm*¹⁷

derken Mehmet Tefvik ise şöyle demektedir:

Pâdişâh-ı kışver-i 'izz ü celâl-i kudretin

Ser-nüvişt-i sîne-i fass-ı beyânıdır sözüm (Nazîre/53. beyit)

13 Osman Horata, “Necati Bey'den Bakî'ye Döne Döne” Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Ankara-2003, s.368

14 Abdulkadir Karahan, Nef'î, Ankara-1986, s.12

15 Muhittin Eliaçık, a.g.m. s.164

16 Kasâid-i Tefvik, s.30

17 A.g.e. s.47, beyit:24

Mehmet Tevfik'in kasidesi hacim bakımından Nef'î'ninkinden fazladır. Nef'î'nin kasidesinde olmayan tagazzül bölümü Mehmet Tevfik'in kasidesinde vardır. Nef'î'de girizgâh beyiti olarak bir beyit bulunurken, Mehmet Tevfik'de ise 4 girizgâh beyiti bulunmaktadır. Nef'î'nin kasidesi 44 beyitken Mehmet Tevfik'in kasidesi ise 114 beyittir. Bu da Nef'î'ninkinden 2,5 kat fazladır.

Kasidenin Bölümleri	Nef'î'nin Kasidesi	M. Tevfik'in Kasidesi
Nesib bölümü	---	---
Girizgâh beyitleri ¹⁸	30	82,93,94,113. beyitler
Medhiye/Maksut bölümü	31-43. beyitler	95-112. beyitler
Tagazzül bölümü	---	83-92. beyitler
Fahriye bölümü	1-29. beyitler	1-81. beyitler
Dua bölümü	44. beyit	114. beyit
Toplam beyit sayısı	44	114. beyit

Her iki kaside de geçen tarihi ve efsanevi şahsiyetler bulunmaktadır. Nef'î'nin kasidesinde, Şehnâme'de geçen İran'ın ünlü pehlevanı Rüstem 1, İran'ın ünlü şairi İsfahanlı Kemal 1, aynı şairin lakabı olan Hallâk-ı Ma'ânî 3, Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in kızı Ümmühânî (Mi'râc dolayısıyla) 1 kere geçmektedir. Aynı kişiler Mehmet Tevfik'in kasidesinde birer kere geçmekle beraber bunun yanında Fars mitolojisinde Rüstem'in yendiği Kahraman, Cebrail meleğinin adı Ruhu'l-Kudüs olarak, İranlı ünlü minyatörcü Behzâd, Çinli nakkâş Mânî, şarabın mucidi Cem ve Yemenli Veysel-Karanî birer, Hz. İsa ve masal kahramanı olan Hüsrev¹⁹ ise 2 defa geçmektedir. Mehmet Tevfik'in kasidesi kahramanlar bakımından Nef'î'nin kasidesinden daha zengin olduğunu söylemek mümkündür.

Kişiler	Nef'î	M. Tevfik
Rüstem	1	1
Hallâk-ı Ma'ânî	3	1
Kemal-i İsfahanî	1	-
Ümmühânî	1	1
Kahraman	-	1
Rûhu'l-Kudüs	-	1
Behzâd	-	1
Mânî	-	1
Hüsrev	-	2
Mesih (İsa)	-	2
Cem	-	1
Veysel-l-Yemânî	-	1

Nef'î'nin ve Mehmet Tevfik'in kasidelerindeki ortak tarihi ve efsanevi şahsiyetler şöyle geçmektedir:

Nef'î:

Âfet-i aynü'l-kemâl-i reşk kâr etmez bana

*Def'-i zahm-ı çeşm-i Hallâk-ı Ma'ânîdir sözüüm*²⁰

¹⁸ Girizgâh kasidede bir bölüm değildir. Bu konuda geniş bilgi için bakınız: Yaşar AYDEMİR "Türk Edebiyatında Kaside" BİLİG Dergisi, 2002 Sayı:22 s.142

¹⁹ Hüsrev kelimesinin bir anlamı da padişah, hükümdar olduğu için beyitlerde geçen Hüsrev kelimesine bu anlamları da verebiliriz.

²⁰ Metin Akkuş, a.g.e. s.46 beyit: 15

*İşte Hallâk-ı Ma'ânî şimdi geldi âleme
Gûş edin âsârını kim tercemânıdır sözüm*²¹

*Sonra gelsem dehre Hallâk-ı Ma'ânî'den n'ola
Kâleb-i huşk-ı hayâle rûh-ı sâni'dir sözüm*²²

Mehmet Tevfik:

*Hiyre bahş-ı merdüm-i endîşedir mâhiyyetim
Gıpta- bahş-ı rûh-ı Hallâk-ı Ma'ânî'dir sözüm* (Nazîre/ 42. beyit)

Nef'î:

*Başlasam mi'râcını tahkîke âb u tâb ile
Gevher-i şehvâr-ı gûş Ümmühânî'dir sözüm*²²

Mehmet Tevfik:

*Hiyre bahş-ı merdüm-i endîşedir mâhiyyetim
Gıpta- bahş-ı rûh-ı Hallâk-ı Ma'ânî'dir sözüm* (Nazîre/ 42. beyit)

Nef'î:

*Başlasam mi'râcını tahkîke âb u tâb ile
Gevher-i şehvâr-ı gûş Ümmühânî'dir sözüm*²³

Mehmet Tevfik:

*Her ne söylersem o halvet-hânenin ahkâmıdır
Kesf-i râz-ı bezm-gâh-ı Ümmühânî'dir sözüm* (Nazîre/100.beyit)

Nef'î:

*Âyet-i "nûn ve 'l-kalem" dir mushaf-ı sînemde yâ
Rüstem-i endîşemin tîr ü kemânıdır sözüm*²⁴

Mehmet Tevfik:

*Hırmen-i bed-hâhına tâb-efgen-i hurman için
Rüstem-i endîşemin tîğ ü sinânî'dir sözüm* (Nazîre/110. beyit)

SONUÇ:

Çerkeşşeyhizâde Mehmet Tevfik Efendi, 19. yüzyılda yetişmiştir. Dedesi Çankırı-Çerkeş'te medfun bulunun Halvetiyye'den Şabaniyye tarikatının Çerkeşiyye kolunu kurucusu büyük mutasavvıf Çerkeşi Mustafa Efendi'dir. Mehmet Tevfik Efendi, iyi bir tahsil görmüş, çeşitli yerlerde özellikle Kahire, Medine ve İstanbul gibi büyük merkezlerde kadılık yapmış, çeşitli görevlerde bulunmuş, Şeyhülislam olmasına az kala vefat etmiştir.

Mehmet Tevfik Efendi'nin ilmî ve edebî birçok eseri bulunmaktadır. Şiir kitabını önce Divançe ismiyle 1869'da Şam'da, genişletmiş şeklini 1886'da İstanbul'da "Kasâid-i Tevfik" adıyla İstanbul'da yayımlamıştır. Şiirlerinde iki şiiri hariç hep kaside nazım şeklini kullanan Mehmet Tevfik, kendine üstad olarak Nef'î'yi seçmiştir. Nef 'î'nin tam bir fahriye şiiri olan 44 beyitlik "sözüm" redifli kasidesine, 114 beyitlik bir nazîre

21 Metin Akkuş, a.g.e. s.46, beyit:17

22 Metin Akkuş, a.g.e. s. 46 beyit: 18

23 Metin Akkuş, a.g.e. s.46, beyit:37

24 Metin Akkuş, a.g.e. s.47, beyit: 10

yazmıştır. Bu nazîresinde fahriyede çok ileri gittiğini, şiirin hacmi, unsurları ve içeriği bakımından Nef'î'yi geçtiğini söyleyebiliriz. Ancak kanaatimizce Nef'î'nin şiirlerindeki sağlam cümle yapısına ve şiirindeki akıcılığa ulaştığını söylemek pek de mümkün değildir.

Nazîre-i Nef'î*

Fâ 'i lâ tün fâ 'i lâ tün fâ 'i lâ tün fâ 'i lün

Şu 'le-i dâğ-ı tecellî-i beyânîdir sözüm
Pertev-i rûy u dil-i lafz u me'ânîdir sözüm*

Devr-i a'lâ-yı felek erkânının her subh u şâm
Hizbû'l-ahzâb-ı dil-i kerr u beyânîdir sözüm*

Bülbül-i gülşen-sarây-ı bağ-ı şevk u hayretim
Âlemin hem derdi hem dârû-yı cânıdır sözüm*

Nev-'arûs-ı bîkr-i fikrin hacle-i endîşede
Çehre-perdâz-ı edâ-yı hüsn ü ânıdır sözüm*

- 5 Kabza-i teshîrime geçmez mi yâ mülk-i sühan
Deşt ü pehnâ-yı beyânın Kahramânıdır sözüm*

Tab 'ım üstâd-ı muallim-hâne-i feyz-i ezel
Ol mu'allim-hânenin bir tercemânıdır sözüm*

Sînem ol gencîne-i iklîm-i gayb-ı lâ-yezâl
Ol diyârın bir metâ'-ı râvegânıdır sözüm*

Levh-i şî'rim 'arşa ta'lîk etseler bir şem'dir
Sadr-ı sâlâr kemâlin zerr-i nişânıdır sözüm²⁵

Ehl-i dil sâhib-hüner anlar bahâ-yı kadrini
Nükte-sencân-ı zamânın hurz-ı cânıdır sözüm²⁶

- 10 Yâ enîn-i kalb-i 'âşık yâ figân-ı 'andelîb
Bir cihân-ârâ nevâ-yı dil-sitânîdir sözüm*

Reşh-i kilîm 'âleme ser-çeşme-i âb-ı hayât
Kâlib-ı dil-mürdenin rûh-ı revânîdir sözüm*

Cûybâr-ı feyz-i 'irfan u ma'ârifdir dilim
Selsebîl-i tab 'ımın şâd-ı revânîdir sözüm*

Nakş-ı rengîn-i per-i tâvus-ı firdevs-i berîn
Târ u bûd-ı hulle-i hûr-ı cinânîdir sözüm

(*) İşaretli beyitler, Şam (Ş) ve İstanbul (İ) nüshalarında bulunan ortak beyitlerdir.

²⁵ Bu beyit sadece Ş nüshasında bulunmaktadır.

²⁶ Bu beyit sadece Ş nüshasında bulunmaktadır.

- 15 *Neş'e-dâr eyler mizâc-ı zencebîl ü kevseri*
Reşha-i feyz-i zülâl-i müste'ânîdir sözüm
- Beyt-i ma'mûrun der ü dîvarının ârâyişi*
Sidrenin nakş-ı nigâr-ı üstivânıdır sözüm
- Ol kadar te'sîri var eşyâya çün rûhü'l-kudîs*
Feyz-bahş-ı sûret-i Behzâd u Mânîdir sözüm
- İşden el çeksin felek artık lüzumu kalmadı*
Şimdi dehrin dâver-i gîfî-sitânıdır sözüm
- Bir cihan-ârâ-yı ilham u Hüdâ ma'nâlarım*
Ol cihânın ser-te-ser zîb-i dükânıdır sözüm
- 20 *Gûş eden sırr-ı bekâyı fehm eder bî-iştibâh*
Me'haz-i mecmû'a-i keşf-i tyânıdır sözüm
- Sînem ol mahrem-serây-ı işve-i takdîr kim*
Ol sevâd-ı a'zâmin bir pâsbânıdır sözüm
- Hem-rikâb olsak belâğat kışverinde dâima*
Nağme-i kudsî-nihâdın hem-'inânıdır sözüm
- Dâimâ mi'râc eder lâhûta fikr-i nâzenin*
Ol cihânın bûy-ı ter-i sünbül-sitânıdır sözüm
- Söylenirken dilde eş'ârım cihan olsun emîn*
Hırz u ta'vîz-i belâ-yı âsmânıdır sözüm
- 25 *Tâze iksir-i sa'adetdir bu mihnet-hâneye*
Şeş cihâtın bâ'is-i emn ü emânıdır sözüm
- Zâl-i çerh-ı bî-emâna kuvve-i zahr-ı zafer*
Dehr-i pîr-i nâ-tüvâna rûh-ı sâîndir sözüm
- Fıtratın mu'ciz-edâ-yı âyet-i kübrâsıdır*
Hilkatin revnak-fezâ-yı hânumânıdır sözüm
- Dâver ü dârâ-yı iklîm-i kemâlin dâima*
Gerden-i tevkîr-i nîk-cevher nişânıdır sözüm
- Müntehâ-yı sidrede murg-ı hü mâ-yı 'izzetin*
Ziynet-efzâ-yı kenâr-ı âşiyânıdır sözüm
- 30 *Hüsrev-i evreng-i iklîm-i belâğatdır dilim*
Müstakill ol 'âlemin bir kâm-rânıdır sözüm

Mazhar-ı sırr-ı Mesîhâdır mizâc-ı tab'ımın
Bıkr-i mazmûna hayât-ı câvidânıdır sözüüm

Öyle gevher kim bulunmaz her dil-i pür-vâyede
Mülk-i sun'un bir aceb mahsûl-ı kâındır sözüüm

Semt-ı hâtîfden eder dâim tebâdur hâtıra
Bâğ-ı kudsün kulkul-i bâd-ı vezânıdır sözüüm

Sînem ol kâşâne-i 'ibret-nümâ kim bâbının
Pür-güher zer-befte câme dîde-bânıdır sözüüm

35 Gönüm ol fülk-i cihan-peymâ-yı bahreyn-i vücûd
Kim o fülk bî-karârın bâd-bânıdır sözüüm

Âf-tâb-ı bârgâh-ı bî-zevâl-i izzetin
Şu'le-i seyyâle-i vahdet nişânıdır sözüüm

Öyle pür-himmet ki âlem sâyesinden vâye-dâr
Gerçi bir murg-ı hümmâ-yı lâ-mekânıdır sözüüm

Erdirir güm-kerde râhı ka'be-i maksûduna
Kutb-ı gerdûn-ı hidâyet ferkadânıdır sözüüm

Halkı ser-mest-i safâ eyler nevâ-yı dil-keşi
Gerçi kim bir 'andelîb-i bî zebânıdır sözüüm

40 Ol heyûlâ kim cihan anda bütün sûret-nümâ
Bir araz-kirdâr iken cevher-i mekânıdır sözüüm

Enfûs ü âfâka bir tâze tarâvet-bahş olur
Rûzgârın bir nesîm-i dil-sitânıdır sözüüm

Hıyre bahş-ı merdüm-i endîşedir mâhiyyetim
Gibta- bahş-ı rûh-ı Hallâk-ı Ma'ânıdır sözüüm

Şânımı takdîs eder 'allâme-i kudret dahi
Ümm-i dünyânın müşârün bi'l-benânıdır sözüüm

Noktası gâv-ı zemînin merkez-i temkândır
Âsmânın his olunmaz püştivânıdır sözüüm

45 Nakş-bend olmuş miyânında nice sırr-ı şühûd
İlm-i âsmânın güzîde hâcegânıdır sözüüm

Bir iken mâhiyyeti ahkâm-ı gûnâ-gûnı var
Her gürûhun bâis-i kâr u ziyânıdır sözüüm

*Sûret-i sırr-ı kazânın cevher-i âyînesi
Kilk-i takdîrin sarîr-i bî-gümânıdır sözüm*

*Pür-güher bir bahr u kân ammâ değildir unsuru
Cevher-i ferd-i mücerred bahr u kânıdır sözüm*

*Lâne-i zihnimdeki murg-ı merâmı keşf için
Kuvve-i derrâkenin bir nerdübânıdır sözüm*

50 *Her yerinden lem'a-pâş olmaktadır nûr-ı Hüda
Kâfiristan-ı hayâlin müslümânıdır sözüm*

*Bir saâdet-hânedir gûya kader anda mekîl
Rûzgârın rûz u şeb rûzî-resânıdır sözüm*

*Nakd-i cân olmaz ona âlemde bir kemter bahâ
Misli yok bir gevher-i kenz-i nihânîdir sözüm*

*Pâdişâh-ı kişver-i 'izz ü celâl-i kudretin
Ser-nüvişt-i sîne-i fass-ı beyânıdır sözüm*

*Pertev-i ikbâli verdi nüh-revâka zîb ü fer
Şem'-i reng-âmîz-i bezm-i kudsiyânîdir sözüm*

55 *Bir tecellî-zâr kim cismim hured hayrân olur
Âleme faslu'l-hitâb-ı "lenterânî"dir sözüm²⁷*

*Şâir-i sihrü'l-beyânım hâme ejder peykerim
Hayret-i efzâ-yı 'ukûl-i nükte-dânîdir sözüm*

*Akl-ı küll âvîze-i destâr eder her beytimi
Öyle memdûh-ı gürûh-ı kudsiyânîdir sözüm*

*Vâridât-ı 'âlem-i bî-keyf ü kemdir hep bana
Şem'î şeb-ârâ-yı bezm-i lâ-mekânîdir sözüm*

*İmtinânın çekmesin yârân çarh-ı kec-revin
Şimdi dehrin ni'met-i bî-imtinânıdır sözüm**

60 *Teşne-i sahbâ-yı câm-ı cevher-i ayn-ı Cem'in
Hem gîdâ-yı rûhu hem ratb-ı lisânıdır sözüm**

*Neş'e-i mül nâle-i bülbül cemâl-i gül gibi
Meclis-ârâ-yı safâ vü şâdmânîdir sözüm**

*Germ- 'inâb olsam zamânın hâsid-i bî-fehmine
Sarsar-ı enfâs-ı cân-sûz-ı zebânîdir sözüm²⁸*

27 Ş: Bî-misâlim cevher-i âyîne-i idrâkde
Âleme faslu'l-hitâb-ı "lenterânî"dir sözüm

28 Bu beyit sadece Ş nüshasında bulunmaktadır.

Âsmân-sûz u cihân-efrûz-ı tîğ-i âhımın
Âb u tâb-ı gevher-i seng-i fesânîdir sözüm*

Hüsrev-i dehr-i sitem-kârın sihâm-ı kahrının
Lerze-bahş-ı 'atsa-i magz-ı kemânıdır sözüm*

65 Kâr u zâr-ı ma'rifetde hâsîd-i bî-fehmime
Can-sitân bir sıhye-i şîr-i jiyânîdir sözüm

Ol dem imdâda gelen fevc-i sürûş-ı ma'niye
Tab'ımın pîşinde peyk-i zer-feşânîdir sözüm

Evc-i gerdûn-ı mezâmînin sevâd-ı sînede
Dâğ-ı dil mihr-i münîri keh-keşândır sözüm*

Zâhirâ bir nokta-i mücmeldir ammâ ma'nide
Hâsıl-ı mecmû'a-i kevn ü mekânîdir sözüm*

Kâtib-i fihrist-i ahkâm-ı kaza dîvânının
Mâcerâ-yı hâme-i mu'ciz beyânıdır sözüm*

70 Şeh-süvâr-ı lâ-mekân seyr-i cihân-ı vahdetin
Nağme-i zerrîn-rikâb-ı reh-revânîdir sözüm*²⁹

Dâne-i tesbîh-i gevher-pâre-i rûhu'l-emin
Zîver-i âvâze-i hûr-ı cinânîdir sözüm*

Nurdan bir câmedir ma'nâya lafz-ı dil-keşim
Pertev-i mihr-i hayâlin rîsmânıdır sözüm*

Mâye-i cüz'ü mizâcından mürekkeb nüh kıbâb
Çâr-bâğ-ı 'âlemin âb-ı revânıdır sözüm*³⁰

Fevc-i ervâh-ı mukaddes sînemi eyler tavaf
Ka'be-i endîşeme rûknü'l-yemânîdir sözüm*

75 Dâmen-i kevneyni etti pür dîr-i şehvâr ile
'Âlemin sâhib-'atâ-yı bî-kerânıdır sözüm

Keşf-i esrâr-ı kaza hall-i rümûz-ı gayb için
Rûzgârın dâima hâtır-nişânıdır sözüm*

Çatlasa fânûs-ı mînâ-yı felek bu dem n'ola
Sûz-nâk sînemin âteş-i feşânıdır sözüm³¹

29 Ş: Nağme-i zerrîn-rikâb-ı kârbânıdır sözüm

30 İ: Nüh kıbâbın mâye-i aslıyye-i kevnîyesi
Çâr-bâğ-ı 'unsurun âb-ı revânıdır sözüm

31 Bu beyit sadece Ş nüshasında bulunmaktadır.

*Cevher-i mâhiyyetimden bilse de vermez haber
Rûzgârın bâis-i akd-i lisânıdır sözüm*

*Uğrasa büt-hâneye esnâmi hep tevhid eder
Öyle bir hâdî-i dîn-i müslümânîdir sözüm*

80 *Bir mu'ammâdır ki hall'ü keşfi 'akl-ı 'âşirin
Pîç ü tâb-ı kalb-i ilhâm-iktirânıdır sözüm.*

*Olsa bir gam-hânede elbet olur dâr-ı sürûr
Mazhar-ı te'sîr-i tab'-ı za'ferânîdir sözüm*

*Bir gazel tarh eyleyem burda berây-ı inbisât
Bûlbûl-i endîşemin âhir figânıdır sözüm*

*Mübtelâ-yı mihnetin hırz-ı emânıdır sözüm
Âşık-ı efgendenin rûh-ı revânıdır sözüm*

*Meclis-i rind-i muhabbette simât-ı ülfette
Neş'e-i köhne-şarâb-ı erguvânîdir sözüm*

85 *Hüsn-ü ta'bîrim bir özge şân u istiğnâ verir
Şûh-ı ma'nâya libâs-ı husrevânîdir sözüm*

*Rûyına sünbül takıp gerdânına 'anber dizer
Ol bütün meşşâta-ı fahriyye-hânıdır sözüm*

*Ol kadar pür-şîve bir dil-dâr kim dilberlerin
Bâis-i kesr-i revâc-ı hüsn ü ândır sözüm*

*Öyle bir nâziik-reviş kim sanki bir meh-pârenin
Bezm-i vuslatda hırâm-ı mû-miyânıdır sözüm*

*Nâfeye satmak için şehir-i dilimden bûy alıp
Dâ'imâ iklim-i Çînin kârbânıdır sözüm*

90 *Lâle-zâr-ı aşk u hayretidir derûnum ser-te-ser
Kim onun ser-nâme-i dâğ-ı nihânıdır sözüm*

*Al götür bâd-ı sabâ hiç yolda bâr olmaz sana
Kûy-ı yâra gönlümün bir armağanıdır sözüm*

*Semt-i ma'nâya verir Tevfik başka ihtîşâm
Mülk-i nazmın bir dil-âver pehlevânıdır sözüm*

*Var ise meydâna çıksın ben gibi İsmâ-nefes
Nûkte-sencâna salâ-yı imtihânîdir sözüm*

*Her ne söylersem olur bir nüsha-i ümmü'l-kitap
Şerh-ı sırr-ı mübhem seb'al-mesânîdir sözüm*

- 95 *Ya'ni kim bir nâzenîn-i sidre-gâh-ı vahdetin
Âyet-i iclâlinin rûhu'l-beyânıdır sözüm**³²

*Fahr-i 'âlem Ahmed-i mürsel ki medhiyle onun
Zîb-i tesbîh dil-i pîr ü cüvânîdir sözüm**

*Mu'cizât-ı Hazret-i Peygamberîdir tab'ıma
Zerre-i mihr-i münîr-i 'izz ü şânıdır sözüm*

*Olahı âvâre-i mahfil-tırâz-ı midhatı
Mazhar-ı hüsn-i kabûl-i müslümânîdir sözüm**

*Ol şehin halvet-sarây-ı kurb-ı o ednâsının
Lem'a-ı rûşen-zamîr-i şem'a dâîndir sözüm*

- 100 *Her ne söylersem o halvet-hânenin ahkâmıdır
Keşf-i râz-ı bezm-gâh-ı Ümmühânîdir sözüm**³³

*Verdi te'sîr-i senâsı feyz-i kudî tab'ıma
Bâis-i tâze-hayât-ı ins ü câmıdır sözüm**

*Öyle bir âlf-cenâb o her ne dersem şânına
Kuvve-i derrâkemin sehv-i lisânîdir sözüm*

*Her seherde iştiyâk u hasret-i dîdar ile
Bülbül-i endîşemin âh u fiğânıdır sözüm*

*Pek uzak düştüm cenâbından benim de dâima
Güft-u-gû-yı Hazret-i Veyse'l-Yemânîdir sözüm*

- 105 *Râh-ı 'aşkında fedâ-yı cân eden ahhâbının
Gûşe-i vahdette yâr-ı mihrîbânîdir sözüm*

*Âsitân-ı devletinden dîr olan derd ehlinin
Hasb-i hal-i hâtır-ı firkat-nişânıdır sözüm**

*Dest-i ber-âverde mûkîm pîş-i bâb-ı hutfuyem
Pür-mezellet bir gedâ-yı âsitânîdir sözüm**³⁴

*Ben ne haddim ki onun evsâfını ta'dâd edem
Merhamet-cû-yı 'atâ-yı âsitânîdir sözüm*

32 Ş: Ya'ni kim bir nâzenîn-i bezm-gâh-ı fitratın
Feyz-i medhiyle demâdem ter-zebânıdır sözüm.

33 Ş: Her ne söylersem 'uluvv-i şânının tefsîridir
Âyet-i iclâlinin rûhu'l-beyânıdır sözüm.

34 Bu beyit sadece Ş nüshasında bulunmaktadır.

*Germ- 'itâb olsam muhâlif-re'y olan fermânına
Berk-ı şemşîr-i kazâ-yı nâgehânîdir sözüm*

- 110 *Hirmen-i bed-hâhına tâb-efgen-i hurman için
Rüstem-i endişemin tîg ü sinânîdir sözüm*

*Fitne-engîz-i sevâd-ı dînini makhûr eder
Kışver-i endişemin sâhib-kırânıdır sözüm*

*Südde-i rahat-me'âb-ı mesned-i iclâlinin
Zahm-ı cân-ı zümre-i gerden-keşânıdır sözüm*

*Vaktidir gayri duâya başla ey bî-çâre dil
Nev-bahâr-ı vasfının fasl-ı hazânıdır sözüm**

*Rûhuna benden ola her dem salât ile selâm
Tâ ki ebnâ-yı zamânın dâstânıdır sözüm**

KAYNAKÇA:

AKKUŞ, Metin, Nef'î Divanı, Ankara-1993

AYDEMİR, Yaşar "Türk Edebiyatında Kaside" BİLİG Dergisi, 2002 Sayı:22

AZAMAT, Nihat, "Çerkeşi Mustafa Efendi" TDV İslam Ansiklopedisi, c.8 İstanbul-1993

Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, (Haz: C. Kurnaz, M. Tatcı) (Tıpkıbasım) c.1 Ankara-2000

Çerkeşseyhizâde Halil Hâlid, Türk ve Arap, Haz. M.Ertuğrul Düzdağ, İstanbul-2005

Çerkeşseyhizâde Mehmed Tefvik, Kasâid-i Tefvik, Mihran matbaası, İstanbul-1304 (Milli Kütüphane,

Kayıt No: 1954 A 102)

Çerkeşseyhizâde Mehmed Tefvik, Divançe, Suriye Vilayet Celilesi Matbaası, Şam- 1286 (Atatürk Üniversitesi, Seyfeddin Özege Kataloğu, No: 7222)

ELİAÇIK, Muhittin, "Çerkeşizâde Muhammed Tefvik Efendi ve Şiirleri" Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırılı Şairler, Sempozyum Bildirileri, Çankırı-2004

HORATA, Osman "Necati Bey'den Bakî'ye Döne Döne" Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Ankara-2003

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Cüz: 10, İstanbul- 1970

KARAHAN, Abdulkadir, Nef'î, Ankara-1986

TUMAN, Mehmet Nâil, Tuhfe-i Nâilî, c.1, Ankara-2001

Özet:

Çerkeşseyhizâde Mehmet Tefvik Efendi, 19. yüzyılda yetişmiştir. Dedesi Çankırı-Çerkeş'te medfun bulunun Halvetiyye'den Şabaniyye tarikatının Çerkeşiyye kolunu kurucusu olan büyük mutasavvıf Çerkeşi Mustafa Efendi'dir. Mehmet Tefvik Efendi, iyi bir tahsil görmüş, Kahire, Medine ve İstanbul gibi büyük merkezlerde kadılık yapmış, çeşitli görevlerde bulunmuş, Şeyhülislam olmasına az kala vefat etmiştir. Mehmet Tefvik Efendi'nin ilmî ve edebî birçok eseri bulunmaktadır. Şiir kitabını "Kasâid-i Tefvik" adıyla yayımlamıştır. Şiirlerinde üstad olarak Nef'î'yi seçmiştir. Nef'î'nin tam bir fahriye şiiri olan "sözüm" redifli 44 beyitlik na'tına 114 beyitlik bir nazîre yazmıştır. Bu nazîresinde, fahriyede çok ileri gitmiş, şiirin hacmi, unsurları ve içeriği bakımından Nef'î'yi geçmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Çerkeşseyhizâde, Mehmet Tefvik, âlim, şair, nazîre, Nef'î

ÇERKEŞŞEYHİZADE MEHMET TEVFIK EFENDİ AND HIS PARALLEL POEM FOR NEF'Î

İbrahim AKYOL*

Abstract:

Çerkeş şeyhizâde Mehmet Tefvik Efendi lived in the 19th. century. His grandfather a great mystic person was Çerkeşî Mustafa Efendi who was the founder of Halvetiyye-Şabaniyye tariqat's Çerkeşîyye branch. Mehmet Tefvik Efendi was educated well. He worked as a qadi in big centers like Kahire, Medine and İstanbul and occupied with many kinds of duties and passed away when he was about to be Sheikh ul-Islam. There are many scientific and literary publications belonging to Mehmet Tefvik Efendi. He published his book of poem entitled "Kasaid-i Tefvik". He had chosen Nef'î as a master for himself. He had written a 114 additional couplet nazire (a poem modeled after another poem in respect to both content and form) to Nef'î's 44 couplet naat (poem praising the Prophet Muhammad sav) which is a complete panegyric poem and having "my word=sözüm" redif. In this nazire he went beyond the margins of panegyric and made better than Nef'î in the aspect of poem's volume, its components and its content.

Key Words:

Çerkeşşeyhizâde, Mehmet Tefvik, omniscient, poet, nazire, Nef'î

* a Turkish Language and Literature instructor in Çankırı Anatolian High School; Çankırı Municipality, Dr. Rıfku Kâmil Urgan, an administrative board member of Çankırı Research Center

MELÂMET YOLUNDA ÇAĞDAŞ BİR MUTASAVVIF:

NECÂTİ (ABDULLAH ÖZAY)

A Modern Islamic Mystic In The Way Of Condemnation:

Necâti (Abdullah Özay)

Abdülkadir ALPER*

GİRİŞ

Çankırı ve yöresi; Türk yurdu olduğundan bu yana, tarihi seyir içerisinde Türk edebiyatını bütün yönleriyle temsil etmiş renkli ve ilginç bir coğrafyadır. Renklidir ve ilginçtir; zira, bu bölgede halk edebiyatı, divan edebiyatı ve cumhuriyet döneminin edebi anlayışlarından örnekler azımsanamayacak kadar çoktur. Bu edebi anlayışları, şair olarak temsil eden şahsiyetlerden bazılarını yine bir Çankırlı şair ve yazar olan Ahmet Talat Onay “Çankırı Şairleri” adlı eserinde ayrıntılı olarak tanıtmıştır.

Biz de bu yazımızda, yazdığı yazılar ve yaşadığı hayat itibarıyla, yukarıda söz ettiğimiz edebi anlayışlardan biri olan dinî-tasavvufi halk edebiyatı sahasında yer alan bir kişiliği incelemeye çalıştık. Kendisi, mensup olduğu tasavvuf ekolünü “melâmet” felsefesine göre yaşayan ve buna dayanarak “insanlar içinde bir insan olma” çizgisini “halk ve Hak” ekseninde gerçef gibi işleyen yine gerektiğinde kendini bir “kenz-i mahfî” olarak gizleyen bir kişiliktir.

NECÂTİ (Abdullah Özay)

Kendi deyimiyle “padişahlık, kurtuluş savaşı ve cumhuriyet dönemlerini gören” Abdullah Özay (Necâti) 1910 yılında Çankırı’da doğmuştur. Babası, İsmail Efendi, sesinin güzelliğiyle tanınan dinine bağlı bir kişi; annesi, Hatice hanım da tipik gün görmüş Anadolu kadınıdır. Özay’ın dedesi Seyyid Ahmed Efendi, Tunus’tan gelip Çankırı’ya yerleşmiştir. Bu ilgi sebebiyledir ki; ailesi, Çankırı’da “Hasaraplar” lakabıyla tanınır. Bu isim sonraları ailenin en yaşlı üyesi olması hasebiyle kendisinin de – ön ismi kullanılmadan - tanıtıcı ismi olarak kullanılır. Temel eğitimini (sıbyan ve idadi mektepleri) doğduğu yerde alan Özay, daha sonra 1926 senesinde Hasanoğlan Öğretmen Mektebine kaydolmuş ve buradan mezun olduktan sonra memleketinde göreve başlamıştır. Uzun yıllar Çankırı köy ve ilçelerinde öğretmenlik yapmış devamında Çankırı merkeze gelmiş (1955) ve emekli olduğu 1965 yılına kadar şimdiki adıyla Güneş İlköğretim Okulunda görev yapmıştır. 1997 senesinde Çankırı’da vefat eden Abdullah Özay, yakın çevresinde ve Çankırı’da, meşrebi itibarıyla insanlarla pek fazla hemhal olmamasına rağmen hoşgörüsü, olgun kişiliği ve tatlı sohbeti ile dikkatli nazarların ilgisini çekmiştir. Mezarı Çankırı Kalesi eteklerindeki Sarıba Mezarlığındadır.

Abdullah Özay (Necâti)

* Öğretmen. Dr. Rıfki Kamil URGU Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi

Abdullah Özay'ın, asıl bahsetmemiz gereken, şairlik yönüne gelince; Özay'ın tasavvufla olan ciddi alakası şair kimliğinin ortaya çıkmasına vesile olmuş olsa gerektir. Başlangıçta Nakşi-Halveti şeyhi olan Astarlızâde Hilmi Efendi'ye intisap eden Özay, sonrasında bir vesile ile Çankırı'ya gelen Nakşi-Melâmî şeyhi olan ve Muhammed Nûrî'l Arâbî'nin muakkibi Şemsi Ergüneş'le tanışır. Şemsi Efendi'nin hayli tesirinde kalır ona gönülden bağlanır ve intisap eder. Bu bağlılığın neticesiyle; bir zaman sonra Şeyhin, Çankırı vekili olmuş, hatta meslek ve meşreplerinin edep ve erkanına ait eserleri; yazısının güzelliği, dikkat ve rikkati sebebiyle evvela o istinsah eder duruma gelmiştir. Kendisine ait, bulduğumuz yazmalar içinde Muhammed Nûrî'l Arabi ekolünün neredeyse bütün bir külliyatı, ayrıca şeyhi, Şemsi Efendi'ye ait olan Özay'ın istinsah ettiği divânı (Şemsi Divânı) ve Özay'ın kaleme aldığı kendi "Divân"ı bulunmaktadır. Şemsi Efendi ile aralarında derin muhabbet bulunan Necâtî, Divânını Şemsi Divânını örnek alarak oluşturmuştur. Yüz civarında şiirden oluşan Necâtî Divânı; şâirin melâmet yolunda yaşadığı ince ruh hallerini, duyduğu tasavvufi heyecanları aksettiren bir belge niteliği taşımaktadır. Necâtî ve Abdullah Necâtî mahlaslarını kullandığı şiirlerine biçim yönünden baktığımızda; gazel, mesnevi ve kıt'a nazım biçimlerine benzer şiirlerin bulunduğunu görmekteyiz. Ancak bu şiirler, müellifin sağlam bir aruz bilgisine sahip olmadığı için olsa gerek, aruzla yazılmamıştır. Bazı ufak ölçü kusurları olmasına rağmen her dizede eşit hece sayısı kuralını riayet etmeye gayret etmiştir. Divânın oluşmasında ana etken, şâirin şeyhine duyduğu derin bağlılık hisleriyle birlikte şeyhine yazdığı ve ondan aldığı mektuplardır. Bu mektupların varlığını şiirlerinden öğrenmekteyiz. Şemsi Efendi'den gelen mektuplar elimize henüz geçmiş olup bilahare divân ile birlikte kitap olarak neşredilecektir.

Necâtî'nin Tasavvufla İlgili Görüşleri¹ :

Yukarıda söz ettiğimiz üzere Necâtî, Melâmî meşrep bir karakteri temsil etmektedir. Terminolojide Melâmet; kınama, ayıplama, kötüleme, karalama anlamlarına gelmektedir.² Melâmî, gösterişten, âyin ve erkân gösterisinden kesinlikle uzak durur. Melâmet anlayışını Nişabur'da yayan Hamdun Kassâr'a göre melâmet ise kınayanın kınamasından çekinmeden doğru yolda yürümektir. Allah'ın kanunu öyledir ki kim halkı hak yola davet etse herkes onu kınar. Peygamberler, veliler hep kınanmışlardır. Bu yüzden hak yolda yürüten Hak erlerinin kınanmayı daima göze almaları ve buna hiç aldırış etmemeleri lazımdır. Özellikle âşıklar aşkıları uğrunda her türlü kınanmayı, hatta aşağılanmayı göze alırlar. Necatî de sonradan dahil olduğu nakşi- melâmî anlayışına harfiyen bağlı kalmış, cemiyet mensupları dahilindeki ve haricindeki şahıslarla görüşmelerini yukarıdaki ölçütler üzerinde gerçekleştirmeye gayret göstermiştir.

Necâtî'nin tasavvufî dünyasını aşağıdaki sözler, anlaşılır bir biçimde ortaya koymaktadır.

Kelime anlamı itibarıyla tasavvuf; saflaşmak, pürüz bırakmamaktır. Tasavvuf; esasen, benlik iddiasında bulunmamaktır. "Ben" dememek, kendindeki varlığın, benliğin sahibinin Allah olduğunu yakînen bilmek ve bununla meşgul olmaktır. Bu yolun çok safhaları var. Tasavvuf makamları esasen ikiye ayrılır: Fenâ makamı ve Bekâ makamı.

Fena makamı; yokluk mertebesine gitmek, yok olmak, Hak'ta yok olmak, Hak'ta var olmaktır. Şimdi, "Ben yokum" desem, insan güler. Nasıl yokluk? Bu, manevi bir zevk işidir. Melâmilik; kötüleme manâsına gelir, yani, kendisinin zannettiği şeyleri; kendisinde olan şeylerin Hakk'tan olduğunu bilmektir. Ben 26 sene çalıştım, bir şeyler kazanmak istedim. En sonunda şunu anladım. Tepeden tırnağa varıncaya kadar hepsine biz vücut diyoruz ya... Bu vücutta ne var? Bir dış görünüş, bir de iç görünüş. Dışarıda olana zahir, içeride olana ise batın diyoruz. Gerek zahirde, gerekse batında ne varsa hepsi Cenab-ı Allah'ındır. Allah; hem zâhirdir,

hem batındır, hem evveldir, hem ahirdir. Her şeyin bir cismi, ismi, resmi var. Şunun adı "bardak", öbürününki "küllük", diğerininki de "radyo". Bunların hepsinin *özü*, Cenab-ı Hakk tarafından yaratılmış ve yapılmıştır. Kendiliğinden olan bir şey yok. Tevhid-i Efâl makamı bunu izah eder. Efâl; Arapça bir kelimedir. Hareket ve sükutu ifade eder. Bir şey ya durur, ya da hareket eder. Duranı durduran, hareketi hareket ettiren Allah'tır. O'ndan başka fail yoktur. "Lâ ilâhe illallah". Makamın birinde bu söylenir. "Allah'tan başka fail yoktur" Meful; iş demektir. Hareketi, işi yapan Allah'tır. Allah; oynattırmazsa bu el oynayamaz; o söyletmezse, bı dil söyleyemez. Bütün işleri yapan O'dur. Bir ismi de "Hâlik"tır. Yani, yaratıcıdır.

Diğer bir makam da "La mevsûfe illallah" (Allah'tan başka mevsûf yok.) Bütün sıfatları yaratan Allah'tır. Hayat, ilim, irade, semî, basar, kalam.. Bunların her birisi bir sıfattır.

Üçüncü makam ise "La mevcûde illallah" (Allah'tan başka mevcut yok) İnsan, melek, hayvan, taş, toprak... Her şeyi mevcut eden, var eden Allah'tır. Bu söylediğimiz üç makam Fena Makâmıdır. Diğer dört makam daha vardır ki, bunlar da Beka Makâmıdır.

Beka; bâki, sonsuz demektir. Baki olan yalnız Allah'tır. Beka Makamları; Cem, Hazretü'l-Cem, Cem'ü'l-Cem, Ahadiyetü'l-Cem olmak üzere dörde ayrılır. Herkese bu makamlar verilmez. Beka Makamları; hülefa (halifeler) içindir, talebe yetiştirmek içindir. Bu makamlara merâtib de denilir. Bu ifadeler, bizim lisânımızdan anlatmak içindir. Dinlediğimizi, konuştuğumuzu anlayabilmek içindir. Beka Mertebesi; herkese söylenmez, herkese bildirilmez. Talebe yetiştirmek isteyenlere bu mertebe gösterilir.

Mürşitler de zikir mürşidi, fena mürşidi, beka mürşidi olmak üzere üç sınıfta toplanır.

Allah'ı zikretmek için toplanır, meclis yaparlar. Bu meclislerin başı Zikir Mürşidi'dir. Zikredenlere de zâkir denir.

Fena Mürşidi; ancak fena makamlarını bilen, bildiren kişidir. Ayrıca; tevhid-i efâl, tevhid-i sıfat, tevhid-i zât mertebelerini lâkiyla bilen, bildiren, öğreten kimse demektir. Fena; kötülük manâsında değil; fânî olmak, yok olmak demektir. Cenab-ı Hakk'ın birliğini, varlığını bilerek, zevk ederek bir irşat makamına gelirse ona Fena Mürşidi denir.

Üçüncüsü ise Beka Mürşidi'dir. Onlar, halkın içinde yüz-binde yahut milyonda bir ancak yetişir. Kabiliyetine, zekasına göre yetişir. Cem'ü'l-Cem makamında iki Cem'i toplayan; yani hem fenâyı, hem bekâyı nefsinde cem' eden, toplayan kişi manâsına gelir. Ne oluyor? Allah mı oluyor? Haşa! Allah'ı yakînen biliyor, ilmen biliyor, zevken biliyor. Her yerde Allah'ı görüyor, Allah'ı biliyor.

Tasavvuf yolu; incecik bir yol. Hani, sırat köprüsüne "kıldan ince, kılıçtan keskin" derler ya... Öyle bir yol... Öyle bir yoldan geçeceksin, gideceksin de Allah'a vâsıl olacaksın. Vuslat... Nereye vuslat? Kendine... Sen aradığını kendinde bulacaksın. Dışarıda aramaya lüzum yok. Kendin olgunlaşacaksın, ne ararsan kendinde bulacaksın. Başka türlü yolu yok... Başka türlü ilmi yok... Başka türlü zevki yok... Peygamber Efendimiz; "Ölmeden önce ölünüz" buyuruyor. Ölmeden önce nasıl öleceksin? Ölmeden önce Rabb'ini bileceksin. İnsan;

Bir kır sohbetinde "ney" üflerken...

Abdullah Özay,
23 Nisan törenlerinde öğrencileriyle
birlikte stadyumda
şeref locasını selamlarken...

hep başkasıyla meşgul, hep cihanla meşgul... Halbuki, kendisiyle birlikte bütün cihan zerreden küreye her şey Allah'ın yed-i kudretinde, başıboş, bir şey yok. İnsanlar "Ben yaptım" diyor.

Esas olan; Hak ve hakikati bulmaktır. Hak ve hakikat birdir. Bugün, bir buçuk milyar insan müslüman. Bunların içinde ehl-i hakikat dediğimiz kişiler çok ender. Yüz binde bir çıkmaz. Ne kadar söylense, insan ancak söz dinler, seda dinler, mânâyâ geçemez. Mânâ âlemi başka âlemdir.

* * *

MANZUM MEKTUP³

(9 Mart 1954 – Alva Köyü)

Vefî-i ni'metim cânım efendim hazretim

Bugün yine gözüüm aydı sevincime hiç pâ-yân yok
Efendimin mübârek mektubu geldi sevindim çok
Sihhat haberiniz bizi memnûn bıraktı serâpâ
Sihhat ü âfiyette eylesin dâim Hakk Te'âlâ
Hâne halkı Yusuf, Şemsî, Memduh beylerden de selâm
Bildiklerim de selâm söylemişler aleykümselâm
Evvelâ siz efendimle vâlîde sultanınızın
Mübârek ellerinizi öper dua-hânınızın
Annem kızım eşim dahi cümle elinizi öper
Bütün ihvân dahi âfiyetinize dua eder
Muhterem cânım efendim kenz-i mahfide yoktur yok
Kelâmınız tebeddüle uğramadı ki imkân yok
Siz efendim en münâsîp ve en vecizini söyler
Fakir size söyleyecek söz bulamadım da meğer
Size sizin kelâmınızla hitâbı düşünerek
Yalnız size karşı öyle sizde her şey vâir diyerek
Yazıverdim yoksa değiştirmek haddim değil aslâ
Hatta aynen okuyorum geçirdimde kitabımâ
Yoktur yok kaftıyesiyle daha süslü daha veciz
Divânda da kaf harfinden dolduracak bir yerceğiz
Bir harfini değiştirmek haddim mi efendim
Siz nasıl yazmış iseniz fakir de öyle beğendim
Arz etmiştim ya efendim kelâmınızla sizlere
Bir defacık hitâp etmek fikri geldi fakire
Ondan yoktur yok yerine sizde her şey vâir
Diyerek bir hâzineyi idiverdimdi âşikâr
Âşikâr olmak gerekseydi mahfî demezdi mevlâ
Bu bir sır-ı İlâhîdir fâş edilmemeli aslâ
Gözlüye de gizli yoktur tilsimini bulunca
Hâzine hep elindedir alır emir buyurulunca

3 Manzum mektup ve diğer şiirleri şairin kendi el yazısıyla yazdığı divanından alınmıştır. Söz konusu divan Kıymetli İsmail ve Birsan Ayhan tarafından şahsıma teslim edilmiştir.

Esmâ sıfât hazrâtından her ân tecellî eyleyen
 O kenzin cevherleridir hep cûş u hurûşa gelen
 O cevher öyle bir deryâ ne önü var ne de sonu
 Akıl idrâk etmez onu çünkü hayret bunun sonu
 Nasıl insân eczâsı ile kesîr 'aynı ile vâhid ise
 Hakda tecelliyâtıyla her ân Hâlık ve Kahhâr ise
 Hepsi de o kenzin sırrı dâimâ haşr ü neşr olân
 Biliyorum efendimi bu kenz olmuş hem âd u sân
 Dün bir takvim yaprağında okumuştum hoş bir fikrâ
 Hızır ile Mûsâ aleyhisselâmin hakkandâ
 Gezerken bir deryâ kenârında bir serçe görürler ki
 Gagası ile deryâdan bir damla su almıştı belki
 Getirip Hazret-i Hızır 'ın ağzına verdi bu onu
 Dedi Mûsâ ne vâkıâ nedir bize arz it bunu
 Hızır dedi işbu deryâ Hakkın ilim hazînesi
 Bende görüneni ancak bu deryâdan bir katresi
 Fakirden de şu dökülen birkaç musrâ kelimeler
 Sizin deryânızdan alınmış bir zerreciktir meğer
 Esmâ sıfât hazâini önsüz ve sonsuzdur zîrâ
 Ne hadd ü kenârı vâr her biri öyle bir deryâ
 Feyyâz-ı Mutlâktır onun ne haddi ne hudûdu var
 İnsân içli dışlı mahlûk mukayettir hep kayıtlar
 Damlanın deryâyı ihâtâsı hiç olur mu mümkün
 Kâbil değil olamaz bu emr-i muhâldir velâkin
 Damlayı deryâdan ayrı görürsem damladır adı
 Damlayı deryâya döksem deryâ olur kalmaz yâdı
 Merâtîpde biri esmâ ve sıfâtın tecellîsi
 Bunu şuhûd üzre olanın olurmuş Hak enîsi
 Ben onunum ismim resmim neyim varsa onundur hep
 Bana beni bildirsindi bunu kıldımdı talep
 Butûnunda zuhûr yoktur halkda yoktur o makâmda
 İşte kenz-i mahfî o dur zuhûr eden bu cihânda
 Mahfî O dur ayân O dur gören O dur görünen de
 Başka bir var daha yok ki o görünsün işbu mülkde
 Efendimde kemâl ile zuhûra yer bulmuş o kenz
 Mazhârı küllî düşünüp hem mübârek isimleri Şems
 Efendimin ruhu bu sözden incinecek muhakkak
 Abd-i mahz olan müberrâdır bu izâfetten mutlâk
 Bunu ilmen bilen abd-i mahz olur mu acep desem
 Hakla kâim olarak halkı ve hakkı görür isem
 Bu ikilikten de geçip irersem vahdet-i sırfa
 Resulullah kisvesini giyinerek irem fakra
 Tehallaku bi ahlâkillâh sırrına mazhâr düşüp
 Necâtî çok uzun yıllar Puhte-i Şemsî'de pişip
 Muhakkak böylelikle kadem basardım insânîliğe
 Mazhâr-ı hidâyet olup irerdim mak 'ad-i sîdkâ

Evlâdınız Abdullah Necâtî Özay

Necâtî'nin dersini ve makâmını Şeyhine tekrâr ve tâlim etme sadedinde yazdığı bu tarz şiirleri; onun melâmet penceresinden gördüğü hakikatleri ve gün geçtikçe zenginleşen marifet hazinesinin göstergesi olan klasik tasavvufi terimleri ihtiva eder. Ayrıca tasavvufi geleneğe bağlı olarak tasavvufun vazgeçilmez esaslarından olan şeyhe muhabbet âl-i âbâ sevgisi ve peygambere gönülden bağlılık ... gibi hususlar divânda muhtelif şiirlerde işlenmiştir :

* * *

Münâcât

*Zülâl-i âb – ı aşkından bize sun Yâ Resulallah
Dembedem rengine gönlüm boyansın Yâ Resulallah
Menbâ-ı ilm-i ledünsün bu kenzin sultânı sensin
Ulaştır fakire feyzinle kansın yâ resulallah
Kıplamış kalpleri cehl-i zulumet ki devâsı sende
Ümmetin koyu gafletten uyansın Yâ Resulallah
Tecellî eyleyen dâim zuhurda hep sensin nûrun
Bu zulmet gidip yerini nûr alsın Yâ Resulallah
Bürüsün kalpleri aşkın yürüsün hükmü Kur'ânın
Her zaman imân ü Kur'ân eş olsun Yâ Resulallah
Aşkınla dâim inleyen hasretle gözyaşı döken
Âşıkâ ehâdiyetten bir câm sun Yâ Resulallah
Şefâ'at umarız dâim ki senden bizi dîr etme
Şefâ'at kânısın mutlâk edesin Yâ Resulallah
Necâtî sana müştâktır kabul et huzûra her dem
Duâsı makbûl ü müstecâp olsun Yâ Resulallah*

Şiire ve şiir yazmaya çok açık olan Necâtî muhtelif vesilelerle şiir yazmıştır. Hatta 1966 senesinde karayolundan gittiği uzun Hacc yolculuğunu ve yaşadıklarını 90 kıtadan oluşan bir manzumeye ifade etmiştir. Manzume şöyle başlar:

* * *

1385 (1966) Hicret yılında azm-i râh eyledik elhamdülillâh

*5 mart cumartesi düzüldük yola
Dediler haccınız hayırlı ola
Selâmlar vererek sağ ile sola
Kâbe yollarında elhamdülillâh
.....
.....
Hicâz yolu böylece sona erdi
Allah bütün muratlarını verdi
Abdullah Özay'ın büyük bir derdi
Tekrar gitmek tekrar elhamdülillâh*

Dörtlülüğü ile sona erer. Necâti'nin arayışlarının neticesinde elde ettiği varidatı dile getirdiği şiirlerinden birisi de “ Hâzık olsun kâmil olsun er olsun” nakaratlı şiiridir :

ER OLSUN

Seni yıllardır arardım her yerde
Bulamazdım izin, gözümde perde
Öyle Lokmân gerekti ki bu derde
Hâzık olsun kâmil olsun er olsun

Her kişiden medet umdum yalvardım
Her sûreti insân sandım er sandım
Kaygusuz başımı derdlere saldım
Dedim Hâzık kâmil olsun er olsun

Niceler âlemde bir dâne idi
Kendini beğenmiş merdâne idi
Benlik meydânında mestâne idi
Ne mümkün o hâzık kâmil er olsun

Yolumu sarpa uğrattı şaşırdı
Benlik beni bir sarpa yere aşırdı
Issız susuz yalnız çöle düşürdü
Mümkün mü o hâzık kâmil er olsun

Bu çöllerde gezdim hep seni andım
Uzaktan serâbı dâim su sandım
Sana yandım amân Allah'ım yandım
Bir er ver ki hâzık olsun er olsun

Leylâ'yı da Mevlâ'yı da bulursun
Yoluna düş ara cânım n'olursun
Bir gün maksuduna vâsıl olursun
Bir er bul ki hâzık kâmil er olsun

Bir şems tulû' eyledi üstüme
Mutlak geldi bizi irşâd kâdına
Âşık vâsıl eyledi dostuna
İşte böyle hâzık kâmil er olsun

Çankırı'ya geldi Şemsi Ergüneş
Herkes kaçdı fakîr oldum ona eş
Beni bana okutuverdi kardeş
İşte böyle hâzık kâmil er olsun

İlk nefeste irşâd bunun hüneri
Hakikat güneşdir kendi Hak eri
Senin de bir yolun uğrasa bâri
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

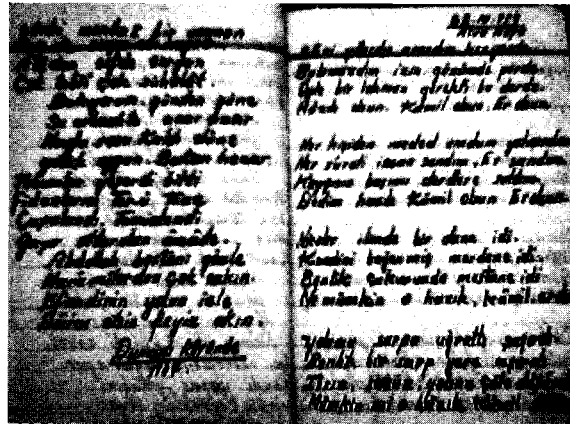
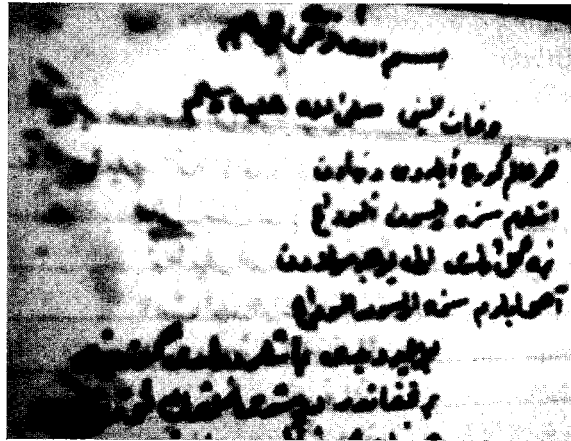
Çokları uğradı göremediler
Kimi Cebri kimi Şakî dediler
Nâ-hak yere günâhına girdiler
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

Hakkânî göz gerek Hakkı görmeğe
Nasîb gerek o makâma ermeğe
Vâsıl olup vahdet gülün dermeğe
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

Bildim ki bendeki benlik onundur
Her var onun cihân dahi onundur
Abdullah da artık senin kulundur
O da böyle hâzık kâmil er olsun

22.10.1953, Alva Köyü

Necâtî'nin samimi bir eda ile kaleme aldığı ve ancak ölümünden sonra ortaya çıkan bu ve benzeri şiirlerini mektup mektup ve bunlara karşı gelen şiirlerle birlikte ayrı bir çalışma olarak tamamlamayı düşünmekteyiz..

Abdullah Özay'ın Osmanlı ve Yeni Türk harfleriyle kaleme aldığı eserlerinden birkaç sayfa

KAYNAKÇA:

ALPER, Abdülkadir, “Ahmet Talat Onay’ın Çankırı Şairlerine Ek: Çankırlı bilinmeyen Birkaç Şair: Rüyeti, Naili Baba, Necati, Vehbi” Milli Folklor Dergisi, Sayı: 61

ERKENÇİ, Nuri, Çankırı Yaren Meclisi Dergisi, Ocak 1993, (Röportaj)

TATCI, Mustafa, Çankırlı Bir Melâmî Şair: Abdullah ÖZAY, Ankara–2004

ULUDAĞ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul–1995

Özet:

Çankırı ve çevresi, yetiştirdiği edebi kişiliklerle de öne çıkan bir yöredir. Bu edebi kişiliklerden biri olan ve tasavvuf alanında eserler veren Çankırlı mutasavvıf-şair, Abdullah Özay Necâtî mahlası ile şiirler kaleme almıştır. Yüzlerce yıllık bir geleneğe uyarak kendisi de bir çeşit “divan-ı ilâhiyat” meydana getirmiştir. Melâmî meşrep bir çizgiye sahip olan Necâtî, samimi duygu ve düşüncelerini şiirlerinde dile getirmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Abdullah Özay (Necâtî), Tasavvuf, Melâmî, şâir, manzume.

A MODERN ISLAMIC MYSTIC IN THE WAY OF CONDEMNATION

NECÂTİ (Abdullah Özay)

Abdülkadir ALPER*

Abstract:

Çankırı and its neighborhood is famous for the literary people brought up in it. Abdullah Özay, who is one of these literary people, worked in the area of Islamic mysticism, and wrote poems by using pen name Necati. By being a part of a very long tradition, he himself composed a “divan-i ilâhiyat.” Necati who has a conservative and modest style wrote his sincere thoughts and feelings in his poems.

Key Words:

Abdullah Özay (Necâtî), Islamic mysticism, conservative and modest style in writing, poet, poem.

* Teacher, Dr. Rıfki Kâmil Urga, an administrative board member of Çankırı Research Center

ÂŞIK NÂİLÎ BABA

Sadık ÇAKIRSİPAHİ *

Hayatı

Aslen Ilgazlı olan Âşık Nâilî Baba'nın doğum tarihi 1281 (1886)'dir.¹ Babası Gaylıoğlu Mustafa Efendi, Annesi Nazire Hanım'dır. Asıl Adı Mustafa olan Nâilî Baba yine o zamanki adı Koçhisar olan Ilgaz'da doğmuş, ömrünün büyük bir kısmını Ilgaz'da geçirmiş ve yine burada 24.05.1936 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Ilgaz Yukarı Harman mezarlığındadır.

Naili Baba'yı tanıyan ve hakkında yazı yazan Sebati Ataman'ın anlattığına göre² Nâilî, iri yapılı, ablak yüzlü, esmer tenli bir adamdır. Ilgaz'da Nâilî Baba zamanına yetişenler de bu bilgileri doğrulamışlardır. Çevrede oldukça tanınan Nâilî Babanın, eşiği ile sürekli gezdiği anlatılır. Hatta boyu çok uzun olduğu için, eşiğe binince ayakları yerde sürünerek gidermiş. Onun bu durumu, hâlâ Ilgaz çevresinde dilden dile anlatılmaktadır.

İlk okuma yazma derslerini babası Gaylıoğlu Mustafa'dan alan Nâilî'nin tasavvufi bilgilere vakıf olduğu, çağının sosyal olaylarını şiirlerine yansıttığı görülmektedir.

Türk âşıklık geleneğinin bir gereği olan sazını omuzlayıp sürekli gezme ve sazıyla çalıp söyleme geleneğini yaşatan Âşık Nâilî Baba, bir destanında Ilgaz'dan çıkarak Çankırı ve Çorum il ve ilçelerine yaptığı bir geziyi anlatmaktadır. Nâilî Baba Çankırı, Çorum, Bolu, Gerede, Kastamonu, Atkaracalar gibi yerleri dolaşarak çalıp söylemiştir.

Âşık Nâilî'nin sekiz on yaşlarında çalıp söylemeye başladığı bilinmektedir. 18-35 yaşları arasında yazdığı eserleri bir kuruntuya kapılarak yaktığı söylenmektedir. Zaman zaman hastalanarak hastanede yattığını kendi eserlerinden de öğrendiğimiz Âşık Nâilî, süresi kesin olarak bilinmemekle beraber Çankırı Cezaevi'nde de yatmıştır. Ahmet Talat Onay, Nâilî Baba'yı cezaevinin bahçesinde bulunan dut ağacına zincirle bağlı olarak gördüğünden ve Nâilî Baba'nın burada def çaldığından söz ederek, "yarı meczup bir insandı" değerlendirmesini yapar.³

İçki ile başı daima dertte olan Nâilî Baba, yine bu konu ile ilgili olarak Kastamonu'da mahkemeye çıkarılır. Burada kendisine bir haftalık hapis ve para cezası verilir. Bu konuda fikri sorulduğunda ise Nâilî Baba'nın verdiği cevap enteresandır: *"Efendim, verilen hapislik cezasına bir itirazım yoktur. Çünkü ben dışarıda olduğum zaman ya hapse ya da şifahaneye gidiyorum. Amma bu para cezası olmadı. Çünkü bende bu kadar para yok, bu bir. İkincisi ise benim bu kadar param olsa bile ben bunu size vereceğime gider güzelce içer hapishanede öyle yatarım."* demiştir. Bu sözlerden hoşlanıldığı için para cezası kaldırılmış ve cezasını çekmek üzere hapishaneye gönderilmiştir.⁴

Âşıklığa, Çankırı'nın Korgun ilçesine bağlı İkiçam köyünden Âşık olarak da tanınan Bezmi'yi dinlemekle başlamıştır. Daha sonra Kastamonulu Âşık Kemâlî ile tanışmış ve ondan bir hayli etkilenmiştir. Nâilî mahlasını kendisine, üstadı Âşık Kemâlî vermiştir. Nâilî Baba'nın şiirde son üstadı Geredeli Âşık Figânî'dir. Nâilî Baba'nın tam anlamıyla zıtlıkları barındıran pervasız, rind-meşrep, yerine göre de lâubâlî bir karakteri vardır. Rivâyetlere göre sarhoşluk ve keyif verici maddelerin her çeşidini buldukça fazlasıyla kullanır. Sürekli sarhoş gezer. Nâilî bazen vakit namazını bırakmayacak derecede namaz ehli, bazen de eğlencesine izin verilmeyeceğini haber alsa çıldıracak dereceye varan bir ayyaşır.⁵

* Şair, yazar, emekli öğretmen

1 Ilgaz ilçesi nüfus kayıtları; Mtijgan Cunbur, Başakların Sesi, Ankara 1968, s. 436.; Eyüp Akman, "Âşık Tarzı Destan türü ve Çankırlı Âşıklardan Âşık Nâilî, Âşık Ali ve Ali Kadri'nin Destanları Üzerine Bir Tahlil Denemesi", Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırlı Şairler Sempozyumu Bildirileri, Çankırı 2004, s. 236. gibi kaynaklara göre 1281 (1866); Ahmet Talat ONAY, Çankırı Şairleri, c.1 Çankırı 1930, s.239'a göre 1282 (1867); Ömer Türkoğlu, Çankırı İl Yıllığı, 1999, s. 87'ye göre ise 1865'tir.

2 Cunbur, s. 436

3 Ahmet Talat Onay, a.g.e. s. 239

4 Onay, s.241

5 Kadir Alper, "Ahmet Talat Onay'ın Çankırı Şairlerine Ek, Çankırlı Bilinmeyen Birkaç Şair: Rüyeti, Naili Baba, Necati, Vehbi", Milli Folklor, Bahar-2004, 162

Fırtınalı bir hayat yaşayan Nâilî Baba'nın hayatını etkileyen olay, Balkan Harbi'nde kendisi gibi şair olan oğlu Şaban Şevki'nin şehit olmasıdır. Şu mısralar onun bu acısını anlatır:

“Yaktı cismim âteş-i sûzân kaldım Yâ Vedûd
Bir ilâç et derdime dermân kaldım Ya Vedûd”⁶

Nâilî Babanın Şiirleri

Nâilî Baba, destan, atışma ve koşma tarzında şiirler söylemiştir.

Aşağıya aldığımız destan o yıllardaki Çankırı ve çevresinin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını anlatması bakımından bunun en güzel örneklerinden biridir:

Çankırı ve Köyleri İçin Destan⁷

Bin üç yüz yirmi dört temmuz beşinde
Erzak celbi için ben çıktım yola
Nasılsa bir kişi geldi peşime
Refik olduk vardık Kuyupınar 'a⁸

Oradan alessabah biz yola revan
Bir heybe bir de saz gönül perişan
Topal Ali 'de⁹ kahve bir kaç fincan
O Ali kahraman bakmaz mangıra

Mevlâya emanet ettik yürüdük
Geçti fâsl-ı bahar ötmedi düdük
Karaköprü 'den¹⁰ hemen sağa döndük
Hekim 'in bahçeye vardık iptida

Orada da iki can oturmuş
Dem ile kabağı bir yana kurmuş
Bazısı da çok keyf olmuş uyumuş
Dedik şen olunuz cümle ehibba

Ol gece orada güzel muhabbet
Seyyah diye yeriz fâh-ı kerâhat (?)
O da benim ile eyledi niyet
Çıktık Kangırı 'dan geçtik karşıya

Çivi Köyü 'ne¹¹ vardık da güç bela
Nigah eyleyerek sağ ile sola
Muîn ol Mevla ben ednâ kula
Yedi günde vardık Kızılırmak 'a¹²

6 Cunbur, s.436

7 Âşık Nâilî Baba'nın Şiir Defteri, Dr. Rıfki Kamil Urga, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Kayıt No: 893, s. 5,6,7,8 (Bu vesile ile Âşık Nâilî Baba'nın şiir defterini Dr. Rıfki Kâmil Urga, Çankırı Araştırmaları Merkezi'ne bağışlayan Kamil KAYILI Bey'e teşekkür ederim.)

8 Ilgaz'ın bir köyü

9 Ilgaz Kırısının Köyünün mezarı

10 Çankırı'nın Ilgaz girişindeki bahçelerin bulunduğu mevki

11 Çankırı Merkezine bağlı kırlar mevkiinde bir köy.

12 Çankırı'nın İlçesi

Kaymakamın hane oldu mekânım
Yolun zahmetiyle çıktı dumanım
Geldiler orada olan ihvanım
İltifat ettiler ben ednâ kula

Vardık baktık cerrin zamanı değil
Şehr-i İskilip'e¹³ eyledik meyil
Hararetten yandı derunumda dil
Üç gün üç gecede vardık güç bela

Çok ahabım vardı illa bir dane
Her ilimde mahir merdi merdane
Güvercin Hamdi Efendi dürdane
Nadir 'ül emsâl kıymeti bî-bahâ

Geldiler odama birkaç muhibban
Sakin işret etme dediler bir an
Sana yapacağız haylice ihsan
Muhabbetine bak yaşa burada

O gece içmedik güzel muhabbet
Hamdi Efendi şereflendi gayet
Fesahatle, belagatle nihayet
Muhabbeti tamam eyledik alâ

Kazanmak vaktiydi oradan çıktım
Şun kadem refikten usandım bıktım
Cevheri nutkumla çok ihvan baktım
Geldik bin zahmetle, geçtik Kula'ya¹⁴

Cacıklar'dan¹⁵ Kavşut¹⁶ Tuğcu¹⁷ Sungurlu¹⁸
Hicri gamla gayet dideler dolu
Baktım bir sel almış sağ ile solu
Sekiz gün muhabbet eyledik hava

Sekiz gündən sonra geriye avdet
Tarif olmaz hele çekilen zahmet
Tuğcu'dan Kavşut'a ettik delalet
Biz misafir olduk Ali Molla'ya

Sağiroğlu Hasan çok hörmət etti
Bizi bıraktı değirmene gitti
Arkadaş Ali var bahşış verdi
Ordan alessabah Halil Ağaya

13 Çorum iline bağlı bir ilçe.

14 Çorum ili Sungurlu İlçesinin bir köyü.

15 Kızılurmak ilçesinin bir köyü

16 Sungurlu ilçesinin bir köyü

17 Sungurlu ilçesinin bir köyü

18 Çorum ilinin ilçesi

*Acem Nimetullah verdi duhanı
O bizim seyyahın doymaz hayvanı
Bir ay bir odada olsak mihmanı
Asla aldırıyor dedim ya sabra*

*Tekne Hasanoglu refikin biri
Şihlik satar yok bir şeyden haberi
Biri ayni vahit gayet serseri
Birisi ben ahmak şaşkın budala*

*Anha minha tamam iki ay gezdik
Birbirimizden cümlemiz pek bezdik
Geçen macerayı gönüle dizdik
Kışla'dan¹⁹ ayrıldık Çerkez Nuri'ya*

*Hasılı sabahtan ayrıldık hele
Kör Hüseyin hâlâ benimle bile
Şikâyet olmasın dolmadı çile
Râhımız küşâd et dedim Rabbena*

*Nuri'nin hürmetin kimse yapamaz
Merdoğlu merdandır sonunu saymaz
Câhile solmaz derler yaramaz (?)
Ben fakir indinde kıymet-i balâ*

*Mevlâ getirmesin gönüle dirlik
Hüznü gamı bütün gönülden sildik
Alagöz'den²⁰ Kasımoğlu'na²¹ geldik
Buğdaya eyledik orada sifla*

*Bî-nihâye Nuri gönlümüz aldı
Yol ayrıldı onlar orada kaldı
Elim öptü hem boynuma sarıldı²²*

....

*Sükûtuyla olduk biz yola revan
Kabardı ayağım gayet perişan
Saat birde Kangırı'ya ben heman
Kıyıcı'nın²³ kahvede verdik mola*

*Arkadaşı gayri orda bıraktım
Üç beş refik Savak Başı'na²⁴ çıktım
Üç yüz dirhem demi bir anda sıkdım
Beş hak buğdayla geldik Koçhisar'a²⁵*

19 Kızılmak'ın bir köyü

20 Kızılmak'ın köyü

21 Bozkır ile Dede köy arasındaki Kasım Ağa Değirmeni

22 4. mısra deftere yazılmamış.

23 Çankırı'da bir kahve

24 Çankırı'da bir mevki

25 Çankırı'nın ilçesi Ilgaz'ın eski adı

*Bu kıssadan hisse yaran yoldaşlar.
Cahile arkadaş olman gardaşlar
Ben Naili gider settane²⁶ başlar
Kusurum affetsin Hazreti Mevla*

Çankırı ve köyleri için yazdığı bu destandan başka bugün elimizde Nâilî Baba'nın üç destanı daha vardır:

Kastamonu Şifahanesinde Yazdığı Destan²⁷

*Bed'et Bismillahirrahmanirrahim
Evvela nefsinle Kahhar'ı fikret
Hâlık-ı mutlaksın yâ Rabbe'l-Kerim
Ol Keremler kâni mimarı fikret*

*Kanı Âdem, safî Havva anamız
Kanı ümm-i cihân, yani Zehra'mız
Düşünsek asıl ki bir katre âhız
Nâr-ı hak hava rüzgârı fikret*

*Hem Muhammed Mustafa'dır evveli
Zaten dü cihanın odur temeli.
Ervahı ezelden demiştin belli
Vardığın imanı ikrârı fikret*

*Sevdi mahbubını var etdi nurdan
Aldı nasihatı Süleyman murdan
Musa'ya tecelli gösterdi Tur'dan
Sırr-ı "lenterânı" settârı fikret*

*Gani benim diyen Firavun Nemrud
Gani Karun, gani Şeddâd-ı merdud
Bir vakt-i seherde Hazreti Ma'bud
Emreden Cebrail cebbârı fikret*

*Kanı amm-i Resul Hamza pehlivan
Kanı Behram Rüstem Zal Kahraman
Kanı şarktan garba giden Süleyman
Dönen kasırgayla gubârı fikret*

*Piri hanedanın ol ceddin Halil
Fukaralar çeşmesinde sel sebil
Kani can paresi bir tek İsmail
Teslimi hak olan gülzarı fikret*

²⁶ Ilgaz yöresinde dedikodu, çekememezlik anlamındadır

²⁷ A.g.defter, s.3-4

Hayy-i ma'neviyle Hayy olan sultan
Dirayetin nasip eyle yâ Gufran
Ebubekir, Ömer, Hazreti Osman
Aliyyü'l Murtaza Haydarı fikret

Hasan ve Hüseyin hüzn-i Kerbela
Tarif olmaz kühile bu da'va
Nasrun minallah ve fethun kariba
Alemdar-ı Resul ez-dârı fikret

Bir zaman doğmuştu kıyruklu yıldız
Sallanıyor cihan ibret almayız.
Kılıç kına girmez üç yüz on dokuz
İşte bu meydanda küffarı fikret

Kimdir alan kimdir veren gösteren
Bozuldu dümenim kırıldı seren
Ta temelden ehl-i beyti yuf eden
Şimir mel'un Mülcem murdarı fikret

Behâyimdir bu nükteyi bilmeyen
Ciğerimi delik delik delmeyen
Ehl-i İslam'a bir 'çim su vermeyen
Fitne, fesat nas-ı şirarı Fikret

Layus'el amma yef'ali uzatma
Şehit oldu gitti bunca enbiya
Kanı Zekeriyya, kanı ya Yahya
Eze ile Bicen ağyarı fikret

Secde edip gider yüzü yerde su
Hacer, şecer ihya olmakta kamu
Hayvan için değil ol hefti tamu
Esfel-i gayyada pür-nârı fikret

Kelamında kusurum çok yâ Kerim
Bu kadarca beyan eyledi dilim
Çektirme ukbada azab-ı elim
Yâ Hâdî ismiyle gaffarı zikret

Aşk dediğin nasib olmaz her kula
Hazine-yi rahmandır kalb-i şu'ara²⁸
İlm-i akaiden ders alsa molla
Temel ister sarf-ı izharı fikret.

28 "Şairlerin kalbi Rahman olan Allah'ın hazineleridir"

*“Hayy u lâyemut” sun²⁹ bildim ey Gani
Hacil etme rûz-ı mahşerde beni
Bir gün sararsın Nâilî kefeni
Tez elden giderken mezarı fikret.*

1319 (1903)

Kastamonu şifâhânesinde yazdığı bu destandan Naili Baba’nın iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda “fikret” redifli şiirinde, halk edebiyatı geleneği içerisinde divan ve tasavvuf edebiyatı unsurlarını başarılı bir şekilde kullanan şairin; ayetlerle, telmih ve benzetmelerle zenginleşmiş oturaklı söyleyiş biçimi dikkati çekmektedir.

Bir diğer destanı ise Yağcıoğlu destanıdır. Yağcıoğlu destanı bazı yerlerde kısmen neşredilmiştir. Bu güne kadar hiçbir yerde tamamı yayımlanmayan bu destanın tamamını ilk defa burada yayımlıyoruz. Yağcıoğlu destanı, hem bir olayı anlatma hem de olayda adı geçen kişi hakkında yorum yapılması bakımından dikkate değerdir.

Çerkeşli Yağcıoğlu Ahmet Efendi’ye Destan³⁰

*Kadir kıymeti bilen sadık ahbap
Edem macerayı beyan Yağc’oğlu
Belaya sabretmek kazaya rıza
Bu Allahın emri ayan Yağc’oğlu.*

*Üç yüz otuz altı Çerkeş vatanı
Nasil sena etmem böyle merdanı
Muhibb-i muhibbân, yâr-ı yârânı
Cümlesi nara yakan Yağcıoğlu*

*Evvel simasından edelim beyan
Yaş otuz beşe var selayi zaman
Şu asırda misli Rüstem kahraman
Yetiştirmez bu zaman Yağcıoğlu*

*İkrar- ı imanı doğrudur gayet
Hatim-i tay-ı sahib-i sehavet
Muhabbeti mürvet, hem kadir kıymet
Herkesin halinden bilen Yağc’oğlu*

*Aklını başına almıştı henüz
Ceddice küheylan, ecdadı temiz
Bilirdi kadiri hem kıymetimiz
Olurdu dost’çün kurban Yağcıoğlu*

*Biraderi İzzet nasıl yanmasın
Validesi haşre kadar ağlasın
İki didem derya gibi çağlasın
Düşürdü gönle sûzân Yağcıoğlu*

29 “O diridir, ölmez”

30 A.g. defter, s. 17,18,19,20

*Evladı ıyali etmekte feryat
Alamadı yalan dünyada murat
Maşukun elinden seyyidi sa'det
Bıraktı üç de sıbyan Yağcıoğlu*

*Teşvik eylemişler bir takım nadan
Gerede şehrine çıkınca asan
Alan haberini takmış nâgehân
İkinci gün yola revan Yağc' oğlu*

*Bir gül imiş de ol Çerkeş'te bitmiş
Bir gün sonra hem sallıye yetişmiş
Fani dünyaya ne gelmiş, ne gitmiş
İnsanlar bağrını yakan Yağc' oğlu*

*Ciğerpareleri üç tane masum
Biri duhter, iki tanesi mahdum
Varır varmaz Gerede'ye bilumum
Gördü her yandan duman Yağcıoğlu*

*Çerkez, Abaza'dan asla korkmazdı
Meteliğe hiç birini almazdı
Dibini görmedik suya dalmazdı
Sonra deryaya dalan Yağcıoğlu*

*Sağı soldan hemen etmişler ateş
Harekatı, sekenatı, muşutşen. (?)
Abaza, Çerkezi bir takım serkeş
Hem at ileri süren Yağcıoğlu*

*Herkesler bir yere atmış kendini
Bilmek gerek haddi harik fennini
Takmış imiş ecel hem kemendini
Fehbey atından düşen Yağcıoğlu*

*Kimsenin sözüne asla kanmayım
İnsaniyet gördüm nasıl yanmayım
Nasip etsin Allah iman Yağc' oğlu³¹*

*Ulemâ-yı hâfız meşâyih insan
Muhabbeti vardı bunlara her an
.....
Tarik-i Kâdiri Geylân Yağc' oğlu³²*

*Soymuşlar edepsiz, arsız şakiler
Gerdanından kurşun isabet eder
Takdir-i ilahi böyledir kader
Emanetin Hakk'a veren Yağc' oğlu*

31 A.g. defterde üç mısra olarak kaydedilmiştir.

32 A.g. defterde üç mısra olarak kaydedilmiştir.

*Arabacı Teyfik Gerede şehri
Çekmesin dünyada asla kederi
Dost yoluna kurban can ile seri
Bilirdi kadrini insan Yağc' oğlu*

*Çalışmalı gece gündüz evrada
İnşaallah görüşürüz ukbada
İki gün cesedi kalmış orada
Gariptir gurbette kalan Yağc' oğlu*

*Yapardı mertliği vakti gelince
Ankara, Çankırı hem vilayetçe
Defnettiren Teyfik ikinci gece
Kan akarak kabre giren Yağc' oğlu*

*Evlad-ı manevi cedd-i sâdıkhan
Dalında martini nadirü'l-akran
Sarınca Hendek'ten yirmi yük duhan
Okurdu ummana meydan Yağc' oğlu*

*Mahkeme-i Kübrâ açar davayı
Farkedemez nadan iş bu manayı
Günde atmış tane kahveyi çayı
Ederdi in'am ihsan Yağcıoğlu*

*Rahmet mağfiretin çoktur Rabbena
Sırr-ı sırdaşdı ben ednâ kula
Ne kadar vasfetse Nâilî geda
Kederimle yazdım destan Yağc' oğlu
Layıktır sana destan Yağcıoğlu.*

3 Eylül 336

Atışmaları

Naili Baba'nın koşma, kaside, destan ve atışma türünden günümüze kadar uzanan deyişleri vardır.³³ Nâilî Baba'nın iki türlü atışma örneği vardır, Bunlardan birisi karşılaşmadıkları hâlde ona atfen yazılan şiirlere verdiği cevaplarıdır.

Tapucu Fevzi Kut³⁴, Naili Baba için şu şiiri yazmıştır.

Çankırlı Tapucu Fevzi'nin Nâilî Baba'ya Yazdığı Şiir

*Aşk-ı cihan olup meydana gelen
Meşrepte, mezhepte eder mi noksan
Şair-i bî-nazîr olup seyran gelen
Emr-i ilahi de eder mi isyan*

33 Sadık Çakırsipahi, "Nâilî Baba", *Duygu dergisi*, Ekim1997, s.3

34 M. Fevzi Kut,(Doğum: 1900-Ölüm:30.10.1971) Aslen Çankırlı olup Ilgaz'da tapuculuk yapmıştır.

*Suâlim budur ey Nâilî Baba
Menhiyat işleyeni sever mi Mevlâ
Günahı bilip işlerse hâlâ
Böyle kimseye ne deriz ey can*

*Rızk için çalışmak vazifemizdir
Haram da, helâl de hem rızkıımızdır
Kişi dilediğin kazanır gelir
Böyle değil midir Kuran 'da bürhan*

*Üstadım, mesleğim evliya yolu
Yaptığın işleri yapar mı veli
Fevzi 'nin değildir nasihat haddi
Avam hatamı söylüyor her an*

Naili Baba'nın ise Fevzi Kut'a yazdığı şiir, şiir tekniği yönünden Fevzi Kut'un şiiri ile kıyaslanamayacak kadar güzeldir.

Naili Baba'nın Tapucu Fevzi'ye Cevabı

*Herbir menhiyat Nâilî 'de tek mil
Meşrepten, mezhepten bahsolmaz Fevzi
"Lâteknetû min-rahmetillah"³⁵ delil
Allah diyen asla boş kalmaz Fevzi*

*Teslim-i tariksin yakışmaz sana
Hayır ve şer min Allah-ı Teala
Elin noksanını görmektir hata
Sana derler, boş boğaz Fevzi*

*Ben cinsi beşerim, melek değilim
Ahsen-i takvim 'i eşek değilim
Koca Nuri³⁶ gibi gevşek değilim
Üstadın ahvali sorulmaz Fevzi*

*Kibri, gururu, zemmi hazzetmezem.
Bir goncayım her bahçede bitmezem
Andelibim her bir ayda ötmezem
Ma-fevkinden bir şey sorulmaz Fevzi*

*Avamın zemmine aldırılmaz Nâilî
Herkes zındık dese darılmaz Nâilî
Hoş görür hemen kırılmaz Nâilî
Nazargâh-ı Mevla sorulmaz Fevzi*

³⁵ "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz" (Kur'an-ı Kerim, Zümer sûresi, Ayet: 53)

³⁶ Koca Nuri, (1877-23.7.1944) Ilgaz'da odası bulunan bir zattır. Bu zat sanat ehli kimseleri pek sever ve çevresinde toplayarak onlarla şakalaşır, sohbet eder ve yardımlarda bulunurdu. Bir gün Tapucu Fevzi'ye, Naili Baba'ya çatmasını ve ona bir şiir yazmasını söyler. Tapucu Fevzi Efendi de yukarıdaki şiiri yazarak, Naili Baba'ya gönderir. Naili Baba bunu duyduğu için cevabî şiirinde Koca Nuri'ye de atıfta bulunur.

Naili Baba'nın bu şiiri Ilgaz'da hâlâ halk arasında söylenmektedir. Naili Baba atışmada asıl şöhretini, karşılıklı saz çalarak yaptıkları ile kazanmıştır.

Koşmaları

Naili Baba koşma nazım şekli ile yazdığı şiirlerinde oldukça başarılıdır. Koşmalarını daha çok ayrılık, sevgili ve yaşadığı olaylar üzerine yazmıştır.

Koşma³⁷

*Elden gelse kimse gitmez gurbete
Düşürmekte devr-i zaman ayrılık
Şükretmezse elde olan servete
Mahveder günbegün yaman ayrılık*

*Bilen gelsin bu çeşmenin başını
Kimse kaldırmadı baktım taşını
Derya gibi iki didem yaşını
Akıtmakta hele hicran ayrılık*

*“Hubbu'l vatan min'el-iman”³⁸ bilene
Nasip eyle Yâ Rab canı canana
Gahi şifahane gahi tersane
Nâil sana ayan beyan ayrılık*

Atkaracalarlı Halk Şairi Banu Hatun'a Koşma³⁹

*“Errızkualallah”⁴⁰ fehmi eden âdem
Dünya vü mafihâ çeker mi kaygu
Niçin terkeyledi tahtını Ethem
Farketti ki nihayeti güft ü gû*

*İnşaallah mübarektir seferim
Gitti beyhûdeye hep emeklerim
Tıflı sabavette yaktı ciğerim
Bir kâmet-i Leyla, gözleri âhû*

*Niyazımdır iltifat yok gedaya
Zahit aklın ermez iş bu manaya
Nefisten sual var derim havaya
Verdik olsun el sebil hâdi illâ Hû*

37 A.g. defter, s.27

38 “Vatan sevgisi imandandır” (Hadis-i Şerif)

39 A.g. defter, s.8

40 “Rızık Allah'tandır”

*Tolaya(?), teberra dersin Allah'tan.
Okumuşuz şükür "kâlûbelâ"dan.
Kesme selamını Nâilî gedâdan
Sevdiğin aşkına kardeşim Banu.*

Koşma⁴¹

*Geçen serencamı tefekkür etsem
Gelir gözlerimden nem nem üstüne
Günde sad-hezaran lânet eylesem
Yezit ibni Yezit Mülcem üstüne*

*Şimir mel'un Yezit o kavmi â'da
Meskenini Mevlâ eyledi gayya
Şah Hasan aşkına bir kase daha
Ver içeyim bari sem sem üstüne*

*Kulundur Nâilî ya ulu Sultan
Hatemi'l-Enbiya buyurdu Sübhan
Gelmiş ve gelecek yok iki cihan
Nebiyü'l-Muhterem Ekrem üstüne*

Koşma⁴²

*Enîsim, mûnisim göçtü pederim
Gayri Cabbara kaldı bu dava
İki haşre kadar ben ah ederim.
Ölsem etmem ol nadana iltica*

*Gafil avladılar beni hem dilber
Çıkar Koçhisar'da er oğlu erler
Bir âdemi üç yüz kişi döverler
Kaldırım üstü kabadayı perva*

*Seni sarhoş eden kimler Nâilî
Kanı sohbet olan demler Nâilî
Rihletinden sonra derler Nâilî
Fayda vermez ba'de harâbu'l-Basra*

Naili Baba ömrünün son günlerinde gerek insanların vefasızlığı gerekse hastalığı nedeni ile saz çalmayı ve şiir söylemeyi bırakmıştır. Son yazdığı kıt'a şudur:

Dörtlük

*Naili elinde köhne saz kaldı
Bir de Mekke ile bir Hicaz kaldı
Aparuz kaparuz imtiyaz kaldı
Şimdi bu dünyada hokkabaz kaldı*

41 A.g. defter, s.27

42 A.g. defter, s. 30

Şair, bu dörtlüğünü yazdıktan sonra sazını duvara asmış bir daha da şiir söylememiştir. Bundan iki yıl sonra da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Nâilî Baba her halk şairi gibi gezmiş, görmüş, çalmış ve söylemiştir. Nâilî Baba'nın yaşadığı dönem Osmanlı İmparatorluğunun son dönemleri ile Kurtuluş Savaşı'nın verildiği sıkıntılı günlerdir. Nâilî Baba yeterince tanınamamış, eserleri hakkında gerekli inceleme yapılamamıştır. Temennimiz bu çalışmanın, bundan sonra Nâilî Baba hakkında yapılacak çalışmalar için basamak olmasıdır.

KAYNAKLAR:

Akman, Eyüp, "Âşık Tarzı Destan türü ve Çankırılı âşıklardan Âşık Nâilî, Âşık Ali ve Ali Kadri'nin destanları üzerine bir tahlil denemesi", *Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırılı Şairler Sempozyum Bildirileri*, Çankırı 2004 .

Alper, Kadir, "Ahmet Talat Onay'ın Çankırı Şairlerine Ek, Çankırılı Bilinmeyen Birkaç Şair: Rüyeti, Naili Baba, Necati, Vehbi", *Milli Folklor*, Bahar-2004, 162

Âşık Nâilî Baba'nın Şiir Defteri, Dr. Rıfki Kamil Urgan, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Kayıt No: 893
Cunbur, Müjgan, *Başakların Sesi*, Ankara 1968.

Çakırsipahi, Sadık, "Nâilî Baba", *Duygu Dergisi*, Ekim 1997.

İlgaz İlçe Nüfus Müdürlüğü Kayıtları

Onay, Ahmet Talat, *Çankırı Şairleri*, c.1 Çankırı 1930.

Türkoğlu, Ömer, *1999 Çankırı İl Yıllığı*, Çankırı 1999.

Özet:

Âşık Nâilî Baba İlgazlı olup 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında, döneminin kudretli halk şairlerindendir. Kastamonu, Çankırı, Çorum, Bolu, Gerede, Kurşunlu, Korgun gibi civar il ve ilçelere gidip gezen ve gezdiği yerler ile ilgili şiirler yazan Âşık Nâilî, âşıklığa Korgunlu Âşık Bezmî ile başlamış ve Âşık Kemâlî'den dersler almıştır. Aynı zamanda içki ile başı dertte olup rind-meşrep, lâubâli ve serâzat bir yapıya sahiptir. Âşık Nâilî İlgaz, Çankırı ve Kastamonu kültürü için önemli bir halk şairidir.

Anahtar kelimeler:

Âşık Nâilî, İlgaz, Koçhisar, Kastamonu, Çankırı, rind-meşrep

ÂŞIK NÂİLÎ BABA

Sadık ÇAKIRSİPAHİ*

Abstract:

Âşık Nâilî Baba, from İlgaz, was one of the most capable poets of the time, the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. He traveled to the towns and cities such as Kastamonu, Çankırı, Çorum, Bolu, Gerede, Kurşunlu, Korgun, and wrote poems about the places he traveled. He began writing poems with the help of Korgunlu Âşık Bezmî, and at a time he was tutored by Âşık Kemâlî. He who was an alcohol user was an unconcerned and cool man. Âşık Nâilî İlgaz is an important troubadour for Çankırı and Kastamonu culture.

Key words;

Âşık Nâilî, İlgaz, Koçhisar, Kastamonu, Çankırı, unconcerned

* poet, writer, a retired teacher

EDEBİYATIMIZDA VE FOLKLORUMUZDA GELİN KAYNANA İLİŞKİSİ VE AYRILIKLAR

Mother-in-law and daughter-in-law relationship and gaps in our literature and folklore

Sadık SOFTA*

Gelin Kaynana İlişkisi

Bizim kültürümüzde iki kelime vardır ki, biri diğeriyle örtüşür gibidir. Bunlar düğün ve bayram kelimeleridir. Bayramlarda halkın sevinçli anları yaşanırken, düğünlerde bir yuvanın kurulmasının getirdiği sevinç vardır. Günümüzde pek bahsedilmese de meşhur düğünlerin hatıradaki bıraktığı izler halâ anlatılmaktadır. Düğünlerin böyle neşe içinde, bir bayram havasında geçmesi ve hatıralarda yer etmesi güzeldir de, ya ondan sonrası?

Ondan sonrası da bazen ağızlardan bal akan o güzelliklerle dolu bir hayat ki, insanın kıymeti, büyüğe saygıyı, küçüğe sevgiyi genelde bu durumlarda görmek gerek. Ya da bunun tersi, yani evlerde yeni durum ile başlayan statü çatışmasının getirdiği 'ağız tadı' nın bozulması ve bunun getirdiği sonuçlar. 'Yılan hikâyesi'ne dönen, uzayıp giden tartışmalar ve sevimli, sevinçli günlerin üstünü kapatan, insanların içini karartan fırtınalı günler.

Meşhur bir hikâye yılların içine yerleşmiş süre gelmiş, ta günümüze kadar ve hala da ileriye doğru akıp gittiği bilinen bir durum. Bu öyle bir hikâye ki, yeni kurulan, çiçeği burnunda evlilikleri bitirip, yeni kurulan ocaklara son veriyor. Hem anne-babaları perişan ediyor, hem yeni ev, yeni yuva kurmuş olan gençleri mahvediyor. Tarihi ne zamandan başladı, ne zamandan beri sürüp geliyor, ne zamana kadar sürüp gidecek bir bilen yok. Amma şakalarımıza, şarkılarımıza, türkülerimize, manilerimize ve nasihatlerimize kadar giren bir gerçek durumu oluşturan ana meselelerden birisi bu, şüphe götürür yanı da yok.

Nedir bu konu?

Şüphesiz anladınız. Gelin Kaynana ilişkisi.

Bu öyle bir ilişki ki, 'Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle' başlayan bir temenniyle ömür boyu devam edecek olan güzel bir gelişmeye ayak atılmış olunur. Daha ilk anından itibaren dualarla, iyi dileklerle başlayan bu ilişki, bazen yakın çevreden tanıyarak başlayan, nişanlılık devresinden kına günlerine kadar ve daha ileriye dönük kaygılar manilerde, türkülerde, ilahilerde ve dualarda başlar uç vermeye.

Çıranın ucu bezir

Ben yâri buldum hazır

Kızın gönlü olunca

Ne bey dinler ne vezir¹

Evet... Çocukluk çağından çıkıp, evlenme çağına gelen insanların vereceği kararlara bir işaret olmalı. Aslında hayatın bütün safhalarında bunu görmek mümkündür. Ne olursa olsun, ne karar verilirse verilsin, ne iş yapılsa yapılsın gönül rahatlığı içerisinde, hiçbir etkiye maruz kalmadan yapılması en etlidir. Şüphesiz bu kararların sonuçlarına katlanan kişi olacaktır. Onun için de kendi kararlarını kendisi verebilmeli, başkalarının müdahalelerine maruz kalmamalıdır. Hâlbuki iş evliliğe gelince bu düşünceler bertaraf edilir ve gencin mutluluğu adına onlara ömür boyu ıstırap yaşatacak müdahalelere bile gidilir. Ama buna rağmen kararlılıkla

* Dr. Rıfık Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi, öğretmen, araştırmacı.

1 Sadık Çakırsipahi, İlgaz, s. 76, Ankara 2002

düşüncelerini, verdiği kararı uygulamak isteyenler elbette başkalarının verdiği kararları aşacaktır. Ama alınan terbiye icabı büyüklere hürmet ve saygıda kusur etmeyenler zaman zaman bunun acısını da çekeceklerdir. Sosyal yaşantı içinde bunun pek çok örneklerini görmek mümkündür.

Bu manide olduğu gibi, daha başlangıcından itibaren gelecekle ilgili kaygıların olabileceği sezinlenmekle birlikte bazı durumlara da zemin hazırlar. Aslında bu halk arasında yaygın olan bir sözü de hatırlatır, '*Kızı kendi bildiğine bırakırsan ya davulcuya varır, ya da zurnacıya.*' Bu modası ve devri geçmiş olan sözdeki ketum yapı, asırların içine sinerek gelmiş ve pek çok meselelere de zemin hazırlamıştır. Zaman zaman yeniden hortlasa da artık bu anlayışla pek hareket edildiği söylenemez. Ama yine de yuva kuranlara bir nasihat gibi geldi bize. Bunun düşündürdükleri de gelecekte olacakların vahametine bir işaret gibidir. Yakın çevrede olan tanıdık bir gelin adayının, ya da damat adayının bulunması ve beğenilmesi, dualarla, nasip olması dilekleri ile arzular dışı vurulmaya başlar. Nasipse olur ve sevinç de getirir. Ya değilse, o zaman da '*nasip değilmiş*' demekle yetinilir. Genelde burada aranan fiziki güzellik değil –onun da etkisi vardır şüphesiz-fakat davranış ve gönül güzelliği çekiciliktir.

Yeni bir evliliğin başlangıcında kız ya da oğlan ailesi istemez gibi bir anlaşmazlığa düşerlerse, evlilik sonrası ilişkiler için çok önemli bir durum söz konusu olur. Bu durum kızlar için daha da önemlidir. Ya gittiği evde daha çok kıymet verilir ki o zaman çok iyi olur, ya da bunun tersi durumlarda, kızın kendi ailesi ile arası açık olacağı için olumsuzluklar zinciri içinde bir mutsuzluk resminin açıkça görülmesi olacaktır. Bu durum oğlan için de önemlidir. Onun evdeki tutum ve davranışları getirilecek olumsuzlukları çoğu zaman engeller. Fakat pasif davranışı önce eşini, sonra kendisini ve peşinden de bütün aileyi olumsuzluk içine çekebilir.

Aslında bu sürtüşmeler başından başlayıp, hangi taraf baskın çıkarsa o yöne kayma devam eder. Sonunda bir taraf '*ben biliyordum zaten*' der. Ama iş buralara geldikten sonra iki taraf için de bunu bilmenin ehemmiyeti kalmamıştır zaten.

*Oğlan evi kız evi
Bakkal evi tuz evi
Geri durun kız evi
Geliyor oğlan evi²*

Genelde olumlu bir hava içinde geçen bir süreç söz konusudur; dünürlük, nişan ve düğün. Düğünlerin en görkemli ve sevinçli anlarını yaşatan kına günleridir. Türk düğünlerinde hangi yörede olursa olsun bu ihtişamlı ve gösterişli durumundan hiçbir şey kaybetmez. Buna rağmen henüz düğünün başlamasıyla birlikte yapılan kına gecesinde kız evine oğlan evinin gelişini haber veren bu mani, aslında toplumun değer yargılarının bir numunesi olmanın yanında, bir öne çıkışın da müjdesi gibidir. Bu öne çıkış saygıdan ve sevgiden mi kaynaklanır, yoksa zamanın içine sinmiş olan kör ve küflü bir çivi gibi zamanın sırtına çivilenerek, etik kurallar zinciri içinde körü körüne mi sürüp geliyor bilinmez. Ama sürüp gittiği de biliniyor. Biz yine de iyimser davranarak buna sevgi ve saygı ile biri diğerinin önüne çıkmış diyelim. Bunun yanında murat alınması ve mesut bir hayat sürdürülmesi için neler gerekiyorsa her iki tarafın da gerekeni yapmaktan kaçınmadığının altını çizmiş olalım.

Kına yakarken iç içe geçmiş maniler, türküler ve ilahiler hep nasihat türü mesajlarla doludur. Her iki taraf da durmadan her fırsatta uyarılır, dikkatli olmaya çağırılır. Hem bu çağırını yapanlar üçüncü şahıslardır.

*Hani bu kızın anası
Elinde mumlar yanası
Daha çok murat göresi
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer şenlik olsun³*

² Sadık Çakırsipahi, a.g.e. s. 72.

³ Sadık Çakırsipahi, a.g.e. s.73

Görüldüğü gibi mutluluk dilekleri işin başından itibaren başlıyor. Aslında ben bu dileği ilk etapta gelin kıza zannediyordum. Öyle de görünüyor. Fakat biraz üzerinde durunca, kızın annesine olduğunu düşünmeye başladım. Ne diyor: *'Hani bu kızın anası / Elinde mumlar yanısı / Daha çok murat göresi'* Bu kızın anasına hitap ediliyor. Yani ilk fırsatta, ilk nasihat ona. Daha çok murat veresi, daha çok ışık olası, daha çok bu tür mutluluklara zemin hazırlayası gibi dileklerde bulunuluyor, diye düşünüyorum. Ama aynı dilek gelin olan kız içinde geçerlidir. *'A kızım kınan kutlu olsun / Vardığın yer şenlik olsun'* mısraları da bunun açıkça altını çizmekten geri kalmıyor. Öte yandan bu dilek zaten söz kesilmeden önce de vardır. Genç artık evliliğe ilk adımını atmaya başladığı andan itibaren, iyi dilekler ve dualarla bu günlere kadar gelinmiştir. Bu dilekler düğün boyunca ve hatta insanın ömrü boyunca da sürüp gidecektir. Fakat bilhassa düğün sırasında her fırsatta gündemde tutulduğu da görülen ve bilinen bir gerçektir. Onun için kına yarken bir gerçeğin daha altı çizilerek bilhassa gelin olacak gence belki de ilk hatırlatma yapılır:

*Sen bu eve gelemesin
Tekneden ekmek alamazsın
Eskisine dönemezsin
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer şenlik olsun⁴*

Gelin olan kız bir kez ana / baba evinden çıktıktan sonra, bu eve bir daha yabancı olacaktır. Öyle ya, bu ev artık kendi evi, kendi ocağı olmayacaktır. Bu eve gelirken çekinerek gelecek, gelince eskisi gibi davranamayacak, hatta rahatça uzanıp tekneden ekmeği bile alamayacaktır. Hele hele eskisi gibi öyle canının istediğini ulu orta rahatça yapamayacaktır. Bu ev artık başkalarının evi gibi olacaktır. Onun yabancısı olduğu bir ev durumuna gelecektir. O bu eve geldiğinde misafir durumuna düşecek, sorulduğunda da misafir olduğu şeklinde yansıyacak ve yansıtılacaktır. Artık o *'eskisine dönemeyecektir.'* Bu ilk nasihat ve ilk tespit olarak gelin kızın kafasına sokulur. Bu durum ilerisi için beklili de ilk hazırlıktır. Bu hatırlatma bununla da bitmez.

*Baban pazara vardı mı?
Alın, yeşilin aldı mı?
Bu da kızımın dedi mi?
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer şenlik olsun⁵*

Denilerek yapılması gereken hazırlıkların boyutunu da hatırlatır. Bunlar alınıp yerine getirilmiş olması zaten belli bir boyutun da işareti değil midir? Bunların yapılması demek, gelin kızın hazırlık safhasının geldiği noktadır. Bu nokta aynı zamanda şu yukarıda saydığımız zamanın da başlangıcıdır. O artık bu evde yavaş yavaş misafirliğe doğru bir adım daha atmış olur. Durduk yerde, doğup büyüdüğü, bütün hayatının şimdiye kadar olan bu bölümünü burada geçirmiş, her şeye sevgisi ve emeği sinmiş, her şeyi sahiplenmiş bir durumda iken bütün bunlar elinden kayıp gitmektedir. Bu nasıl bir duygudur ki; her şey altüst oluyor ve her şey havada kalıyor? Bu nasıl bir durumdur ki, sahibi olduğu şeylere elini uzatırken birden bire çekinerek, utanarak yaklaşmak zorunda kalıyor? Hayat yolu yaşantımız boyunca gösterdiği esrarlardan birisini de burada devreye sokarak yaşıtmaktadır. İyi de ne olacak bundan sonrası?

Bundan sonrası mı?

*Atladı geçti eşiği
Elinde kaldı kaşığı
Kız anasının yakışığı
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer şenlik olsun⁶*

4 Sadık Çakırsipahi, a.g.e. s. 73

5 Sadık Çakırsipahi, a.g.e. s. 73

6 Sadık Çakırsipahi, a.g.e. s. 74

Bundan sonraki *giz* de bence burada, bu dizeler arasında saklı. Buradaki '*eşik*' kelimesine dikkat etmek gerekir. Bu kelime bir ömür boyu sürdürülecek yeni bir hayatı belirlediği gibi, eski yaşadığı evi terk ederek yeni bir hayatın, yeni bir evin, yeni bir ocağın tütürülmesi için de yeni ve önemli bir başlangıcına işarettir. Geçtiği eşik, ana evinden çıkılan eşiktir ki, yukarıda da bahsedildiği gibi, kolay kolay dönülmesi mümkün olmayan ve artık ona gittikçe yabancılaşan bir eşiktir. Yine bu yeni geçilen eşik aynı zamansa damat evinin kapısının ona açtığı eşiktir ki, artık bir ömür boyu dönüşü olmayan bir yolun başlangıcı bu eşiğin gerisinde cereyan edecek olan bir ömrün sürdürüleceği sınır demektir. Bu aynı zamanda yeni sahibi olduğu ve hayatın gerçeklerini sunan, acısıyla, tatlısıyla onun olan bir sınırın başlangıç noktasıdır. Bundan itibaren de bu yeni durumun getireceği şaşkınlık söz konusudur. Her ne kadar haberi olsa da birden bire gelen bu durum karşısında şaşkınlığın belirleyicisi olarak '*Elinde kaldı kaşığı*' söylemini görüyoruz.

*'Güveyi dama çıkamaz
Çıksa da para saçamaz
Gelini alıp kaçamaz
Ağlama gelin anası
Sabreyle sadıç nenesi'*

Bu andan sonra bazı hareketlerde kısıtlanacağını da bir noktasıdır artık. Bu son gelinen durum sosyal hayatta geçerliliğini koruyan ve hala yaşanmakta olan sosyal bir olguya da işaret etmektedir. Öyle bir ana gelinmiştir ki, damdan para saçacak durumu olmasa bile, alıp kaçamayacaktır. Yani dönüşü olmayan yolun başına gelinmiş ve kesin olarak bu süreç başlamıştır.

Gelin çıkartılıp, damat evinin önüne geldiğinde tefçi / defçi kadınlar birkaç türkü / ilâhi nasihatlerde bulunurlar. Aslında bu uyarı yeni bir eve gelen geline oldu kadar eve yeni bir fert (gelin) getiren kaynanayadır da.

*'Hoş geldin allı gelin
Sefa geldin pullu gelin
Haçan gelin, haçan gelin
Evlere güller saçan gelin'*⁸

Denilse de hemen peşinden, '*Oğlumuzu alıp kaçan gelin*' diyerek, '*Evlere güller saçan gelin*'e ne gözle bakıldığını da ortaya koyar. '*Oğullarını alıp kaçmak*' söylemi önemli bir tespittir. O zamana kadar iyisi ve kötüsü ile kendi ortamlarında sevseler de, yerseler de sahiplenmiş oldukları oğullarını bundan sonra birisiyle paylaşacaklardır. Onun sevgisini onlarla bölüşecek, onlardan daha fazla sahiplenecek ve hatta hayatını ona adayacak, ya da onun hayatını adayabileceği yeni bir kişi, yeni bir durum söz konusudur. Bütün bunlar bir kıskançlığın ve sahiplenmeden doğan değişik hisleri harekete geçiren bir kaynağın verdiği rahatsızlıklar olarak gün yüzüne çıkacaktır. Bu durumun getirdiği kargaşada meşhur '*gelin-kaynana kavgası*' başlayacaktır. Bunun ardından da, o bildik hikâyeler gündeme gelecek, bunlara her fırsatta yeni hikâyeler eklenerek sürüp gidecektir.

*'Nur doğdu birden bire
Kaynana iyi dilek dile'*⁹

Diyerek kaynanayı uyarmayı da göz ardı etmezler. Gelin gelmesi '*nur doğması*' olarak algınmış, birden bire gelen bu beklenmedik güzelliğin iyi dileklerle karşılanmasının gerekliliği üzerinde durularak kaynana yeniden ve bir daha uyarılmaktadır. Hatta bunun kıymetini iyi bilmesi gerekmektedir. Bu durum sadece iyi dilek dilemekle de kalmaz,

7 Sadık Çakırsipahi, a.g.es. 74

8 Necati Asım Uslu, Karatekin Eli Yâren Diyârı Çankırı'dan Sözler. s. 84

9 Necati Asım Uslu, a.g.e. s. 84

*'Hani bu kızın anası
Elinde mumlar yanası
Dahi murada eresi
Gelinim gınan gutlu olsun'*¹⁰

Diyerek geline iyi ve güzel günler verilmesinin de hatırdâ tutulmasının gerekliliğini ortaya koyarlar. 'Elinde mumlar yanası'ndan maksat, murada erilmesidir. Bahtının mum ışığına parlak olmasıdır. Burada mum ışığını zifiri karanlıklar içinde düşünülürse ne kadar müthiş bir ışık saçığının da bir boyutu kestirilmiş olur. Aslında saadeti temsil ettiği de bilinmelidir. Hemen burada bir atasözü hatırmıza geliyor, 'Sen iyi isen, herkes iyidir.' Evet, kaynana iyilik eylesin, iyi günler versin ki, gelin de iyilik bulsun ve o da karşı tarafa iyilikle, kırılmadan, gücenmeden karşılık verebilsin. Her iki taraf da mutluluk ve güler yüzle hayata yürüsünler. 'Murada ersinler.' Ya da tersi, dayatmalarla, zorlamalarla bir yerlere varmanın ne kıymeti olacak ki, hem de bir yere varılamayacağı kesinlikle bilinirken.

Gelinin, damat evine gelip henüz eve girmeden bir dizi gelenekler ve etik kurallar peş peşe sıralanır. Örneğin, gelin atta iken (günümüzde arabadan çıkınca) başından aşağı buğday, para, şeker gibi bir karışımdan oluşan çerez saçılır. Bunların her birin bir anlamı vardır. Yeni geldiği evde bolluk, bereket olsun, hiç yokluk görmesin, ağız tatlılığı ile geçinilsin. Eşiğe yaklaşınca, Anadolu'da gelin kaynana güreşi yaptırılır. Bu da geline uyarıdır. Çünkü çevredekilerin de yardımı ile sürekli kaynana, kayın babayı yener. Bunun anlamı ise evin hâkimiyeti kaynanadadır mesajı vermektedir. Bu aynı zamanda geline bir gözdağıdır. Kaynanayı sevip sayması, ona hürmet göstermesi, onun sözünü hep yerine getirmesi, ev içinde onun hâkimiyetine razı olması gibi anlamları içermektedir. Sonra kapı eşiğine konulan testi kırdırılır. Bu da yine uğur getireceğine işaret olduğu kadar, etrafa dağılan suyun, kutsiyeti ve getireceği saadete, uzun ömürlülüğe işarettir. Kapının sövesine yağ sürmek de yine ona keza.

*'Entarin mavi boya
Kenarı ipek oya
Sen beni verem ettin
İçime koya koya'*¹¹

Bir de bu yönü var işin. Öyle ya, herkes bir değildir. İçlidir. Her olup biteni el âleme, hatta eşine bile söyleyip, onun da sıkıntılara düşmesini ve canını sıkmasını istemez. Hassastır, içlidir bu konuda. Amma 'içine ata ata' bu sefer de kendisi hasta olur. Hatta bu durum o kadar ileri gider ki, 'verem' bile olunur ki, bunun anlamı, çaresiz bir derde yakalanmaktır. Diğer yönden entarinin mavi boya olması dikkat çekicidir. Zaten gelin başı süslenirken de en yaygın renkler mavi, kırmızı, yeşil, sarı ve beyazdır. Bu renklerin de birer anlamı vardır. Bunu bilmeyenler bulunacağı gibi bilenler de çoğunluktadır ve önem de verirler. Mavi saadeti, kırmızı temizliği ve saflığı, yeşil kutsiyeti, sarı uzun ömrü, beyaz ise yine saflığı, temizliği, sevinci ve hüznü birlikte simgeler ki, çıkan gelinin hem mutlu anını, hem de baba ocağından ayrıldığı için matemi / üzüntüyü temsil etmektedir.

*'Elmayı yüke koydum
Ağzını dike koydum
Şu ilerin içinde
Boynumu büke koydum'*¹²

10 Bahattin Ayhan, Çankırı ve İlçeleri, s. 266.

11 Hacıseyhoğlu Hasan Üçok, Çankırı Tarih Ve Halkıyatı Notları, s. 346

12 Orhan Özkan, Çankırı Yaran Meclisi, s. 84. Ahmet Absarlıoğlu, Yâran, s.55

Gelin gelmiştir. Hem de ne geliş. Kendi çevresinden tamamen kopmuş, yalnızlık içine düşmüş ve artık boynu bükülmüştür. Onun için Anadolu'da kızlar için 'garip' derler. Ona iyi bakar, kıymet verirler. Bunu bilenler bilir. Bilmeyenlere zaten hiçbir sözümüz de yok. İşte kendi çevresinden kopan, ellerin / yabancıların içine düşen bu durumda ne yapacaktır. Elbette garip ve boynu bükük kalacaktır. O da böyle görmüş ve halini bu mani ile dile getirmiştir.

*'Şu dağlar soldu yine
Yaralar doldu yine
Kaş bozuk çehre eğri
Sana ne oldu yine'*¹³

Bu manide ben akşama kadar dışarıda çalışıp evine gelen eşi görüyorum. Eve dönen genç eş, eşinin halini görünce o da acı duyuyor. Onun da yüreği yaralanıyor. Belli ki her zaman olduğu gibi yine bir terslik vardır. 'Yine' kelimesinden bu geçimsizliğin yeni olmadığını ve kronik bir hal olduğunu anlıyoruz. Artık nereye baksa bir keder, bir dert bulutu sarıyor. Artık baktığı dağların bile rengi soluktur. Her şey keder ve derdini artırmaya yeter de artar bile. Onun için de, 'Kaş bozuk çehre eğri'dir. Dert, keder sarmıştır. Bir türlü bitmek tükenmek bilmez. Aslında bu durum iki taraf içinde geçerlidir. İki taraf da anlaşılamamaktan yakınmaktadırlar. Hangi tarafı dinlerseniz o taraf haklıdır. Öyle ya, 'suç bir yuvarlak taşır, ne tarafa yuvarlarsan o tarafa gider.' Bu durumda evde olanlar, dışardan gelen eşe yansıtılmaktadır. Bunu daha çok mutsuzluk sergileyen yüz hatlarından görmek mümkündür. Onun için, 'Kaş bozuk, çehre eğri'dir. Akşama kadar yaşananlar, evinden, ocağından uzak olan eşe, akşam odalarına çekilince anlatılacaktır. 'Dertler paylaşılarak hafifleyecektir.'

*'Karanfil eker misin
Bal ile şeker misin
Dünyada yaktın beni
Ahrette çeker misin'*¹⁴

Bu manide de bir sızlanış, bir iç çekiş var. 'Bal ile şeker' gibi tatlı olan eş için çekilen zahmetler ve acılar dile geliyor. 'Yaktın beni' sözcüğü de olayın boyutunu veriyor. Vebalin yüklenilmesi ve günahına girildiği 'Ahrette çeker misin' sözleriyle de olayın vehametini gözler önüne seriyor. Aslında burada da bir yanma ve yakınma vardır. Geçimsizliğin boyutları vardır. Kırmanın ve kırılmanın yansıması vardır. Dahası eşe karşı bir sesleniş, bir yükleniş vardır. Gönül koymak vardır. Çaresinin bulunması için bir gizli istek vardır.

*'Yaylı yaylı havada
Bir kuş vurdum yuvada
İkimize bir ölüm
Kalmayalım burada'*¹⁵

Burada yaşanan problemlere bir çözüm yolu arandığı açık. Ölüme bile birlikte gitmek göze alınır. Fakat bu ortamda kalmak ve yaşamak, ölümden bile daha zordur. Burada, bu ortamda kalmaktansa bir başka yere gidelim derken, gerekirse ölüme kadar gitmek göze alınır. Bu aslında çekilen acıların ve anlaşılmamanın da çok güzel bir açıklamasıdır. Bunun yanında bir de eskiden yaşanan kalabalık aile ortamından uzaklaşmak, halkın deyimiyle 'ayrılmak' isteği vardır. Bunu direk olarak söylenmeden, çekilenlere, geçimsizliğe atıfta bulunularak yapılmaktadır. Bu halkın inceliğinin bir işaretini de burada bir daha görmek mümkündür.

13 Ahmet Absarılioğlu, Yâran, s.55

14 Tahsin Nahit Uygur, Çankırı Halk Edebiyatı, s.179

15 Tahsin Nahit Uygur, a.g.e, s.208

*Güzele kiraz derler
Kime derdimi yansam
Bu dert sana az derler*¹⁶

Bu manide güzelin zamanında nasihatlere kulak asmadığı ve söylenenlere kulak kapadığı anlaşıyor. Hani bir ata sözü vardır ya, 'kızı bildiğine bırakırsan ya davulcuya varır, ya zurnacıya' diye. İşte yine yaygın bir söz, 'söz dinlememenin sonu budur.' Dinlemediği için olan olmuş, problemler başlamıştır. Bu durumu ve yaşanan huzursuzluğu, yani içinde bulunduğu durumu kime anlatıp bir teselli bulmaya çalışsa (kime derdimi açsam), terslenmektedir ve bu çektiklerin (Bu dert) sana azdır bile diyerek açtığı kapılar yüzüne kapanmaktadır. Artık başa gelmiştir ve çekecektir. Ya da... Ya dası belirsiz işte.

*'Tarlada dolu çiçek
Benim yarım bir melek
Lâkin bahtım yok imiş
Neler etti şu felek*¹⁷

İnsanın işleri bir ters gitmeye görsün, her şey baştan sona bozulur ve ucu ardı kesilmez. Sürüp gider alabildiğine. Bütün işler tepe taklaktır. İyi niyetle, iyilik olsun diye yaptığınız bir hareket, bir davranış bile ters tepki doğurur, hem sizi, hem de karşınızdakini üzer alabildiğine. Onun için de sitemler başlar, kadere, kismete, bahta sitemler alır gider başını. Feleğin ettikleri de yanına kar kalır hep. Yapılacak bir tek şey vardır, 'başta geleni çekmek!' Çaresizlik kötüdür.

*'Derdim baştan aşıyor
Çilem dolmuş taşıyor
Ben tek başıma kaldım
Herkes eşle yaşıyor*¹⁸

Bu manide aslında direk olarak ayrılığı almamış da olabilir. Ama ben de ilk çağrışımı böyle. Çünkü, 'Derdim baştan aşıyor / Çilem dolmuş taşıyor' sözlerinin altında bu anlamı sezinliyorum. Feleğin sillesini yedikten sonra yalnızlığa mahkûm olan ve 'tek başına kalan' bir talihsizin, 'Ben tek başıma kaldım / Herkes eşle yaşıyor' deyişinden başka ne anlam çıkarılır ki? Herkesin eşle yaşaması, onda bir ukde oluyor. Ayrılmamış bir kişi olmasaydı, bu durum, yani herkesin eşle yaşaması, onu bu kadar etkilemezdi. O zaman, başka manilerde görüleceği gibi, sadece kendisinin bir eş bulamadığı gibi bir durumdan dem vururdu.

*'Gökte yıldız yüz altmış
Yârim uykuya yatmış
Uyku değil meramı
Sevda onu bunaltmış*¹⁹

Burada uykuya yatma meramı pek anlaşılır gibi değil. Sevdalı bir insanın, eşini sevmesinden de bahsedilmiş olabilir. Ama seven iki insanın kavuşamamış olması da söz konusu olabilir. Fakat gene de uykuya yattığını görerek maniye bu durum aktarıldığına göre, biri diğerine yakın olduğunu düşündürüyor. Aslında buradaki tavrı uyku değildir, sıkıntıdır. Sıkıntıdan bunaldığı için bu işlevi gerçekleştirmektedir. Onu böylesine

16 Ahmet Absarlıoğlu, Yâran, s.54

17 Ahmet Absarlıoğlu, a.g.e. s.54

18 Ahmet Absarlıoğlu, a.g.e. s.54

19 Ahmet Absarlıoğlu, a.g.e., s.54

üzten sıkıntının kaynağı ise yine ev içinde yaşanan olumsuzluklar olabilir düşüncesini akla getiriyor. Yani gelin kaynana ilişkisindeki davranış bozukluğu ve içinde bulunulan duruma bir çare bulamamanın verdiği baskı durumundan başka bir şey değildir. Yani 'aşağı tükürse sakal, yukarı tükürse bıyık' hesabı. Ya eşi kırması gerekecek, ya da ana babayı. Ya da dinlediğiyle yetinmek ve olanları *sineye sarmak*. Bu da çarenin tükendiği andır.

*'Karanfil deste gerek
Destesi dosta gerek
Gecesi yar koynunda
Gündüzü hasta gerek'*²⁰

Yine enteresan ve direk olarak anlamını bulamadığımız dizeler. Ama dostu karanfil desteleriyle karşılayan ve geceleri yar koynunda geçirdiği halde gündüzleri *'hasta gerek'* olarak geçirmenin yine iki türlü anlaşılabilirliği olmalı. Ya naz yapıyor, ya da baş başa kalınca sıkıntılar son bulduğu halde, gündüzleri evin / ailenin içindeki yaşantı ve davranışların getirdiği bozukluklar. Burada bahsi olanın da yine davranış bozukluklarından kaynaklandığı için, hastalık bahane edilerek, evin diğer fertleri, tabi ilk akla gelen de gelinin kaynananın gözünden uzak kalmak için oluşturulan bir sebepten öte bir şey olmasa gerek. Tıpkı yukarıdaki, *'Uyku değil meramı / Sevda onu bunalıtmış'* dizelerinde olduğu gibi. Ama buradaki biraz farklıdır. Ortalıkta bulunmamak, yeniden gelecek sıkıntılara kaçarak da olsa bir nevi önlem almak olmalı.

*'Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Nezaketten ne anlar
Şu yezidin karısı'*²¹

Nezaketten anlamaz, insaniyetten uzak, davranış bozuklukları ve her şeyden *kıl kapar olmak*. Yani baştan sona anlayıştan yoksun olan insanlarla geçim yapmak da zordur. Burada bu anlayış yoksunu bir kişiden, kişilikten bahsediliyor. Bunun sonucu olarak da karşısına dikilip söylenmesi gerekenler bu dizelere yüklenerek içlenmesinin boyutunu dile getiriyor. Bu sözleri de bir yabancı başka birine söylemez. Ama bir mani derdini, sıkıntısını en veciz şekilde iki mısra ile ortaya koyuyor.

Ayrılıklar Üzerine

*'Gidiyorum kalasın
Sararıp da solasın
Benim gibi bir yari
Arayıp da bulasın'*²²

Artık bir dönüm noktasına gelindiğinin işaretidir bu sözler. Öyle ki içindeki acılı durumu bile sanatlı bir söyleyişle dile gelir Türk insanının dilinde. Aslında bana kalırsa bu sözler bir bitişin değil de bitmek üzere olan bir durumun tespiti, karşıya aktarılışıdır. Bu safhada son kerteye gelinmiştir. Sözler dilek olmaktan çıkmış, ilenç olmaya doğru kaymaya da başlamıştır.

²⁰ Tahsin Nahit Uygur, a.g.e. s.179

²¹ Tahsin Nahit Uygur, a.g.e. s.209. Ahmet Absarıoğlu, Yâran, s.55

²² Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok, a.g.e. s. 343

*'Elimde sarı kağıt
Ağlarım saat saat
İşte ben gidiyorum
Oturun rahat rahat*²³

Bu dörtlük de yukarıdaki sözleri tamamlıyor. Zaten ben gidiyorum demezler Anadolu'da. İş bu kerteye gelince, yani son nokta da konulduysa, çekip giderler. Bu gidişin altında yatan sebepler de çoğu zaman çok değişikliler gösterir. Bazen eşler arasında, bazen gelin kaynana arasında, bazen gelin kayınbaba arasındadır. Zaten bir kere olumsuzluklar başladı mı, kim arasında olursa olsun, hiç mühim değil. Çünkü sonunda ayrık var, sonunda acı var, sonunda genellikle gözyaşı vardır.

*'Ateşim var külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Yar senden ayrılalı
Ağlamadık günüm yok*²⁴

İşte o korku anı gelip çatmış, ocak yıkılmış, ayrılık başlamıştır. Gece uykusu kalkmış, içlenmeler, hıçkırıklar devam eder gider. Yalnız ve kimsesiz yerlere gelindiğinde gözler kendiliğinden akmaya başlar. Ayrılığın verdiği o hüznün tıkar boğazlarını.

*'Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Felek bizi ayırdı
Her birimiz bir yerde*²⁵

Yine bir ayrılık dörtlüğü. Hem öyle hissettiriyor ki, bülbülün gül karşısında kaldığı çaresizliğe de işaret ederek, içinde bulunulan durumun boyutunu ve vahametini çok güzel anlatıyor. 'Felek bizi ayırdı ve her birimizi bir yere fırlatıp attı' diyor. Burada çaresizlik içinde gelen bu acılara katlanmanın da boyuları göz önüne seriliyor.

*'Şu dağlar ala dağlar
Al giymiş kara bağlar
Sevdiğinden ayrılan
Kâh düşünür kâh ağlar*²⁶

Yine bu mısralar bana bir atasözünü hatırlatıyor. 'Dışı seni, içi beni yakar demişler.' atalar. Al giyinen, rengârenk dağlar bile kara bağlamış. Öyle görüyor. Sanki onun derdini dağlar da biliyor olmalı. Onun derdiyle öyle hemhal olmuşlar ki, onlar da ayrılıkla yanıp tutuşan bu insan gibi kara bağlamışlar. Öyle ya, yoksa niçin kara bağlasın ki?. Buradaki *kara bağlamak* deyimi, bu durumları çok güzel açıklayan bir deyim. Nedeni de meydandadır, 'sevdiğinden ayrılmak.' Peki, sevdiğinden ayrılan ne yapar? 'Kâh düşünür, kâh ağlar.' Düşünmek bir çıkış yolunun aranmasına işaret olduğu gibi, ağlamak da çaresizliğin belirgin bir nişanıdır.

*'Yemenimin yeşili
Ben kaybettim eşimi
Yemenim sende kalsın
Sil gözümün yaşını*²⁷

23 Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok, a.g.e. s. 343
24 Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok, a.g.e. s. 339
25 Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok, a.g.e. s. 256
26 Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok, a.g.e. s. 341
27 Hacışeyhoğlu Hasan Üçok, a.g.e. s.173

Zaman zaman dile getirmeye çalıştığım gibi, ayrılık konusu burada da gözler önüne seriliyor. Her ne kadar *'ben kaybettim eşimi'* dese de ben bu dörtlükten, ayrılığı, uzak kalmak olarak algılıyorum nedense. Yani bir boşanma veya hemen ilk akla gelebileceklerden olan ölüm gibi durumlardan eşi kaybetmek de olabilir tabi. Ama, *'Sil gözünün yaşını'* dizesinden de anlaşılacağı gibi, her iki taraf da birbirini düşünmektedir. *'Verilen yemeni'* ise, muhatabının sürekli hatırlatılmasına bir vesileden başka nedir? Bir de bu simge aynı zamanda zaten ayrılığında bir işareti olduğu unutulmamalıdır.

*'Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı'*²⁸

Ayrılık yürekleri yakıp kavuran, sevenleri ayıran acı bir yara. Bu yara çeşitlilik de gösterir. Evini terk ederek ayrılığı yaşayanların yanında, fakirlikten dolayı evinden uzaklaşanların da yaşadığı sosyal bir olgudur. Bu olgu peşinden değişiklikler gösteren problemler de yaşatır. Dedi kodu, bıdı bıdı alır başını gider. Hatta bazen öyle bir hal alır ki, gurbete çıkıldığı için ayrılığı yaşayanlar bu sefer de yuvasının yıkılmasıyla bile karşı karşıya gelebilir.

*Karanfil katar oldu
Hasretlik yeter oldu
Bu ayrılık sevdiğim
Ölümden beter oldu'*²⁹

Ölümü ayrılığa eş tutan halkımızı doğrulayan bu sözler, hasretliğin boyutunu da ortaya koyması bakımından önemlidir. Ölümün verdiği ayrılıkla eş tutarak da bunu açıkça ortaya koyar. Hâlbuki ölenin bir daha görülmesi ve kavuşulması gibi bir umudun olmayışı bilinen bir gerçektir. Buna rağmen *'ölümden beter olması'* yaşananlar karşısındaki çaresizliğin ve verdiği bıkkınlığın boyutunu sergilemesi açısından dikkatleri çekici bir durum tespiti değil de nedir?..

Sonuç:

Çevremize bir göz attığımızda, pek çok olayların döndüğünü görürüz. Her şey insan davranışına bağlı olarak cereyan etmektedir. Birkaç örnekle vermeye çalıştığımız bu konuda aynı özelliği göstermektedir. Verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi, gelin – kaynana ilişkilerinden doğan sosyal bir yaradan bahsetmek olası bir durumdur. Davranış kalıplarını oluşturan ana sebep ise ev-aile içindeki tahakkümdür. Hükm etmek ya da benimsemek, tehlikeli boyutlara ulaşan davranış kalıplarının ortaya çıkmasını sağlıyor. Aslında bu davranış kalıplarına bakıldığında ters giden bir şeylerin olduğu hemen görülüyor. Bunun da ilk akla getirdiği şey, sosyal hayatta bazı davranış kalıplarının sarsıldığı, hatta zaman zaman yıkıldığıdır. Şöyle ki; toplum içinde insanların yüklediği roller vardır. Bu roller sosyolojik olarak belirli bir zemine oturmuştur. Bu rollerde aksamalar olumsuzluğu büyük boyutlara taşımakta, toplum içinde ve daha önemlisi çevrede büyük yankılar uyandıracak sona doğru bir gidişin olduğunu görmek mümkün. Toplumun hallettiği bu roller gerektiği gibi yerine getirildiğinde, burada da verilmeye çalışılan olumsuzluklar büyük ölçüde yaşanmayacaktır. Hâlbuki sosyal hayatta yaşanan ve burada da verilen örneklerle de desteklenen durum tespitinde, takip edilen yolun yaşanması gereken statünün dışında hareket ettiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle, ilk etapta şu tespitlere yer verebiliriz:

²⁸ Hacıseyhoğlu Hasan Üçok, a.g.e. s.173

²⁹ Ahmet Absarıhoğlu, Yâran, s.56

1- Büyüklerin küçüklere karşı hoşgörölü, sevecen ya da gerçekten seven bir yapı sergilemesi gerekirdi. Bu durum hala geçerliliğini koruyor ve uygulanıyor da. O zaman burada bahsedile gelin – kaynana ilişkisinde bir davranış bozukluğu olduğu bariz şekilde görölen bir durumdur. Fakat bu arada unutulmaması gereken ise, bu davranış bozukluğunun en asgariye inmiş vaziyette de olsa devam ettiği muhakkaktır.

2- Küçüklerin büyüklere karşı saygı ve sevgi içinde davranmasının gerekliliği ki, bu davranış biçimi toplum değerlerine uyularak gerçekleştirilirse olumsuzluk boyutunun çok ileri, dönölmez safhalara uzanmadan problemlerin yumuşak bir geçişle savuşturulduğu görölecektir. Hatta bu çevremizde zaman zaman rastladığımız ve şahit olduğumuz bir durumdur.

3- Kadın-erkek ilişkilerinde şimdiye kadar uygulana gelen yapıdır. Bu yapının peyder pey yaşatıldığını görüyoruz. Fakat bu davranış türü eskisi gibi yaygın olarak sergilenmiyor. Zaman zaman bu konuda da bozulan davranışların sergilendiğine şahit oluyoruz. Zaten bu davranış türü de koptuğunda, yani uygulanabilirliği kalktığına sonucu etkileyen faktörlerin daha da derinleştiği ve mutlak bir çıkmaza girdiği rahatça görölmektedir.

4- Akrabalık ilişkileri ile yeni bir bağ da kurulmuş oluyor. Ama, bu bağ yeni olduğu için, çoğu zaman pekişmeme durumunda zaten eski Türk geleneğinin de devreye girmesiyle kadın tarafının akrabadan sayılmaması gibi bir durum çıkıyor. Bu sesli olarak dile getirilmese de uygulamada yaşatılmaktadır. Ama baştan kabul gördüyse, olumsuzlukları darbeleyecek bir gelişme de gösterebilmekte, sağlam adımların atılmasına da güzel bir zemin hazırlamaktadır. İşte bu iki durumu göz önüne getirirsek, bundan yararlanılması durumunda, erkek ve kız tarafının birbirlerine kuvvetli bir bağ oluştururken, sıkı bir dayanışma birlikteliğini de peşinden getirmiş olur. Aksi takdirde olumsuzluk faktörün daha bir zemin hazırlamış olur ve bunun da getireceklerinden çok götürecekleri olur. Bunun anlamı ise dönölmez yola girişten başka bir şey değildir.

Türk edebiyatına ve folkloruna yansıyan sözlerde canlı olarak yayan, yaşatılan bu konu kişilik tartışmasına kadar varan bir durum tespiti sunmaktadır. Toplum yaşantısında canlı bir organizma gibi duran ve süreklilik gösteren bu konu, her zaman yaşamaya devam edecektir. Her yeni kurulan aile kurumunda olumlu veya olumsuzluklara rastlanacaktır. Aslına bu durum tespiti, araştırma sahasını ve alanını genişletilerek, daha değişik ve zengin örneklerle bir araştırmaya tabi tutulsa, daha ilginç sonuçlara götüreceği de su götürmez bir gerçektir.

Bizim sınırlı kaynaklarla ve örneklerle ortaya koyduğumuz bu durum hakkında türküsünden ilahisine, orta oyunundan halk tiyatrosuna kadar yansıyan değişik yönleri vardır. Onun için halkın her kesiminde rastlanan, dudaklara yuva yapmış olan gelin - kaynana ilişkisi bu güne kadar tespit edilmeyen ve boyutları kestirilemeyen bir konu olmaktan çıkacağı gibi, halkı bilinçlendirme yönüyle de önemlidir.

Günümüzde belli boyutta bu ve bunun gibi konulara çözüm bulunmuyor mu?

Elbette bulunuyor. Son dönemde gözlemlediğimiz kadarıyla çekirdek aile tipine bir kayış vardır. Bu da sosyal çevre içinde aileleri değişik yönlerden yıpratan gelin-kaynana ilişkisiyle ilgili pratik çözüm yollarından sadece bir tanesi.

Aile / evlenme kurumu var olduğu sürece gelin - kaynana ilişkileri de varlığını koruyacak ve sürdürecektir. Sonucu ayrıklıklara ve aile yapısının yıkılmasına kadar giden bu konunun sosyal açıdan da ele alınarak gündeme getirilmesinin büyük yararı olacaktır.

Kaynaklar:

- 1- Çakırsipahi, Sadık, Ilgaz, Ankara - 2002
- 2- Özkan, Orhan, Çankırı Yaran Meclisi, Çankırı - 2000
- 3- Absarılıoğlu Ahmet, Yâran.
- 4- Uygur, Tahsin Nahit Çankırı Halk Edebiyatı.
- 5- Uslu, Necati Asım, Karatekin Eli Yâren Diyarı Çankırı'dan Sözler, 2005
- 6- Hacışeyhoğlu Hasan Üçok, Çankırı Tarih Ve Halkiyatı Notları, 2002

Özet:

Edebiyatımızda ve kültürümüzde önemli bir yer tutan gelin-kaynana kavgaları vardır. Bu durum günlük dilimize bir deyim gibi oturmuş, şakalaşmalara kadar girmiş, ama sosyal hayatın da bir aksak yönünü yansıtmaktadır.

Şakalarımıza, şarkılarımıza, türkülerimize, manilerimize ve nasihatlerimize kadar giren bir gerçek durumu oluşturan ana meselelerden birisi olan bu durum, hayat tarzımızın oluşmasında da ana rol olmaktadır.

‘Edebiyatımızda ve Folklorumuzda Gelin Kaynana İlişkisi ve Ayrılıklar’ makalesinde adından da anlaşılacağı gibi, bu sahadaki örnekler Çankırı’da tespit edilen dokümanlar bir araya getirilerek örneklerle açılanmaya çalışılmış ve araştırma bu yönde işlerlik kazanmıştır. Yaygın bir konu olmasına rağmen, işlenişte pek o kadar yaygın olmadığı düşüncesiyle gündeme getirilmiş ve bu düşünce araştırmanın merkezini oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Edebiyatımızda ve Folklorumuzda Gelin Kaynana İlişkisi ve Ayrılıklar, Gelin, kaynana, düğün, kına, damat, gelin-kaynana kavgası, ayrılık, mani vb.

MOTHER-IN-LAW AND DAUGHTER-IN LAW RELATIONSHIP AND GAPS IN OUR LITERATURE AND FOLKLORE

Sadık SOFTA*

Abstract:

There are quarrels between Mother-in-law and daughter-in-law which are very important in our literature and culture. This situation affects our idioms and banter, and at the same time it reflects one of the defects of our social life.

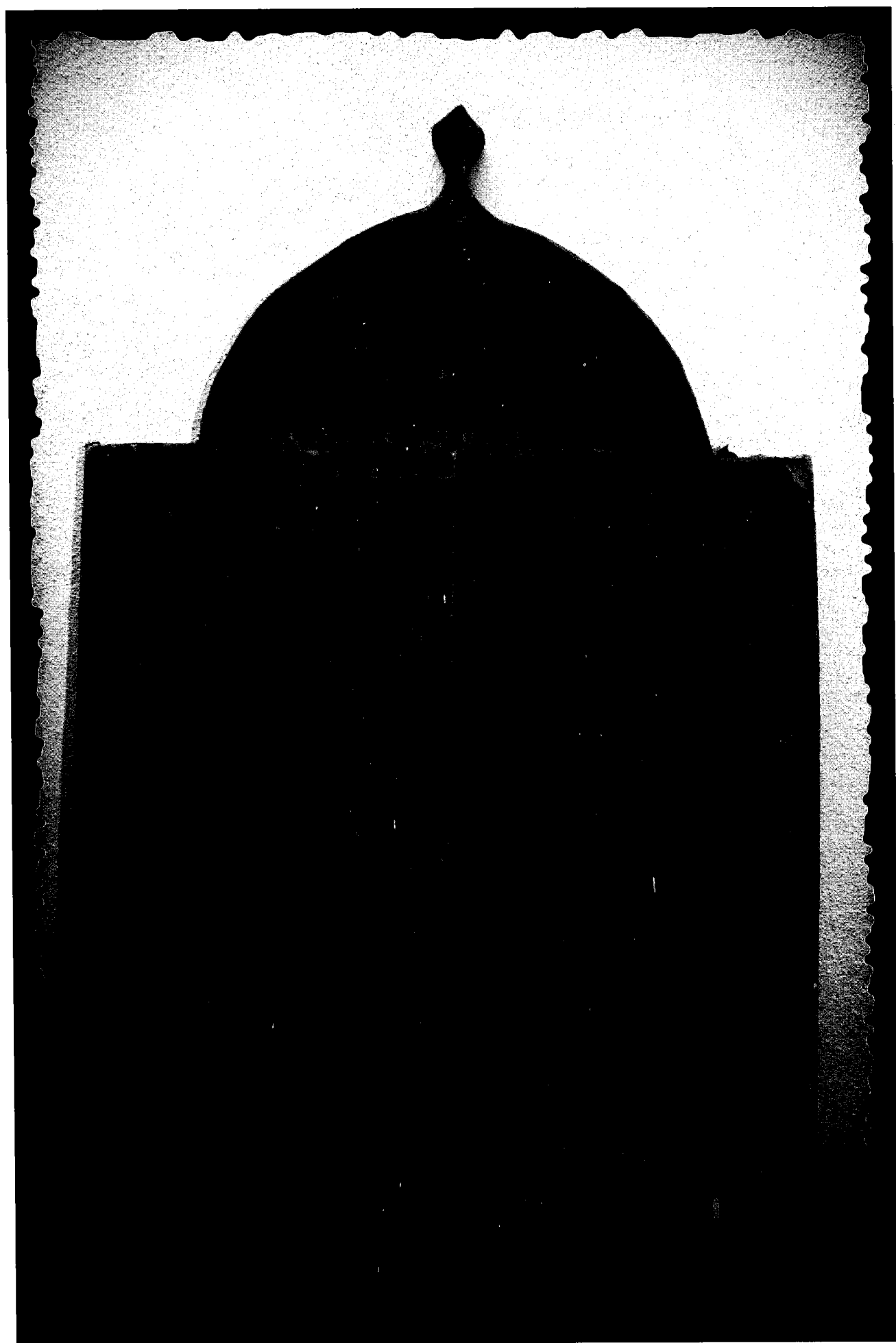
This situation is one of the main themes that reflects the true that has been a subject for our songs, ballads, manis, and advices. And this situation have a crucial place for our life styles to mould.

As understood from the headline “Mother-in-law and daughter-in-law relationship and gaps in our literature and folklore”, the examples in this area are tried to be explained by giving examples with documents found in Çankırı and the research is carried on in this way. This subject is brought to the scene with the idea that although it is a widespread subject, it is not so common in practical terms, and this idea became the main theme of the research.

Key words:

Mother-in-law and daughter-in-law relationship and gaps in our literature and folklore, daughter-in-law, mother-in-law, wedding ceremony, henna ceremony, bridegroom, the quarrel between daughter-in-law and mother-in-law, separation. Mani etc.

* Dr. Rıfık Kâmil Urgan, an administrative board member of Çankırı Research Center, teacher, researcher

Cami Kitabesi*

Çeviri: İbrahim AKYOL

*Câmi 'u'l-hayr gelib kulsın namâzın sâlihîn
Feyz-yâb Hazreti Mevlâ 'ya olsun vâsılîn*

*Baş çekib dermiş menâre's-salâdır dâimâ
Hizmetin eyler edâ evkât-ı hamse kâimîn*

*Hikmet-i ilmiyle memlû oldu sehâlar
Müntezır-ı tâlib 'ulûma cümle olmuş hâzırîn*

*Cami 'e etmiş teveccüh heb müferrah dil-güşâ
Kesb-i 'irfân eylesin gelsin de bunda 'ârifîn*

*Sâhibu'l-hayr Hâcî Şeyh-zâde ve Hâcî pür-Sa'îd
Mazhar olmuş böyle hayra ol Efendi nâzenîn*

*Kendisine yâver olmuş tâli '-i mes'ûdî hem
Kubbe-i eflâkde kaldı heb melekler âferîn*

*Şânına dense sezâdır bu 'ibâdet-hânenin
Hâzihî cennâtu 'adnin fedhulûhâ hâlidîn*

*İşbu hayrın sâhibi Hâcî Sa'îd babaya kim
Dest-gîr olsun kayâmetde Şefi'ul-müzniîn*

*Yâ İlâhî 'ömrünü ikbâlini efzûn kıl
Dü cihânda eyle Yâ Rab şerr-i a'dâdan emîn*

*Ey Küşâdî sen de söyle bir güzel târih buna
Çün gelen erbâb-ı diller bunda olsun nâzırîn*

*Mısra'ın en âhiri başdan ayak târih ola
Eylesin ebced hesâbından ben-i kâmilîn*

*Geldi hâtif sağ kulağımdan bir âvâz eyledi
Bir binâ bu mâsâallah ni'me ecru'l-âmilîn*

ÇANKIRI EVLERİ VE SOSYAL YAŞANTI

Çankırı's Houses And Its Social Life

Hatice SARGIN*

GİRİŞ ÇANKIRI EVLERİ (ESKİ ÇANKIRI EVLERİ)

Eski yapılar Osmanlı mimarisinin özelliğini taşır. Evliya Çelebi 17. Yüzyılda Çankırı'ya yaptığı seyahatinde dört köşeli ve bahçeli evlerin mevcudiyetinden seyahatnamesinde bahsetmiştir. İl merkezinin yerleşimine uygun, düz alandan yoksun oluşu veya düz alanların azlığı nedeniyle önceleri; şimdiki kalenin bulunduğu yerde ilk yerleşimin kalenin eteklerine ve güneye doğru kaydığı çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. Bugün bile kentin çekirdeğini eski yerleşim yeri olan kalenin güney etekleri oluşturmaktadır.

İki katlı olan evler ahşap olarak inşa edilmişlerdir. Zemin kat toprak seviyesinden yarım metre yükseklikte su basmana sahiptir. Ön kısmında geniş bir sofa ve sofa etrafında bölmeler bulunur. Bu bölmeler günlük işlerin yapımında ve hayvan barındırmada kullanılırdı. Kış ayları alt katlarda oturulur, üst katlar pek kullanılmazdı. Alt kattan üst kata ahşap merdivenlerle çıkılırdı. Merdivenin etrafı ahşap korkuluk ile çevrilidir. Merdiven çıkışı geniş bir sofaya açılır ve sofa etrafında odalar bulunur. Odaların hepsi bağımsız olup şerbetlik, yüklük, dolap ve sedir gibi odayı tamamlayıcı bölümler, ayakkabılık yer alır.”¹

“Özellikle yazlık olan ikinci katlarda her evin bir “Baş Oda’sı” vardır. Bu odalar diğerlerine göre daha geniş ve ahşap işleme tekniğinin güzel örneklerini sergiler. Baş odalarda şahniş adı verilen yükselti bulunmakta olup bunlar, birinci katın üzerine çıkma yapılarak oluşturulmuştur. Başodaların tavanları göbekli ve çoğunlukla kök boya kullanılarak bezenmiştir. Odalarda oturmak için sedirler veya makat (peyke) denilen tahta divanlar yapılmıştır. Her odada yüklük adı verilen tahta dolaplar vardır. Bu dolapların bir tanesi gusülhane olarak kullanılmaktadır. Odanın en önemli yeri ocaklığıdır. Ocaklıklar, yörede çokça bulunan alçıdan yapılmıştır. Kenarlarında lamba veya mum koymak için şinanay adı verilen yerler bulunur. Ocaklar, yörede çokça bulunan alçıdan yapılmıştır. Kenarlarında lamba veya mum koymak için şinanay adı verilen yerler bulunur. Dolapların kenarlarında ise terece denilen ahşaptan küçük gözler bulunmaktadır.

Ocağın üzerindeki yüksekçe çıkmaya

‘kaşık’ adı verilir. Buraya lamba, saat gibi eşyalar konur.

Ömer Beyler Konağı Tavan İşleme ve Süslemeleri / Eskipazar-Tamışlar Köyü

Evlerin su basması çoğunlukla kesme taştandır. Duvarlar ise ahşap çatki arası kerpiç dolgu olarak yapılmıştır. Yörede buna yeydane (yeğdene) denmektedir. Duvar yüzleri, yörede çokça bulunan alçı ve toprak, kireç karışımı ile sıvanmıştır. İkinci katlar sokağa veya avluya çıkma yapılarak genişletilmiştir. Çankırı’da evler genelde arsanın şekline göre biçimlenmiştir. Cepheler güneye bakmakta olup kuzey yönleri sağırdır. Yamaçlara doğru sıralanan evler birbirlerinin manzarasını kapatmamaktadır. Her evin avlusunda ağaç bulunduğu

* Süleyman DEMİREL Fen Lisesi Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmeni

1 Bahattin AYHAN, Çankırı ve İlçeleri, Ankara, s. 234-235

için tabiatla iç içe bir hayat söz konusudur. Çatılar, mahallinde imal edilen oluklu kiremitlerle kaplıdır. Çok sayıda pencere açmaktan çekinilmiştir. Bunun sebebi ise yörede uzun ve sert geçen kışlar olmalıdır.

Mevcut evler en az yüzyıllık evlerdir. Tarihlemek gerek irse, bugün ayakta kalabilenler 18.yüzyıl ile 19. yüzyılda yapılmıştır. Evlerin en eski örnekler açık sofalıdır. Daha sonraları orta sofalı yapılmaya başlanmıştır. Özellikle birinci katta olan orta sefağın güney cepheleri kapatılarak kapalı sofalar meydana getirilmiştir. Cumhuriyet Döneminde yapılan evlerde kışık ara katlar ikinci katın özelliklerini taşımaya başlamıştır.”²²

“18. yüzyıldan itibaren hayvan barınakları oturma biriminden tamamen ayrılarak alt ve üst kat aynı plan benzerliğinde inşa edilmiştir. 19.yüzyılda ise sokağa çıkıntılı, küçük sofalı cumbalı evler inşa edilerek mevcut avlu taşlık olarak şekil değiştirmiştir. İç mimaride ahşap işlemenin yanına alçı tavan dahil edilmiştir.

Dönemin özelliklerine göre yapılarda tarz değişimi ve bulunduğu dönemi karakterize eden mimari üslup gelişmiş ve tatbik edilmiştir. 18. yüzyılda egemen olan barok ve ampir mimari üslubun yerini 19. yüzyılda cumbalı ev tipine bıraktığı görülür. Bu yüzyılda sokaklar küçük ve de dardır. Genelde evlerin cepheleri avlu yerine sokağa bakmaktadır. Kuzey yönde iklimin tesiri aktif olmadığından cephe daima güney yöne bakmakta ve binaya giriş de güneyden olmaktadır. Acı Çay boyundaki evlerde, Hisar içi evlerde bu mimari özelliği görmek mümkündür. Her evin ön cephe girişi bir avluya açılır. Pek taş yapıya rastlanmaz birkaç istisna örneğin dışında. Örneğin bu gün okul olarak kullanılan ‘taş mektep’ gösterilebilir.”²³

“İnşaatlarda çevre köylerden getirilen ahşap malzemeler belli oranlarda kullanılmıştır. Evler, mahalli, ustalar veya bizzat ev sahibi tarafından inşa edilmiştir. Çankırı’nın jeolojik konumundan kaynaklanan arsa sıkıntısı sebebiyle, evler adeta birbirine kenetlenmiştir. Birinci derecede deprem kuşağı olması, bu tür bir zorunluluk doğurmuştur.

Avlu kapıları çift kanatlı olup çatal kapı olarak isimlendirilir. Kapı tokmakları kendine özgü ve yerli ustalarca imal edilmiştir. Ev sahibinin mesleğine göre farklılıklar göstermektedir. Kapıların arkasında bulunan küçük çanlar, kapıların açılmasıyla birlikte çalarak ev sakinlerini haberdar etmektedir.

Bitişik nizamlı evler, küçük aralıklarda çıkmaz sokaklar meydana getirmiştir. Sokaklar dar ve Arnavut kaldırımı denilen moloz taşlarla kaplıdır. Bütün sokaklar caminin veya iş merkezinin olduğu imaret veya arastaya çıkmaktadır.

Birçok eski ev, sonradan gördükleri onarım ve tadilatlar sonucu orijinal özelliklerini kaybetmiştir.”²⁴

İLÇE, KASABA VE KÖY YAPILARI

“Kamu kuruluşlarına ait binalar kar- gir ve betonarme olmakla birlikte bütün bunların hepsi Cumhuriyet döneminde yapılmıştır. Son yıllarda halkın da betonarme evler yaptığı ve yaygınlaştığı izlenmektedir. Yapılar ağaç ve kerpiçten veya taştan yapılmış iki katlı damları kiremitli yapılardır. Eski tip evlerde alt yapıya rastlanmaz. Ana hatlarıyla evler iki katlı olup üst katta bulunan hayat / sofa adı verilen boşluk etrafında sıralanmış odalar ve alt katta ise günlük ihtiyaçların karşılandığı odalar ağıl, samanlık, kiler ambar gibi birimler yer alır. Her evin mutlaka bir avlusu vardır.

2 Haz. Çankırı Turizm Mtd., Çankırı Turizm Envanteri, Çankırı,1994, s.36-373 Sadık Çakırsipahi, a.g.e. s.73

3 Bahattin AYHAN, a.g.e., s. 135

4 Haz. Çankırı Turizm Mtd., a.g.e., s.36-37

Bazı evlerde samanlık ve ambar gibi ünitelerin avlu içinde serpiştirildiği görülür. Avlu etrafı kapalı ve büyük bir giriş kapısına sahip işlevlerin gerçekleştirildiği bir açık alandır. Köy evi içinde mutfak görevini aş evi adı verilen oda yapar. Gıda depolaması kiler, hububat depolaması ambar adı verilen birimlerde yapılır. Oda içinde ocak, yataklık /yüklük, raf / sergen ve dolaplar bulunur.

Oturma ve misafir odaları ayrı bir özellik taşır. Duvarlarda varlık durumuna göre halı, kilim, seccade asılıdır.

Bayramören / Sivil Mimari

En temiz ve gösterişli olan bu odalarda halı, kilim, yastık, minder, divan gibi araç ve gereçlerle birlikte radyo ve televizyon bulunur. Son yıllarda klasik oda malzemesinin yerini modern koltuk ve yemek takımlarının almaya başladığı görülmektedir.”⁵

Bazı ilçelerdeki ev yapılarından örnek vermek gerekirse ev yapılarında şu özellikler görülmektedir: “Bayramören Evleri Klasik Türk Mimari tarzında ve 20. Yüzyıl ortalarında inşa edilmişlerdir. Genellikle iki katlı olan evler ilçenin geneline yayılmıştır. İlginç görünüşleri ile izlenmeye ve incelenmeye değer özellikler göstermektedir.”⁶

Şabanözü ilçesinin genel ev yapısı şu şekildedir: “Son yıllara kadar genelde geniş avlulu, altı ahır, ikinci katı ev olarak kullanılan ahşap, kerpiç ve çamur malzemeden, temel taşla oluşturulan evler mevcut idi. Bu evlerde ‘Hayat’ adı verilen bir salon, bir aş evi, bir misafir odası ise bir ambarevi bulunurdu. Eski evlerin damları düz toprak örtülü, çorak adı verilen su geçirmez ikinci bir kat toprakla sıkıştırılır; bu toprak ‘yuvak’ adı verilen yuvarlak ağır bir taş ile su geçirmeyecek hale getirilirdi.

Ancak 1970’li yıllardan sonra itibaren yağma ve yarı kagir evlerin yapımı ağırlık kazanmıştır. Günümüzde betonarme binaların yapımı hızla yaygınlaşmaktadır.”⁷

Sivil Mimari Tavan İşçiliği / Çankırı

“Coşkaralar Evi: Tipik bir Eski Çankırı Evidir. Türk Evi’nin bütün özelliklerini taşımaktadır. Merkez İlçe Mimar Sinan Mahallesi Nar Çıkmazı’nda bulunan evin sokaktan görülmesi mümkün değildir. Büyük çatal avlu kapısı, sokağın bitiş çizgisidir. Coşkaralar Evi uzun yıllar “Yaran Evi” olarak kullanılmış ve birçok kişi de böyle tanınmaktadır. Ev, özellikle ikinci katta eski özelliklerini yitirmemiştir. Zamanla el değiştiren evde birinci kat kısmen onarım geçirmiştir. Ancak döşeme ve tavanlar ile dolaplar aynen durmaktadır.

Coşkaralar Evi’nin ilk sahibi pastırma, sucuk ve çemen imalatçısı olup uzun süre bu sülalenin oturduğu ev yakın zamanda el değiştirmiştir. Sokağın sonunda bulunan avlu kapısının üstü alaturka kiremitle örtülüdür. Çatal kapı oldukça yüksek ve geniştir. Bu kapıdan, yüksek duvarlar ile çevrili büyük bir avluya geçilmektedir. İki metreyi aşan avlu duvarları kerpiçten yapılmış ve üzeri kiremitle örtülmüştür. Yaşlı birkaç ağacın bulunduğu avluda bazı yan birimler yer almaktadır. Avlu girişinin hemen solunda tahtadan yapılmış bir tuvalet, sağda ise eskiden kümes hayvanlarının beslendiği anlaşılan baraka şeklinde bir depo bulunmaktadır. Daha köşede de gelişigüzel yapılmış bir ocaklık göze çarpmaktadır. Avlunun ortasında küçük bir havuz ve çeşme vardır. Zamanında, ev sahibinin işi sebebiyle evin zemini, diğer Çankırı Evlerine göre biraz daha geniş ve yüksek yapılmıştır. Su basmanı kesme taştan, temel ise normal taştan örtülmüştür. Eskiden hayvan beslenen ve imalathane olarak kullanılan zemin kat iki bölümden oluşmuştur. Büyük ve yuvarlak alınlı çatal bir kapıdan

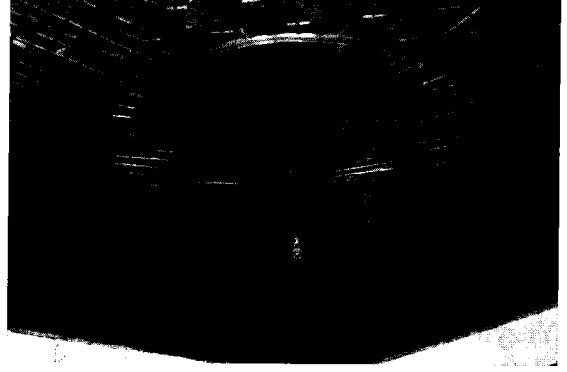
5 Bahattin AYHAN, a.g.e., s. 135-136

6 Haz. İl Turizm Müdürlüğü, Çankırı İl Turizm Envanteri, Çankırı, 2003

7 Mehmet DEMİREL ve Diğerleri, Cumhuriyet’in 70. Yılında Her Yönüyle Şabanözü, Çankırı, 1993

girilmektedir. Girişin solundaki bölüm ahır olarak planlanmıştır. Hayvanların bağlandığı ağaçtan konsollar bulunmaktadır. Bu konsollar, aynı zamanda birinci katın taşıyıcılarıdır. Hemen girişteki diğer bölümün tavanında ve konsollarında çengel şeklinde büyük çiviler vardır. Bunlar, pastırma ve sucukları asmak için kullanılmıştır. Bu kısmın aydınlatılması için iki küçük pencere açılmıştır. Bugün yakacak deposu olarak kullanılmakta olup büyük bir bölümü ise boş durumdadır.

Birinci kata avludan tahta bir merdivenle çıkılmaktadır. Merdiven korkulukları oldukça sade ve çam ağacından yapılmıştır. Merdiven girişi ve ortada bulunan sofanın ön cephesi, sonradan pencerelerle kapatılmıştır. Birinci kat kışlık olarak düşünülmüş olup ikinci kata nazaran daha basıktır. Odalar günlük işlerde kullanılmak üzere planlanmış, üst kata göre daha az pencere bırakılmıştır. Birinci odada ocaklık, her iki yanında yüklük denilen dolaplar ile pencere önündeki sedir ana mekanla bütünleşmiştir. Tavanı sade ve ahşaptır. Ocaklık alçıdan yapılmış ve süslemeye yer verilmemiştir. Döşeme tahtadır.

Ahşap olan kısımlar bütün odalarda yağlı boya ile boyanmıştır. Bu odanın karanlık tarafı sonradan bölünerek mutfak haline getirilmiştir. Her iki katta da tuvalet ve banyo bulunmaktadır. L şeklinde olan oturma odası, diğer odaya göre daha büyüktür. Sadece tavanda süsleme yapılmıştır. Bu odada bulunan sedirler haricindeki diğer ahşap kısımlar da boyanmıştır. Bu katta bir de sandık odası bulunmakta olup penceresi yoktur. Sofanın ve ikinci odanın önü ahşaptan yapılmış ve tahta korkuluklarla çevrilmiştir.

Evin yazlık bölümü olan ikinci kata yine tahta bir merdivenle ön cepheden çıkılmaktadır. Açık sofalı olan ikinci kat, birinci katın üzerine çıkma yapmaktadır. Sofaya üç adet kapı açılmaktadır. Tamamen ahşap kullanılan bu katta ağaç işçiliğinin güzel örnekleri sergilenmiştir. Pencereler geçmeli ve her odada ikişer tanedir. Bu katta, sofaya girilince solda bulunan oda evin başodasıdır. Odanın kapısı ağaç kakma tekniği ile yapılmış ve yine ahşaptan bir alınlık konulmuştur. Oda kapısı küçük bir araya açılmakta ve buradan odaya girilmektedir. Karşılıklı olarak ocaklıklar ve kenarlarında yüklükler vardır. Her ikisi de alçıdan yapılan ocaklıklardan birisi kapalıdır. Ocaklıkların her iki tarafında da tereceler bulunmaktadır. Odayı çepeçevre saran sedirler tahtadan olup zemin taş döşelidir. Sedirlerden biraz daha yüksek olan "Şahniş", birinci katın üzerine çıkma (Cumba) yapmaktadır. Odanın tavanı göbekli ve motifler kök boya ile boyanmıştır. Aynı şekilde şahnişin tavanı da ince bir işçilikle bezenmiştir. Yüklüklerden bir tanesi gusülhane olarak kullanılmıştır.

Sofaya açılan ikinci oda kare şeklinde olup girişin hemen karşısında bir ocaklığı ve yüklüğü vardır. Sofaya bakan pencerenin önüne ise sedir yapılmıştır. Ahşap olan tavanında süslemeye yer verilmemiştir. Üçüncü oda diğerlerine nazaran daha sadedir. Döşeme ve tavan ahşaptır. Herhangi bir süslemenin bulunmadığı oda üç pencere ile aydınlatılmış ve pencerelerden birisi önüne sedir yapılmıştır. Odada bulunan yüklüklerden birisi gusülhane olarak düzenlemiştir.

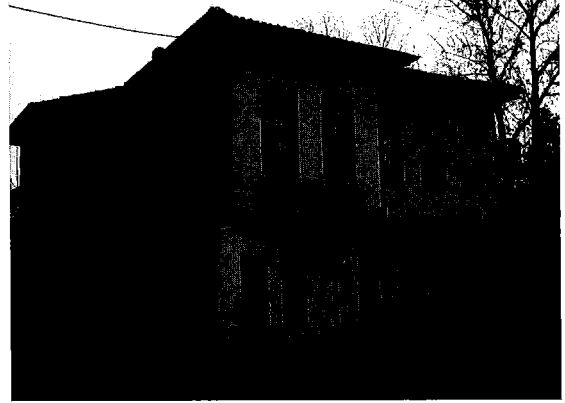
Bugün için kullanılmayan ikinci katta, bakımsızlıktan yer yer çürümelere ve duvarlarında dökülmelere rastlanılmıştır.

Coşkaralar Evi ahşap çatkı ve kerpiç dolgu olarak yapılmıştır. Duvarların yüzeyi alçı, kireç ve toprak karışımı bir harç ile sıvanmıştır. Ahşap çatının üzeri alaturka oluklu kiremit ile örtülmüştür. Üst katın açık sofasının üzeri çatının bir devamı olarak kapatılmıştır. Tavanı ahşap olan sofanın sokağa bakan tarafı tahtalarla kapatılmıştır. Sofanın en önemli özelliği bir köşkünün bulunmasıdır. Tavanı süslemeli olan köşke sofadan bir

basamakla çıkılmaktadır. Burası havadar ve geniş bir manzaraya sahiptir. Sofanın ve köşkün açık bölümleri korkuluklarla çevrilmiştir.

Evin üç tarafı sağırdır. Güney cephesi avluya bakmaktadır. Tescil edilerek koruma altına alınan evin doğu ve batısı bitişiktir ancak diğer evlerin avlularını görmek mümkün değildir. 19. yüzyıl başlarında yapıldığı tahmin edilen evin başodasında, Çankırı insanının eğitim ve kültür hayatında çok önemli bir yeri olan Yaran toplantılarının yapıldığı bilinmektedir.”⁸

YÂRAN EVİ: “Ocak yakılacak evler, önceleri; Çankırı’da sayısı hayli fazla olan özel yapılmış evlerde yapılmış, ocak yakacak yaranlardan birinin evinin bu şekilde özel yapılmış olması yeterli olurmuş, eğer kendilerine ait böyle bir evi yoksa eş, dost ve arkadaşlarından birinin evine de ocak yakarlarmış. Ancak günümüzde böyle evleri bulmak çok zor hatta imkansız hale gelmiştir. Köylerde köy odalarında şehir merkezlerinde ise özel büyük salonlarda yapılır hale gelmiştir. Ocak yakılacak yerlerde tuvalet, mutfak ve yaran odası dışında bir de misafirlerin oturacağı bir oda bulunması zorunludur. Yaran odasının duvarları ve yerleri halı ile kaplıdır. Dışarı penceresi varsa bile kapalı bulundurulur. Girişte odanın sağ tarafı büyük baş ağaya sol tarafı ise küçük baş ağaya aittir. Ocak bulunmayan mekanlarda ocak yakılıyor ise büyük ve küçük baş ağaların bir adım önlerinde ayaklı şamdanlardan ocak boyunca yanan mumlarla sembolize edilir. Yaran odasının üç tarafında sedir veya divanlar yerleştirilir.

Bunların üzerine şilte, minder veya günümüzde olduğu gibi sünger yataklar konulur. Üzerlerine gene halılar döşenir. Yaslanılacak kısımlara da bindallı işlemeli veya halı kaplamalı hasır yataklar konulur. Baş ağaların oturduğu yer diğer yaranlardan biraz daha yüksekçedir. Üst üste iki üç minder konulur ve yaslanılacak kısımlara işlemeli büyük yastıklar takviye edilir. Odanın ve yaranın tertip ve düzeninden küçük başağa sorumludur.”⁹

Çankırı’da bazı evler tadilat görerek Çankırı Valiliği tarafından korumaya alınmıştır. Bu da tarihi yapıların Çankırı geleceği açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bazı tarihi evler onarımdan geçirilerek farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Tanıtımı yapılan Coşkaralar Evi yâren toplantılarının yapıldığı yer olarak kullanılmaktadır. Çankırı yareni de Çankırı sosyal yaşantısı ve Çankırı’nın tanıtımı için son derece önemlidir. 1927 yılında yapılan ve günümüzde aile çay bahçesi olarak kullanılan Asmalı Konak, Çankırı’nın mülki amiri olan Hüseyin Altay’ın Evidir. Konağın yapıldığı ilk dönemlerde bahçesi laleler ve güllerle doluydu.

Günümüzde sadece taban döşemesi yapılmış ve herhangi bir tadilat görmemiştir. Yaz döneminde de yerli turistlere açılmıştır. Konağın içi otantik tarzda döşenmiştir. Gelecekte bu tarihi yapılar Çankırı tarihine ışık olabileceği gibi Çankırı’ya ekonomik yararlar da sağlayacaktır.

Çankırı Evlerinin Sosyal Yaşantıya Etkileri :

Çankırı ev yapılarının zamanla değişmesi sosyal yaşamı da etkilemiş olup özellikle son dönemlerde bu yapıların olumsuz yansımaları olmuştur. Bu durumu özellikle komşuluk ilişkilerinde görmekteyiz. Çankırı’da son dönemlerde sokağa açılan alt kapıların yerine, apartman koridoruna açılan binalar yapılmıştır.

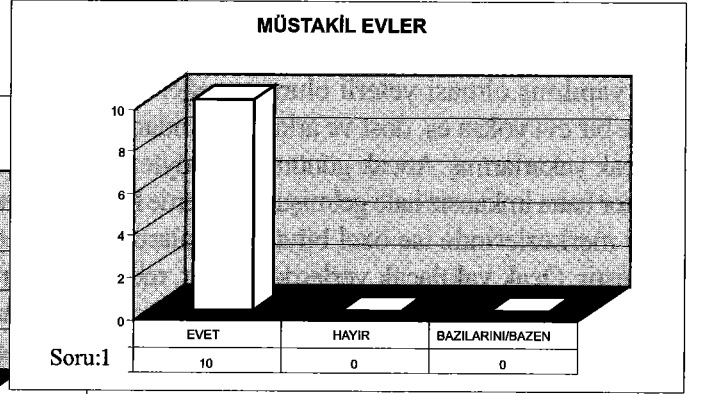
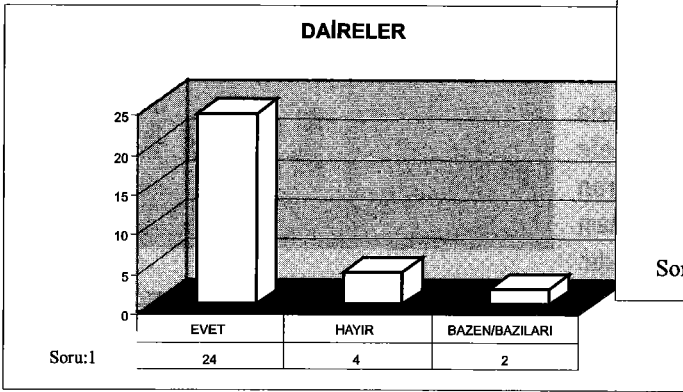
8 Haz. Çankırı Turizm Mtd., a.g.e., s.38

9 Ahmet ABSARILIOĞLU, Çankırı’nın Milli Kültür Değeri Yaran, Çankırı, 2003, s.7

Ahmet Muhip Dıranas'ın anlattığı Fahriye Abla'nın kutu gibi, sarmaşıklarla balkonu örtülmüş evler günümüzde yok denecek kadar az. Binalaşma ve yüksek katlı evlerin inşası ile insanlar arası ilişkilerde değişmeye başlamıştır. Apartmanlarda oturan kişilerin birbirileri ile olan ilişkileri müstakil evlerde oturanlara oranla daha formal, yüzeysel ve samimiyetten yoksun bir hal almıştır. Bu yargıyı; aşağıdaki anket sonuçlarına bakarak desteklemek mümkündür. Apartman dairelerinde ve Çankırı eski evlerinde oturanlara sekiz soruluk bir anket düzenlenmiş olup otuz daire, on müstakil ev örneklem olarak seçilmiştir.

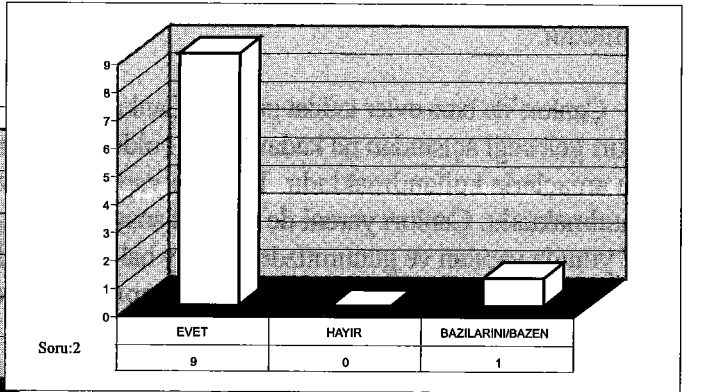
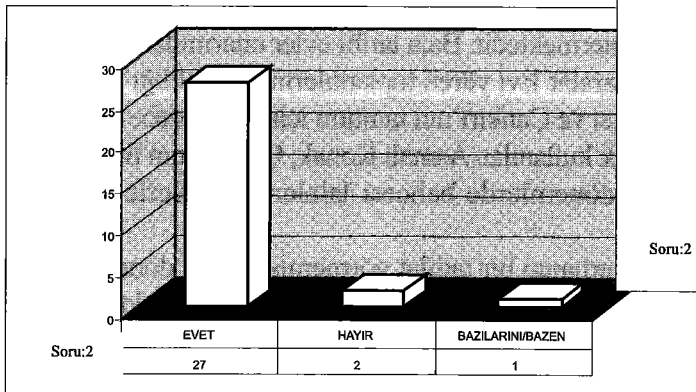
Grafik sonuçları şu şekildedir :

1) Komşunuzu tanıyor musunuz ?

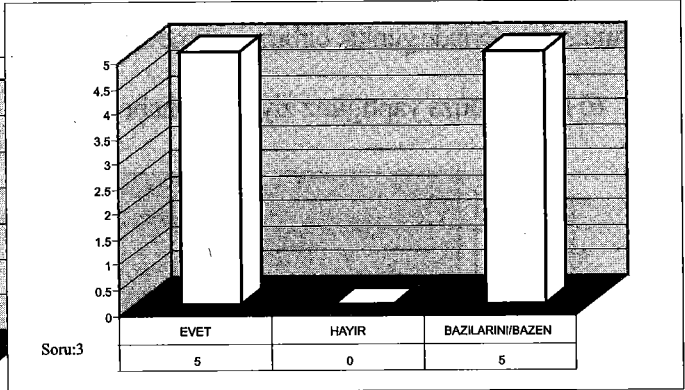
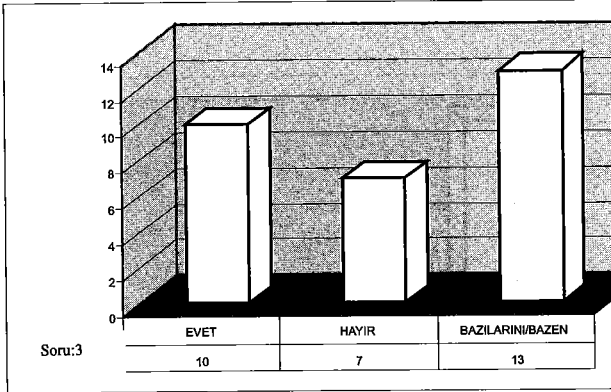
Bu sorular 10 müstakil eve, 30 apartman dairesine sorulmuştur. Sonuçları yüzdelik olarak verirsek ; komşusunu tanıma oranı müstakil evlerde %100, apartman dairelerinde ise bu oran %80 dir. Ancak apartman dairelerinin çoğunluğu karşı komşusunu tanımaktadır. Diğer daireleri tanıma oranı çok düşüktür.

2) Komşunuzun herhangi bir cenazesine, düğününe vb. törenlerine katılır mısınız ?

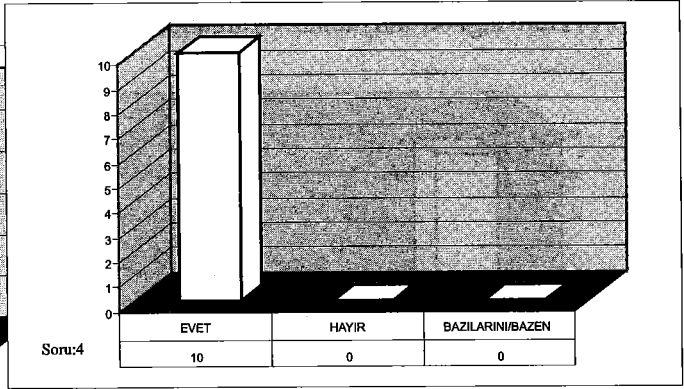
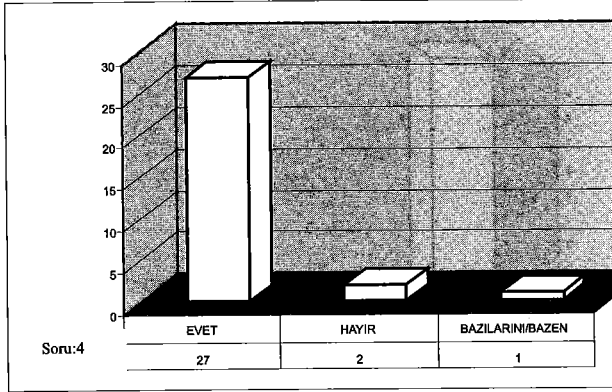
Sonuçlar şöyledir : Apartman dairelerinde komşusunun herhangi bir cenaze, düğün vs. törenlerine katılma oranı %90 iken, bu oran müstakil evlerde %90'dır. Ancak bu oranın eşit çıkmasının nedeni anketin düzenlendiği apartman daireleri ve müstakil ev sayısının eşit olmamasıdır. Gerçek değeri ise apartman dairelerinde bu oranın daha düşük olduğudur.

3) Bir derdiniz olsa komşunuza anlatır mısınız ?

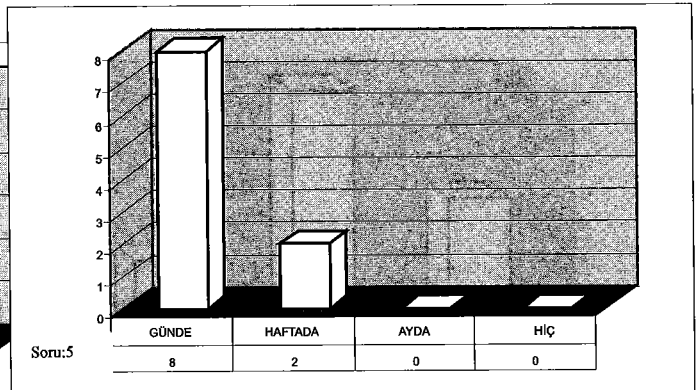
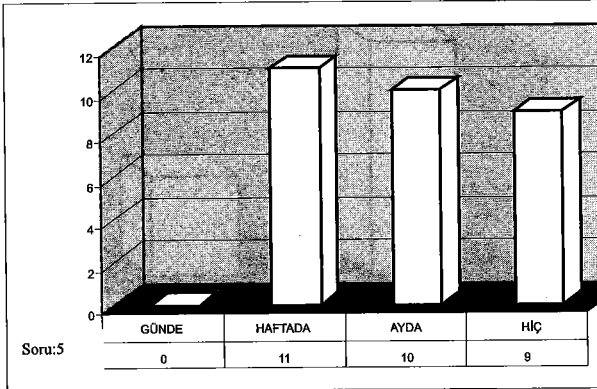
Sonuçlara göre; Apartman dairelerinde derdini komşusuna anlatanların oranı %33'tür. Bazılarına anlatanların oranı %43'tür. Derdini anlatmış olduğu komşusu ise karşı komşusudur. Müstakil evlerde ise evet diyenlerin oranı %50'dir. Bazılarına anlatırım diyenlerin oranı ise yine %50'dir. Yani müstakil evlerde komşular dertlerini paylaşmaktadır.

4) Komşunuzu hastalıkta ziyaret eder misiniz ?

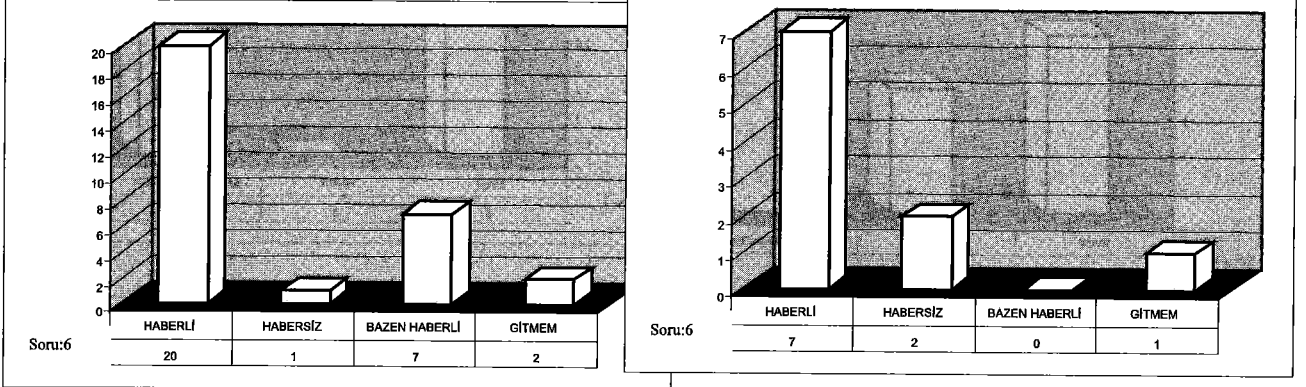
Apartman dairelerinde komşusunu hastalık anında ziyaret edenlerin oranı %90'dır. Müstakil evlerde ise bu oran %100'dür. Apartman dairelerinde komşusunun hasta olduğunu bildiği sürece onları ziyaret etmektedirler. Fakat çoğu zaman haberleri olmamaktadır.

5) Ne kadar sıklıkla birbirinize gelir gidersiniz ?

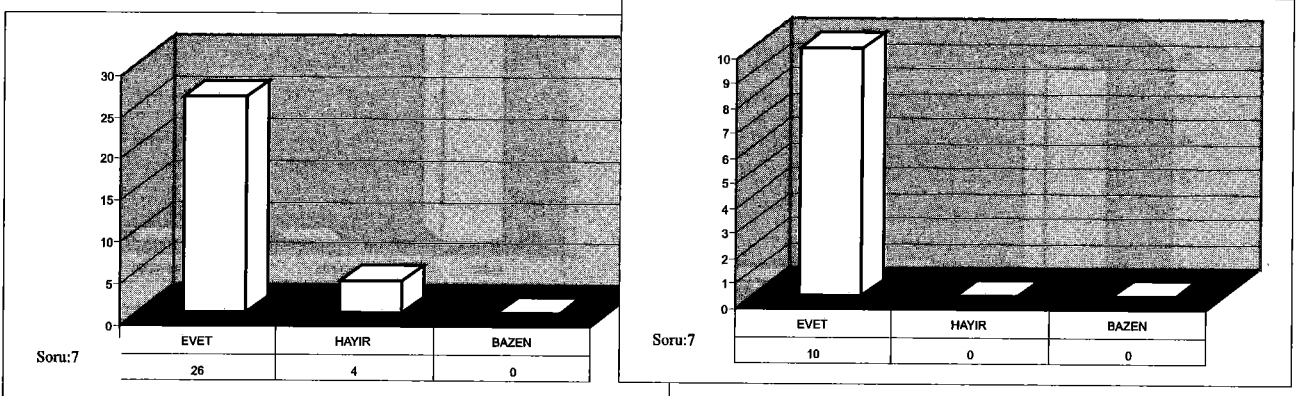
Birbirine gelip gitme oranı olarak değerlendirildiğinde ; apartman dairelerinin %30'u birbirlerine hiç gitmemekte, müstakil evlerde ise komşular birbirine günde hatta en geç haftada 2 defa gidip gelmektedirler. Apartman dairelerinde günlük birbirini görme oranı %0'dır. Ancak karşı komşusu ile günlük görüşebilmektedirler.

6) Komşunuza yaptığınız ziyaretler haberli mi ?

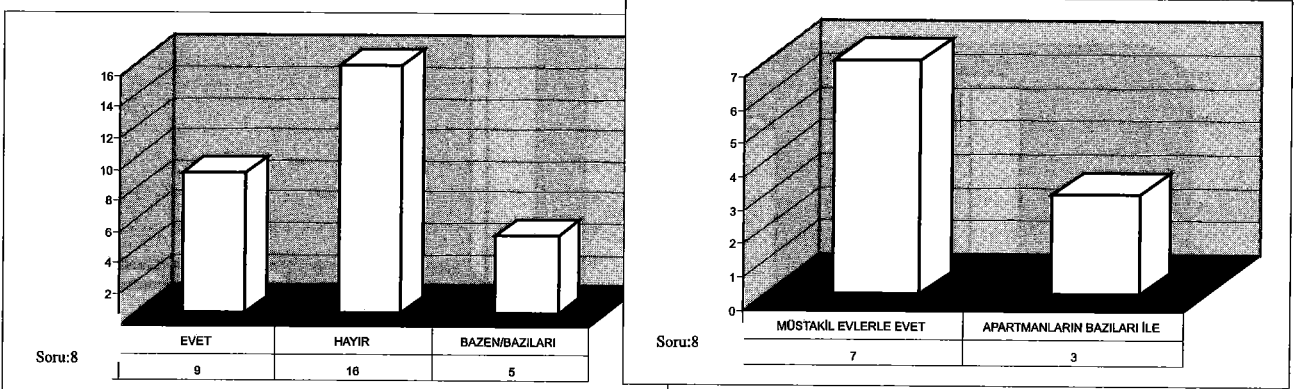
Komşuya yapılan haberli ziyaretler apartman dairelerinde % 66'dır. Müstakil evlerde ise bu oran %70'dir. Oranlamının bu şekilde çıkmasının nedeni, müstakil evlerdeki bulundukları sokakta sürekli görüşmeleridir. Apartman dairelerinde bu durum görülmemektedir.

7) Herhangi bir ihtiyacınız olduğunda komşunuza gider misiniz ?

Herhangi bir ihtiyacı olduğunda komşusuna gidenlerin oranı apartman dairelerinde %86, müstakil evlerde ise bu oran %100'dür. Apartman dairelerinde ihtiyacı olan dairelerin yaklaşık %98'i de karşı komşusuna gitmektedir.

8) Diğer apartmandakilerle görüşüyor musunuz ?

Diğer apartmandakilerle görüşen apartman dairelerinin oranı %30'dur. Müstakil evlerin apartmandakilerle görüşme oranı %70'dir. Müstakil evlerin görüştüğü apartman dairelerinde genellikle akrabaları bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi apartman dairelerinde komşuluk ilişkileri çok zayıftır. Müstakil evlerde oranın düşük çıkmasında ki bir etkende bir komşunun diğer komşuları ile tartışma durumunda olmasıdır.

Özellikle eski Çankırı'nın kurulduğu yerlerde bulunan müstakil evlerde komşuluk ilişkileri daha samimi olup komşunun herhangi bir ihtiyacında ona yardım etmek için elinden geleni yapmaktadır. Bu da ev yapılarından kaynaklanmakta olup komşuların müstakil evlerde birbirini görmesi dışarıda her gün olmaktadır. Ev ziyaretleri ise çoğunlukla iki üç günde haftada bir yapılmaktadır. Diğer apartmanda yaşayanlarla ilişkileri yok denecek kadar azdır. Necip Fazıl ahşap evleri şöyle anlatır :

*"Tek tek kalktı eşyamız, ahşap ev bomboş kaldı;
Güneş gözünü yumdu, has odamız boş kaldı..."*¹⁰

Burada anlatılan ahşap evler artık günümüz Çankırı'sında çok az bulunmaktadır. Apartman dairelerinde yaşayan kişilerin aynı apartmandakilerden habersiz yaşadıkları görülmektedir. Çankırı'da bu durum apartmanlarda çıkar ilişkilerine dayanmaktadır.

Çankırı'nın eski ev yapıları ve işlemeler Osmanlı Dönemini anımsatmakta olup Çankırı insanının izlerini taşımaktadır. Bazı tarihi yapılar korumaya alınmış olup bazılarında tadilat ve onarım yapılmaktadır. Bu tür mirasların tüm özelliklerini koruyarak geleceğe taşınması gerekir.

Sonuç Ve Öneriler :

Çankırı eski ev yapıları günümüzde de varlığını korumakta olup sanat tarihi ve diğer ilgili araştırmacılar tarafından yapılacak olan çalışmalar için bir hammadde özelliği taşımaktadır.

Çankırı tarihi evleri, Çankırı tarihi için canlı kaynak niteliğindedir. Gerek dış yapısı gerekse iç yapısı yönü ile geçmiş günümüze taşımıştır. Ev yapıları Çankırı insanının genel özelliklerini taşımakta olup zamanla değişikliğe uğrayan Çankırı ev yapıları sosyal ilişkileri de zamanla olumsuz yönde etkilemiştir. Çankırı'nın dışarıda tanınmasını sağlayan yârenlerin toplandığı Yârân Evi de sanatlı bir şekilde döşenmiştir. Oğuzlar dönemi özelliğini taşımaktadır.

Çankırı eski evleri dışarıdan bakıldığında bakımsız ve dökülmek üzere olan duvarları ile dikkat çekmektedir. Bakımsız gibi görünen bu evlerin iç yapıları dış yapısının tam aksi bir durum gösterir. Eski Çankırı evlerinin içi oldukça güzel döşenmiş, Çankırı el yapımını döşemelerde görmektediriz.

Çankırı ev yapılarının değişimi sosyal yaşamı da büyük ölçüde etkilemiştir. Komşuluk ilişkileri müstakil evlere göre daha zayıftır. Ancak Çankırı'nın küçük bir il olması genel olarak insanların birbirini tanımada etkilidir.

Çankırı eski evlerinden bazıları farklı amaçla kullanılmaktadır. Bu evlerin daha da işlevlik kazanması için yabancı turistlere de açılarak Çankırı kültürünü gerek yerli gerekse yabancılar tarafından daha iyi anlaşılması için güzel bir yoldur. Çankırı'nın tarihi hazineleri niteliğinde olan bu evler, Çankırı Yârânı dışında Çankırı'ya dışarıda tanıtacak önemli yapı taşları hüviyetindedir.

Bunun yanı sıra bilimsel olarak işlenmesi gereken Çankırı'nın farklı bir yönünü oluşturan Çankırı evleri ve ev yapıları araştırmacılar için çok önemli kaynaklardır.

10 Necip Fazıl KISAKÜREK, Çile, İstanbul, 1995, s. 462

KAYNAKÇA

- 1) ABSARILIOĞLU, Ahmet, Çankırı'nın Milli Kültür Değeri Yaran, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı, 2003
- 2) AYHAN, Bahattin, Çankırı ve İlçeleri, Kültür Yayınları, Ankara, 1988
- 3) DEMİREL, Mehmet ve Diğerleri, Cumhuriyet'in 70. Yılında Her Yönüyle Şabanözü, Tekofset Baskı, Çankırı, 1993
- 4) Haz. Çankırı Turizm Müdürlüğü, Çankırı ve Turizm Envanteri, Çankırı Valiliği İl Turizm Müdürlüğü Yayınları, Çankırı, 1994
- 5) KISAKÜREK, Necip Fazıl, Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1995.

Özet:

Bu araştırmada Çankırı'nın ev yapısı Osmanlı döneminden itibaren alınmış olup günümüz eski ev yapılarına ağırlık verilmiştir. Çankırı merkezde eski evler ağırlıkta olup bunu özellikle eski Çankırı'nın kurulduğu yerde görmekteyiz. Bazı evler tadilat görmüştür. Bazı evler ise koruma altına alınmıştır. Bu evlerin yapıları ve ev içi döşemeler, tavanlar ele alınıp işlenmiştir.

Çankırı merkezdeki ev yapılarından Çankırı ilçe kasaba ve köy yapılarına geçilmiştir. İlçe kasaba ve köylerdeki ev yapılarında görülen farklılıklar üzerinde durulmuştur. Bazı ilçelerdeki ev yapılarından örnekler verilmiştir.

Çankırı'nın eski yapılarından Coşkaralar evi örneklem olarak alınmış olup evin yapısı ve iç döşemeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Çankırı ev yapıları dışında Çankırı yaran evi tanıtılmıştır. Yaran evinin iç döşemesi, yaranların oturdukları yerler ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tarihi evlerin günümüzde kullanım amaçları ve bu evlerin Çankırı turizmüne katkıları işlenmiştir. Bunun yanı sıra Çankırı ev yapılarının sosyal yaşamdaki etkileri üzerinde durularak bu durum, yapılan bir anketle pekiştirilmiştir. Bu çalışmada amaç, Çankırı merkezin, ilçelerin, kasabaların ve köylerin eski ev yapıları tanıtılarak bu mirasın en iyi şekilde korunup gelecek kuşağın geçmişi, öz yapısını daha iyi tanımasıdır. Çalışmanın amacına ulaşması için herkese uygulama basamağında büyük görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler :

Eski ev yapıları, İlçe kasaba ve köylerin ev yapıları, yaran evi, Coşkaralar Evi, evlerin sosyal yaşantıya etkisi ve anket uygulaması, Çankırı'da Osmanlı dönemi ev yapıları, Günümüz ev yapıları , tavan işlemeciliği, evlerin bölümleri ve kullanım amaçları, ev yapılarından görüntüler.

ÇANKIRI'S HOUSES AND ITS SOCIAL LIFE

Hatice SARGIN*

Abstract:

In this study, the importance has been given to the today's old house structures although house structures of Çankırı has been studied in detail since the Ottoman Empire Period. The old houses are mainly in the centrium of Çankırı. Especially, we can observe this in the old part of Çankırı where the first inhabitants of Çankırı lived. Some of the houses in Çankırı have been repaired and redecoreted while some others have been taken into preservation of Çankırı Governor and Turkish Republic.

In this study, the structure of those houses and the inner parts of the houses, their decorations and their ceilings have been studied.

After the study in house structures of Çankırı centrium, the house structures of Çankırı provinces, towns and villages have been studied in detail. In this study, the differences which have been seen between the city house structures and village house structures have been emphasized. Some examples from house structures from Çankırı provinces have been given.

Coşkaralar house that is one of Çankırı's old buildings has been taken as a sample and the information has been given about its structure and inner floor.

The purposes of usage of the historical houses and their supplements to the Çankırı Tourisms has been studied. In addition the effects of Çankırı 's houese structures on to the social life has been considered. This has been intensified with an inquiry.

Apart from Çankırı house structures "Çankırı Yaran (Friend Company)" House has been introduced and described. Some detailed information about "Yaran (Friend Company)" House inner part (part) decoration and the seats and places where "Yaranlar (Friends)" sit has been given.

In this study, the aim is to introduce the old house structures of Çankırı centrium, provinces, towns and villages and to protect this inheritance and to inform the new generation about this inheritance and heritage. To reach this aim, on the implementation stage of this study everybody should do his /her job well.

Key Words :

Old house structures, province, town, village house structures, "Yaran (Friend) House, Coşkaralar's house, The effectsof houses on to the social life and The inquiry studying, House structures in Çankırı during Ottoman Empire, Today's House structures, ceiling carvings, the parts of the houses, their uses, photos of house structures.

* The Teacher of Literature ,Çankırı Süleyman DEMİREL Science High School

ÇANKIRI'DAKİ İNANÇ ve UYGULAMALARIN FENOMENOLOJİSİ

Phenomenology Of Beliefs And Practices In Çankırı District

Mustafa ÜNAL*

GİRİŞ

Çok yüzeysel yapılan arkeolojik çalışmalardan anlaşıldığına göre tarihi neolitik dönemlere kadar gerilere giden Çankırı'nın tarihinde Türkler 1074 yılından beri çok güçlü bir biçimde tarihsel, edebi, dini ve diğer kültürel öğeler bakımından etkili olmuş ve bunu günümüze kadar yansıtmıştır.

Dini antropoloji ve etnolojisinin ortaya koyduğu bulgu ve bilgilere göre, toplumların ayırt edici özelliklerini ortaya çıkaran öğeler en çok, toplumların günlük hayatının bölümlerinde görülmektedir.

Bu kısa yazıda Çankırı'da tespit edilen gündelik hayatta etkili olan inanç ve uygulamalardan bazısının dini anlamda nasıl değerlendirildiğine işaret edeceğiz. Bu değerlendirme sorununun da nasıl ortadan kaldırılacağı hakkında ise de ayrıntıya girmeden kanaatimizi ortaya koymaya çalışacağız. Aslında buradaki sorun sadece Çankırı'da görülen sorun olmayıp bütün Türkiye'de, son zamanlarda da bilmeden, ezbere din ihraç etmek hırçınlığı sonunda maalesef diğer Türk devletlerinde de görülen sorundur.

Bu soruna işaret etmek için "sorunlaştırılan" iki konuya temas edeceğiz: Doğum ve ölümle ilgili inanç ve uygulamalar.

Doğum ve Çocuk

Çocuk sahibi olmak isteyen kadının değişik yerlerde bulunan yatır veya türbeleri (örn. Anbar) ziyaret etmek ve burasını üç, beş veya yedi kez dolanması ve buraya bağlanmasının ardından kurban keserek kurban etini çevredeki kimselere dağıtmak biçiminde sergilenen rite bağlı olarak çocuk sahibi olunacağına inanılır.

Doğacak çocuğun cinsiyetini önceden belirlemek için hamile kadın, kendinin haberi olmadan daha önceden birinin altına makas, diğerine de bıçak konulmuş yastıklardan birisine oturması istenir. Eğer kadın makaslı yastığa oturursa doğuracağı bebeğin kız olacağına, bıçaklı olana oturur ise erkek olacağına inanılır.

Doğan bebeğin mikroplardan korunup sağlıklı kalması için göbeğine yakılan bezin külü veya kahve bönü dökülerek "kara yakılır".

Yeni doğan bebekler, nazarının değeceği korkusundan ötürü, mavi veya çakır gözlü kimselerden uzak tutulur, onlara gösterilmez. Çocuğu nazardan korumak için uygun bir yere nazar boncuğu, akik veya iğde çekirdeği ya da muska asılır.

Doğumdan sonra loğusa kadın kırk gün süreyle yalnız bırakılmaz; yattığı odada ışık yakılır. Aksi halde AI basabilir, kadına veya çocuğa zarar verebilir. Buna benzer bir biçimde yeni çocuk doğan eve, dışarıdan henüz doğum yapmış kimseler ziyarete gelemmez ve çocuklar gösterilmez. Aksi takdirde, çocuğu "kırk basar", yeni doğan çocuğun sağlıksız ve zayıf olmasına neden olur. Bunun neticesinde de halk, çocuklarının cinler tarafından değiştirildiğine inanırlar ve tedavisi için halk hekimliğine müracaat ederler.

Çocuğu yaşamayan kadınlar, son çocuğunu beş altı günlük iken, gün doğmadan sokağa bırakıp onu bulan ilk yolcudan çocuğu kendisine satmasını ister, ve anlaşılarak bedelini yolcuya verip satın alır. Böylece çocuğun yaşaması sağlanmış olur. Çocuğa konulan ad da onun yaşamasını sağlamada etkili olur. Örneğin Yaşar, Duran, Dursun, Durdu, Durmuş, Satı, Satılmış gibi adlar verilir.

Gelin alınıp eve girerken buğday darı vb. serpilir. Gelin ayağıyla su testisine vurur ki, ayağının uğurlu olması, bolluk getirmesi, uzun ömürlü olacağına inanılır.

Düğün alayı camiye dışından dolaşmazsa evlenen çiftin çocuğunun olmayacağına inanılır.

* Prof. Dr.Erciyes Üni.İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi munal@erciyes.edu.tr

Ölümle ilgili inanış ve uygulamalar

Ülkemizin bir çok yerinde olduğu gibi Çankırı'da da yaygın olarak ölüm ve ölü ile ilgili inanışlar gözlemlenmektedir. Bunlar; tabiat olayları, hayvanların-kuşların davranış biçimleri, rüya (düş) yorumlanması ve bir takım nekromantik tutumlar ölümü haber veren inanış ve uygulamalar sınıfındadır. Kısaca bunlara birer örnek verecek olursak, yıldız kayması (parlak olursa genç, sönük olursa yaşlı bir kimsenin) öleceğine işarettir. Genç bir ağacın durup dururken kırılması, mevsimi değilken ağacın veya sebzenin ürün vermesi, baykuşun ev çatısına tünemesi, bir evin bahçesinde bir köpeğin eve dönerek sürekli olarak uluyarak havlaması, tavuğun horoz gibi ötmesi, leyleğin ayağında bez parçası getirmesi, çakalın yedi defa kurt gibi uluması, keçi türü hayvanların sahiplerini görünce melemesi, hasta olan evde, evin atının ayaklarıyla yeri deşelemesi ve kişnemesi, kartal veya karganın bir eve gelerek yakınında bir yerde tünemesi ve ötmesi o çevrede veya evde bir kimsenin pek yakında öleceğine işaret olarak yorumlanmakta ve böyle de inanılmaktadır.

Kişinin düşünde ölü bir kimse tarafından çağrılması, dor ata binip dere veya ırmak geçmesi, mevsimi olmayan meyve yemesi, diş çektirmesi, köpek tarafından ısırılması, yılan tarafından sokulması, camız görmesi muhtemel ölümü işaret eden haber veren düş türlerindendir.

"Çankırı yöresinde gözlemlenen bir takım davranış biçimleri daha vardır ki, muhtemel ölümü işaret ederler. Bunlar; ölüm olayının gerçekleştiği odanın pencerelerinin açılmayarak ölü ruhunun orada hapsedilmesi ve başkasının da ölümüne sebep olması, **ölünün gaslinde kullanılan suyun artanından eğer çevrede var ise, kırkı çıkmamış bebek yıkanmazsa bebeğin sağlıksız olacağı ve fazla yaşamayacağına inanılır.** Su ısıtmada kullanılan kazanların, ölü yıkama işi bittikten sonra ters çevrilmemesi, evdeki eşyaların ölünün defininden sonra yıkanmaması, tabutun taşınması sırasında sallanması, ölüm olayından sonra ölü defnedilene kadar sürede su içilmesi, cesedin yumuşak olması, cesedin definine kadar evin süpürülmesi, define kullanılan kazma-kürek gibi aletlerin elden ele verilmesi, ziyaret yerlerine karşı kötü davranış sergilenmesi gibi tutum ve davranışlar da ölümün o çevreye getirilmesine veya ilgili şahsa sirayet etmesine neden olarak kabul edilip inanılır."

İslami gelenekte, herhangi bir kimseye, hayvana, mala veya çevreye gelebilecek muhtemel kötülükleri uzaklaştırmak ve bunların etkilerinden kurtulmak için Ayete'l-Kürsi (Bakara, 255) veya birtakım dualar okunması tavsiye edilir. İnsanların, "herkese belli bir ömür verilmiştir" emrini yayan ve "hiç bir kimse kendine belirlenen zamandan fazla yaşayamaz" ilkesini sunan İslam'a inanmış olmasına rağmen, yüzyıllardır tecrübe ederek ortaya bir takım durum ve davranışları ölümün habercisi olarak yorumlamışlar ama ortaya koyduğu ölümün habercisi olarak yerleşen bu durum ve davranışların karşısına, doğal olarak ölüm korkusu ile yaşamamak ve ölümü söz konusu kişi ve çevreden uzaklaştırmak için de bir takım uygulamalar ortaya koyarak söz konusu ölümden kurtulma çaresini bulmuşlardır. Ölümü uzaklaştırdığına inanılan bu uygulamalar, örnek verecek olursak, sarımsak veya soğan keserek ölümü işaret eden hayvan veya kuşa "Al! başına çalın" diyerek fırlatmak, veya bir miktar ekmek vermek, en yakın çevrede bulunan ziyaret yerlerine giderek orada Kur'an okumak, okutmak, çaput bağlamak, sadaka dağıtmak ve imkana göre tavuk, horoz veya koyun gibi hayvanlardan kurban kesip etini orada bulunanlara dağıtmak, helva yapıp dağıtmak gibi fidye türünden uygulamalardır. Bu ziyaret yerlerinden bir kaçını söyleyecek olursak bunlar; Billur Baba Türbesi-Merkez, Karatekin Türbesi-Merkez, Hacı Murad-ı Veli (Eldivan-Seydiköy), Kara Mustafa Ziyareti (Merkez-Karaşık Köyü). Bu gibi ziyaret yerlerinde zikrettiğimiz uygulamalar önceleri yaygın iken son yıllarda Diyanet tarafından "resmileştirilerek" neredeyse ortadan kalkmaya yüz tutmuştur.

Bunlara ilaveten, bir takım aileler ülkemizin değişik yerlerinde de yaygın olarak görüldüğü üzere, daha önce doğup fazla yaşayamadan ölen çocuklarının ardından doğan çocuğu, hemen ölmeyip uzun yaşaması için *yatır* veya *ziyaret* denilen yerlere adarlar. Bunun için kurban kesilip dağıtılır, mevlit okutulur, Kur'an'dan değişik sureler okutulur. Böylece çocuk, artık o aileden daha ziyade söz konusu ziyaretin çocuğu olmuştur. Bu uygulama çocuk sahibi olmak ve bazı psikolojik hastalıklardan korunmak için de gerçekleştirilir.

Muhtemel ölümü uzaklaştırmak için daha bir takım inanç ve uygulamalar sergilenir ki bunlar, ölünün defni ile ilgilidir: İnanca göre ölüm meleği Azrail, bir can aldığı zaman o çevreden hemen uzaklaşmamaktadır. Azrail'i oradan uzaklaştırabilmek için, örneğin, yedi evdeki su dolu kap boşaltılır ve ters çevrilir, yemek kapları boşaltılır, ceset yıkanırken uyuyan kimseler uyandırılır, ölü suyunun kaynatıldığı kazan, iş bitince boşaltılır ve ters çevrilir, ocaktaki ateş söndürülür, küller ocaktan temizlenir, ölünün yatağı kaldırılır ve yerine taş konulur, cenazeye katılanlar el ve yüzlerini yıkamadan herhangi bir iş yapmamalıdır, cenazede kullanılan eşyalar elden ele verilmemelidir. Ölünün 7. 40. 52. geceleri ve yıldönümünde ziyafet verilmesini de bu açıdan anlamak gerekir.

İslam inancına göre her bir canlı için Allah tarafından belirlenmiş bir ömür (ecel-i müsemma-Nahl:61), (ecel-En'am:2) verilmiştir. Bunun süresini Allah'tan başka hiçbir güç değiştiremez. Yukarıda da sıralamaya çalıştığımız üzere, genelde ülkemiz, yerelde de Çankırı yöresinde görülen bu inanç ve uygulamalar, yüzyıllar boyunca tecrübe edilmiş ve olumlu sonuçlarından faydalanılmış psikolojik rahatlatma özelliği olan inançlardır, uygulamalardır.

Bu inanç ve uygulamalar ülkemizde "diyanet ve 'cemaat' toplulukları" tarafından "batıl", "hurafe" ve "bid'at" gibi adlandırmalarla dışlanmakta, tekfir edilmektedir. Halbuki, az önce işaret ettiğimiz üzere, İslami gelenekte kötülükleri uzaklaştırmak için Ayete'l-Kürsi ve başka bir takım duaların okunması tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye ruhsatı ile yüzyıllardır yaşadığı tecrübelerini birleştirip gündelik hayatında kullanan ve onları zamanla geliştiren, zenginleştiren Müslüman Türk halkı, yüzyıllardır bu inanç ve uygulamaları ile Müslüman bir topluluk olarak yaşamaya devam etmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Burada kısaca tasvir etmeye çalıştığımız inanç ve uygulamalar, iki açıdan değerlendirilebilir: Birincisi Halk Dini, ikincisi de Resmi Din kavram ve yaklaşımı. Öncelikle bu iki kavramın ne olduğunu anlayalım: İçine kelam, fıkıh ve hadis konularının girdiği resm dinin ilahiyat formunun dışında, insanların din adına inandığı, düşündüğü, söylediği ve yaptığı şeylerin tümüne *halk dini* denir. *Resm din* ise, kitap, sünnet ve ulemanın hüküm derecesinde kabul ettiği ve kelam, hadis ve fıkıh doğrultusunda tartışıp ortaya koyduğu inanç ve uygulamalardır. Halk dininin kaynakları, kesin olarak belli değil iken, resm dinin kurucusu-peygamberi, kutsal kitap gibi kaynakları vardır.

Halk dini, ülkemizde hem günlük ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren, hem de düzensiz ya da pek nadir yapan, ama kendini "Müslüman" olarak tanımlayan insanların inanç ve uygulamalarını ihtiva etmektedir. Burada, insanların günlük hayatında sergiledikleri inanç ve uygulamaların, iman edilen dinin resm öğretilerine uysa da uymasa da, genel Dinler Tarihi araştırma yöntemlerine göre, "din" olarak nitelendirildiğini belirtmemizde yarar vardır.

Dinler tarihçileri için "halk dini" deyimini, aşağılayıcı, küçük düşürücü bir deyim olmayıp, tasvir edici bir adlandırmadır, yani, Dinler Tarihinde resm din nasıl tasvir ediliyorsa, halk dini de aynı yöntem üzere tasvir edilir, hakkında "doğrudur", "yanlıştır", "haktır", "batıldır" gibi hükümlerde bulunulmaz ve içindeki inanç ve pratikler "din" olarak nitelendirilir.

Halk dini unsurlarını biz, Dinler Tarihinin faydalandığı bilim dallarından birisi olan din antropoloji yöntemlerine göre toplayabiliriz. Dünyanın değişik yerlerinde yapılan Din Antropoloji, Dinler Tarihi ve Karşılaştırmalı Dinler Tarihi ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarından anlaşıldığına göre, ister yerel, ister evrensel olsun, hiç bir dinin saf, katıksız olmadığı anlaşılmıştır. Evrensel dinlerde, başka kültürlerden, geleneklerden ve uygarlıklardan alınan, başka bir deyişle, haric etki veya unsurların daha fazla olduğu ortaya konulmuştur. Bu özellikler dikkate alındığında, belirli bir dinin iyice anlaşılabilmesi için, onun ilahiyatı, kelamı, felsefesi, inanç ve uygulamalarının hesaba katılıp incelenmesi gerekir. Toplanan verilerin değerlendirilmesi

noktasında, fenomenolojinin değeri ortaya çıkar. Bunun için ise, ilk önce toplanılan din bilgilerin hangisinin resm, hangisinin halk dinine ait olduklarını ayırmak gerekir, ama bazen iç-içe girmiş olanların ayırımı zor olabilir, zira bunların bir çoğu normatif özellik taşıyan inançlar olabilir. Ancak yine de, yukarıda bahsettiğimiz, resm dinin kaynaklarındaki veriler kullanılarak, en azından resm olanlar ayırt edilebilir. Çankırı yöresinde görülen bir takım inanç ve uygulamalar da resmi din ve halk dininin iç-içe geçmesinin örneklerini göstermektedir.

Halk dini, genelde, resm dinden çıkarılmaz. Bunlar çoğunlukla, bilinmeyen zamanlardan bu yana, muayyen topluluklar arasında kurumsallaşmış inanç ve uygulamalar biçiminde kendisini gösterir. Başka bir deyişle, halk dininin kurucusu, insanların kendisidir, insanların hem kişisel hem de toplumsal tecrübeleri sonucu, çağlar boyunca, bazen şekil değiştirerek, halk arasında yaygın olarak varlığını devam ettirir. Yani, resm din gibi kutsal kitabı, peygamberi veya kurucusu yoktur.

Bazen halk dini içerisinde değerlendirilen, ama resm dinden alınmış bazı unsurlar da bulunabilir. Bu tür inanç ve uygulamalar, resm dinden kaynaklanarak halk dini; halk dininden kaynaklanarak resm din formuna girebilir.¹ Örneğin, Türk toplulukları arasında (örneğimizde de Çankırı yöresinde görülen) çok etkili olan rüya yorumculuğu geleneği, Sam dinlerden, özellikle İslam'dan alınmasına rağmen, ileriki dönemlerde ve günümüzde, etnolog, antropolog ve folklorcuların araştırmalarında "halk dini" kategorisinde değerlendirilir. Bilindiği gibi, rüya yorumculuğu, İslam öncesi Geleneksel Gök Tanrı inancının yaygın olduğu dönemlere ait yazılı belgelerde ve İslami dönemde kaleme alınmalarına rağmen, İslam öncesi geleneksel inancın bir çok unsurlarını ihtiva eden Türk mitolojilerinde görülmemektedir. Buna karşılık, Türkler Sami dinleri, özellikle İslam'ı kabul ettikten sonra Kur'an ve hadislerde bahsi geçen rüya yorumculuğunu kabul etmişler ve hatta bunu ayrıcalıklı bir meslek haline getirmişlerdir.²

Resm dinden gelmesiyle birlikte, rüya yorumculuğunun halk dini sınıfında değerlendirilmesinin nedeni nedir? Bu sorunun cevabı, rüyaların tipoloji ve morfolojileri ortaya konulup, rüyalarındaki unsurların İslam'da söz konusu edilen rüyalarla aynı biçimde, yani tipolojik ve morfolojik açıdan karşılaştırılmasıyla verilebilir. Sonuçta, İslam bir kökeni olan rüyalara, Kur'an ve hadislerde bahsedilen rüyalarındaki unsurlardan daha fazla, geleneksel unsurların dahil edildiği, yani halk kültürü unsurlarının rüya yorumculuğunda daha baskın olmasından dolayı, "halk dini" sınıfında değerlendirildiği ortaya çıkar.

Halk dindarlığı edebiyatından kazanılacak ilginç ve aynı zamanda faydalı veriler ve bulgular vardır. Çünkü, bu türden bilgi ve bulgular, bilim adamları tarafından ciddiye alınmamakta, halk üzerindeki etkileri de küçümsenmekte, değer verilmemektedir. Bu malzemeler, dinin halk arasında nasıl anlaşıldığını ve bazı din unsurlarının resm dinden kaynaklanmış olmasına rağmen, onların mesajının ve mahiyetinin halk dindarlığına nasıl dönüştürülüp resm ilahiyattan nasıl farklılaştığını gösterir. Örneğin, İslam'ın *Beş Farzı*'ndan biri olan *Ramazan Orucu*'nun halk arasındaki uygulaması bu türdendir. Oruc'un halk arasında nasıl olduğunu ve dinliğinin yanında kültürel değerinin ne olduğunu ortaya çıkarmak için, bu olgu, sosyo-psikolojik, kültürel ve fenomenolojik açıdan araştırılabilir. Benzer şekilde kurbanın, ölüm olayının, dinsel ziyaretlerin, dua olgusunun, büyü ve büyücülüğün vs. halk dindarlığındaki önemi ve günlük hayata etkisi, fenomenolojik anlamda incelenmesi gerekir.

Resm ve halk dinindeki inanç ve uygulamaların bir birleriyle karışım ve etkileşimi göz ardı edilmemelidir. Yani, geleneksellikten gelerek, "halk dini" sıfatı kazandıktan sonra, ama resmi din adamları tarafından reddedilse de, halk tarafından "resmi" tiplemesine sokulduğu dikkate alınmalıdır. Örneğin, resm İslam tarafından yasaklanmış ama, evrensel bir yaygınlığa sahip büyü ve büyücülük konusu, İslam öncesi geleneksel Türk

1 Marion Bowman, *Phenomenology, Fieldwork and Folk Religion*, s. 18.

2 Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*, ss. 4366-4375.

inancında yaygın şekilde görülen kurban ve ata mezarlarını ziyaret konuları bu türden olup, karşılıklı etkileşimlerinden dolayı, hem resm hem de halk dini sınıfında değerlendirilmektedir. Büyücülük mesleğinin gizliliği ve ülkemizdeki din ve yasal bir takım olumsuz tavırlardan dolayı, büyü pratiği ve mahiyetleri hakkında pek fazla, belki de hiç bir bilgiye sahip değiliz, ama şifah bilgilerimize göre, büyücülerin büyü uygulamalarında, Kur'an ve Hadislerden bir takım dua ve ayetler okuma veya yazmalarından, pratiğin İslam bir forma büründüğü anlaşılmaktadır. Bu haliyle de, büyüye inanmak ve uygulamak, halk arasında yaygın olarak gözlemlenmektedir.

Aynı şekilde, eski bir Türk geleneği olan, ama resm din tarafından hoş görülmeyip, "batıl" olarak değerlendirilen, herhangi bir fizik veya psikolojik hastalıktan kurtulma ümidiyle halk arasında yaygın olarak gözlemlenen "hoca", "şeyh", "ocak" gibi adlarla tanınan kimselere ya da "evliya mezarları" ve "yatır" gibi yerlere yapılan ziyaretler esnasında sergilenen ritler ve ritüellerin, bir takım İslam motiflerle zenginleştirilmesinden dolayı, halk arasında "İslam" olarak kabul edilmektedir.³

Bu konuların incelenmesi halinde, geleneksel zamanlarda bilinen ve bizim "halk dini" diye nitelendirdiğimiz unsurların "resmi" sıfatı kazandığı görülür.

Bu işlemlerle, *halk dini* unsurlarının halk arasında ne kadar yaygın ve ne derecede etkili olduğu, halkın bunları nasıl anladığı, nedenlerinin ne olduğu, yani halkın bunları nerelerden ve kimlerden ne zaman ve nasıl öğrendiği, mevcut anlamların onlara ne zaman ve nasıl kazandırıldığı, inançlar ve zamanlar arası etkileşimlerin nasıl ve ne derecede olduğu, resm öğreti ile aralarında bir çarpışmanın olup olmadığı, eğer böyle bir durum var ise, halkın bunu nasıl senkretize ettiği, halkın, din hayatında hangi psikolojik ve sosyolojik durumlarda olduğu ortaya konulur. Kısaca, "gerçeklik" in anlamı görünebilen durumuna gelir.

Sosyal bilimlerin amacı, insanların kişisel, toplumsal, din davranış ve müesseselerini inceleyip "anlamak" olduğuna göre, Martin Heidegger, *The Basic Problems of Phenomenology*, tr. Albert Hofstadter, Bloomington, 1982, s. 2, 18, 20. alan araştırmaları yoluyla konumuzla ilgili toplanan verilerin resm din ile halk dini unsurlarının halk arasındaki değerini, etkisini ve işlevini "anlayabilmek" için, Din Fenomenolojisi, Halk Bilimi, Din Antropolojisi yöntemlerine göre anlamlandırılıp halk arasında yaygınlaştırılması, halk dindarlığının ortaya konulması gerekir. Zira, bunlar yapılmadan, çalışılan din konularının, halk arasında hangi değer ve özünün ne olduğu tam olarak "anlaşılamaz". İnsanların inanç ve uygulamaları, dinlik çerçevesinde söz konusu yöntemlere göre değerlendirilirse, halk dindarlığının resmi çizilebilir. Eğer bu husus göz ardı edilirse, halkın dini anlaşılamaz ve dolayısıyla da mahiyeti hakkında önemli kanaatlar ortaya konulamaz.

Son cümle: Din'e herhangi bir zararı olmayan bu islamileşmiş inanç ve uygulamaları Türk din kültürünün varlığı açısından günlük hayatta tutmak gerekli olup, karşısına çıkartılan Vahhabi din eğitiminden vazgeçilmelidir.

Özet:

Türkiye'de diğer yörelerde olduğu gibi Çankırı yöresinde de halk, kendilerinin "dinidir" diye tanımladığı bir takım inanç ve uygulamalar sergilemektedirler. Ancak ilahiyat camiası ve diğer dini otoriteler bu türden halk inanç ve uygulamalarını bid'at, hurafe, yanlış inanç, yalan inanç gibi tanımlamalarla dışlamaktadırlar. Bu makalede Çankırı'da gözlemlenen halk inanç ve uygulamalarını din fenomenolojisi yöntemlerini uygulayarak her birinin anlamlarının ortaya konulmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Çankırı, Doğum ve ölüm rit ve ritüelleri, fenomenoloji

3 Benzer uygulamalar, yani din ulularının mezarlarını ve yaşadığı zamanlarda temasta bulunduğu nesneleri ululararak, onlardan şefaet dileme, sağlık ve rahatlık ümit etme anlayışı, şehirleşme ve sanayileşme sürecinden etkilenecek azalmasına karşılık, Orta Çağ Avrupa'sında da yaygın olarak görüldüğü tespit edilmiştir (Ronald C. Finucane, *Miracles and Pilgrims: Popular Beliefs in Medieval England*, 1977, s. 25, 68). Din ulularına ait mekanların kutsal olarak addedilmesi anlayışı, neredeyse dünyanın her ülkesinde, yerel veya evrensel motiflerle kendini göstermektedir. Orta ve Kuzey Asya'da *Şaman*; Afrika'da *nganga*; İran'da *Magi*; Mazdeizm'de *atravan*, *zaoter* ve *mobad* vb. Bianchi, s. 56-58; Ülkemizdeki ilgili örnekler, sanayileşme ve şehirleşme sürecinden olumsuz yönde etkileniyormuş gibi görünse de, bazı küçük değişimlerle halk tarafından yine de sergilenmektedir: köy kültürü içerisinde, ferd olarak yapılan kutsal mekan ziyaretleri, şehirleşme sürecine giren insanlar arasında, toplu seyahat biçiminde devam ettirilmektedir. Gerçi, şehirli insanlar dahi, sıkıntı anlarında amaç ve niyete göre, ferd ziyaretler gerçekleştirmektedirler. Ü. Günay, H. Güngör, Ş. Kuzgun, H. Sayım, A. Taştan, *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri, 1996, s. 93-97, 99-103.

PHENOMENOLOGY OF BELIEFS AND PRACTICES IN ÇANKIRI DISTRICT

Mustafa Ünal*

Abstract:

People in Çankırı, as is seen all over the country, in Turkey, are performing some popular beliefs and practices regarding to “religious”, meaning Islam. However, scholars and religious authorities are accusing them as supersititious, pernicious innovation, false, wrong beliefs and practices, etc. Present article shows a different view, that is phenomenological perspective that means to find out each phenomenon observed in Çankırı –as an example- in order to preserve traditional Turkic Islamic culture in Turkey.

Key Words:

Çankırı, passages de rites (initiation rites and rituals), phenomenology of religion

1 Prof.Dr. Erciyes University. Lecturer of History of Religion

ÇANKIRI'DA TARIMIN SORUNLARI VE YEM BİTKİLERİ KÜLTÜRÜNE VERİLECEK YÖN

Proplem Of Agriculture In Çankırı And Direction Needs To Be Given For Forage Crop Production

Yunus SERİN*

1. GİRİŞ

Tarımın problemleri teknik, ekonomik, politik ve sosyaldır. Çankırı'da tarımın problemlerini inceledikten sonra, problemlerin çözümünde kaba yem üretiminin artırılması için sadece yem bitkilerinde bazı tavsiyelerde bulunacağım. İlk olarak tarımın genel bir fotoğrafını çekerek, uygulamaları ve birim alana olan verimleri gözden geçirmek için Tablo 1'i incelememiz gerekmektedir.

Çankırı ilinde tarla tarımında %47.9 oranında tahıl ekimi yapılmaktadır. Nadasın oranı ise %40.0'dır. Tahıl + nadasın oranının %87.9 olması, Çankırı'da tarımın tahıla dayalı bir sisteme sahip olduğunu göstermektedir. Çorum-Çankırı Kırsal kalkınma Projesinde 1976 yılında %46 olan nadas oranı 1982'de %26'ya düşürülmüştü. Bu proje sürdürülebilir olmamış ve yeniden %40'lara çıkmıştır. Endüstri bitkileri %2.0 ve yemeklik dane baklagiller ise %1.1'dir. Yem bitkileri ekim oranı ise Türkiye ortalamasının (%3.0) üzerinde olup %9.0'dır. Buna rağmen bu kadar yem bitkilerinden alınan kuru ot verimi hayvanların kaba yem ihtiyacı için yetmemektedir (Anon., 2003).

Tablo 1'de görüldüğü gibi buğdayın verimi 190 kg/da ve arpanınki ise 203 kg/da'dır. Bu kadar düşük verimli tahılları, yüksek oranda ekmek uygun değildir, azaltılmalıdır. Ancak ekim sistemine yem bitkilerini sokarak ve üstün verimli çeşitler kullanılarak, buğdayın dekara verimi kıraç şartlarda 200-250 ve suluda 450 kg'a çıkarılabilir.

Yem bitkilerinin ekim oranının yanında birim alana olan verimleri de düşüktür. Nitekim yoncadan 604, korungadan 201, fiğden kıraçta 240, suluda 480, silajlık mısırdan 2.655 kg/da verim alınmaktadır. Uygun ekim sistemleri ve bitkilerin tekniğine göre yetiştiriciliği yapılarak verimler artırılabilir. Nitekim yoncadan kıraçta 450 ve suluda 1.500, korungadan 350, kıraçta Macar fiğinden 450 ve suluda 900 ve silajlık mısırdan 10.000 kg verim alınabilir (Tablo 1).

Hayvanlarımızın kaba yem açığının giderilebilmesi, hayvanlarımızdan yeterli et ve süt veriminin alınabilmesi, tarla tarımındaki düşük verimliliğin önlenmesi, erozyonun engellenebilmesi, çayır ve meralara olan aşırı baskının önlenmesi, tarla tarımındaki organik madde ve besin elementleri eksikliğinin giderilebilmesi ve tarla tarımında sürekliliğin sağlanabilmesi için tarımımızın yem bitkilerine dayalı bir sisteme oturtulması gerekmektedir.

Bunun için tarla tarımındaki endüstri bitkileri ve yemeklik dane baklagiller ekim oranında fazla bir değişiklik yapmadan tahıl ekim oranı %47.9'dan 27.2'ye ve nadas oranı %40'dan 17.9'a düşürülmeli ve yem bitkileri ekim oranı da %9.0'dan 51.4'e çıkarılmalıdır.

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, 25240 ERZURUM

Tablo 1. Çankırı İlinde Tarım ve Tarla Ziraatında Şu Anda Yetiştirilen ve Tavsiye Edilen Bitkilerin Ekim Alanı (ha), Verimi (kg/da) ve Oranları (%)

Ürünün Cinsi	Şu Andaki Uygulama			Tavsiye Edilen Uygulama			
	Ekim Alanı	Yüzde	Verim (kg/da)	Ekim Alanı	Yüzde	Verim (kg/da)	Üretim (Ton)
Buğday- Kıraç	76.230*		190	41.918		200	83.836
Buğday- Sulu	76.230*		190	900		450	4.050
Arpa-Kıraç	29.000*		203	10.000		200	20.000
Arpa-sulu	29.000*		203	7.850		400	31.400
Çeltik	2.862		785	2.862		785	22.467
Dane Mısır	30		267	30		600	180
Yulaf	30		100	30		300	90
Çavdar	10			10		200	20
Tahıl Toplamı	108.162	47.9		61.523	27.2		
Nohut	1.254		86	2.000		100	2.000
Mercimek	250		72	200		100	200
Fasulye	1.057		106	1.000		150	1.500
Yem Dane BakTop.	2.561	1.1		3.200	1.4		
Pancar	921		4.369	900		4.369	39.321
Patates	1.790		2.245	1.900		3.000	57.000
Ayçiçeği	1.810		72	1.900		90	1.710
Endüstri Bit. Top.	4.521	2.0		4.700	2.1		
Yonca-kıraç-ot				48.000		450	216.000
Yanca-Sulu-ot	2.660		604	5.000		1.500	75.000
Yonca- tohum	0			1.300		80	1.040
Korunga- ot	1.808		201	20.000		350	70.000
Korunga-tohum	0			5.436		80	4.349
Fiğ-Kıraç-ot	6.896*		240	1.618		240	3.883
Fiğ-Sulu-ot	6.896*		480	1.619		480	6.771
Fiğ – Tane	5.044		79	1.800		175	3.150
Kıraç Macar Fiği (ot)	1.724*			21.000		450	94.500
Sulu Macar Fiği (ot)				3.000		900	27.000
Macar Fiği (tane)	1.261			3.350		100	3.350
Silajlık Mısır	76		2.655	1.150		10.000	115.000
Çayır üçgülü – ot	0			2.500		1.500	37.500
Ç.üçgülü – tohum	0			300		60	180
Hayvan Pancarı	2		4.750	50		5.500	2.750
Yem Bit. Top.	20.313	9.0		116.123	51.4		
Nadas	90.407	40.0		40.418	17.9		
Tarla Alanı	225.964	100.0		225.964	100.0		
Sebze	6.608			6.608			
Meyve	2.428			2.428			
Tarım Alanı	235.000			235.000			

Kaynak: Çankırı Tarım İl Müdürlüğü 2003 yılı verileri.

* Sulu + kıraç şartlarda ki ekim alanları ayrı ayrı belli olmadığından aynı rakam ikisine de yazılmıştır. Türkiye’de sığır varlığının %19’u kültür, %44’ü melez ve %37’si yerli ırk olmasına rağmen Tablo 2’de

görüldüğü gibi Çankırı'da bulunan büyükbaş sığırların %9'u kültür, %34'ü yerli ve %57'si ise melezdir. İrk dağılımının uygun olmaması ve bu hayvanlara temin edilen kaba yemin yeterli olmamasından dolayı büyükbaş hayvanların ortalama karkas ağırlığı 230 kg ve hayvan başına ortalama süt verimi ise 2.000 litre veya günlük 6.5 litredir. İldeki hayvanları 500 kg ağırlığındaki büyükbaş hayvan birimi (BBHB)'ne çevirdiğimizde toplam 212.850 baş hayvan veya 80.285 BBHB etmektedir. Bu ağırlıktaki bir hayvan yaşama + verim payı olarak 15 kg kuru ota ihtiyaç duymaktadır. Çankırı ilindeki hayvanların toplam yıllık yaşama payı kaba yem ihtiyacı 366.300 ton, buna verim payı da ilave edildiğinde 439.560 tonu bulmaktadır (Tablo 2; Anon., 2004a).

Tablo 2. Çankırı İlinde 2004 Yılında Hayvanların Adet ve BBHB Olarak Sayıları Yıllık Yaşama Payı ve Verim + Yaşama Payı Kaba Yem İhtiyaçları (ton).

Hayvanın Cinsi	Hayvanın Adedi		Yaşama Payı* Kaba Yem İhtiyacı	Verim** + Yaşama Payı Kaba Yem İhtiyacı
	Sayı	BBHB		
Kültür Sığır	8.409	8.409	38366	46039
Melez Sığır	53.080	39.810	181633	217960
Yerli Sığır	31.718	15.859	72357	86828
Manda	1.764	1.323	6036	7243
Tiftik Keçi	14.735	1.474	6725	8070
Kıl Keçi	3.741	374	1706	2048
Koyun	94.641	9.464	43180	51815
At	536	402	1834	2201
Katır	542	407	1857	2228
Eşek	3.684	2.763	12606	15127
TOPLAM	212.850	80.285	366.300	439.560

* 500 kg ağırlığındaki bir büyük baş hayvan birimi (BBHB)'nin günlük yaşama payı kaba yem ihtiyacı 12.5 kg olarak alınmıştır.

** Verim payı kaba yem ihtiyacı, yaşama payı kaba yem ihtiyacının %20'fazlası olarak alınmıştır.

Tablo 1 ve 3'te belirtildiği gibi Çankırı'da yonca, korunga, adi fiğ, Macar fiği, silajlık mısır, hayvan pancarı, çayır ve meradan elde edilen kaba yem 267.638 tondur.

Tablo 3. Çankırı İlinde 2003 Yılında Kaba Yem Üretimi Kaynakları, Alanları, Dekara Verimleri ve Toplam Üretim.

Kaba Yem Üretimi Kaynakları	Kaba Yem Üretimi Alanları (ha)	Birim Alana Verimleri (kg/da)	Toplam Üretim (Ton)
Yonca	2.660	604	16.066
Korunga	2.650	201	5.327
Adi Fiğ	8.620	350	30.170
Silajlık Mısır	76	655	498
Hayvan Pancarı	2	1.188	24
Çayır	8.492	275	23.353
Kıraç Mera	274.572	70	192.200
TOPLAM	297.072		267.638

Kaynak: Çankırı Tarım İl Müdürlüğü verileri

Tablo 4'e göre Çankırı'daki hayvanların mera döneminde 64.210 ton, kış döneminde ise 107.712 ton olmak üzere toplam 171.922 ton kaba yem açığı bulunmaktadır. Bu kaba yem açığını gidermek için 212.672 ton tahıl samanı kullanılmaktadır. Bir ton samanda 2 kg hayvana yarayışlı hazmolunabilir protein bulunmaktadır. Halbuki 1 ton yoncada 80-90 kg hazmolunabilir protein bulunmaktadır. Yonca ile samanı hayvan besleme noktasından mukayese ettiğimizde 1 ton yonca otu 40-45 ton samana denk demektir. Mera döneminde mevcut yem kaynakları ihtiyacın %75'ini, kış döneminde ise %41.2'sini karşılamaktadırlar. En fazla açık kış döneminde olduğuna göre tarla tarımında yem bitkileri ekim oranının ve dekara verimin artırılmasına gerek vardır.

Tablo 4. Çankırı İlinde 2004 Yılında Hayvanları Yaz, Kış ve Yıllık Toplam Kaba Yem İhtiyacı, Kaba Yem Üretimi, Kaba Yem Açığı ve İhtiyacı Karşılama Oranı.

Kaba Yem İhtiyaç Dönemi	Kaba Yem İhtiyacı (Ton)	Kaba Yem Üretimi (Ton)	Kaba Yem Açığı (Ton)	İhtiyacı Karşılama Oranı
Mera Dönemi (7 ay)	256.410	192.200*	64.210	75.0
Kış Dönemi (5 ay)	183.150	75.438	107.712	41.2
Yıllık Toplam	439.560	267.638	171.922	60.9

* Sulu ve kıraç tarlalarda anız otlatması yapılmadığından kaba yem üretimine dahil edilmemiştir.

Çankırı'da tarımı, yem bitkisine dayalı bir sisteme oturtursak, Tablo 1'deki ekim alanlarını gerçekleştirsek yani yem bitkileri ekim oranımız %51.4 olursa bu alanlardan üretilen kaba yem miktarı da Tablo 5'de görüldüğü gibi 965.191 tona ulaşabilecektir. Eğer VI. ve VII. sınıf arazilerde uygulanan nadaslı tarımdan vazgeçer ve buralarda yonca veya korunga ile birlikte kılçıksız brom, mavi ayrik ve otlak ayrığını ekerek sun'i mera tesis edersek, buralardan 200 kg/da kuru ot alınır, böylece kaba yem üretimimiz 1.056.527 tona ulaşır. Şu andaki kaba yem üretimimiz ancak 48.883 BBHB'ne yetecek seviyededir. Halbuki tarla ziraatı içerisinde kaba yem üretimimizi %51.4'e çıkardığımızda mevcut hayvanlarımıza ilaveten 96.006 BBHB ve VI. ve VII. sınıf arazilerde sun'i mera tesis edersek yine mevcut hayvanlarımıza ilaveten 112.688 BBHB'ne yetecek kadar daha kaba yem üretmiş oluruz (Tablo 6).

Tablo 5. Çankırı İlinde Yeni Ekim Sistemi Uygulandığında Kaba Yem Üretimi Kaynakları, Alanları, Dekara Verimleri ve Toplam Üretim.

Kaba Yem Üretimi Kaynakları	Kaba Yem Üretimi Alanları (ha)	Birim Alana Verimleri (kg/da)	Toplam Üretim (Ton)
Kıraç Yonca	48.000	450	216.000
Sulu Yonca	5.000	1.500	75.000
Korunga	20.000	350	70.000
Kıraç Adi Fiğ	1.618	240	3.883
Sulu Adi Fiğ	1.619	480	7.771
Kıraç Macar Fiği	21.000	450	94.500
Sulu Macar Fiği	3.000	900	27.000
Silajlık Mısır	1.150	10.000	115.000
Hayvan Pancarı	50	5.500	2.750
Çayır Üçgülü	2.500	1.500	37.500
Çayır	8.492	550	46.706
Kıraç Mera	274.572	98	269.081
Toplam			965.191
Kıraç Mera Islahı (VI.+VII. Sınıf Arazide)	45.668	200	91.336
TOPLAM			1.056.527

Tablo 6. Çankırı İlinde Yem Bitkileri Üretim Alanını %51.4'e Çıkardığımızda Kaba Yem Üretimi, Kaba Yem Fazlalığı, Besleyebileceğimiz Hayvan Sayıları ve Mevcut Hayvan Sayısına Göre Farklılıklar.

Kaba Yem Üretimi Durumu	Kaba Yem Üretimi (Ton)	Kaba Yem Fazlalığı (ton)	Beslenebilecek Hayvan Sayısı (BBHB)	Mevcut Hayvan Sayısına* Göre (BBHB)
Mevcut Üretim (Ton)	267.638	-171.922	48.883	-31.402
Yem Bitkileri %51.4 Oranında Kaba Yem Üretimi (Ton)	965.191	525.631	176.291	96.006
VI. + VII. Sınıf Arazide Mera Islahı Dahil Kaba Yem Üretimi (Ton)	1.056.527	616.967	192.973	112.688

* Mevcut hayvan sayısı 80.285 BBHB'dir.

Çankırı ilinde arazilerin kabiliyet sınıflarına göre dağılımı Tablo 7'de görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi kıraç arazinin 188.957 da'ı I., II., III. ve IV. sınıf arazide bulunmaktadır. Tarıma elverişli olmamasına rağmen VI. ve VII. sınıf arazide 45.668 da'ında işlemeli tarım yapılmaktadır. Sulu arazinin 33.529 da'ı I., II., III. ve IV. sınıf arazide bulunmaktadır. Çankırı'da çayır + mera arazisi toplamı 283.064 da'dır. Bu arazinin ne kadarının çayır ve ne kadarının mera alanı olduğu tam olarak belirlenmediğinden Türkiye'de çayır alanı, mera alanı içerisinde %3 olduğundan burada da aynı oranı kabul edip 8.492 da çayır ve 274.572 da mera arazisi varlığı kabul edilmiştir.

Tablo 7. Çankırı İli Topraklarının Arazi Kabiliyet Sınıflarına Göre Kullanımının Dağılımı (ha).

Arazi Kabiliyet Sınıfı	Kıraç*	Sulu*	Çayır*	Mera*	Bağ – Bahçe**
I	26.229	21.341	2.417	0	1.903
II	45.453	7.876	3.362	0	1.806
III	59.780	3.582	2.713	158	1.806
IV	57.495	730	0	5.298	1.806
I-IV Toplam	188.957	33.529	8.492	5.456	7.321
VI	41.119	354	0	57.821	1.000
VII	4.549	35	0	211.295	715
GENEL TOPLAM	234.625	33.918	8.492	274.572	9.036

* 1997 Köy Hizmetleri Toprak ve Su Kaynakları Envanteri.

** 2003 Çankırı Tarım İl Müdürlüğü Verileri.

Çankırı'da uzun yıllar ortalaması toplam yağış 380.9 mm ve 2004 yılı iklim verilerine göre de yağış 333.6 mm olup, 450 mm'den düşük olduğu için nadasın kıraç şartlarda kaldırılması mümkün değildir. Ağustos ayındaki nispi rutubetin %53.3 ve sıcaklığın da 23.2 °C olması (Anon., 2004b), bu ilin ekolojik şartlarının baklagil yem bitkileri tohum üretimine çok uygun olduğunu göstermektedir. Nitekim bundan dolayı Tablo 1'de yonca, korunga, adi fiğ, Macar fiği ve çayır üçgülünde tohum üretimine arazi tahsisi yapılmıştır.

Tablo 8. Uzun Yıllar Ortalamasına Göre Çankırı İli İklim Kayıtları.

Oca k	Şuba t	Mar t	Nisa n	May	Hazi	Tem	Ağus	Eylül	Ekim	Kası m	Aral	Top/ Ort
Aylık Toplam Yağış (mm)												
43,3	79,1	13,8	47,4	23,1	3,4	2,3	3,9	14,7	21,1	1,5	80	333,6
Aylık Ortalama Sıcaklık (°C)												
4,2	0,1	2,8	10	18	21,9	16,2	23,2	16,9	13,3	6,2	0,7	11,11
Aylık Ortalama Nispi Nem (%)												
76	69,9	62,8	62,7	54	48,2	22,9	53,3	61,2	60,8	70,3	78,7	60,1

Kaynak: Çankırı Meteoroloji Bölge Müdürlüğü 2004 yılı verileri.

Tablo 9'da Çankırı İlinde mevcut şartlarda sulu ve kıraç arazilerde uygulanan ve tavsiye edilen ekim nöbeti (münavebe)sistemleri görülmektedir. Çankırı'da kıraç şartlarda I. ve II. sınıf arazilerde B-Ayç, B-Mer, B-N, F-N-B, B-K-K-K ekim sistemleri uygulanmaktadır. B-Mer ve B-K-K-K ekim sistemleri uygundur. Ancak I. ve II. sınıf arazilerde nadasa gerek olmadığından B-N ve F-N-B ve ekim sisteminde baklagil yer almadığından B-Ayç ve B-N uygun bir ekim sistemi değildir. Bu sınıf arazilerde Mer-B, No-B, MF-B ve MF-A ekim sistemleri uygulanmalıdır.

Tablo 9. Çankırı İlinde Kıraç ve Sulu Alanlarda Uygulanan Ekim Nöbeti Sistemleri, Sistemin Uygulanacağı Alan ve Sistemde Yer Alan Her Kısımın Ekileceği Alan Miktarları (ha).

Ekim Alanı	Arazi kabiliyet Sınıflarında Uygulanan Ekim Nöbeti Sistemi		Arazi kabiliyet Sınıflarında Tavsiye Edilen Ekim Nöbeti Sistemi	
	I-II	III-IV	I- II	III-IV
Kıraç	B-Ayç B-Mer	B-N A-N	Mer-B No-B	Mer-N-B, N ₀ -N-B, MF-N-B, MF-N-A
Kıraç	F-N-B B-N	A-K-K-K B-K-K-K	MF-B, MF-A	Y-Y-Y-Y-Y-Y-B-N-B Y-Y-Y-Y-Y-Y-N-B-N-B K-K-K-K-B-N-B K-K-K-K-N-B-N-B
	VI-VII		VI-VII	
Kıraç	B-N , B-K-K-K		Y+(KB+MA+OA), K+(KB+MA+OA)	
	I-II	III-IV	I-II	III-IV
Sulu	B-F-Pan B-Y-Y-Y-Y-Y	B-F	Fas-A MF-Ayç	(A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-SM-Pan
Sulu	Seb-Kav-B	Pat-B A- KKK	MF-SM MF-A-Pan	(A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-A-Ay
Sulu	B-Çel Y-Y-Y-Y-Y-Pan		MF-A MF-Pat	(A+Y)-Y-Y-Y-Y-Y-Y-Y-A-Pat
Sulu	Seb		MF-B	

Mer: Mercimek, N₀ : Nohut, B: Buğday, A: Arpa, Y: Yonca, N: Nadas, K: Korunga, Pan: Pancar, Pat: Patates, Ayç: Ayçiçeği, Çel: Çeltik, Seb: Sebze, Kav: Kavun, KB: Kılçıksız brom, MA: Mavi ayrık, OA: Otlak ayrığı

Çankırı'da kıraç şartlarda III. ve IV. sınıf arazilerde B-N, A-N, A-K-K-K ve B-K-K-K ekim sistemleri uygulanmaktadır. Bu sınıf arazilerde yağış 450 mm'den az olduğu için nadasa yer vermek lazım, ancak nadas %50 oranında değil de daha az oranlarda olmalıdır. Bu nedenle nadasın %50 olduğu B-N ve A-N sistemleri ile nadasın yer almadığı A-K-K-K ve B-K-K-K ekim sistemleri uygun değildir. En uygunu Tablo 9'da da belirtildiği gibi nadasın %33 olduğu Mer-N-B, N0-N-B, MF-N-B ve MF-N-A şeklinde olmalıdır. Bu sınıf arazide çok yıllık yem bitkilerinin yer aldığı Y-Y-Y-Y-Y-B-N-B, K-K-K-K-B-N-B veya yağışın biraz daha düşük ve toprağın kumlu olduğu alanlarda Y-Y-Y-Y-Y-N-B-N-B ve K-K-K-K-N-B-N-B ekim sistemleri uygulanabilir.

Çankırı'da kıraç şartlarda VI. ve VIII. sınıf arazilerde B-N ve B-K-K-K ekim sistemleri uygulanmaktadır. Bu sınıf arazilerde toprak derinliği az, toprak organik maddece düşük ve arazi çok meyillidir. Bu tip arazilerde işlemeli tarıma devam etmek, buralarda erozyonu artırmakta ve daha sonraki yıllarda atılan tohumu bile almak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle buralarda işlemeli tarım yerine buraları daimi bitki örtüsü altına almak gerekmektedir. Buralarda çok yıllık buğdaygil yem bitkilerinden kılçıksız brom, mavi ayrık ve otlak ayrığını yonca (Y+KB+MA+OA) veya korunga (K+KB+MA+OA) ile karışık ekerek sun'i mera oluşturmaktır. Çankırı'da sulu şartlarda I. ve II. sınıf arazilerde B-F-Pan, B-Y-Y-Y-Y, Seb-Kav-B, B-Çel, Y-Y-Y-Y-Y-Pan ve Seb ekim sistemleri uygulanmaktadır. Ekim sisteminde bir baklagil yem bitkisinin yer alması gerekmektedir.

Bu nedenle B-F-Pan, B-Y-Y-Y-Y ve Y-Y-Y-Y-Y-Pan ekim sistemleri uygundur. Ancak 5 yıl yoncadan sonra 1 yıl tahıl ve endüstri bitkilerinin yer alması doğru değildir, 2 yıl süreyle yer almalıdır. Baklagilin yer almadığı Seb-Kav-B, B-Çel ve Seb ekim sistemleri uygun değildir. Bu sınıf arazilerde en uygun ekim sistemleri olarak Fas-A, MF-Ayç, MF-SM, MF-A-Pan, MF-A, MF-Pat ve MF-B ekim sistemleri uygulanabilir. Çankırı'da sulu şartlarda III. ve IV. sınıf arazilerde B-F, Pat-B ve A-K-K-K ekim sistemleri uygulanmaktadır.

Baklagil yem bitkilerinin girmediği ekim sistemleri uygun olmadığından B-F ve Pat-B ve sulu şartlarda kök çürüklüğü olacağından dolayı A-K-K-K ekim sistemleri uygun değildir. Bu sınıf arazilerde çok yıllık bitkilerden kısa ekonomik ömürlü çayır üçgülü veya uzun ekonomik ömürlü yonca arpa ile ilk yıl karışık ekilerek ilk yıl da tarladan hem verim alınır ve hem de erozyon önlenmiş olur. Daha sonraki yıllarda ise çayır üçgülünden 4-5 yıl ((A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-SM-Pan, (A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-A-Ayç) ve yoncadan 7-8 yıl ((A+Y)-Y-Y-Y-Y-Y-Y-A-Pat) kuru ot alınabilir. Bu süreden sonra tesis sürülür ve iki yıl süreyle silajlık mısır, pancar, patates, ayçiçeği, arpa veya buğday ekilebilir.

Tablo 10'da arazi kabiliyet sınıflarına göre verilen sulu ve kıraç arazilerdeki alanlara bağlı kalınarak, Tablo 9'da Çankırı'da uygulanan ekim sistemlerindeki yanlışlıkları düzeltmek ve bazı tavsiyelerde bulunmak üzere Tablo 10 hazırlanmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi kıraç şartlardaki 600 ha alanda Mer-N-B, 6000 ha alanda No-N-B, 33.000 ha alanda MF-N-B, 30.000 ha alanda MF-N-A, 72.000 ha alanda Y-Y-Y-Y-Y-B-N-B, 24.500 ha alanda K-K-K-K-B-N-B ve 22.872 ha alanda K-K-K-K-N-B-N-B ekim sistemi olmak üzere toplam 188.972 ha alanda uygulanması tavsiye edilmiştir. Sulu şartlardaki tarımsal faaliyet yapılan 32.900 ha alanın 2.000 ha alanında Fas-A, 2.000 ha alanında MF-SM, 1.800 ha alanında AF-A, 1.800 ha alanında AF-B, 4.500 ha alanında MF-A, 2.800 ha alanında AF/MF-Ayç, 2.100 ha alanında AF/MF-A-Pan, 2.000 ha alanında MF-Pat, 1.400 ha alanında (A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-SM-Pan, 3.500 ha alanında (A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-A-Ayç ve 9.000 ha alanında (A+Y)-Y-Y-Y-Y-Y-Y-B/A-Pat ekim sisteminin uygulanması, tarım arazilerinin sürdürülebilirliği için daha iyi, daha uygun ve daha dengeli bir ekim sistemidir.

Tablo 10. Çankırı İlinde Kırar ve Sulu Alanlarda Uygulanan Ekim Nöbeti Sistemleri Sistemin Uygulanacağı Alan ve Sistemde Yer Alan Her Kısımın Ekileceği Alan Miktarları (ha).

Ekim Alanı	Toplam Ekim Alanı Miktarı	Her Kısımın Ekim Alanı	Ekim Nöbeti Sistemi
Kırar	600	200	Mer-N-B
Kırar	6.000	2.000	No-N-B
Kırar	33.000	11.000	MF-N-B
Kırar	30.000	10.000	MF-N-A
Kırar	72.000	8.000	Y-Y-Y-Y-Y-Y-B-N-B
Kırar	24.500	3.500	K-K-K-K-B-N-B
Kırar	22.872	2.859	K-K-K-K-N-B-N-B
Toplam	188.972*		
Sulu	2.000	1.000	Fas-A
Sulu	2.000	1.000	MF-SM
Sulu	1.800	900	AF-A
Sulu	1.800	900	AF-B
Sulu	4.500	2.250	MF-A
Sulu	2.800	1.400	AF/MF-Ay
Sulu	2.100	700	AF/MF-A-Pan
Sulu	2.000	1.000	MF-Pat
Sulu	1.400	200	(A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-SM-Pan
Sulu	3.500	500	(A+ÇÜ)-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-A-Ay
Sulu	9.000	900	(A+Y)-Y-Y-Y-Y-Y-Y-Y-Y-A-Pat
Toplam	32.900**		
G.Toplam	221.872		

Mer: Mercimek, B: Buğday, No: Nohut, MF: Macar fiğı, A: Arpa, Ç. Çeltik, Y: Yonca, N: Nadas, K: Korunga, Fas: Fasulye, AF: Adi fiğ, SM: Silajlık mısır, Pan: Pancar, Pat: Patates, Ay: Ayçiçeğı, ÇÜ: Çayır üçgülü, (Y+A) ve (ÇÜ+A): Aynı yıl her ikisinin birlikte ekilmesi.

* Toplam kırar arazi 234.625 ha'dır. Ancak bu arazinin 45.668 ha'ı VI. ve VII. Sınıf arazi olduğundan kırar arazi olarak sadece 188.972 ha' alınmıştır.

** I.-IV. Sınıf arazide toplam sulanan alanda, sulanan sebze ve meyve alanları (8.377 ha) çıkarıldıktan sonra geriye kalan alan alınmıştır.

2. YEM BİTKİLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

2.1. Yonca Yetiştiriciliğı

2.1.a. Çankırı'da Yonca Yetiştiriciliğı

Yonca genellikle taban arazilerde yetiştirilmektedir. Sonbaharda toprak derin sürülmekte ve ilkbaharda kazayağı ile toprak yüzeyi ufalanmaktadır. Dekara 1,5-2 ton çiftlik gübresi atılmaktadır. Yonca bir yıl önce sebze veya buğday ekilen alanlarda yetiştirilmektedir. Tohum yatağı kazayağı ile hazırlanmaktadır. Ekimden önce tapan ve merdane çekilmektedir. Yonca ilkbaharda 15 Nisandan sonra ekilmektedir. Çankırı da mibzer kullanılmamakta, tohum kumla karıştırılıp serpmeye yapılmaktadır. Ekimde koruyucu bitki kullanılmamaktadır. Yonca tek başına 3 kg/da olarak ekilmektedir. Ekimden sonra bazı çiftçiler toprağı bastırmakta bazıları bastırmamaktadır. Ekimle birlikte çiftçilerin büyük çoğunluğu N gübrelemesi yapmamakta bazıları da 10 kg DAP ve 10 kg TSP atmaktadır. Yağış durumuna göre çıkıştan sonra salma sulama yapılmaktadır. Bakım

gübrelemesi olarak hemen hemen hiç gübre kullanılmamaktadır. Biçimden 3-5 gün önce ve biçimden hemen sonra sulama yapılmaktadır. Biçim çiçeklenme başlar başlamaz yaklaşık 5 cm yüksekten biçilmektedir.

2.1.b. Yonca Yetiştiriciliğinde Bazı Tavsiyeler

Yonca yetiştiriciliği Çankırı'da uygulandığı gibi değil de, aşağıdaki gibi uygulanırsa, Çankırı'da dekardan sulu şartlarda alınan 604 kg kuru ot verimi yerine kıraç şartlarda 450 ve sulu şartlarda 1.500 kg kuru ot almak mümkündür.

1. Toprak Hazırlığı ve Ekim: Yonca derin köklü bir bitki olduğu için toprak sonbaharda derin sürülmelidir. İlkbaharda ekimin yapılacağı birkaç cm'lik toprak yüzeyi ufalanmalıdır. Ağır topraklarda ufalanan toprak yüzeyinin kaymak bağlayacağı dikkate alınarak en fazla 2 ton/da yanmış çiftlik gübresi uygulanmalıdır. Eğer toprak çok daha fazla ağırse daha fazla gübre (3-4 ton/da) ön bitkiye verilmelidir. Yonca en iyi gelişmesini tınlı, kumu çok olmayan ve yeterince kireç ihtiva eden topraklarda yapar. Taban suyu yüzeye yakın ve hareketli olmamalıdır. Ekimden önce tohum yatağı ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır. Ekim baklagilin kıştan zarar görmesi nedeniyle ilkbaharda yapılmalıdır. Erken ekmenin avantajları vardır. En geç ekim devamlı kuraklıktan 4 hafta önce yapılmalıdır. Ekim mutlaka mibzerle, doğu-batı istikametinde 15-30 cm sıra aralığı ile yapılmalıdır (Altın ve Gökkuş, 1988; Mermer ve Serin, 2002). Ekimde yonca küçük taneli bir hububatla (arpa, buğday veya yulaf) karışık ekilmelidir. Ekimden önce yonca tohumu aşılmalıdır. Bir da için 25 g pit kültürü yeterlidir. Ekim ağır topraklarda 1.5-2.0 cm, hafif topraklarda 2.5-3.5 cm derinliğe yapılmalıdır. Ekimden sonra toprak ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır (Serin ve Tan, 2001 a ve b) .

Yoncayı ilk yıl buğday veya arpa ile karışık ekme yerine sulu şartlarda buğdaygil yem bitkilerinden kılçıksız brom, kırmızı yumak, çayır yumağı, çayır salkımotu, kelp kuyruğu, domuz ayrığı gibi bitkilerle karışık ekilirse dekara 1500 kg kuru ot almak mümkündür (Serin ve ark., 1998). Böyle bir ekimde 1 sıra yonca ve 1 sıra buğdaygil şeklinde mibzerle ekim yapıldığında verim daha yüksek olmaktadır (Koç ve ark., 1998).

2. Tohum Miktarı ve Koruyucu Bitki Kullanımı: Tesis yılında dekara 1.0-1.5 kg yonca + 8-10 kg arpa/buğday/yulaf tohumu ekilmelidir (Mermer ve Serin, 2002; Tan ve Serin, 1998a).

3. Tesis Gübrelemesi: Tesis gübrelemesi olarak 3-4 kg N/da (15-20 kg amonyum sülfat) uygulanmalıdır. Eğer çiftlik gübresi uygulanmış ise N'lu gübre uygulamaya gerek yoktur. Tesis gübrelemesi olarak topraktaki elverişli fosforu da dikkate alarak 8-10 kg P₂O₅/da (20-25 kg TSP) uygulanmalıdır. Eğer imkan varsa 4-5 yıllık miktarın % 17 eksisinin toprak hazırlığı esnasında diskarodan önce toptan verilmesi daha uygundur. Topraklarımız Karadeniz Bölgesi hariç potasyumca zengin olduğu için tesis ve bakım yıllarında uygulamaya gerek yoktur (Serin ve Tan, 2001a; Sezen, 1995; Tan ve Serin, 1995). Azot ve fosforlu gübre birlikte uygulandığında 25 kg/da DAP gübresi yeterlidir.

4. Yabancı Ot Mücadelesi: Yabancı ot fazla ise yoncadan bir yıl önce sık bir hububat ekilmeli veya çapa bitkisine yer verilmelidir. Yabancı otlarla mücadele için toprak tavının kaçma ihtimali olan topraklarda yabancı otun cinsine göre ekimden önce selektif veya total herbisit, tavn kaçma ihtimali olmayan topraklarda ekimden önce diskaro veya kaz ayağı ile yüzeysel bir sürüm yapılmalıdır. Eğer yaz döneminde tesisi yabancı otlar sararsa, saf ekimlerde tek yıllık bitkiler tohum olgunlaştırmadan yüzeysel bir biçim yapılmalıdır (Serin ve Tan, 2001a ve b).

5. Bakım Gübrelemesi: Bakım gübrelemesi olarak N'lu gübrelemeye gerek yoktur. Bakım gübrelemesi olarak toprak analizi neticesi topraktaki elverişli fosfor 12-15 kg P₂O₅/da (30-35 kg TSP)'a tamamlanmalıdır (Öden, 1987; Serin ve Tan, 2001a ve b).

6. Sulama: Bitkiler çıktıktan sonra eğer yağış yetersizse, imkan varsa yağmurlama sulama, eğer yoksa bitkileri yatırmayacak şekilde yavaş yavaş salma sulama yapılmalıdır. Biçimden 4-5 gün önce bir defa,

biçimden iki hafta sonra başlamak üzere 10'ar gün arayla her biçimde en az iki defa sulanmalıdır (Manga, 1973; Serin ve Tan, 2001a).

7. Biçim ve Toplama: İlk yıl yonca+tahıl, tahılın süt olum döneminde, verim yıllarında ise ilk biçim yoncanın tomurcuklanma başlangıcında, 2., 3. ve 4. biçim ise yoncanın çiçeklenme başlangıcında yapılmalıdır. Biçim yüksekliği ilk üç biçimde 5 cm, kışa girerken yapılan son biçim, ilk donlardan hemen önce 10 cm'den yapılmalıdır (Manga, 1978; Tan ve Serin, 1998a; Tan ve ark., 2002; Yolcu ve ark., 2000).

8. Tesiste Hayvan Otlatılması: Yonca tesisinde ilkbaharda veya sonbaharda hayvan otlatılmamalıdır. İlkbahardaki otlatma hem yaş toprağın sıkışmasına ve hem de taze sürgünlerin hayvanlar tarafından yenilmesi ile ilk biçimlerin gecikmesine neden olur. Sonbaharda kar yağınca kadar yapılan otlatmada bitkiler kışa 10 cm anız yüksekliğinde giremediklerinden dolayı hem kışın yağan karı bitki üzerinde tutamaz ve hem de bitkinin yedek besin maddesi depolamasına fırsat verilmediğinden kıştan zarar görür (Serin ve Tan, 2001a ve b; Tan ve ark., 2002).

9. Ekim Sistemindeki Yeri: Yonca sulu şartlarda ilk yıl buğday veya arpa ile karışık ekilmeli, arkasından 7 yıl ota biçilmeli ve sürüldükten sonra 1 yıl süreyle buğday, ikinci yıl buğday, arpa veya patates ve üçüncü yıl buğday veya arpa ekilmelidir (Y+B/A-Y-Y-Y-Y-Y-Y-Y-B-B/A/Pan-B/A). Kıraç şartlarda ise 5-6 yıl yonca ve peşine bir yıl buğday, 1 yıl nadas ve 1 yıl tekrar buğday yetiştirilmelidir (Y-Y-Y-Y-Y-Y-B-N-B) veya bazı buğdaygillerle birlikte ekilmelidir (Altın ve Gökkuş, 1988; Koç ve ark., 1998; Serin ve ark., 1998; Tan ve Serin, 1998a).

2.2. Korunga Yetiştiriciliği

2.2.a. Çankırı'da Korunga Yetiştiriciliği

Toprak sonbaharda derin sürülmekte ve ilkbaharda toprak yüzeyi kazayağı ile ufalanmaktadır. Çankırı da korunga genellikle meyilli ve kıraç arazilerde yetiştirilmektedir. Korunga ekimi bir yıl önce buğday ekilen tarlaya yapılmaktadır. Tohum yatağı kazayağı ile hazırlanmaktadır. Ekimden önce ve sonra tapan ve merdane kullanılmamaktadır. Korunga ilkbaharda serpmeye olarak 12 kg/da tohumluk kullanılmaktadır. Ekim yaklaşık 5 cm derinliğe yapılmaktadır. Suni gübre ve çiftlik gübresi uygulanmamaktadır. Tesis yılında yabancı ot basma durumunda bazen yüzeysel biçim yapılmaktadır. Çiçeklenmenin %50 olduğu zaman biçim genellikle tırpanla yapılmaktadır.

2.2.b. Korunga Yetiştiriciliğinde Bazı Tavsiyeler

Korunga yetiştiriciliği Çankırı'da uygulandığı gibi değil de, aşağıdaki gibi uygulanırsa, Çankırı'da dekardan alınan 201 kg kuru ot verimi yerine 350 kg kuru ot almak mümkündür.

1. Toprak Hazırlığı ve Ekim: Korunga derin köklü bir bitki olduğu için toprak sonbaharda derin sürülmeli ve ilkbaharda kesekler kırılmış olmalıdır. Toprak isteği bakımından fazla seçici değildir. Fakir, kıraç ve kalkerli topraklarda rahatça yetişebilir. Hafif kireçli toprakları sever, kireci bol ve taban suyu derinde olan toprakları iyi değerlendirir (Serin ve Tan, 2001a ve b). Ekimden önce tohum yatağı ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır. Ekim baklagilin kıştan zarar görmesi neticesi ilkbaharda yapılmalıdır. Erken ekmenin avantajları vardır. En geç ekim devamlı kuraklıktan 4 hafta önce yapılmalıdır. Ekim mibzerle ve doğu-batı istikametinde yapılmalıdır. Ekimde 1 sıra korunga + 1 sıra kılçıksız brom, adi otlak ayrığı veya mavi ayrıkla birlikte ekilmelidir (Altın, 1982). Ekim yembitkileri mibzeri ile 24-48 cm sıra aralığı ile yapılmalıdır (Altın, 1982; Serin ve Tan, 1997). Ekim derinliği 2.5-7.5 cm olmalıdır ve ekimden sonra tohum yatağı ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır (Serin ve Tan, 2001a).

2. Tohum Miktarı : Tesis yılında tohum yatağı iyi hazırlanmışsa dekara 8 kg, değilse 10-12 kg korunga kabuklu tohumu (meyve) ekilmelidir (Serin ve Tan, 1997).

3. Tesis Gübrelemesi: Tesis gübrelemesi olarak 3-4 kg N/da (15-20 kg/da amonyum sülfat) uygulanmalıdır (Tan ve Serin, 1995). Tesis gübrelemesi olarak topraktaki elverişli fosforu da dikkate alarak 5 kg P₂O₅/da uygulanmalıdır (Serin ve Tan, 1997). Topraklarımız potasyumca zengin olduğu için tesis ve bakım yıllarında uygulamaya gerek yoktur (Sezen, 1995). Eğer azotlu ve fosforlu gübreler birlikte uygulanacaksa 15 kg/da DAP gübresi yeterlidir.

4. Yabancı Ot Mücadelesi: Yabancı ot fazla ise korunga ekiminden bir yıl önce sık bir hububat ekilmelidir. Yabancı otlarla mücadele için toprak tavının kaçma ihtimali olan topraklarda yabancı otun cinsine göre ekimden önce selektif veya total herbisit kullanılmalıdır. Yabancı otlarla mücadele için toprak tavının kaçma ihtimali olmayan topraklarda ekimden önce diskaro veya kaz ayağı ile yüzeysel bir sürüm yapılmalıdır. Eğer yaz döneminde tesisi yabancı otlar sararsa, yalnız ekimlerde tek yıllık bitkiler tohum olgunlaştırmadan yüzeysel bir biçim yapılmalıdır (Serin ve Tan, 2001a).

5. Bakım Gübrelemesi: Bakım gübrelemesi olarak N'lu gübrelemeye gerek yoktur. Bakım gübrelemesi olarak toprakta fosfor yetersizse 5 kg P₂O₅/da (12 kg/da TSP) uygulanmalıdır (Serin ve Tan, 1997).

6. Biçim ve Toplama: Korunganın % 50 çiçeklenme dönemine kadar biçim yapılmalıdır (Manga, 1978). Biçim 10 cm'den yapılmalıdır.

7. Tesiste Hayvan Otlatılması: Korunga tesisinde ilkbaharda veya sonbaharda hayvan otlatılmamalıdır. İlkbahardaki otlatma hem yaş toprağın sıkışmasına ve hem de taze sürgünlerin hayvanlar tarafından yenilmesi ile ilk biçimlerin gecikmesine neden olur. Sonbaharda kar yağınca kadar yapılan otlatmada bitkiler kışa 10 cm anız yüksekliğinde giremediklerinden dolayı kışın yağın karı bitki üzerinde tutamaz ve bitkinin yedek besin maddesi depolamasına fırsat verilmediğinden kıştan zarar görür (Serin ve Tan, 2001a ve b).

8. Ekim Sistemindeki Yeri: Ekim sisteminde yıllık yağış 400 mm'den fazlaysa 3-4 yıl korunga (K)'dan sonra buğday (B), nadas (N) ve tekrar B ekilmelidir (K-K-K-K-B-N-B), daha azsa K-K-K-K-N-B-N-B şeklinde bir ekim sistemi uygulanmalıdır (Tosun ve ark., 1987 ve 1996).

2.3. Fiğ veya Macar Fiği Yetiştiriciliği

2.3.A. Çankırı'da Adi Fiğ-Macar Fiği Yetiştiriciliği

Toprak sonbaharda derin sürülmekte ve ilkbaharda kazayağı ile toprak yüzeyi ufalanmaktadır. Çankırı da fiğler genellikle meyilli ve kıraç arazilerde yetiştirilmektedir. Fiğ ekimi, bir yıl önce buğday ekilmiş tarlalarda yapılmaktadır. Tohum yatağı kazayağı ile hazırlanmaktadır. Ekimden önce ve sonra tapan çekilmemektedir. Adi fiğ ilkbaharda macar fiği ise sonbaharda serpme şeklinde ekilmektedir. Adi fiğde 12 kg/da ve macar fiğinde 12-15 kg/da civarında tohumluk kullanılmakta ve destek bitki kullanılmamaktadır. Ekim derinliği yaklaşık 10 cm civarındadır. Suni ve çiftlik gübresi uygulanmamaktadır. Ot olarak değerlendirildiğinde, biçim çiçeklenmeden hemen sonra tırpanla yapılmaktadır.

2.3.b.1. Adi Fiğ Yetiştiriciliğinde Bazı Tavsiyeler

1. Toprak Hazırlığı ve Ekim:

Sonbaharda derin bir sürüm yapılmalı ve ilkbaharda toprak hafifçe kabartılmalıdır. Adi fiğ hemen hemen her çeşit toprakta yetişebilir, ancak derin, kalkerli, killi ve verimli topraklarda daha yüksek verim

alınabilir (Serin ve Tan, 2001a ve b). Ekimden önce tohum yatağı ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır. Ekim baklagilin kıştan zarar görmesi neticesi ilkbaharda yapılmalıdır. Erken ekmenin avantajları vardır. En geç ekim devamlı kuraklıktan 4 hafta önce yapılmalıdır. Ekim mibzerle ve doğu-batı istikametinde 24 cm sıra aralığı ile yapılmalıdır (Serin ve ark., 1996). Ekimde aynı sıraya fiğ ve tahıl (buğday, arpa, yulaf, tiritikale) birlikte ekilmelidir. Ekimde 2 tohumun karıştırılarak mibzerle ekimi uygun değildir. İlk defa mibzerden adi fiğ tohumu düşer, daha sonra da tahıl ekilmiş olur. Bunun için kombine mibzerle ekim yapılmalı ve tohum gözüne adi fiğ, gübre gözüne de arpa konularak ekilmelidir. Ekimden önce adi fiğ aşılmalı, 100 kg tohuma 1 kg pit kültürü yeterlidir. Ekim ağır topraklarda 2.5-4.0 cm, hafif topraklarda 4.0-7.5 cm derinliğe yapılmalıdır. Ekimden önce ve sonra toprak ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır.

2. Tohum Miktarı ve Destek Bitki Kullanımı: % 75 adi fiğ + % 25 arpa şeklinde karışım oluşturulmalıdır. Adi fiğden 9 kg + arpadan 5 kg/da ekilmelidir (Tan ve Serin, 1996).

3. Tesis Gübrelemesi: Gübre olarak aşılama yapıldığında 3 kg, yapılmadığında 4.5 kg N/da uygulanmalıdır (Tan ve Serin, 1995). Gübre olarak topraktaki elverişli fosforu da dikkate alarak 3-6 kg P₂O₅/da uygulanmalıdır (Serin ve ark., 1999). Topraklarımız potasyumca zengin olduğu için tesis ve bakım yıllarında uygulamaya gerek yoktur (Sezen, 1995).

4. Yabancı Ot Mücadelesi: Yabancı ot fazla ise bir yıl önce sık bir hububat ekilmelidir. Yabancı otlarla mücadele için ekim sisteminde yem bitkisinden önce çapa bitkisine yer verilmelidir. Yabancı otlarla mücadele için toprak tavinin kaçma ihtimali olan topraklarda yabancı otun cinsine göre ekimden önce selektif veya total herbisit kullanılmalı, toprak tavinin kaçma ihtimali olmayan topraklarda ekimden önce diskaro veya kazayağı ile yüzeyssel bir sürüm yapılmalıdır (Serin ve Tan, 2001a ve b).

5. Sulama: Bitkiler çıktıktan sonra eğer yağış yetersizse, imkan varsa yağmurlama sulama, eğer yoksa bitkileri yatırmayacak şekilde salma sulama yapılmalıdır. Yağışlar kesildikten sonra 15'er gün arayla iki defa sulanmalıdır.

6. Biçim ve Toplama: Karışım tahılın (arpa/buğday/yulafın) süt olum çağında (Tan ve Serin, 1996), yalnız ekimlerde ise alt baklaların dolduğu dönemde biçilmelidir (Çelik, 1980).

7. Ekim Sistemindeki Yeri: Fiğ sulu şartlarda arpa (A), buğday (B), pancar (Pan), patates (Pat) veya ayçiçeği (Ayc) ile ekim sistemine girmelidir (F-A/B/Pan/Pat/Ayc). Kıraç şartlarda yağışın 450 mm'den düşük olduğu yerlerde ise fiğ ile buğday arasına mutlaka nadas girmelidir (F-N-B) (Tan ve Serin, 1998b).

8. Adi Fiğ Yerine Macar Fiği Ekilmelidir: İç Anadolu Bölgesinde yağışın miktar ve dağılımı yeterli olmadığı için, ilkbahardaki serin ve yağışlı günlerde de adi fiğ zayıf geliştiği için ve ekimin ilkbaharda yapılması neticesi yani adi fiğ fidelerinin yaz kuraklıklarından menfi etkilenmesinden dolayı adi fiğ yerine macar fiğinin ekilmesi daha uygundur.

2.3.b.2. Macar Fiği Yetiştiriciliğinde Bazı Tavsiyeler

Macar fiği yetiştiriciliği Çankırı'da uygulandığı gibi değil de, aşağıdaki gibi uygulanırsa, Çankırı'da dekardan kıraç şartlarda 450 ve sulu şartlarda 900 kg kuru ot almak mümkündür.

1. Toprak Hazırlığı ve Ekim: Macar fiği ekilecek toprakta sonbaharda derin bir sürüm yapılmalı ve toprak hafifçe kabartılmalıdır. Macar fiği hem ilkbaharda ve hem de sonbaharda ekilebilir, zaten macar fiğinin en büyük avantajı İç ve Doğu Anadolu Bölgeleri gibi soğuk yörelerde güzlük ekilebilmesidir. Yazdan hazırlanan bir toprağa baklagilin kıştan zarar görmemesi neticesi sonbaharda 15 eylül- 15 ekim tarihleri arasında ekim

yapılmalıdır. Macar fiği hemen hemen her çeşit toprakta yetişebilir. Bitkinin en büyük avantajı ağır ve killi topraklarda yetişebilmesidir. Ekimden önce tohum yatağı ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır. Erken ekmenin avantajları vardır. En geç ekim devamlı kıştan 6 hafta önce yapılmalıdır. Ekim mibzerle ve doğu-batı istikametinde 24 cm sıra aralığı ile yapılmalıdır. Ekimde aynı sıraya macar fiği ve tahıl (buğday, arpa, yulaf, tiritikale) birlikte ekilmelidir. Kombine mibzer yoksa tahıl serpmeye ekildikten sonra macar fiği mibzerle sıraya ekilebilir. Ekimde 2 tohumun karıştırılarak mibzerle ekimi uygun değildir. İlk defa mibzerden macar fiği tohumu düşer, daha sonra da arpa ekilmiş olur. Bunun için kombine mibzerle ekim yapılmalı ve tohum gözüne macar fiği, gübre gözüne de tahıl konularak ekilmelidir. Ekimden önce macar fiği aşılmalı 100 kg tohumu 1 kg pit kültürü yeterlidir. Ekim ağır topraklarda 2.5-4.0 cm, hafif topraklarda 4.0-7.5 cm derinliğe yapılmalıdır. Ekimden sonra toprak ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır (Serin ve Tan 2001a ve b).

2. Tohum Miktarı ve Destek Bitki Kullanımı: Yüzde 70 macar fiği + %30 buğday şeklinde karışım oluşturulmalıdır. Macar fiğinden 6-7 kg + buğdaydan 6 kg/da ekilmelidir (Taş ve Serin, 2002).

3. Tesis Gübrelemesi: Gübre olarak aşılama yapıldığında 3 kg, yapılmadığında 4.5 kg N/da uygulanmalıdır (Tan ve Serin, 1995). Gübre olarak topraktaki elverişli fosforu da dikkate alarak 3-6 kg P₂O₅/da uygulanmalıdır. Topraklarımız potasyumca zengin olduğu için tesis ve bakım yıllarında uygulamaya gerek yoktur.

4. Yabancı Ot Mücadelesi: Yabancı ot fazla ise macar fiğinden bir yıl önce sık bir hububat ekilmelidir. Yabancı otlarla mücadele için ekim sisteminde yem bitkisinden önce çapa bitkisine yer verilmelidir. Yabancı otlarla mücadele için toprak tavının kaçma ihtimali olan topraklarda yabancı otun cinsine göre ekimden önce selektif veya total herbisit kullanılmalıdır. Yabancı otlarla mücadele için toprak tavının kaçma ihtimali olmayan topraklarda ekimden önce diskaro veya kaz ayağı ile yüzeysel bir sürüm yapılmalıdır.

5. Sulama: Bitkiler çıktıktan sonra eğer yağış yetersizse, imkan varsa yağmurlama sulama, eğer yoksa bitkileri yatırmayacak şekilde yavaş yavaş salma sulama yapılmalıdır. İlkbaharda yağışlar kesildikten sonra 15'er gün arayla iki defa sulanmalıdır.

6. Biçim ve Toplama: Karışım tahılın (arpa/buğday/yulafın) süt olum çağında biçilmelidir.

7. Tesiste Hayvan Otlatılması: Macar fiği tesisinde ilkbaharda veya sonbaharda hayvan otlatılmamalıdır. İlkbahardaki otlatma hem yaş toprağın sıkışmasına ve hem de taze sürgünlerin hayvanlar tarafından yenilmesi ile ilk biçimlerin gecikmesine ve verimin düşmesine neden olur. Sonbaharda kar yağmıca kadar yapılan otlatmada bitkiler kışa 10 cm anız yüksekliğinde giremediklerinden dolayı hem kışın yağın karı bitki üzerinde tutamaz ve hem de bitkinin yedek besin maddesi depolamasına fırsat verilmediğinden kıştan zarar görür (Serin ve Tan, 2001a ve b).

8. Ekim Sistemindeki Yeri: Macar fiği (MF) sulu şartlarda arpa, buğday, pancar, patates, ayçiçeği ile ekim sistemine girmelidir (MF-A/B/Pan/Pat/Ayç). Kırak şartlarda ise macar fiği ile arpa ve buğday arasında mutlaka nadas yer almalıdır (MF-N-B/A) (Tan ve Serin, 1998b).

2.4. Silajlık Mısır Yetiştiriciliği

2.4.a. Çankırı'da Silajlık Mısır Yetiştiriciliği

Toprak sonbaharda derin sürülmekte ve ilkbaharda toprak yüzeyi kazayağı ile ufalanmaktadır. Ekimden önce 2-4 ton/da çiftlik gübresi atılmaktadır. Çankırı'da silajlık mısır genellikle taban ve verimli arazilerde yetiştirilmektedir. Silajlık mısır ekimi bir yıl önce sebze veya buğday ekilmiş tarlaya yapılmaktadır. Diskaro

veya kazayağı ile tohum yatağı hazırlanmaktadır. Ekimden önce ve sonra tapan veya merdane çekilmemektedir. Silajlık mısır ilkbaharda Mayıs ayında ekilmektedir. Ekimde mibzer kullanılmakta ve bazı çiftçiler serpmeye ekim de yapmaktadırlar. Genellikle sertifikalı tohumluk kullanılmaktadır. Ekim derinliği yaklaşık 8-10 cm dir. Sulama 3-4 kez yapılmaktadır. Biçim süt olum devresinde bazen sarı olum devresinde yapılmaktadır.

2.4.b. Silajlık Mısır Yetiştiriciliğinde Bazı Tavsiyeler

Silajlık mısır yetiştiriciliği Çankırı'da uygulandığı gibi değil de, aşağıdaki gibi uygulanırsa, Çankırı'da dekinden 5.000 kg gibi düşük bir verim yerine 10.000 kg hasıl verimini almak mümkündür.

1. Toprak Hazırlığı ve Ekim: Sonbaharda bir sürüm yapılmalı ve ilkbaharda toprak hafifçe kabartılmalıdır. Silajlık mısır sıcak mevsim bitkisi olduğu için ekim son donlardan sonra mayıs sonlarında yapılmalıdır. Ekim 50-70 cm sıra aralığında ve 5-7 cm derinliğe mibzerle yapılmalıdır. Sıra üzerindeki bitkiler arası 10-15 cm olmalıdır. Metre karedeki bitki sayısının 8-12 civarında olması arzu edilir. Ekimden önce ve sonra toprak ağır bir tapan veya merdane ile bastırılmalıdır (Doğan ve ark., 1997; Hacıkamiloğlu ve ark., 1999; Kara ve ark., 1999).

2. Tohum Miktarı : Tohum büyüklüğüne göre 2.5-5.0 kg/da tohumluk kullanılır.

3. Tesis Gübrelemesi: Silajlık mısır topraktan bol miktarda besin maddesi kaldırır. Bu yüzden toprak analizi yapılmalı ve eksikliği olan besin maddeleri gübreleme ile tamamlanmalıdır. Genel olarak 50-75 kg/da amonyum sülfat (10-15 kg/da N) ve 15 kg/da TSP (7.5 kg/da P₂O₅) gübresi tavsiye edilmektedir. Fosforlu gübrelemenin tamamı ve azotun yarısı ekimle birlikte, azotun geri kalan kısmı ise bitkiler 40-50 cm boylandığı zaman birinci veya ikinci sulamada verilmelidir (Kara ve ark., 1999).

4. Kuş ve Yabancı Ot Mücadelesi: Mısır tarlalarında tohumların çimlenmeye başlamasıyla ortaya çıkan en büyük tehlike kuş zararidir. Özellikle, karga ve benzeri kuşlar ekimden 5-6 gün sonra başlayıp bitkiler 15-20 cm oluncaya kadar tohum ve fidelere zarar vermektedir. Bu dönemde tedbir alınması ve korkuluk, tüplü patlangaç veya bekçilik gibi tedbirlerle kuş zararının önlenmesi gerekmektedir. Yabancı ot zararını önlemek için birkaç defa çapalama yapılmalıdır. İlk çapa seyreltmeyle birlikte bitkiler 4-5 yapraklı iken yapılabilir. İkinci çapa bitkiler 15-20 cm boylandığında yapılmalı, mümkünse boğaz doldurma şeklinde uygulanmalıdır. Geniş alanlarda sıra araları çapalama makinesi ile de temizlenir ve sıra üzerinde kalan yabancı otlar için de herbisit kullanılır. Mısır tarlalarında geniş yapraklı yabancı otlar için 2,4-D amin kullanılmalıdır. İlçlama bitkilerin 3-4 yapraklı olduğu, mısırın ise 15-20 cm boylandığı devrede 100-300 cc/da dozunda atılmalıdır.

5. Sulama: Yağışın yetersiz olduğu yörelerde mutlaka sulama yapılmalıdır. Yağışın durumuna göre ve bitkilerin isteğine göre haftada bir sulama yapılmalıdır.

6. Biçim: Mısır koçanlarındaki taneler parmakla sıkıldığı zaman süt çıkıyorsa veya hamur kıvamına gelmişse silaj için hasat zamanı gelmiştir. Erken dönemlerde hasat yapılırsa hem verim düşük olacak hem de yüksek nemden dolayı sızıntı şeklinde kayıplar olacaktır. Geç hasatlar ise fermentasyonu zorlaştıracaktır (Güçük ve Baytekin, 1999; Manga ve ark., 1991).

7. Ekim Sistemindeki Yeri: Mısır sulu şartlarda adi fiğ, Macar fiği, yonca, çayır üçgülü gibi bitkilerle ekim sistemine girmelidir (SM-F/MF/ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ-ÇÜ/Y-Y-Y-Y-Y-Y-Y).

3. BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİMİ ARTIRMADA BAZI TAVSİYELER

3.1. Bitkisel Üretimin Artırılmasında Bazı Tavsiyeler

1. Sulu ve kırıç arazilerde iklim şartları da dikkate alınarak uygun ekim nöbeti sistemlerinin uygulanması,
2. Tarla arazileri içerisinde yem bitkileri ekim oranının artırılması,
3. Tarla bitkilerinin tamamında sertifikalı tohumluk kullanılmasının sağlanması,
4. Tarımda mekanizasyona yer verilmesi,
5. Nadas alanlarının mümkün olduğunca daraltılması,
6. İşlemeli tarıma uygun olmayan VI. ve VII. sınıf arazilerdeki işlemeli tarımdan vazgeçilerek buraların daimi bitki örtüsüne terk edilmesi,
7. Topraktaki bitki besin elementleri noksanlığını giderici gübrelemenin yapılması,
8. Parçalı olan arazilerin toplulaştırılarak, ekonomik uygulanmasının sağlanması,
9. Tarımda erozyonu engelleyici uygulamaların yapılması,
10. Çayır ve meralarda erken, geç ve ağır otlatmanın terk edilmesi,
11. Tohumluk endüstrisinin kurularak, zamanında ve yeterli miktarda kaliteli tohumluğun temini,
12. Bitki yetiştiriciliğinde, araştırmalardan elde edilen teknik bilgilerin uygulanmasıyla birim alandan alınan verimin artırılmasının sağlanması,
13. Tarımsal yayım çalışmalarında yeterli sayıda yayımcıyla eğitim, pazarlama ve örgütlenmenin sağlanması,
14. Bozulan çayır ve meraların ıslahının yapılması,
15. Tarıma elverişli olan ve kullanılmayan arazilerin kullanımının sağlanması,
16. Tarımda girdileri azaltacak hususların yerine getirilmesi. Mesela tek yıllık baklagillerden daha ziyade çok yıllık olan yonca, korunga, çayır üçgülü, ak üçgül ve gazal boynuzu gibi bitkilerin ekim sisteminde kullanılması sağlanmalıdır.

3.2 Hayvansal Üretimin Artırılmasında Bazı Tavsiyeler

1. Süt ve besi hayvancılığında uygun ırkların kullanılması,
2. İrk ıslahının yapılabilmesi için çiftçilerin sun'î tohumlama konusunda eğitilmeleri,
3. Üstün et ve süt verimine sahip hayvan sayısının artırılması,
4. Veteriner hizmetlerinin yeterli düzeyde olmasının sağlanması,
5. Hayvan barınaklarının uygunsuzluğunun giderilmesi,
6. Hayvanların yeterli ve kaliteli kaba yemle beslenmelerinin sağlanması,
7. Hayvanların yeterli ve kaliteli kesif yemle beslenmelerinin sağlanması,
8. Hayvan yetiştiricilerinin hayvan besleme ve bakımı konularında eğitimlerinin yapılması,
9. Çobanların hayvan otlatması konularında eğitimlerinin yapılması,
10. Hayvan yetiştiricilerinin hayvancılıktan yeterli kazançlarının olmasının sağlanması,
11. Hayvancılığa dayalı sanayinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

4. LİTERATÜR LİSTESİ

Altın, M., 1982. Bazı Yembitkileri İle Bunların Karışımlarının Değişik Ekim Şekillerindeki Kuru Ot ve Ham Protein Verimleri, Türlerin Ham Protein Oranları ve Karışımların Botanik Kompozisyonları, I. Kuru Ot ve Ham Protein Verimleri. Doğa Tu Tar. ve Orm. Der., 6 : 93-107.

Altın, M., A. Gökkuş, 1988. Erzurum Sulu Koşullarında Bazı Yem Bitkileri İle Bunların Karışımlarının Değişik Ekim Şekillerindeki Kuru Ot Verimleri Üzerinde Bir Araştırma. Doğa Tu Tar. Ve Orm. Der., 12:24-26.

Anonim, 2003. Çankırı İli İl Müdürlüğü Verileri.

Anonim, 2004a. Çankırı İli İl Müdürlüğü Verileri.

Anonim, 2004b. Çankırı İli Meteoroloji Müdürlüğü Verileri.

Çelik, N., 1980. Erzurum Kırıç Koşullarında Farklı Sıra Aralıkları ve Biçim Çağları ile Kimyevi Gübrelerin Adi Fiğın (*Vicia sativa* L. var. 147) Kuru Ot ve Tane Verimleri ile Otunun Kalitesine Etkileri Üzerinde Araştırmalar. Doktora Tezi. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Tarla Bitkileri Böl., Erzurum.

Doğan, R., İ. Turgut ve N. Yürür, 1997. Bursa koşullarında yetiştirilen at dişi mısır (*Zea mays indentata* Sturt.) çeşitlerinin silajlık verim ve kalitesine bitki sıklığının etkisi. I. GAP Tarım Kong., 26-28 Mayıs 1999, Şanlıurfa, cilt: II, s: 467-471.

Güçük, T. ve H. Baytekin, 1999. Bozova sulu koşullarında ikinci ürün olarak yetiştirilen silajlık mısır, silaj sorgum ve sorgum sudanotu melez çeşitlerinde hasat zamanının verim ve bazı silajlık özelliklere etkisi. Türkiye 3. Tarla Bitkileri Kongresi, 15-18 Kasım 1999, Adana, s: 178-183.

Hacıkamiloğlu, Ö., M. Okant ve H. Baytekin, 1999. Bozova sulu koşullarında üç farklı ekim sıklığında yetiştirilen bazı mısır çeşitlerinde ot ve tane veriminin saptanması. I. GAP Tarım Kong., 26-28 Mayıs 1999, Şanlıurfa, cilt: II, s: 711-718.

Kara, Ş. M., M. deveci, Ö. Dede ve N. serdaroğlu, 1999. Farklı bitki sıklığı ve azot dozlarının silaj mısırda yeşil ot verimi ve bazı özellikler üzerine etkileri. Türkiye 3. Tarla Bitkileri Kongresi, 15-18 Kasım 1999, Adana, s: 172-177.

Koç, A., A. Gökkuş, Y. Serin, M. Tan, B. Çomaklı, 1998. Hay Yield and Quality to Orchardgrass, Alfalfa and Red Clover Mixture and Relation To Nitrogen Application. 2nd Balkan Symposium on Field Crops, 16-20 June 1998 Novi Sad, Yugoslavia. P. 465-467.

Manga, İ., 1973. Erzurum Şartlarında sulama Derinlik ve Seviyelerinin Yoncanın Büyümesine, Ot Verimine, Kök Dağılışına, Su İhtilak ve Su Çekme Modeline Etkisi Üzerinde Bir Araştırma. Atatürk Üniv. Yay.No: 164, Zir. Fak. Yay. No: 82, Araş. Serisi No: 52.

Manga, İ., 1978. Yonca ve Korungada Değişik Olgunluk Devrelerinde Yapılan Biçimlerin Ot Verimine, Otun Kalitesine Ve Yedek Besin Maddelerine Etkileri Üzerinde Bir Araştırma. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Yay. No : 228, Erzurum.

Manga, N., V. Tansı, ve T. Sağlamtimur, 1991. Çukurova koşullarında 2. ürün olarak yetiştirilen değişik mısır çeşitlerinde hasat zamanının hasıl verimi ve bazı tarımsal karakterlere etkisi üzerinde araştırmalar. Türkiye 2. çayır-Mera ve Yembitkileri Kong., 28-31 Mayıs 1991, İzmir, s: 399-405.

Mermer, A., Y. Serin., 2002. Farklı Sıra Aralığı ve Tohum Miktarı Uygulamalarının İki Yonca (*Medicago Sativa* L.) Çeşidinde (Bilensoy ve Ladak) Ot Ve Tohum Verimine Etkileri. DOĞA Tu Tar ve Orm. Derg. (Basımda).

Öden, O., 1987. Iğdır Ovası Koşullarında Yoncanın Fosforlu Gübre İsteği ve Uygulama Zamanı. Erzurum Köy Hizmetleri Araşt. Enst. Müd. Gen. Yay. No: 16, Rapor Seri No:13.

Serin, Y., A. Gökkuş, M. Tan, A. Koç, B. Çomaklı, 1998. Sun'ı Çayır Tesisinde Kullanılabilecek Uygun Yembitkileri ve Karışımlarının Belirlenmesi. Türk Tar.ve Orm. Der., 22(1): 13-20.

Serin, Y., H. Şeker, M. Tan, 1996. Farklı Sıra Aralığı ve Tohum Miktarının Fiğ (*Vicia Sativa* L.)'in Ot Verimi ve Kalitesi Üzerine Etkileri. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Der. 27: 375-386.

Serin, Y., M. Tan, 1997. Tohum Miktarı, Sıra Aralığı ve Fosforlu Gübre Uygulamalarının Korungada Ot ve Ham Protein Verimi ile Otun Ham Protein Oranına Etkileri. Türkiye II. Tarla Bitkileri Kongresi, 22-25 Eylül 1997, Samsun, s: 416-420.

Serin, Y., M. Tan, 2001a. Yembitkileri Kültürüne Giriş. Atatürk Üniv. Zir. Fak. Ders Yayın No:206, Atatürk Üniv. Zir. Fak. Ofset Tesisi, Erzurum, 217s.

Serin, Y., M. Tan, 2001b. Baklagil Yembitkileri. Atatürk Üniv. Zir. Fak. Ders Yayın No:190, Atatürk Üniv. Zir. Fak. Ofset Tesisi, Erzurum, 177s.

Serin, Y., M. Tan, D. Öztürk, 1999. Fiğ + Arpa Karışımlarının Gübrelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Türkiye 3. Tarla Bitkileri Kongresi, 15-18 Kasım, Adana, Cilt III, Çayır- Mera Yembitkileri ve Yemeklik Dane Baklagiller, S. 47-52.

Sezen, Y., 1995. Gübreler ve Gübreleme. Atatürk. Üniv. Yay. No: 679, Zir. Fak. Yay. No: 303, Ders Kitapları No: 55, Erzurum, 276 s.

Tan, M. ve Y. Serin, 1995. Erzurum Sulu Şartlarında *Rhizobium* Aşılması ve Değişik Dozlarda Azotla Gübrelemenin Adi Fiğ (*Vicia sativa* L.)'de Ot, Tohum, Sap ve Ham Protein Verimi İle Otun Ham Protein Oranına ve Nodül Sayısına Etkileri Üzerinde Bir Araştırma. Türk Tar. ve Orm. Der., 19 : 137-144.

Tan, M. ve Y. Serin, 1996. Değişik Fiğ+Tahıl Karışımları İçin En Uygun Karışım Oranı ve Biçim Zamanının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniv. Zir. Fak. Der. 27 (4) : 475-489.

Tan, M., H. I. Erkovan and O. Mentese, 2003. Effects of autumn cutting management on alfalfa hay yield and some characteristics. Online J. Biological Sci., 3 (2): 129-136.

Tan, M., Y. Serin, 1998a. Yoncada En Uygun Koruyucu Bitki ve Bunun Tesisten Çıkarılma Zamanının Belirlenmesi. Atatürk Üniv. Zir. Fak. Derg., 29(2): 219-229.

Tan, M., Y. Serin, 1998b. Doğu Anadolu Bölgesinde Kaba Yem Üretimi, İhtiyacı ve Yembitkileri Tarımının Geliştirilmesi. Doğu Anadolu Tarım Kongresi, 14-18 Eylül 1998, Erzurum, s: 407-418.

Taş, N., Y. Serin, 2002. Sulu ve Kırak Şartlarda Yazlık ve Güzlük Ekilen Fiğ + Buğday Karışımlarında Karışım Şekli, Karışım Oranı Ve Biçim Zamanlarının Ot Verimi ve Kalitesine Olan Etkileri (Yayınlanmamış Bir Araştırmanın Ara Raporları).

Tosun, F., Ş. Akten, Y. Serin, M. Altın, A. Akkaya, N. Çelik, 1987. Erzurum Kırak Şartlarında Bazı Ekim Nöbeti Sistemlerinin Buğday Verimine Etkileri Üzerinde Bir Araştırma. Türkiye Tahıl Simpozyumu, Tar. ve Orm. Araşt. Grubu, 6-9 Ekim 1987, Bursa.

Tosun, F., Altın, M., Akten, Ş., Akkaya, A., Serin, Y., Çelik, N., Kantar, F., Çağlar, Ö., 1996. Wheat Yields in Relation to Cropping Systems Under Rainfed Conditions in Eastern Anatolia. Rotations and Cropping Systems, 16-18 December 1996, Churchill College, Cambridge, 371-374.

Yolcu, H., Y. Serin, M. Tan, 2000. Kesif Yem Hammaddesi Olarak Biçilen Yoncada Biçim Zamanı ve Anız Yüksekliğinin Etkileri. I. Kimyasal Kompozisyon. International Animal Nutrition Congress 2000, 4-6 September 2000, Isparta/Turkey, S. 396-403.

Özet:

Ülkemizde diğer illerde olduğu gibi, Çankırı ilinde de tarımımızın problemleri benzerdir. Bitkisel üretim tahıllara dayalı olup, nadasla birlikte ekim alanlarının %87,9'unu oluşturmaktadır. Geri kalan alanda ise endüstri bitkileri, yemelik dane baklagiller ve yem bitkileri yetiştiriciliği yapılmaktadır. Yem bitkileri yetiştiriciliğinin kısıtlı olması, hayvansal üretimde yem açığı buna bağlı olarak hayvansal ürün azlığı ortaya çıkmaktadır. Hayvansal yem açığının kapatılması, tarım arazilerinin etkin kullanılması, kabiliyet sınıflarına göre şekillenmesi, uygun ekim sisteminin uygulanması ve özellikle işlemeli tarıma uygun olmayan VI. ve VII. sınıf arazilerin devamlı bitki örtüsü ile kaplanması bu problemin çözümüne yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Yem bitkileri, Çankırı İli, Tarımın problemleri.

PROBLEM OF AGRICULTURE IN ÇANKIRI AND DIRECTION NEEDS TO BE GIVEN FOR FORAGE CROP PRODUCTION

Yunus SERİN*

Abstract:

Problems of agriculture in Çankırı Province are similar as same as other provinces of our country. Crop production is mainly based on cereals, and made up 87.9 % of cultivated areas with follow. Production of cash crops, pulse crops and forage crop is practised in the remaining area. Limited production of forage crops let insufficient feed in animal based production, consequently resulted in insufficient animal based production. Overcoming the insufficient animal based production, efficient use of agricultural areas, having shaped based on their performance, application of appropriate sowing system and particularly keeping areas such as VI and VII class areas under natural vegetation where not suitable for cultivation are helpful for solving the problem.

Key words:

Forage crops, Province of Çankırı, problems of agriculture.

* Prof. Dr. Ataturk University, 25240 ERZURUM

ÇANKIRI'DA ÇELTİK ÜRETİMİ ve İL TARIM MÜDÜRLÜĞÜNÜN ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Rice Production In Province Of Çankırı And Summary Of Efforts Spent
By Agricultural Directorate Of Province

Levent TURAN*

Tropik ve ılıman bölgelerde yaygın olarak tarımı yapılan çeltik su içerisinde yetiştirilen tek tahıl bitkisidir. Diğer tahıl bitkileri su içinde uzun süre yaşayamayıp canlılığını yitirdiği halde, çeltik suda erimiş oksijeni kullanarak gelişir. Hasadın ardından elde edilen çeltik kavuzları çıkartılarak parlatılır ve beyaz renkli pirinç tanelerine dönüştürülür. Tanelerin görünümünü düzeltmek amacıyla yapılan parlatma işlemi, aslında ürünün besleyici değerinin büyük ölçüde yitirilmesine neden olur. Bu işlem sırasında tanelerin yüzeyini çevreleyen protein, yağ, B vitamini, demir ve kalsiyumca zengin dış katman kaybolur. Geriye yalnızca nişastaca zengin bir ürün kalır (Anonim,2003).

Ayrıca bileşiminde az protein bulundurmasına karşın beslenme için gerekli aminoasitlerce zengin olması nedeniyle insan beslenmesinde buğdaydan sonra en çok kullanılan üründür(Elçi vd.,1994).

Dünya'da yaşayan insanların yarısından fazlasının ana besinidir. Pirinçte nişasta oranı buğdaydan yüksektir. 100 gram pirinçte, 78 gram nişasta, 8 gram protein, 13 gram su, 1 gram kül ve yağ bulunmaktadır. Kolesterol içermemektedir. Düşük miktarda sodyum içermesi nedeniyle kalp-damar ve yüksek tansiyon hastalarına pirinç yemeleri önerilebilir. Mide sorunları olanlar, hazımsızlık çekenler ve karaciğer rahatsızlığı olanlara da pirinç iyi gelmektedir. Pirinç besin maddesi olarak taşıdığı bu değer yanında endüstride de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Anonim,1998).

Çeltiğin Türkiye tarımı bakımından önemli bir yönü de, tuzlu ve alkali arazilerde yetiştirilmesi ve hatta bu tip arazilerin ıslahında etkili olmasıdır (Anonim,2003). İlimizde de çeltik tarımı yapılan arazilerin önemli bir kısmının tuzlu ve alkali yapıda olması bölgemiz için bu ürünü daha önemli hale getirmektedir.

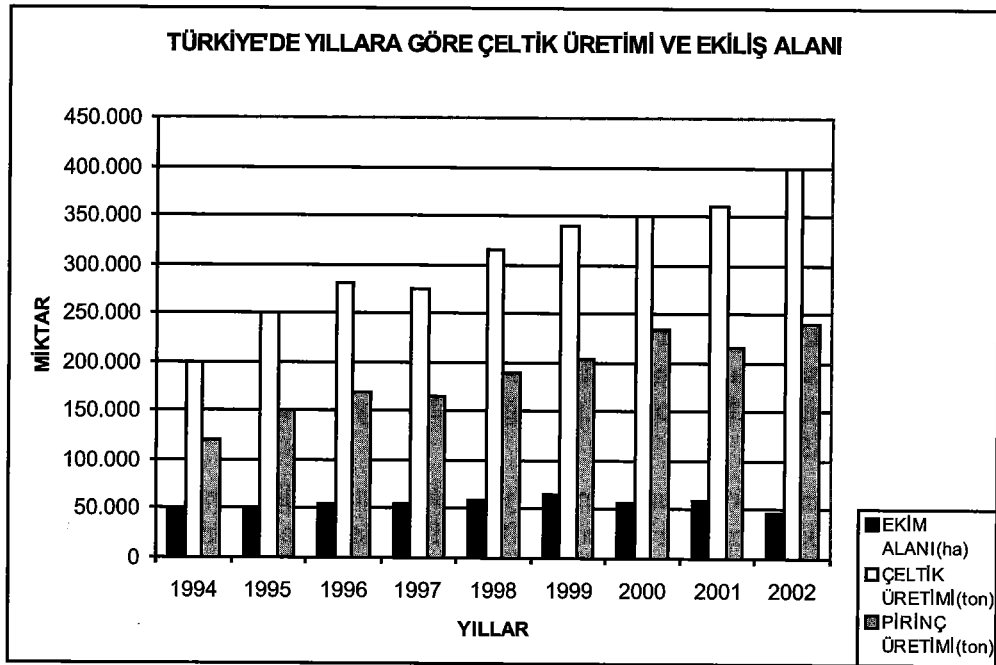
İlimizde yapılan çeltik üretiminin önemini iyi kavrayabilmek için konuyu Türkiye'deki ekiliş alanı ve üretim miktarlarıyla birlikte ele almak daha yararlı olacaktır.

* Çankırı İl Tarım Müdürlüğü, Ziraat Mühendisi

Türkiye'de Yıllara Göre Çeltik Ekim Alanı ve Üretimi

YILLAR	EKİM ALANI (ha)	ÇELTİK ÜRETİMİ (ton)	PİRİNÇ ÜRETİMİ (ton)
1994	49.383	200.000	120.000
1995	50.000	250.000	150.000
1996	54.850	280.500	168.000
1997	55.000	275.500	165.000
1998	60.000	315.600	189.000
1999	65.000	340.000	204.000
2000	58.000	350.000	234.000
2001	59.000	360.000	216.000
2002	47.059	400.000	240.000
2003	65.000	?	223.200

Kaynak :DİE

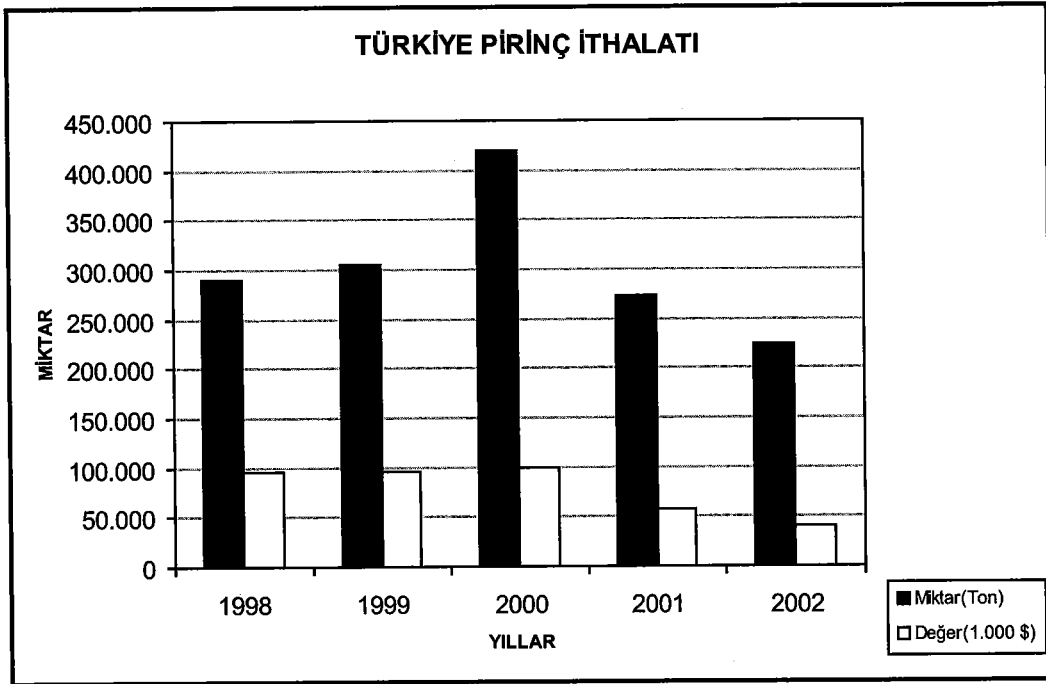

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi ülkemizde 1994 yılından 2002 yılına kadar % 100'lük bir artış olmuştur, ancak bu artışa rağmen ülkemizde üretilen pirinç iç tüketimi karşılayamamaktadır. Aşağıda da görüldüğü gibi halen önemli miktarlarda pirinç ithal etmekteyiz.

Türkiye Pirinç İthalatı

Yıllar	Miktar (Ton)	Değer (1.000 \$)
1998	290.032	96.456
1999	304.654	96.106
2000	419.749	99.536
2001	273.036	57.683
2002	224.172	40.559

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

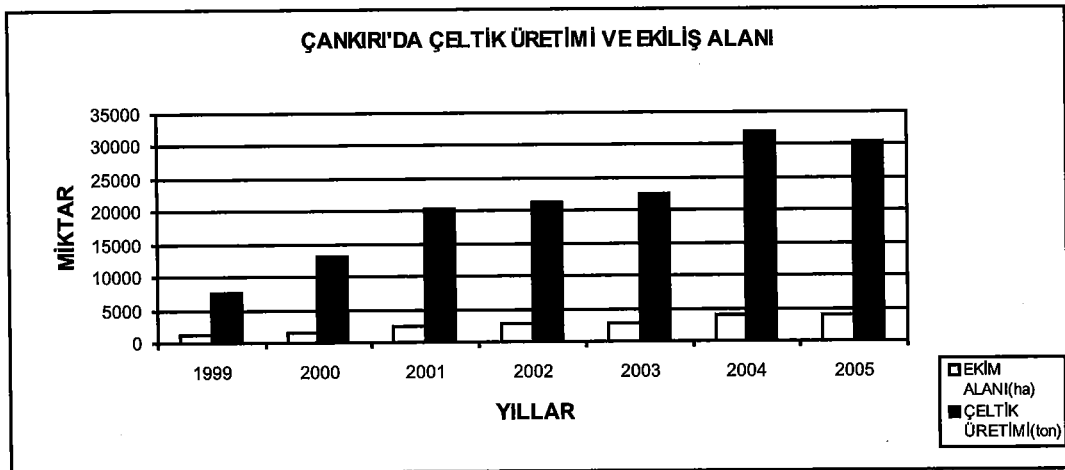

Her ne kadar son yıllarda pirinç üretimimiz artmış olsa da bu miktar iç tüketimi karşılamaktan oldukça uzaktır.

Çankırı'da Çeltik Ekilişi ve Üretimi

YILLAR	EKİM ALANI (ha)	ÇELTİK ÜRETİMİ (ton)
1999	1112	7.501
2000	1652	12.938
2001	2422	20.329
2002	2680	21.190
2003	2852	22.459
2004	4020	31.820
2005	3860	30.393

Kaynak: Çankırı İl Tarım Müdürlüğü

İlimizde ise çeltik üretiminde son yıllarda büyük bir artış olmuş, 1999-2005 yılları arasında 4 kattan fazla yükselmiştir. 2002 yılında ülkemiz üretiminin %5.3’ünü karşılayan ilimizin 2005 yılında ülkemiz çeltik üretiminin yaklaşık %10’u karşıladığı tahmin edilmektedir. Bu oranlar bize çeltik tarımının ilimiz için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

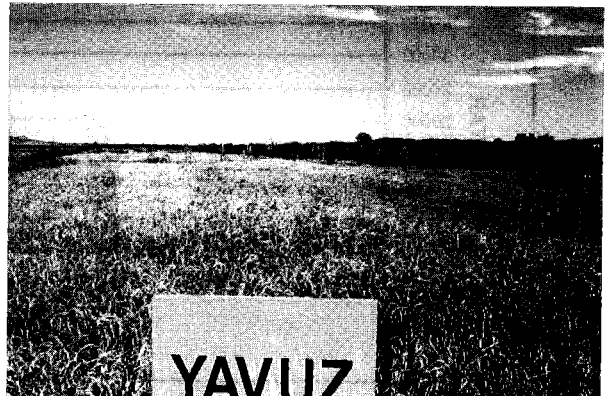
Çankırı’da çeltik tarımının yaklaşık %83’ü Kızılırmak ilçesinde, %14’ü Merkeze bağlı köylerde %3’ü de Ilgaz ilçesinde yapılmaktadır. Özellikle Kızılırmak ilçesi ve Merkeze bağlı köylerde 10 yıl öncesine kadar hiç üretim yapılmazken çevre illerden gelen yetiştiricilerin tarla kiralayarak üretime başlaması sonucunda zamanla yerli halkda bu işe girmiştir. Hiç şüphesiz bunun en önemli nedeni çeltik tarımının diğer ürünlere göre daha çok gelir bırakmasıdır. Ancak bölgemizde çeltik tarımı nasıl hızlı bir yükseliş içine girdiyse çeşitli nedenlerden dolayı çeltik üretiminin aynı şekilde hızla düşmesi de olası bir durumdur. Bu nedenler aşağıda sıralanmıştır;

- Zamanla ithalat ve Toprak Mahsulleri Ofisi alım politikalarında meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda ürün fiyatlarının olumsuz etkilenmesi ve pazarlama olanaklarının kısıtlanması sonucu geliri düşecek olan çiftçilerin zaten yoğun bir iş gücü ve emek gerektiren çeltik tarımını sürdürmesi güçleşecektir.
- Hali hazırda bölgede çeltikten daha fazla veya ona yaklaşık gelir getirebilecek ürünler yetiştirilmediğinden dolayı çiftçiler ekim nöbeti uygulamamaktadırlar. Bu da hastalık ve zararlılara davetiye çıkarmakta aynı zamanda da üst üste ekilen çeltik bitkisi topraktan önemli miktarda besin elementi kaldırmakta ve toprağı fakirleştirmektedir.
- Özellikle çeltik uç nematodunun yayılması durumunda zirai karantina tedbirleri almak zorunlu olacağından üretim alanlarında önemli daralmalar meydana gelebilir.
- Bilinçsiz ilaç ve gübre kullanımı sonucu ekolojik denge bozulacağından verimde önemli düşüşler meydana gelebilir.

İlerde olması muhtemel bu gelişmelerden doğabilecek sıkıntıların aşılması ve çeltik üretiminin daha da artırılması için Tarım İl Müdürlüğü’nün yapmış olduğu çalışmaları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- Üreticilerin ilerde pazarlama konusunda problemlerine çözüm olmak amacıyla İl Müdürlüğümüze bağlı Kızılırmak Tarım İlçe Müdürlüğü ve Kaymakamlık, Çeltik Yetiştiricileri Birliği kurmak için çalışmalara başlamışlardır.

- Zaman zaman Fakülte ve Araştırma Enstitülerinden konu uzmanı araştırmacılar davet edilerek geniş katılımlı çiftçi toplantıları düzenlenmektedir. Ayrıca İl Müdürlüğümüzde görevli elemanlar sık sık köylerde çiftçi toplantıları yapmaktadırlar. Bu toplantılarda özellikle bilinçsiz ilaçlama, gübreleme ve ekim nöbeti üzerinde durulmaktadır.
- Hastalık ve zararlıların kontrol altına alınması bakımından büyük öneme sahip olan sertifikalı tohumluk temininde Özel İdare kaynaklı projelerle çiftçilerimize piyasa fiyatlarının altında sertifikalı tohumluk temin edilmektedir. 2005 yılında 93 ton tohumluk dağıtılmış olup 2006 yılında da aynı yönde çalışmalar sürdürülmektedir.
- Kızılırmak Kaymakamlığının da katkılarıyla Tarım İlçe Müdürlüğünde kurulan mini laboratuvar da bütün çiftçilerin tohumlukları kontrol edilmekte, böylece beyaz uç nematodunun önüne en başta geçmek mümkün olmaktadır.
- Çeltik beyaz uç nematodu görülen yerler İlçe Müdürlükleri ve Bitki Koruma Şubesinde görevli elemanlarımızca tespit edilerek vakit geçirilmeden karantina tedbirleri uygulanmaktadır.

İl Müdürlüğümüzce Araştırma Enstitülerinden getirtilen yeni çeşitler önder çiftçilerimizin arazilerinde ekilmek sureti ile denenmekte ve bölgemize uygunluğu tespit edilmektedir. Geçmiş yıllarda yapılan demonstrasyonlarda Osmancık 97, Yavuz ve Demir çeşitlerinin bölgemiz için uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

- Ruhsatlandırma ve çiftçi kayıt sistemi konusunda yoğun çalışmalar yapılmaktadır.
- Kontrolsüz olarak yapılan anız yangınlarına karşı tedbirler alınmaktadır.
- Bölgemizden sorumlu Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü ile sürekli olarak irtibat halinde bulunulmakta ve çeltik tarımı ile ilgili gelişmeler çiftçilere aktarılmaktadır. Ayrıca Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü'nün 2005 yılında tescil ettirdiği ilimiz şartlarına uygun bir çeşide Kızılırmak ismini vermesi de bölgemizde üretilen pirincin Türkiye'ye tanıtılması bakımından önemli bir gelişmedir.

Her yıl değişik köylerde hasat bayramları düzenlenmektedir.

İl Müdürlüğümüzce yapılan bu çalışmaların yanı sıra yeni sulama tesislerinin yapılması, elektrik fiyatlarının çiftçiler için makul seviyelere çekilmesi sonucu suyun çıkmadığı yerlere dinamo vasıtasıyla su götürülmesi yoluyla da önemli miktarda alanda çeltik tarımı yapılmaya başlanabilecektir. Ayrıca mevcut durumda çeltik tarımı yapılan araziler çok parçalı ve küçük olup bazı yerlerde de drenaj kanalları yetersizdir. İlerde arazi toplulaştırması yoluna gidilmesi ve sorunlu yerlere drenaj kanalları yapılması halinde çeltik tarımı, ilimizde daha sağlıklı bir yapıya kavuşacaktır.

Sonuç olarak yukarıda da açıklandığı gibi İl Müdürlüğümüz Çankırı'da çeltik tarımının gelişmesi için ilerde verimin artırılması, üretim yapılan alanların genişletilmesi, yeni teknik ve teknolojilerin çiftçilere aktarılması konularında faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak birinci önceliğimiz mevcut durumu korumak için ortaya çıkabilecek sorunları tespit ederek önlem alınması konusunda çalışmalar yapmaktadır. Çünkü, sağlam temeller üzerine oturtulmayan hiçbir çalışmanın kalıcı olmadığı bir gerçektir.

KAYNAKLAR

Anonim, (1998), Zirai ve İktisadi Rapor, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ankara
Anonim, (2003),

Elçi, Ş., Geçit, H., Kolsarıcı, Ö., (1994), Tarla Bitkileri Ders Kitabı, Ankara Üniversitesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Ankara

Özet:

İnsan beslenmesinde buğdayla birlikte en büyük öneme sahip bitkilerden biri olan çeltik üretimi son yıllarda ilimizde büyük bir gelişme göstermiştir. On yıl öncesine kadar Çankırı'da yok denecek kadar az olan çeltik yetiştiriciliğinin hızlı bir şekilde artmasının sebepleri, bu artışı frenleyebilecek veya azalmasına sebep olacak olasılıklar, çeltik yetiştiriciliği yapılan alanların ve üretimin artmasını sınırlayan faktörler ile İl Tarım Müdürlüğümüzün Çankırı'da yeni olan çeltik tarımının daha sağlıklı bir yapıya kavuşması ve üretimin artırılması için yapmış olduğu çalışmalar genel hatlarıyla vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Çeltik üretimi, çeltik üretimi sınırlamaları, Çankırı.

RICE PRODUCTION IN PROVINCE OF ÇANKIRI AND SUMMARY OF EFFORTS SPENT BY AGRICULTURAL DIRECTORATE OF PROVINCE

Levent TURAN*

Abstract:

Rice is an important cereal for human food consumption. Rice production has shown great advances in our province, Çankırı. Reasons why this rapid advances in rice production even there were no rice production almost a decade ago, possibilities which can brake or reduce the advancements in rice production, factors restricting the rice area and rice production as well as efforts of Agriculture Directorate of Çankırı Province to promote the rice production emphasized mainly in this report.

Key words:

Rice production, limitations of rice production, Çankırı Province

* Agricultural engineer.

ÇANKIRI'NIN TURİZM POTANSİYELİ VE ÇANKIRI YÂRANININ TURİZME KAZANDIRILMASI

Çankırı's Tourism Potential And Bringing The Çankırı's Yaran In Tourism

Mikail KARA*

1. GİRİŞ

Dünya ekonomisindeki hızlı globalleşme, özellikle ulaştırma ve iletişim sektörlerindeki gelişmeler, turizm ekonomisini ön plana çıkarmıştır. Bunun sonucunda turizm sektörü, uluslararası mal ve hizmet ticaretinde otomotiv ürünleri ihracatını geride bırakarak bir numaraya yükselmiştir. Dünya Turizm Örgütü (WTO) verilerine göre, dünya turizmi, 2005'i yüzde 6 dolayında bir turist artışı ile kapatmış dolayısıyla 2004'te 763 milyon olan turizm pazarı, 2005'te 800 milyona çıkmıştır(Köletavitoğlu 2002; Sönmez 2005).

Türkiye'de de turizm sektörü dünyadaki gelişmelere paralel olarak gelişmiş, özellikle 1980'li yıllarda turizm sektörüne sağlanan teşviklerle turizm alanındaki gelişmeler büyük bir ivme kazanmıştır. Geçmişte deniz-güneş-kum üçlüsünden ibaret sayılan ve basit bir hizmet sektörü olarak kabul edilen turizm, bugün; insan, kültür, doğa bütünleşmesi olarak değerlendirilmektedir ve Türkiye ekonomisi bakımından stratejik önemi olan bir sektördür(Türksoy 2002).

Bütün bu gelişmelerle birlikte ülkemizde turizmin deniz-güneş-kum üçlüsüne bağlı olarak geliştiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak, turizmin sağladığı ekonomik getirilerden çoğunlukla kıyı bölgelerimizin yararlanmakta, deniz-güneş-kum üçlüsüne bağlı turizmin yapılamadığı bölgeler turizmden hak ettikleri payı yeterince alamamaktadırlar. Sözü edilen problemleri önlemenin yolu turizm sektöründe turistik ürün çeşitlendirmesine gitmek, turizm gelirlerinden ekonomik bakımdan daha az gelişmiş bölgelerinde pay almasını sağlayarak, bölgeler arasındaki ekonomik dengesizliği gidermek, turizmi ülkemizde 12 ay boyunca yapılabilir bir hale getirmektir.

Çalışma, Çankırı ilinin turizm potansiyelini ortaya koymak, yâranın potansiyel bir turizm markası olarak önemini vurgulamak amacıyla yapılmıştır. Türkiye'nin kültür turizmi ile ilgili olarak durumu ve konuyla ilgili yöredeki yâran kültürü örnek çalışma olarak verilmiştir. Çalışma sonucunda ortaya çıkacak değerlendirmeler, yöredeki turizminin gelişimi için önemli fikirler sunacaktır.

2. Çankırı Turizmine Genel Bir Bakış

İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeyinde bulunan Çankırı ilinin bir kısmı Karadeniz Bölgesinde yer almakta olup Ankara, Bolu, Karabük, Kastamonu, Çorum ve Kırıkkale illeri ile komşudur. Çankırı'nın turizm hareketleri bakımından faal olduğunu söylemek şu an için mümkün değildir. Ancak, mevcut potansiyelin değerlendirilebilmesi durumunda, özellikle iç turizm bakımından turistik çekiciliği olabilecek bir yöre olması mümkündür.

Çankırı turizmini aşağıdaki başlıklar halinde incelemek mümkündür.

2.1 - Çankırı'nın Tarihi Değerleri

Çankırı'nın görülmeye değer tarihi yerleri arasında halk arasında Taş Mescit olarak bilinen Cemalettin Ferruh Darülhadişi, Büyük Camii(Ulu Sultan Süleyman Camisi), Çivitçioğlu Medresesi, Buğday Pazarı

* Öğr. Gör. Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı ÇANKIRI

Medresesi, Çankırı Araştırmaları Merkezi binası (Kurtuluş Savaşı hastane binası) Çankırı Kalesi, Saat Kulesi, Yurtpınar Köyü Çeşmesi, Karataş Hamamı, Çarşı Hamamı, Murat Hamamı, Ilgaz Hamamı, Kurşunlu Hamamı, Bayramören Köprüsü, Akbaş Köyü Köprüsü, Çaylı Köyü Köprüsü, Taş Mektep, Atatürk Odası, tipik Osmanlı mimarisini yansıtan Bayramören evleri, Çerkeş'teki Yoncalı köyü Höyüktepe Yamaç Yerleşmesi, Yakuplar Köyü Kaya Mezarları, Eldivan ilçe merkezi'nin kuzeyinde Eldivan Höyüğü, Ilgaz Cendere köyü Salman Höyük, Bölüktepe Höyük ve Tümülüsü, İnköy Kaya Mezarları, Kurmalar Köyü Yerleşimi, Kurşunlu'da Köprülü köyü civarında Yedi Kapılar kaya mezarları, Orta İlçesinde Kalfat beldesi çevresinde Asmaca Yerleşimi ve Nekropol Alanı, Ağıllar Gölet Mevkii Yerleşim Alanı, Sekmenin ve Ağaçini Kaya Yerleşimi, Höyük ve Nekropol Alanı, Yapraklı İkizören Roma Nekropolü ve Kale sayılabilir(Çankırı Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü 2006).

2.2- Çankırı'daki Turizmle İlgili Üst Yapı Tesisleri

Çankırı'da ve ilçelerinde 2006 verilerine göre 1 adet Turizm İşletme Belgeli, 2 adet Turizm Yatırım Belgeli, 14 adet Belediye Belgeli olmak üzere toplam 17 adet konaklama tesisi ve bu otellere ait 410 Oda 908 yatak kapasitesi bulunmaktadır(Çankırı Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü 2006).

2.3 - Çankırı'da Yapılan Yerel Etkinlikler

Turistik destinasyon olarak düşünülen bölgelerde yapılan festival, fuar, kongre, şenlik vb. gibi etkinlikler de önemli ölçüde ziyaretçi çektiğinden dolayı turistik birer değer olarak kabul edilebilir. Önemli turizm potansiyel değer sayılabilecek Çankırı'daki yerel etkinlikler ve düzenleyen kuruluşlar Tablo 1 görülebilir(Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü 2006):

Tablo.1. Çankırı'da Yapılan Yerel Etkinlikler ve Düzenleyen Kuruluşlar

ETKİNLİĞİN ADI	YERİ VE TARİHİ	DÜZENLEYEN KURULUŞ/KURULUŞLAR
Hacı Murad-ı Veli'yi Anma Günü ve Kiraz Şenlikleri	Eldivan- 24-25 Haziran	Eldivan Belediye Başkanlığı
Hoşnanbar Şöleni	Atkaracalar – 01-02 Temmuz	Atkaracalar Belediye Başkanlığı Hoşnanbar Yaşatma ve Güzelleştirme Derneği
Yapraklı Yayla Kültür ve Turizm Festivali	Yapraklı-02-04 Haziran	Yapraklı Belediye Başkanlığı
Hasata Başlama Şöleni	Kurşunlu -10-11 Haziran	Sivricek Belediye Başkanlığı
Şabanözü Geleneksel Kültür-Sanat ve Güreş Festivali	Şabanözü – 10-11 Haziran	Şabanözü Belediye Başkanlığı
Kızılırmak Kavun Festivali	Kızılırmak – 19-20 Ağustos	Kızılırmak Belediye Başkanlığı
Karatekin Kaya Tuzu Festivali	Merkez - 23-30 Ağustos	Çankırı Belediye Başkanlığı
Çerkeş Kültür Festivali	Çerkeş - 19-20 Ağustos	Çerkeş Kültür Festivali Tertip Komitesi
Ahilik Kültürü Haftası	Merkez - 09-15 Ekim	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Dağ Gezisi ve Piknik	Korgun-24-25 Haziran	Çankırı Ildızım Köyü Kalkındırma Derneği
Yaren Şenliği	Korgun-24-25 Haziran	Buğay Köyü Sosyal ve Yardımlaşma Derneği
Pilav Günü	Korgun-24-25 Haziran	Dikenli Köyü Kalkındırma Derneği
Çağla Festivali	Korgun-27-28 Haziran	Kayıçıvi Köyü Eğitim, Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
Dalak Suyu Dağ Eteği Şenlikleri	Yapraklı- 02 Temmuz	Yapraklı Kaymakamlığı
Karacaözü Köyü Koca Meşe Şenlikleri	Yapraklı-06 Ağustos	Yapraklı Kaymakamlığı-Karacaözü Köyü Muhtarlığı
Müzik festivali ve Yağlı Güreş Organizasyonu	Korgun- 08-09 Temmuz	Maruf Köyü Yardımlaşma ve Kaynaşma Derneği
İlgaz Dağı Kültür ve Sanat Festivali	İlgaz- 15-16 Temmuz	İlgaz Belediye Başkanlığı
Kurşunlu Bal Festivali	Kurşunlu- 18 Ağustos	Kurşunlu Belediye Başkanlığı

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü 2006

* Karacaözü köyündeki koca meşe dünyanın en yaşlı meşelerinden birisi olup, eko turizm açısından büyük değer taşıyan bir anıt ağaçtır.

Yerel etkinlikler, turizm yapılmak istenen bölge için önemli bir potansiyeldir. Tablo.1.'de de görüldüğü gibi Çankırı ilinde bir çok yerel etkinlik vardır. Bu etkinlikler profesyonelce yeniden gözden geçirilip, iyi bir planlama ve organizasyon yapılabilirse ilin turizminin gelişmesi için önemli bir potansiyel oluşturabilir ve şehir dışından ziyaretçilerin önemli bir turistik potansiyel oluşturabilecek şekilde Çankırı'ya gelmesi mümkün olabilir.

2.4- Çankırı'da Uygulanabilecek Turizm Faaliyetleri

Doğal yapısı fazla bozulmamış olan Çankırı'da, gerekli alt yapı ve üst yapı yatırımları yapıldığı takdirde aşağıdaki yörelerde yapılabilecek turizm faaliyetleri şunlardır(Çankırı Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü 2006):

1. Çankırı'nın yayla turizmi için elverişli yaylaları Büyük yayla (Yapraklı İlçesi) ve Kırkpınar yaylası(İlgaz İlçesi), Bakırlı yaylası(Şabanözü İlçesi) önemli yaylalarıdır.
2. Çankırı ilinin tabii turizm değerleriyle ilgili bilgiler verilirken yaklaşık 5000 yıldır yararlanıldığı tahmin edilen yurdumuzun en büyük kaya tuzu rezervlerinin bulunduğu yöredeki Tuz Mağarası da turistik gelişim açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Merkez İlçe'nin doğusunda yaklaşık 20 km. mesafede bulunan Tuz Mağarası, kaya tuzu yataklarının işletilmesi maksadıyla açılmış olup bugün nispeten dar girişinin devamında modern karayolu tünellerini andıran birçok galeriden meydana gelmiş büyük bir mağaradır.
3. Çankırı'da Dağ ve Kış turizmi için Ilgaz dağları büyük bir potansiyele sahiptir ancak yeterli üst ve alt yapı yatırımlarının yapılması gerekmektedir.
4. Çankırı genelinde Orman Bakanlığı Merkez Av Komisyonu kararları çerçevesinde tavşan, tilki, yaban domuzu, keklik, bıldırcın, yaban ördeği, kurt, çakal avı yapılabilmektedir. Kızılırmak, Soğanlı, Devrez ve Terme çayı gibi akarsuları ile hemen hemen her ilçede bulunan göl ve göletlerde alabalık, yayın, aynalı sazan, levrek, çay balığı ve tatlı su kefalı gibi balık çeşitleri bulunmakta olup kurallarına uyulmak şartıyla sportif olta balıkçılığı yapmak mümkündür.

5. Çankırı'da sağlık turizmi amaçlı olarak değerlendirebilecek kaplıca ve içmeler; Çavundur Termal Kaynağı, Acısu(Kurşunlu İlçesi), Şıhlar Nezle (Nuzla) Suyu(Korgun İlçesi), Bozan Hamamı(Ilgaz İlçesi), Kükürt Köyü Kaynağı(Atkaracalar İlçesi), Hışıldayık İçmesi(Kurşunlu İlçesi), Melan İçmesi(Kurşunlu İlçesi), Kazancı Maden Suyu(Kazancı köyü), Ilıslık Maden Suyudur.
6. Çankırı'da inanç turizmi için önemli potansiyel taşıyan yerler arasında; Emir Karatekin Bey Türbesi, Şeyh Mehdi Türbesi, Hoşislamlar Türbesi, Pir-i Sanî Türbesi, Hacı Murad-ı Velî Türbe ve Camii, Fethiye Türbesi sayılabilir.
7. Aynı zamanda Çankırı Valiliği tarafından Kadınçayırı denilen bölgeye Yıldıztepe adı verilmiş, bununla birlikte bölgede başta kış turizmi olmak üzere, alternatif turizm çeşitlerinin uygulanabilmesi için gerekli altyapı ve üst yapı çalışmaları hızla yapılmaktadır.
8. Ayrıca Çankırı folkloru, örf, adet ve gelenekleriyle, özellikle geçmişten günümüze getirdiği yârani ile kültür turizmi için önemli bir kültürel alt yapıya sahiptir. Çalışmamızda Çankırı Yârani kültürü ve folklorunun kültür turizmine kazandırılması konusu öncelikle incelenecektir.

Bütün bu veriler de göstermektedir ki Çankırı ili birçok alternatif turizm türü açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin iyi bir planlama ile birlikte gerekli alt yapı ve üst yapı çalışmalarının kısa sürede tamamlanarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

3- Kültür Turizmi Kapsamında Çankırı Yârani'nin Turizme Kazandırılması

1980 yıllardan başlayarak önemli bir gelişme kaydeden Türkiye turizminin deniz-güneş-kum üçlüsüne dayanan bir yapısı vardır, ancak sunulan ürünün özelliklerine bakıldığında tüm Akdeniz ülkelerinin benzer turistik ürünü sunduğu görülecektir. Nitekim Ege kıyısı ve Antalya destinasyonlarında sıkça yaşanan talep iniş-çıkışları, bu bölgelerin yabancı turist tarafından kolayca ikame edilebilecek destinasyonlar olduğunu göstermektedir(Gökçe 2002).

Farklı etnik kökenlerdeki ve dinlerdeki insanları bir arada, hoşgörü içerisinde üzerinde barındıran, tarihin başlangıcından bu yana çok çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan ve bu nedenle medeniyetlerin beşiği olarak adlandırılan Anadolu toprakları geçmişten günümüze getirdiği zengin kültürel mirasıyla , kültür turizmi için önemli bir potansiyele sahiptir.

3.1- Kültür , Folklor, Rekreasyon ve Kültür Turizmi Kavramları

Kültür unsurları maddî ve manevî olarak iki grupta toplanabilir. Manevî kültür de inançlar, değerler, semboller (şekiller), normlar şeklinde tasnif edilebilir. Normlar da folklor, örf ve âdetler, kanunlar şeklinde ele alınabilir. Manevî kültür bir milleti diğer bir milletten ayırt edebilme imkânı veren örf ve âdetler, kolektif davranışlar, değer hükümleri, ahlâk anlayışı, sosyal normlar ve zihniyet değişikliğidir. Folklor; bir milletin geleneğinde yer almış olan pratik bilgiler, atasözleri, şarkılar, efsaneler, türküler, masallar, mitoslar ve inançların bütününe verilen isimdir. Folklorun zenginliği, kültürün zenginliği ile ilgilidir(Erkal 1997).

Türkiye'ye gelen turistlerle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında azımsanmayacak ölçüde turistlerin kültürel değerleri görmek için geldiği anlaşılabacaktır. Turizme arkeolojik miras doğal güzellikler, tarihi mirasın dışında kültürel değerler kaynaklık eder. Bu değerlerin turizm sektörü aracılığıyla, kültürün özünü bozmadan nasıl en doğru şekilde verileceği sorusunun cevabı aranmalıdır(Artun 2000).

En geniş anlamıyla rekreasyon, insanın bir serbest zaman kullanma biçimi ya da aracıdır. Bundan maksat dinlenme, yenilenme, canlanma, kendini bulma, hoşça vakit geçirme veya benzer bir yaşam ortamında bulunmaktır. Bu nedenle rekreasyon, bir kişi için turizme katılmanın esas nedeni olabilir ve bu durumda turizm, rekreasyonun belli bir biçimini - rekreasyon turizmi - temsil eder. Bu durumda rekreasyon, turizme katılmanın hem nedeni ve hem de sonucu olur(Erdoğan 1996).

Kültür-turizm ilişkisini inceleyecek olursak, eski sanat eserlerin, tarihi yapıların, müzelerin, eski uygarlıklara ait kalıntıların görülmesi amacıyla yapılan seyahatler, araştırma ve inceleme için yapılan yer değiştirmeler kişilerin ufuklarını açmakta ve kültür turizmi oluşturmaktadır. Turistik çekicilikler açısından

deniz turizminden sonra ikinci sırayı oluşturan kültür turizmi, kültürel değerlerin görülmesinin yanı sıra değişik kültürlerin de karşılıklı etkileşimini sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Kültürel çekicilik oluşturan öğelerin başlıcaları (Tunç ve Saç 1998):

- Arkeolojik sit ve harabeler, tarihi anıtlar
- Yerel mimari ve orijinal özellikler
- Müze ve kütüphaneler
- Mutfak zenginliği
- Festivaller, fuarlar
- Tiyatro, sinema vb. aktivitelerdir.

Türk folklorunda turizm amaçlı olarak değerlendirilebilecek etkinlikleri şöyle sıralanabilir (Artun 2000).

- 1- Kız görme-kız isteme
- 2- Kına yakma (gelin ağlatma-kına türküsü-gelin oynatma)
- 3- Nişan (kadınlar arası-darbuka, tefle türkülerin söylenmesi, oynanması)
- 4- Ahret dalının gezdirilmesi
- 5- Damat tıraşı (erkeklerin oynaması-davul, zurna-ince çalgı)
- 6- Köy düğünü (kuşak bağlama-takı-gelin uğurlama) (Halk oyunları sunuları doğal köy odası dekorlarıyla evlenme törenleri bütünlüğü içinde verilmelidir)
- 7- Bilmece sorma geleneği (Seyircilere de sorulabilir. Bilmeyene eğlenceli ceza, bilene ödül)
- 8- Mani söyleme geleneği (mani atışması-seyircilere özel maniler-hıdrellez, niyet çömleği)
- 9- Türkü atma
- 10- Âşıklık geleneğinden örnekler ve atışma
- 11- Otantik sazlarla, otantik ezgiler (uzun hava-hoyrat-kaside)
- 12- Sıra gecesi ve çiğ köfte ikramı
- 13- Yörüklerin ayranla sıkma yapıp ikram etmesi
- 14- Otantik giysili aşlamacıların, şalgamcılarının, bozacıların ikramı
- 15- Bulgur çekme-yufka açma (türkü örnekleriyle)
- 16- Cirit gösterileri
- 17- Yağlı güreş örneği
- 18- Köy seyirlik oyunları
- 19- Dinsel içerikli toplantılarda yer alan sema, semah gibi dini dansların eğlence ortamlarında sunulmasından kaçınılmalı; bu tür danslar ancak kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklerde uzman kişiler tarafından sergilenmelidir.

Türkiye'de son yıllarda kültürel etkinlikler açısından büyük gelişme gözlenmektedir. İstanbul'da açılan "Anadolu Medeniyetleri Sergisi" bunun başarılı bir örneğidir. Özellikle tarih, kültür ve folklor birikimi açısından çok zengin olan Türkiye'de çalışmalar bir bütünlük içinde yapılamamaktadır. Çoğu doyurucu olmayan küçük şenlikler, birkaç halk dansıyla geçirilen gösteriler, kişisel çabalarla geliştirilen sanat etkinlikleri yöresel kalmaktadır (Akat 2000).

Türkiye'ye yönelik dış turizm talebinin önemli bir oranda kültürel amaçlı olduğu dikkate alındığında, bu turizm türünün önemi daha da belirginleşmektedir. Türsab tarafından "Turistlerin Türkiye'ye Geliş Nedenleri" üzerine 1993-2005 yılının ilk altı ayını kapsayan arasında yapılan anketin verilerine göre ülkemize kültürel amaçla gelen turistler toplam turist sayısı içinde tatil amacıyla gelen turistlerden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Yıllar itibarıyla bu anket incelendiğinde kültürel amaçla turizm hareketlerine katılanların toplam turist sayısı içindeki payının yaklaşık olarak % 10 seviyesinde istikrarlı bir seyir içinde olduğu görülecektir.

Tablo 2. Turistlerin Türkiye'ye Geliş Nedenleri

TURİSTLERİN GELİŞ NEDENLERİ							
Toplam turist sayısı içinde%	2005(6ay)	2004	2001	1998	1997	1996	1993
Tatil	49,59	46,29	52,3	49.79	56.12	50	60
Kültürel	9,56	9,08	9,2	9.86	10.45	13	9
Alışveriş	7,77	8,14	8,3	5.73	5.94	4.4	11
Yakınları Ziyaret	8,66	7,88	7,9	5.91	6.28	4.5	4
Toplantı/Konferans	2,76	3,44	2,4	2.17	1.49	1.5	1
Sağlık-kaplıcalar	0,95	0,94	1,0	0.55	*	*	*
Dini	0,84	0,49	0,3	0.25	*	*	*
Sportif ilişkiler	1,80	1,88	1,3	1.03	*	*	*
Eğitim öğretim	0,71	1,38	*	1.06	*	*	*
Transit	2,35	1,53	3,1	0.71	*	*	*
İş ilişkileri	*	*	*	8.90	5.51	10	6
Ticaret	*	*	*	6.10	6.7	4.8	3.5
Ticari ilişkiler/fuar	4,94	6,94	5,0	*	*	*	*
Kamu hizmeti	*	*	*	0.40	*	*	*
Çalışma	*	*	*	4.81	3.91	4.3	2
Görev	6,17	8,36	5,0	*	*	*	*
Diğer	3,90	3,67	4,3	2.74	*	*	*

Kaynak:, www. tursab.org.tr

Ayrıca yine Türsab tarafından yapılan “Türkiye’nin Seçiminde Neler Etkili Oluyor” anketinde kültürel etkinlikler, % 15 ile Türk halkını tanıma, Türkiye merakı seçeneklerinden sonra ucuz alışveriş seçeneği ile birlikte ankette dördüncü sırada yer almaktadır. Bu araştırmadan da anlaşılacağı gibi kültürel nedenler Türkiye’nin seyahat destinasyonu olarak seçilmesinde önemli bir neden oluşturmaktadır. Ayrıca Anadolu’daki büyük kültür potansiyeli, kültür turizmi açısından önemli bir zenginlik olmasına rağmen, maalesef bu potansiyelden yeterince yararlanıldığını söylemek mümkün değildir.

Tablo 3. Turistlerin Türkiye’yi Seçmesinde Etkili Olan Faktörler

TÜRKİYE’NİN SEÇİMİNDE NELER ETKİLİ OLUYOR..%	
Fiyat	% 25
T.Halkını tanıma	% 20
Kültürel etkinlikler	% 15
Türkiye Merakı	% 19
Ucuz alışveriş	% 15
İş olanakları	% 6
Kaliteli ürünler	% 3
Türkiye Mutfağı	% 2

Kaynak: www. tursab.org.tr

Tablo.3.'teki veriler incelendiğinde Türkiye'ye gelen turistlerin Türkiye'yi seçiminde etkili olan nedenlerden Türk halkını tanıma %20, kültürel etkinlikler %15, Türkiye merakı %19, Türkiye mutfağı %2, olduğu görülmektedir. Bu seçeneklerin hepsi kültür ile ilişkilidir. Bu da göstermektedir ki ülkemize gelen turistler, sadece tatil amaçlı veya hoşça zaman geçirmek için gelmiyorlar, ülkemizin kültürel değerlerini daha iyi tanımak ve anlamak için geliyorlar. Bu bakımdan turistlere kaliteli ve uygun fiyata sunulan hizmetin yanında, kültürel değerler de yansıtılmalıdır.

3.2- Çankırı'nın Kültürel Değerleri

Çankırı'da örf adet ve ananeler ana hatlarıyla korunmakta olup burada yâran hakkında bilgi verilecektir. Ahilik örgütünün kuruluşundan sonra, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde görülen Yâran Toplantıları (Odaları) Çankırı'da sohbet toplantıları adıyla anılır. Bu toplantıların temeli XIII. yy.da Anadolu'da görülen Ahilik kurumuna dayanır. "Ahi" sözcüğü Arapçadır; "Kardeşim" anlamındadır. Ahilik örgütü, XIII'. yy.dan XX. yy başlarına değin Anadolu'da; esnaf ve sanatkârlar birliğinin karşılığı olarak kullanılmıştır(Yurt Ansiklopedisi 1991).

Yâran kelimesi, dilimize Farsça'dan geçen yâr kelimesinin çoğuludur. Yar, dost, sevgili, tanıdık anlamındadır. Dolayısıyla yâran, dostları, sevgilileri, tanıdıkları ifade eden bir kavramdır. Yâran ve sohbet kelimelerinden oluşan Yâran Sohbeti terim olarak dostların, tanıdıkların bir gaye etrafında ülfet edip hemhal olmaları şeklinde tanımlanabilir(Erken 2000).

Yâranlık, 11. ve 12. yüzyıllarda Anadolu Selçukluları döneminde köylü, esnaf ve sanatkarı maddi ve manevi disiplin altına almak amacıyla ortaya çıkan Ahilik teşkilatının getirmiş olduğu ilke ve kurallar ile gelişip zenginleşen bir hayat biçimidir. Mensuplarını hem gece hem de gündüz denetleyebilen, mensuplarını topluma yararlı, disiplinli, oto kontrol sahibi, topluma yararlı bir vatandaş yapmayı amaçlayan, Yâran meclisinde aynı zamanda musikiler, oyunlar, sözlü kültür unsurları (bilmece, tekerleme, fıkra, şiir, atasözü vb.) yemekler, örf ve adetler, giyim- kuşam, mimari anlayış, toplumsal kültür ve tarih bilinci kazandırılmaktadır. Ahilikteki birçok ilkeler yâren açısından da söz konusudur. Yâran açısından en yaygın olan ilkeler üç açık, üç kapalı olmak üzere altı tanedir. Açık olanlar, alın, kalp, kapı, kapalı olanlar ise el, bel ve dildir. Birinci gruptakilerden alın açıklığı, başkalarının yanında yüz karası olmamayı, kalp açıklığı, herkesle muhabbet etmek, herkese sevgi göstermeyi, ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi ve kapı açıklığı özellikle sofrası herkese açık olmayı, yardıma muhtaç olan herkese yardım etmeyi ifade eder. İkinci gruptakiler kapalı olması ise el; kimsenin hukukuna tecavüz etmemesi, bel; hiçbir kimsenin namusuna tecavüz etmemek, dil; kimse hakkında dedikodu yapmamak ve sır saklamaktır (Tezcan 1989).

Yârandaki üyelere yâren denir. Genelde samimi, içten olan, birbirlerinin her yönünü tanıyan gençlerden kurulur. Özellikle Yâran meclisi oluşturacak kişiler belirli bir yerde toplanır. Meclisin (Ocağın) açılmasına karar alınır. Yâran Meclisi, Türklerdeki 24 Oğuz boyunu temsil edecek sayıda; 1 Başağa, 1 Küçük Başağa ve 22 yârandan oluşmaktadır(Özkan 2002).

Yâran sohbetlerinin bir kısmına misafir kabul edilir. Ancak misafirin, Yâran sohbetinin kurallarına uymak mecburiyeti bulunmaktadır. Ocak sahibi tarafından baş ağaya haber verilerek veya başağa tarafından bizzat davet edilen misafirler, iki kısımdır. Bir kısmı sadece kahve içmeğe davet edilir, diğer bir kısmı ise sabah vaktine iki-üç saat kala yenilen yemeğe kadar ağırlanırlar. Kahve misafirleri uğurlandıktan sonra kapılar kilitlenir, kapı dışına asılmış olan fenerler içeri alınır (dışarıdaki lambalar söndürülür); artık misafir kabul edilmez ve orta oyunları başlar. Orta oyunlarına, "yemek misafirleri" de katılabilir. Bu oyunlardan sonra küçük baş ağanın teklifi ile herkes yerine oturur, kahveler içilir. Bu esnada Yârandan sesi güzel olanlar sadece saz ve tef eşliğinde türküler söylerler. Sohbetler, her yılın kış mevsiminde ve Aralık ayının 15'inde başlamak kaydı ile mevsim boyunca (yaklaşık 90 gün) sürer. Bu oyunların başlıcaları tura, şildir şip, yüksük ve samıt (samut, samt) oyunudur(Ateşsoy 1988; Erken 2000).

Yâran teşkilatı fonksiyonları itibarıyla sadece bir eğlenme ve hoş vakit geçirme yeri değildir. Yâran teşkilatının en önemli fonksiyonlarının başında eğitim gelir. Eğitim fonksiyonu Yâran mensuplarında ortak tutum, tavır ve davranış biçimi geliştirir. Özellikle ferdin hayatının bütün aşamalarını etkileyecek sosyal davranışların kazandırılması hedeflenir. Eğitim vasıtası olan “sohbetlerdeki eğitim anlayışı” didaktik değildir. Yani doğrudan öğretim yerine daha çok uygulayıcıdır ve deneme yanılma yöntemi egemendir. Yâran sohbetleri vasıtasıyla ferde kazandırılan nitelikler şu şekilde sıralanabilir(Erken 2000):

1. Oturup kalkma adabı,
2. Yemek yeme adabı,
3. İltifat etme,
4. Musiki, (Türkü söyleme),
5. Oyun (mahalli oyunları becerme),
6. Atışma (Deyiş)
7. Dikkatli ve uyanık olma,
8. Temizlik,
9. Tutumluluk,
10. Kötü alışkanlıklardan korunma
11. Mazbutluk ve ağırbaşlılık.

Yâran geleneği, sadece Çankırı yöresine has değildir. Yâranlık geleneği, Uygur Türkleri arasında “Meşrep” Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında da “Geşdek” olarak bilinir. Bu gelenek aynı zamanda; Çankırı, Gerede, Tırhala’da “Yâran”, Balıkesir/Dursunbey’de “Barana”, Safranbolu, Bartın, Afyon ve Kütahya’da “Yaren/Gezek”, Kastamonu’da “Sıraname”, Bolu ve Konya’da “Muhabbet”, Aksaray’da “Fefane”, Van’da “Oturman”, Ankara’da “Cümbüş”, Akşehir yöresinde ise “Sıra Yarenleri ya da Meydan Sırası Yarenleri” gibi adlarla anılmaktadır(Cenikoğlu,2004). Ancak Yâran en yaygın olarak Çankırı’da kabul görmüş, turizm ve kültür açısından büyük öneme sahip, Türkiye’nin orijinallini muhafaza eden, sayılı maddi olmayan kültürel değerlerinden birisidir. Bundan dolayı Çankırı turizmi ve kültürü ile ilgili bütün akademik çalışmalarda, tanıtım, reklam ve halkla ilişkiler faaliyetlerinde özellikle yârana vurgu yapılması yerinde olacaktır.

Yâran ile ilgili bilgilerden de anlaşılabileceği gibi yâran, sadece toplulukla oynanan mahalli oyunlardan ibaret değildir. Yâran eğitimiyle, felsefesiyle, insanlara kazandırdığı dünya görüşüyle Anadolu’nun en önemli manevi değerlerinden birisidir. Yâran somut olmayan kültürel değerlere önemli bir örnektir. Somut olmayan kültürel değerlerin korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılması da en az maddi kültürel değerlerin korunması kadar önem taşımaktadır. Bu amaçla UNESCO 29 Eylül-17 Ekim 2003 tarihleri arasındaki 32. Genel Konferansında somut olmayan kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili bir sözleşme hazırlanmıştır (www.kulturturizm.gov.tr).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, Tablo.2. ve Tablo.3. de görüldüğü gibi müthiş bir kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Ancak henüz kültür turizmiyle ilgili gerekli çalışmalar yapılmadığı için bu potansiyel ancak %10’ların üzerine çıkamamıştır. Turizm ile ilgili çalışmalar daha çok kıyı turizmi üzerine yoğunlaşmıştır. Kültür turizmi, kıyı turizminin aksine az bulunan bir üründür, savaş-terör gibi istisnai durumlar dışında talebi istikrarlıdır ve getirisi yüksektir.2000/2001 sezonunda Alman tur operatörlerinden biri olan ve kültür turları düzenleyen Studiosus’un müşteri başına ortalama cirosu 4.112 Euro, buna karşılık kıyı ve kitle turizmi ağırlıklı çalışan TUT’nin müşteri başına ortalama cirosu 1.317 Euro olmuştur. Kültür turizmi için yapılan harcama, kitle turizmi için yapılanın 3 katıdır(Gökçe 2002).

Kültür turizmi olarak sadece tarihi yapılar, kültürel sit alanları, sanat eserleri ve müzeler vb. gibi gözle görülebilen yapılar düşünülmemelidir. Bu kültürel değerlerin dışında bir de elle tutulmayan kültürel değerler

vardır; bunlar gelenek-görenek, örf-anane, folklor ve festivaller gibi değerlerdir. Bu değerlerinde iyi bir planlama ile turizmin yararına sunulması mümkündür. Ayrıca bu çeşit elle tutulmayan kültürel değerler, turistik tanıtımını yapan ülkeye veya bölgeye önemli avantajlar sağlayabilir. Çankırı'nın geçmişten günümüze bozulmadan gelen, örf-adet, gelenek-görenekleri, folkloru ve Yâranı bu çeşit elle tutulamayan kültürel değerler açısından göz ardı edilmemesi gereken bir potansiyeldir. Oyunların seyir güzelliği ile birlikte, oyunlara misafirlerinde bizzat katılabilmesi rekreasyonel açıdan da büyük önem taşımaktadır ve Yâranın turizme kazandırılmasında önemli bir avantajdır.

Çankırı Yâranının ve folklorunun turizme kazandırılabilmesi için ilk önce bu konuyla ilgili geniş alan araştırmaları yapılmalı ve bu konuyla ilgili verilecek seminer, sempozyum ve kurs gibi eğitim çalışmalarlarıyla bu konuya ilgi duyan herkesin ve özellikle yöre halkının bu konuda bilgilenmesi sağlanmalıdır. Özellikle akademik çalışmalarda Yâranın eğlence ve gösteri yönünden çok felsefesi, sosyal ve kültürel yönü, insanlığa vermek istediği mesajlar ön plana çıkarılmalı ve vurgulanmalıdır. Daha sonra ki aşamada turizm, folklor ve halk edebiyatı gibi konularda uzmanlaşmış kişiler tarafından bu konuyla ilgili bir master plan hazırlanması faaliyetlerin başarılı olması bakımından yararlı olacaktır.

Çankırı Yâranı, basın, yayın organları, bilimsel çalışmalar, internet, gibi araçlarla ön plana çıkarılarak, yerellikten kurtarılmalı daha geniş kitlelere tanıtılmalıdır ve turistik tanıtımda bir marka haline getirilmeye çalışılmalıdır. Tanıtım konusunda özellikle internet teknolojilerinden etkin şekilde yararlanılmalı, Yâranla ilgili başta Türkçe ve İngilizce olmak üzere en az iki dilde web sitesi hazırlanmalıdır.

Çankırı'da Yâran kültürünü yaşatan dernekler desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Özellikle Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerimizde bulunan Çankırı kökenli dernekler ve şirketler, işadamları ile işbirliği yapılarak tanıtım çalışmaları yapılabilir. Çankırı işadamlarına ait şirketlerin sponsorluğunda Yâran geniş kitlelere tanıtılabilir ve örneğin "Yâran Festivali" şeklinde bir çalışma yapılarak, diğer şehirlerdeki ve hatta ileriki aşamalarda Türkiye Cumhuriyetlerindeki yâran veya yârana benzer özellik gösteren topluluklar da davet edilerek daha geniş çaplı gösteriler düzenlenebilir. Özellikle bu festivalin yapılması için merkez Yâranlarının başağasının ocak yakma tarihleri seçilebilir. Ayrıca yâran, gösterileri dernekler tarafından Çankırı dışından misafirler davet edilerek pazarlanabilir. Bu konuda diğer şehirlerdeki Yâranla ilgili derneklerle ortak çalışmalar yapılabilir.

Bu tür bir örneğe geleneksel turizm pazarlaması adı altında Japonya'da da rastlanmaktadır. Japonya kırsalındaki bir çok küçük topluluk gönüllü köylü klüpleri kurmuşlardır. Ödedikleri yıllık aidat karşılığı bu tür klüplere üye olan şehirli köylülerin şeref konukları olarak yerel etkinliklerden haberdar eden bir "furusato"(**) mektubu almaktadırlar. Klüp üyeleri katılmalarına izin verilecek bu özel sosyal etkinlikleri bizzat ziyaret etmeleri yönünde teşvik edilirler. "Yerelcilik" adı altında kırsal Japonya'nın pazarlanması şehirlerdeki büyük mağazaların pazarlamacılığında önemli bir yer tutmuştur. Bir yöreye has gelenekleri yeniden canlandırarak yerelciliğin reklamının yapılması "herhangi bir kimsenin furusatosu benim furusatom olabilir" hissini satmayı amaçlamaktadır. Şehirlerdeki büyük pazarlama şirketleri farklı Japon topluluklarını hedefleyerek müşterilerine köy yaşantısını geriye getirmeye çalışmaktadırlar(Creighton,1997). Özellikle şehir dışında veya yurt dışında yaşayan Çankırlılara yönelik olarak, "Japonya'daki Geleneksel Turizmin Pazarlanması" örneğinde olduğu gibi Yâranla ilgili tanıtım ve davetler memleket hasreti, nostalji duygularına vurgu yapılarak, yapılmalı ve bu konuyla ilgili vakıf ve derneklerden aktif bir şekilde faydalanılmalıdır.

Tarihi dokusu dikkatli bir şekilde incelenerek Çankırı'nın tarihsel yapısını yansıtan, Yâran gösterilerinin yapılabileceği bir gösteri merkezini de içine alan, geleneksel el sanatlarının satılabileceği dükkanları da kapsayan turistlerin gezebilecekleri, alışveriş yapabilecekleri ve faaliyetlere katılabilecekleri yapay bir turizm çekim merkezi oluşturulabilir. Bu yapay turizm merkezi Çankırı'nın geleneksel mimarisine uygun olarak inşa edilebileceği gibi, tarihsel dokusunu kaybetmemiş mahallelerdeki evler aslına uygun olarak restore edilerek bu amaç için kullanılabilir.

Sonuç olarak Çankırı ili turizmden hak ettiği payı maalesef alamamaktadır, ancak Çankırı ili kültürel turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Çankırı ilinin turizm gelirlerinden hak ettiği payı alabilmesi için gerekli çalışmalar, yerel yönetimler, eğitim kurumları ve dernekler tarafından tam bir işbirliği ve koordinasyon içerisinde planlı ve programlı olarak yapılabilirse turizmden beklenen yarar sağlanabilir.

Not: (**)Japonlara göre furusato bir kimsenin çocukluk anılarının geçtiği ya da duygusal anıların en güçlü olduğu bir yere ait etkili bir imajı çağırıştırır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akat, Ö. (2000). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği, Bursa: Ekin Kitapevi.
- ARTUN, E. (2000) “Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=37567, erişim tarihi 12/02/2006
- ATEŞSOY, Y. (1988). Yâran Diyarı Bizim Çankırı, Çankırı: Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Derneği Yayınları No:1, s. 87-102
- CENİKOĞLU, G. T. (2004) “Akşehirde Yarenlik Geleneği”, Yâran ve Çankırı Kültürü, II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı Valiliği, s.66
- Creighton, M. (1997). ‘Consuming rural Japan: The marketing of tradition and nostalgia in the Japanese travel industry’ 36 (3): 239-245
- Çankırı Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü-2006 Tanıtım cd’si
- ERDOĞAN, H. (1996). Uluslararası Turizm, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, s. 34-35.
- ERKAL, M. (1997). Sosyoloji (Toplum Bilimi) İstanbul: Der Yayınları, s.30-132-141
- ERKEN, V. (2000). Nasıl Bir İnsan, Ankara: Berikan Yayınları, s. 69-86
- GÖKÇE, A. (2002). “İstanbul Turizmi”, II. Turizm Şurası Bildirileri, III. Cilt, Ankara: Turizm Bakanlığı, 12-14 Nisan, s. 97
- KÖLETAVİTOĞLU, T. (2002). “Türk Turizminin Geliştirilmesi”, II. Turizm Şurası Bildirileri, I. Cilt, Ankara: Turizm Bakanlığı, 12-14 Nisan, s. 111
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Yerel Etkinlikler (2006). Ankara: Gösteriler ve Kongreler Dairesi Başkanlığı, Yerel Etkinlikler ve Bölgesel Tanıtım Şube Müdürlüğü, s. 92-95
- ÖZKAN, O. (2002). Çankırı Gelenekleri ve Yâran Kültürü, Çankırı: Kayıkçı Matbaacılık, s. 23-55
- TEZCAN, M. (1989). Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yâran Sohbetleri, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları : 103, Gelenek – Görenek ve İnançlar Dizisi:6, s. 3-15
- TUNÇ A. ve SAÇ F. (1998) Genel Turizm, Gelişimi - Geleceği, Ankara: Detay Yayınları, s. 31-33
- TÜRKSOY, A. (2002). “Ülkemiz Otel İşletmelerinde Erken Uyarı Sistemine Olan Gereksinim”, II. Turizm Şurası Bildirileri, III. Cilt, Ankara: Turizm Bakanlığı, 12-14 Nisan, s.118
- Yurt Ansiklopedisi, (1991). Cilt 3, İstanbul: Anadolu Yayıncılık Aş.
- <http://www.kulturturizm.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF0D262A49C727F232A12FB14AD4E28E39> erişim tarihi 21/05/2006
- <http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/gostergeler/05ag6ayanaliz.doc> erişim tarihi 21/05/2006

Özet:

Turizmin ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal, psikolojik, çevresel birçok etkiye sahiptir. Dünyadaki en yaygın turizm çeşidi olan kitle turizminin, çevre kirliliği, turistik mahallerin taşıma kapasitelerinin üzerinde ziyaret edilmesi sonucunda turistik değerler açısından sürdürülemezlik noktasına gelinmesi, turistik ziyaretlerin belli mevsimlere ve bölgelere yoğunlaşması nedeniyle ortaya çıkan mevsimlik işsizlik gibi birçok olumsuz etkisi vardır. Turizmin ekonomik getirilerinden tam anlamıyla yararlanabilmek, turizmi 12 ay yapılabilir hale getirmekle mümkündür. Bu da ancak turistik ürün çeşitlendirmesiyle mümkün olabilir.

Medeniyetlerin beşiği olan Anadolu toprakları önemli bir kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Ancak, kültür turizminin nüvesini oluşturan kültürel mirası sadece sanat eserleri, müzeler, tarihi eserler ve sit alanları, milli parklar olarak düşünmek yanlıştır. Kültür turizmini oluşturan bu değerlere maddi kültürel değerler denilmesi daha doğru olacaktır. Anadolu bütün bu kültürel değerler dışında gelenek-görenek, örf- adet, folklor vb. gibi elle tutulmayan kültürel miraslar bakımından da oldukça zengindir.

Çalışma Çankırı ilinin turizm için önemli değerlerini ortaya çıkarmak, özellikle de Yâranın turistik bir değer olarak önemini vurgulamak amacıyla yapılmıştır. Çankırı ili geçmişten günümüze taşıdığı Yâran kültürüyle, maddi olmayan kültürel mirasa önemli bir örnek teşkil etmektedir ve gerek folklorik yapısıyla, gerekse toplum hayatını düzenleyen kurallarıyla kültür turizmi açısından önemli bir değerdir. Gerekli çalışmalar titizlikle yapıldığı takdirde otantik oyunları ile, ziyaretçileri de oyunların içine katması nedeniyle kültürel turizmde olduğu kadar rekreasyonel açıdan da önemli bir potansiyele sahiptir. Çalışmada, Çankırı Yâranı ve kültür, folklor ve kültür turizmi ile ilgili tanımlamalar yapılmış ve Yâranın kültür turizmi kapsamında turizme kazandırılması konusuna değinilmiştir. Literatür taraması yapılarak ikincil veriler toplanmış ve gözlem yoluyla Çankırı Yâranı hakkında birincil veriler toplanarak yazıya dökülmüştür. Sonuç bölümünde turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve Yâranın turizme kazandırılması ile ilgili öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler ;

Kültür, Folklor, Rekreasyon, Kültür Turizmi, Yâran,

ÇANKIRI'S TOURISM POTENTIAL AND BRINGING THE ÇANKIRI'S YARAN IN TOURISM

Mikail KARA*

Abstract:

This study is carried out with the aim of finding out Çankırı's important values for tourism especially with the aim of stressing the Yaran's importance as a touristic value. Çankırı is a good example for cultural heritage with the Yaran culture that it has brought until today. And with its folkloric structure and norms that orders the social life, Çankırı is a good value for cultural tourism. When the necessary studies are carried out carefully, , Çankırı has an important potential in terms of recreation, too, as visitors are joined in the authentic plays. In the study, there are descriptions of Çankırı's Yaran, culture, folklore, and cultural tourism, and bringing the Yaran in tourism in the field of cultural tourism is mentioned. By scanning the literature of Çankırı, secondary data is picked up and by observation primary data is picked up and written. Through the end, there are suggestions about how to increase the tourism potential and how to bring the Yaran in tourism.

Key Words:

Culture, Folklore, Recreation, Cultural Tourism, Yaran.

* A literaturer in Ankara University, Çankırı Carrier College (meslek yüksekokulu), Tourism and Hotel Administration Programme

ÇANKIRI'DA ÖĞRENİM GÖREN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TARİH EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

The Perceptions Of High School Students Studying In Çankırı On History Education

Erhan METİN*

GİRİŞ

Sosyal bilimler içerisinde ele alınan tarih, geçmişte olan olaylar veya bunlar hakkındaki belgelerin verileridir. Sosyal bilimler içerisinde bugünün öğretiminde belki de en çok zorlukla karşılaşan bilim dalıdır. Ülkemizin insanının milli ve evrensel değerlerin kazanılması açısından tarih öğretiminin önemi düşünüldüğünde tarih öğretmenlerinin omuzlarına binen yükün ne denli ağır ve sorumluluk gerektirdiğini görüyoruz.

Her ne kadar hükümetlerin eğitim politikaları, okulların fiziki koşulları, eğitim programları, ders kitapları, öğretim yöntemleri tarih öğretiminin doğrudan etkilemekte ise de tarih öğretiminin amaçlarının gerçekleştirilmesinde en büyük görev tebeşiri eline alıp öğrencinin karşısına geçen öğretmene düşmektedir. Tarih öğretmenleri kendisine sunulan imkanlar dahilinde sınıfında tarih öğretiminin amaçlarını yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Öğretmen ve öğrencilerin tarih dersinde verimli bir öğrenme düzeyine ulaşmak için gerekli olan sınıf içi aktivitelerinin tespitinin yanı sıra farklı düzeylerde ve sınıflardaki öğrencilerin tarih dersine ilişkin görüşlerini karşılaştırmak amacı ile bu çalışma yapılmıştır.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi:

Bu çalışmada lise tarih dersinin içeriği ve sınıf içi uygulamalarına ilişkin öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Bu görüşlere dayalı olarak; dersin konuları, derste kullanılan öğretim yöntemleri, ders içi öğretmen ve öğrencilerin yaklaşımları belirlenmiştir.

Öğrenci görüşlerinin yanı sıra öğrencilerin tarih dersine yönelik tutum düzeyleri de saptanmaya çalışılmıştır. Tutum puanlarına dayalı olarak:

- Okul türleri arasında
- Sınıf düzeyleri arasında
- Branşlar arasında
- Cinsiyetler arasında farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Öğrencilerin okudukları okul türlerinin tarih dersine yönelik tutumlarda etkili olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle örneğin; klasik liselerde okuyan öğrencilerin tarih dersine yönelik daha yüksek tutum düzeyine sahip olacakları varsayılmıştır. Aynı şekilde öğrencilerin lisede bulundukları branşları da derse yönelik tutumları üzerinde etkili olacağı düşünülmüştür. Özellikle öğrencilerin akademik beklentileri (ÖSYM sınavı v.s) onların derslere yönelik tutum ve başarılarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle hangi branştaki öğrencilerin hangi düzeyde tarih dersine yönelik tutum gösterdiği saptanmaya çalışılmıştır Aynı karşılaştırmalar sınıf düzeyi açısından da yapılmıştır.

Biz bu çalışmamızda farklı lise ve bu liselerde farklı alanlarda öğrenim gören öğrencilerimizin tarih dersine olan tutumları ve bu dersten beklentileri hakkında bilgi sahibi olmayı düşündük. Çalışma sonunda

* Tarih Öğretmeni - Dr.Rıfka Kamil URGU Çankırı Araştırmaları Merkezi Koordinatörü

elde edilen sonuçlar istikametinde, tarih dersi programlarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında ayrıca tarih öğretimi alanında katkılar getireceği düşünülmekle beraber öğrencilerin tutumlarına göre belirlenebilecek bir tarih ders müfredatının öğrenim gören gençlerimiz açısından daha ilgi çekici olabileceğini bilimsel verilerle açıklamaya çalıştık.

2. Araştırmanın Muhtevası

Bu araştırma Çankırı ili ortaöğrenim kurumlarında uygulanmıştır. Bu liseler Çankırı Anadolu Lisesi, N.Ayaz Anadolu Öğretmen Lisesi, Çankırı Süper Lisesi ve İmam Hatip Lisesidir. Araştırmada Çankırı ilini iyi örnekleyebilmesi için Anadolu lisesi, Klasik lise ve Meslek lisesi statüsündeki okullarda uygulama yapılmıştır. Evrenden küme yaklaşımı ile **örneklem** kümesi seçilmiştir. Bu okullardaki öğrencilere sınıf anketleri ile araştırmamızın ölçekleri uygulanmıştır.

Bu araştırmada iki veri toplama aracı kullanılmıştır:

- 1- Öğrencilerin tarih dersine ilişkin görüşleri-Öğrenci anketi
- 2- Öğrencilerin tarih dersine karşı tutumları- Tutum Ölçeği

Ölçme araçlarının geliştirilmesinde uzman görüşlerine başvurulmuştur. Öğrencilerin tarih dersi, uygulamalar ve öğretmenlerine yönelik görüşlerini ölçen ankette 41 soru bulunmaktadır. Araştırmanın üç ölçeği öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Bu ölçek geliştirilirken mevcut derslere yönelik tutum ölçekleri örnek olarak alınmış ve ölçme değerlendirme uzmanlarına başvurulmuştur. Ölçme aracının uygulanmasından sonra elde edilen veriler **Excel 7.0** istatistik programına yüklenmiş ve **SPSS** programında istatistiksel çözümler yapılmıştır. Verilerin analizinde **frekans (f)**, **yüzdelik(%)**, **ortalama (X)**, **varyans analizi (F)** ve **T testi** istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Sonuçlar tablolar halinde verilmiştir.

3. Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada okul survey modeli kullanılmıştır.

Survey çalışmaları, genellikle tabii çevre içinde oluşmaktadır. Bu tür araştırmalarda değişkenlerin ayarlanması, olayların meydana gelme ya da gelmemesinin kontrolü söz konusu değildir. Okul survey yönteminde araştırmalar okulun toplum ilişkileri açısından olabileceği gibi okulun kendisine ait özellikleri de analiz etmektedir. Bu araştırma da öğrencilerin tarih dersi uygulaması ve sınıf içi etkinliklere ilişkin görüşleri incelenmiştir. Mevcut durum betimlemesi olduğu için öğrenci ve öğretmenlerin görüşlerini etkilemeden araştırma ortamına müdahale etmeden uygulama yapılmıştır.

BÖLÜM 1

TARİH ÖĞRETİMİ VE AMAÇLARI

1) Tarih Nedir?

Tarih:Geçmişteki olayları, yer zaman ve failleri göstererek kaynaklara dayalı olarak sebep- sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen objektif bilim dalıdır. Bu tanımın anahtar kavramları 1) Geçmiş, 2) Yer, zaman ve failler, 3) Kaynak, 4) Sebep-Sonuç ifadeleridir. Tarihi bilim olarak ele alırken veya öğretirken ideal olanı tanımda geçen bu kavramların kullanılmasıdır. Bu kavramlardan herhangi birinin ihmal edilmesi , tarihi başka anlamlara kaydıracağı gibi, tarih öğretiminde de maksimum verimin alınmasını önleyebilir.¹

Zira tarih, bir milletin hemen, hemen bütün varlığına eşittir. Tarih, milletin geçmişteki varlığı, onun mirası, bugüne kalan hatırasıdır. Dil, edebiyat ve umumiyetle kültür kavramına giren her şey, tarih boyunca gelişmiş, bize tarihten miras kalmıştır. Etrafımıza baktığımızda ecdadımızdan, yani tarihten kalma, göz kamaştırıcı bin bir şey görürüz.² Devrimizde tarih şuurunu taşıyan milletler milli kudret ve medeniyet

1 Nuri Köstüklü, Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi, Konya 1998, s.12

2 Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergah yay., İstanbul 1999, s.48

hamlelerinde bu hazineden faydalandıkça tarihin onlar için faydası vardır. Bu sebeple tarih yazılıp bir kültür ve şuur kaynağı olmadıkça, toprak altında kalan kıymetli madenler gibi, hiçbir mana ifade etmez³. Bundan dolayı tarih eğitimi ve öğretimi de farklı bir misyona sahip olmasının yanında eğitim kurumlarımızdaki öğretimi de o denli önemlidir.

Bütün insanların geçmişten cesaret almaya, onu öğrenmeye ve bu suretle tecrübe kazanmaya ihtiyacı vardır. Her millet atalarının geçmişteki başarılarıyla iftihar eder. Gerek fertlerin, gerekse toplumların ne olduklarını ve nereden geldiklerini bilmeye ihtiyaçları vardır. Bunun sağladığı ruhi tatmin yanında pratik bir takım faydaları da mevcuttur. Zira insanlar sadece kendi tecrübelerinden değil daha önce dile getirmeye çalıştığımız gibi; kendilerinden öncekilerin tecrübelerinden de istifade ederler. Tarihi gelişmelerin bilinmesi, çağdaş değerlerin de daha iyi takdir edilmesine imkan sağlar. İnsana doğru değerlendirme yapmayı öğreten tarih, insanı çağdışı olmaktan kurtarır, gününü yaşayan, geleceğe doğru uzanan değerleri içinde yapıcı rol oynamasına yol açabilir.⁴

2) Tarih Öğretiminin Amaçları

Tarih öğretiminin genel amaçları şunlardır;

- Öğrencinin geçmişe alakasını çekmek
- Öğrencinin diğer ülkeleri ve kültürleri benimsemesine ve anlamasına katkıda bulunmak
- Geçmişin ışığında günümüzü anlamak
- Müfredatın diğer alanlarını zenginleştirmek
- Disiplinli çalışma ile zihni eğitmek
- Öğrencileri yetişkin hayatına hazırlamak
- Öğrencilerin kimlik duygusunun gelişmesine katkıda bulunmak
- Çocuğun geçmişini ve bugününü anlamasına yardımcı olmak
- Olayları neden ve sonuçları ile birlikte görüp açıklamaya alıştırmak, görünüşteki ve gerçek nedenleri birbirinden ayırmayı (bu arada siyasal gelişmelerin toplumsal tabanlarını araştırmayı) öğretmek; dolayısıyla kafaca oluşumuna yardımcı olmak
- Toplum birey ilişkisini (doğru örneklerle) kavramasını, son amacın gerçekten özgür kişiler yaratmak olduğunu fakat bu amaca ancak iyi kurulmuş adil ortamda erişebileceğini anlamasına yardım etmek.
- Yüksek insan değerlerini benimsemesine çalışmak, asıl dünyanın her neresinde, her ne zaman her kime karşı haksızlık yapılmışsa kendisine yapılmışçasına tepki göstermesini, her kim değerli bir iş yapmış, insana bir şey katmışsa ona gönülce bir yakınlık duymasını sağlamak.⁵
- Vatan, millet sevgisini kazandırarak ulusal çıkarlarını koruyan Atatürk ilke ve İnkılâplarına bağlılıktan ayrılmayan nesiller yetişmesini sağlamak.
- Pozitif düşüncenin ışığında bilimsellik ilkelerini benimsemiş toplum bireyleri yetişmesini sağlamak.
- Bu temel amaçlar İngiltere’de Milli Müfredat programlarında yer alan temel amaçlardır.⁶

Yukarıda birkaç madde ile dile getirmeye çalıştığımız okullarımızda; vermekte olduğumuz tarih dersi ve bu derse yüklenmiş olan başlıca amaçlar bunlardır. Bu amaçlarla vermeye çalıştığımız tarih dersleri, bu amaçlara ne kadar ulaşabilmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda tarih eğitimi alan öğrencilerimiz bu amaçlardan kaçına erişebilmektedir? Bu soruların cevabını verebilmek elbetteki kolay olmamaktadır. Bu cevabı verebilmenin en sağlıklı yolu hiç şüphesiz ki bu amaçların hedef aldığı öğrencilerin, bu ders hakkındaki görüş ve tutumlarıdır. Bu görüş ve tutumları tespit edebilmenin en bilimsel yolu ise öğrencilerin görüşlerini ortaya çıkaracağına inanarak hazırladığımız anketimizdir.

3 Erhan Metin, “Çankırının Tarih Eğitimi ve Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi”, Geçmişten Geleceğe Çankırı Sempozyumu, Çankırı Valiliği, Eylül 2005

4 Erhan Metin, “Turizm Destekli Tarih Eğitimi”, II.Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 20-22 Nisan 2006, Balıkesir 2006, s.445

5 Tuncay Mete, “İlk ve Ortaöğretimde tarih”, Felsefe kurumu semineri; Ankara 1977

6 Köstüklü, a.g.e, s.18

Araştırmamızın ikinci bölümünde bu soruların cevabına ulaşmamızı sağlayacak olan anketi ve anketimizin sonuçlarını inceleyeceğiz. Elde ettiğimiz verilere dayanarak daha önce amaçlarını belirtmeye çalıştığımız “Tarih dersi”nin ne düzeyde etkili olduğunu görmüş olacağız.

BÖLÜM II

BULGULAR VE YORUMLAR

1.Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumları

Öğrencilerin derse ilişkin tutumlarını ortaya koymak amacıyla tutum ölçeği uygulanmıştır. Uygulanma sonuçları aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1 :

Öğrenci Sayısı	En Düşük Tutum Puanı	En Yüksek Tutum Puanı	Tutum Puan Ortalaması	Tutum Puanların standart Sapması
69	10	29	19,46	4,92

Tüm okullar dikkate alınarak uygulanan tutum ölçeğinde en düşük puan 10, en yüksek puan ise 29 bulunmuştur. Tutum puanlarının aritmetik ortalaması hesaplanmış 19.46; standart sapması ise 4.92 bulunmuştur. 10 tane tutum cümlesinde olumlu tutumun 3; olumsuz görüşün yani katılmama yönündeki cevabın 1 ile puanlandığı düşünüldüğünde:

10-16 puanlar arası bir ortalama hayır seçeneğini yani olumlu bir tutumu

17-23 puanlar arası bir ortalama kararsız seçeneğini

24-30 puanlar arası bir ortalama evet seçeneğini yani olumlu bir tutumu ifade etmektedir. Bizim uyguladığımız ölçeğin ortalaması 19.46 çıkmıştı. Bu ortalama kararsız aralığına denk düşmektedir. Öğrenciler tarih dersine karşı kısmen olumlu ve kısmen de olumsuz tutum taşımaktadır.

2.Öğrencilerin Başarı Durumu ile Tarih Dersine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Tablo 2 :

	Başarı Durumu	Başarı Ortalaması	Tutum Puanı
Başarı Durumu	1,00	0,57	-0,08
Tarih Dersi Başarı Ortalaması	0,57	1,00	0,19
TutumPuan	-0,08	0,19	1,00

Öğrencilerin derslerdeki başarı durumları ile tarih dersine yönelik tutumları arasındaki ilişki korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Başarı durumu ile tutum puanları arasında -0.08; başarı ortalaması ile tutum puanları arasında 0.19'luk bir ilişki görülmüştür. Bu sonuçlara göre genel olarak başarı durumu ile tarih dersine yönelik tutum arasında herhangi bir ilişki yoktur. Tarih dersinde başarılı olan öğrencilerin bu derse yönelik tutumlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

3.Kız ve Erkek Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumları

Tablo 3 :

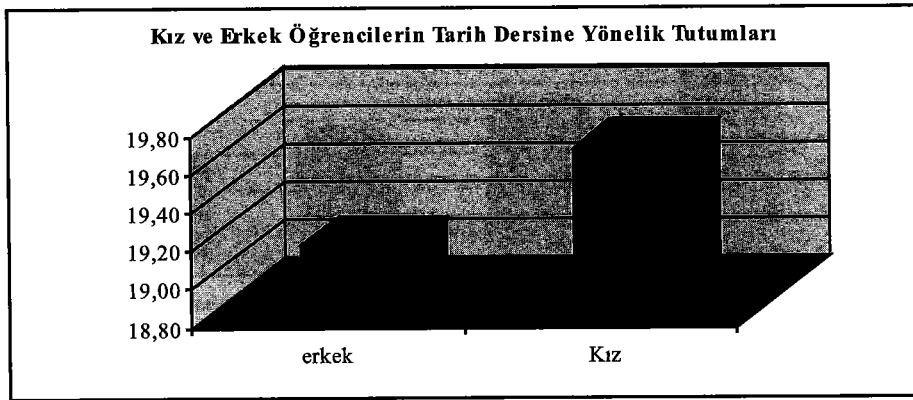
CİNSİYET	N	Ortalama	Standart Sapma	T testi
Kız	20	19,12	4,78	0,92
Erkek	49	19,63	4,99	

$P>0.05$

Kız ve Erkek öğrencilerin tutumları arasındaki karşılaştırmalar “ t ” testi ile analiz edilmiştir. Kız öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumlarının ortalaması 19.12, standart sapması ise 4.78 bulunmuştur. Erkek öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumlarının ortalaması 19.63, standart sapması ise 4.99 bulunmuştur. İki grup arasında hesaplanan t değeri 0.92 bulunmuştur. 0.05 manidarlık düzeyde iki grup arasında tarih dersine yönelik tutum açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen bulgular aşağıda grafik halinde gösterilmiştir.

Grafik I :

4. Farklı Sınıf Düzeylerindeki Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması

Tablo 4 :

SINIFI	ORTALAMA	N	Standart Sapma
Lise 1	22	2	5,1
Lise 2	20,1	33	4,90
lise 3	19,21	11	4,57
lise 4	18,59	23	4,95

Lise I.sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutum puanlarının ortalaması 22, standart sapması ise 5.10; Lise II.sınıf Öğrencilerinin ortalaması 20.10, standart sapması 4.90; Lise III'lerin ortalaması 19.21, standart sapması 4.57; Lise IV'lerin ortalaması 18.59, standart sapması ise 4.95 bulunmuştur. Sınıflar arasında farklılık olup olmadığı varyans analizi ile test edilmiştir. Varyans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumları arasındaki varyans analizi sonuçları

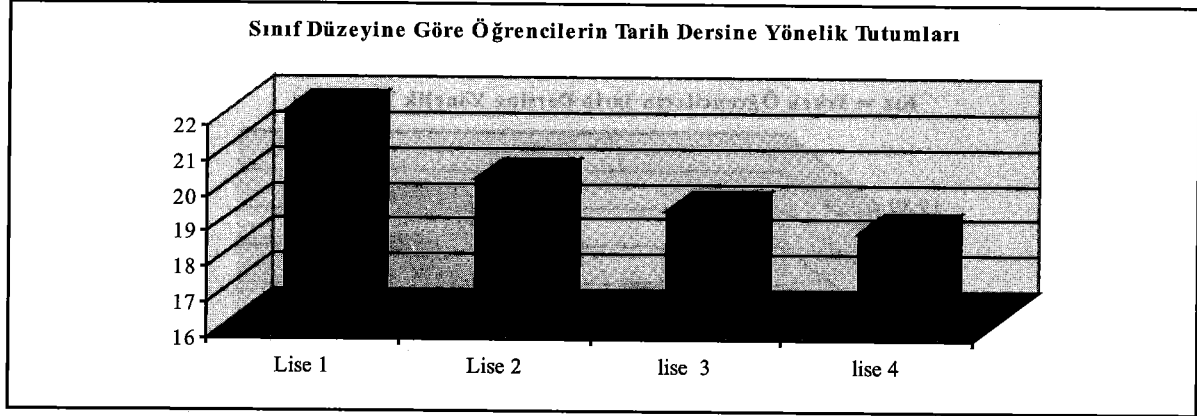
Tablo 5:

	Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	213,94	3	71,31	2,98	0,31
Grup içi	153378,06	66	147,45		
Toplam	153592	69			

$$P > 0.05$$

Gruplar arasında hesaplanan varyans (F) değeri 2.98 bulunmuştur. 0.05 manidarlık düzeyinde sınıflar arasında tutum puanları açısından anlamlı farklılık vardır. Puan ortalamaları ve standart sapmalarına bakıldığında lise 2 ve 1. sınıf öğrencileri tarih dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular aşağıda grafik halinde gösterilmiştir.

Grafik II :

5. Farklı Okullardaki Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması

Tablo 6 :

OKULU	Ortalama	N	Standart Sapma
Klasik Lise	21,3	20	4,5
Meslek Lisesi	20	2	7,07
Anadolu Lisesi	18,8	18	4,94
Diğer Lise	18,54	29	4,83

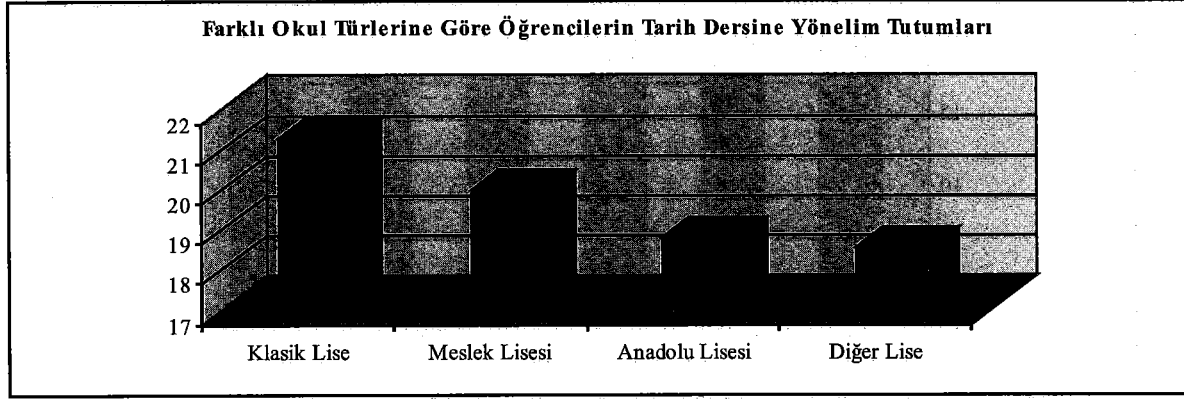
Farklı Okullardaki Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumları Arasındaki Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 7 :

	Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	564,53	4	141,13	6,11	0
Grup içi	1502,15	65	23,11		
Toplam	2066,68	69			

Gruplar arasında hesaplanan varyans (F) değeri 6.11 bulunmuştur. 0.05 manidarlık düzeyinde okullar arasında tutum puanları açısından anlamlı farklılık vardır. Puan ortalamaları ve standart sapmalarına bakıldığında en fazla ve yüksek tutuma klasik lise öğrencilerinin sahip olduğu görülmektedir. Bu öğrencileri meslek lisesi öğrencileri izlemektedir. Elde edilen bulgular aşağıda grafik halinde gösterilmiştir.

Grafik III :

6. Farklı Alanlardaki Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması

Tablo 8 :

ALANI	Ortalama	N	Standart Sapma
Türkçe-Matematik	20,24	24	5,07
Fen Bilimleri	19,36	2	4,43
Sosyal Bilimleri	21,95	10	4,08
Yabancı Dil Ağırlıklı TM	19,95	8	4,44
Yabancı Dil Ağırlıklı Fen	17,43	2	2,82
Diğer	78,34	23	5,02

Farklı Alanlardaki Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumları Arasındaki Varyans Analizi

Tablo 9:

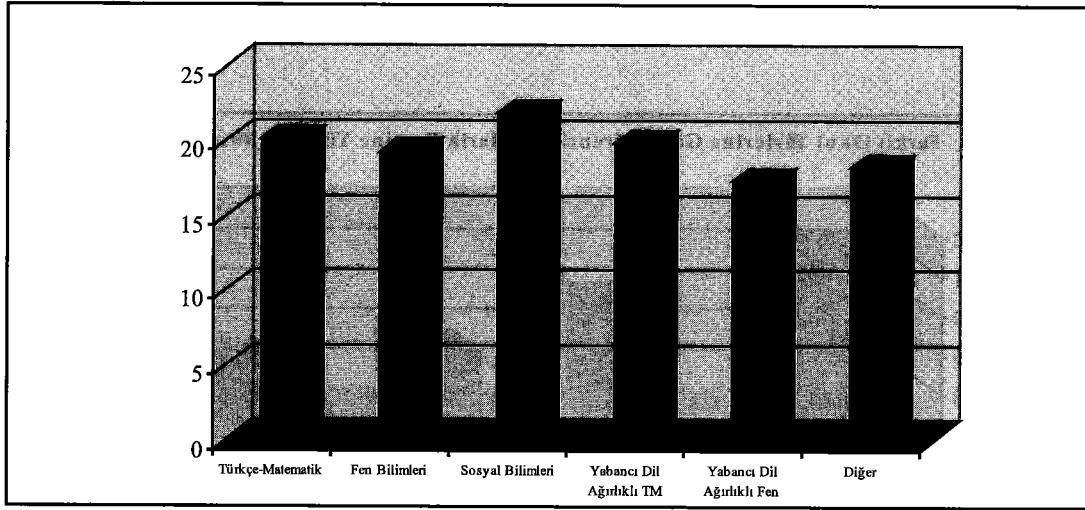
	Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalamaları	F	P
Gruplar Arası	558,00	6	93	4,02	0,001
Grup içi	1463,49	63	23,23		
Toplam	2021,49	69			

Alanlar arasında hesaplanan varyans (F) değeri 4.02 bulunmuştur. 0.05 manidarlık düzeyinde okullar arasında tutum puanları açısından anlamlı farklılık vardır. Puan ortalamaları ve standart sapmalarına bakıldığında Sosyal Bilimler ve Türkçe Matematik branşlarında okuyan öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular aşağıda grafik halinde gösterilmiştir.

Alanlara Göre Öğrencilerin Tarih Dersine Yönelik Tutumları

Grafik IV:

7. Öğrencilerin Ankete Verdikleri Cevapların Analizi

Tablo 10:

8. Öğrencilerin Ankete Verdikleri Cevapların Analizi				
Tarih Dersi Öğretmeniniz	hayır	Kısmen	evet	ortalama
1. Dersin hedeflerini öğrenciye duyurur mu?	4 5.80%	17 24.64%	48 69.57%	2,62
2. Dersin ve konuların günlük yaşamda ne işe yarayacağını söyler mi?	12 17.39%	23 33.33%	34 49.28%	2,32
Tarih Öğretmeniniz	Hayır	Kısmen	Evet	Ortalama
3. Dili etkili, akıcı ve kurallara uygun olarak kullanır mı?	5 7.25%	17 24.64%	47 68.12%	2,59
4. Öğrencilerin dikkatini öğrenilecek konuya çeker mi?	4 5.80%	15 21.74%	50 72.46%	2,67
5. Konuyla ilgili kavram ve ilkeleri önceden tanımlar mı?	13 18.84%	21 30.43%	35 50.72%	2,3
6. Konu ile diğer konulan ilişkilendirir mi?	9 13.04%	17 24.64%	43 62.32%	2,47
7. Zaman zaman farklı aktiviteler yaparak öğrencilerin derse dikkatlerini toplamalarını sağlar mı?	19 27.54%	20 28.99%	30 43.48%	2,17
8. Zamanı verimli kullanır mı?	6 8.70%	15 21.74%	48 69.57%	2,62

9. Derslerde örnekleri genelde yaşamdan seçerek dersi çekici hale getirir mi?	12 17.39%	24 34.78%	33 47.83%	2,29
10. Derste kazandırılan hedef davranışlarla ilgili soru sorar mı?	22 31.88%	22 31.88%	25 36.23%	2,02
11 . Derslerde tahta konu işlerken kullanır mı?	36 52.17%	18 26.09%	15 21.74%	1,67
12. Sözel dili ve beden dilini (jest ve mimikleri) etkili biçimde kullanır mı?	17 24.64%	29 42.03%	23 33.33%	2,07
13. Derslerde çeşitli kaynaklardan (dergi, gazete vb.) ek bilgiler aktarır mı?	34 49.28%	15 21.74%	20 28.99%	1,8
14. Çeşitli öğretim, yöntem ve tekniklerini uygun biçimde kullanır mı?	13 18.84%	29 42.03%	27 39.13%	2,2
15. Demokratik ve objektif bir öğrenme ortamı sağlar mı?	10 14.49%	22 31.88%	37 53.62%	2,38
16. Konulan basitten karmaşığa, somuttan soyuta ön koşuluna göre işler mi?	14 20.29%	27 39.13%	28 40.58%	2,19
17. Öğrenmeyi öğrenci için anlamlı hale getirir mi?	5 7.25%	20 28.99%	44 63.77%	2,55
18. Ses tonunu konunun ve sınıfın özelliklerine göre ayarlar mı?	7 10.14%	15 21.74%	47 68.12%	2,56
19. Öğrencileri ilgi ile dinler mi?	6 8.70%	15 21.74%	48 69.57%	2,58
20. Öğrencilerin sorularına yeterli cevaplar verir mi?	3 4.35%	13 18.84%	53 76.81%	2,7
21. Anlaşılamayan konularda öğrencinin soru sormasına imkan sağlar mı?	2 2.90%	9 13.04%	58 84.06%	2,8
22. Doğru yanıtlayan öğrencileri kutlar mı?	7 10.14%	21 30.43%	41 59.42%	2,48
23. Öğrencilerin sorularına yeterli cevap oluşturur mu?	4 5.80%	17 24.64%	48 69.57%	2,63
24. Konuya uygun düşündürücü sorular sorar mı?	10 14.49%	18 26.09%	41 59.42%	2,43
25. Öğrencilerin derse katılımı için çalışır mı?	5 7.25%	15 21.74%	49 71.01%	2,62
26. Öğrencilerin yanlışlarını düzeltir mi?	3 4.35%	12 17.39%	54 78.26%	2,74
27. Anlattıklarını öğrenciye tekrar ettirir mi?	16 23.19%	21 30.43%	32 46.38%	2,2
28. Öğrencilerin eksiklerini her zaman tamamlar mı?	6 8.70%	25 36.23%	38 55.07%	2,45

29. Dersin sonunda işlenen konunun özetini yapar mı?	13 18.84%	16 23.19%	40 57.97%	2,38
30. Ders bitiminde bir sonraki dersin konusunu belirtir mi?	6 8.70%	10 14.49%	53 76.81%	2,67
31. Derste yapılacak etkinlikleri önceden planlar mı?	13 18.84%	22 31.88%	34 49.28%	2,27
32. Derse zamanında girip dersten zamanında çıkar mı?	8 11.59%	15 21.74%	46 66.67%	2,54
33. Geçmiş dönemlere ait konulara fırsat buldukça yer verir mi?	15 21.74%	27 39.13%	27 39.13%	2,14
34. Derslerde araç gereç kullanır mı? Örn: Harita, maket v.s	19 27.54%	17 24.64%	33 47.83%	2,18
35. Derslerde teknolojik araçlardan yararlanır mı? TV, Bilgisayar, CD, data show v.s	63 91.30%	3 4.35%	3 4.35%	1,1
36. Zaman zaman gezilere yer verir mi?	57 82.61%	6 8.70%	6 8.70%	1,24
37. Öğrenmenin ne aşamada olduğunu saptamak için sınav yapar mı?	16 23.19%	10 14.49%	43 62.32%	2,38
38. Sınav sorularına yapılan eleştirilere açık olur mu?	15 21.74%	21 30.43%	33 47.83%	2,22
39. Sınav sonuçlarını öğrencilere zamanında duyurur mu?	15 21.74%	16 23.19%	38 55.07%	2,34
40. Övgü ve yaptırımlardan faydalanır mı?	18 26.09%	29 42.03%	22 31.88%	1,99
41. Sınav sorularının nasıl yanıtlanacağını sınıfta açıklar mı?	15 21.74%	12 17.39%	42 60.87%	2,37

Buraya kadar olan bölümde ortaöğretim öğrencilerine uygulamış olduğumuz anket sorularının sayısal ve istatistiksel sonuçlarını göstermeye çalıştık. Anketin sonuçlandırılması esnasında, öğrencilerin görüş ve tutumlarını belirtmelerinde hiç bir müdahale ve yönlendirme de bulunulmamıştır. Bundan dolayı elde ettiğimiz bütün sonuçlar öğrencilerin kendilerine has olarak ortaya koymuş oldukları tutum ve görüşleri olduğundan tüm sonuçlar bilimsel gerçeklik ilkesine uygun niteliktedir.

Bundan sonraki bölümde uyguladığımız tutum ve görüş anketi ile ilgili bulguların yorumlarını ve bu yorumların neticesi olarak ortaya koyacağımız önerilerimizi göreceksiniz.

BÖLÜM III

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çeşitli ortaöğretim okullarında uygulamış olduğumuz anketimizin sonuçlarına dayanarak, her bir sorudan bilimsel bir yargıya varmak kaydıyla; öğrencilerimizin sorularımıza vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda tarih dersine ilişkin görüşleri aşağıda sıralandığı gibidir.

A) Çankırı'da Öğrenim Gören Lise Öğrencilerinin Tarih Dersine İlişkin Görüşleri

1. Öğrencilere göre öğretmenler büyük ölçüde dersin hedeflerini duyurmaktadır.
2. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı dersin ve konuların yaşamda ne işe yarayacağını öğrencilerine söylemektedir.
3. Öğrencilere göre öğretmenlerin neredeyse hepsi dili etkili, akıcı ve kurallara uygun olarak kullanmaktadır.
4. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerin dikkatini öğrenilecek konuya çekmektedir.
5. Öğrencilere göre öğretmenlerden bir kısmı kavramları ve ilkeleri tanımlarken bazıları bu davranışı yapmamaktadırlar. Bundan dolayı öğretmen derse başlamadan öğrencisinin hazır bulunuşluk düzeyini belirlemeli ve soru işaretlerine yer verecek girişlerden uzak durmalıdır.
6. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük bir kısmı öğretilen konu ile diğer konuları ilişkilendirmektedir.
7. Öğrencilere göre bazı öğretmenler zaman zaman farklı aktiviteler yaparak öğrencilerin derse dikkatlerini toplamaktadırlar.
8. Öğrencilere göre öğretmenlerin neredeyse tamamı zamanı verimli olarak kullanmaktadır.
9. Öğrencilere göre bazı öğretmenler hayattan örnekler vererek dersi akıcı hale getirmektedir. Bu durum tarih müfredatının içerisine güncel konuların da dahil edilmesi gerektiği görüşünü doğrulamaktadır.
10. Öğrencilere göre öğretmenlerin bazıları derste kazandırılacak hedef davranışlarla ilgili sorular sormaktadırlar.
11. Öğrencilere göre öğretmenler derste tahtayı fazla kullanmaktadırlar.
12. Öğrencilere göre öğretmenler derste kısmen beden dilini ve sözel dili kullanmaktadır.
13. Öğrencilere göre öğretmenler derslerde kısmen çeşitli kaynaklardan ek bilgiler aktarmaktadırlar.
14. Öğrencilere göre öğretmenlerin bazıları derslerde çok çeşitli yöntem ve tekniklere yer vermektedir.
15. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu derslerinde demokratik ve objektif öğrenme ortamı sağlamaktadır.
16. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı konuları basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru sıralamaktadır.
17. Öğrencilere göre öğretmenler dersi anlamlı hale getirmektedirler.
18. Öğrencilere göre öğretmenler ses tonlarını sınıfın özelliklerine göre ayarlamaktadırlar.
19. Öğrencilere göre öğretmenlerin neredeyse tamamı öğrencilerini ilgi ile dinlemektedirler.
20. Öğrencilere göre öğretmenler sorulara yeterli cevaplar verebilmektedir.
21. Öğrencilere göre öğretmenlerin neredeyse tamamı öğrencilerin anlaşılmayan konularda sorular sormasına izin vermektedir.
22. Öğrencilere göre öğretmenler derslerinde pekiştirme davranışını çok iyi kullanmaktadırlar.
23. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı düşündürücü türde sorular sormaktadır.
24. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük bir kısmı öğrencilerin derse katılımını sağlamaktadırlar.
25. Öğrencilere göre öğretmenler çoğunlukla öğrencilerin konuyla ilgili yanlışlıklarını düzeltmektedir.
26. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı anlatılan konuları öğrenciye tekrar ettirmektedir.
27. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğrencilerin eksiklerini tamamlamaktadır.
28. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı dersin sonunda konuyu özetlemektedir.
29. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu bir sonraki derste işlenecek konuları açıklamaktadır.
30. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı derste yapılacak etkinlikleri önceden planlamaktadır.
31. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu derse zamanında girip dersten zamanında çıkmaktadır.
32. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı geçmiş konuları tekrar etmektedir.

33. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı derslerinde gerekli olan materyallerden yararlanmaktadır.
34. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu derslerinde teknolojik araç gereçlere yer vermemektedir. Bu durum tarih öğretmenlerinin ya bilerek bu araçlardan faydalanmadıklarını ya da bu araç gereçleri kullanabilecek donanım ve pratiğe sahip olmadıklarını göstermektedir.
35. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük bir kısmı derslerinde gezi gözlem etkinliklerine yer vermemektedir.
36. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğrenmenin ne aşamada olduğunu belirlemek için sınav yapmaktadır.
37. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmının sınav sorularına yapılan eleştirilere açık olduğunu belirtmektedirler.
38. Öğrencilere göre öğretmenlerin bir kısmı derslerinde övgü ve yaptırımlardan faydalanmaktadır.
39. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu sınav sonuçlarını zamanında duyurmaktadır.
40. Öğrencilere göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu sınav sorularının nasıl cevaplandırılacağını öğrencilere açıklamaktadırlar.

B. Öğrencilerin tarih dersine yönelik tutumlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Yani tarih dersine yönelik tutumlar vasat düzeydedir. Ayrıca:

- Öğrencilerin başarı durumu ile derse yönelik tutumları arasında düşük bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Kız ve erkek öğrencilerin tutumları denklik göstermektedir.
- Sınıf düzeyleri açısından öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. En yüksek tutuma lise 1. sınıfların sahip olduğu görülürken lise son sınıflarda derse yönelik tutum anlamlı düzeyde düşüktür.
- Okul türleri açısından öğrencilerin tutum puanları arasında anlamlı farklılıklar vardır. Tarih dersine yönelik tutum açısından en yüksek tutum puanını klasik liselerde okuyan öğrenciler alırken, bu puanı meslek liseleri izlemektedir.
- Branşlara göre tutum puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Tarih dersine yönelik tutumlarda en yüksek düzeyi Sosyal Bilimler; sonrada Türkçe-Matematik branşları göstermişlerdir.

ÖNERİLER

- Tarih dersinde öğrencilerin yetenek, başarı tutum ve kaygı düzeyinde dikkate alan araştırmalar vardır.
- Bu araştırmalardan elde edilen bulgulara dayalı olarak tarih dersi içeriği ve sınıf içi uygulamaları yeniden gözden geçirmek gereklidir.
- Tarih öğretmeni yetiştiren programlarda okullardaki mevcut uygulamalarda öğretmen ve öğrenci görüşleri dikkate alınmalıdır.
- Tarih dersinin işlenişine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak dersin müfredatı yeniden yapılandırılmalıdır.
- Tarih dersinin uygulanmasında öğrencilerin derse yönelimini ve tutumlarını arttıracak etkinliklere yer verilmelidir. (alan gezileri, simülasyon vb)
- Tarih öğretmenlerini etkili hale getirmek için okullarda araç ve gereç donanımını sağlamalı ve öğretmenlere hizmet içi seminerleri ile bu araçlardan nasıl faydalanabilecekleri anlatılmalıdır.
- Tarih öğretmenlerine tarih bilminde hizmet veren akademisyenlerce, eğitim bilimcilerce hizmet içi eğitim kursları verilerek öğretmenler çağın gereksinimlerine göre yetiştirilmelidir. Bu yetiştirme faaliyetleri tarih bilimi üzerine olduğu gibi formasyona yönelikde olmalıdır.
- Öğretmenler bilişim dünyasına göre eğitilmeli ve bu dünyanın avantajlarını eğitim için kullanabilmelidir.
- Medrese usulü tarih eğitiminden (düz anlatım, öğrenciye anlattırma) uzak durmalı ve düşünmeye yorumlamaya teşvik etmelidirler.

BİBLİYOGRAFYA

- ARIKAN, Rauf** : Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama ,Asıl Yayın Dağıtım, Ankara 2004
- KAPLAN, Mehmet**, Kültür ve Dil, Dergah yay., İstanbul 1999,
- KÖSTÜKLÜ, Nuri**: Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi , Çizgi yayıncılık, Konya 2002
- KÜÇÜKAHMET, Leyla**: Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Ankara 1993
- METİN, Erhan**, “Çankırının Tarih Eğitimi ve Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi”, Geçmişten Geleceğe Çankırı Sempozyumu, Çankırı Valiliği, Eylül 2005
- METİN, Erhan** , “Turizm Destekli Tarih Eğitimi”, II.Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi (20-22 Nisan 2006) Bildiri Kitapçığı, Balıkesir Üniversitesi, Nisan 2006
- SAFRAN, Mustafa**, “Türk Tarih Öğretimi ve Meseleleri” Türkler Ansiklopedisi, Ankara 2003
- TUNCAY, Mete**: “İlk ve Ortaöğretimde Tarih”, Felsefe Kurumu Semineri, Ankara 1977

Özet:

Bu çalışma içerisinde Çankırı ilinde ortaöğrenimini devam ettiren ve farklı okullarda eğitim öğrenim gören lise öğrencilerinin tarih dersine yönelik görüşleri soruldu. Ve öğrencilerin sorularımıza belirttikleri görüşlerine hiç müdahalede bulunulmadan, verdikleri cevaplar araştırma teknikleri kullanılarak; bilimsel yöntemler yardımı ile değerlendirildi. Bu sayede Çankırı ili liselerinde görev yapan tarih öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntemleri ve liselerimizde verilen tarih eğitimi öğrencilerin görüşleri esas alınarak mevcut durum tespiti yapıldı. Çankırı ili liselerindeki mevcut tarih eğitimi şartları göz önüne alınarak; olması gereken tarih eğitimi ve öğretimi şartlarının yerine getirilebilmesi için öneriler ortaya konuldu.

Anahtar Kelimeler:

Tarih Eğitimi, öğretim yöntemleri, uygulama ve kavrama, düşünme ve yorumlama, bilgisayar ve teknoloji desteği, üretme , hayata geçirme

THE PERCEPTIONS OF HIGH SCHOOL STUDENTS STUDYING IN CANKIRI ON HISTORY EDUCATION

Erhan METİN*

Abstract:

In this study high school students who are studying at various schools in Cankiri have been questioned about their opinions for history classes. Also, avoiding any sort of manipulation, their responses were analyzed by means of scientific methods and research techniques. Therefore, the teaching methods currently conducted by the history teachers working at various high schools in Cankiri and the history education in our high schools were analyzed in the frame of reference of students' opinions. Considering the current circumstances for history teaching at our schools, suggestions were drawn about how history education needs to be and conditions required to achieve such an education.

Key words:

History education, teaching methods, application and comprehension, thinking and interpreting, Computer and technology assistance, production, realization .

* History Teacher - Coordinator of Dr.Rıfki Kamil URGU Research Center in Çankırı

TBP. KD. ALB. RIFKI KAMIL URGU (1880-1966)

Doctor, Senior Colonel Rıfki Kamil Urgan

Ethem YENİGÜRBÜZ*

GİRİŞ

Dr. Rıfki Kamil Urgan, 22 Ekim 1880 tarihinde Çankırı ili Merkez Çetince¹ mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babası Çankırı Tuzlası Müdürü Bıyık Müftüzade Kamil Efendi, annesi Zeliha Hanımdır. İlk ve orta öğrenimini Çankırı İdâdi Mektebi'nde tamamladıktan sonra kendisindeki okuma aşkı, öğretmenlerinin tavsiyesi, anne ve babasının teşviki ile Kastamonu Abdurrahman Paşa Lisesi'ni bitirmiş, daha sonra İstanbul'a giderek Askeri Tıp Okulu'nda (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane) öğrenimine devam etmiştir.

21 Temmuz 1906 tarihinde tıp doktoru ünvanını alarak Askeri Tıp Fakültesinden birincilikle 1322-3 sicil nosu ile mezun olmuştur. 14 Ekim 1906 tarihinde yüzbaşı rütbesini almış, üniversiteden sonra İstanbul Hamidiye Etfal (Şişli Çocuk) Hastanesi'nde cerrahi asistan olarak göreve başlamıştır. O dönemde Şişli Etfal Hastanesi'ni ziyarete gelen Berlin Tıp Fakültesi Cerrahi Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Ernst von Bergmann'ın muavini Dr. Richard Bier'den dersler alarak 18 Haziran 1908 tarihinde cerrah olmuştur. Dr. Rıfki Bey Bu sırada açılan yurtdışı sınavı kazanarak, ihtisasını geliştirmek üzere Paris'e gitmiştir.

Trablusgarp savaşının çıkması üzerine, Paris'teki çalışmalarını yarıda bırakarak dönmüş ve Hilal-i Ahmer (Kızılay) tarafından Humus'a gönderilen heyette yer almış ve Trablusgarp Hastanesi'nde cerrahlık yapmıştır. Buradan Beyrut Merkez Hastanesi operatörlüğüne nakledilmiş, bir süre çalıştıktan sonra 21 Nisan 1913'de geçici olarak Yassı Viran Hastanesine tayin edilmiştir. Trablusgarp'taki başarılı çalışmalarından dolayı binbaşı rütbesine yükseltilmiştir. Ekim 1913 tarihinde Edirne İkinci Menzil Hastanesi'ne tayin edilmiş, daha sonra İzmir'de 4. Kolordu'da, Birinci Dünya Savaşı sırasında ise Kafkas Cephesi'nde ve Suriye Cephelerinde görev yapmıştır.

Savaş sonrasında Göğüs Cerrahisi ve Röntgen ihtisasını İsviçre'de, Cerrahi alandaki çalışmalarını da Almanya'da tamamlamıştır. döndükten sonra Gülhane Askeri Hastanesi'nde Röntgen hocalığı yapmış, daha sonra milli mücadelede görev almak üzere Ankara'ya gelmiştir.

Rıfki Bey bir görev için gittiği Elazığ çevresinde iken tüberküloza yakalanmış, tedavi için Fransa'ya gitmiş ve burada tedavi gördüğü hastanede, hemşire Aygül hanım kendisi ile yakından ilgilenmiş ve bu ilgi çifti evliliğe kadar götürmüştür. Aygül hanım Fransa'da yaşayan Türk Ermenilerindendir.

Çiftin evlendikten sonra uzun yıllar çocukları olmamış ve Çocuk Esirgeme Kurumuna müracaat ederek 15 yaşlarında genç kız olan Zehra hanımı evlatlık edinmişlerdir. Aygül hanım 1944 yılında Afganistan'da rahim kanserinden vefat etmiştir.²

Dr. Rıfki Kamil Urgan

* Çankırı Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü, Araştırmacı, Yazar

1 Bugünkü Yeni mahalle

2 Yakını Mehmet Emin Hasipek tarafından Ethem Yenigürbüz'e aktarılan bilgilerden.

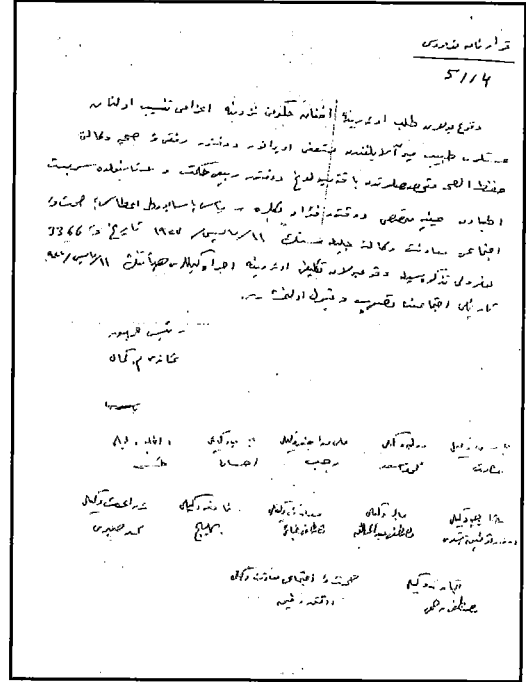
1922-1926 yıllarında Ankara Cebeci Merkez Hastanesini kurmuş, bu hastanenin operatörlüğü ve Röntgen Bölümü Şefliği görevlerinde bulunmuştur. Bu dönemde Atatürk'ün özel doktoru olarak da görev yapmıştır. Yeğeni Mehmet Emin Hasipek'in Kastamonu Valiliğinden almış olduğu fotoğraflardan Dr. Rıfki Beyin, Atatürk'le birlikte 23-31 Ağustos 1925 tarihleri arasında şapka inkılabını başlatmak üzere çıktığı Çankırı-Kastamonu-İnebolu gezisine katıldığı anlaşılmaktadır.

1925 yılının sonlarında Afganistan Hükümeti Türkiye Cumhuriyeti Kabil Sefaretine müracaat ederek sağlık alanında çalışmalar yapmak, kral ve hanedanı ile halkın tedavisi için özel bir tabip talebinde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekaleti aracılığı ile kralın bu isteği Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletine bildirilmiştir. Atatürk, Afgan Kralının bu isteğini Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam ile istişare etmiş ve iki millet arasında geçmişten gelen iyi ilişkileri pekiştirip geliştirebileceği düşüncesi ile Dr. Rıfki Urga üzerinde mutabık kalmıştır. Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam'ın teşvikiyle, 1927 yılında Albay rütbesinde ve Askeri Şura Sağlık Dairesi Başkanı olan Dr. Rıfki Urga askerlikten istifa ederek, sağlık alanında reform çalışmaları yapmak üzere Atatürk tarafından görevlendirilen heyetin başkanı olarak Afganistan'a gitmiştir.³ Heyette Rıfki Beyin dışında Dr. Rebi Barkın ve Dr. Fuat Togar'da bulunuyordu. Haziran 1927'de İstanbul'dan hareket eden bu heyet, Rusya yoluyla bir aylık bir seyahatten sonra Temmuz ayında Kabil'e varabilmiştir. Başkanlığını yapan Dr. Rıfki Kâmil Urga, Kralın özel tabibi, Krallık Hanedanının doktorluğu, sıhhiye dairesi müşavirliği ve ayrıca Mülkiye Hastanesi'nin cerrahi uzmanlığı görevlerini üstlenmiştir. Dr. Rebi Barkın Mülkiye Hastanesi dahiliye mütehassısı, Dr. Fuat Togar ise hem göz hem de cerrahi ve kulak servisini yönetmiş, büyük cerrahi ameliyatlarını Dr. Rıfki Kamil Bey ile beraber yapmışlardır. Kabil'de öncelikle hastanenin yeniden yapılandırılması üzerinde çalışmış, ameliyathane ve pansuman bölümleri oluşturulmuş ve aynı zamanda hastanede güzel bir laboratuvar kurulmuştur.

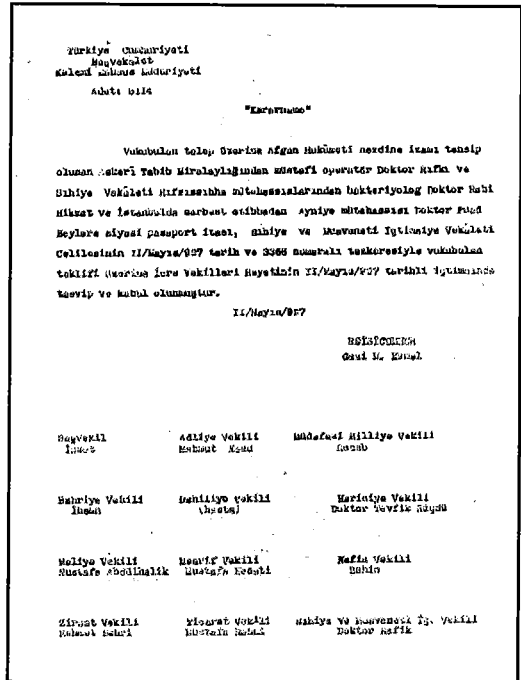
Rıfki Kamil Urga, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Ankara'ya gelen ilk yabancı hükümdar olan Emanullah Han ile birlikte 20 Mayıs 1928'de Ankara'ya gelmiş ve Afgan Kralı onuruna verilen yemeğe, Kralın Özel Doktoru ünvanıyla katılmıştır.

Emanullah Han'ın Afganistan'a dönmesinden kısa bir süre sonra 1928 yılı Kasım ayı ortalarında Afganistan'da bir ayaklanma meydana gelmiş, hastane ve bütün tesisatın tahrip edilmesi sonucu Dr. Rıfki bey başkanlığındaki Türk heyeti de Rusya yoluyla Türkiye'ye geri dönmek zorunda kalmıştır.

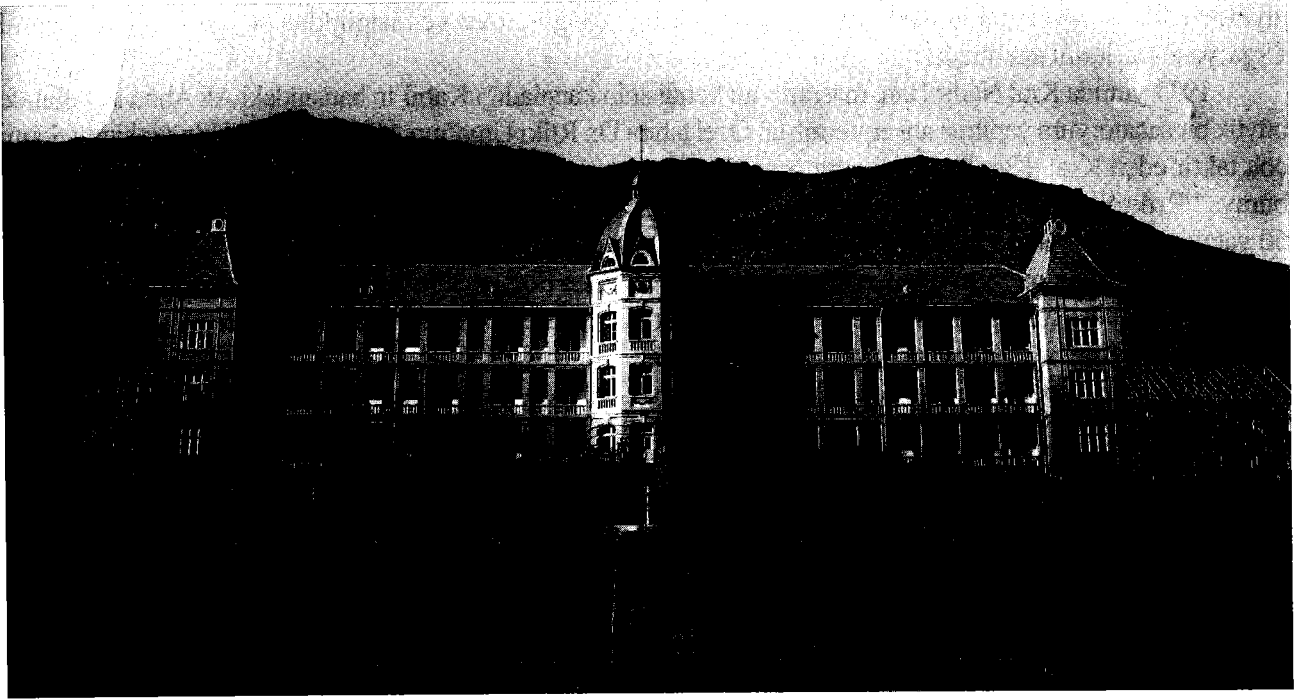
Emanullah Han zamanında Afganistan'a gelen sıhhiye heyetinin kısa zamanda gösterdiği özverili çalışmalar ve özellikle de Dr. Rıfki Kâmil Urga'nın verimli ve başarılı çalışmaları, Saray

Dr. Urga, sağlık alanında reform çalışmaları yapmak üzere Atatürk tarafından görevlendirilen heyetin başkanı olarak Afganistan'a gitmiştir. Yukarıda görevlendirme ile ilgili kararname, alta ise metnin çevirisi görülmektedir.

3 Reiscumhur Gazi M.Kemal ve Bakanlar Kurulu üyelerinin imzaları bulunan 11 Mayıs 1927 tarih ve 6114 sayılı kararname

Kabil’de Dr. Rıfka Kâmil Urga’nın adını taşıyan sanatoryum

tabibi olarak hastalarına gösterdiği alâka ve başarılı uygulamalar isyandan sonra başa geçen Nadir Han’ın dikkatini çekmiştir.

Türkiye’ye dönen Dr. Rıfka Urga Ankara’da Samanpazarı civarında bir muayenehane açmıştır. 1930 yılında Ankara’daki Afgan sefareti, Dr. Rıfka Urga’yı bularak, kendisine Afgan hükümetinin tekrar Kabil’e saray tabibi olarak gelmesi hususundaki teklifini bildirmiş ve iki yıl kadar Ankara’da çalışan Dr. Rıfka Kamil 1930 yılı ilkbaharında Rusya yolu ile tekrar Kabil’e hareket etmiştir.

Nadir Han zamanında yapılan en önemli değişiklik, başlangıçta küçük sıhhiye memuru yetiştirmek üzere açılmış olan Mektebi Tıbbiye adını taşıyan tıp eğitim okuludur. Afganistan’da sıhhiye elemanı yetiştirmek için bir iki defa Alman ve Hintli doktorlar tarafından girişimlerde bulunulmuş fakat başarı sağlanamayınca, okula devama eden öğrencilerin öğrenimleri yarım kalmıştır. Dr. Rebi Barkın bu okulun ıslahını ve doktor muavini olarak yeni bir sıhhiye elemanı yetiştirilmesini teklif etmiştir. Dr. Rıfka Kamil Urga, Dr. Fuat Togar ve Dr. Rebi Barkın bu okulu daha geniş bir program dahilinde oluşturmaya karar vermiş ve Tıp Okulu eğitimini başlatmışlardır. Dr. Rıfka Kamil bu okulda teşrih ve fizyoloji, usûlü teşhisi cerrahi ve cerrahi derslerini vermiştir.

Burada Kral Nadir Şah tarafından arazisi ve parası karşılanan Tüberküloz Sanatoryumu yaptırılmış, 100.000 Afgâniye mâlolan Sanatoryuma “Rıfka Bey” in ismi verilmiştir. Uzun yıllar Afgan halkına hizmet veren bu sanatoryum daha sonra Afganistan’da meydana gelen savaşlarda bombaların hedefi olmuş ve kullanılamaz duruma gelmiştir. Afgan halkı ve kralı Dr. Rıfka Beyi öylesine sevmiştir ki, yaptırdıkları sanatoryuma onun adını vermekle kalmamış Kabil Üniversitesinin girişindeki yolun ortasında bulunan refüje onun adına Kral Nadir Şah döneminde 1931 yılı Haziran ayında inşaatına başlanıp, 1933 yılı Ağustos ayında tamamlanan anıt yaptırmışlardır. Anıtın son yıllarda yıpranması üzerine Kabil Askeri ateşesi, As.İşb. ve Koor. Krl. Başkanı Topçu Kurmay Albay Şener Tekbaş’ın talimatı ile Kabil’de görev yapan Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından bu anıtın restorasyonu yapılmaktadır.

1935 yılında Afganistan’ın ilk hekim diplomaları doktor muavini olarak burada yetişen öğrencilere verilmiştir. 1938 yılında Afganistan’da baş gösteren kolera salgınına karşı yapılan mücadelede, doktor muavinlerinin büyük hizmetleri olmuştur. Ayrıca, büyük merkezlerde açılan dispanserlerde doktor muavinleri çok verimli çalışmalar göstermişlerdir. Bu durum, tıbbiye okuluna karşı hükümetin güvenini artırmış ve bu okulun ciddi bir bilim müessesesi olduğunu ortaya koymuştur. Sadrazam Mehmet Haşim Han iki defa okulu

ziyaret etmiş ve gerek eğitimdeki ciddiyet ve gerekse gördüğü düzen ve disiplinden dolayı Dr. Rıfki Kâmil Urga'ya takdirlerini sunmuştur.

1931 yılında Kral Nadir Han, masraflarını kendisinin karşıladığı Kabil'in batısındaki Ali Abad mevkiinde büyük bir sanatoryum yapılmasını emretmiştir. Özel tabibi Dr. Rıfki Urga'nın Afganistan'daki büyük hizmetlerini çok taktir eden Kral, Kabil'de başka bir örneği bulunmayan büyük ve modern bir sanatoryum yaptırmış ve buraya "Rıfki Sanatoryumu" adını vermiştir. Yapılması iki sene süren sanatoryum, 1933 yazında açılmıştır. 60 yataklı olan bu sanatoryumun yarısı ücretsiz, yarısı ücretli hastalara tahsis edilmiştir. 1933-1935 yıllarında Sanatoryum başhekimliğini Türkiye'den gelen Dr. Veliyetten Ferhan Yücer yapmıştır.⁴

1933 senesi sonbaharında Kral Mehmet Nadir Han, Kabil Üniversitesi'nin çekirdeğini teşkil edecek olan Tıp Fakültesinin açılmasına karar vermiş ve Dr. Rıfki Urga'nın Rektörlüğü'nde Kabil Tıp Fakültesi açılmıştır. Böylece, daha önce tıp tahsili için Avrupa'ya gönderilen öğrenciler kendi ülkelerinde ve kendi dillerinde eğitim yapabilme imkanına kavuşmuşlardır. Tıp Fakültesi Kabil'in 2-2,5 km ilerisinde Ali Âbad denilen bölgede bulunmaktadır. Bir merkez fakülte binası, 100 yataklı bir sanatoryum, 300 yataklı bir hastane binası, 100 yataklı aklıye ve asabiye servisi, bir idare binası ve diğer küçük binalardan oluşmaktadır. Ayrıca Kabil'in merkezinde bir kadın ve çocuk hastanesi, bir poliklinik binası da bu fakülteye aittir. Bunlara ilaveten kadın hastanesinde kurulu bir hemşire okulu ve Kartiyeçar'daki erkek hastabakıcı mektebi de fakülte tarafından idare edilmektedir. İki yıl gibi kısa bir sürede laboratuvar, klinik ve poliklinikleriyle küçük fakat örnek bir fakülte oluşturulmuştur. Dr. Rıfki Urga Fakülte Reisliği görevini, bu dönemde Afganistan'a gelen cildiye müderrisi Prof. Dr. Hasan Reşat (Sığındım)'a devretmiştir.

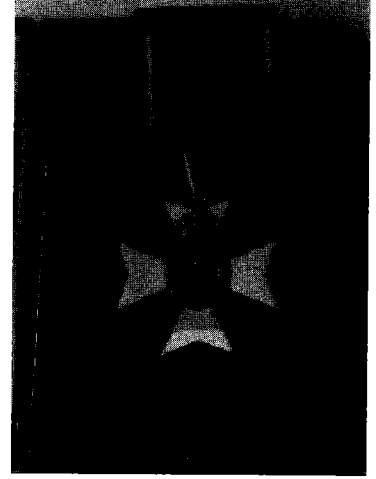
28 Nisan 1944 tarihinde Kabil Tıp Fakültesi'nin altıncı yıl mezunlarıyla, muavin doktor yetiştiren Tıp Okulu ve Eczacı Okulu mezunlarının diploma töreni yapılmıştır. Törene katılan Sadrazam, 18 yıldır Afganistan'da görev yapan Dr. Rıfki Kamil Urga'ya ve Türkiye'nin kültür alanında yaptığı yardımlara teşekkür etmiştir.

8 Mayıs 1948 tarihinde ise Kabil Üniversitesi divanınca, yaptıkları hizmetlerden dolayı Dr. Rıfki Kamil Urga ve Dr. Hasan Reşat Sığındım, Tıp Fakültesi'nin fahri duayenliğine seçilmişlerdir.

Afganistan'ın ilk doktorlarının diploma töreni böylece bu öğretim heyeti tarafından 1938 yılında sarayda Kral Mehmet Zahir Han'ın düzenlediği bir davette verilmiş ve kral tarafından Dr. Rıfki Urga, Dr. Fuat Togar, Dr. Rebi Barkın ve Prof. Dr. Hasan Reşat'a büyük rütbeden Stor nişanı ve diğer hocalara da birinci rütbe maarif nişanı verilmiştir.

1944 yılında Kâbil Tıp Fakültesi Reisi, Sıhhiye Vezareti sıhhi müşaviri, kralın başhekimisi Dr. Rıfki Urga sıhhi sebeplerle bu görevlerinden ayrılmıştır. 14 Aralık 1944 tarihinde Ankara'ya dönen Rıfki Bey'e Afganistan'da iken "Serdar-Ali", "Serdar-ı Âlâ" ve "Maarif" nişanları verilmiştir. Yerine, sekiz yıldır Afganistan'da profesörlük yapan ve bakteriyoloji müessesesini kuran Dr. Zühtü Berke vekaleten tayin edilmiştir. Sadrazam, Dr. Rıfki'nin hastalığı esnasında ve daha sonra yerine kimseyi asaleten tayin etmeyeceğini ve iyileşip geleceğine kalben emin olduğunu, on sekiz yıldan beri iki hükümet arasındaki dostluk için durmadan çalışmış ve burada bulunan bütün yabancı uzmanlar arasındaki yerinin kimse tarafından doldurulamayacağını, Dr. Rıfki Urga'nın her sınıf Afganlının sevgisini kazandığını ifade etmiştir.⁵

Afgan Büyükelçiliği'nin T.C. Hariciye Vekaletine 3 Eylül 1944 tarih ve 7777/142 sayılı yazısında "Kabil Tıp Fakültesi Reisi ve Kralın özel başhekimisi Prof. Dr. Rıfki Urga, geçenlerde ağzından kan gelmek suretiyle birdenbire hastalandı. Doktorlar kanserden şüphe etmektedirler. Seyahate elverişli hale gelince memlekete dönmesini tavsiye ettiler. İlkteşrinin iptidalarında İran tarafına memlekete dönecektir. Yaşı nazara itibara alınır,

Dr. Rıfki Kâmil Urga'ya verilen nişanlardan biri

4 Doç.Dr.Adnan Ataç ve Doç.Dr.Metin Denli'nin Sendrom Dergisi Aralık 2003 sayısı'ndaki "Afganistan Tıp Eğitimi ve Sağlık Hizmetlerinde Türklerin Rolü" başlıklı makaleden alınmıştır.

5 Doç.Dr.Adnan Ataç ve Doç.Dr.Metin Denli'nin Sendrom Dergisi Aralık 2003 sayısı'ndaki "Afganistan Tıp Eğitimi ve Sağlık Hizmetlerinde Türklerin Rolü" başlıklı makaleden alınmıştır.

iyileşse dahi artık Kabil'e döneceğini zannetmiyorum. Sadrazam Rıfki Urga'ya, kendisini izinli addettiğini ve inşallah iyileşince avdetini beklediğini söylemiş. Kendisi ve eşyası için memlekete kadar nakil vasıtaları temin edildiği gibi bugüne kadar kullandığı otomobil de kendisine bahşedilmiştir. Ayrıca sıhhati için Avrupa'ya veya Amerika'ya gitmesi lazım geliyorsa bütün vesâitin Afgan Hükümetince temin edileceği de kendisine bildirilmiştir. Rıfki Urga'nın Türk-Afgan dostluğu hususundaki hizmeti cidden büyüktür. Bidayetten bugüne kadar on yedi sene fedakârâne ve feragatle çalışmış, Afganlılara kendisini sevdirmeyi bilmiştir.

Afganistan'da açılan ilk sanatoryuma (Rıfki Sanatoryumu) adı verilmiştir. Mumaileyhin ismi de buraya vakit vakit gelerek feragatle çalışmış olan vatandaşlarımızın ismi meyanında yer alacaktır. Hükümetimizin de kendisini hal ve vaziyetine muvafık bir şekil ve surette taltif etmesini Reyi devletinize arz ederim.” denmektedir.⁶

Prof. Dr. Rıfki Kamil Urga'ya Türkiye'ye dönüşünde dönemin Dışişleri Bakanı M. Cevat Açıkalın ve Sağlık Bakanı Dr. Hulusi Alataş tarafından çeşitli ödüller ve takdimname verilmiştir. Dışişleri ve Hariciye Bakanlarının takdimnamelerindeki *“Afganistan'da vazifenizden fazlasını da yaparak yüzümüzü ağartmış ve iki memleket arasındaki dostluğu takviye için durmadan çalışmış olmanızdan dolayı tebrik ve teşekkürlerimi takdim etmekten bahtiyarlık duyuyorum”* ifadeleri yer almıştır.⁷ (Afgan halkı Türk insanını Rıfki Bey'in şahsında tanımış ve çok sevmiştir. Türk-Afgan dostluğunun temellerini atan Rıfki Bey, Ankara Çankaya'da yaptırdığı 5 katlı binaya Kabil Apartmanı ismini, Çankırı'daki 4 katlı binasına da Dilaram ismini vermiştir. 1960'lı yıllarda evinin bulunduğu sokağa Dr. Rıfki Bey'in adı verilmiştir. Rıfki Bey, 11 Şubat 1966 günü Çankaya'daki evinde 86 yaşında hayatını kaybetmiş ve vasiyeti üzerine Çankırı'daki aile kabristanında toprağa verilmiştir. Çankırı Belediyesi tarafından restorasyonu gerçekleştirilen eski hastane binası Çankırı Araştırmaları Merkezi haline getirilmiş ve bu merkeze 2005 yılında Dr. Rıfki Kamil Urga'nın ismi verilmiştir.

Evinin salonu evlatlığı Zehra hanım tarafından adeta bir müze haline getirilmiş ve hayatı boyunca kendisine verilen nişan, takdimname ve ödüller burada sergilenmiştir. İstiklal Madalyası sahibi Dr. Rıfki Bey'e verilen nişanlar ve madalyalar arasında, İngiltere'nin “Victoria” nişanı, Fransızların “Akademi” ve “Legion d'honneur” Madalyası, Almanların “Çelik Haç” Madalyası, “Belçika Madalyası”, Şah Rıza Pehlevi tarafından verilen “İran Madalyası”, Mısır Kralı Fuat tarafından verilen “Mısır Madalyası”, Polonya'nın “Polonia Restitva” Madalyası da bulunmaktadır.

Dr. Rıfki Bey'in ölümünden sonra avukatına bıraktığı vasiyeti Asliye Hukuk Mahkemesince açılmış ve tüm mal varlığını bıraktığı Zehra Urga'ya kendisinden sonra mal varlığını Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağışlamasını tavsiyesi tespit edilmiştir. Zehra Urga'da babasının tavsiyesine uyararak ölmeden önce kendisine intikal eden tüm gayrimenkul⁸ özel eşya, nişan ve madalyaları Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına bağışlamıştır.

1993 yılında gerçekleşen böylesine önemli miktardaki bağış o dönemde TRT-1 Televizyonunda gösterilen Türk Silahlı Kuvvetler Saati programında haftalarca gündeme getirilmiş ve bu örnek davranışı gerçekleştiren Zehra Urga ile röportajlar yapılmıştır.

Evlatlık edindiği kızı rahmetli Zehra Urga “Biricik Babacığım” diye hitab ettiği Dr. Rıfki Urga ile ilgili özel bilgiler verdiği 1992 yılı Mayıs ayındaki son görüşmemizde⁸ Rıfki Beyin mimarlık eğitimi de aldığını belirterek Yazanlar Sokaktaki Kabil Apartmanı ile Afganistan'da kendi adının verildiği Sanatoryum'un projelerini kendisinin çizdiğini ifade etmiştir.

Rıfki Beyin Atatürk'le olan bir anısını da aktaran Zehra Urga o anı şöyle anlatır: “Atatürk kendisine içkiyi bir parmak kalınlığında içmeyi teklif eden Dr. Rıfki Beye -Parmağı yatay değil dikey olarak doldurup içeyim- demiş. Babamda -Paşam kendiniz için mi, yoksa milletin için mi yaşıyorsunuz- deyince -Hocam yenildim- cevabı verilmiştir.”

6 Hariciye Bakanı M. Cevat Açıkalın'ın takdimnamesi suresi

7 Sıhhat ve İctimai Muavenet vekili Dr. Hulusi Alataş'ın takdimname sureti

8 Sulakyurt'ta 20 bin dönüm arazi, Ankara Çankaya'da Yazanlar Sokaktaki şu an Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının Genel Merkezi olan binanın arsası, Çankırı'daki 4 katlı Dilaram Apartmanı ile Osmanlı Bankasında bulunan hatırı sayılır miktarda para

9 1994 yılında vefat etmiş ve Çankırı'daki aile kabristanında babasının yanına defnedilmiştir.

Bir başka anısını da şöyle aktarmaktadır: “Atatürk’ün ölmeden önce Refik Saydam’a babamı kastederek “Doktor bey, doktor bey hocam olsaydı beni yaşatırdı” dediğini daha sonra Refik Saydam babama anlatmış. Atatürk babama sürekli hocam diye hitabederdi.”

Dr. Rıfki Urga bölge ülkelerinin kral ve devlet başkanlarından kendi ülkeleri için çalışmaları yönünde teklifler alıyordu. Bunlardan ikisine şahit olan kızı Zehra Urga olayı şöyle anlatır:

“1938 yılıydı, annem ve babamla birlikte Hindistan’ın Kalküta şehrinden dönerken Pakistan’ın Peşaver kentinde Devlet Başkanı Muhammed Ali Cinnah arabamızı durdurttu. Yanına çağırdı. “Buyurun bir çay için” dedi ve babama Afganistan’da aldığı maaşın 3 katı maaş teklif etti ve buraya yerleşin teklifinden bulundu. Babam da inceliğinden dolayı teşekkür ederek “Atatürk’ün emri ile buraya geldim ve başkası için çalışmam” karşılığını verdi.

“14 Aralık 1944 tarihinde Afganistan’dan kesin dönüş yaptığımız yolculukta İran sınırında Türkiye’de okumuş bir albay bizi karşıladı. Babamı tanıyormuş. İran Şahına söylemişler. O da bizi yemeğe davet etti. Yemekte babama “Ne olur bizde de kalsanız” dedi. Babam da “Artık vatanımı çok özledim, biraz da rahatsızım, kalamayacağım” diye cevap verdi ve yolumuza devam ettik.”

Dr. Rıfki Bey’le uzun yıllar beraber olan akrabası Ziraat Mühendisi Mehmet Emin Hasipek’de Rıfki beyin Türk Sanat Musikisi dinlemekten zevk aldığını, yemek ayırt etmeyen bir kişi olduğunu anlatır ve: “Rıfki Bey amca Afganistan’da yıllarca birlikte görev yaptığı Dr. Refi Barkın, Fuat Togar, Zühtü Berke, Süreyya Talay, Faruk İlhan ile 1957 yılından sonra her hafta sonu Kabil Apartmanındaki evinde bir araya gelerek sohbet ederlerdi. Hatıralarımızı yazalım diyenlere “Bugün iyi bilinen şeyler, benim söyleyeceğim şeylerle ters düşebilir, bu yüzden hatıralarını yazalım diye teklifte bulunmayınız” cevabını verirdi, der.

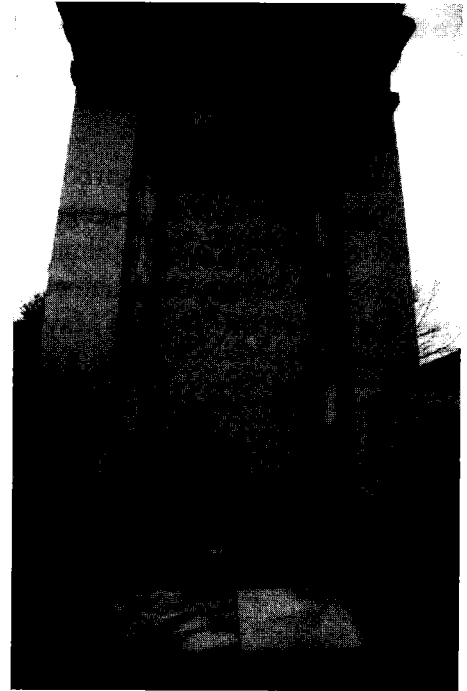

Dr. Rıfki Kâmil Urga’nın son günlerine ait bir fotoğraf

SONUÇ

Dolu dolu geçen ömrü her fani gibi noktalanın ve ebedi istirahatgahına çekilen Dr. Rıfki Bey, ardında iki ülke arasında kurduğu dostluk köprüsü bırakmış, O’nun şahsında Türk-Afgan dostluğu arasında kopmaz bağlar oluşmuştur.

Çankırılı olan ve Çankırı ile bağıını hiçbir zaman koparmayan Rıfki Bey’e Çankırılılar da gereken saygı ve muhabbeti göstermiştir. Çankırı’ya yaptırdığı 4 katlı Dilaram apartmanına Afganistan’dan Ankara’ya kesin dönüş yaptıktan sonra özellikle yaz aylarında kızı Zehra hanımla birlikte sık sık gelerek burada huzurlu günler geçirmiştir. Çankırı Belediyesi 1960 lı yıllarda evinin bulunduğu sokağa Rıfki Bey Sokağı ismini, 2005 yılında da Belediye tarafından restorasyonu yapılan Çankırı Araştırmaları Merkezine Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi ismi verilmiştir. Ancak isminin verildiği Çankırı Araştırmaları Merkezinde Rıfki Beyle ilgili özel bir köşe açılmak ve özel eşyalarının sergilenmek istenmesine rağmen bir türlü ulaşılamamıştır. Bu dergide özel eşyaları yayınlanan Rıfki Beyin, Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı aracılığı ile ‘İstiklal Madalyası’ Devlet başkanlarından alınan madalya, nişan gibi bazı özel eşyalarının temin edilerek bu merkezde sergilenmesi gelecek kuşaklara onu daha iyi anlatmaya yardımcı olacaktır.

Dr. Rıfki Kâmil Urga Türk-Afgan dostluğunun sembolü olmuştur.

Özet:

19. Yüzyılın son döneminde Çankırı da yaşamış Osmanlı İmparatorluğunun son dönemini ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarını yakından takip etmiş ve Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'e yakın bir çevrede hayat yaşayarak mesleği gereği de onunla sık sık birlikte olmuş olan Dr. Rıfki Kamil URGA Sakarya Meydan Muharebesinde attan düşen ve iki kaburgası kırılan Atatürk'e ilk müdahaleyi yapan kişi olmuştur.¹⁰

Dr. Rıfki Kamil URGA Kurtuluş Savaşında Atatürk'ün yanında yer almış, Atatürk'ün çağrısı üzerine İzmir'deki Askeri Hastanenin başhekim yardımcılığı görevini bırakarak Ankara'ya gelmiş ve milli mücadelede Atatürk'ün yanında isimsiz kahramanlar arasındaki yerini almıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da Atatürk tarafından bizzat Afganistan'a sağlık alanında çalışmalar yapmak üzere görevlendirilmiş ve bu görevi titizlikle yerine getirerek Türk-Afgan dostluğunun bugünlere gelmesini tesis etmiş ve çok sayıda kral ve devlet başkanından nişanlar almıştır.

Anahtar Kelimeler:

Dr. Rıfki Kamil Urga, Afganistan, Tıp Fakültesi, Doktor, Sağlık, Hastane, Çankırı

DOCTOR, SENIOR COLONEL RIFKI KAMIL URGA

Ethem YENİGÜRBÜZ*

Abstract:

Doctor Rıfki Kamil URGA lived in Çankırı at the last period of nineteenth century and followed the last years of the Ottoman Empire and emergency of the Turkish Republic. Because of his profession he had been close relationship with the founder of the republic, Atatürk. He was the first person who intervened in the first medical help of Atatürk who was unhorsed and whose bones were broken at the battle field of Sakarya.¹¹

By the calling of Atatürk, Dr. Rıfki Kamil URGA abandoned his deputy presidency at the Army Hospital in İzmir, and returned to Ankara in order to work with Atatürk during the National (Turkish) War of Independence, as an unknown hero. After the foundation of the Turkish Republic he was appointed to Afghanistan by Atatürk, in order to make some special works on the health, and he performed his duty successfully and founded Turkish-Afghan relationship came down up to present day. He was awarded by a lot of kings or presidents.

Key words:

Dr. Rıfki Kamil Urga, Çankırı, Health, Hospital, Doctor, Faculty of Medicine, Afghanistan

10 Dr. Şevket Elman'ın Ethem Yenigürbüz'e yazdığı mektupta ve Dr. Rıfki Urga'nın yakını Mehmet Emin Hasipek'in Ethem Yenigürbüz'e anlattıklarından.

* Director of Media and Publishing municipality of Çankırı

11 Letter of Dr. Şevket Elma to Ethem Yenigürbüz, and narration of Mehmet Emin Hasipek who is the nephew of Dr. Rıfki Kamil Urga to Ethem Yenigürbüz.

Dr. Rıfka Kamil URGÂ
ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
“HAYDİ LİSELİLER TARİH YAZALIM”
YARIŞMASINDA BİRİNCİ GELEN ARAŞTIRMA YAZISI

TAŞ MEKTEP TARİHÇESİNDEN HAREKETLE ÇANKIRI’NIN EĞİTİM TARİHİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

An Investigation On The Educational History Of Cankırı
Based On The History Of “Tas Mektep”

Ahmet SAKALLI*
Fatih AYAZ**

GİRİŞ

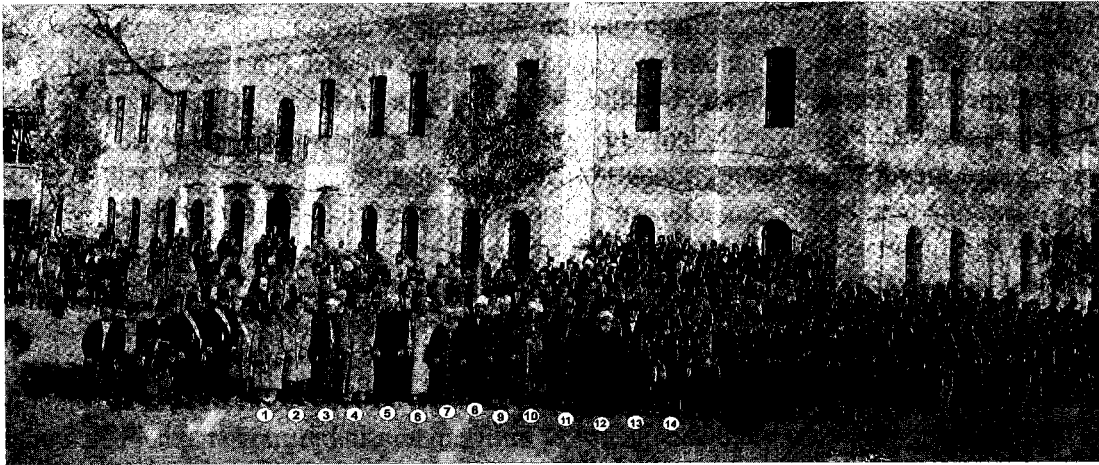
Bu araştırmadaki amacımız, Çankırı’nın en eski eğitim kurumu olan Taş Mektep tarihçesinden hareketle ilimizin eğitim gelişimi üzerine bir inceleme yapmaktır. Araştırmamızda çeşitli kaynaklardan faydalanarak Taş Mektep’in tarihsel açıdan geçirdiği değişimleri ortaya koyup, çeşitli istatistiksel bilgilerden de faydalanarak ilimizin eğitim açısından gelişimini daha nesnel bir şekilde anlamaya çalıştık.

Taş Mektep’in Çankırı için nasıl bir değer taşıdığını, insanların hatıralarında nasıl yer ettiğini ise yapılan röportajlarla ortaya koymaya çalıştık.

Sonuç ve öneriler kısmında ise geçmişini ve ilimiz için önemini vurguladığımız Taş Mektep’in gelecekte üstlenebileceği roller hakkında önerilerde bulunduk.

Bu çalışmada bana yardımcı olan başta danışman öğretmenim Fatih AYAZ’a, okulumuz müdür yardımcılarını Fuat AKBAŞ ve Sadettin DİNÇER’e, bilgisayar öğretmenleri Sema KANIŞ ve Hasan EKİNCİ’ye, sınıf arkadaşım Şahin UYSAL’a ve doküman desteği sağlayan tüm kurumlara teşekkürlerimi sunarım.

TAŞ MEKTEP’İN TARİHİ

Soldan sağa altıncı kişiden şahıslar sıralanmıştır. Bu izahı Hacı Zühtü KIVÇAK vermiştir.

* Öğrenci, Anadolu Teknik Endüstri Meslek Lisesi, 11-A sınıfı, No: 82 Çankırı

** Danışman, Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmeni Çankırı.

1 Aydın DEMİRÖZ, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Çankırı Bld. Yay. Çankırı 2001 Haziran, s.7

1-Çerkeşli İsmail Efendi Tahrirat Katibi 2- Bilinmiyor 3- Mecbur Efendinin Kardeşi(Mahkeme-i Şer'iyede Katip) 4-Zencircioğlu Hacı Mustafa Efendi 5- Bilinmiyor 6- Çerdek-Zâde Hacı Mehmet Efendi 7- Kara Hafız Hoca Efendi 8-Kayserili Hacı Mustafa Efendi 9-Hacı Tevfik Efendi 10- Hacı Evliya Efendi 11-Mevlevi Şeyhi Nuri Dede 12- Abalı Müftü Abdurrahman Efendi 13- Arap Binbaşı 14- Askeri Binbaşı
Not: 1.Numaranın solundaki Hafız Kadir (Belediye Zabıta memur)

İlimiz Merkez Cumhuriyet Mahallesi Kastamonu Caddesi'nde bulunan eski İdadi Mektebi'nin yapımına Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa ile Çankırı Mutasarrıfı Tabir Bey zamanında, 1886 yılında başlanmıştır. Binanın kâgir(taş- tuğla yapımı) kısımları bittikten sonra 3 yıl inşaatına ara verilmiştir. Abdurrahman Paşa'nın vali, Fenam Paşa'nın mutasarrıf olduğu 1891 yılında ahşap kısımların yapımına başlanmış ve Abdulgani Paşa'nın mutasarrıf olarak tayiniyle 1893 yılında inşaatı tamamlanarak İdadi Mektebi adı ile eğitime başlanmıştır. Bina, hazine hesabına hükümet tarafından yaptırılmıştır.

İki katlı ve kesme taştan kâgir olarak inşa edilmiş olan yapının üstü kırma çatı olup, üzeri alaturka kiremit kaplıdır. Yapıya kuzey ve güneyden ahşap kanatlı kapılar ile girilmektedir. Ana giriş kapısı kuzeyden olup girişin üzerinde yuvarlak kemerle dört adet sütuna oturan ikinci kat balkonu yer almaktadır. Geleneksel Türk Mimarisi özelliklerini taşıyan eserin planı; her iki katta da dört eyvan şemasını yansıtmaktadır. Doğu ve batı ekseninde birer adet 8 x 15,20 m ölçülerinde salon eklenerek bu plan enlemesine geliştirilmiştir. Bütün cepheler yuvarlak kemerli pencereler ile enlemesine dışa taşkın gömme payeler ile de boylamasına hareketlilik kazanmıştır. Enlemesine atılan silme, yapıyı boydan boya kuşatmaktadır.

Kengiri(Çankırı) Beledî Kalemine Mahsûs Yevmiye Defteri'nin "Sarfiyyât" sayfalarına bakıldığında hatırı sayılır miktarda paranın Taş Mektep inşaatına harcadığı görülmüştür.

Okul inşaatına üç yıl ara verildikten sonra inşaatın yeniden başlamasıyla belediyenin okul ile ilgili harcamalar yapması aynı yıldır. Vilayet Kanunu'nda belediyelerin okul inşa etmesi, inşası devam eden okullara herhangi bir şekilde yardım etmesi konusunda bir madde veya belediyeleri bağlayıcı bir hüküm yoktur. Buna rağmen Çankırı Belediyesi'nin söz konusu okul inşaatının masraflarını üstlenmesi şaşırtıcı görünmektedir.

Her ne kadar aynı yıllarda yayımlanmış vilâyet salnamelerinde "... mukaddema kâgir olarak inşaatına başlanılıp bî-minhü-teâlâ saye-i tevfiât-vâye-i şahanede bu sene rehin hüsn-i hitâm olması me'mûl bulunan mekteb-i idâdî-i mülkiden..." bahsedilse de, defterin incelenmesinden okul inşaatına, merkezi yönetimden daha çok belediyenin, hem de hatırı sayılır oranda katkısının olduğu anlaşılmaktadır.

1891-92 yılı belediye gelirlerinden toplam 21.726 kuruş mektep-i rüştiye inşaatı için harcanmıştır. Bu miktar, belediyenin bir yıllık harcamaları içinde %31,91'lik oranla maaş giderlerinden sonra ikinci sırayı almaktadır.

Merkezi yönetimin okul ve hastane gibi binaların yapımına ve donanımına ne derecede maddi katkıda bulunduğu sorusu tam olarak cevaplandırılmış değildir. Belediye meclislerini karar, yönetim ve mali işler açısından idare meclislerinin denetlemesi, 64 yıllık gelir ve gider cetvellerinin ise belediye meclisi ve idare meclisi üyelerinden oluşan "cemiyet-i beledî" tarafından incelemesi, belediye meclislerinin bağımsız karar almalarını engellemekteydi. Gerek bütçelerini oluşturma ve tanzim etmede, gerekse idari ve bürokratik kararlar almada bağımsız olmayan belediye meclislerinin, merkezi yönetimin taşradaki temsilcileri olan vali ve mutasarrıflar ile eşrafın iradesine tabi oldukları görülmektedir.

Yukarıdaki bilgilerin ışığında, Çankırı'daki Taş Mektep'in inşası ile harcamalarının belediye gelirlerinden karşılanması kararı da büyük olasılıkla merkezi yönetimin emriyle cemiyet-i beledi tarafından alınıp, vali tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe konulmuş olmalıdır.

Taş mektep'in inşası için belediyenin yaptığı harcamaların başında, müteahhitlere yapılan ödemeler geliyordu. Müteahhitler, yaptıkları işlere karşılık olarak kimi zaman işin bitiminde nakit, çoğu zamansa önce senet, sonra para alıyorlardı, inşaatla Koçhisar'dan (İlgaz) getirilen kereste kullanılırken, esas malzeme olan taş, şayet herhangi bir taş ocağından değilse, bölgede inşaatlarda kullanılabilirlik özelliğine sahip taşların bulunduğu İldızım, Çukurviran (Çukurören), Hıçır (Yolkaya) ve Maruf (Ortayaka) köyleri civarından getirilmiş olmalıdır.

Vilâyet salnamelerinden anlaşıldığı kadarıyla, söz konusu rüştiye mektebinin inşaatının bitmemesi dolayısıyla burası bir müddet 'mekteb-i idâdî ittihâz' kılınmıştır

Binanın ilk yapılış şeklinde esaslı bir değişiklik yapılmamış. Yalnız 1938 yılında yapılan onarım sırasında, binayı daha kullanışlı hale getirmek üzere iki küçük oda arasındaki bölümler kaldırılarak birleştirilmiştir.

1946 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na verilen ödeneklerle zemin katı üst kata bağlayan ahşap merdiven, betonarme olarak yeniden yapılmıştır.

Piyade Okulu'nun. İstanbul'dan Çankırı'ya nakli sırasında, boşaltılan bina, 17 Nisan -1941 yılından 27 Ağustos 1945 yılına kadar Piyade Okulu tarafından kullanılmış. Ortaokul ise 4 yıl boyunca Kurtuluş ve Gazi Paşa ilkokullarına ait üç binada eğitim ve öğretimine devam etmiştir.

1945 — 1946 öğretim yılı başında piyade okulu kendi binasına taşınınca, ortaokul tekrar kendi binasında eğitim ve öğretime başladı

Okul; (1983-1902) yıllarında 5 sınıflı idadi mektebi(1902-1904) yıllarında 6 sınıflı idadi mektebi (1904-1914) 5 sınıflı idadi mektebi (1914-1923) 6 sınıflı (3'ü ilk kısım) idadi mektebi (1923-1926) 8 sınıflı (5'i ilk kısım)lise olarak öğretim yapmıştır.

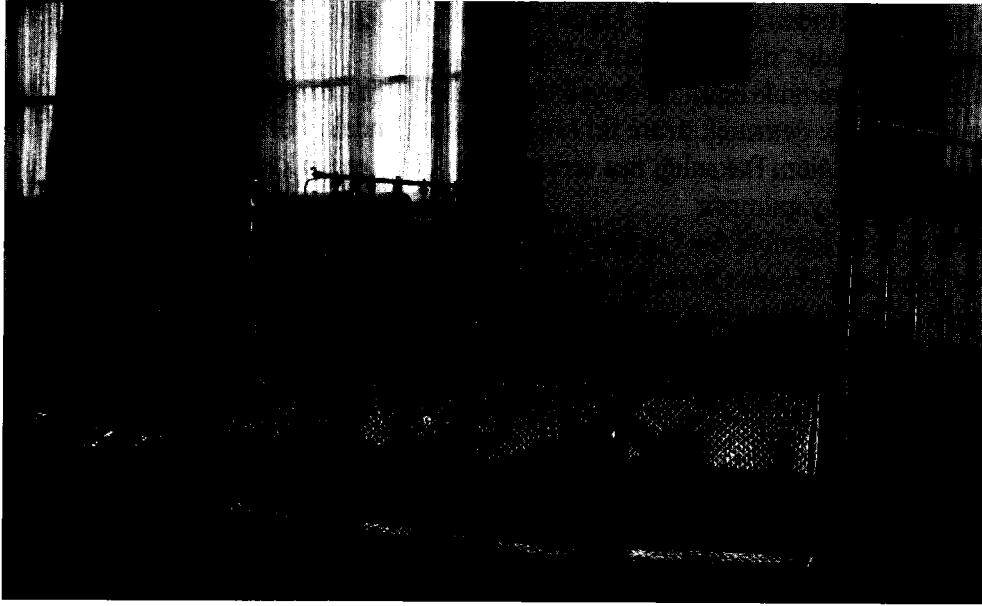
1933 - 1934 ders yılı. 2.sınıf öğrencileri fen laboratuvarında

1926-1927 ders yılında karma okul haline getirilerek , 1952-1953 yılına kadar 1260 öğrenci diploma almıştır.

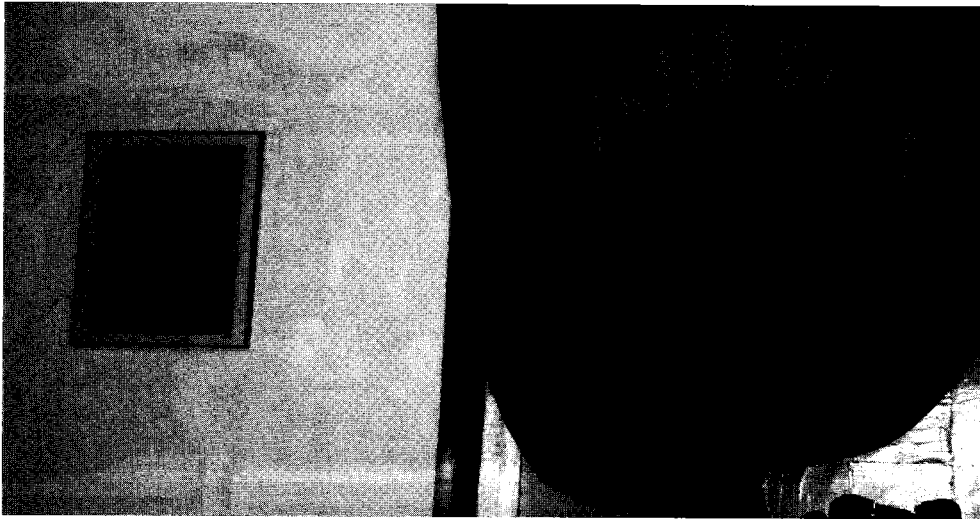
Milli Eğitim Bakanlığı'nın Müdürler Komisyonu'nun "14-5-1953 tarih ve 315,1-114" sayılı kararı ile liseye çevrilmiş ve lise 1 ve 2 sınıfları açılarak öğretime başlamıştır.

27-Ağustos -1925 günü Atatürk'ün Çankırı'ya gelişinde ve Kastamonu' dan dönüşünde okul salonunda yemek verilmiş. Ata'nın okulda misafir kaldığı süre içinde rahat etmesi için tahtadan bir banyo yapılmış ve hemen boyası kurumadan hizmete sunulmuştur. Büyük önder, tahta küveti kullanırken sırtı boya olunca; buna kızmayarak, Çankırlıların bu ince düşüncelerinden dolayı onlara teşekkür etmiştir.

3

Önceden sınıf olarak kullanılan Ata'nın misafir olarak., kaldığı oda, 1980 yılından sonra okulun ve idarenin imkânları ile restore edilerek Atatürk Odası haline getirildi.

4

3 — Haziran 1933 yılında da; Başvekil Celal Bayar, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Kültür Bakan Saffet Ankan ve Adliye Bakanı Şükrü Saraçoğlu okulu ziyaret etmişlerdir.

1960 yılında okul artan öğrenci talebine cevap verilemeyince, okul bahçesine yeni bir bina daha yapılmıştır.İlerleyen yıllarda lise kendi binasına taşınınca okul tamamen orta öğretim kurumu olarak hizmet vermeye başlamıştır.

1970-1971 öğretim yılında, (8.12.1971'de) okulun adı "Merkez Ortaokulu" olarak değişti. Bu tarihten sonra bünyesinde öğretim yapan lise de kendi binasına taşındı. İki binada öğretimini sürdüren okul, daha sonra "Merkez İlköğretim Okulu" adıyla öğretimine devam etti.

3 Atatürk odasından bir görüntü

4 Ata'nın odası

1982 — 1983 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın emirleri ile Atatürk Kurtuluş İlkokulu ile birleşerek «Temel Eğitim» yani İlköğretim okulu haline geldi.

Atatürk Kurtuluş İlkokulu'na ait bina 1984 yılında Anadolu Lisesi'ne verilince ilköğretim okulu kendi iki binasında eğitim ve öğretime devam etti.

Binada 1983-1998 tarihleri arasında 'Merkez İlköğretim Okulu' olarak eğitim öğretime devam edildi.

Taş Mektep, 1998 yılının Şubat ayından günümüze kadar "Selahattin İnal Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi" olarak kullanılmaktadır.

EĞİTİM İSTATİSTİKLERİ

İLK AÇILDIĞI ZAMANKİ YÖNETİCİ SAYISI: Bu konuda bulabildiğimiz kayıtlar sadece 1937-1938 yılına ait olarak, bir direktör (müdür), bir yarı direktör (md.yrd.) ve bir sekreterdir.

ŞİMDİKİ YÖNETİCİ SAYISI: Bir müdür ve bir müdür yardımcısı yönetim de görevlidir.

İLK AÇILDIĞI ZAMANKİ PERSONEL SAYISI :

- a) Memur: 1937-1938 yılına ait olmak üzere, bir sekreter
- b) Hizmetli: 1937- 1938 yılına ait 3 hademe

ŞİMDİKİ PERSONEL SAYISI:

- a) 2 tane memur ve erkek hizmetli vardır.

İLK AÇILDIĞI ZAMANKİ ÖĞRETMEN SAYISI: Yine 1937-1938 yılına ait olmak üzere, 16 öğretmendir. Bunların 10'u erkek, 3'ü bayan, 2'si yardımcı öğretmen ve biri de askerlik öğretmenidir. (İ.Üğuz, Md. 2 ilkteşrin 1943.)

ŞİMDİKİ ÖĞRETMEN SAYISI: 17'dir.

İLK AÇILDIĞI ZAMANKİ BİNA ve DERSLİK SAYISI: Bu konuda 1948-1949 yılına ait olmak üzere, 2 idare odası, 10 dersane, 1 öğretmen odası, 1 büro, 1 dikiş odası, 1 kitaplık, okuma odası, 1 spor odası, 1 işlik, 1 tabiiye ders araçları odası vardı.

ŞİMDİKİ BİNA ve DERSLİK SAYISI: 8 derslik, 3 tane resim atölyesi, 1 tane çok amaçlı salon vardır.

OKULUN ISINMA DURUMU: Kaloriferlidir.

OKULDAKİ DERNEKLER: Okul Koruma Derneği

OKULUN ALANI : 6886 metrekare olup bahçesinde voleybol, basketbol sahası mevcuttur.

OKULUN AMAÇLARI : 'Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği'nde belirtildiği şekildedir.

ORTA KISIM	ORTAOKUL MEZUNLARI			İLK KISIM				
DERS YILI	KIZ	ER.	TOP.	KIZ	ER.	TOP.	KIZ	ER.
1893-1984	-	79	79	-	-	-	-	-
1894-1895	-	96	96	-	7	7	-	-
1895-1896	-	96	96	-	7	7	-	-
1896-1897	-	84	84	-	6	6	-	-
1897-1898	-	76	76	-	10	10	-	-
1898-1899	-	69	69	-	3	3	-	-
1899-1900	-	76	76	-	10	10	-	-
1900-1901	-	96	96	-	9	9	-	-
1901-1902	-	96	96	-	9	9	-	-
1902-1903	-	73	73	-	10	10	-	-
1903-1904	-	65	65	-	7	7	-	-
1904-1905	-	74	74	-	8	8	-	-
1905-1906	-	83	83	-	13	13	-	-
1906-1907	-	92	92	-	5	5	-	-
1907-1908	-	81	81	-	4	4	-	-
Toplam	-	1236	1236	-	103	103	-	-
1908-1909	-	105	105	-	11	11	-	-
1909-1910	-	100	100	-	9	9	-	-
1910-1911	-	102	102	-	8	8	-	-
1911-1912	-	104	104	-	6	6	-	-
1912-1913	-	88	88	-	6	6	-	-
1913-1914	-	92	92	-	3	3	-	-
1914-1915	-	13	13	-	8	8	-	100
1915-1916	-	19	19	-	3	3	-	90
1916-1917	-	11	11	-	3	3	-	88
1917-1918	-	18	18	-	1	1	-	77
1918-1919	-	24	24	-	1	1	-	68

1919-1920	-	21	21	-	5	5	-	42
1920-1921	-	20	20	-	6	6	-	25
1921-1922	-	20	20	-	3	3	-	25
1922-1923	-	18	18	-	5	5	-	57
Toplam	-	755	755	-	73	73	-	542
1923-1924	-	15	15	-	7	7	-	156
1924-1925	-	18	18	-	4	4	-	133
1925-1926	-	22	22	-	1	1	-	150
1926-1927	6	79	85	-	5	5	-	-
1927-1928	16	100	116	4	5	9	-	-
1928-1929	21	144	165	2	13	15	-	-
1929-1930	29	145	174	5	20	25	-	-
1930-1931	27	142	169	4	15	19	-	-
1931-1932	24	122	146	1	15	16	-	-
1932-1933	24	104	128	9	32	41	-	-
1933-1934	28	95	123	8	20	28	-	-
1934-1935	22	122	144	1	31	32	-	-
1935-1936	39	147	186	9	19	28	-	-
1936-1937	49	197	246	12	45	57	-	-
1937-1938	63	230	293	14	43	57	-	-
1938-1939	86	280	366	13	42	55	-	-
1939-1940	103	302	405	9	48	57	-	-
1940-1941	113	341	454	32	48	80	-	-
1941-1942	102	314	416	22	29	51	-	-
1942-1943	94	303	397	16	51	67	-	-
Toplam	846	3222	4068	161	493	654	-	-
toplam	—	1991	1991	—	186	186	Cumhuriyetten önce 30	
toplam	—	c846	3222	4068	161	493	654 Cumhuriyetin ilk 20 yılı	
TOPLAM	846	5213	6059	161	679	840	İlk Elli Yıllık Toplam⁶	

OKULUN SINIF DURUMU

1893-1894 dönemi ile 1912-1913 dönemleri arasında 5 sınıflı idadi mektebi,

1913-1914 dönemi ile 1922-1923 dönemleri arasında 6 sınıflı 3'ü ilk kısım idadi mektebi, 1923-1924 dönemi ile 1942-1943 dönemleri arasında 8 sınıflı lise 5'i ilk kısım.

Şu anda 'Selahattin İNAL Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi' olarak kullanılan Taş Mektep'in toplam 240 öğrenci alım kapasitesi mevcuttur ancak son yıllarda çeşitli nedenlerle öğrenci sayısı giderek azalmıştır. Taş Mektep'in bugün 94 öğrencisi vardır.

6 Merkez İlkokulu Arşivlerinden

TAŞ MEKTEP'İN İNSANLAR ÜZERİNDE BIRAKTIĞI İZLER

Bu bölümde Taş Mektep'ten mezun olmuş iki kişi ile röportaj yapılmıştır.

- **Adınız , soyadınız , ?**
- Perihan İlhan,

- **Kaç yılında Taş Mektep'ten mezun oldunuz?**
- Çankırı Lisesi'nden 57-58 yılında mezun oldum.

- **Hangi bölümden mezunsunuz?**
- Edebiyat bölümü

- **O yıllarda, okuldaki öğretmenleriniz kimlerdi?**

İlk defa lise müdürü olarak Rıfat Gözmen vardı. Edebiyat öğretmeni idi kendisi, rahmetli oldu. Baş muavin Lokman Uyanık vardı. Mehmet Abalı Bey vardı. Halen yaşamakta olan kimya öğretmenim Selim Alpkaya vardı. Yaşayan Abdullah Özler matematik öğretmeni idi. Geçen yıl "Taş Mektep Günü" yapıldı 14 Mayıs'ta. O gün davet edilip de gelen, yaşadığını gördüğüm iki öğretmenim daha vardı. Yaşadıklarını duyunca çok sevindim. Biri tarih öğretmeni Müzeyyen Heral, diğeri Şefika Hanım fizik öğretmeni. . . Benimle beraber okuyan ve benden sonra okuyanların da öğretmenliğini yaptılar bu saydıklarım. Selami Çakır Bey vardı, tarih öğretmeni, daha sonra ben tarih öğretmeni oldum. Mesela Hüseyin Avni Çakır Bey'le, Sevim Hanım'la üç kuşak çalıştık. Hüseyin Avni Bey'in çok yardımcıları olmuştur.

- **Bize biraz öğrencilik yıllarınızdan bahseder misiniz?**

Benim öğrencilik yıllarımda çok sıkı bir disiplin vardı. En azından belki size garip gelebilir ama biz başımıza erkek öğrenciler gibi lacivert kasket giyerdik. Şekil olarak yani, disiplin şekilde başlıyordu. Biz her sabah okula gidince şapka kontrolü olurdu. Birçok erkek arkadaşımız şapkalarını unuturlardı. Biz yukarı çıkıp balkondan şapkalarımızı onlara atardık. Onlar da alıp giyerlerdi. Hatta öyle ki cumartesi-pazar bile o şapkayı giymek zorundaydık. Benim zamanım ile öğretmenlik yaptığım zamanki disiplin farklıydı. Disiplin yavaş yavaş gevşedi. Bir esneklik oldu. Ben biraz kuralcı bir insanım. Babadan geliyor bu, benim babam da öğretmendi. Ben, öğrenciliğim ve öğretmenliğimde bu kuralları uygulamaya çalıştım. Öğretmen arkadaşlarım bana çok kuralcısın derlerdi. Öğretmen, öğrenci ilişkilerinde biz çok saygılıydık. Şimdiki öğrencilere bakıyorum da öğretmenleri ile çok laubali konuşuyorlar.

- **Taş Mektep'in tarihi ile ilgili ne biliyorsunuz?**

Taş Mektep bina olarak çok eski bir binadır. Şöyle ki 1921 senesinde benim babam o binada okumuş, eskiden o liseye idadi derlermiş. Sonra 2. Dünya Savaşı'nda silahlı kuvvetler bir müddet orada askeri birlik olarak görevdeymiş. Daha sonra ortaokul olmuş. Uzun süredir devam etmiş. Ortaokuldan sonra lise olmuş 1954 yılında. Öğretmenliğimde ise biraz daha böyle devam etti. Daha sonra içinde ek binalar yapıldı. Mesela benim öğretmenliğim ve öğrenciliğimde zemin tahta idi. Mazotla temizlik yapılırdı. Topuklarımız aralara inerdi. Araları açıktı. Şimdi ise çok değişti. Güzel Sanatlar Lisesi olalı çok bakım yapılmış. Atatürk'ün kaldığını biliyorum. Atatürk, şapka inkılabı için Kastamonu'dan dönüşte Çankırı'ya uğrayıp bir gece burada kalmıştır. Hatta şapka inkılabını benim rahmetli babam anlatırdı. Amcam da öğretmendi. O anlattı. Menemen'de şehit edilen Kubilay'ın bölüm arkadaşısıdır. Herkesin eskiden ev perdeleri kalınmış. Şapkaları gözüksün diye evin perdelerini açmışlar. Herkes yani bütün terziler ketenden şapka dikmiş. Şapkayla karşılamak istemişler Atatürk'ü. Ve de öyle karşılaşmışlar.

• **Taş Mektep'in sizin hayatınızdaki önemi nedir?**

• Ben Çankırı Lisesi'nde çalışırken, öğretmenliğime ilk adım attığım binadır. O binanın tekrar restore edilmesini görünce çok duygulandım. 14 Mayıs'ta yapılan Taş Mektep gününde bundan 30 yıl önce mezun olanlar da geldiler. Benim öğretmenlerim öğrencilerim ve arkadaşlarım... Çankırı'da eğitim açısından çok büyük önemi vardır. Çankırı'da çok eskiden beri çok okul vardı. Çankırı eğitime çok önem veriyor.

• **Taş Mekteple ilgili unutamadığınız anılarınızı anlatabilir misiniz?**

• Öğretmenliğim ilk yıllarında lise 1. sınıfta ders anlatırken daha önce dedim ya yerler tahta idi. Ben öğrencilere Hunları, onların yer altı Tanrılarını anlatıyorum. O arada ellerimi de göğsümde kavuşturmuşum, ayakkabımın topuğu birden o araya girdi. Bir taraftan ders anlatıyorum bir taraftan da topuğumu kurtarmaya çalışıyorum. Birden yere düştüm, aynı anda yerden kalktım. Yere düşmem ile yerden kalkmam bir oldu. Aynı sınıfta ablamın oğlu var. O benim düştüğümü görünce bana yardım etmek için gelirken arkadan bir öğrencim zelzele mi oluyor gibisinden bir şeyler söyledi. Tabi öğrenci abartacaktır. O günde üzerime beyaz bir bluz giymiştim. Üzeri hep mazot olmuş. Ve derse devam ettim. Zaten dersin sonuna doğru olmuştu. Öğretmenler odasına gittim. Orada bir öğretmen arkadaşım varmış. O bana 'ne oldu' diye sordu. Ben ona ders anlatırken düştüğümü söyledim. O da bana 'dersi anlatmaya devam ettin mi?' dedi. Bende 'evet' dedim. O da 'keşke bıraksaydın bu halde ders mi anlatılır' demişti. Ben de daha stajerim, ben nereden bilebilirim ki, demiştim.

Yeni bir coğrafya öğretmenimiz vardı. Öğrenciler soba borusunu çıkarmışlar. Birkaç öğrencinin yüzü kara olmuş. Arkadaşımız bilmiyordu. Biz de söylememiştik. Arkadaşımız dersten çıktığında ağlıyordu. Sorduk 'niye ağlıyorsun' diye. Beni ilk defa böyle karşıladılar demişti. Ben de o gün nöbetçiydim. Daha sonra sınıfa ben girdim. Çocuklara yapmayın etmeyin çok ayıp dedim. "Bir nisan" gelecek diye ödümüz kopardı. En akla gelmedik şakaları yaparlardı.

Tarih dersi kopya çekmek için çok rahat bir derstir. Kitabın özetini çıkaranları görmüşümdür ben. Bir çocuğu yakaladım. Oğlum dedim bunu yapacağına biraz çalışsaydın ya demiştim.

Çankırı kitaplığı ve müzesi çok değerlidir. Eski eserler bakımından çok zengindir. Ben tezimi hazırlarken bu kitaplardan yararlandım. Benim tarih öğretmenim bana öyle bir bibliyografya verdi ki... Bu kitabın, şu yazarın şu sayfası gibi. Profesöre gösterdim bana nereden buldun kızım bunları dedi. Ben de hocam ben Çankırlıyım. Oranın kütüphanesinden buldum dedim. Profesör ise hemen yazmaya başlamamı söyledi. Onların hepsi Osmanlıca idi. Ben çok iyi bilmiyordum. Babam ve amcam çok iyi Osmanlıca bilirdi. Bana tezimi hazırlarken çok yardım ettiler.

Lise sonun ikinci döneminde biz öğrencilere konu verirdik. Onlar hazırlayıp gelip bir ders boyunca sınıfta anlatırlardı. Kitap haline getirirlerdi. Bu seminer çalışmaları çok güzel oldu. Ben bazılarını kendim almıştım. Bazılarını ise Çankırı Lisesi'nin kütüphanesine vermiştim. Bu not insanın sınıf geçmesini sağlıyordu. Yıl sonu notu bu konu ile ilgili veriliyordu.

• **Taş Mektep'te öğretmenlik yapmayı siz mi istediniz yoksa şans eseri mi oldu?**

• Benim liseyi bitirdiğim sene her üniversiteye sınavla alınmıyordu. Bazı yerlere sınavla alınmıyordu. İstanbul Teknik Üniversitesi, Tıp bunlar birkaç üniversite daha sınavla alıyordu. Lise diplomasını götüren üniversiteye giriyordu. Ama liseyi bitirmek zordu. Bir dersten tekrar okulda okunurdu. Benim dönemimdeki erkek arkadaşlarım liseyi bitirince genellikle Harp Okulu'na gittiler, sınavsız. Ben öğretmenliği amcamın etkisiyle seçtim herhalde. Amcam bana öğretmen olacaksan karnın doyacağı için olma, istediğin için ol. İleriki zamanlarda biri gelip elini öptüğünde işte o zaman karnın doyar demişti. Ben üniversiteyi yatılı olarak okudum. Okulum bittikten sonra hemen atandım. Benim ilk kadrom Kız Meslek Lisesi'nde idiye de ben aynı zamanda Çankırı Lisesi'ne de derse giriyordum. Daha sonra kadromu Çankırı Lisesi'ne aldirdim. Tayinim çok kolay oldu sıra falan beklemedim. Ben M.E.B.'e sadece emekliliğimi istemek için gittim. Babam gidip tayinimi Çankırı'ya istemiş. Hatta babam kız okulu istemiş.

• **Öğretmenlik yıllarınızdan biraz bahseder misiniz?**

• Meslek liselerinde kültür dersleri ikinci planda olduğu için pek önem verilmiyordu. Lise o zaman 5 sene idi. 5. sınıfta yurttaşlık dersi veriyordum. Ama mesleki ders daha ağırlıklıdır. Endüstri Meslek Lisesi’nde ise 6 ay falan öğretmenlik yaptım. Tarih dersleri boşmuş. 73 senesinde İmam Hatip’e gittim tarih dersleri boş geçiyormuş. 74’de bir sene Öğretmen Okulu’na gittim.

• **Sizin zamanınızda ya da sizden önce mezun olan bürokratlar ya da ünlü kişiler var mı?**

• Şu anda Çankırı Millet Vekili İsmail Ericekli benim öğrencim, ondan sonra Çankırı Milletvekili İrfan Keleş benim ilk öğrencim, 66 senesinde mezun ettim. Onunla aynı dönemde Duran vardı. O da öyleydi. Benim dönem arkadaşlarımdan herkes bir şeyler okudu. Çankırı eczacılardan 20 tane varsa 18’i benim öğrencimdir. Namık Mutlu. Öğretmenlik sevilerek yapılan bir meslektir. Kent Eczanesi’nin sahibi vardı.

RÖPORTAJ SORULARI

• **Ad, Soyad, Yaş**

Fazilet Mutlu 58 yaşındayım.

• **Kaç yılında mezun oldunuz?**

1966-67 Çankırı Lisesi mezunuyum.

• **Hangi bölümden mezunsunuz?**

Edebiyat Bölümü mezunuyum.

• **O yıllarda, öğretmenleriniz kimlerdi?**

Edebiyat öğretmeni Afet Özer idi. Gerçekten çok iyi bir öğretmendi. O yıllarda, okuldaki öğretmenler Selim Alp kaya kimya ve fizik öğretmeni, lise müdürü İrfan Çalcı Bey vardı. Rahmetli oldu. Abdullah Özler, Metin Tüzün 1992 öğretmenleridir. Müfit Bey, Yunus Aycan, coğrafya öğretmeni Hatice Hanım, ingilizce öğretmenleri Tüler Hanım ve Mürsel Bey karı koca idi. Müzik öğretmenimiz Zekta Basa idi.

Geçen yılki lise günümüzde teşrif ettiler. Çok değerli hocalarımız, isimlerini verdiğimiz hocalarımızın bir kısmıyla yine o yıllardaki coşkuyu, belki de daha fazlasını tekrar yaşadık.

• **Taş Mektep’le ilgili unutamadığınız birkaç anınızı anlatabilir misiniz?**

Çok güzeldi. Öğrencilik yıllarımız çok güzel geçti. Çankırı’da ortaokula başlayan Taş Mektep’te başlıyordu. Liseyi bitiren yine Taş Mektep’te bitiriyordu. Biz 6 yıl aynı okulda ortaokul ve lise öğrencileri bir arada idik. Öğretmenlerimizle aynı bahçede geziyorduk. Aynı havayı teneffüs ediyorduk. Öğlen aralarında sınıflar arası basketbol ya da voleybol maçları olurdu. Müzik dinletilerimiz olurdu. Biz isteklerde bulunurduk. Müzik kolu o plaklardan kasetlerden bize o şarkıları bulup çalarlardı. Ve inanım biz evimize gitmeyi istemezdik. Çok zevkliydi okul dönemi. Kol faaliyetlerimiz olurdu. Çarşamba günleri öğleden sonraları okullarımız tatil olurdu. Öğleden sonra kol faaliyetlerimiz olurdu. Çevre kolu, gezi kolu vb... Aynı zamanda münazaralar olurdu. Çarşamba günleri öğleden sonraları bile okulda geçerdi. Yıl sonunda özellikle bu etkinlikler öğrenciyi okula bağlıyor. Her şeyin daha güzel olmasını sağlıyordu. Bu tür münazaralar özellikle sizin fikrinizin, düşüncenizin açılmasını sağlıyor. Ufkunuzun gelişmesi açısından da faydalı.

Öğrenciler hocalarıyla saygı seviyesinde konuşuyorlardı. Şimdiki gibi laubali bir şekilde değil.... Şimdiki öğrencilik çok laubali, biz çok saygılı konuşurduk. Örneğin; biz lise sondayken 6 Edb. A, 6 Edb. B ve birde fen bölümü vardı. Sınıfın müzik korosunu ben tek başıma idare ettim. Sazları ve koroyu... Ve bunu beni yüreklendiren Zekta Basa’ya borçluyum. Sen bu sınıf korosunu hazırlayacaksın ve sen idare edeceksin dedi. Ayrıca tiyatromuz vardı. Müzikler ve marşlarla açılırdı. Daha sonra bir oyun sahnelenirdi ve ondan sonra koro ile sahnelenirdi ve ondan sonra koro ile kapatılırdı. Hoca çıktı ve beni herkesin önünde alnımdan öptü. Çok başarıyla yönettiğim için.

Bizi hep yüreklendirirdiler, cesaretlendirirdiler. Hayata atılmamız için ellerinden gelen her çabayı sarf ettiler. Bu günleri biz onlara borçluyuz... Ailemizin, çevremizin bunlarda çok etkisi vardı. Allah hepsinden razı olsun.

Taş Mektep şimdiye kadar benim bildiğim çok iyi bürokratlar yetiştiren bir okuldu. Eğitimin güzelliği, hocaların güzelliği hepimizi bir yerlere getirdi.

Taş Mektep'te bir çok anım var. Hepsi çok güzeldi. Sobalarımız bile. Kürsüler de vardı. Sabah gelirdik. Patates getirirdi birkaç arkadaş; patatesler o korda pişer teneffüs aralarında yenilir... Yani hangisini anlatayım. Hepsi ayrı bir güzeldi. Biz bir sınıfın içinde hepimiz bir kardeş gibiydik. Bu sınıfın sırrı öbürüne sızmazdı. Hep birlik olurduk. Öbür sınıfla da birlik olurduk. Edebiyat gurubu olurdu, fen gurubu olurdu. Onlarla diyalogumuz ayrı olurdu. Bizden alt sınıfları korurduk, üst sınıflara saygı duyardık.

Cumartesi günleri yarım gün okul vardı. Biz okuldan çıktıktan sonra sinemaya giderdik. Şimdi Atatürk Kültür Merkezi olan bina halka açıktı. Halk sinemasıydı. Benim lise dönemimde. Daha sonra Çivitçioğlu Market'in olduğu yer büyük sinema oldu. Ben o dönemlerde üniversiteye başladım. O halk sinemasında üst katta kız öğrenciler, alt katta erkek öğrenciler otururdu. Ve bizim okulun arkadaşları kızlara söz gelmesin diye kapının önünde badigart gibi dururlardı. Hiç kimse dokunmasın bizim okulun kızlarına diye.

Şimdi bizim zamanımızda da çok büyük kurallar vardı. Biz cumartesi günleri çay boyunda yürüyüş yapamazdık. Okuldan bir öğretmenimiz görür diye. Bir de ince naylon çorap giyen öğrencilere bile kızarlardı. Biz okul dışında bile takip edilirdik. Okulda şapkalarımız vardı; okula gelene kadar onları takardık. Okula girerken onları çıkarırdık. Endüstri Meslek Lisesi'nin ayrı Kız Meslek Lisesi'nin ayrı şapkaları vardı. Şapka giyme mecburiyeti vardı. Şapkasız okula girdiğiniz zaman kapıda hocamız beklerdi. Şapkamız yoksa kafamıza bir sopa yerdik. Çiklet çiğnemek yasaktı. Çekirdek yemek kesinlikle yasaktı. Ayakkabılarımız kesinlikle her gün boyalı oldu. Saçımız açık olmayacaktı. Ya kısıcak olacaktı ya da tek örgü olacaktı.

Şimdi hürriyete daha mı düşkünsünüz acaba? Ama ben yine Çankırı'daki okullar iyi diyorum. Bir de sizin bu dönem okuldan çıkan erkek öğrenciler çok argo kelimeler kullanıyor. Aynı şekilde kız öğrencilerde de görüyorum. Çok şık giyinmiş kız öğrenciler pırl pırl, o kadar modern giyinmişler ki... Ama birbirine kız lan gibi kelimeler kullanıyorlar. Yani giyim ile konuşma arasında, hareketler arasında çok büyük fark var. Giyinmek bir şeyi kapatmıyor. Hal ve hareketlerde çok önemli, birbirine hitap şekli de çok önemli. Yani genç kız olarak yakışmıyor, delikanlılar da öyle...

• Taş Mektep gecesi ne zamandan beri devam ediyor?

Bu gece değil de daha doğrusu gün diyelim; geçen yıl başlattım ben bunu arkadaşların yardımıyla. Bu sene biraz daha düzgün olacak 20 Mayıs'ta yapılacak saat 13:30'da başlayacak. Taş Mektep'te başlayacak. Anıt Alanına çelenk konulacak; daha sonra yemeğe gidip herkes birbiriyle kaynaşacak.

• Taş Mektep gecesini yapmanızın amacı ne idi?

Şimdi Taş Mektep gecelerini düzenlememizin amacı, genelde hep duyarız televizyonlarda Galatasaray Lisesi'nin pilav günü, Kastamonu'da Abdurrahman Paşa Lisesi'nin (orası yatılı okul biliyorsunuz) yemek günü vardı. Bizimde amacımız biliyorsunuz Çankırı'da iş alanı olmadığı için herkes Çankırı'nın dışına gidiyor. Çankırı'ya geri dönüşü olmuyor. Liseyi ya da üniversiteyi bitiren genelde Çankırı'ya geri dönmüyor. Bütün Çankırı Lisesi'nden mezun olan herkesi, orada öğretmenlik yapan kişileri bir arada görmeyi arzu ediyordum. Geçen yıl biz en fazla 300-500 kişi gelir derken, 650-700 kişiye yakın kişi geldi. Zincirleme olarak herkes geldi. Yıllardır. Görmediğimiz arkadaşlarımız, öğretmenlerimiz, bizimle beraber mezun olan bizden önce mezun olan büyüklerimizi gördük.

• Sizin zamanınızda ya da sizden önce mezun olan ünlü bürokratlar ya da ünlü kişiler var mı?

Çankırı çok güzel büyükler yetiştirdi. valisinden, Genelkurmay Başkanı'ndan, generalinden, örneğin; Erol Çakır, Kutlu Aktaş Çankırı Lisesi mezunları... Emekli İstanbul Valileridir. Genel Kurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı, Emekli General Reşat Dereli, Şu anda Kırıkkale Valisi olan Mustafa Bey var. Çalışma bakanı, Teşrif Kurulu Başkanı Şinasi Tekin var.

• **Bize biraz öğrencilik yıllarınızdan bahseder misiniz?**

Siz bugün buradasınız yarın nerede olacağınızı bilemezsiniz. Okul yıllığı yerine bir tablo şeklinde resim fotoğraf yaptırdık. Yıllık çok pahalı oluyordu. O dönemlerde biz çok rahat değildik. Bizde okul dersler bile azdı. Bizim matematikte yardımcı kitaplarımız vardı. Biz kendimiz çalışırdık. Dershaneler yoktu. Dershanelere gerek yoktu. Çünkü okullarda çok güzel eğitim alıyorduk. Bizim biyoloji öğretmenimiz vardı. Ortaokulda tabiat dersi görüyorduk. Lisede biyoloji dersi biyoloji öğretmenimiz hatta diğer bütün öğretmenlerimiz derse renkli kelimelerle girerdi. Ders anlatırken kesinlikle haritalarımız olurdu. Haritasız sınıfa alınmazdı. Biz akrebin nasıl beslendiğini, eğrelti otunun nasıl büyüdüğünü hepsini biliriz. Ama şimdi bunlar hiç kimseyi ilgilendirmiyor. Biz o dersleri zevkle yapardık. Solucanın beslenmesi hocamız renkli tebeşirle tahtaya çizer, bizde aynı şekilde defterimize geçirirdik. Yazılıda ise hocamız aynı şeyi isterdi. Biz haritalarda ovalar, dağlar, denizler nerede hepsinin yerini bilirdik. Bizim dönem sonunda ikmal imtihanlarımız olurdu. Biz bir dersten sınıfta kalırdık.

Ama şimdi herkes geçiyor, sizi zorlayan hiç bir şey yok. Şimdi öğrencilerde zayıf alma kaygısı yok, sınıf geçme kaygısı yok. Yani ne alırsam alıyım sonunda ben geçeceğim nasılsa diyor. Aranızda çok azimli öğrenciler var, onlar ileride ben ne olabilirim diye düşünüyorlar. Geçenlerde ben bir yerde duydum. Orta ikiye gelmiş bir öğrenci daha okumayı bile beceremiyormuş. Ben de lise birde sınıfta kaldım. Düzlem geometrim 1'di bu yüzden dersten sınıfta kaldım. Biz onluk sistemden not alıyorduk. İkmal imtihanına girdim. 4,3'den sınıfta kaldım. Tek dersten lise 1'i tekrar okudum. Bizim zamanımızda fen ve edebiyat bölümleri vardı. Şimdi bunları sayısal ve sözel olarak düşünebiliriz.

Öğretmenlerimiz bizi hem eğittiler hem de dersleri öğrettiler. Bizim lisede matematik dersimiz ayrı idi. Geometri dersimiz ayrı idi. Felsefe, mantık, sosyolojiyi tek tek görüp tek tek sınava giriyorduk. Örneğin; kimyada balanslar vardı. Klorun Cl, balansı 2 dir. Oksijenin O 2'dir. Daha biz bunları 66-67 yılında görmeme rağmen hala hatırlıyorum. Eğitimimi iyi aldığım için. Ortak çarpan ortak bölen ben onları hala yapabilirim. Türkiye Haritası'nda sorduğunuz herhangi bir yeri tereddütsüz hemen gösterebilirim. Dünya haritasında da aynı şekilde.

Bizim eskiden çift ayarlı radyolarımız vardı. Sizin gibi bilgisayarlarımız, cep telefonlarımız yoktu. Bizim eğlencemiz sinema idi. Sinema bir kültür idi. Hamam bir kültürdü. Hamama gidilirdi. Şimdi hamam kalmadı. Çamaşırhanede eskiden anlatılır. Çamaşırlar yıkanırmiş. Çamaşırhane bile özel bir kültür imiş. Çamaşırhane taşı, ocak ve onları sıkmak için ayrı ayrı yerler varmış.

Çankırı'nın tarihini incelediğimizde o kadar değişik yerler buluyorsunuz ki. Eskiden ipek yolu üzerinden Çankırı'ya gelip ipek ticareti yaparlarmış. Kırkpınar yaylasına gelirlermiş. Çankırı'da bir ay öncesinde esnafın tezgahlarını kurarlarmış. Çankırı öyle bir Çankırı iken böyle bir yer oldu. Ben 'Çankırı Lisesi Günü' yaparak şuraya bir çivi çakıyorum. Eğer bizden sonrakiler de bunları yaparlarsa ne mutlu bana. Televizyon programlarında çok fazla eğitici program yok. Eskiden biz televizyona bakarken ben bu programdan ne kapardım diye düşünürdük. Biz televizyondan kuralları öğrendik. Acaba toplum içinde nasıl davranıyorlar diye.

Bizim dönemimizde argo kelimeleri kullananlardan biz 5 kuruş para cezası alırdık. İlkokulu Güneş İlköğretim'de okudum. Ortaokulu ve liseyi Taş Mektep'te okudum. Bizim zamanımızda ortaokula hangi numarayla başlarsan liseden çıkarken de o numarayla çıkardın. Ben 22 numarayla başladım ve aynı numarayla bitirdim.

Çankırı Lisesi 52 yılında oldu. Bizim maskotumuz vardı, Cüce Mehmet diye. Cüceydi. Şu anda TBMM personel daire başkanıdır. Onu top gibi oynarlar, 19 Mayıs'ta. Nisan 1 şakaları yaparlardı. Sınıflar arasında. Biz şaka yapacağız diye sobamızı bile devirdik. Yangın var diye. Bizler de yaramazdık. Eskiden yazılı erteletme diye bir şey yoktu. Örneğin; bir gün fizik yazılısı vardı. Lise sondayız. Arkadaşımız bayıldı. 19 Mayıs çalışmaları yüzünden. Arkadaşımız baygın halde fizik sayıklıyor. Hoca 10 vereceğim sen yeter ki bayılma diyordu. Bizim okul korolarımız vardı. Eskiden Endüstri Meslek Lisesi ve Kız Meslek Lisesi beraber koro kurarlardı. Benim zamanımda bayramlarda faytonlara biner adalara giderdik. Adalar acı çaydır. Bizim zamanımızın esprisidir.

Hocamız anlatırdı. Onlar Artvin'den Anadolu'ya gelirken. Nereye gidelim diye sormuşlar. Onlar Ankara yerine Çankırı daha iyi olduğu için Çankırı'ya gidin demişler. Çankırı daha ileri bir yermiş. Bunu bana bir

öğretmenim anlatmıştı. Eskiden burada Taş Han varmış Çankırı'ya gelenler Taş Handa kalırlarmış.

Bunu bana babam anlatmıştı. Taş Mektep'in alt katının güney batısına bakan kısmında babam Fransızca öğretmenliği yapıyordu. Bir kadın sırtında çocuğu elinde mermisi cepheye mermi taşıyormuş. Kadının göğsü kanlar içinde kaniyormuş. Çok kötü bir kış varmış. Türk kadını böyle bir kadın işte. Cumhuriyetin kıymetini bilin. Bu vatan böyle kuruldu.

SONUÇ

Türkiye'deki eğitimin gelişiminin ve değişiminin Çankırı'daki yansımaları Taş Mektep'ten izleyebiliriz. Çankırı'nın eğitim bakımından gelişimini bu çalışmadan sonra daha iyi anladık. Bir binanın il kültüründeki yerini, insanların hatıralarındaki önemini ortaya çıkardık.

Günümüze göre eskiden orta öğretimin daha zor olduğunu istatistiksel kanıtlarıyla gösterdik. Çankırlıların eğitim konusunda tarih içersinde giderek artan ilgilerini ve bu konudaki hassasiyetlerini ortaya koyduk.

Son yıllarda güzel sanatlara ilginin azalmakta olduğunu da istatistiksel kanıtlarıyla gösterdik.

Atatürk'ün bu binada kalmış olması da Taş Mektep için olduğu kadar Çankırı ve Türkiye için de önemlidir. Burada bulunan Atatürk Odası, Taş Mektep'i ilimiz için daha da önemli kılmaktadır.

ÖNERİLER

Turizm yönünden Taş Mektep'teki Atatürk Odası'nın Türkiye çapında tanıtımı daha iyi yapılmalıdır. Örnek olarak yapılabilecek küçük tanıtımlardan biri de şehir içinden geçen ana yolun üstüne bir tabela konulması olabilir.

Çankırı'nın eğitim tarihi açısından bu derece önemli görevler üstlenmiş Taş Mektep'in öğrenci sayısındaki azalmayı, meslek liselerinin üniversiteye girme olasılığının az olmasına, güzel sanatlara olan ilginin azalmış olmasına ve ilimizde bu alanda eğitim verecek yüksek öğretim kurumlarının bulunmamasına bağlayabiliriz.

Tarihsel ve kültürel birikim açısından bu binanın güzel sanatlar fakültesi olarak kullanılması bence uygundur. Bu durumda başka yere taşınacak olan "güzel sanatlar lisesi" öğrenci sayısını da arttıracaktır. Taş Mektep ise bir yüksek öğretim kurumuna ev sahipliği yaparak, bir asırdan fazla süren eğitim macerasını en güzel şekilde tamamlamış olacaktır.

Fakülte olduğu zaman da Atatürk Odası halka açık bir müze şeklinde kullanılmalıdır. Öğretim ruhunu bu binada yükselterek devam ettirmek eğitime karşı Çankırlılar olarak bizim sorumluluğumuzdur.

KAYNAKÇA

1. Türkoğlu, Ömer. "Çankırı 1891-1892 Kengiri Belediye Yevmiye Defteri", Çankırı Belediye Yayınları, Çankırı 2005
2. Merkez İsmet İnönü İlköğretim Okulu arşivleri
3. Selahattin İNAL Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi arşivleri
4. DEMİRÖZ, Aydın " 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı", Çankırı belediye Yayınları, Çankırı Haziran/2001
5. ÜNLÜ, Ahmet "Cumhuriyetten Günümüze Çankırı Okulları " Adko Yayınları, Ankara Mayıs/1986
6. Çankırı Turizm Envanteri, Çankırı Kültür ve Turizm Müdürlüğü
7. Çankırı Müze Müdürlüğü Arşivleri
8. 20 Ocak 1987, sayı: 5238, Çankırı Karatekin Günlük Siyasi Mustakil Yerel Gazete

Özet:

Eğitim ve kültür günümüzde insanların yaşamlarında çok önemli etkileri olan iki öğedir. Bir yerleşim birimindeki kültür öğelerinden en önemlileri tarihsel izler taşıyan binalardır. İnsanların yaşamlarında izler bırakan bu yapılar aynı zamanda yerleşim yerlerinin kimliklerini de taşıdıkları birikimlerle belirlerler.

İnsanların, özellikle yozlaşan değerlerin gençler arasında hızla yayıldığı günümüzde yaşadıkları yerlerin tarihsel ve kültürel birikimini bilmelerinin önemi her geçen gün artmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı Çankırı İli’nin en eski eğitim kurumu olan Taş Mektep’in tarihçesini araştırıp bu okul örnekleminde hareketle Çankırı’nın ve Çankırlıların eğitim alanında geçirdikleri tarihsel serüveni anlayabilmektir ve tarihi bir yapıya karşı burada eğitimini tamamlamış kişilerin tutumlarını belirlemektir.

Bu nedenle araştırmada öncelikle Taş Mektep tarihçesi ortaya konulmuş ve elde edilen istatistiksel verilerle Çankırı’nın eğitim açısından geçirdiği tarihsel gelişimler nesnel bir şekilde yorumlanmıştır.

Röportajlarla ise bir binanın bir ilin ve o ilde yaşayan insanların üzerinde bıraktığı izler, eğitimin geçirdiği değişim anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda Taş Mektep’in Çankırı için çok önemli bir eğitim ve kültür geçmişine sahip olduğu anlaşılmış, binanın ileride üstlenebileceği roller hakkında önerilerde bulunulmuş, Çankırlıların eğitim alanında artan ilgileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Taş Mektep, Çankırı, Eğitim, Atatürk

**AN INVESTIGATION ON THE EDUCATIONAL HISTORY OF CANKIRI
BASED ON THE HISTORY OF “TAS MEKTEP”**

Ahmet SAKALLI*

Fatih AYAZ**

Abstract:

Education and culture are two influential factors in peoples’ lives. One of the most important cultural elements in a city is the structures with historical backgrounds. These influential structures also determine the identity of these cities by means of their backgrounds.

Today, when degenerated values are revived among youth, it is getting more and more important to know the historical and cultural heritage of the places in which they live.

The main objective of this study is to gain insight into the history of “Tas Mektep”- the oldest educational institution in Cankiri and to understand the historical venture of Cankiri and its people following the sample of “Tas Mektep”, and finally to explore the attitudes of educated people towards a historical structure.

Therefore, the history of “Tas Mektep” is explored in the first place, and the historical developments in terms of education are interpreted objectively in light of the statistical data obtained.

In the interviews, the influences of a structure on a city and its residents, and as well as the educational changes are explored.

As concluding remarks, it is suggested that Tas Mektep has a significant educational and cultural history. Suggestions are drawn related to the possible roles of this structure, and finally increasing concerns of Cankiri’s people in the field of education are revealed.

Key words:

Taş Mektep, Cankiri, education, Ataturk

* ‘Lets make history’ History competition for high school students winner (1 st. place) Çankırı

** Consultant.